

*Scire leges non hoc est, verba earum tenere, sed vim ac potestatem.* (L. 17, Dig., Lib. I, Tit. III, de legibus, etc.)

„*Înțelegerea pravilelor este nu ca să înțeleagă cineva cuvintele, ci tălcuirea și puterea lor*“ (Andr. Donici, § 10, Capit. 1; — L. 17, Dig., Lib. I, Tit. III.)

„*Legea, pe care judecătoria are să o aplice la vre o pricină de judecată, nu se tălcuește într'alt chip, fără de cât numai după rostirea și alcătuirea cuvintelor, și după scopul cel vederat a dătătorului de legi*“ (Art. 8 C. Calimach, 6 C. austriac).

30022

EXPLICAȚIUNE

TEORETICA ȘI PRACTICA

A

# DREPTULUI CIVIL ROMÂN

ÎN COMPARAȚIUNE CU LEGILE VECHI

ȘI CU

PRINCIPALELE LEGISLAȚIUNI STRAINE

DE

*„Înțelegerea pravilelor este nu ca să  
înțeleagă cine-va cuvintele, ci tălcuirea  
și puterea lor.” (Andr. Domici, § 10,  
Cap. I;— L. 17, Dig., Lib. 1, Tit. 3.)*

**Dimitrie Alexandresco**

*profesor de drept civil la Universitatea din Iași*



TOMUL AL CINCILE  
(Art. 942 urm. din Codul Civil)

IAȘI

TIPOGRAFIA NAȚIONALĂ

11, STRADA ALEXANDRI, 11

1893

197398

1956

BIBLIOTECA CENTRALA UNIVERSITARA  
BUCURESTI  
COTA 30 022

1961

J

B.C.U. Bucuresti



C197398

# CARTEA III

## TITLUL III

Despre contracte sau convențiuni sau, mai bine zis, despre Obligațiuni <sup>1)</sup>

Art. 644 prevede că proprietatea bunurilor se dobân-  
dește și se transmite, între altele, prin succesiuni, legate  
și *convențiuni*. Am studiat succesiunile, testamentele și do-  
națiunile (care nu sunt de cât niște convențiuni). Acum tre-  
cem la obligațiuni: *Nunc transeamus ad obligationes (Instit.,*  
*III, 13, pr.).*

Transiție.

<sup>1)</sup> Contract și convențiune sunt astăzi două cuvinte sinonime,  
căci contractul este o convenție prin care două sau mai  
multe persoane se învoesc pentru a da naștere unei obli-  
gațiuni sau pentru a o stânge (art. 942), ear convenția este  
ori ce acord al voinței mai multora. Convenția (*cum venire*)  
este deci genul, ear contractul (*trahere cum*), specia.

Contract,  
convenție.

Rubrica codului francez este intitulată: *Despre contracte*  
*sau despre obligațiuni convenționale în genere*, ceea ce con-  
fundă efectul cu cauza (Marcadé, IV, 378. B. St. Prix, II,  
4001. T. Huc, *Code civil*, Paris, 1894, t. VII. No. 1). Veți  
însă Demolombe, XXIV, 2.—Rubrica cărței a III-a trebuia  
deci intitulată: *Despre obligațiuni*, așa precum ea este in-  
titulată în codul olandez. Codul italian și acel spaniol au  
adoptat rubrica următoare: *Despre obligațiuni și despre con-*  
*tracte în genere*, ceea ce este earăș inexact. Veți Laurent,  
*Ante-proiect*, t. IV, p. 4, No. 10.

Inexactita-  
tea rubricii.

Am zis că, în dreptul modern, contractul se confundă cu  
convenția. Aceasta provine din împrejurarea că, în dreptul  
actual, simplul consimțământ este suficient pentru a da naș-  
tere unei obligațiuni. Nu tot astfel era însă în dreptul ro-  
man, unde se făcea o mare deosebire între *contracte* și *con-*  
*vențiuni*, căci contractul dădea naștere unei obligațiuni ga-  
rantată prin o acțiune, pe când convenția sau pactul (*pac-*  
*tum nudum*) nu producea de cât o obligație naturală, lip-  
sită de ori ce acțiune și dădea loc numai la excepții (*pacti*  
*exceptiones*). *Nuda pactio obligationem non parit, sed parit*

Dreptul  
roman.

## CAPITOLUL I.

## Dispozițiuni preliminare.

## Noțiuni generale asupra obligațiunei.

Drepturile personale și drepturile reale formează patrimoniu care compune *bunurile* unei persoane.

Dreptul personal sau de creanță are tot-deauna ca cor-relativ o obligație.

Obligație.

Obligația (*ligare*, a lega) este o legătură de drept (*juris vinculum*), care silește una sau mai multe persoane determinate a da (art. 1074), a face sau a nu face ceva (art. 1075 urm.), *ad dandum aliquid, vel faciendum, vel prestandum* (L. 3. Pr., Dig., 44, 7), în folosul uneia sau mai multor persoane earăș deteterminate: *Obligatio est juris vinculum, quo necessitate adstringimur alicujus solvendæ rei* (Instit., Pr., III, 13). (Cpr. art. 1088 C. civ. spaniol).

Acel obligat se numește debitor (*is qui debet*), ear acela în folosul căruia obligațiunea există se numește creditor (de la *credere*, a crede, a avea încredere). Romanii diceau *reus*.

*exceptionem*. (L. 7, § 4, Dig., II, 14, și L. 41, Dig., *loco cit.*)—*Ex pacto actionem non oriri*. (L. 15, Dig., 19, 5).—*Traditionibus et usucapionibus domina rerum, non nudis pactis transferuntur*. (L. 20, Cod., II, 3.) Veđi și L. 45, Dig., II, 14. Cu toate aceste, unele pacte fură mai târđiu garantate prin o acțiune. Aceste erau pactele *legitima, prætoria și adjecta*, și se numeau *non nuda*. Intre pactele *legitime* vom cita do-națiunea, pe care Justinian a făcut-o perfectă prin simplul consimțemânt al părților (L. 35, § 5, Cod., 8, 54), promisiunea de dotă (L. 6, Cod., 5, 11), pactul de bezman (Instit., III, 24, § 3), etc.; între pactele pretoriane, adevă pe care dreptul pretorian le a garantat prin o acțiune, vom cita jurământul, constitutul, convenția de ipotecă (Instit., IV, 6, §§ 7, 8 și 9). În fine, pactele *adjecta* erau acele care făceau parte din un contract đis *bonæ fidei* și care erau apărute prin acțiunea generală ce nășteea din acest contract, de câte ori ele erau adause în momentul chiar când contractul se formase, *non ex intervallo*. Aceste erau pactul de rescumpărare (comp. art. 1372 C. C.), pactul comisor, etc. Veđi Duranton, X, 58. Mackeldey, *Droit romain*, p. 222 și urm., §§ 455 și urm., etc.

De și astăzi pactele se confund cu contractele, totuși, câte odată legiuitorul înțelege prin *pact* clauza adaosă la un contract. Veđi, de ex., art. 1372 C. C.

Obligațiunile sunt *civile* sau *naturale* (art. 1002, § 2, 1588, 1636, 1638) <sup>1)</sup>.

Obligațiunea este civilă de câte ori debitorul poate fi constrâns la executarea ei prin o acțiune în justiție. Ea este din contra naturală, de câte ori nici o acțiune nu asigură executarea ei. Oblig. civilă,  
naturală.

Vom vedea sub art. 1092, § 2, când vom trata pe larg despre obligațiunile naturale, care nu sunt de cât niște *obligațiuni civile imperfecte*, că mulți autori confund aceste obligațiuni cu datorii pur morale sau de conștiință, precum sunt, de ex., datoria de caritate, de recunoștință, etc. Această confuzie este însă regretabilă, pentru că asemenea datorii nu sunt în domeniul dreptului, ci al moralei, și am vădut că, de și dreptul și morala sunt în intim raport, pentru că ambele științi regulează modul de purtare a omului în societate, totuș dreptul se deosebește de morală, pentru că, pe când acel dintăi își are sancțiunea sa, morală se mulțumește numai de a enuncia principiile sale, fără a avea vre un mijloc de constrângere pentru executarea lor <sup>2)</sup>.

### Despre cauzele sau sorgintea obligațiunilor.

Obligațiunile isvoresc: 1<sup>o</sup> din convențiuni sau contracte (oblig. convenționale); 2<sup>o</sup> din quasi-contracte; 3<sup>o</sup> din delict; 4<sup>o</sup> din quasi-delict; 5<sup>o</sup> și din lege (art 588) <sup>3)</sup>.

Cu toate aceste, sorgintele obligațiunilor, astfel cum le am expus nu sunt admise de toți autorii, și sunt unii care susțin că, în caz de quasi-contract, obligația isvorăște din lege, ear în caz de delict sau de quasi-delict, din vatămă-

<sup>1)</sup> Cpr. L. 1, § 1, Dig., 46, 2.—L. 16, § 4, Dig., 46, 1.—L. 6, Dig., 16, 2.—L. 19, Pr., L. 60, Pr., Dig., 12, 6.—Gaius, III, § 119, etc. Veđi *infra*, capit. *despre obligațiuni naturale* (art. 1092, § 2).

<sup>2)</sup> Mai veđi în tomul I, p. 2, și alte deosebiri între dreptul și morala.

<sup>3)</sup> Cpr. art. 1370 C. fr., eliminat de legiuitorul nostru; art. 1097 C. italian; art. 1089 C. spaniol; art. 859 C. austriac; art. 1150 C. Calimach, etc. „*Aut enim ex contractu sunt, aut quasi ex contractu, aut ex maleficio, aut quasi ex maleficio*“ (Instit., III, 13, § 2). Veđi și Instit. lui Gaius, III, § 88, unde se ăice: „*Omnis obligatio vel ex contractu nascitur, vel ex delicto*.“

rea unui drept <sup>1)</sup>. Această teorie pare a fi fost consacrată de codul Calimach, unde art. 1150 (859 C. austr.) nu prevede quasi-contractul între sorgintele obligațiunilor, deși acest cod se ocupă pe larg despre quasi-contracte la titlul mandatului (art. 1388 și urm. <sup>2)</sup>). Adevărul este însă, că astăzi, quasi-contractul, delictul și quasi-delictul dau loc la obligațiuni, și obligațiunea rezultă din lege numai în acest sens că legea o consacră și o sancționează. În acest sens, obligația care rezultă din contracte isvorăște tot din lege, pentru că nu poate să existe o obligație, fără a fi recunoscută de lege <sup>3)</sup>.

### Despre contracte sau convențiuni.

#### *Noțiuni generale asupra convențiunilor și contractelor.*

Convenție,  
definiție.

Convențiunea (*venire cum*) sau tocmla <sup>4)</sup>, după cum se exprimă vechile noastre legiuiri, este acordul a două sau mai multor voinți cu scopul de a crea, de a modifica sau de a stinge un drept real sau personal, cu alte cuvinte, acordul voinței a două sau mai multe persoane asupra aceluiaș obiect: *duorum, pluriumve in idem placitum consensus*. (L. 1, § 2, Dig., II, 14, *de pactis*). „Tocmla sau contractul, dice Andr. Donici (cap. 10, § 1), este o îndatorire cu o potrivită voință și primire între doi sau între mai mulți, și împreună plăcere despre amândouă părțile, și așezare de bună voe, cu îndatorire, spre a da și a lua, sau a face ceva, însă lucru cuviincios, ear nu necuviincios“.

<sup>1)</sup> Cpr. Laurent, XX, 307.—Vezi și Demolombe, XXXI, 17 urm., 47 și 100, care admite această teorie în parte numai, zicând că obligația gerantului isvorăște din un fapt voluntar, adică din quasi-contract, ear acea a stăpânului din autoritatea legei.

<sup>2)</sup> „Personalnicile drituri asupra lucrurilor, dice art. 1150 din codul Calimach, prin care se îndatorește o persoană către alta ca să facă un lucru sau să dea, să sufere sau să nu facă ceva, se întemeiază, ori, fără mijlocire, asupra unei legi, sau asupra unei tocmele, sau asupra unei vătămări pricinuită cuiva.“ Vezi și art. 1269 din codul olandez, după care obligațiunile isvoresc numai din convenție și din lege.

<sup>3)</sup> Cpr. Gr. G. Păucescu, *Obligațiuni*, II, 46 și urm.

<sup>4)</sup> Cuvântul *tocmlă* se găsește în Art. 207 C. C. Vezi și legea pentru *tocmele* de lucrări agricole din 28 mai 1893, care abrogă și înlocuiește legea din 14 mai 1882.

**Art. 942.**—Contractul este acordul între două sau mai multe persoane spre a constitui sau a stînge între dînsii un raport juridic. (Art. 644, 948, 962, 969 urm., 986, 1091, 1169, 1191, C. C. Art. 1098 C. italian. Art. 1101 C. fr. *modificat.* <sup>1)</sup>)

Convențiunea ia numele de contract (*trahere cum*, a tage împreună, a strînge legătura), cînd ea are de obiect principal creațiunea, modificarea sau stîngerea unui drept personal ori a unei obligațiuni <sup>2)</sup>, *negotii contrahendi causa* (L. 1, §§ 2 și 3, Dig., II, 14), (art. 942 C. C. 1098 C. italian). Convențiunea este deci genul, iar contractul, specia <sup>3)</sup>.

Contractul este tot-deauna o convenție, pe cînd convenția nu este tot-deauna un contract. (Duranton, X, 55.)

Nu trebuie să confundăm contractul cu polițițiunea, <sup>Polițițiune.</sup> despre care vom trata mai pe larg în secțiunea a II-a a capit. II, cînd vom vorbi despre consimțemînt, căci aceasta din urmă consistă într'o propunere care n'a fost încă

<sup>1)</sup> Definiția dată de codul nostru este mult mai exactă de cît cea dată de textul corespunzător francez (1101), care dîce că contractul este o convențiune, căci aceste cuvinte fiind sinonime, este întocmai ca și cum s'ar dîce: contractul este un contract, ceea ce este contrar regulei că nu se poate defini lucrul prin sine însuș. De aceea, art. 1051 din Anteproectul de revisuire a lui Laurent dîce că „contractul este concursul consimțemîntului prin care una sau mai multe persoane se obligă a da, a face sau a nu face ceva, cătră una sau mai multe persoane, care au o acțiune contra celor dîntăi“. Art. 942 din codul român reproduce art. 1098 din codul italian, unde se dîce că „il contratto e l'accordo di doue o più persone per costituere, regolare o sciogliere fra loro un vincolo giuridico“. Cpr. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni nel diritto moderno italiano*, III, 5 și urm., (Firenze, 1895).

<sup>2)</sup> In unele casuri, contractul poate da naștere unui drept real.

<sup>3)</sup> Cpr. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, III, 5.— „*Conventiones verbum generale est, ad omnia pertinens, de quibus negotii contrahendi, transigendique causa consentiunt qui inter se agunt; nam sicuti convenire dicuntur, qui ex diversis locis in unum locum colliguntur, et veniunt; ita et qui ex diversis animi motibus in unum consentiunt, id est, in unam sententiam decurrunt. Aded autem conventionis nomen generale est, ut eleganter dicat Peditus, nullum esse contractum, nullam obligationem, que non habeat in se conventionem.*“ (L. 1, § 3, Dig., II, 14, *de pactis*).



acceptată <sup>1)</sup>. *Pollicitatio est solius offerentis promissum.* (L. 3. Pr., Dig., 50, 12, de pollicitationibus.)

Ea nu este un contract, fiind că, în specie, lipsește acordul voinților (art. 942). Ea nu dă naștere nici unei obligațiuni, cât timp n'a fost încă acceptată <sup>2)</sup>, și până la acceptare sau, mai bine zis, până la aducerea acceptărei la cunoștința propuitorului, ea poate în tot-deauna să fie retrasă (cpr. art. 37 C. com.), atară de cazul când s'ar fi satornicit, fie expres, fie tacitamente, un termen în lăuntruul căruia ea să nu poată fi retrasă <sup>3)</sup>.

### Divisiunea contractelor.

1° Contracte unilaterale și bilaterale sau sinalagmatice.

**Art. 943.**— Contractul este bilateral sau sinalagmatic, când părțile se obligă reciproc una cătră alta. (Art. 1020, 1021, 1179, 1294 urm., 1405 urm., 1410 urm. C. C. Art. 1102 C. fr.)

**Art. 944.**— Contractul este unilateral, când una sau mai multe persoane se obligă cătră una sau mai multe persoane, fără ca aceste din urmă să se oblige. (Art. 1180, 1181, 1576 urm. C. C. Art. 1103 C. fr.)

Contractul este tot-deauna un act bilateral, pentru că el nu poate să devie perfect de cât prin concursul voinței mai multora. Dar dacă contractul este neapărat un act juridic bilateral, el poate, cu toate aceste, din punctul de vedere al obligațiunilor la care dă naștere, să fie și unilateral. Contractele sunt deci bilaterale și unilaterale.

„Tocelele îndatoresc, dice art. 1155 din codul Calimach (864 austriac), ori pe o parte numai din contrac-

<sup>1)</sup> „Cel ce arată cum că voește să mute dritul seu la altul, dice art. 1152 din codul Calimach (861 austriac), adecă voește să'i lese lui ceva, să'i facă sau să nu'i facă un lucru spre folosul aceluia, acesta dă făgăduință; ear dacă celalt va primi legiuit această făgăduință, atunci prin o asemene de bună voe primire a ambelor părți se alcătuește tocmla“.

<sup>2)</sup> La Romani, în unele casuri, policitatiunea era producătoare de efecte (L. 1, §§ 1, 2, Dig., 50. 12). Veđi Pothier (ediția Bugnet, Paris, 1861), T. II, p. 5, No. 4 și T. VIII, p. 372, No. 63.

<sup>3)</sup> „Mai înainte de hotărirea termenului, dice art. 1153 din codul Calimach (862 austr.), nu poate să'și retragă cineva data in scris făgăduință.“ Cpr. C. Bordeaux. D. P. 1892. 2. 390.

tutorii și se numesc *unilaterale*, adecă când o parte făgăduiește un lucru, ear celaltă primește făgăduința, sau *bilaterale*, adecă când se mută driturile de la o parte la alta și le primesc reciproc“.

Contractul este bilateral sau sinalagmatic (συναλλακτικόν, a schimba, συνάλλαγμα, *contract*), când părțile se obligă reciproc una către alta, de ex., contractul de locațiune <sup>1)</sup>, vîndarea <sup>2)</sup>, schimbul, societatea, transacțiunea, cesiunea unei moșteniri <sup>3)</sup>, etc.

Contractul este unilateral (*ex uno latere*), când una sau mai multe persoane se obligă către una sau mai multe persoane fără reciprocitate. Astfel sunt: donațiunea, depositul, mandatul, etc.

- <sup>1)</sup> Cas. Rom., S-a 1, Bulet. 1870, p. 284. Doctrina vechie și Pothier (*Oblig.*, II, 9) împart contractele sinalagmatice în contracte sinalagmatice *perfecte* și *imperfecte*. Contractele sinalagmatice perfecte sunt acele care dau loc la obligațiunii reciproce chiar în momentul formării lor (de ex., vîndarea, locațiunea, transacțiunea, etc.), ear contractele sinalagmatice imperfecte sunt acele care, în momentul formațiunii lor, nu dau loc de cât la o obligație, însă care pot mai în urmă (*ex post facto*) să dea loc și la obligațiunii din partea celei-lalte părți, în urma unor fapte posteroare contractului. Aceste sunt: comodatul (art. 1574), depositul (art. 1618) și mandatul (art. 1547). Această distincțiune, admisă și de unii autori moderni, este periculoasă și inutilă, pentru că contractele sinalagmatice imperfecte sunt, în realitate, contracte unilaterale în momentul formațiunii lor. Comodatul, depositul și mandatul vor fi deci considerate ca contracte unilaterale, de și ele mai în urmă pot da loc la obligațiunii reciproce, pentru că natura contractului se determină în momentul când el se formează. Cpr. Baudry, II, 788. Baudry et Barde, *Oblig.*, I, 11. Thiry, II, 563. Laurent, XV, 435 și Ante-proiect, IV, p. 9, No. 1. Marcadé, IV, 388. Péucescu, I, 46. Demolombe, XXIV, 22. Arntz, III, 8. Mourlon, II, 1030. Pand. Fr. *Oblig.*, II, 6943. Boissonade, *Projet de C. C. pour l'Empire du Japon*, II, p. 24. Demante, V, 5 și 5 bis II. T. Huc, VII, 4.—*Contrà*. Acollas, II, p. 740. Toullier D., VI, 19. Larombiere, *Oblig.*, I, art. 1102, No. 2. Veđi și Giorgio Giorgi, *op. cit.*, III, 25.
- <sup>2)</sup> Cas. Rom. S-a 1, Bulet. 1890, p. 1408.—*Contractum autem ultro citroque obligationem quod Græci συναλλάγματα vocant: veluti emptionem, venditionem, locationem, conductionem, societatem.*“ (L. 19, in medio, Dig., 50, 16, de verborum significatione.)
- <sup>3)</sup> Cas. Rom., Bulet. 1881, p. 758. Cpr. Baudry et Barde, *Oblig.*, (Paris, 1897), 1, 10.

Se admite însă că contractele unilaterale prin natura lor pot să devie bilaterale prin voința părților <sup>1)</sup>.

Utilitatea  
distingției.

Distincțiunea între contractele unilaterale și bilaterale, admisă și în codul italian (art. 1099, 1100), nu este lipsită de interes. În adevăr, pe de o parte, art. 1020, după care condiția resolutorie este în tot-deauna subînțeleasă în contractele sinalagmatice, în caz când una din părți nu și îndeplinește obligațiunea sa, nu se aplică la contractele unilaterale, ci numai la contractele bilaterale <sup>2)</sup>; iar pe de altă parte, art. 1179, care prescrie oare care formalități pentru actele sub semnătură privată cuprindând convențiuni sinalagmatice, nu se aplică la contractele unilaterale. În fine, art. 1180, care prescrie oare care formalități (*bunul și aprobat*) pentru actele cuprindând obligațiuni unilaterale având de obiect sume de bani sau o câțime oare-care, nu se aplică la contractele sinalagmatice.

## 2° Contracte cu titlu oneros și cu titlu gratuit.

**Art. 945.** — Contractul oneros este acela în care fie-care parte voeste a și procura un avantajii. (Art. 1294 urm., 1405 urm., 1410 urm. C. C. Art. 1106 C. fr.)

**Art. 946.** — Contractul gratuit sau de binefacere este acela în care una din părți voeste a procura, fără equivalent, un avantajii celeilalte. (Art. 800 urm. 1532, 1593 C. C. Art. 1105 C. fr.)

Contract cu  
titlu oneros.

Contractul cu titlu oneros (*onus*, sarcină) este acela în care fie-care parte face un sacrificii în favoarea celeilalte părți sau în favoarea unui al treile. Acest contract are loc în interesul comun al părților. Astfel sunt vânzarea, locațiunea, transacțiunea, împrumutul cu dobândă, etc.

Acest din urmă contract este unilateral, și cu toate aceste, el procură un avantajii ambelor părți, de vreme ce el permite, pe de o parte, împrumutătorului de a trage un folos din capitalul seu, iar pe de alta, împrumutatului de a se folosi de capitalul împrumutat. (Barde, I, 19).

<sup>1)</sup> Cas. Fr., D. P. 77. 1. 366. Cpr. Cas. Rom., S-a 1, Bulet. 1872, p. 106. Baudry et Barde, *Oblig.*, I. 12.

<sup>2)</sup> Cu toate aceste, chestiunea este controversată, și mulți autori aplică art. 1020 și la contractele unilaterale. Veți *înfră*, espicarea acestui text.

Prin urmare, nu numai contractele sinalagmatice, dar și acele unilaterale pot fi cu titlu oneros <sup>1)</sup>.

Contractul gratuit sau de binefacere este acela care n'are loc de cât în interesul uneia din părți. Astfel sunt depositeul, mandatul, donațiunea, etc. Contract cu titlu gratuit.

Această distincțiune între contractele cu titlu oneros și cu titlu gratuit presintă un interes practic destul de însemnat: 1<sup>o</sup> Astfel, epitropul, care, cu oare care forme (art. 401 și urm. C. C.), poate să vîndă averea minorului sau a interzisului, nu poate nici odată dispune de ea cu titlu gratuit, pentru că asemenea dispozițiune nu aduce nici un folos incapabilului; 2<sup>o</sup> creditorii unei persoane insolubile pot să facă ca actele cu titlu gratuit ale debitorului lor să fie mai ușor revocate de cât acele cu titlu oneros, unde, pe lângă alte condițiuni, trebuie dovedită și complicitatea celor de al treile (art. 975); 3<sup>o</sup> donațiunea, actul cel mai de căpetenie cu titlu gratuit, este înconjurat de formalitățile solemnității (art. 813), pentru a apăra pe dăruitor în contra captațiunii și a fraudei din partea celor de al treile; 4<sup>o</sup> în contractele cu titlu oneros, aprecierea culpei și a responsabilității la care ele dau naștere este mai grea de cât în contractele cu titlu gratuit (comp. art. 1540, 1560, 1599, etc.); 5<sup>o</sup> în contractele cu titlu gratuit, taxele de înregistrare percepute de fisc sunt mai mari de cât în contractele cu titlu oneros (art. 33, 34 L. timbr. din 31 iulie 1881, modificată prin legea din 21 martie 1886); 6<sup>o</sup> ori ce înstrăinare cu titlu gratuit trebuie să figureze în mod fictiv în masa patrimoniului dispunătorului, pentru a se putea calcula cotitatea disponibilă și rezerva (art. 849), pe când acest raport fictiv n'are loc în privința înstrăinărilor cu titlu oneros, etc. Interesul distincțiunii.

*Subdivisiunea contractelor cu titlu oneros în contracte comutative și aleatorii.*

**Art. 947.** — Contractul cu titlu oneros este comutativ, atunci când obligațiunea unei părți este echivalentă obligațiunii celeilalte. (Art. 828, 1294 urm., 1405 urm., 1411, 1412, 1491 urm. C. C.)

Contractul este aleator când echivalentul depinde, pentru

<sup>1)</sup> Baudry, II, 789. Thiry, II, 563. Demolombe, XXIV, 24.

*una sau toate părțile* <sup>1)</sup>, de un eveniment incert. (Art. 1635 urm., 1639 urm. C. C. Art. 1104 C. fr.)

Pothier subîmpărțea contractele *cu titlu oneros* în comutative și aleatorii, ceea ce face și textul nostru, pe când textul francez (art. 1104) pare să presinte această divisiune ca o subdivisiune a contractelor *sinalagmatice*, ceea ce este inexact. În adevăr, în contractele cu titlu oneros, fie-care din părți face un sacrificiū ca o compensare a avantajului ce primește, și de câte ori equivalentul ce fie-care parte primește în schimbul sacrificiului ce face este ceva cert și pozitiv, susceptibil de a fi estimat la o valoare oare-care, contractul este comutativ (*cum mutare*), chiar dacă valoarea primită în schimb nu este matematiceste egală cu cea dată; astfel sunt: vîndarea, schimbul, locațiunea, societatea, etc.

De câte ori, din contra, equivalentul ce o parte primește ca compensare a sacrificiului ce ea își impune, atîrnă de un eveniment necert și poate constitui pentru dînsa un câștig sau o pagubă, contractul se dîce aleator (*alea, risc*). Astfel sunt: contractele de asigurare (art. 448 urm. C. com.), împrumutul nautic, jocul și prinsoarea, contractul de rentă pe viață (art. 1635 C. C.), cumpărarea unor lucruri pe nădejde, de ex., câți pești s'ar pascăi, *l'achat d'un coup de*

<sup>1)</sup> Pentru ca contractul să fie aleator, s'ar părea că *fie-care parte*, ear nu numai una din ele, trebuie să fie supusă unui câștig sau unei pagube: *lorsque l'équivalent consiste dans la chance de gain ou de perte pour chacune des parties...*, dîce textul francez. În adevăr, una din părți nu poate să câștige de cât ceea ce celaltă perde. Posibilitatea de câștig sau pagubă există deci pentru ambele părți, ear nu numai pentru una din ele. Cpr. Thiry, II, 563. Baudry, II, 790. Barde, I, 18. Demol., XXIV, 27. Cu toate aceste, textul nostru a admis soluția contrară, dîcînd atît în art. 947 § 2, cât și în art. 1635 § 1, că contractul este aleator cînd există posibilitate de câștig sau pagubă *pentru toate părțile sau numai pentru una ori mai multe din ele*. În codul nostru, art. 947 este deci în perfectă armonie cu art. 1635; pe cînd, în codul francez, aceste texte presintă o antinomie care a dat loc la controversă. Legiuitorul nostru a admis părerea lui Marcadé (IV, 389), care este susținută de Duranton (X, 77. XVIII, 95) și de Larombière (I, art. 1102 urm., No. 4). Art. 1102 din codul italian este redactat în același sens. Cpr. și art. 2051 a cod. Rep. Argentine.

*filet, captus piscium, vel avium* (L. 8, § 1, Dig. 18, 1; art. 1427, 1710 C. Calimach). (Vezi *infrà*, explic. art. 965.)

Remâne deci bine statornicit că nu contractele sinagmaticice, ci acele cu titlu oneros se subîmpart în contracte comutative și aleatorii <sup>1)</sup>, și textul nostru este, în această privință, mai bine redactat de cât acel francez. Această distincțiune este însă, în dreptul nostru, lipsită de ori ce interes, pentru că vîndarea, fie comutativă, fie aleatorie, nu poate, nici într'un caz, să fie resiliată pentru lesiune <sup>2)</sup>.

3° Contracte solemne și nesolemne.

Astăzi, mai toate contractele sunt nesolemne, și, numai prin excepție, unele din ele sunt solemne, pe când, la Romani, solemnitatea era regula generală și nesolemnitatea excepțiunea <sup>3)</sup>.

Contractele solemne în legislația actuală și, care fără îndeplinirea unor anume forme, n'au existență legală, sunt următoarele: societatea în comandită prin acțiuni și societatea anonimă (art. 88 C. com.) <sup>4)</sup>, donațiunea (art. 813), căsătoria (art. 127 urm.), adopțiunea (art. 318 urm.), convențiunile matrimoniale (art. 1228 C. C., 708 urm. Pr. civ.), ipoteca (art. 1772), subrogațiunea convențională constituită de debitor (art. 1107, § 2), tocmelele pentru munci agricole (art. 6 și urm., 14 și urm. L. din 28 mai 1893) <sup>5)</sup> și instituțiile contractuale, pentru că ele nu pot să aibă loc de cât prin contractul de căsătorie. (Art. 933 C. C.)

Contracte  
solemne.

<sup>1)</sup> Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 13. Marcadé, IV, 389. Thiry, II, 563. Baudry, II, 790. Acollas, II, p. 742. Demolombe, XXIV, 26. Pand. Fr. *Oblig.*, I, 6972. Vigié, II, 1059. Barde, I, 17.

<sup>2)</sup> Vezi ceea ce am spus asupra lesiunii, în tomul III, sub art. 790, p. 633 și urm. Mai vezi încă tratatul nostru în limba franceză, p. 47 n. 2, p. 177, 189, 190, 241, 242, 445, 496, etc.

<sup>3)</sup> Vezi t. IV, p. 107 și tratatul nostru în limba franceză, p. 395 și urm. *Solo consensus non obligat.* —

<sup>4)</sup> Asociațiunea în participare este și ea un contract solemn, în acest sens că trebuie să fie constatată prin act scris. (Art. 88, 98 și 256 C. com.) Curte Craiova, *Curier judeciar* din 1896, No. 36.

<sup>5)</sup> Ori-ce contract agricol închiet fără îndeplinirea formelor solemne este isbit de o nulitate absolută, care nu poate fi acoperită prin recunoașterea sa. Cass. Rom. S-a 1, Bulet. an.

Testamentul este și el un *act* solemn, în acest sens că nu mai poate, astăzi, să aibă ființă fără un act scris și fără îndeplinirea unor anume forme prescrise de lege, sub pedeapsă de nulitate. <sup>1)</sup> (Art. 800, 858 urm., 886 C. C.) De asemenea, compromisul, sau actul prin care se numesc arbitri (art. 342 Pr. civ.), este un act solemn, pentru că el trebuie să fie redactat prin act scris și legalizat de tribunal. (Art. 341 Pr. civ.) <sup>2)</sup>

Contracte  
nesolemne.

Afară de aceste contracte, toate celelalte sunt nesolemne și perfecte prin simplul consimțământ al părților. Astfel sunt: vânzarea (art. 971, 1295 C. C.), locațiunea, etc. Actul scris nu se mai cere de astă dată pentru existența contractului (*ad solemnitatem*), ci ca simplu mijloc de dovadă (*ad probationem*). „*On lie les bœufs par les cornes, dice un vechiū scriitor francez, Loysel, et les hommes par les paroles, sau mai bine (dis, par leur consentement* <sup>3)</sup>).

#### 4° Contracte consensuale și reale.

Contractele consensuale sunt acele care sunt perfecte prin simplul consimțământ al părților, de ex., vânzarea, locațiunea, societatea, mandatul, etc.; ear contractele reale sunt acele care nu devin perfecte de cât prin remiterea lucrului sau tradițiune, *qui re perficiuntur*, de ex., împrumutul, depositul, amanetul, etc. <sup>4)</sup>

1881, p. 660.—Contestațiunile isvorite din tocmelele agricole se judecă de judecătoria comunală, ținându-se samă de dispozițiunile speciale ale legii acelor tocmele, însă cu drept de apel la judecătoria de ocol, dacă reclamațiunea întrece suma de *cinci lei*. (Art. 21 L. din 1 iunie 1896, asupra jud. com. și de ocoale.)

<sup>1)</sup> Veți în tomul IV, p. 12, explicarea art. 802.

<sup>2)</sup> Cpr. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, III, 205.—In cât privește afacerile de competența judecătoriilor de ocoale, compromisul poate fi autentificat de judecătorul de pace. (Art. 117—119 L. din 1 iunie 1896.)

<sup>3)</sup> *Verba ligant homines, taurorum cornua funes, Cornu bos capitur, voce ligatur homo;*  
de unde și vechiul proverb francez:

„*Comme les bœufs que par la corne on lie,  
Aussi les gens par leurs mots font folie.*“

<sup>4)</sup> Romanii împărțeau contractele, după modul formațiunei lor, în contracte reale, verbale, literale și consensuale: „*aut enim*

Dreptul  
roman.

Tradiția a perdut astăzi mult din însemnătatea sa, de și art. 644 o prevede între modurile de a dobândi și de a transmite proprietatea, căci, actualmente, ea nu strămută proprietatea de cât în două cazuri: 1<sup>o</sup> în materie de daruri manuale <sup>1)</sup>, și 2<sup>o</sup> atunci când lucrul prevădută în contract nu este determinat în individualitatea sa, ci numai în specie <sup>2)</sup>. (Mai veți încă art. 972 și 1909 C. C.).

Tradiție.

5° Contracte principale și accesorii.

Contractele principale sunt acele care există prin ele înșile, fără a se referi la alt contract, de ex.: vânzarea,

*re contrahuntur, aut verbis, aut litteris, aut solo consensu*“. (Instit., III, tit. 13, § 2, *in fine*). Această divisiune se găsește și în Gaius (III, § 89 și urm.). Contractele reale se formau prin remiterea lucrului, de ex., împrumutul, comodatul, amanetul, depositul (Instit., III, tit. 14). Simpla făgăduință de a realiza un atare contract era un pact și dădea loc numai la o obligație naturală. Veți p. 5, nota 1. Astăzi, această teorie este necunoscută, și promisiunea de a realiza un *mutuum*, un comodat, etc., fiind obligatorie, dă loc la executarea contractului. Tradițiunea obiectului promis nu mai constituie deci, astăzi, însuș contractul, ci numai executarea lui.— Contractele verbale se formau prin pronunțarea unor cuvinte solemne (Instit., III, tit. 15) ✕ Contractele literale erau acele a căror obligațiune resulta din un act scris (Instit., III, tit. 21) ✕ In fine, contractele consensuale erau acele care deveneau perfecte prin simplul consimțământ al părților, de ex., vânzarea, locațiunea, societatea și mandatul (Instit., III, tit. 22). ✕

Romanii mai împărțeau încă contractele în contracte *bonae fidei* (Instit., III, tit. 22, § 3 și Gaius, III, § 137), și în contracte *stricti juris*, distincțiune care nu mai există astăzi (art. 970 C. C.) și pe care însuș Pothier n'o mai admitea (*Oblig.*, II, No. 9). In adevăr, astăzi, toate contractele sunt de bună credință, și buna credință se presupune în tot deauna (art. 960, § 2, 1899, § 2). Cas. Rom., S-a I, Bulet. 1871, p. 124. Veți *infra*, explic. art. 970.

- 1) Darul manual, pentru acei care'l admit, este și astăzi un contract *re*, în sensul riguros ce această expresiune avea în dreptul roman. Veți tomul IV al lucrării noastre, p. 142.
- 2) Astfel, dacă debitorul s'a obligat a da un cal, fără a determina anume care cal, creditorul nu va dobândi nimic până la tradițiunea calului, care singură va determina obiectul convențiunei. Veți în tomul III, p. 208, explicarea art. 644. Veți și *infra*, explic. art. 971 și 1295, § 1.



C197398



împrumutul, depositul, căsătoria, adopțiunea <sup>1)</sup>, etc.; ear contractele accesorii sunt acele care intervin spre a asigura existența unui contract anterior, de ex., amanetul, ipoteca, antichreza, fidejusiunea, etc. <sup>2)</sup>

Interesul distincțiunei.

Interesul împărțirii contractelor în principale și accesorii consistă în înniruirea ce poate să aibă nulitatea unuia asupra celuilalt. Astfel, anularea contractului principal atrage nulitatea contractului accesoriu (art. 1067) <sup>3)</sup>, afară de cazul în care contractul accesoriu ar fi avut de scop suplinirea contractului principal <sup>4)</sup>. Și reciproc, anularea contractului accesoriu nu atrage nulitatea contractului principal (art. 1067, 1139), afară de cazul în care părțile ar fi considerat ambele contracte ca indivisibile.

6° Contracte numite și nenumite.

(Art. 1107 C. fr., 1103 C. ital. eliminate de legiuitorul nostru).

Contractele numite sunt acele care au o denumire proprie și fac obiectul unor dispoziții particulare a codului civil sau a codului de comerț. Astfel sunt: vîndarea, schimbul, locațiunea, societatea, mandatul, etc.

Contractele nenumite <sup>5)</sup> sunt acele neprevădute de lege, pentru că sunt de un uz mai puțin frequent. Ele sunt valide în baza principiului libertății convențiilor (art. 969), dacă nu aduc nici o atingere dispozițiilor le-

<sup>1)</sup> Vîndarea și alte contracte pot fi accesorii, pe când căsătoria și adopțiunea nu pot nici odată fi accesoriul unui alt contract.

<sup>2)</sup> Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 14. Baudry et Barde, *Oblig.*, I, 24.

<sup>3)</sup> *Accessio cedat principali* (L. 19, § 13, Dig., 34, 2, *De auro, argento*, etc.—Vezi în tomul II, p. 469 și urm. explic. art. 482. Astfel, o creanță asigurată prin o ipotecă, declarându-se că este simulată în cât privește existența ei, este nulă și atrage după sine și nulitatea ipotecei. C. București, *Dreptul* din 1879, No. 40.

<sup>4)</sup> Astfel, persoana care ar fi garantat obligațiunea contractată de un minor, ar rămânea obligată, cu toate că obligația minorului ar fi fost mai în urmă anulată, pentru că tocmai aceasta a fost scopul garanției. G. Boissonade, *Projet du Code civil pour l'Empire du Japon*, II, p. 40, No. 36.

<sup>5)</sup> Expresiunea *contracte nenumite* nu se găsește în textele legilor romane; L. 3, Dig., 19, 5, vorbește însă de *contractus quorum appellationes nullae juri civili prodite sunt*.

gislative cari interesează ordinea publică (art. 5 C. C.) <sup>1)</sup>.

Contractele nenumite sunt astăzi obligatorii prin simplul efect al consimțământului <sup>2)</sup> și, în lipsă de o dispoziție legislativă specială, le se vor aplica regulele contractelor cu care ele au mai multă asemănare și analogie <sup>3)</sup>. Astfel, contractului de asigurare pe uscat (*contrat d'as-*

1) Intre contractele nenumite doctrina citează următoarele : schimbul de servicii; convențiunea prin care se primește îngrijirea unui medic, lecțiile unui profesor; cea prin care un avocat este însărcinat cu susținerea unui proces (C. din Craiova, *Dreptul* din 1890, No. 76); făgăduința de împrumut, de amanet, de ipotecă, de a primi un deposit, etc.; convențiunea prin care cineva este însărcinat de a vinde un imobil pentru o sumă determinată, cu clauza că ceea ce va prisosi să aparție vîndătorului, etc. Veți Boissonade, *op. cit.*, II, p. 12, No. 37. Baudry-Lacantinerie, II, 791.— Tot ca contract nenumit trebuie să considerăm și convenția prin care o persoană s'ar obliga către alta, pentru o sumă determinată, a'i descoperi o moștenire despre care moștenitorul n'ar avea nici o cunoștință. Cpr. C. Paris și Cas. Belg., D. P., 94. 2. 484 și D. P., 1896. 2. 4. Baudry et Barde, *Oblig.*, I, 20. Veți și *infră*, explic. art. 966, 968: *Oblig. întemeiate pe o cauză ilicită*.

Contracte nenumite.

2) La Romani, contractele nenumite, mult mai numeroase de cât astăzi, erau *reale*, căci ele se nășteau mai cu samă din tradițiunea unui lucru sau executarea unui fapt. Ele se reduceau la ipotezele prevădute în formula următoare: dau pentru ca să dai (*do ut des*); dau pentru ca să faci (*do ut facias*); fac pentru ca să dai (*facio ut des*); fac pentru ca să faci (*facio ut facias*) (L. 5, Pr., Dig., 19, 5). Casul întâi cuprindea schimbul de proprietate; casul al doile și al treile schimbul de servicii pentru o valoare consistând în alt-ceva de cât în bani, căci dacă serviciile s'ar fi prestat pentru bani, contractul ar fi fost o locațiune (*locatio operarum*), contract numit și consensual, obligator pentru ambele părți înainte de executarea lui. Casul al patrule cuprindea schimbul de servicii contra altor servicii. Așa dar, pe când vîndarea era un contract consensual, schimbul (*rerum permutatio*) atât al proprietății cât și al serviciilor, rămăsese un simplu pact, până când a fost și el admis între contractele nenumite, și nu devenea perfect de cât prin tradițiunea lucrului: „*Item emptio ac venditio nuda consentientium voluntate contrahitur; permutatio autem ex re tradita initium obligationi præbet*“ (L. 1, § 2, Dig., 19, 4, *De rerum permutacione*).

Deosebire între dreptul actual și dreptul roman.

3) Curte din Genova, 13 martie 1893, *Dreptul* din 1893, No. 58. Baudry et Barde, *Oblig.*, I, 20.

*surances terrestres*, contract nenumit, pentru că legea nu se ocupă de el), se vor aplica regulile contractului de asigurare maritim (art. 616 urm. C. com.); contractului făcut cu un medic pentru căutarea sănătății sau cu un profesor pentru urmarea prelegilor sale, se vor aplica regulile de la locație de opere (art. 1470 urm. C. C.); contractului închiet cu un avocat pentru urmărirea unui proces, se vor aplica regulile de la mandat (art. 1532 urm. C. C.), etc. <sup>1)</sup>

### Despre cele trei lucruri ce trebuie distinse în fie-care contract.

Pothier, și după dânsul, toți autorii disting în fie-care contract trei lucruri: 1<sup>o</sup> lucrurile *esențiale*; 2<sup>o</sup> lucrurile *naturale*; 3<sup>o</sup> și lucrurile *accidentale*.

Lucrurile *esențiale* sunt acele fără care contractul nu poate să aibă ființă. Astfel, sunt esențiale într'o vânzare: consimțământul, un lucru (*res que veniat*) și un preț (*pretium*) <sup>2)</sup>. „Fără alcătuirea prețului, vânzarea nu se face“, dice Andr. Donici (capit. 11, § 2).

Lucruri na-  
naturale.

Lucrurile *naturale* sunt acele care, fără a fi de esența contractului, fac parte dintr'ênsul, și sunt subînțelese, *que in contractu tacite veniunt*, cu toate că părțile nu le au prevădut prin o anume stipulațiune. Astfel, garanția este o obligație de natura contractului de vânzare (art. 1337 C. C.), însă părțile pot, prin convențiunea lor, să adauge, să micșureze sau să șteargă cu desevêșire obligațiunea de a răspunde de evicțiune (art. 1338 C. C.), pentru că această obligație nu este de esența contractului de vânzare.

Lucruri ac-  
cidentale.

Lucrurile *accidentale* sunt acele care nu există într'un contract de cât în virtutea unei clause exprese: de exemplu, termenul (art. 1022 urm.), condițiunea (art. 1004 urm.), facultatea de a face plăți parțiale (art. 1101 C. C.), etc. <sup>3)</sup>

<sup>1)</sup> C. Craiova, *Dreptul* din 1890, No. 76. Cpr. Boissonade, *op. cit.*, II, 44. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, III, 28.

<sup>2)</sup> Veđi, în privința prețului, Cas. Fr., *Pand. Périod.*, 1896. 138. Dacă prețul n'ar consta în bani, ci într'un alt lucru, contractul n'ar mai fi o vânzare, ci un schimb. (Art. 1405 urm. C. C.). Cpr. L. 5, § 1, Dig., 19, 5, „*De præscript. verbis.*“

<sup>3)</sup> Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 5 urm. Thiry, II, 564. Baudry, II 794. B. St. Prix, II, 4200. Vigié, II, 1162. *Pand. Fr. Oblig.*, II, 6998 urm. Demolombe, XXIV, 38. Acollas, II, p. 467. Pêucescu, I, 58 urm. Aubry et Rau, IV, § 342, p 289. Baudry et Barde, *Oblig.*, I, 25.

Aceste clause trebuiesc în tot-deauna să fie exprimate, pentru că ele au de scop modificarea dreptului comun.

## CAPITOLUL II

Despre condițiunile <sup>1)</sup>, adică însușirile, esențiale pentru validitatea convențiilor (contractelor).

**Art. 948.** — Condițiunile esențiale pentru validitatea unei convențiuni sunt: 1<sup>o</sup> capacitatea de a contracta; 2<sup>o</sup> consimțământul valabil al părții ce se obligă <sup>2)</sup>; 3<sup>o</sup> un obiect determinat; 4<sup>o</sup> o cauză licită. (Art. 949 urm., 953 urm., 962 urm., 966 urm., Art. 1108 C. fr.).

Art. 948 confundă elementele sau însușirile neapărate pentru existența contractului cu acele cerute numai pentru validitatea lui, confuziune care provine din aceea că legiuitorul nu distinge cu precizie actele *inexistente* de acele care sunt numai *anulabile*. Acte inexistente și anulabile.

Prin cuvântul general de *nulitate*, legiuitorul actual înțelege, în adevăr, atât împrejurările care împiedică contractul de a avea ființă, cât și acele care îl viciează numai; pe când ar fi fost mult mai bine și mai nemerit de a se da numele de *nulitate* (de la *nihil*, nimic) acelor împrejurări care împiedică însăși existența contractelor, și acel de *anulare* tuturor împrejurărilor care îl viciează numai, făcându-l imperfect, cu atât mai mult cu cât distincțiunea între actele inexistente și acele anulabile numai, cunoscută

<sup>1)</sup> În înțelesul seu juridic, cuvântul *condițiune* înseamnă un eveniment viitor și necert (art. 1004 C. C.); într'un alt sens, cuvântul *condițiune* înseamnă sarcină (*modus*) (art. 823, 829). În rubrica de față, cuvântul *condițiune* înseamnă *insușire*. Vezi în tomul IV al lucrării noastre, p. 243, nota 1, explic. art. 829. Cpr. Barde, I, p. 160, nota 2. Sensul cuvântului condițiune.

<sup>2)</sup> Sau mai bine *dis al părților contractante*, după cum se exprimă art. 1104 din codul italian și art. 1055 din Anteproiectul de revizuire a lui Laurent. Comp. art. 325 al proiectului de C. C. pentru Imperiul Japonului, elaborat de profesorul Boissonade (Tokio, 1883). Vezi Laurent, XV, 466. Baudry, II, 796. Demolombe, XXIV, 45. Marcadé, IV, 394. Giorgio Giorgi, III, 139. Baudry et Barde, I, 27. T. Hue, VII, 11. Comp. și C. din Iași, *Curierul judeciar* din 1894, No. 26. Vezi și *infrà*, p. 24.

de vechii autori francezi <sup>1)</sup>, și admisă implicitamente de însuș legiuitorul actual <sup>2)</sup>, este generalmente împărtășită atât în doctrină <sup>3)</sup> cât și în jurisprudență <sup>4)</sup>.

Interesul  
distincțiunii.

Eată acum deosebirea principale care există între convențiunile nule sau *inesistente* și acele *anulabile* numai:

1<sup>o</sup> De câte ori convențiunea este *inexistentă* sau *fără ființă*, nulitatea fiind radicală, va avea loc de drept, fără a fi dobândită prin justiție; ea va fi numai declarată ca

<sup>1)</sup> Vezi, de ex., d'Argentré, Bouhier (*Observ. sur la coutume de Bourgogne*), Dunaud și alții citați de Laurent (XV. 458) și în Pand. Fr., *Oblig.*, II, 7008. Cât pentru Domat și Pothier, cari au fost, în unele părți, urmași aproape literalmente de redactorii codului francez, ei sunt departe de a fi clari și preciși în această privință, ceea ce face că autoritatea lui Pothier a fost invocată când în favoarea, când în contra teoriei actelor inexistente. Comp. Laurent, XV, 459, 460.

<sup>2)</sup> Astfel, art. 129 C. C. înțelege a dice că căsătoria este *inexistentă*, când nu este consimțământ. „Considerând, dice Curtea noastră supremă, că de câte ori nu există consimțământ, nici actele nu pot avea existența lor juridică“. (Bulet. Cas., S-a I, anul 1878, p. 338). Tot astfel, art. 961 admite implicitamente teoria actelor inexistente, când dice că convențiunea făcută prin eroare, violență sau dol, nu este *nulă de drept* (adecă *inexistentă*), ci numai *anulabilă*. (Mai vezi încă art. 966 și 1168 C. C.). În fine, mai este încă de observat că art. 448 prevede că toate actele făcute în urma publicațiunii de interdicțiune, sau fără asistența consiliului judeciar, vor fi de drept socotite ca *fără ființă* (adecă ca *inexistente*), ceea ce este inexact, pentru că asemenea acte sunt numai *anulabile*. Vezi în tomul II, p. 337, explic. art. 448. Cpr. Laurent, V, 305, 307 și XVIII, 532.

<sup>3)</sup> Cpr. asupra acestei distincțiuni: Laurent, I, 71; II, 269 urm., 440 urm.; XV, 450 urm.; XVIII, 531 și XXVIII, 133 urm. Demolombe, II, 240 urm.; XXIV, 41 și XXIX, 21 urm. Larombière, IV, art. 1304, No. 11 urm. Baudry, II, 795, 854 și 1148. Vigié, II, 1063. Thiry, II, 565 și III, 92, 94. Marcadé, IV, 883. Demante, V, 261, 262. Arntz, III, 261 urm. Mourlon, II, 1462 urm. Massé-Vergé, I, § 35, p. 45 și III, § 579, p. 470. Ar. Pascal, *Gazeta Tribun.*, anul 1862, No. 59. Pand. Fr., *Oblig.*, II, 7002 urm. G. Boissonade, *op. cit.*, II, p. 53 urm. T. Huc, VII, 10. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, VIII, 143.

<sup>4)</sup> Cpr. Cas. Rom. S-a I, Bulet. 1878, p. 338. C. Toulouse, 21 jan. 1885, D. P., 86. 2. 73.

preexistentă, la caz de contestație, ceea ce însemnează că justiția va declara cum că actul n'a avut nici o dată fiindă <sup>1)</sup>.

2<sup>o</sup> Fie care din părți va putea să se prevaleze de inexistența actului, fie pentru a se sustrage de la executarea lui, fie pentru a desființa executarea, la caz când ea ar fi avut loc, ceea ce însemnează că nulitatea *este absolută*.

3<sup>o</sup> In fine, nici timpul, nici voința părților n'ar putea să valideze o convenție inexistentă, pentru că neantul nu poate fi confirmat. Ea va trebui deci să se refacă cu formele legiuite (art. 1168). *Quod nullum est, confirmari nequit.* 2).

De câte ori, din contra, convențiunea este numai *anulabilă*, anularea trebuie să fi cerută și dobândită în justiție, și aceasta numai de partea care era incapabilă sau a cărei consimțământ era viciat. Cu alte cuvinte, nulitatea nu mai este de astă dată absolută, ci *relativă*; ear viciul convențiunei, care este *anulabilă* numai, poate să fie acoperit prin o ratificare sau confirmare tacită ori expresă (art. 1162 și 1190), și faptul părței interesate de a lăsa să treacă timpul cerut pentru exercițiul acțiunei în anulare, fără a exercita acest drept, echivalează cu o ratificare (art. 1900 C. C.).

In fine, este de observat că condițiile necesare pentru *existența* convențiunilor sunt neapărate și pentru validitatea lor, pe când condițiile cerute pentru *validitatea* convențiunilor nu sunt absolut neapărate pentru existența lor. In adevăr, se poate da sănătatea unui om bolnav, dar nu se poate da viață unui om mort <sup>3)</sup>.

Aceste principii fiind expuse, să vedem acum însușirile care sunt cerute pentru existența convențiunilor, și acele care sunt prescrise numai pentru validitatea lor.

<sup>1)</sup> Veți explicarea art. 790, în tomul III, p. 632, text și nota 5.—In privința distincțiunei ce se face între actele inexistente și anulabile, mai veți încă tomul I al lucrării noastre, partea II, p. 46, 294 urm., 379 urm.; tomul II, p. 334, 337, text și nota 2, 338, nota 3; tomul III, p. 336, 361, 631 urm.; t. IV, p. 107, etc.

<sup>2)</sup> Art. 1310 din codul italian este formal în această privință. Veți *infra*, explic. art. 965, § 2 (pacte sucesorale), 966, etc.

<sup>3)</sup> Comp. G. Boissonade, *op. cit.*, II, 40. Bandy, II, 854, 1149. Marcadé, V, asupra art. 1338, No. 1, p. 92 și asupra art. 1398, No. II, p. 429. Cpr. C. Pau, 13 mai 1889, D. P., 90. 2. 345. Veți și lucrarea noastră, t. III, p. 336, 362, 632, 633 și t. IV, p. 88, 107, text și nota 1, 241, etc.

Insușirile ce-  
rute p. exis-  
tența con-  
tractului.  
Art. 948 §§  
2, 3 și 4.

Elementele sau însușirile neapărate pentru *existența* ori cărei convențiuni sau contract sunt :

1<sup>o</sup> Consimțământul valabil *al părților contractante* sau al reprezentanților lor, ear nu numai al părții ce se obligă, după cum pe nedrept se exprimă art. 948 (veți *supră*, p. 21, nota 2);

2<sup>o</sup> Un obiect determinat de care părțile au putut să dispue, adecă care este în comerț (art. 948, § 3, 963 și 1310);

3<sup>o</sup> O cauză adevărată și licită (art. 948, § 4, 966-968).

Contracte  
solemne.

Pentru contractele solemne arătate *supră* p. 15, se mai cere încă îndeplinirea formelor substanțiale prescise de lege; *forma dat esse rei* <sup>1)</sup>.

Independent de însușirile neapărate pentru existența convențiilor, două elemente mai sunt încă cerute pentru *validitatea lor*, și anume :

1<sup>o</sup> Capacitatea părților contractante (art. 948, § 1 <sup>2)</sup>);

2<sup>o</sup> Lipsa de eroare, violență sau dol (art. 953-961).

Intervertirea  
ordinei ad-  
misă de le-  
giuitorul  
francez.

Legiuitorul nostru intervertind, după codul italian, ordinea admisă de legiuitorul francez, se ocupă mai întâi despre capacitatea părților contractante (art. 949-952), și apoi, în secția a II-a, despre consimțământ (art. 953-961).

## SECȚIUNEA I

### Despre capacitatea părților contractante (condițiune de validitate a convențiilor).

**Art. 949.** — Poate contracta veri ce persoană ce nu este declarată necapabilă de lege. (Art. 434, 856, 942, 948, 950 urm. C. C. Art. 1123 C. fr.).

Art. 949 pune în princip că capacitatea este regula generală, ear incapacitatea o excepțiune, de unde rezultă că acel care propune o incapacitate trebuie s'o dovedească (art. 1169), și dovida nu se poate face de cât prin un anume text de lege <sup>3)</sup>.

<sup>1)</sup> Cpr. Baudry, II 795. Thiry, III, 94. Marcadé, IV, 402. Baudry et Barde, I, 26. Mai veți încă art. 325 din Anteproiectul japonez și art. 1055 din Anteproiectul de revizuire a lui Laurent care sunt formali în această privință. Veți și tomul III al lucrării noastre, p. 632, nota 1.

<sup>2)</sup> De câte ori deci părțile n'au fost capabile de a contracta, convențiunea nu va fi *inexistentă*, ci numai *anulabilă*, nulă, după terminologia codului. Cpr. Baudry et Barde, *Oblig.*, I, 26.

<sup>3)</sup> Veți Baudry et Barde, *Oblig.*, I, 227.

Textele care prevăd o incapacitate fiind niște dispozițiuni excepționale trebuiesc interpretate în mod strict și nu pot fi întinse de la un caz la altul<sup>1)</sup>. *Exceptiones sunt strictissima interpretationis.*

### Persoanele lovite de o incapacitate naturală de a contracta.

Capacitatea individului poate să fie micșurată sau distrusă cu totul prin o alienațiune mentală, prin demență sau imbecilitate, prin beție, prin o boală<sup>2)</sup> sau prin oare care infirmități fizice, precum ar fi surditatea, mutismul, cecitatea, etc.<sup>3)</sup>.

Aceste sunt niște incapacități *naturale* de care le-  
giuitorul nu avea nevoie să se ocupe, pentru că ele împedică manifestarea consimțământului. Astfel, este evident că un copil<sup>4)</sup> un om nebun sau unul bat cu deseversire, ori în

<sup>1)</sup> Veți tomul IV al lucrării noastre, p. 14.

<sup>2)</sup> Cpr. Larombriere, I, art. 1124, No. 14. Laurent, XVI, 20.

<sup>3)</sup> Aceste infirmități nu constituiesc însă prin ele înșile o incapacitate naturală, dacă bolnavul a putut să-și dea samă de ceea ce făcea și să-și manifeste voința în mod clar și în deplină libertate. C. Riom, D. P., 80. 2. 58. Cpr. Pand. Fr., II, 752. Aubry et Rau, I, § 86, p. 363. Astfel, tribunalele apreciază în mod suveran validitatea consimțământului dat de un surdo-mut. C. Nimes, *Pand. Périod.*, 92. 2. 57. Cas. Rom. S-a 1, Bulet. 1878, p. 84. T. Huc, VII. 57. Veți și t. IV al lucrării noastre p. 18, nota 3. In privința donațiilor, veți însă art. 816 C. C. (Tom. IV, p. 126 urm.).

<sup>4)</sup> „Cel lipsit de minte, dice art. 1156 din codul Calimach (865 austriac), cum și acel ce n'au împlinit vrăsta de 14 ani fiind parte bărbătească, sau 12 ani fiind parte femească, nu sunt vrednici nici să dea primească făgăduință.“ Veți și art. 2, partea I, capit. 4 din codul Caragea, unde se dice: „Cei fără de minte, veri ce tocmală sau dar vor face, se socotește nimic și se strică“.

La Romani, copilul *infans* (*qui fari non potest*), care nu poate încă să vorbească sau, mai bine zis, care nu înțelege ceea ce spune) era cu deseversire incapabil de a face ori ce act juridic, chiar cu autoritatea tutorului. O dată eșit din *infantia*, dar nefiind încă *pubertati proximus*, pupilul putea să facă toate actele prin care condiția sa devenea mai bună, dar nu putea să-și facă condițiunea mai rea de cât cu autoritatea tutorului (Instit. Pr., 1, 21; comp. art. 1157 C. Calimach, 865 C. austriac și art. 3, partea 1, cap. 3, C. Caragea), fiind, pe de altă parte, incapabil de a se obliga prin delictele sale. În fine, pupilul devenit *pubertati proximus* avea capacitatea de a face toate actele licite și de



delir, este incapabil de a contracta <sup>1)</sup>). Legiuitorul nu se ocupă de cât de incapacitățile așa duse *civile*, adică care pun pe om în imposibilitatea *juridică* de a consimți.

a se obliga prin delictele sale (*doli capax*). „*Verum et si quid dolo ejus factum est, hoc eum præstare convenit*“ (L. unică *in fine*, Cod., 2, 48, *De reputationibus, etc.*).

Vârsta omului ne mai fiind astăzi împărțită așa precum era la Romani și în vechea noastră legislațiune (v. t. II al lucrării noastre, p. 56, nota 2), judecătorii, făcând abstracțiune de vârsta minorului, vor examina și vor decide în fapt dacă consimțământul dat de dânsul a fost destul de serios pentru ca contractul să poată fi format. De câte ori se va decide că consimțământul seu n'a fost dat în deplină cunoștință de cauză, contractul nu va fi numai anulat, ci declarat *inexistent*, pentru că i lipsește unul din elementele sale esențiale. Cpr. Demolombe, XXIV, 8. Marcadé, IV, 397. Demante, V, 39, *in fine*. Larombière, I, art. 1124, No. 11. Aubry et Rau, IV, § 343, p. 289, text și nota 2. Pand. Fr., II, 7546. Acollas, II, p. 770. Giorgio Giorgi, III, 49.

- <sup>1)</sup> În adevăr, pentru a putea da un consimțământ valid (art. 948, § 2), trebuiește, de și legea n'o spune, a avea usul rațiunii sale: *integritas mentis, non corporis sanitas exigenda est* (L. 2. Dig., 28, 1). Veđi tomul IV al lucrării noastre, p. 15, 16. Cpr. C. Toulouse și Nîmes, D. P., 86. 2, 73. D. P., 91. 2. 97. Cas. Rom. S-a I, Bulet. 1878, p. 97 și 338. Demolombe, XXIV, 81. Thiry, II, 604. Arntz, III, 31. Veđi și *infrà*, p. 31, 32.

Beție.

Beția este generalmente considerată ca o cauză de incapacitate generală de a consimți și face ca contractul să fie *inexistent*, pentru că omul bat nuși mai dă samă de ceea ce dăce sau face. De aceea am vedut că un om bat nu poate să dispue de averea sa prin donațiune sau testament. (Art. 724 C. Calimach, 566 austriac). Veđi t. IV. p. 19. Cpr. C. București, *Dreptul* din 1889, No. 58. C. Nîmes, D. P., 91. 2. 97. *Idem*. D. P., 81. 2. 248. D. P., 63. 2. 139. Pothier, *Oblig.*, II, 49. Thiry, II, 604. Demolombe, XXIV, 81. Larombière, I, art. 1124, No. 14. Duranton, X, 103. Pand. Fr., *Oblig.*, II, 7559. Acollas, II, 770. Pencescu, I, 81. Giorgio Giorgi, III, 67 urm. Marcadé, IV, 397.—Veđi însă Aubry et Rau (IV, § 343, p. 290, text și nota 4), după cari numai convențiunea închietă cu un copil lipsit de judecată și cu o persoană care n'ar fi dat consimțământul seu de cât din glumă (*par plaisanterie*) ar fi inexistentă. Cât pentru convențiunea închietă cu un nebun sau cu o persoană în stare completă de ebrietate, ea ar fi, după acești autori, numai *anulabilă*, ceea ce ni se pare inadmisibil.

Beția completă distruge consimțământul și face ca con-

Cât pentru ura și mânia impinse chiar până la exces, Ura, mânie. ele nu sunt, în regulă generală, de natură a distruge consimțământul. Cu toate acestea, ura și mânia ar putea, ca ori ce pasiune omenească, să altereze facultățile omului, și, în asemenea caz, nu mai rămâne nici o îndoială că judecătorii fondului, apreciatori suverani ai faptelor, ar putea să considere consimțământul ca inexistent, mai cu samă dacă această ură ar fi fost provocată de către cealaltă parte contractantă <sup>1)</sup>. O pasiune violentă ar putea, de asemenea, fără a produce o demență propriu zisă, să turbure în așa mod facultățile mentale ale uneia din părți, în cât consimțământul ei să fie considerat ca inexistent <sup>2)</sup>.

În fine, trebuie să decidem că consimțământul dat de o persoană pe când dormea n'ar putea să constituiească un contract, pentru că somnambulul nu și dă sama de faptele sale. <sup>3)</sup> Sonnambulism.

tractul să fie *inesistent*, chiar când ea n'ar fi fost provocată de acela în favoarea căruia obligațiunea a fost contractată. Cpr. C. Toulouse, D. P., 63. 2. 139. — *Contrà*. C. Rouen, D. P., 45. 4. 366, No. 3.—Dacă beția a fost provocată prin uneltirile viclene a celeilalte părți contractante, atunci beția ar fi complicată cu dol și convențiunea ar fi nulă din un îndoit punct de vedere. Cpr. C. Rennes și Nîmes, D. P., 81. 2. 248 și D. P., 91. 2. 97. Veți și tom. IV al lucrării noastre, p. 19, nota 2.

În ori ce caz, proba testimonială este tot-deauna admisibilă spre a se constata starea de ebrietate în momentul contractării, și judecătorii fondului sunt suverani în aprecierea unor asemenea probe. C. din București, *Dreptul* din 1889, No. 58 și *Dreptul* din 1892, No. 8.—Proba cu marturi poate însă fi respinsă de câte ori judecătorii fondului din celelalte împrejurări ale cauzei și-au făcut convingerea de inexistența faptului. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1893, No. 62. C. Toulouse, D. P., 63. 2. 139.

Dovedirea stărei de ebrietate.

<sup>1)</sup> Cpr. Larombière, I, art. 1124, No. 14. Pand. Fr., II, 7568. Giorgio, Giorgi, III, 70 urm. Veți și t. IV al nostru, p. 20.

<sup>2)</sup> Veți tomul IV al lucrării noastre, p. 19.

<sup>3)</sup> Cpr. Giorgio, *Teoria delle obbligazioni*, III, 51.—O lege din Digeste comparează pe furios și pe pupil cu o persoană adormită în mâna căruia s'ar pune ceva. „*Furiosus et pupillus sine tutoris auctoritate non potest incipere possidere: quia affectionem tenendi non habent, licet maxime corpore suo rem contingant: sicuti si quis dormienti aliquid in manu ponat*“ (L. I, § 3, Dig., 41, 2, *De acquirenda vel amittenda possessione*).

### Persoanele lovite de o incapacitate civilă sau juridică de a contracta.

**Art. 950.** — Necapabili de a contracta sunt :

1<sup>o</sup> Minorii (art. 342, 390, 421 urm., 427 urm., 433, 951, 1157 urm., 1164 C. C.);

2<sup>o</sup> Interdișii (art. 435 urm., 445, 448, 449, 454, 458 C. C.);

3<sup>o</sup> Femeile măritate, în casurile determinate de lege (art. 197, 199, 1248, 1249 urm., 1254 urm., 1281, 1283 urm., 1287 urm. C. C.);

4<sup>o</sup> În genere toți acei cărora legea le a prohibit oare care contracte (art. 390, 419, 1307-1309, 1498, 1706, 1769 C. C. Art. 1124 C. fr.).

Între persoanele lovite de o incapacitate *civilă* de a contracta, unele sunt lovite de o incapacitate generală (art. 950, §§ 1, 2 și 3), ear altele de o incapacitate specială (art. 950, § 4).

#### A) Persoane lovite de o incapacitate generală de a contracta (art. 950, § 1-3).

Persoanele lovite de o incapacitate *generală* de a contracta sunt : *minorii, interdișii și femeile măritate.*

Minorii.

1<sup>o</sup> Minorii, *chiar și acei emancipați*, sunt, în regulă generală, incapabili de a contracta, pentru că deși acești din urmă sunt capabili în privința actelor de administrațiune (art. 427) <sup>1)</sup>, totuși ei sunt incapabili pentru celelalte acte; de unde rezultă că și pentru dênșii incapacitatea este regula generală, ear capacitatea o excepțiune.

Minorul aflat sub tutelă este reprezentat de epítropul seu (art. 390), ear acel emancipat lucrează singur, însă cu asistența curatorului seu (art. 425 urm.).

Interdișii judecătorește.  
Art. 435 urm.,  
448, § 2.

2<sup>o</sup> Persoanele interdișe judecătorește (art. 435 urm.) sunt lovite de o presumpțiune de insanitate de spirit permanentă, chiar în privința actelor sevêrsite într'un interval lucid. În adevêr, art. 448, § 2 prevede că toate actele făcute în urma publicațiunii hotărîrii de interdicțiune sunt de drept socotite *ca fără fință*, ceea ce însemnează că judecătorii vor trebui neapărat să anuleze actul îndată ce

<sup>1)</sup> Cpr. Cas. Rom. S-a I, Bulet. 1879, p. 186.

se va stabili că el a fost sevêrșit în urma publicării hotărîrii de interdicțiune, fără a cerceta dacă interdicșul a fost sau nu lesat (art. 951), sau dacă a existat rea credinșă din partea acelor care au contractat cu dênșul <sup>1)</sup>.

Cât pentru persoanele lovite de o interdicție legală, adecă condamnate la munca silnică sau la reclusiune (art. 13, 16 C. penal), ele sunt, în tot timpul pedepsei lor, incapabile de a și administra averea și de a dispune de ea prin acte între vii, păstrând însă dreptul de a dispune prin testament <sup>2)</sup>.

Interdicșii  
legalmente.  
Art. 13, 16  
C. penal.

3<sup>o</sup> Femeile măritate sunt incapabile, *însă numai în casurile determinate de lege* <sup>3)</sup>, ceea ce dovedește că, în unele casuri, ele sunt capabile.

Femeile  
măritate.

Astfel, femeia măritată poate să dispue de averea sa prin testament (art. 208); femeia separată de bunuri prin contract sau judecătorește (art. 1265, 1285) are liberă administrațiune a averii sale parafernale, etc.

De asemenea, femeia împuternicită conform legii de a face comerț (art. 15 C. com.) este capabilă de a se obliga pentru tot ce privește comerțul seu și chiar de a ipoteca și înștrăina toată averea sa, fără nici o autorizare (art. 16 C. com.).

Femei  
comerciantă.

Incapacitatea femeii măritate, *în unele casuri determinate de lege*, constă în necesitatea de a dobândi autorizarea barbatului sau a justiției (art. 197 urm. C. C.) <sup>4)</sup>.

<sup>1)</sup> Veđi în tomul II, p. 337, explic. art. 448.

<sup>2)</sup> Veđi în t. IV, p. 38, 39, explic. art. 13 și 16 din codul penal.—Incapacitatea rezultând din interdicție pentru o cauză de condamnare penală, ăice art. 1107, § 2 din codul civil italian, poate fi opusă de ori cine are interes. Cpr. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, III, 125.

<sup>3)</sup> Cuvintele *în casurile determinate de lege* găsinduse în ultimul alineat al art. 950 se referă numai la femeile măritate. Demolombe, XXIV, 297. Acblas, II, p. 772, Berriat St. Prix, II, 4132.—*Contră*. Demante (V, 36), după care aceste cuvinte s'ar referi la toți-incapabili de care vorbește art. 250; însă această părere este contrară explicărei dată de Bigot-Préamnen în expunerea de motive. Veđi Fenet, t. XIII, p. 227.

<sup>4)</sup> În procesele care sunt de competenșă judecătoriilor de ocoale, autorizarea necesară femeii pentru a putea sta în judecată, fie ca reclamantă, fie ca pârită, poate fi dată de judecătorul de ocol, sub îndatorirea de a observa formele prevăđute de art. 624 și urm. Pr. civ. (art. 67 L. din 1 iunie 1896).

Faliții.  
Controversă.  
Art. 713 C.  
com.

La această listă de incapabili unii mai adaugă încă faliții. Nici un text de lege nedeclarând însă pe faliți incapabili, ei rămân supuși regulei generale care este capacitatea, sentința declarativă de faliment rădicând falitului, din ziua pronunțării sale, numai administrațiunea tuturor bunurilor sale, chiar și acelora dobândite în timpul falimentului (art. 713 C. com.)<sup>1)</sup>.

Persoane  
morale.

Persoanele morale, de și puse sub tutelă, rămân de asemenea, în regulă generală, capabile de a contracta, ele nefiind incapabile de cât pentru unele contracte<sup>2)</sup>.

Societăți  
comerciale.

Cât pentru societățile comerciale (art. 77 urm. C. com.), ele nu sunt supuse nici unei incapacități juridice de a contracta.

*B) Persoanele lovite de o incapacitate specială de a contracta (art. 950, § 4).*

Pe lângă persoanele lovite de o incapacitate generală de a contracta, altele sunt lovite de o capacitate specială, adică numai pentru oare care contracte. Astfel, barbatul nu poate să cumpere de la femeie și femeia de la barbat de cât în casurile determinate de art. 1307 C. C.; tutorii, sub pedeapsă de nulitate, nu se pot face adjudecatori, nici direct, nici prin persoane interpușe, ai averii celor de sub a lor tutelă; mandatarii, ai averii ce sunt însărcinați să vândă; administratorii, ai averii comunelor sau stabilimentelor încredințate îngrijirii lor; funcționarii publici, ai averilor Statului ale căror vânzări se fac printr'ênșii (art. 1308); judecătorii și supleanții, membrii ministeriului public și avocații<sup>3)</sup> nu se pot face cesionari de drepturi li-

<sup>1)</sup> Baudry, II, 832. Baudry et Barde, I, 235, 236. Pand. Fr., II, 7579.—Vezi însă C. Rennes, D. P., 1893, 2, 263.

<sup>2)</sup> Cpr. Baudry-Lacantinerie, II, 832. Baudry et Barde, I, 237. Pand. Fr., *Oblig.*, II, 7580.

Comunele nu pot fi obligate la plata unor sumi care nu sunt votate și trecute în budget. Cas. Rom. S-a 1, Bulet. 1883, p. 789.—Comuna este reprezentată în justiție prin primarul seu, ear la caz de disolvare a consiliului comunal, prin comisiunea interimară. Cas. Rom. S-a I, Bulet. 1893, p. 136.

<sup>3)</sup> Art. 1172, § 3 din codul Calimach (879 austriac) pune și el între tocmelele fără tărie (adecă nule) acea prin care un avocat s'ar fi tocmit ca să iee o plată hotărîtă, sau să cumpere pricina de gâlceavă încredințată lui.

tigioase <sup>1)</sup> care sunt de competența curței de apel în a cărei circumscripțiune ei își exercită funcțiunile lor, și aceasta sub pedeapsă de nulitate, spese și daune-interese (art. 1309).

Alte incapacități speciale sau, mai bine zis, alte prohibițiuni de a contracta mai rezultă încă din art. 390, 1498, 1706, 1769, etc. (Mai vezi încă art. 809, 810, 883).

Râsipitorii și acei slabi de minte, puși sub autoritatea unui consiliu judeciar (art. 445, 458 urm.), trebuiesc clasificați în categoria persoanelor cărora legea interzice oare care contracte și cari, prin urmare, sunt loviți de o incapacitate specială de a contracta, căci ei ne fiind într'un mod general incapabili de a contracta, capacitatea este pentru dênșii regula generală, ear incapacitatea o excepțiune <sup>2)</sup>.

Persoane  
puse sub un  
consiliu  
judeciar.  
Art. 445, 458  
urm.

Ce trebuie să decidem în privința persoanelor neinterdise, așezate într'un stabiliment de alienați potrivit legii asupra alienațiilor din 15 dechembrie 1894?

Alienații  
neinterdiși.

Unii asimilează pe acești nenorociți cu interzișii, considerându'i ca incapabili de a contracta, pentru că au un administrator provisor care le gerează afacerile până la însănătoșarea lor (art. 32 și urm. L. din 15 dechembrie 1894). <sup>3)</sup> Adevărul este însă că aședarea unei persoane într'un stabiliment de alienați nu face să nască contra acelei persoane nici o incapacitate *juridică* de a contracta, și că ea remâne lovită numai de o incapacitate *naturală*,

L. din 15 de-  
chem. 1894.

<sup>1)</sup> Art. 1309 nu se aplică când nu există nici cesiune, nici drept litigios. Cas. Rom. S-a I, *Dreptul* din 1896, No. 12. Pentru ca să existe drept litigios trebuie să se fi ivit vre o contestațiune asupra fondului dreptului cesionat (art. 1403). C. din Iași, *Dreptul* din 1896, No. 65. Comp. C. Craiova, *Dreptul* din 1890, No. 76. Curtea de casațiune S-a I, a decis însă că cuvintele *drepturi litigioase* din art. 1309 nu pot fi interpretate prin dispozițiunile art. 1403 și că, în sistemul legislațiunii noastre, acestor expresiuni cată a li se da un înțeles larg, așa că ele ar cuprinde nu numai drepturile care sunt în proces, dar și acele în privința cărora se poate naște o contestațiune serioasă, adică atunci chiar când litigiul nu era început în momentul cesiunii. Vezi Bulet. Cas., S-a 1, anul 1875, p. 48. Cpr. Trib. Prahova, *Dreptul* din 1896, No. 8.

<sup>2)</sup> Baudry, II, 831. Baudry et Barde, I, 233, 241. T. Huc, VII, 58. Pand. Fr., II, 7577.—*Contrà*. Thiry, II, 605. Demolombe, XXIV, 292.

<sup>3)</sup> Vezi, de ex., Demolombe, XXIV, 292.

ca toți acei atinși de alienațiune mentală; de unde rezultă că actele sevêrșite de dênșa într'un interval lucid vor fi valide, dacâ, în momentul contractârei, ea se bucura de întregimea minții sale. Acel care va voi să desființeze contractul va trebui deci să dovedească că, în momentul întocmirii lui, persoana aședată într'o casâ de sănătate nu se bucura de facultățile sale intelectuale. Totul deci va fi o chestie de fapt, întocmai ca și în privința persoanelor alienate, neinternate într'un asil <sup>1)</sup>.

Persoanele internate în asemenea stabilimente nu pot deci fi asimilate interdișilor, cari, din momentul publicârei hotârârii de interdicție, sunt, precum am vêdut, loviți de o presunțiune de incapacitate, chiar în privința actelor sevêrșite într'un interval lucid (art. 448), pentru că, încâ o datâ, art. 950 se ocupâ numai de incapacitățile *juridice* de a contracta, ear nu de incapacitățile *naturale* <sup>2)</sup>.

### Sanctiunea incapacităților generale.

**Art. 207.**— Numai femeea, barbatul sau moștenitoriï lor pot cere anularea tocmelelor sau a pornirilor de judecatâ făcute fără autorisațiune. (Art. 197, 199, 820, 951, 952, 1164, 1190 C. C. Art. 225 C. fr.).

**Art. 952.**—Persoanele capabile de a se obliga nu pot opune minorului, interdișului, femeii mâritate, incapacitatea lor <sup>3)</sup>. (Art. 207, 951, 1157 urm., 1164 urm. C. C. Art. 1125 C. fr.).

Art. 948 face să figureze capacitatea părților contractante între condițiunile *esențiale* ale convențiunilor, însă, cu toate acestea, incapacitatea părților sau a uneia din ele nu face ca contractul să fie *inexistent* sau *fără ființă*, ci numai anulabil; de unde și regula prevêdută de art. 952 că anularea contractului pentru causâ de incapacitate este

<sup>1)</sup> Veđi *suprà*, p. 26, text și nota 1, *ab initio*.

<sup>2)</sup> Baudry, II, 832. Baudry et Barde, I, 232, Veđi și *suprà* p. 25, 26. — *Contrâ*. Thiry, II, 605.

<sup>3)</sup> Textul corespunđetor fr. mai are încâ un alineat, în care se ăice că minorul, interdișul și femeea mâritatâ nu pot să atace angajamentul lor pentru causâ de incapacitate, de cât în casurile anume prevêdute de lege. Acest alineat a fost eliminat de legiuitorul român și înlocuit, cu o modificare de redacție însă, prin art. 951 relativ numai la minori, pe care îl vom explica odatâ cu art. 1157 și urm.

relativă și nu poate fi propusă de cât de acela în folosul căruia ea a fost stabilită. În adevăr, dacă incapacitatea uneia din părți ar face ca contractul să fie inexistent, inexistența ar putea, după cum am văzut, fi propusă de toate părțile interesate. (Vezi *suprà*, p. 23).

Așa dar, numai minorii, interdicții și femeile măritate pot singuri exercita acțiunea în anulare pentru cauză de incapacitate <sup>1)</sup>. Și când dicem minorii, interdicții și femeile măritate, se înțelege că acelaș drept aparține atât moștenitorilor (art. 207) și cesionarilor cât și creditorilor lor, de și, în această din urmă privință, chestiunea este controversată. (Vezi *infra* explic. art. 974).

Cât pentru persoanele capabile, care au contractat cu un incapabil, ele nu pot opune acestui din urmă incapacitatea sa, de oare ce sunt în culpă că au contractat cu un incapabil: *sibi imputet cur cum tali contraxerit* <sup>2)</sup>.

Din cele mai sus expuse rezultă că de câte ori un incapabil cere anularea contractului, în baza art. 952, persoana capabilă care a contractat cu dânsul nu poate să

<sup>1)</sup> Cpr. Cas. fr., D. P., 93. 1. 279.—Astfel, nu se poate cere de cătră comostenitorii majori nulitatea unui act de împărțeaală pe motiv că parte din copartași au fost minori și împărțeaala nu s'a făcut cu îndeplinirea formelor prescrise de lege pentru minori. O asemenea nulitate fiind relativă, nu poate fi propusă de cât de minori. Cas. rom. S-a 1, Bulet. 1887, p. 6. C. din București, *Dreptul* din 1886, No. 79. *Idem*. Cas. fr., 30 aug. 1815, Pand. fr., II, 7590.—*Contrà*. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1888, No. 63.

De asemenea, nulitatea unei adopțiuni pentru vicii de consimțământ din partea minorului adoptat este relativă și nu poate fi propusă de cât de dânsul. Cas. rom. S-a I, Bulet. 1889, p. 37. Comp. și Cas. S-a I. Bulet. 1891, p. 788.

Tot în aceeaș ordine de idei s'a decis că numai comuna, ear nu și partea cu care ea s'a judecat, poate cere nulitatea unei hotărâri pentru lipsă de autorizare. Cas. rom. S-a I, *Dreptul* din 1875, No. 2. Vezi și numeroasele decisiuni citate în Pand. fr., II, 7606.—Lipsa de capacitate a administratorului unui aședământ de binefacere rezultând din neautorizarea autorității competente, nu se poate invoca de terțiile persoane, ci numai de administrațiunea neautorisată. C. din București, *Dreptul* din 1886, No. 73.

<sup>2)</sup> „*Qui cum alio contrahit, vel est, vel debet esse non ignarus conditionis ejus*”. (L. 19, Dig., 50, 17).



exercite acțiunea în garanție, <sup>1)</sup>, căci a garanta este a despăgubi <sup>2)</sup>, și nu se poate pricepe ca o persoană să despăgubească pe alta de consecințele unei acțiuni ce ea exercită în virtutea legeri.

Art. 1164.

Favoarea conferită incapabilului nu poate însă să meargă până a-i permite de a se îmbogăți în detrimentul părții capabile. De aceea, vom vedea că, de câte ori el va dobândi în justiție anularea contractului, de atâte ori el va trebui să restituie ceea ce i a folosit personal (art. 1164) *quatenus ex ea pecunia locupletior est* (L. 27, § 1, *in fine*, Dig., 4, 4, *De minoribus 25 annis*).

Art. 952 nu se aplică numai la contracte, dar și la hotărârile dobândite, precum și la acțiunile pornite contra incapabilului <sup>3)</sup>.

Aplicarea art. 952 la donațiuni. Controversă.

El se aplică de asemenea și la donațiuni: de unde concludiunea că, dacă donațiunea făcută unui incapabil n'a fost acceptată în mod regulat, anularea acceptațiunei nu va putea fi propusă de cât de persoana incapabilă în folosul căreia ea a fost înființată <sup>4)</sup>. Chestiunea este însă astăzi controversată, ca și în dreptul vechi francez, și conflictul datează de mai bine de 100 ani, după cum observă unii autori <sup>5)</sup>.

Persoane puse sub un consiliu judeciar.

Dispozițiunea art. 952 se aplică nu numai minorilor, interdișilor și femeilor măritate, dar și acelor puși sub un consiliu judeciar, în privința contractelor încheiate fără asistența acestui consiliu. (Bandry, II, 834, *in fine*).

Art. 1900.

Acțiunea în anulare pentru cauză de incapacitate se prescrie prin *dece ani* (art. 1900).

<sup>1)</sup> C. Douai, 10 noembrie 1890, D. P., 1891. 2. 133.

<sup>2)</sup> Cpr. Aubry et Rau, IV, § 310, p. 115.

<sup>3)</sup> Larombière, I, art. 1125, No. 10. Pand. fr., II. 7586. Astfel, minorii sunt în drept să invoace nulitatea rezultând din ilegală lor reprezentare în instanță. Cas. rom. S-a II, Bulet. 1889, p. 800. C din București (ultimul considerent), *Dreptul* din 1893, No. 68.

<sup>4)</sup> Cas. rom. și C. București, Bulet. S-a I, 1877, p. 305 și *Dreptul* din 1876, No. 30. *Idem*. Cas. fr. D. P., 79. 1. 271. D. P., 89. 1. 369. — *Contrà*. Cas. fr., 15 iulie 1889, D. P., 1890. 1. 100. T. Huc, VI, 195 și VII, 62. Laurent, XII, 259.

<sup>5)</sup> Vezi autorii citați *pro* și *contrà* în t. IV al lucrării noastre, p. 130, nota 2. Vezi și tomul I, asupra art. 207, p. 126, nota 1.

Acest termen curge în contra minorilor de la majoritate; în contra femeilor măritate, din ziua desfacerei căsătoriei, ear în contra interdicțiilor din ziua rădicării interdicițiunei (art. 1900). Această prescripție este o ratificare tacită; de aceea am vădut că ea nu se aplică actelor inexistente. (Veđi *suprà*, p. 23).

## SECȚIUNEA II

### Despre consimțământ (condițiune esențială pentru existența convențiilor).

Consimțământul (*consensus, sentire cum alio*) este acordul a doué sau mai multor persoane asupra unuia și aceluiaș punct. El este rezultatul a doué sau mai multor voinți care se întrunesc la un loc. *Consentire est in unam eandemque sententiam concurrere*. Consimțământul este deci în tot-deauna un act bilateral, pe când voința este din contra un act unilateral <sup>1)</sup>.

Consimțământul are în sine doué elemente, oferta sau propunerea (*pollicitatio*) și acceptațiunea <sup>2)</sup>.

Oferta se face în regulă generală unei persoane de- terminate. Ea poate fi și tacită, adecă poate să resulte din un fapt care o lasă a se presupune neapărat <sup>3)</sup>. Ofertă sau pollicitațiune.

Une ori însă ea se face de comercianți publicului în genere, prin afișe, circulari, prospecte, etc. In asemenea casuri, ori ce persoană poate s'o accepte, și neguțitorul este obligat a preda marfa persoanei care o cere cu prețul afișat, dacă bine înțeles, oferta a fost acceptată în termenii

<sup>1)</sup> „Consimțământul se manifestă, dice art. 1262, § 1 din codul spaniol (L. din 24 iulie 1889), prin concursul ofertei și a acceptațiunei asupra lucrului și a cauzei care formează contractul“.

<sup>2)</sup> Veđi art. 1152 C. Calimach (861 austriac), citat textual *suprà*, p. 10, nota 1 și art. 1262, § 1 C. civ. spaniol, citat la nota precedentă.

<sup>3)</sup> Astfel, conductorul unei trăsuri publice, prin simplul fapt că staționează pe o piață publică, se consideră că oferă de a transporta ori ce persoană care s'ar presinta la un moment dat. Jud. ocol. al 14-a Paris, 5 ianuar 1882, D. P., 82. 3. 110. Baudry et Barde, I, 48.

în care ea era făcută publicului <sup>1)</sup>, căci, la caz de refus din partea sa, el ar putea fi condamnat la daune <sup>2)</sup>.

Acceptarea.  
policitațiunei

Consimțământul părților nu are nevoie de a fi manifestat, în regulă generală, în mod simultan, adevărat în același timp, simultaneitatea nefiind prescrisă de lege de cât în privința schimbărilor ce s'ar aduce unei convențiuni matrimoniale înainte de celebrarea căsătoriei (art. 1229). Intre o propunere și acceptarea ei, poate deci să treacă un timp oare care.

Cât timp propunerea sau policitația n'a fost acceptată fie expres fie tacitamente <sup>3)</sup>, nici o legătură nu există, și până la acceptare sau, mai bine zis, până la aducerea acceptațiunei la cunoștința propuitorului, ea poate să fie retrasă în tot timpul <sup>4)</sup>, afară de cazul când părțile sau usul ar statornici un termen oare care pentru acceptarea propunerei, în care caz acceptarea ei în lăuntrul termenului hotărît ar face ca contractul să fie definitiv format, și aceasta, după unii, chiar dacă propunerea fusese retractată în momentul acceptațiunei sale <sup>5)</sup>.

<sup>1)</sup> Cpr. Lyon-Caen et Renault, *Droit comm.*, III, 22. T. Huc, VII, 15. Baudry, II, 797, *in fine*. Laurent, XV, 474. Massé-Vergé, III, § 613, p. 553, nota 5. Baudry et Barde, I, 30. Trib. Paris, D. P., 69. 3. 55.

<sup>2)</sup> Trib. com. Paris. D. P., 69. 3. 14.

<sup>3)</sup> Cpr. T. Huc, VII, 18 și Cas. fr. D. P., 89. 1. 33.—Judecătoria fondului apreciază în mod suveran dacă contractul ce o parte invoacă este sau nu format în mod definitiv prin concursul voinței părților. Cas. fr., D. P., 80. 1. 455. Cas. rom. S-a I, Bulet. 1880, p. 383.

<sup>4)</sup> Pothier, *Oblig.*, II, No. 4. Baudry, II, 785, 797. Baudry et Barde, I, 31. Thiry, II, 566. Demolombe, XXIV, 63. Laurent, XV, 469, 475. Pand. fr., II, 7042. Molitor, *Oblig. en droit romain* (Paris, 1851), I, 48. Cpr. Tribun. Ilfov, Dreptul din 1888, No. 3. Vezi și *suprà*, p. 10.

<sup>5)</sup> Demolombe, XXIV, 64, 65. Laurent, XV, 476. Baudry, II, 797. Aubry et Rau, IV, § 343, p. 292. Pand. Fr., II, 7045. Valery, *Contrats par correspondance*, No. 174. Vangerow, *Lehrbuch der Pandekten*, III, § 603, observ. 1 (ediția a 7-a). Câte-va legislațiuni străine admit expres această soluție. Cpr. art. 314, § 1 C. com. unguresc; art. 3 Cod federal asupra oblig. al Svițerei, din 14 iunie 1881, etc.—Vezi însă Larombière, *Oblig.*, I, art. 1101, No. 14. Barde, I, 33.

Expirarea termenului acordat pentru acceptarea propunerii desleagă însă pe autorul ei de orice obligație <sup>1)</sup>.

Așa dar, policitațiunea este revocabilă cât timp contractul n'a devenit perfect (art. 37 C. com.); o dată însă propunerea acceptată, există contract, și ea nu mai poate fi retractată decât de comun acord. „*Ita renuntiare semel constitutæ obligationi, adversario non consentiente, nemo potest*“ (L. 5, Cod., IV, 10, *De oblig. et actionibus*).

În cât privește acceptarea, ea poate să aibă loc cât timp oferta n'a fost retrasă <sup>2)</sup>; ea nu mai poate însă să aibă loc după ce autorul propunerii s'a severșit din viață sau a devenit incapabil, concursul voinților ne mai fiind cu puțință în asemenea caz <sup>3)</sup>. Tot astfel și pentru aceleași motive, contractul nu va mai putea să aibă loc în urma morții sau survenirii unei cauze de incapacitate în persoana aceluia cărui se făcuse propunerea. Consimțământul ce ar da moștenitorii lui ar constitui un nou contract <sup>4)</sup>.

Retractarea făcută înainte de acceptare sau, mai bine dis, înainte de a fi parvenit acceptarea la cunoștința propunitorului, poate să aducă o pagubă persoanei căreia propunerea a fost făcută, sau cel puțin să o împedice de a realiza un câștig; însă, cu toate acestea, nu se poate pune în princip, în mod absolut, că autorul revocării sau moștenitorii lui ar datori, în asemenea caz, o despăgubire, dacă, bine înțeles, nici o neglijență sau culpă nu le este imputabilă, pentru că propunitorul este în drept de ași revoca propunerea, și știut este că cine uzează de dreptul seu nu jignește pe nimene: *Qui suo jure utitur, neminem ledit*. (L.

Timpul în care acceptarea poate să aibă loc.

Retractarea poate să dea loc la daune? Controlversă.

<sup>1)</sup> C. Bordeaux, 22 ianuar 1892, D. P., 92. 2. 390.

<sup>2)</sup> Acceptarea nu trebuie să se facă în mod condițional sau limitat, căci, în asemenea caz, ea s'ar considera ca un refus al primei propunerii și ca o nouă propunere (art. 39 C. com.). Vedi asupra chestiunii de a se ști dacă acest text este sau nu aplicabil la contractele civile, Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, III, 241 și urm.

<sup>3)</sup> Pothier, III, *Vente*, 32. Demolombe, XXIV, 63. Laurent, XV, 479. Baudry et Barde, I, 31. Guillouard, *Vente*, I, 14. Thiry, II, 566. Marcadé, IV, 394. Larombière, I, art. 1101, No. 20. Cas. fr., D. P., 92. 1. 181.

<sup>4)</sup> Baudry et Barde, Laurent, Thiry, Larombière *loco cit.* Demolombe, XXIV, 69.—*Contrà*. Duranton, XVI, 45, *in fine*.

55, Dig., 50, 17) <sup>1)</sup>. „Acel ce întrebuițează dritul seu în cuprinsul legiuitelor hotare, dice art. 1734 din codul Calimach (1305 C. austriac), nu este răspunzător pentru paguba pricinuită altuia dintru aceasta.“

Momentul  
când se for-  
mează con-  
tractul. Con-  
troversă.

Naște acum chestiunea de a se ști dacă, pentru ca să existe consimțământ și contractul să fie format, se cere numai ca propunerea să fi fost acceptată, sau dacă, pe lângă aceasta, mai trebuie încă ca acceptarea să fi ajuns la cunoștința propuitorului? Aceasta presupune, bine înțeles, că părțile sunt depărtate una de alta și contractează prin corespondență (poștă, telegraf, telefon, etc.), căci dacă ambele părți sunt de față, consimțământul se dă și se primește în acelaș timp, afară, bine înțeles, de cazul când ar exista o convenție contrarie <sup>2)</sup>. De exemplu, ți-am scris la Paris că ți vînd casa mea din București cu 50000 lei,

<sup>1)</sup> Laurent, XV, 481. Baudry et Barde, I, 32. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni nel diritto moderno italiano*, III, 225 (ediția a 4-a).—Majoritatea autorilor se pronunță însă în sens contrar, admitînd, în această privință, teoria lui Pothier (III, *Vente*, 32). Această soluție se întemeiează pe principiul de echitate că faptul cuiva nu poate să aducă nici o pagubă altuia (art. 998): *Nemo ex alterius facto praegravari debet*. Cpr. Demolombe, XXIV, 71. Aubry et Rau, IV, § 343, p. 293. Larombière, I, art. 1101, No. 24. Troplong, *Vente*, I, 27. Tot în acest sens se pronunță și majoritatea autorilor străini, precum Story, von Ihering, Windscheid, etc. Vezi Barde, *loco cit.*—Revocarea ar da însă loc la daune din partea autorului ei, dacă ea a ajuns la cunoștința celeilalte părți, după ce acesta întreprinsese executarea contractului (art. 37. C. com.).

Drept străin.

<sup>3)</sup> Cpr. Lyon-Caen et Renault, *Droit comm.*, III, 19.—Art. 318 din codul de comerț german prevede că: „între persoane presente, propunerea relativă la un act de comerț nu leagă pe autorul ei, de câte ori ea n'a fost acceptată îndată.“ Art. 314, § 2 din codul de comerț unguresc are o dispoziție identică. Cpr. art. 4 din codul svițeran asupra obligațiilor (L. din 14 iunie 1881). Mai vezi încă în acelaș sens: art. 862 C. austr. (1153 C. Calimach); 650 C. civ. portughez; art. 1289 C. civ. mexican, etc. — În cât privește însă contractele încheiate între absenți, aceste legislațiuni prevéd un termen în care acceptațiunea trebuie neapărat să aibă loc. Vezi, de ex., art. 652 C. civ. portughez; art. 1292 C. civ. mexican; art. 5, § 1 C. svițeran asupra obligațiilor; art. 315, § 1 C. com. unguresc; art. 319, § 1 C. com. german; art. 147, § 2 C. C. german, etc.

și D-ta mi-ai răspuns că primești. Când este perfect contractul? Când ai pus scrisoarea la poștă, așa precum prevede art. 8 din codul svițeran al obligațiunilor de la 1881, sau când am primit-o, așa precum prevede codul Calimach (1153), codul austriac (862) și alte legiuiri străine?

Interesul chestiunii este lesne de priceput. Dacă contractul nu este perfect de cât în momentul când am putut lua cunoștința de acceptațiunea D-tale, eu am putut să mi retractez propunerea, independent de primirea ce ai făcut în necunoștința mea; dacă din contra, contractul s'a format prin simpla acceptare a D-tale, ori ce retractare devine cu neputință din momentul acestei acceptațiuni <sup>1)</sup>.

Interesul  
chestiunii.

S'a dis că art. 814 § 2 de la donațiuni nefiind aplicabil în specie, contractul s'a format din momentul chiar al acceptațiunii, independent de împrejurarea dacă acceptarea a ajuns sau nu la cunoștința propuitorului. <sup>2)</sup>

Intr'un alt sistem, contractul ar fi perfect pentru

<sup>1)</sup> Chestiunea mai presintă încă în practică și alte interese. Vezi Baudry et Barde, I, 37, p. 44, text și nota 1. Valery, *Contrats par correspondance*, No. 119 urm. Vezi și *infra*, p. 41.

<sup>2)</sup> C. din București, *Dreptul* din 1884, No. 60. C. din Roma, 12 dechembrie 1891, *La Temi romana*, 91, 505. Cas. Torino, 5 iunie 1884, *Il Foro italiano*, 84, 1, 800. Pothier, III, *Vente*, 32 și II, *Oblig.*, 4. Marcadé, IV, 395. Lyon-Caen et Renault, *Droit com.* III, 27. Alauzet, *id.* (ediția a 2-a), II, 1053. Aubry et Rau, IV, § 343, p. 294. Demolombe, XXIV, 72 urm. Molitor, *Oblig. en droit rom.*, I, 49. Vigié, II, 1070. Thiry, II, 568. Fœlix, *Droit intern.* I, 105. Baudry et Barde, I, 37. Valery, *op. cit.*, No. 140 urm. Pacifici-Mazzoni, *Instituzioni di diritto civile italiano* (ediția a 3-a), IV, 5. Borsari, *Il Codice di commercio annotato*, asupra art. 105. Savigny, *System des hent. röm Rechts*, VIII, § 371. Zachariae, *Französisches civilrecht*, § 343. Thöl, *Handelsrecht*, p. 174, etc. Acest sistem pare a fi consfințit prin art 321 din codul de com. german care, întru câtva, se contradice cu art. 320, § 2 din acelaș cod; de aceea, și în Germania, chestiunea este controversată. Vezi Gr. Maniu, *Drept comercial*, I, 66, p. 97. I. Bohl, p. 71, nota asupra art. 36 din codul de comerț italian (*Code de commerce du royaume d'Italie*) (Paris, 1884). Baudry et Barde, I, 39, p. 52. Cpr. art. 649 C. civ. portughez, după care contractul devine perfect prin acceptarea ofertei, afară de casurile în care legea ar cere alte formalități.

propuitor din momentul ce acceptațiunea a ajuns la cunoștința sa, ear pentru acceptant, din momentul ce el a emis acceptațiunea <sup>1)</sup>.

Ambele păreri sunt însă inadmisibile la noi, mai cu samă în privința contractelor bilaterale, față cu art. 35 din codul de comerț <sup>2)</sup>, pentru că o voință necunoscută de una din părțile contractante este inexistentă pentru dânsa. Contractul neformându-se de cât prin concursul voinților, acest concurs nu există de cât atunci când acceptarea propunerii a ajuns la cunoștința propuitorului, și numai din acest moment retractarea devine cu neputință <sup>3)</sup>. Acest sistem, singur juridic în legislația noastră,

<sup>1)</sup> Windscheid, *Lehrbuch des Pandektenrechts* (ediția a 2-a, Dusseldorf), §§ 306, 308. Cpr. Giorgio Giorgi, *op cit.*, III, 215. Păncescu, I, 35, urm. Duvergier, *Vente*, I, 61. Duranton, XVI, 45.

Art. 35 Cod.  
com.

<sup>2)</sup> „Contractul *sinalagmatic* între persoane depărtate nu este perfect, dice acest text, dacă acceptarea n'a ajuns la cunoștința propuitorului în termenul hotărît de dânsul sau în termenul necesar schimbului propunerii și acceptării, după natura contractului. — Proprietarul însă poate primi ca bună și o acceptare ajunsă peste termenul hotărît de dânsul, cu condițiune ca să încunostiințeze îndată pe acceptant despre aceasta.“ Vezi și art. 814, § 2 C. C., după care de câte ori acceptarea donațiunei are loc prin act separat, donațiunea nu și produce efectele sale de cât din ziua în care s'a comunicat dăruitorului actul de acceptațiune. Vezi asupra acestui text, t. IV al lucrării noastre, p. 134 urm.

<sup>3)</sup> Cpr. C. București, *Dreptul* din 1894, No. 43. C. Bruxelles, Paris, Chambéry și Orléans, D. P., 67. 2. 193. D. P., 70. 2. 6. D. P., 78. 2. 113. D. P., 86. 2. 135. Cas. fr., D. P., 85. 1. 293. Cas. din Florența, 2 fevr. 1893, *La Legge*, 93, 1, 419. Baudry, II, 797 bis. Laurent, XV, 479 și *Droit international*, VII, 447. Larombière, I, art. 1101, No. 19. Massé, *Dr. comm.* (ediția a 3-a), III, 1453. T. Huc, VII, 18. Namur, *Le Code de comm. belge révisé*, p. 156, No. 250. Troplong, *Vente*, I, 25. Toullier D. III, partea II, 29. Arntz, III, 12. Guillaouard, *Vente*, I, 15, 16. Carozzi, *La vera teoria dei contratti*, art. 1, No. 3. Gabba, *Teoria della retroattività delle leggi*, IV, p. 189. P. Fiore, *Diritto internazionale*, No. 247. La autorii italieni mai sus citați trebuie încă adaos Rocco, *Esperson*, *Vidari*, *Regnoli*, *Luzzati*, etc. Wurth, *Discours de rentrée à la cour d'appel de Gand*. Considerentele savantului magistrat sunt reproduse *in extenso* în tratatul obligațiilor a lui Giorgio Giorgi, III, p. 244, nota 1. Vezi și *Belg. judiciaire*, an. 1862, p. 1409.

era admis și de art. 1153 din codul Calimach (862 austriac), după care primirea sau neprimirea făgăduinței trebuia să se notifice făgăduitorului, *căci altfel făgăduința rămânea stînsă* <sup>1)</sup>.

Din cele mai sus expuse rezultă că contractul va fi considerat ca format în locul în care acceptarea a ajuns la cunoștința propuitorului, ear nu în locul de unde a plecat acceptarea <sup>2)</sup>, ceea ce este de mare însemnătate în privința determinării competenței și a legilor ce urmează a se aplica contractului <sup>3)</sup>.

Consecințele sistemului nostru.

Momentul în care contractul se consideră ca format mai are încă însemnătate din următoarele puncte de vedere: 1<sup>o</sup> pentru a se determina capacitatea de a contracta a ambelor părți <sup>4)</sup>; 2<sup>o</sup> timpul de când riscurile trec în soteala achisitorului și de când conșimțămîntul ambelor părți nu mai poate fi revocat.

Principiul că contractul nu se consideră ca format de cât din momentul când acceptarea a ajuns la cunoștința propuitorului suferă următoarele excepțiuni:

Excepții la principiile de mai sus.

1<sup>o</sup> În contractele *unilaterale*, propunerea este obligatorie, îndată ce ajunge la cunoștința părții căreia este fă-

<sup>1)</sup> Tot în acelaș sens se ved redactate art. 1262 din codul spaniol și art. 1058 din Ante-proiectul lui Laurent.—După art. 8 din codul federal al Elveției asupra obligațiilor (L. din 14 iunie 1881), contractul intervenit între absenți se consideră ca format din momentul expeduirei acceptațiunei.

Drept străin.

<sup>2)</sup> Cpr. Laurent, *Droit internat.*, VII, 448 urm. C. Chambéry, D. P., 78. 2. 113. — Curtea din Poitiers (24 ianuar 1891) a decis însă, conform opiniei lui Casaregis și a lui Savigny (VIII, § 371), că contractul se consideră ca format în locul și în țara în care policitațiunea a fost acceptată și de unde a plecat acceptațiunea. *Pand. Period.*, 1892, 2, 163. D. P., 92. 2. 249. *Idem.* C. Douai, D. P., 88. 2. 37. — Art. 1262, § ultim din codul spaniol (L. din 24 iulie 1889) prevede că contractul este presupus format în locul unde s'a făcut propunerea.

<sup>3)</sup> Cpr. asupra acestor puncte, Giorgio Giorgi, *op. cit.*, III, 229 urm. C. Douai, D. P., 88. 2. 37.

<sup>4)</sup> Curtea de casație din Torino a decis (4 fevr. 1891), în privința capacității părților de a contracta, că ele sunt presupuse a se supune legii locului în care se găsește propuitorul. *La Legge* din 1891, 1, 519.



cută (art. 38 C. com.)<sup>1)</sup>, pentru că, în asemenea contracte, obligațiunea naște din simplul fapt al propunerii. Acceptantul, la cas de contestațiune, va trebui însă să stabilească că a primit propunerea.

2<sup>o</sup> Când propuitorul cere executarea imediată a contractului, și un respuns prealabil de acceptare nu este cerut și nici chiar necesar după natura contractului, atunci contractul este perfect îndată ce partea cealaltă a întreprins executarea lui (art. 36 C. com.). Astfel, în materie de mandat și de comision (art. 1533 C. C., 394, 405 urm. C. com.), acceptarea mandatarului și a comisionarului putând fi tacită, se înțelege că contractul va deveni perfect prin executarea lui, fără nici un respuns prealabil de acceptare.

Așa dar, în resumat, în contractele *bilaterale*, contractul sevêșit între persoane depărtate va fi perfect numai din momentul ce acceptațiunea va ajunge la cunoștința propuitorului, ear în contractele *unilaterale*, din momentul ce propunerea a ajuns la cunoștința părții căreia ea era făcută.

Cu alte cuvinte, vom aplica prin analogie la contractele civile regulele din codul de comerț. Această soluție nu suferă nici o discuție de câte ori actul va fi comercial pentru una din părți, căci, în asemenea caz, se aplică ambelor părți regulele codului de comerț (art. 56 și 893 C. com.). Ea este, de asemenea, aplicabilă chiar în cazul când actul n'ar fi comercial nici pentru una din părți, pentru că dispozițiile speciale ale codului de comerț, afară poate de acea prevădută de art. 37 (art. 36, § 3 C. ital.), care fiind excepțională poate da loc la îndoială, nu sunt exclusiv dictate numai de necesitățile comerțului, spre a fi aplicate numai la actele comerciale, ci fiind aplicațiunea unor principii de drept și de rațiune, pot foarte bine fi întinse prin analogie și la contractele civile<sup>2)</sup>.

<sup>1)</sup> Distincțiunea între contractele unilaterale și bilaterale, pe care o face atât codul nostru comercial cât și acel italian (art. 36, § 1 și 4), o face și Grotius (*De jure belli et pacis*, II, cap. 11, § 15). Vezi Giorgio Giorgi, *op. cit.*, III, p. 237, No. 215. I. Bohl, *C. comm. ital.*, nota asupra art. 36.

<sup>2)</sup> Cpr. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, III, 240 urm. Bianchi, *I contratti per corrispondenza e l'art. 36 C. comm. in materie civile*, (Firenze, 1892). Amicii noștri, D-nii Gr. Maniu și C. To-

### Despre manifestarea consimțământului.

Consimțământul trebuie să fie manifestat în mod extern, pentru că voința care nu se manifestă prin semne externe nu există: *Voluntas in mente retenta nihil efficit.*

Consimțământul se poate manifesta atât în mod expres (prin acte scrise, prin cuvinte și chiar prin semne)<sup>1)</sup>, cât și tacitamente<sup>2)</sup>: *eadem vis est expressi atque taciti consensus.* „Poate cineva, dice art. 1154 din codul Calimach (863 austriac), să arăte a sa voință nu numai prin cuvinte și semne de obște primate, ci și prin tăcere, cu acest fel de fapte, care luânduse în bagare de samă cu demăruntul toate împrejurările, nu lasă nici un cuvânt întemeiat pentru indoeală“<sup>3)</sup>.

Art. 1437, 1452 C. C., relative la tacita reconducțiune și art. 1533 C. C. 394 C. com., relative la mandat, presintă exemple de consimțământ tacit<sup>4)</sup>.

Consimțământ tacit.

Consimțământul poate fi tacit la noi și în privința ac-

neanu, în meritoasele lor comentarii asupra codului de comerț, nu discută chestiunea dacă dispozițiile codului de comerț sunt sau nu aplicabile contractelor civile.

- 1) Un simplu semn de aprobare, *nutus*, sau darea mânei (*la paumée*) ar fi suficiente: *Sed et nutu solo pleraque consistunt* (L. 25, § 10, Dig., 44, 7). Vezi și legea 65, § 3, Dig. 36, 1: *nutus significatio voluntatis*. Astfel, surdo-mutul major și neînterdis poate manifesta consimțământul seu prin semne chiar într'un contract solemn, altul bine înțeles, de cât donațiunea, pentru că, după art. 816, donațiunea nu poate fi acceptată de cât cu asistența unui curator *ad hoc*. Cas. rom. S-a I, Bulet., 1878, p. 84. Vezi asupra acestui art. tomul IV al lucrării noastre, p. 128, nota 1.
- 2) Cas. rom. Bulet. S-a I, 1888, p. 348 și *Dreptul* din 1888, No. 35. *Idem*. Bulet. S-a I, 1885, p. 237. Baudry, II, 798. Thiry, II, 567. Laurent, XV, 482. Demolombe, XXIV, 56. Arntz, III, 13. Troplong, *Vente*, I, 29. Pand. fr., II, 7063. Aubry et Rau, IV, § 343, p. 293. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, III, 188 urm. Baudry et Barde, I, 43.
- 3) Cpr. Art. 648 C. civ. portughez; art. 1805 C. civ. al Luisianiei; art. 1145 C. civ. Rep. Argentine; art. 1, *in fine*, C. federal al oblig. din 14 iulie 1881, etc.
- 4) Și barbatul poate să dea un consimțământ tacit pentru completarea capacității femeii măritate (art. 199). Vezi t. I al lucrării noastre, parte II, p. 110.

ceptărei unei donațiuni, soluțiune formal respinsă prin art. 932 din codul francez <sup>1)</sup>).

Dar dacă consimțământul poate fi tacit, tăcerea persoanei căreia s'a făcut propunerea nu poate fi considerată în genere ca un consimțământ tacit, pentru că tăcerea sa dovedește că ea a înțeles a nu lua nici o hotărîre. „*Qui tacet, non utique fatetur: sed tamen verum est eum non negare*“ (L. 142, Dig., 50, 17) <sup>2)</sup>.

Tăcerea persoanei căreia s'a făcut propunerea.

De și tăcerea singură nu poate fi considerată ca o acceptare tacită, totuși împrejurările care o inconjoară pot să-i dea o semnificare pe care ea n'o are în realitate. Adagiul *Qui ne dit mot consent* poate să fie adevărat de câte ori acel care păstrează tăcerea era ținut de a răspunde. Astfel, lipsa de răspuns la scrisoarea prin care un comerciant declară pe corespondentul seu de debitor, va putea fi considerată ca o acceptare din partea primitorului scrisorii și ca o mărturisire a datoriei <sup>3)</sup>.

<sup>1)</sup> Veți în tomul al IV-le al lucrării noastre, p. 122, explic. art. 814.

<sup>2)</sup> Laurent, XV, 483. Demolombe, XXIV, 57. Aubry et Rau, IV, § 343, p. 293. Baudry et Barde, I, 44. T. Huc, VII, 18. Massé, *Dr. comm.*, III, 1458 și urm. Lyon-Caen et Renault, *Droit comm.*, (ediția a II-a), III, 16. Guillouard, *Vente*, I, 15 urm. Pand. fr., II, 7067. Valéry, *Contrats par correspondance*, 88. Regelsberger, *Endemann's Handbuch*, II, 446. Cass. fr. D. P., 70. 1. 257. Cpr. C. Toulouse, D. P., 82. 2. 206.— Veți însă Larombière, I, art. 1101, No. 11.

Astfel, avisul pus în capul unui diar „abonamentul Dv. continuă, *sauf avis contraire*“ nu obligă pe primitorul diarului la plata abonamentului, dacă persoana care l'a primit nu s'a obligat la aceasta. C. Douai, D. P., 74. 2. 153, 154.— Tot astfel, nu se consideră ca abonată și nu datorește abonamentul persoana care a primit un diar, fără să'l fi cerut. Jud. ocol. Mollens-Vidame, 5 iulie 1883, *Répert. Dalloz, Supplém., Oblig.*, p. 135 nota 1.— *Contrà.* Jud. ocol. Rosières, 10 ian. 1883, Dalloz, *op. și loco cit.* nota 2.

<sup>3)</sup> Laurent, XV, 483. Demolombe, XXIV, 58. Guillouard, *Vente*, I, 17. Marghieri, *Il Diritto commerciale italiano exposito sistematicamente*, I, §. 51. Baudry et Barde, I, 44. Lyon-Caen et Renault, *Droit comm.*, III, 16. Gr. Maniu, *Drept. com.*, I, 66, *in fine*. Pand. fr., II, 7071 urm. Cpr. C. Bordeaux și Montpellier, D. P., 67. 2. 166. *Pand. Périod.*, 86. 2. 104. Cpr. C. Aix, D. P., 77, 5, 456, No. 5. Veți și T. Huc, VII, 18. Cpr. art. 5, § 3 Cod. federal asupra oblig. din 14 iunie 1881; art. 320, § 1 C. com. unguerec; art. 1805 C. civ. al Luișianiei, etc.

**Viciile de consimțământ (eroare, violență, dol. (Altă condițiune de validitate a convențiunilor).**

Lipsa totală a consimțământului face, după cum am văzut, ca contractul să fie *inexistent* (art. 129, 942). De exemplu, am contractat cu un copil, cu un nebun sau cu un om bat cu deseversire. (Vezi *supra*, p. 25, 26).

Dacă consimțământul a fost dat, însă este viciat, convențiunea nu este *inexistentă*, ci numai *anulabilă*: „Considerând, dice tribunalul de Dolj, că, după art. 953, consimțământul nu este valabil, când este dat prin eroare, smuls prin violență sau surprins prin dol; că de aici rezultă că, în realitate, în toate aceste cazuri, *există* consimțământ, dar el *nu e valabil*, etc.“<sup>1)</sup>.

Imprejurările care fac ca consimțământul să fie viciat sunt: *eroarea, violența și dolul*. Art. 953 dice, în adevăr:

**Art. 953.**—Consimțământul nu este valabil când este dat prin eroare, smuls prin violență sau surprins prin dol. (Art. 162, 790, 954 urm., 959, 961, 1352 urm., 1638, 1712, 1900 C. C. Art. 1109 C. fr.).

Textul art. 953 fiind conceput în termeni generali, eroarea, violența și dolul viciează nu numai convențiunile, dar și dispozițiile testamentare<sup>2)</sup>.

<sup>1)</sup> Trib. Dolj, 13 iunie 1893 (M. Măinescu președ.), *Dreptul* din 1893, No. 62, p. 500.

<sup>2)</sup> C. din București, *Dreptul* din 1893, No. 83. Vezi și tomul IV al lucrării noastre, p. 20 și urm.

Aceste vicii de consimțământ existau și în dreptul roman. Dreptul roman. Vezi L. 116, § 2, Dig., 50, 17; — L. 1, *ab initio*, Dig., 4, 2, *Quod metus causa*; — L. 1, § 1, Dig., 4, 3, *De dolo malo*. — Se controversa însă chestiunea de a se ști dacă eroarea asupra substanței trebuia sau nu să atragă anularea vânzării, căci, pe când Marcellus nu admitea de cât eroarea *in ipso corpore rei*, Ulpian admitea și eroarea asupra materiei, *in substantia* (L. 9, § 2, Dig., 18, 1).

Legiunile noastre anterioare nu prevăd însă de cât dolul și violența. „Toată tocmai cere neapărat, dice art. 1160 din codul Calimach (869 austriac), învoirea de bună voie, slobodă de frică și silă, cu deadinsul și lămurită (fără înșalăciune și fără vicleșug).“ Vezi și art. 1095 din același cod, unde se dice: „Se strică împărțeala ce s'au făcut între vrăstnici fără judecată, de se va dovedi că au urmat Cod. Calimach.

I. *Despre eroare.*

**Art. 954.**— Eroarea nu produce nulitate de cât când cade asupra substanței obiectului convențiunei.

Eroarea nu produce nulitate când cade asupra persoanei cu care s'a contractat, afară numai când considerațiunea persoanei este cauza principală pentru care s'a făcut convențiunea. (Art. 162, 801, urm. 961, 992, 1206, 1712 C. C. Art. 1110 C. fr.).

**Art. 1712.**— Este admisibilă acțiunea de nulitate contra unei transacțiuni pentru eroare asupra persoanei sau obiectului în proces <sup>1)</sup>. (Art. 954, 1717 C. C. Art. 2053 C. fr.).

*însălăciune sau vicleşugu*, sau nebagare în samă, ori *frică și silă* (violență); căci atunci nu are nici o putere împărțala“. Frica trebuia să fie binecuvântată și temeinică, ceea ce se aprecia în mod suveran de judecători (art. 1162 C. Calimach, 870 C. austriac).

În codul Calimach, ca și în acel austriac, eroarea asupra lucrului principal, sau *asupra însușimei înființată a lui* (adecă asupra substanței), nu este o cauză de anulare de cât *dacă o parte a înșalat pe cealaltă cu arătări neadeverate* (art. 1163 C. Calimach, 871 austriac). În aceste codice eroarea se confundă deci cu dolul.

Cod. Caragea.

Codul Caragea nu prevede de cât dolul și violența. „Tocelele cele *viclene și silite* n'au tărie“, țice art. 5, partea III, cap. I din acest cod, ear art. 12 din acelaș capit. țice că „se strică tocelele când *de silă* sau *cu vicleşug* se vor tocmi“.

Cod. Andr. Donici.

Codul lui Andronachi Donici prevede mai întâi că „tocelele făcându-se prin rea credință, adecă *prin vicleşug, prin silă și de frică*, nu au tărie, ear fiind făcute prin bună rânduială, trec și la moștenitori“, adaogând apoi că „ceea ce se va da prin amăgire și *neștiință* se întoarce înapoi“. În fine, § 6 din cap. XVIII al aceluiaș cod prevede că „când se va dovedi că învoeala s'ar fi făcut de frică (însă frică ca acea care îngrozește și spăimântează pre om), sau prin reu vicleşug (precum am zice cu scrisori, mărturii și zăpise viclene, sau prin greșala socotelor), poate să se miște jalobă, sau când se va întâmpla să plătească cineva vre o datorie ce nu era dator, căci ceea ce se dă *prin greșală* și prin amăgire și *prin neștiință*, se cere înapoi.“ *Greșala și neștiința* de care vorbește acest cod, nu este de cât *eroarea*.

Deosebire de redacție de la codul francez.

<sup>1)</sup> Textul corespunzător francez (2053, § 2) mai prevede încă că transacțiunea poate fi desființată (*rescindée*) în caz de dol sau violență, ceea ce este adevărat și la noi, de și textul nostru nu este foamal în această privință.

Inexactitate de text.

Mai este încă de observat că textul este inexact când țice că transacțiunea poate fi anulată de câte ori există eroare *asupra obiectului* contestațiunei, căci, în asemenea caz, ea este *inexistentă*. Trebuia deci țis că transacțiunea este *anulabilă* de câte ori există eroare asupra substanței.

Savigny definește eroarea starea intelectuală în care Eroare, de-  
finitie. ideea realității este întunecată și ascunsă prin ideea falsă ce avem de un lucru <sup>1)</sup>. Eroarea este deci o credință care nu este conformă cu adevărul. Ea nu trebuie confundată cu ignoranța (*ignorentia*), care consistă în absența totală a ori cărei noțiuni, de și efectele juridice ale ignoranței sunt aceleași ca și ale erorii <sup>2)</sup>.

În unele cazuri, eroarea face ca convenția să fie inexistentă, ear în altele, numai anulabilă. În fine, în alte cazuri, eroarea nu are nici o înrîurire asupra validității convenției.

I. Casurile în care eroarea face ca convenția să fie inexistentă.

Eroarea face ca convenția să fie *inexistentă* în trei cazuri :

1<sup>o</sup> *Când cade asupra naturii convenției* : de exemplu : acel care primește lucrul îl primește ca dăruit, pe când el i-a fost în realitate vândut. În asemenea caz, nu există contract, adică concurs de voință, *duorum in idem placitum consensus*. În adevăr, părțile voind două lucruri deosebite, nu există consimțământ : *nihil fit, nulla contrahitur obligatio* <sup>3)</sup>. Pentru ca asemenea eroare să fie cu putință, trebuie să presupunem că, la propunerea făcută, s'a dat răspunsul prin corespondență, fără închierea unui act în regulă.

2<sup>o</sup> *Când ea cade asupra obiectului convenției, in ipso corpore rei* (Instit. § 23, III, 19 și L. 9, Pr., Dig., 18, 1). Exemplu : am înțeles să ți vând prin corespondență casa mea din Iași, și D-ta ai înțeles să cumperi casa mea din București. În asemenea caz, neexistând consimțământ, nu poate să existe contract. „Se strică vîndarea și cumpărătura, dice art. 44, § ultim din codul Caragea, partea III. cap. 2, când vîndătorul și cumpărătorul se vor ului, unul

<sup>1)</sup> Savigny, *System des heut. röm. Rechts*, III, § 115, *ab initio*.

<sup>2)</sup> Savigny, *op. și loco cit.* Baudry, II, 800. Thiry, II, 570. Arntz, III, 15. Baudry et Barde, I, 50.

<sup>3)</sup> Pothier, II, *Oblig.*, 17. Laurent, XV, 484. Demolombe, XXIV, 52 și 125. T. Huc, VII, 20. Baudry, II, 801. Baudry et Barde, I, 52. Demante, V, 16 și 16 bis I. Aubry et Rau, IV, § 333, p. 292 și toți autorii.

gândind că vinde alta, ear celalt că cumpără alta.“<sup>1)</sup> Pentru aceste casuri Romanii diceau : *Non videntur consentire qui errant* (L. 116, § 2, Dig., 50, 17 și L. 57, Dig., 44, 7), sau : *nullus errantis consensus*, sau, în fine : *errantis nulla voluntas est*.

Nu trebuie însă să confundăm eroarea *asupra obiectului* cu eroarea *asupra substanței* lucrului, după cum face art. 1712 C. C. Jurisconsultii romani distingeau, în adevăr, eroarea *in corpore rei* de eroarea *in substantia*.

<sup>30</sup> Când eroarea cade *asupra însuș existenței cauzei obligațiunei*, adecă, când se crede că obligația are o cauză, pe când, în realitate, ea nu are nici una. Cu alte cuvinte, obligația întemeiată pe o cauză falsă este *inexistentă*, nu poate avea nici un efect, după cum se exprimă art. 966<sup>2)</sup>. (Veți *infră*, explic. acestui text).

În aceste trei casuri, eroarea în care s'ar găsi părțile contractante exclude ori ce consimțământ și face deci ca contractul să fi *inexistent*. Este adevărat că legea n'o spune, însă aceasta rezultă din principiile generale.

II. Cazurile în care eroarea face ca convenția să fie numai anulabilă (art. 954).

Convenția nu este *inexistentă*, ci numai *anulabilă*, când eroarea este *substanțială*, adecă : <sup>10</sup> când ea cade asupra *substanței* obiectului convențiunei ; și <sup>20</sup> când cade asupra persoanei, în cazul când s'a contractat în vederea unei anume persoane (*intuitu persone*).

<sup>1)</sup> „Si igitur ego me fundum emere putarem Cornelianum, tu mihi te vendere Sempronianum putasti, quia in corpore dissensimus, emptio nulla est.“ (L. 9, Pr., Dig., 18, 1, *De contrahenda emptione*).

<sup>2)</sup> Cpr. Tribun. Dolj, 6 mai 1894 (C. Niculescu prim-președ.) *Dreptul* din 1894, No. 68 și Boissonade, *op. cit.*, II, 60. Mai veți încă asupra acestor trei ipoteze în care convenția este *inexistentă* : Pothier, II, 17. Baudry et Barde, I, 52. Baudry, II, 801. Demolombe, XXIV, 87, 124 urm. Thiry, II, 571, 572. Mourlon, II, 1041, 1042. Boissonade, II, 58 urm. T. Huc, VII, 20. Acollas, II, p. 749 și urm. Pêucescu, I, 98. Marcadé, IV, 406. Arntz, III, 15. Gaston May, *Dr. roman*, p. 221, No. 121, etc.

Casul întâi.— Eroare asupra substanței (art. 954, § 1).

La prima vedere, s'ar părea că prin *substanță* trebuie să înțelegem materia de care este format lucrul, așa precum par a fi înțeles Romanii (L. 9, § 2, Dig., 18, 1). Acest cuvânt neputând însă fi luat în sensul seu restrâns, prin *substanță* sau *calitate substanțială* trebuie să înțelegem calitatea principală și esențială pe care părțile au avut-o în vedere în contractul lor și fără de care ele n'ar fi contractat. Substanța este deci *lucrul principal, sau însușimea înființată a lui la care mai vértos era fîntit și cunoscut scopul părții contractante*, după cum se exprimă art. 1163 din codul Calimach (871 C. austriac). Astfel, substanța poate să fie, după intenția părților, când materia de care lucrul este format (aur, argint, aramă, etc.), când forma sa, autorul seu, antichitatea, origina sa, etc. Chestiunea de a se ști care calitate este substanțială și care e nesubstanțială este o chestie de fapt, pe care judecătorii fondului o apreciază în mod suveran <sup>1)</sup>.

Sensul cuvânt. substanță.

Eroarea asupra calităților substanțiale viciând consimțământul și dând loc la acțiunea în anulare chiar în cazul când ea ar emana numai de la una din părțile contractante <sup>2)</sup>, ear eroarea asupra calităților nesubstanțiale neproducând acelaș efect, se înțelege că chestiunea de a se ști care calitate este substanțială și care este nesubstanțială presintă o mare însemnătate și că, după cum calitatea va fi socotită de substanțială sau de nesubstanțială, contractul, fie el unilateral sau sinalagmatic <sup>3)</sup>, va fi anulat sau va rămănea în picioare.

Eroarea substanțială viciază consimțământul chiar când ea emană numai de la una din părți. Controversă.

<sup>1)</sup> Murlon, II, 1045. Baudry, II, 802. T. Huc, VII, 22. Pand. fr., II, 7088. Baudry et Barde, I, 53.

<sup>2)</sup> Thiry, II, 572. Baudry et Barde, I, 60. Baudry, II, 803. Laurent, XV, 503. Vigié, II, 1106. Demolombe, XXIV, 101. Murlon, II, 1044. Péculescu, I, 109. Giorgio Giorgi, IV, 67. Aubry et Rau, IV, § 343, p. 298. Demante, V, 16 bis III. Marcadé, IV, 409. Pand. fr., II, 7158 urm.—*Contrà*. Larombière, I, art. 1110, No. 3. Troplong, *Vente*, I, 15. Duvergier, *Vente*, I, 300. După acești din urmă autori, contractul n'ar fi anulabil de cât dacă eroarea asupra calităților substanțiale ar exista din partea ambelor părți contractante, ceea ce este inadmisibil, pentru că viciul unui singur consimțământ este de ajuns pentru a produce anularea tocmelei.

<sup>3)</sup> Eroarea asupra substanței se produce cele mai multe ori în contractele sinalagmatice, și mai cu samă în contractul unilateral.



Exemple de  
calități sub-  
stanțiale.

Etată câte-va exemple de calități substanțiale împru-  
mutate de la Pothier și de la jurisprudență : Am cumparat  
un ornic creșându'l de aur și plătinu'l în consecință, însă  
el era numai aurit <sup>1)</sup>; am cumparat un tablou creșându'l  
a fi opera lui Raphaël, și el este opera unui alt pictor <sup>2)</sup>;  
am cumparat un obiect închipuindu'mi că el este o anti-  
chitate și, în realitate, el aparține timpurilor moderne <sup>3)</sup>;  
am cumparat nuda proprietate a unui imobil când, în ne-  
știința mea și a vîndătorului, usufructul se găsea stîns prin  
moartea usufructuarului <sup>4)</sup>; am înțeles să cumpăr grâu care  
se samănă primavara, și mi s'a vîndut grâu de toamnă <sup>5)</sup>,  
etc., etc.

Eroare scu-  
sabilă. Con-  
troversă.

În toate aceste casuri, eroarea fiind substanțială și  
viciînd consimțemîntul <sup>6)</sup>, contractul va fi anulat, fără ca  
judecătorii să aibă a cerceta dacă eroarea este grosieră sau

de vîndare, însă termenii legii fiind generali, teoria anu-  
lării obligațiunii pentru eroare asupra substanței lucrului  
se va aplica fără îndoială și la contractele unilaterale, de  
ex., la donațiune, la comodat, etc. Demante, V, 16 bis V.  
Baudry et Barde, I, 57. Demolombe, XXIV, 106. Cpr. o de-  
cisie a Curței de casație din Franția (D. P., 95. 1. 340), care  
a anulat un contract de fidejusiune pentru eroare asupra  
calităților substanțiale a lucrului ce făcea obiectul fideju-  
siunei. O altă decizie a aceleiaș curți (D. P., 82. 1. 157) a  
anulat o renunțare la apel (*acquiescement*), pentru că această  
renunțare fusese rezultatul unei erori manifeste de fapt.

- 1) „*Si aes pro auro veneat, non valet venditio*“. (L. 14, *in fine*,  
Dig., 18, 1).
- 2) Cpr. C. Paris, D. P., 49. 2. 67. D. P., 56. 2. 175. D. P., 76.  
2. 62.
- 3) Cpr. C. Paris, 5 martie 1890, *Pand. Périod.*, 1891. 2. 116.  
Vezi și alte decisii citate de Barde, I, p. 69, nota 2.—Vezi  
însă Aubry et Rau, IV, § 343 bis, p. 296, text și nota 2.
- 4) Demolombe, XXIV, 94. Laurent, XV, 494. Baudry et Bar-  
de, I, 54, *in fine*. Baudry, II, 802. Cas. fr. și C. Paris, D.  
P., 58. 1. 277. D. P., 57. 2. 73.
- 5) Cpr. Laurent, XV, 493. Cas. fr., D. P., 67. 1. 248.
- 6) Cpr. asupra tuturor acestor ipoteze: Pothier, *Oblig.*, II, 18.  
Baudry, II, 802. Thiry, II, 572. T. Huc, VII, 22. Laurent,  
XV, 488 urm. Vigié, II, 1102 urm. Mourlon, II, 1043. De-  
molombe, XXIV, 88 urm. Baudry et Barde, I, 53 urm. Pand.  
fr., II, 7087 urm. Pêucescu, I, 101 urm. În cât privește ju-  
risprudența, vezi, pe lângă decisiile citate în notele prece-  
dente, D. P., 87, 1, 105. D. P., 92. 2. 257. D. P., 95. 2. 417  
și 1, 340, etc. Cas. rom., Bulet. S-a I, 1879, p. 483.

scusabilă <sup>1)</sup>, dacă ea aduce sau nu vre o daună celeilalte părți, rămânând, bine înțeles, ca acel care o invoacă să despăgubească pe cealaltă parte, dacă ea provine din faptul ei (art. 998).

Dacă eroarea în care se găsește o parte este rezultatul machinațiunilor celeilalte părți, așa precum prevede art. 1163 din codul Calimach (871 C. austriac), contractul va fi anulabil pentru dol, independent de ori ce eroare <sup>2)</sup>.

Eată acum un exemplu de calități nesubstanțiale: Am cumparat un obiect de artă ca antichitate și acest obiect este de bronz în loc de a fi de aur; eroarea, în cazul de față, nu este substanțială și nu va aduce anularea vândărei, pentru că n'am avut în vedere materia, ci vechimea obiectului. (Vezi și alte exemple *infra*, p. 55).

Exemple de calități nesubstanțiale.

Casul al doilea. — Eroare asupra persoanei (art. 954, § 2 și 1712).

În regulă generală, eroarea asupra persoanei nu atrage anularea convențiunei. Astfel, dacă presupunem că am vândut comentariile mele de drept civil lui A, creșdând că le vând lui B, această eroare nu'mi permite de a anula vândarea, pentru rațiunea foarte simplă că n'am avut nici o persoană în vedere.

Această regulă suferă însă excepție în contractele care sunt făcute în considerațiunea unei persoane, *intuitu persone* <sup>3)</sup>. Exemplu: Am făcut o donațiune lui A, creșdând că am făcut'o lui B <sup>4)</sup>; voind a'mi face portretul meu la cu-

<sup>1)</sup> Mourlon, II, 1049 bis. Laurent, XV, 509.—Romanii par din contra a nu fi ținut nici o socoteală de o eroare așa de grosieră în cât nu putea fi scusată: „*necc stultis solere succurri, sed errantibus*“ (L. 9, § 5, Dig., 22, 6. Cpr. L. 3, § 1; L. 6, Dig., 22, 6;—L. 4, Dig., 43, 24), și această distincțiune între eroarea grosieră și aceea scusabilă a fost admisă și în dreptul actual de Curtea din Besançon (D. P., 64. 2. 61). Cpr. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, IV, 68.

<sup>2)</sup> Demante, V, 16 bis III, p. 18.

<sup>3)</sup> Eroarea asupra persoanei este o cauză de anulare a tocmelei și în codul Calimach, când s'a avut în vedere persoana cu care s'a contractat (art. 1165 C. Calimach, 873 C. austriac), însă pentru aceasta trebuie ca o parte să fi înșalat pe cealaltă cu arătări neadevărate, adecă să fi întrebuințat dol (art. 1163 C. Calimach, 871 C. austriac).

<sup>4)</sup> Cpr. Pothier, *Traité de lu procéd. civ.*, X, 737 și *Oblig.*, II, 19.

Dreptul roman.

Codul Calimach.

tare pictor în renume, m'am adresat din eroare la altul <sup>1)</sup>; voind a împrumuta cu bani pe A, am împrumutat pe B, care nu are acelaș grad de solvabilitate; am dat un mandat lui A, creșdend că'l dau lui B; am făcut o tovărășie cu A, creșdend că o fac cu B; contractând prin telegraf, am dat moșia mea în arendă lui A, fiind convins că o dau lui B, etc <sup>2)</sup>.

În toate aceste casuri, eroarea asupra persoanei fiind substanțială va aduce anularea convențiunei <sup>3)</sup>.

Art. 1712 și  
162, § 2.

Prin aplicațiunea acestui princip, art. 1712 C. C. declară anulabilă transacțiunea când există eroare asupra persoanei cu care s'a făcut contractul, ear art. 162, § 2 declară anulabilă căsătoria din partea soțului amăgit, atunci când acest soț s'a înșălat asupra persoanei *fisice a celui-lalt soț* <sup>4)</sup>.

<sup>1)</sup> Contractul va fi anulabil, dacă m'am înșălat asupra persoanei pictorului, însă va trebui, cu toate aceste, să'i plătesc munca lui, pentru că ori ce faptă a omului care cauzează altuia o pagubă, obligă pe acela din a cărui greșeală s'a ocazionat a o repara (art. 998). Demolombe, XXIV, 103, 151, *in fine*. Mourlon, II, 1047. Thiry, II, 573. T. Huc, VII, 27. Baudry et Barde, I, 68.

<sup>2)</sup> Comp. C. București, *Dreptul* din 1894, No. 43. Trib. civ. Nantes, *Gaz. Pal.*, 1894. 2. 176. Demolombe, XXIV, 116. Laurent, XV, 498. Baudry et Barde, I, 62, *in fine*, p. 82, text și nota 4.

Eroare asupra numelui.

<sup>3)</sup> Trebuie însă să observăm că eroarea *asupra numelui* persoanei nu este o cauză de anulare, dacă ea nu cade asupra însăș persoanei. „*Nil enim facit error nominis, cum de corpore constat*“ (L. 9, § 1, Dig., 18, 1). Cpr. Demolombe, XXIV, 122. Larombière, I, art. 1110, No. 19. Duranton, X, 115 și 125. Pand. fr., II, 7146. Molitor, *Oblig.* I, 108. Giorgio Giorgi, IV, 71. Veși și *infră*, p. 56. „Dacă testatorul din întâmplare au greșit numele de botez, sau porecla familiei moștenitorului, însă este știut pe cine au cugetat, are tărie orânduirea lui,“ ăice art. 733 din codul Calimach (571 C. austriac). Veși t. IV al lucrării noastre, p. 25, nota 2, *in fine*.

Eroare asupra calităților civile sau naturale.

De asemenea, eroarea asupra calităților civile sau naturale a persoanei cu care se contractează n'are nici o înfrurire asupra validității consimțământului. Astfel, dacă pictorul la care m'am adresat spre a'mi face portretul nu este, așa precum îmi închipueam, rudă cu unul din amicii mei, asemenea eroare nu va produce mai nici odată anularea contractului. Baudry et Barde, I, 63, *in fine*, p. 83.

<sup>4)</sup> Cpr. Tribun. Prahova și Căvurlui, *Dreptul* din 1895, No. 68 și din 1885, No. 52. Veși tomul I, partea II a lucrării noas-

În unele contracte, nu numai eroarea asupra persoanei, dar chiar și asupra profesiei persoanei poate fi o cauză de anulare. Astfel, dacă crezând că închiriez imobilul meu unei persoane oneste, s'a întâmplat că l'am închiriat unei femei desfrânate sau unei persoane care exercită un comerț necinstit, nu mai încapе îndoeală că voi putea să cer resilierea contractului <sup>1)</sup>.

În ambele cazuri, adevăcă atât în caz de eroare asupra calităților substanțiale, cât și asupra persoanei, atât eroarea de fapt cât și cea de drept vor putea da loc la anularea convențiunei, de vreme ce legea nu distinge (cpr. art. 993, § 1 și 1092, § 1) <sup>2)</sup>, și asemenea eroare va putea fi în-

Eroare de fapt și de drept.

tre, p. 49. Mai vezi încă tratatul nostru în limba franceză, capit. *Marriage*, p. 79.—În Franția, chestiunea este foarte controversată, însă sunt autori care susțin că, și în codul fr., prin eroare asupra persoanei, trebuie să se înțeleagă eroarea asupra persoanei fizice. Vezi Pand. fr., Répert. *Marriage*, I, 295.

<sup>1)</sup> Cpr. Pand. fr., *Oblig.*, II, 7144.—Dar dacă crezând că închiriez imobilul meu unui rentier, l'am închiriat unui meseriaș, contractul nu va putea fi resiliat de cât dacă el a schimbat destinația imobilului (art. 1429, 1430, 1455 C. C.).

<sup>2)</sup> Baudry-Lacantinerie, II, 804, *in fine*. Mourlon, II, 1049. Thiry, II, 576. Pand. fr., II, 7163 urm. Répert. Dalloz, *Supplément, Oblig.*, 44 urm. Toullier. D. III, partea II, 59, 60. Baudry et Barde, I, 70. Demolombe, XXIV, 129. Laurent, XV, 506, 507. Savigny, *System des heut. röm. Rechts*, III, *appendice*, No. 8, p. 340 urm. a traducerei Guenoux. Larombière, I, art. 1110, No. 22. Aubry et Rau, IV, § 343 bis, p. 298. Duranton, X, 127. Marcadé, V, art. 1376, 1377, No. II. Păncescu, I, 120. Cas. fr. și C. Agen, D. P., 45. 1, 202. D. P., 89. 1. 315 (sol. implicită). Tribun. Dax, 20 martie 1890, *Gaz. Pal.*, 90. 2. 310.

Romanii făceau oare care distincțiuni între eroarea de fapt și cea de drept. Cea dintâi (*error facti*) era scusabilă și dădea loc la anularea convenției, fie că era vorba de a realiza un câștig, fie de a evita o pagubă, pe când cea de a doua (*error juris*) nu putea fi invocată pentru a dobândi un câștig, ci numai pentru a nu suferi o pagubă. „*Ceterum omnibus juris error in damnis amittendæ rei suæ non nocet*“ (L. 8, Dig., 22, 6, *De juris et facti ignorantia*). Rațiunea acestei deosebiri între eroarea de fapt și cea de drept se întemeiază pe principiul că toți suntem presupuși a cunoaște legile: *Nemo censetur ignorare legem*. Acest principiu, inseris în art. 3 din codul Calimach (2 C. austriac), nefiind produs

Dreptul roman.

vocată atât pe cale de acțiune, cât și pe cale de excepțiune, destul este ca acel care o invoacă s'o dovedească<sup>1)</sup> (art. 1169). Cu toate aceste, unele legislațiuni străine au admis principiul roman: *Nocet ignorantia juris*<sup>2)</sup>.

III. Casurile în care eroarea nu are nici o înrîurire asupra validității convențiunei.

Eroarea nu are nici o înrîurire asupra validității contractului :

Eroare asupra calităților nesubstanțiale.

1<sup>o</sup> Când cade asupra calităților accesorii sau accidentale, într'un cuvânt, asupra calităților nesubstanțiale a lucrului ce face obiectul contractului. *Exemplu*: Am cumparat

în legea actuală, nu mai este admisibil astăzi, cel puțin în cât privește legile de interes privat (cpr. Laurent, XV, 507. Larombière, I, art. 1110, 23. Baudry et Barde, I, 70); de unde și concluziunea că principiul roman „*nocet ignorantia juris, non nocet ignorantia facti*“ nu mai este admisibil astăzi, cu toată părerea contrarie a unor autori. Ast-fel, am vădut că, cu toată controversa ce există asupra acestui punct, în materie de căsătorie putativă, buna credință poate să rezulte nu numai din o eroare de fapt, dar și din o eroare de drept. (Veđi t. I, partea II-a p. 65. Veđi și t. III, p. 634). Mai veđi încă, în privința eroarei de fapt și de drept, explic. art. 992 și urm.

Art. 1206.

Este însă de observat că legiuitorul distinge eroarea de fapt de cea de drept în art. 1206. Codul fr. mai distinge încă eroarea de fapt de cea de drept în materie de tranșacțiuni (art. 2052), însă această parte a textului fr. a fost eliminată de legiuitorul nostru (art. 1711 C. C.). Veđi tratatul nostru în limba franceză, p. 343, text și nota 3.

<sup>1)</sup> Cpr. Larombière, I, art. 1110, No. 30. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, IV, 66. Baudry et Barde, I, 67. Cată însă să mărturisim că, în practică, tribunalele vor întâmpina multe dificultăți pentru a decide dacă eroarea a fost sau nu cauza determinantă a contractului, de câte ori eroarea va consista în necunoștința unei controverse ce există asupra unui punct de drept în doctrină sau în jurisprudență. Cpr. Tribun. civ. Domfront, 19 iulie 1885, sentință citată de Barde, I, 70.

Dreptul străin.

<sup>2)</sup> Astfel, art. 1452 din codul civil al Repub. Chili prevede formal că „eroarea asupra unui punct de drept nu viciază consimțământul“. Tot în acelaș sens este redactat și art. 1296 din codul civ. mexican.— Art. 1109 din codul italian prevede, din contra, că eroarea de drept produce nulitatea contractului, numai când ea a fost cauza unică sau principală a acestui contract: „*L'errore di diritto produce la nullità del contratto solo quando ne è la causa unica o principale*“.

un obiect de aur credând că el are proba 18, și, în realitate, el are numai proba 14 <sup>1)</sup>. *Alt exemplu*: Am cumparat o casă pe care o credeam bine distribuită și bine construită, ear ea nu este nici una nici alta. Eroarea mea nu va putea să aducă anularea vîndărei, pentru că ea nu cade, în specie, de cât asupra unor calități accesorii <sup>2)</sup>.

Eroarea asupra calităților accidentale nu va putea să fie luată în considerație pentru anularea contractului de cât atunci când părțile ar fi subordonat convențiunea lor existenței acestor calități <sup>3)</sup>.

In caz contrar, eroarea asupra calităților accidentale sau nesubstanțiale nu va aduce anularea contractului nici chiar atunci când ea ar fi rezultatul dolului urzit de una din părțile contractante, pentru că calitățile accidentale avînd, în intențiunea părților, o însemnătate cu totul secundară, eroarea asupra lor nu poate nici odată să aducă anularea contractului <sup>4)</sup>.

2<sup>o</sup>) Când eroarea cade asupra motivului sau mobilului convențiunii <sup>5)</sup>; de exemplu: Am cumparat o casă credând

Eroare asupra calităților nesubstanțiale complicată cu dol. Controversă.

Eroare asupra motivului conv.

<sup>1)</sup> „*Si aurum quidem fuerit, deterius autem quam emptor existimaret: tunc enim emptio valet*“. (L. 10, Dig., 18, 1).

<sup>2)</sup> Cpr. Pothier, II, 18. Baudry et Barde, I, 71. Mourlon, II, 1045. Thiry, II, 572. Baudry, II, 804. C. Pau, D. P., 76. 2. 238. Veđi *suprà*, p. 51, un alt exemplu de calități nesubstanțiale.

<sup>3)</sup> Cpr. C. Pau, 20 ianuar 1875, D. P., 76. 2. 238.

<sup>4)</sup> Baudry, II, 816. Baudry et Barde, I, 117.—*Contrà*. Demolombe, XXIV, 181. Aubry et Rau, IV, § 343 bis, p. 304.

<sup>5)</sup> Cpr. L. 65, § 2, Dig., 12, 6, *De conditione indebiti*. Veđi și art. 734 C. Calimach (572 C. austriac); art. 21 Cod federal al Elveției asupra obligațiilor, din 14 iunie 1881; art. 102 al proiectului codului german. Eroarea asupra existenței cauzei obligațiunei făcînd, din contra, ca convenția să fie inexistentă (veđi *suprà*, p. 48), ear eroarea asupra motivului sau mobilului neavînd nici o inriurire asupra validității convențiunei, este de mare interes de a distinge cauza obligațiunei de motivul care determină pe părți la contractare, de și sunt autori cari confund aceste două lucruri. (Veđi, de ex., Toullier, III, partea II, 166, care dice că „prin cauza unei obligațiuni sau unui contract legiuitorul înțelege *motivul* care determină la contractare“, adagînd în nota 1, *loco. cit.*, că aceasta este înțelesul ce cuvîntul *causă* avea și la Romani (L. 5, Dig., 12, 7). Vom vedea însă când ne vom ocupa, în secțiunea a IV-a, despre *causa*

Deosebire între *causă* și *motiv*.

că a mea a fost distrusă prin foc sau prin alt accident ; sau am cumparat un cal creșdend că al meu a perit, și el nu perise în realitate. În aceste ipoteze, vëndarea nu va putea fi anulată de cât atunci când aceasta a fost intenția părților contractante, sau când a existat dol din partea vëndătorului <sup>1)</sup>.

Art. 734 C.  
Calimach.

Art. 734 din codul Calimach (572 C. austriac) conține o aplicațiune a acestui principiu când prevede că orënduirea testatorului are putere, de și nu se va adevveri pricina pe care au scris-o în testamentul seu, dicënd, de exemplu, că rënduital moștenitor îi este dator, sau i-a făcut bine, ori vre o slujbă, ori că este mulțumit de dënsul. În toate aceste casuri, orënduirea este validă, cu toate că dispunătorul s'ar fi înșalat asupra motivului care l'a determinat să facă dispoziția.

Eroare a-  
supra nu-  
melui.

<sup>3<sup>o</sup></sup> Când eroarea cade asupra numelui persoanei (veđi *suprà*, p. 52, nota 3)<sup>2)</sup> și chiar asupra persoanei cu care s'a contractat, dacă părțile n'au contractat în vederea persoanei, *intuitu personæ*. De exemplu, am cumparat o marfă de la un negușitor, creșdend că o cumpăr de la altul.

convențiunilor, că aceasta este o greșală neertată și că, prin cauză, trebuie să înțelegem rațiunea imediat și direct determinantă care face pe părți să contracteze, ear prin *motiv*, rațiunea indirectă și depărtată care le împinge a contracta. Cpr. Baudry et Barde, I, 302.

<sup>1)</sup> Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 20. Mourlon, II, 1046, 1055. Thiry, II, 574, 583. Baudry, II, 804, 816, 850. Baudry et Barde, I, 71 și 117. T. Huc, VII, 20, *in fine*. Marcadé, IV, 406. Laurent, XV, 499 urm., 522. Acollas, II, p. 752, 753, 758. Pand. fr., II, 7147 urm., 7320. Demolombe, XXIV, 127, 181. Molitor, I, 95. Arntz, III, 16. Aubry et Rau, IV, § 343 bis, p. 298 și 304. Demante, V, 18. Pëucescu, I, 119. Boissonade, II, 61 urm. Cas. fr., D. P., 71. 1. 164. D. P., 91. 1. 352. *Pand. Périod.*, 1891. 1. 432. *Dreptul* din 1891, No. 77. Cpr. C. Bordeaux, 6 fevr. 1885, Répert. Dalloz, *Suplém.*, *Oblig.*, p. 160, *ad notam*.

<sup>2)</sup> Prin aplicarea acestor principii, art. 733 din codul Calimach (571 C. austriac) prevede că eroarea asupra numelui de botez sau de familie a legatarului nu anulează testamentul. Veđi t. IV al lucrării noastre, p. 25, nota 2 și 486. Veđi și *suprà* p. 52, nota 3.

Dacă însă testatorul s'a înșalat asupra ființei lucrului legat sau asupra persoanei legatarului, eroarea fiind esențială sau substanțială, *infinitată*, după cum se exprimă art. 731 din codul Calimach (570 C. austriac), va aduce nulitatea testamentului. Veđi t. IV al lucrării noastre, p. 490.

Aceiași soluție este admisibilă chiar dacă eroarea în care s'ar găsi una din părți ar fi rezultatul dolului urzit de cealaltă parte, pentru că eroarea în persoană nu poate nici odată să aducă anularea de câte ori considerația persoanei n'a fost cauza principală a contractului. Acțiunea în despăgubire contra autorului manoperilor viclene pentru prejudiciul suferit, întemeiată pe principiile generale (art. 998), garantează în deajuns, în cazul de față, drepturile părții înșălate, dacă, din cauza dolului, ea a contractat în condițiuni mai oneroase, fără să mai fie nevoie de anularea contractului <sup>1)</sup>.

Casul în care eroarea asupra persoanei se complica cu dol.

4<sup>o</sup> În fine, eroarea nu este o cauză de anulare a convențiunei când cade asupra valorii lucrului, pentru că, în asemenea caz, eroarea se confundă cu leziunea sau vătămarea, care, în legislația noastră, în genere, nu este o cauză de anulare a contractelor <sup>2)</sup>.

Eroare asupra valorii lucrului.

În cât privește erorile de calcul, ele nu pot, de asemenea, fi invocate ca o cauză de anulare a convențiunei, ci trebuiesc să fie îndreptate, partea căreia asemenea erori folosesc neputându-se opune la această îndreptare (argument prin analogie din art. 1717 de la transacțiuni <sup>3)</sup>).

Eroare de calcul.

Acelaș lucru vom dice și în privința simplelor erori de condei: „*Error in transcribendis verbis non nocet*“ (L. 92, Dig., 50, 17 <sup>4)</sup>).

Eroare de condei.

## II. Despre violență.

**Art. 955.**—Violența în contra celui ce s'a obligat este cauză de nulitate, chiar când este exercitată de altă persoană de cât

<sup>1)</sup> Baudry-Lacantinerie, II, 816. Baudry et Barde, I, 117, *in fine*. Cpr. C. Grenoble, 24 april 1894, *Gaz. Pal.*, 94. 2. 103.

<sup>2)</sup> Baudry, II, 804. Baudry et Barde, I, 71, p. 92. Laurent, XV, 496. Demolombe, XXIV, 128. Boissonade, *op. cit.*, 70. Cpr. Cas. fr., D. P., 77. 1. 155 și *Gaz. Pal.*, 91. 1. 129. C. Pan. D. P., 76. 2. 238.—Art. 21 din codul elvețian asupra obligațiilor (L. din 14 iunie 1881) prevede în termeni expresi că eroarea asupra motivelor contractului, *asupra valorii obiectului convențiunei*, și asupra solvabilității celeilalte părți, nu anulează contractul.

<sup>3)</sup> Baudry et Barde, I, 71, *in fine*. Codul civil spaniol (art. 1266, § 3), codul portughez (art. 665) și art. 22 din codul svițeran asupra obligațiilor, sunt formali în această privință. Cpr. art. 292 Pr. civ. rom.

<sup>4)</sup> Cpr. Trib. Paris, *Pand. Périod.*, 87. 2. 226 și D. P., 76. 2. 219.



acea în folosul cărui s'a făcut convențiunea. (Art. 790, 953, 956—959, 1203, 1900 C. C. Art. 142 Pr. C. Art. 317 C. pen. Art. 1111 C. fr.).

**Art. 956.**—Este violență tot-deauna când, spre a face pe o persoană a contracta, i s'a insuflat temerea, raționabilă după dânsa, că va fi expusă persoana sau averea sa unui rău considerabil și presinte.

Se ține compt în această materie de etate, de sex și de condițiunea persoanelor. (Art. 953, 955, 957—959, 1203, 1900 C. C. Art. 1112 C. fr.).

**Art. 957.**—Violența este cauză de nulitate a convențiunei și când s'a exercitat asupra soțului sau a soției, asupra descendenților și ascendenților. (Art. 953, 955 urm., 958, 959 C. C. Art. 1113 C. fr.).

**Art. 958.**—Simpla temere reverențiară, fără violență, nu poate anula convențiunea. (Art. 953, 955 urm., 959 C. C. Art. 1114 C. fr.).

### Definițiune și noțiuni generale.

Al doile viciu al consimțământului este violența. *Consimțământul nu este valid când este smuls prin violență*, ȳice art. 953 C. C. Violența (*vis*) consistă în acte de constrângere fizică sau morală <sup>1)</sup>, exercitate asupra unei persoane cu scopul de a-i smulge un consimțământ pe care ea nu voește a'l da.

Violență fizică și morală.

<sup>1)</sup> Violența fizică consistă în forța materială, în căi de fapt întrebuințate pentru a smulge un consimțământ, ear acea morală consistă în amenințări. (Cpr. art. 317 C. pen. rom. și art. 666 C. civ. portughez). Ambele viciează consimțământul, de și legiuitorul pare a se ocupa numai de violența morală (art. 956, 958), căci dacă temerea unui rău este suficientă pentru a vicia consimțământul, cu atât mai mult însuș răul trebuie să producă acelaș efect. Thiry, II, 577. Baudry et Barde, I, 73. — Există deci violență fizică sau morală de câte ori se stabilește prin fapte concrete și precise că acel care contractează a fost sub imperiul unor astfel de împrejurări în cât nu putea face altfel de cât cum voea acel care exercita violența. C. din București, *Dreptul* din 1893, No. 83. S'a decis însă că temerea unui proces scandalos n'ar fi suficientă pentru a vicia consimțământul. Tribun. Bruxelles, 22 iulie 1891, *Pasicrisie* 91, 3, 354. T. Huc, VII, 31.

Aceste acte de constrângere determină în spiritul aceluia care le suferă o *frică (metus)* <sup>1)</sup> sub imperiul căreia el contractează, fără a'și da însă consimțământul în libertate, căci nimic nu viciaza mai mult consimțământul unui om de cât frica și sila. „*Nihil tam consensu contrarium est quam vis atque metus*“.

Violența poate deci fi definită: o constrângere exercitată asupra unei persoane pentru a'î smulge consimțământul, o forță majoră la care nu se poate opune nici o rezistență: „*Vis autem est majoris rei impetus, qui repelli non potest*“. (L. 2, Dig., 4, 2, *Quod metus causa gestum erit*).

Acest viciu al consimțământului exista și în vechea noastră legislațiune: „Tocmelele făcându-se prin silă și frică, n'au tărie, dice Andr. Donici (§ 4, cap. 10), căci nimic nu este mai mult împotriva fireștei dreptăți și buneii credinți de cât frica și sila. Frica va să dică pornirea asupritoare care înspăimântează pre om“ <sup>2)</sup>.

Tot cam astfel se exprimă și art. 12, partea III, cap. I din codul Caragea: „Tocmelele se strică când de silă se vor tocmi“ <sup>3)</sup>.

Codul Calimach, după ce prevede că ori ce tocmală cere neapărat învoirea de bună voe, *slobodă de frică și silă* (art. 1160, corespunzător cu art. 869 C. austr.), se ocupă în art. 1162 și 1167 (870, 875 austriac) de acest viciu al consimțământului, cerând ca frica să fie *bine-cuvântată și temeinică* <sup>4)</sup>.

Romani, în rigoarea lor primitivă, nu admiteau anularea tocmelei pentru violență, fiind că consimțământul dat

<sup>1)</sup> Codul elvețian asupra obligațiilor din 1881 (art. 26), imitând legile romane despre care vom vorbi mai la vale, a înlocuit cuvântul *violență* prin *frică temeinică (crainte fondée)*. Cpr. art. 1162, 1167 C. Calimach, 870, 875 C. austriac. Codul spaniol din 1889 (art. 1267) distinge *violența* de *intimidare*. Prin *violență*, acest cod înțelege violența fizică, ear prin *intimidare*, violența morală. Cpr. Baudry et Barde, I, p. 95, No. 73, nota 2.

<sup>2)</sup> Mai veți încă § 8 de sub cap. 11, *despre vîndări*, și § 6 de sub cap. 18 din acelaș cod, *despre învoeală*.

<sup>3)</sup> Mai veți încă art. 5, partea III, cap. I; art. 44, § 11, partea III, cap. 2; art. 9, partea III, cap. 17 din acelaș cod.

<sup>4)</sup> Mai veți încă art. 81, 723, 1033, 1095 C. Calimach.

Violența de-termină o frică (metus).

Definiția violenței.

Dreptul vechiu. C. Andr. Donici.

C. Caragea.

Codul Calimach.

Dreptul roman.

Dreptul străin.

de silă este tot consimțământ: *Coacta voluntas, nihilominus voluntas est; Qui mavult, vult*<sup>1)</sup>.

După dreptul civil, actul sevêrsit sub imperiul violenței remănea deci valid.

Pretorul însă, în echitatea sa, declară, prin edictul seu, că va considera ca neavenit tot ce va fi făcut sub imperiul violenței: *Quod metus causa gestum erit, ratum non habeo*<sup>2)</sup>. (L. 1, Dig., 4, 2).

Acel care a fost victima unei violenți are deci, după dreptul pretorian, mai multe mijloace spre a se garanta contra consecințelor dăunătoare a actelor smulse prin violență. Aceste mijloace sunt: *Exceptio și actio quod metus causa* (Instit., IV, § 1, și L. 9, § 3, Dig., 4, 2) și *restitutio in integrum ob metum* (L. 9, § 3 și L. 21, § 6, Dig., loco cit.).

Aceste mijloace sunt aplicabile nu numai convențiunilor, care au de scop creațiunea unei obligațiuni, ci tuturor actelor îndeplinite sub imperiul violenței, precum adia de ereditate (L. 9, Pr., Dig., 4, 2), instituția de moștenitori (L. 1, Cod., 6, 34, *Si quis aliquem testari prohibuerit, vel coegerit, etc.*<sup>2)</sup>)

### Caracterele ce trebuie să întrunească violența pentru a atrage anularea convențiunei (art. 956).

Pentru a atrage anularea convențiunei, violența trebuie să întrunească următoarele condițiuni:

1<sup>o</sup> Ea trebuie să fie nedreaptă (*atrox*), *adversus bonos mores*, dice L. 3, § 1, Dig., 4, 2. Astfel, nu s'ar putea anula ipoteca ce debitorul ar fi constituit în urma unor amenințări de expropriare din partea creditorului, pentru că acest din urmă n'a făcut de cât să useze de dreptul seu, și știut este că *nemo videtur vim facere, qui jure suo utitur, et ordinaria actione experitur*. (L. 55. Dig., 50 17)<sup>3)</sup>.

1) Gloss. ad L. 21, Dig., 4, 2, *Quod metus causa*. Veți și L. 21, § 5, Dig., loco cit., unde se dice: „*Si metu coactus adii hereditatem, puto me heredem effici, quia quamvis, si liberum esset, noluissem, tamen coactus volui*“.

2) Cpr. art. 723 și 1033 C. Calimach (565 C. austr.).

3) Pothier, II, 26. Thiry, II, 578. Baudry, II, 807. Baudry et Barde, I, 80. Aubry et Rau, IV, § 343 bis, p. 299. Larombière, I, art. 1111 urm. No. 10. Vigié, II, 1114. Arntz, III, 20. Demolombe, XXIV, 140. Laurent, XV, 515 urm. Massé-

2<sup>o</sup> Pentru ca violența să fie o cauză de anulare se mai cere încă ca ea să fie de natură a inspira persoanei violențate, temerea, raționabilă după dânsa, că persoana

Vergé, III, § 614, p. 557, nota 7. T. Huc, VII, 29. Pand. fr., II, 7215 urm. Cas. fr. și Trib. Paris, D. P., 79. 1. 158. Pand. Périod., 94. 2. 343. Cpr. Trib. și C. Paris, 27 iunie 1881. Répert. Dalloz, *Supplément, Oblig.* 53, nota 1. — O acțiune regulat introdusă în justiție ar putea însă fi considerată ca un act de violență de natură a anula convențiunea încheiată sub înrîurirea ei, de câte ori exercițiul unei acțiuni nedrepte ar constitui un mijloc de intimidare menit a distruge libertatea consimțământului părții care a contractat. Cas. fr. D. P., 79, 1. 445. Baudry et Barde, I, 81. Demol., XXIV, 147 urm. Laurent, XV, 516. T. Huc, VII, 29. Cpr. art. 27, § 2, Cod. federal al Svițerei asupra obligațiilor.

Amenințarea unei urmări penale și plângerea adresată parchetului nu constituie însă o violență nedreaptă de natură a produce anularea contractului încheiat sub imperiul ei, când asemenea plângere n'a fost întovărășită de împrejurări agravante și de manoperi frauduloase menite a tulbura spiritul persoanei care se obligă. Cpr. Baudry et Barde, I, 83 și autoritățile citate de acest autor. Vezi, între altele, Trib. Paris, 7 aug. 1890 și Trib. Bordeaux, 20 april 1896, *Pand. Périod.*, 1890, 2, 270 și *Gaz. Pal.*, 1896, 1, *Suppl.*, p. 41. *Idem.* Trib. și C. Paris (27 iunie 1881), Répert. Dalloz, *Oblig., Suppl.* p. 139, *ad notam.*

Amenințarea unei urmări penale.

Dar dacă punerea în mișcare a acțiunii publice nu constituie, în princip, o violență de natură a invalida contractul încheiat sub înrîurirea ei, nu mai puțin adevărat este că asemenea acțiune sau plângere ar putea da loc la anularea contractului de câte ori partea pretinsă leșată s'a servit de asemenea mijloace pentru a intimida pe inculpat și a-i tulbura liniștea sufletească de care el are nevoie spre a contracta în deplină libertate: „Nici o violență, țice Curtea de casație din Franția (*ch. reg.*, 17 aug. 1865), nu este de natură a intimida mai mult spiritul cel mai hotărît; ... nici una nu este mai condamnabilă de cât cea care, înșălând pe judecători, parvine a se servi într'un scop personal de autoritatea menită a apăra interesul tuturor...” Sirey 1865, 2. 399.

Jurisprudența a făcut de nenumărate ori aplicațiunea acestor principii. Astfel, tribunalele au anulat angajamentul luat de o călă de prăvălie față cu patronul seu de a nu servi un timp determinat într'o prăvălie similară, fiind că acest angajament fusese contractat de călă sub amenințarea vechiului seu patron de a fi urmărit pentru mai multe sustrațiuni comise în timpul serviciului seu.—Tot astfel, renunțarea la drepturile asiguratului făcută cătră o societate de

Aplicarea principiilor de mai sus.

sau averea sa va fi expusă unui rău considerabil<sup>1)</sup>, *imminent* sau *viitor* (legea dice pe nedrept *present*).

Violență morală îndreptată contra persoanei.

Exemple de violență morală îndreptată *contra persoanei*: Amenințarea cu moartea, cu bătăi, schingiuniri, etc... *metus mortis, aut cruciatus corporis* (L. 4, Cod., 2, 20). Sechestrarea unei persoane pentru a-i răpi consimțământul ar constitui o violență materială<sup>2)</sup>, și în caz de a se constata că a urmat violență, actul va fi anulat, chiar dacă autorul violenței, dat judecăței pentru căi de fapt, ar fi fost achitat de instanțele represive<sup>3)</sup>.

Violență morală îndreptată contra bunurilor.

Exemple de violență morală îndreptată *contra bunurilor*: Amenințarea de incendiu, de prădăciune, de distrugerea titlurilor care constituiesc starea civilă a unei persoane, etc.<sup>4)</sup>.

În ori ce caz, pentru a da loc la anularea contractului, violența trebuie să inspire frica unui rău *considerabil* (art. 956)<sup>5)</sup>.

asigurare a fost anulată de justiție, pentru că asiguratul o făcuse sub amenințarea de a fi părintele seu denunțat ca autor al sinistrului. Cpr. C. din Paris, 31 ianuar 1896, decizie citată de Barde, I, p. 107 și 108, No. 83.

<sup>1)</sup> „*Metum accipiendum Labeo dicit, non quemlibet timorem, sed majoris malitatis*“ (L. 5, Dig., 4, 2).

<sup>2)</sup> Trib. Dolj, 12 iunie 1893 (M. Mănescu președ.), *Dreptul* din 1893, No. 62.—„*Qui in carcerem quem detrusit, ut aliquid ei extorqueret; quidquid ob hanc causam factum est, nullius momenti est*“ (L. 22, Dig., 4, 2). „Dacă cineva va îndatori pre altul prin închisoare spre a face ceva, nu are tărie fiind prin silă.“ (Art. 4, cap. 10, C. Andr. Donici). Cpr. Pothier, X, *Tr. de la procéd. civile*, 734.

<sup>3)</sup> Cas. rom. S-a I, Bulet. 1875, p. 103. Cpr. C. Caen, D. P., 54. 2. 189. Baudry et Barde, I, 95. — Autorii mai citează încă următorul exemplu de violență materială: un barbat surprinzând pe femeia lui în flagrant delict de adulter, amenință cu moartea pe complice, făcându-l să semneze o obligație. Cpr. Baudry, II, 805. Baudry et Barde, I, 84. Cpr. C. din Caen, D. P., 54. 2. 189. Duranton, X, 144. „*Proinde si quis in furto, vel adulterio deprehensus, vel in alio flagitio, vel dedit aliquid, vel se obligavit; Pomponius recte scribit, posse eum ad hoc edictum pertinere; timuit enim vel mortem, vel vincula*“ (L. 7, § 1, Dig., 4, 2).

<sup>4)</sup> „*Si is accipiat pecuniam, qui instrumenta status mei interversurus est, nisi dem; non dubitatur, quin maximo metu compellar*“ (L. 8, § 1, Dig., 4, 2).

<sup>5)</sup> Am suprimat deci din textul art. 956 cuvântul *present*, așa precum fac mai toți autorii. Aubry et Rau (IV, § 343 bis, p. 299) înlocuiesc cuvântul *present* prin *imminent*.

Legea mai cere încă ca răul de care este amenințat Critica legii. cineva să fie *present*, însă aceasta este inexact, căci ceea ce trebuie să fie present și actual nu este răul ce cuprinde amenințarea, ci temerea ce inspiră această amenințare. „*Metum autem presentem accipere debemus, non suspicionem inferendi ejus*“, dice L. 9, Pr., Dig., 4, 2) <sup>1)</sup>.

Astfel, dacă cineva mă amenință de a'mi pune foc la casa mea, această amenințare îmi inspiră o temere *presentă* a unui rău considerabil, și nu mai rămâne îndoială că consimțământul ce am dat sub această impresiune este viciat, de și amenințarea acestui rău n'ar fi susceptibilă de a se realiza imediat <sup>2)</sup>. Inexactitatea textului provine de acolo că Pothier (II, 25) traducând *metum presentem* prin rău present (*un mal que la partie a été menacée d'endurer sur le champ*), acest autor a fost copiat de redactorii codului francez într'un mod servil.

La Romani, violența, pentru a fi o cauză de anulare, trebuia să fi fost de natură a sdruncina bărbăția cea mai statornică <sup>3)</sup>. Textul francez îndulcind această rigoare, voeste, pe de o parte, ca violența să fie de natură a face impresiune asupra unei persoane cu judecată (*raisonable*), *sopra una persona sensata*, după cum se exprimă art. 1112

<sup>1)</sup> „*Metus est instantis vel futuri periculi mentis trepidatio*“. (L. 1, *in medio*, Dig., 4, 2). De aceea, codul italian este mult mai exact când dice că consimțământul este considerat ca smuls prin violență de câte ori ea este în stare de a putea inspira unei persoane o justă temere de a expune persoana sau averea sa unui rău considerabil, *ad un male notabile* (art. 1112). Art. 1360 din codul olandez cade în pacatul codului francez, cerând ca răul să fie considerabil și *present*. În codul spaniol însă (art. 1267, § 2) și în codul elvețian asupra oblig. (art. 27, § 1), cuvântul *present* este înlocuit prin *iminent*.

<sup>2)</sup> Cpr. Baudry, II, 807. Baudry et Barde, I, 75. T. Huc, VII, 31. Thiry, II, 578. Vigié, II, 1113. Demolombe, XXIV, 139. Marcadé, IV, 412. Acollas, II, p. 755. Aubry et Rau, IV, § 343 bis, p. 299, nota 11. Demante, V, 22 bis II. Larombière, I, art. 1112, No. 7. Mourlon, II, 1051. Boissonade, II, 84. Molitor, *Oblig.*, I, 117. Bernard, *Dr. civil.*, II, 584.

<sup>3)</sup> „*Metum autem non vani hominis, sed qui meritò et in hominem constantissimum cadat, ad hoc edictum pertinere dicemus*“. (L. 6, Dig., 4, 2). „Frica va să dică, pornire asupritoare care înspăimîntează pre omul cinstit“, dice Andr. Donici (§ 4, capit. 10).

din codul italian, ceea ce lasă a înțelege că violența trebuie să se aprecieze *in abstracto*, ear pe de alta, ca să se ție socoteală de etatea, sexul și condițiunea persoanelor, ceea ce însemnează că gravitatea violenței se apreciează *in concreto*, după persoana care a fost victima ei.

Așa dar, după textul fr., violența este, pe de o parte, o măsură absolută, ear pe de alta, o măsură relativă, ceea ce neapărat constituie o contradicție <sup>1)</sup>, cu toată încercarea lui Colmet de Santerre de a justifica formula legiuitorului francez, contradicție care a dispărut din legea noastră, unde violența se va aprecia *in concreto*, după vîrsta, sexul și condițiunea persoanei violentate <sup>2)</sup>.

Art. 957.

Consimțământul va fi viciat și, prin urmare, contractul anulabil, nu numai când actele de violență au însuflat temerea că persoana care a contractat sau bunurile sale vor fi expuse unui reu considerabil și iminent, dar și când aceste acte ar fi fost îndreptate în contra soțului, în contra descendenților legitimi, naturali ori adoptivi <sup>3)</sup> a acelei persoane, sau în contra bunurilor lor (art. 957).

Mai mult încă, art. 957 fiind, după unii, enunciativ, se decide în genere că violența va putea fi o cauză de anulare chiar când ea ar fi fost exercitată în contra altor rude de cât acele prevădute de lege, de exemplu, contra unui frate, unui unchiu, unui nepot, etc., a uneia din părțile contractante. În privința persoanelor neprevădute de lege, judecătorii nu vor anula însă convențiunea în virtutea unei presumpțiuni legale, ca pentru rudele prevădute, ci nu-

<sup>1)</sup> Veđi Demolombe, XXIV, 137. Acollas, II, p. 765. Baudry et Barde, I, 74.—*Contrà*. Demante (continuat de Colmet de Santerre), V, 22 bis I. Veđi și Vigié, II, 1112.

<sup>2)</sup> Cpr. Pêucescu, I, 126.—Așa, de exemplu, nu mai încape îndoiială că un om înaintat în vîrstă sau o femeie vor putea mai ușor să fie violentați de cât un barbat în puterea vîrstei.—În cât privește condiția persoanelor, aceasta se referă la raporturile dintre stăpâni sau patroni cu servitorii lor, la acele dintre părinți și copii, barbat și femeie, etc.

Art. 957 se aplică la adoptator și la adoptat. Controversă.

<sup>3)</sup> Art. 957 se aplică, în adevăr, atât la adoptator cât și la adoptat, ei fiind cuprinși sub numele de *ascendenți și descendenți*. Demolombe, XXIV, 161. Aubry et Rau, IV, § 343 bis, p. 300, nota 14. Larombière, I, art. 1113, No. 15.—*Contrà*. Duranton, X, 152. Baudry et Barde, I, 90.

mai întemeinduse pe împrejurări de fapt<sup>1)</sup>, după cum prevede anume art. 1113 din codul italian<sup>2)</sup>.

Din împrejurarea că, pentru a vicia consimțământul, violența trebuie să întrunească condițiile mai sus expuse, rezultă că simpla temere reverențiară ce descendenții au către ascendenții lor<sup>3)</sup>, sau către o altă persoană *à qui l'on doit des égards*, după cum se exprimă Pothier<sup>4)</sup>, adecă temerea de a le desplace, nu este suficientă pentru a produce anularea convențiunei contractate sub această temere (art. 958).

Dacă însă ascendenții sau persoanele cărora le se datorește respect și supunere au exercitat o violență oare care asupra părților contractante, neapărat că convenția acestora va putea fi anulată din acest punct de vedere<sup>5)</sup>. Astfel, Curtea din Trèves<sup>6)</sup> cu drept cuvânt a anulat un act de cesiune subscris de o fată însărcinată, pe care urmă-sa o sechestraseră, sub amenințarea de a o părăsi în dure-

<sup>1)</sup> Thiry, II, 579. Arntz, III, 20. Marcadé, IV, 413. Demante, V, 23 bis. Vigié, II, 1113. Bugnet asupra lui Pothier, II, p. 18, nota 2. Boileux, IV, p. 359. Larombière, I, art. 1113, No. 16. Baudry et Barde, I, 89 și urm. Demolombe, XXIV, 162.—*Contrà*. Duranton, X, 152. T. Huc, VII, 31. Laurent, XV, 520. Baudry, II, 808. Aubry et Rau, IV, § 343 bis, p. 300, nata 14. Massé-Vergé, III, § 614, p. 557, nota 5. Mourlon, II, 1052. Péculescu, I, 137.—Legile romane nu menționează între rude de cât pe copii: „*Nam nihil interest in se quis veritus sit, an in liberis suis*“ (L. 8, § 3, Dig., 4, 2).

<sup>2)</sup> Cpr. art. 666 C. civ. portughez, după care violența este o cauză de anulare a convențiunei „când există temeri serioase de prejudiciu pentru persoana, onoarea sau averea uneia din părțile contractante sau unei a treia persoane.“ După codul federal elvețian asupra obligațiilor, pericolul trebuie să amenințe pe una din părți sau pe una din rudele sale cele mai apropiete (*ou l'un de ses proches*), ceea ce era admis și de Pothier (*Oblig.*, II, 25, p. 18).

<sup>3)</sup> Cpr. L. 22, Dig., 23, 2, *De ritu nuptiarum*, și L. 26, § 1, Dig., 20, 1, *De pignoribus et hypothecis*.

<sup>4)</sup> Pothier, *Oblig.*, II, 27. Cpr. Domat, *Lois civiles*, I, tit. XVIII, sect. II, No. 9 (ediția Rémy), I, p. 394.

<sup>5)</sup> Cpr. Pothier, II, 27. Baudry, II, 809. Thiry, II, 580. Demolombe, XXIV, 153. Péculescu, I, 128. Baudry et Barde, I, 88. Laurent, XV, 514. Pand. fr., II, 7247. Larombière, I, art. 1111—1114, No. 14. Aubry et Rau, IV, § 343, p. 301.

<sup>6)</sup> Veți Répert. Dalloz, *Oblig.*, 188.

Dreptul  
străin.



rile facerei, dacă ea nu va semna acest act în favoarea surorii sale.

Art. 955.

Pentru ca violența să vicieze consimțământul și să dea loc la anularea contractului, nu este numai de cât nevoie ca ea să fi fost exercitată de însuș persoana în folosul căreia obligația a fost contractată, căci violența exercitată de o a treia persoană ar produce acelaș rezultat (art. 955) <sup>1)</sup>.

Acest principiu, admis atât în vechiul drept francez <sup>2)</sup>, cât și în dreptul roman <sup>3)</sup>, este consacrat în mai toate legislațiunile străine <sup>4)</sup>.

Deosebire între dol și violență.

Art. 955, 960.

Din acest punct de vedere, violența se deosebește de dol, care, pentru a fi o cauză de anulare, trebuie neapărat să emane de la una din părțile contractante. (Vezi *înfră*, explic. art. 960, p. 79, unde se arată motivele acestei deosebiri).

Codul Calimach.

Codul Calimach pune însă violența pe aceeaș linie cu dolul, căci, după art. 1167 din acest cod (875 C. austriac), „dacă persoana făgăduitoare *de cătră un al treile*, ear nu de cătră primitorul făgăduinței, s'ar fi silit prin frică binecuvântată și temeinică spre închierea unei tocmele, ori s'ar fi amăgit prin neadevărata arătări, *atunci are tărie tocmele*; ear dacă primitorul făgăduinței va dovedi că s'au făcut partaș la această nedreaptă lucrare acelei a treia persoane, sau că trebuia să știe vederat, atunci numai la această întâmplare se strică tocmele, ca când el însuș ar fi pricinuit frica și amăgirea persoanei făgăduitoare“. Vezi *înfră*, p. 80.

Casul în care violența ar fi dat loc la o oblig.

Autorii se întreabă dacă violența ar fi o cauză de a-

<sup>1)</sup> „*In hac actione non queritur, utrum is qui convenitur, an alius metum fecit: sufficit enim hoc docere, metum sibi illatum, vel vim: et ex hac re eum qui convenitur, et si crimine caret, lucrum tamen sensisse*“. (L. 14, § 3, Dig., 4, 2). Vezi și L. 9, § 1, Dig., loco cit., unde se dice: „*Prætor generaliter et in rem loquitur*“. Acțiunea care rezultă din violență este în adevăr reală.

<sup>2)</sup> Pothier, *Oblig.*, II, 23. Domat, *op. cit.*, I. tit. XVIII, sect. II, No. 6.

<sup>3)</sup> Vezi legile citate *suprà*, în nota 1.

<sup>4)</sup> Cpr. art. 1111, 1115 C. civ. ital.; art. 1359, 1364, C. civ. olandez; art. 666 C. civ. portughez; art. 1298 C. civ. mexican; art. 941 C. civ. Rep. Argentine; art. 1457, 1458 C. civ. Chili; art. 1268, 1269 C. civ. spaniol; art. 24, 26 C. federal asupra obligațiilor (Elveția), etc. — *Contrà*. Art. 875 C. austriac (1167 C. Calimach).

Dreptul străin.

nulare atunci când ea n'ar fi avut de scop contractarea unei obligațiuni, dar cu toate acestea, ar fi dat loc la o obligațiune. De exemplu, găsindu-mă într'o primejdie (foc sau inundație, etc.), îți promit o sumă de bani dacă mă vei scapa de pericol; sau, pentru a lua un exemplu, care se găsește în legile romane, fiind deținut de niște hoți, îți făgăduesc o sumă de bani, dacă mă vei scoate din mânele lor. Această obligație pute-va ea în urmă să fie anulată pentru violență?

La Romani, obligația era validă, considerându-se ca o resplată a serviciilor prestate: *ego enim operæ potius meæ mercedem accepisse videor* (L. 9, § 1, Dig., 4, 2); și persoana scapată din pericol, precum și moștenitorii ei nu puteau să ceară nimic înapoi, pentru că viața omului n'are preț: *quia vite premium nulla potest aestimatione pretii pensari* (Pauli Sent. § 6, V, 11, *De donationibus*).

Dreptul roman.

Aceiaș soluție este admisibilă și astăzi, dacă, în specie, nici o violență n'a fost întrebuințată din partea nimăru. Tot ce se poate dice este că judecătorii vor aprecia în fapt dacă obligația n'a fost contractată într'un moment de exaltare sau de pierdere a rațiunii produsă prin frica primejdiei, în care caz obligația va fi inexistentă pentru lipsă de consimțământ <sup>1)</sup>.

Dreptul actual.

În ori ce caz, soluția admisă de Pothier (II, 24), după care judecătorii ar putea, în unele cazuri, să reducă obligația, dacă ea ar părea excesivă, este inadmisibilă, pentru că nici un text de lege nu le dă acest drept <sup>2)</sup>. Re-

Reducerea oblig. Controversă.

<sup>1)</sup> Baudry, II, 806. Baudry et Barde, I, 77. Thiry, II, 582. Mourlon, II, 1054. Marcadé, IV, 415. T. Huc, VII, 30. Demante, V, 20 bis. Arntz, III, 21. Laurent, XV, 519. Pand. fr., II, 7196 urm. Massé-Vergé, III, § 614, p. 556, nota 2. Demolombe, XXIV, 150. Larombière, I, art. 1111 urm, No. 3.—*Contrà*. Cas. fr., D. P., 88. 1. 263. *Pand. Périod.*, 87. 1. 238. Această decizie a secției reclamațiilor, din 27 april 1887, foarte contestabilă, este cu drept cuvânt criticată de Barde, în tratatul seu asupra obligațiilor (I, p. 101, *ad notam*).

<sup>2)</sup> Baudry et Barde, Thiry, Laurent, Mourlon, T. Huc, Demante, Marcadé, etc., *loco supra cit.* — *Contrà*. Larombière, I, art. 1111 urm. No. 12. Duvergier asupra lui Toullier, III, partea II, 85, nota a. (Toullier nu împărtășește însă părerea adnotatorului seu). Duranton, X, 149. Demolombe, XXIV, 151. Vigié, II, 1116. Cpr. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, IV, 85. Veți diferitele sisteme în Acollas, II, p. 757, 758.

ducțiunea unei obligațiuni, care are în sine toate elementele necesare spre a fi validă, ar fi un adevărat exces de putere. (Marcadé, IV, 415).

Violența este o chestie de fapt. Chestiunea dacă a existat sau nu violență este o chestie pură de fapt, care se apreciează în mod suveran de judecătorii fondului: „Judecătorii trebuie din împrejurări, dice art. 1162 din codul Calimach, (870 C. austriac), să judece de au fost frică bine cuvântată și cu temei<sup>1)</sup>“, adecă dacă temerea a fost reală și serioasă. Decisiunea lor în această privință scapă de censura Casației<sup>1)</sup>.

Dovedirea violenței. Acel care invoacă violența trebuie s'o dovedească (art. 1169 C. C. <sup>2)</sup>), dovada putându-se face, ca și pentru dol, prin presumpțiuni și marturi <sup>3)</sup>.

III. Despre dol sau vicleșug. Definițiune și noțiuni generale.

**Art. 960.** — Dolul este o cauză de nulitate a convențiunei când mijloacele viclene, *întrebuîțate de una din părți*, sunt astfel în cât este evident că, fără aceste machinațiuni, ceealaltă parte n'ar fi contractat. Dolul nu se presupune. (Art. 694, 790, 793, 953, 961, 1112, 1638, 1898, 1899 C. C. Art. 454 C. com., 152 Pr. civ. Art. 1116 C. fr.).

Al treile și ultim viciu al consimțământului este dolul sau vicleșugul.

Definiție. Prin dol, înșălăciune sau vicleșug, după cum se exprimă art. 1095 din codul Calimach și codul lui Andronachi Donici <sup>4)</sup>, se înțelege ori ce uneltiri, ori ce manopere sau mijloace viclene ori frauduloase, *întrebuîțate de una din părți* spre a smulge consimțământul celeilalte: Este deci culpabil de dol acela care, *spre amăgirea altuia, întrebuintează diceri întunecate sau se face că sevrêșeste ceva*, după cum se exprimă art. 1161 din codul Calimach (869 C. austriac), sau *induce în eroare pe altul prin arătări neadevărate* (art. 1163 C. Calimach, 871 C. austriac).

Jurisconsultul Labeon definește dolul: „*omnis machi-*

<sup>1)</sup> Baudry et Barde, I, 96. Cas. fr., D. P., 79. 1. 445.

<sup>2)</sup> Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1894, No. 31.

<sup>3)</sup> C. din București, *Dreptul* din 1884, No. 38. *Dreptul* din 1886, No. 57. Cas. fr., 5 fevr. 1828, Répert. Dalloz, *Oblig.*, 193, nota I. Baudry et Barde, I, 97. Duranton, X, 160.

<sup>4)</sup> „*Vicleșugul*, dice Andr. Donici, cap. 11, § 4, *in fine*, este una din pricinile acelea cu care se poate strica contractul“.

*natio, calliditas, fallacia, ad circumveniendum, fallendum, decipiendum alterum adhibita*“, și Ulpian, care reproduce această definiție celebră, adaugă: *Labeonis definitio vera est.* (L. 1, § 2, Dig., 4, 3, *De dolo malo*<sup>1)</sup>).

Manoperele întrebuintate de cineva pot să nu fie cul- Dolus bonus.  
pabile. Ele constituiesc atunci ceea ce Romanii numeau *dolus bonus*, adecă acea istețime condamnabilă poate din punctul de vedere moral, însă tolerată de lege, prin care, fără nici o intenție de fraudă, cineva caută să și apere interesele sale legitime, mai cu samă în contra unui dușman sau unui fur ... *si adversus hostem latronemve quis machinetur* (L. 1, § 3, Dig., 4, 3, *De dolo malo*).

Pentru ca manoperele să fie reprimite, se cere ca ele Dolus malus.  
să fie frauduloase sau viclene, de unde și expresiunea *dolus malus*, care era o cauză de anulare a obligațiunilor și care singur mai există astăzi, pentru că de câte ori o u-neltire nu întrunește condiția de fraudă, ea nu mai constituie un dol<sup>2)</sup>.

<sup>1)</sup> Domat, reproducând definiția lui Labeon, dice: „*On appelle dol toute surprise, fraude, finesse, feintise et toute autre mauvaise voie pour tromper quelqu'un*“. (Lois civiles, I, tit. XVIII, sect. III, No. 1, ediția Rémy, I, p. 395). Tot cam în asemenea termeni se exprimă și Pothier: „*On appelle dol toute espèce d'artifice dont quelqu'un se sert pour tromper un autre*“ (Oblig., II, 28).

Am dis în t. IV, p. 21, nota 1, că *dolul* și *frauda* sunt, as- Deosebire  
tăzi, aproape tot una, însă între dol și fraudă există ur- între dol și  
mătoarele deosebiri: 1<sup>o</sup> dolul nu se poate pricepe fără exis- fraudă.  
tența unor manopere imputabile uneia din părți sau exercitate de o a treia persoană, pe când fraudă, cele mai multe ori, nu cere nici o manoperă și este adese ori concertată între toate părțile contractante; 2<sup>o</sup> dolul viciază în esența sa consimțământul, pe când fraudă câte odată n'are nici o înriurire asupra validității convențiunei. Cpr. Bédarride, *Du dol et de la fraude*, I, 12. Demolombe, XXIV, 169.

În fine, trebuie să observăm că fraudă pauliană nu pre- Frauda pauliană.  
supune întrebuintarea de manoperi dolosive, ci consistă numai în cunoștința ce are debitorul că actul severșit de densusul îl face insolubil și aduce o pagubă creditorilor sei. (L. 17, § 1, Dig., 42, 8, *Quæ in fraud. credit*). Cpr. Cas. fr., D. P., 94. 1. 263. Vezi și *infra*, explic art. 975.

<sup>2)</sup> Cpr. Bédarride, *Du dol et de la fraude*, I, 44. Baudry, II, 811. Baudry et Barde, I, p. 121, No. 99, nota 1. Demolombe, XXIV, 167 urm. Larombière, I, art. 1116. No. 4. Boissonade, *op. cit.*, II, 80.

Dolul degenerază într'un delict când manoperele care'l constituiesc sunt de o așa natură și gravitate în cât ordinea publică cere ceva mai mult de cât anularea contractului. In asemenea caz, dolul constituie înșălăciunea sau es-crocheria (art. 332 și urm. C. pen. <sup>1</sup>).

Va să dică trebuie să distingem dolul civil de dolul penal, și în adevăr, această distincțiune se face de autori <sup>2</sup>).

Dolul civil se împarte în dol *positiv* și în dol *negativ*.

Dol pozitiv.

Dolul *positiv* consistă în întrebuițarea de manopere frauduloase pentru a înșala pe cineva și a'l induce în eroare; de exemplu: Cineva dice, după cum se exprimă art. 1240 din codul Calimach (923 C. austriac), că un lucru are însușiri, care însă lipsesc și pentru care cealaltă parte s'au tocmit anume, sau sub tăcere, după firea lucrului; cineva minte dicând că lucrul este destoinic pentru o hotărîtă în-

Inșălăciune.  
Art. 332 urm.  
C. penal.

<sup>1</sup>) Mai multe monografii s'au publicat la noi asupra delictului de înșălăciune. Acest delict se deosebește intru câtva de acel prevădnt și pedepsit de codul penal fr. (art. 405), din cauza art. 332, care definește înșălăciunea și care este tradus după art. 241 din codul penal prusac (Lege din 14 april 1851). Veđi și L. din 4 mai 1895, prin care se adaugă un alineat la art. 334. Elementele înșălăciunii, după aceste texte sunt: 1<sup>o</sup> intențiunea de a împărtăși folos; 2<sup>o</sup> o pagubă reală în averea altuia; 3<sup>o</sup> o amăgire; și 4<sup>o</sup> producerea de fapte minciunoase ori denaturarea sau suprimarea de fapte adevărate. Pot fi consultate cu folos, în această privință, articolele d-lor D. Cuculi, B. M. Missir și Alex. Degre, etc., publicate în *Dreptul* din 1879, No. 14, 40—43 și în *Dreptul* din 1888, No. 26. Cpr. și C. Galatz, *Dreptul* din 1893, No. 60.—Curtea noastră supremă, prin o decizie recentă (5 fevr. 1897), a pus în princip că elementele delictului de înșălăciune sunt: intenția de a împărtăși folos, nașterea unei amăgiri în spiritul altuia și aducerea unei pagube reale și efective, posibilitatea de prejudiciu nefiind suficientă. Curtea mai pune încă în princip că, prin art. 332, 333 C. pen., nu se pedepsește de cât înșălăciunea *consumată*, încercarea de înșălăciune nefiind pedepsită de cât intr'o specie de înșălăciune, și anume, în acea prevădntă de art. 334 C. pen. Veđi *Curierul judiciar* din 25 fevr. 1897, No. 8 și *Dreptul* din 9 martie 1897, No. 20.

<sup>2</sup>) Veđi Bédarride, I, 17. Demolombe, XXIV, 173. Larombière, I, art. 1116, No. 2.—Veđi însă T. Huc, VII, 35, care dice că nu există interes de a distinge dolul civil de dolul penal. Tot în acest din urmă sens se pronunță și Baudry et Barde, I, 107.

trebuințare, sau că este slobod de obicinuitele metehne sau însărcinări, etc.

Dolul *negativ* consistă în ascunderea unor fapte cu a-  
 celaș scop <sup>1)</sup>, în tănuirea obicinuitelor metehne sau însărcinări a lucrului, după cum se exprimă art. 1240 din codul Calimach. „Ori ce ascundere de împrejurări sau fapte cunoscutе asiguratului, (dice art. 454 din codul comercial, dă loc la nulitatea asigurării, când ascunderea ar fi fost de așa natură că asiguratorul, dacă ar fi cunoscut adevărata stare a lucrurilor, nu ar fi încheiat contractul sau nu l ar fi făcut în aceleași condițiuni“ <sup>2)</sup>.

Din acest text și din principiile generale rezultă că ascunderea împrejurărilor adevărate sau o simplă tăcere (réticence) cu rea credință, întovărășită de artificii culpabile din partea vândătorului ar constitui un dol negativ, care ar da loc nu numai la o acțiune în daune, dar și la desființarea contractului <sup>3)</sup>. De aceea, legea romană, citată *infrà*, nota 1, pedepsea nu numai pe acela care se servea de termeni întunecoși pentru a induce în eroare, *non solum qui obscurè loquitur*, dar și pe acel care tăcea cu aceeași intenție, *sed qui insidiosè dissimulat*. „Se strică vândarea, (dice art. 44, § 7, partea III, cap. 2 din codul Caragea, când se va găsi că are sminteală lucrul cel cumpărat, și nu o va spune vândătorul.“ (Cpr. art. 1356 C. C.

O simplă tăcere sau abstențiune poate să constituie dolul? Controversă.

<sup>1)</sup> „*Dolum malum a se abesse præstare venditor debet; qui non tantum in eo est, qui fallendi causa obscurè loquitur, sed etiam qui insidiosè obscurè dissimulat*“ (L. 43, § 2, Dig., 18, 1, *De contrahenda emptione*).

<sup>2)</sup> Cpr. Bédarride, I, 100. Vigié, II, 1125. — Dacă asiguratul nu s'ar fi mulțumit de a ascunde împrejurările, ci ar fi făcut o declarație falsă și minciunoasă, dolul n'ar mai fi negativ, ci pozitiv (art. 454 C. com., *ab initio*).

<sup>3)</sup> Cpr. Bédarride, *op. cit.*, I, 62, 94. Arntz, III, 22. Baudry et Barde, I, 102. Demolombe, XXIV, 172. Cas. fr., D. P., 74. 1. 193.—Veđi însă Larombière, I, art. 1116, No. 5. T. Huc, VII. 36. Vigié, II, 1120. Aubry et Rau, IV, § 343 bis, p. 302 și nota în D. P., 74, 1, 193. După aceste din urmă autorități, ca să fie dol în sensul art. 960 ar trebui un fapt activ; o abstențiune pură și simplă ar fi insuficientă. În acest din urmă sens, Curtea din Galatz a decis că faptul unei femei de a nu spune că imobilul e dotal nu constituie un dol și nu dă loc la anularea contractului. *Dreptul* din 1890, No. 66.

actual). De asemenea, acel care vinde un animal atins de un viciu redibitor ascuns, despre care are cunoștință, *fără a-l declara cumpărătorului*, comite un adevărat dol negativ, care va da loc la anularea contractului. (Comp. art. 1352 urm. C. C. <sup>1)</sup>).

L. poliției  
sanitare din  
1882.

Este de observat, în această privință, că faptul de a fi vândut sau de a fi pus în vânzare cu știință animale atacate sau bănuite numai de boale contagioase, constituie un delict prevăzut și pedepsit de art. 174 lit. b. din legea poliției sanitare de la 28 mai 1882. (Cpr. art. 459 C. penal fr.).

Informații  
greșite sau  
exagerațiile  
comercianților.

Dar dacă ascunderea cu rea credință a unor împrejurări poate fi considerată ca dol și să dea loc la anularea contractului, toată lumea este de acord pentru a decide că o informațiune greșită, dată de bună credință de una din părțile contractante <sup>2)</sup>, sau exagerațiunile comercianților asupra calității mărfurilor ce vând, nu constituiesc un dol de natură a produce nici anularea contractului, nici o acțiune în daune, dacă acest fapt n'a fost urmat de manopere frauduloase caracteristice, întrebuițate pentru a induce pe cumpărător în eroare sau pentru a-l împedica de a examina marfa <sup>3)</sup>.

Micimea  
prețului  
vândărei.

Prețul cu care s'ar fi cumpărat un lucru nu poate, de asemenea, din cauza micimei lui, să fie considerat ca o consecință a dolului, dacă el nu este rezultatul unor manopere condamnabile din partea cumpărătorului spre a induce pe vândător în eroare asupra adevăratei valori a lucrului vândut <sup>4)</sup>. În acest sens Pomponius dicea că, în vândări și cumpărări, părțile contractante pot să se înșele reciproc asu-

<sup>1)</sup> „Vândătorii sunt datori să spue pricinele vitelor ce le au de vânzare, dice Andr. Donici (§ 12 și 13, cap. 11), căci de va vinde cineva vite smreduite de boală și se va dovedi că au fost prin știința sa, atunce va plăti și paguba ce se va întâmpla cu smreduirea acelor vite“.

<sup>2)</sup> Cpr. C. Rennes, D. P., 83. 1. 330.

<sup>3)</sup> Aubry et Rau, IV, § 343 bis, p. 302. Mourlon, II, 1057. Accollas, II, p. 759. Demolombe, XXIV, 178. Bédarride, I, 70. Larombière, I, art. 1116, No. 5. Baudry et Barde, I, 100. — Vezi însă Laurent, XV, 528. Cpr. art. 667 C. civ. portughez și art. 1301 C. civ. mexican; L. 22, § 3, Dig., 19, 2, *Locati conducti*; L. 16, § 4, Dig., 4, 4, *De minoribus 25 annis*; L. 8, Cod., 4, 44, *De rescindenda venditione*, etc.

<sup>4)</sup> Cpr. Bédarride, *Du dol et de la fraude*, I, 70 urm.

pra prețului : „*Pomponius ait, in pretio emptionis et venditionis naturaliter licere contrahentibus se circumvenire*“. (L. 16, § 4, Dig., 4, 4, *De minoribus 25 annis*).

Doctrina mai divide încă dolul în principal (*dolus dans causam contractui*) și accidental (*dolus incidens*).

Dolul este principal când el a fost cauza contractului și când fără dânsul partea n'ar fi contractat <sup>1)</sup> (art. 960). Dol principal.

Dolul accidental este acela care n'a fost cauza contractului, și fără care partea ar fi contractat, însă poate în condițiuni mai avantajoase <sup>2)</sup>. De aceea, acest dol nu dă loc de cât la o acțiune în daune (art. 998), pe când Dol accidental.

<sup>1)</sup> Eată un exemplu de dol principal împrumutat de la moravurile Romanilor și de la textele din Digeste (L. 11, § 5, Dig. 19, 1) : O persoană vinde *cu știință* o sclavă deflorată unei persoane care voea să cumpere o sclavă virgină ; *si quis virginem se emere putasset* : Dolul, în specie, fiind principal (*dolus dans causam contractui*), dădea loc la desființarea contractului. Cpr. Molitor, I, 110. Bernard, II, 583. Exemple de dol principal.

<sup>2)</sup> Eată un exemplu de dol accidental (*incidens*) împrumutat tot de la textele din Digeste : un telal cumpără drept nouă o haină vechie (*vestimenta interpola*, o haină întoarsă pe dos) ; dolul, în specie, fiind accidental, nu va da loc la resilierea contractului, ci numai la daune (L. 45, Dig., 18, 1). Legea acordă în specie cumpărătorului numai o despăgubire, pentru că el făcând comerțul de haine, este presupus că ar fi contractat chiar dacă ar fi știut că haina vândută este vechie. Ascunderea calității hainei din partea vîndătorului, ori cât de păgubitoare ar fi, n'a fost deci cauza determinată a contractului, și de aceea vîndarea rămâne bună. Cpr. Molitor, *Les oblig. en droit romain*, I, 110. Exemple de dol accidental.

*Alt exemplu de dol accidental* : Am cumpărat o casă care mi convenea, însă vîndătorul m'a făcut să cred că ea are niște foloase pe care nu le presintă în realitate, ceea ce m'a făcut s'o plătesc mai scump de cât aș fi plătit-o fără aceste împrejurări ; vîndarea este bună, dolul în specie ne dându'mi de cât o acțiune în despăgubire (art. 998). Cpr. Marcadé, IV, 421.

Eată în fine încă un exemplu de dol accidental pe care lă dă Merlin : Am cumpărat o casă care are o fântână, fără ca vîndătorul să'mi fi spus că proprietarii vecini au dreptul de a scoate apă dintr'ênsa. Vîndarea este bună, însă voi avea o acțiune în daune contra vîndătorului. Veđi Merlin, *Répert. v<sup>o</sup> Dol*, No. III. T. IV, p. 724. Bédarride, I, 67.—Codul Caragea permite din contra resilierea vîndărei „când se va găsi că lucrul cel nemișcător vîndut are o robire, și nu o va spune vîndătorul.“



dolul principal dă loc la anularea contractului. <sup>1)</sup> (Cpr. L. 13, § 4, Dig., 19, 1, *De actionibus empti et venditi*).

Critică.

Această distincțiune între dolul principal și acel accidental, împrumutată de la Pothier (II, 31) și de la textele din Digeste, este însă departe de a fi exactă, căci se poate întâmpla ca dolul accidental să devie principal și, prin urmare, să aducă anularea contractului <sup>2)</sup>. Totul fiind în asemenea materie o chestie de fapt <sup>3)</sup>, distincțiunea este

<sup>1)</sup> Pothier, II, 31. Thiry, II, 584. Arntz, III, 24. Baudry et Barde, I, 116. Bédarride, I, 66 urm. 264 urm. Mourlon, II, 1056. Marcadé, IV, 421. Demolombe, XXIV, 177. Demante, V, 26 bis. Larombière, I, art. 1116, No. 3. Massé-Vergé, III, § 614, p. 558, nota 10. Aubry et Rau, IV, § 343 bis, p. 302. Baudry, II, 814. Cpr. art. 1270, § 2 C. civ. spaniol din 1889.

<sup>2)</sup> Mourlon, II, 1056. Bédarride, I, 76. T. Huc, VII, 37.

Dolul este o chestie de fapt.

<sup>3)</sup> Legea nedefinind elementele dolului civil, faptele care pot să-l constituie sunt lasate la aprecierea suverană a judecătorilor fondului, care, în asemenea materie, nu sunt obligați a ține sama de regulile dreptului criminal. C. Paris, 11 mai 1887, *Pand. Périod.*, 1889. 2. 53. Judecătorii fondului vor aprecia deci, în fie care cauză, după împrejurări, gravitatea faptelor pretinse doloase, și mai cu samă punctul de a se ști dacă manoperele întrebuințate de una din părți au fost cauza determinantă a contractului. Cas. fr., *Pand. Périod.*, 1888. 1. 249. Cpr. Cas. rom., S-a I, Bulet. 1873, p. 37. Bulet. 1886, p. 395. Bulet. 1893, p. 223. *Dreptul* din 1886, No. 48 și din 1893, No. 31.—Aprecierea judecătorilor fondului este suverană și scapă de controlul Casației. Cas. fr., D. P., 87. 1. 230 și 398. D. P., 86. 1. 69 și 403. *Pand. Périod.*, 1896, 1. 5 și 254. Cpr. *Pand. fr.*, Répert. t. 14, v<sup>o</sup> *Cass. civ.*, 1087 urm. Demolombe, XXIV, 174. Aubry et Rau, IV, § 343 bis, p. 304. T. Huc, VII, 39. Duranton, X, 168. Péucescu, I, 143. Baudry, II, 818. Baudry et Barde, I, 119. Bédarride, *Du dol et de la fraude*, I, 25 urm. Massé-Vergé, III, § 614, p. 558, nota 10. Fuzier-Herman, *Code civ. annoté*, art. 1116, No. 32.

Dar dacă judecătorii fondului apreciază în mod suveran faptele care constituiesc dolul, hotărîrea care ar fi anulat un contract pentru dol ar fi supusă controlului Casației, dacă ei n'ar fi declarat că consimțământul uneia din părți ar fi fost surprins prin manoperele urzite de cealaltă parte, sau de unul de al treile cu concursul uneia din părți. Aubry et Rau, Demolombe, Baudry et Barde, Duranton, *loco cit.* Curtea de casație nu poate deci să fie chemată, după cum se exprimă o decizie a Curței supreme din Fran-

periculoasă și de natură a induce spiritele în eroare; de aceea, ea se vede cu drept cuvânt criticată de unii autori. <sup>1)</sup>

Art. 960 vorbește de dolul care *precedează convențiu-* nea și care o anulează, pentru că consimțământul n'a fost liber. Se poate însă întâmpla ca dolul să fie posterior contractului; de exemplu: voind a sustrage prin fraudă bunurile mele de la urmărirea creditorilor mei, am înstrăinat moșia mea prin un act simulat, adică fără a primi prețul vândărei, așa în cât, în aparență, am încetat de a fi proprietar, de și, în realitate, bunul n'a eșit din patrimoniul meu. Dacă presupunem că cumpărătorul, de la care am neglijat de a lua un contra-inscris, abuzează de încrederea mea și caută a se folosi de contractul simulat și a se înbogăți în dauna mea, dolul seu, în asemenea caz, fiind posterior contractului, nu este o cauză de anulare, pentru că, în momentul când am scris contractul, consimțământul meu a fost dat în deplină libertate <sup>2)</sup>.

Dol posterior contractului.

Până acum ne am ocupat despre dolul care rezultă din manopere frauduloase. Unii mai pomenesc încă de un dol așa dis *real, dolus re ipsa*, astfel numit pentru că el este cuprins în însuș lucrul, *quia ipsa res in se dolum habet* (L. 37, Dig., 45, 1, *De verb. oblig.*). Vorbim de el numai *pro memoria*, pentru că această specie de dol confundându-se cu leziunea enormă, este astăzi necunoscută atât ca dol cât și ca leziune <sup>3)</sup>.

Dol real.

### Condițiunile cerute pentru ca dolul să atragă anularea contractului.

Pentru ca dolul să poată produce anularea contractului se cer, după art. 960, mai multe condițiuni:

cia, din 5 dechemb. 1838, a verifica de cât consecințele juridice care au fost deduse din dol de către judecătorii fondului. Veți această decizie în Repert. lui Dalloz, v<sup>o</sup> *Successions*, p. 276, colona 2, *ad notam*. Cpr. D. P., 87. 1. 398.

<sup>1)</sup> Veți Laurent, XV, 523. T. Huc, VII, 37. Acollas, II, p. 559. Demante, V, 26 bis. Baudry et Barde, I, 116.

<sup>2)</sup> Cpr. Bédarride, I, 101 urm. Demolombe, XXIV, 182. Larombière, I, art. 1116, No. 6. Baudry, II, 814. Baudry et Barde, I, 115. Cpr. Cas. fr., D. P., 85. 1. 229. D. P., 96. 1. 556.

<sup>3)</sup> Cpr. Larombière, I, art. 1116, No. 7. Demolombe, XXIV, 170. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, IV, 96. Baudry et Barde, I, 104. Aubry et Rau, IV, § 343 bis, p. 302.

1<sup>o</sup> Dolul trebuie să emane de la una din părțile contractante, fie că această parte a întrebuițat ea însuș uneltiri viclene, fie că a participat numai la ele ca complice, sau le a cunoscut macar în momentul formării contractului, fără a le da pe față <sup>1)</sup>.

Casul în care  
dolul emană  
de la o a  
treia  
persoană.

Dacă dolul nu este opera uneia din părți, ci a unei a treia persoane, partea înșălată nu va putea cere anularea contractului, ci numai daune de la cel de al treile (art. 998 <sup>2)</sup>).

Dolul urzit  
de un  
mandatar.

<sup>1)</sup> Bédarride, I, 36. Baudry, II, 813, nota 1. Demol., XXIV, 185, 186. Larombière, I, art. 1114, No. 8. Aubry et Rau, IV, § 343 bis, p. 303. Laurent, XV, 529. Pand. fr., II, 7271. Arntz, III, 23. Marcadé, IV, 422. Baudry et Barde, I, 109. Pêucescu, I, 147. Cpr. art. 1167 C. Calimach (875 C. austriac).

Dolul urzit de un mandatar legal sau convențional dă loc la anularea contractului în contra mandantului. Cpr. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, IV, 104. Baudry et Barde, I, 112. „*Item si quid ex dolo procuratoris ad dominum pervenit, datur in dominum de dolo actio, in quantum ad eum pervenit.*“ (L. 15, § 2, Dig., 4, 3).—În puterea acestor principii, Curtea din Galatz și cea din București au decis că minorul răspunde de manoperele tatălui sau episcopului său, dacă el a profitat de ele (*Dreptul* din 1892, No. 45; *Dreptul* din 1884, No. 38), ceea ce era admis și la Romani L. 4, § 23, Dig., 44, 4, *De doli mali et metus except.*). *Factum tutoris, factum pupilli*. Mandantele nu răspunde însă, după părerea generală, de daunele datorite de mandatar din cauza dolului, pentru că el n'a dat acestuia mandat că să înșăle. Demolombe, XXIV, 187. Laurent, XV, 529, *in fine*. Pand. fr., II, 7272. Aubry et Rau, IV, § 343 bis, p. 303, nota 28. Larombière, I, art. 1116, No. 10. Baudry et Barde, I, 112. Comp. Cas. fr., D. P., 1894. 1. 505. — Această distincțiune între anularea contractului și acțiunea în daune cu drept cuvânt este însă respinsă de unii autori, pentru că mandantele este în culpă de a fi delegat puterile sale unei persoane capabile de a întrebuița dol, și această culpă dând loc la daune, autorul ei (mandantele) este responsabil, rămânându-i, bine-înțeles, recurs în contra mandatarului. *Qui mandat ipse fecisse videtur*. Bédarride, I, 81. Pêucescu, I, 148.

<sup>2)</sup> Pothier, II, 32. Thiry, II, 584. Baudry, II, 813. Arntz, III, 23. Mourlon, II, 1058. Viçie, II, 1121. Aubry et Rau, IV, § 343 bis, p. 303. Marcadé, IV, 418. Molitor, I, 115. Acolas, II p. 760. Baudry et Barde, I, 112, 114. Demante, V, 26. Pêucescu, I, 150. Cpr. L. 18, § 3, Dig., 4, 3 și art. 1166 C. Calimach (874 C. austr.). Bine înțeles că, pentru ca cel de al treile să poată fi tras la răspundere, se cere ca el să fi întrebuițat adevărate manopere viclene, căci dacă el s'ar

Aceste principii nu se aplică însă de cât la contracte,

fi mărginit numai a da uneia din părți un sfat, de bună credință și fără fraudă, el n'ar avea absolut nici o răspundere. Cpr. Larombière, I, art. 1116, No. 9. „*Consilii non fraudulentis nulla obligatio est; ceterum si dolus et calliditas intercessit, de dolo actio competit*“. (L. 47, Dig., 50, 17).

Ce trebuie să decidem în caz când dolul ar fi fost urzit de ambele părți contractante, una în contra alteia? Legile romane admiteau în asemenea caz o compensație reciprocă. „*Si duo dolo malo fecerint, invicem de dolo non agent*.“ (L. 36, Dig., 4, 3, *De dolo malo*). Vezi și L. 3, § 3, Dig., 2, 10, precum și L. 57, § 3, Dig., 18, 1, unde se dice: „*Dolo inter utramque partem compensando*“. Mai vezi încă L. 10, Dig., 16, 2, *De compensationibus*, care admite, de asemenea, compensația între doi asociați ce s'au făcut culpabili de o neglijență egală în afacerile societății.

Această soluție, admisă de autorii anteriori codului (vezi Voët, IV, 3, 8; Brunemann, *ad legem* 57, 18, 1; Bargali, *De dolo et culpa*, lib. VI, cap. 15, No. 26, 32 și 33), se vede admisă și de unii autori moderni. Vezi Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, II, 41, IV, 107 și VIII, 95.

Credem însă, cu toate aceste, că asemenea compensație nu mai poate fi admisă astăzi, pentru că nici un text de lege n'o consacră. Apoi, compensarea ar presupune un dol egal din partea ambelor părți, ceea ce se va întâmpla foarte rar și, în ori ce caz, va fi foarte greu de apreciat, pentru că manoperele frauduloase n'au mai nici o dată acelaș caracter și acelaș obiect. În lipsa unui text expres, ambele părți trebuie să aibă deci dreptul de a se plânge și de a cere anularea contractului sau numai daune, în caz când părțile ar fi de acord pentru menținerea lui. Sumele însă la care părțile vor fi reciproc condamnate una către alta vor putea fi compensate. Cpr. Boissonade, *op. cit.* II, 92.

Această soluție este conformă cu cele expuse în t. I, partea II al lucrării noastre, p. 198, unde am vedut că, în materie de despărțenie, soțul culpabil de adulter nu poate opune, ca fine de neprimire, adulterul ce ar fi comis celalalt soț, art. 336 din codul penal fr. fiind eliminat de legiuitorul nostru. Cpr. Trib. Iași, *Dreptul* din 1883, No. 28.—*Contră*. Cas. rom., S-a II, Bulet. 1871, p. 208. Pentru a ajunge la acest rezultat, Curtea noastră supremă se întemeiază pe dreptul nostru anterior (pravila lui M. Basarab, cap. 127—129; codul Caragea, § 3, partea 5, cap. 10; codul penal din 1850, art. 266 urm.; L. 13, § 5, Dig., 48, 5, *Ad legem Juliam de adulteriis*;—L. 39, Dig., 24, 3, *Soluto matrimonio*), care, în adevăr, admiteau asemenea fine de neprimire; însă toate a-

Casul în care dolul emană de la ambele părți contractante. Controversă.

Compensarea este inadmisibilă și în materie de adulter. Controversă.

căci, în cât privește actele cu titlu gratuit, ori de unde dolul

ceste legislațiuni sunt abrogate ca contrarii codului actual (art. 1912 C. C.).—Cu toate acestea, tribunalul din Dorohoi a decis de curând (3 oct. 1895, T. Aronovici președ.) că acțiunea în adulter nu aparține soțului care s'ar fi făcut el însuș culpabil de acest delict. Vezi *Dreptul* din 1896, No. 23.

Tot în aceiaș ordine de idei, tribunalul din Brăila hotărîse că, de câte ori femeea măritată întreține relațiuni ilicite cu știrea și consimțământul soțului său, *cum mulier viri lenocinio adulterata fuerit* (L. 47, Dig., 24, 3), care soț, în asemenea caz, era *codoș și hotru muerei sale*, după cum se exprimă vechile noastre pravile, acesta nu mai este primit a porni acțiunea în adulter (*Dreptul* din 1882, No. 17); însă asemenea fine de neprimire, admisă în dreptul nostru anterior (C. Caragea, partea V, cap. 10, § 3 și L. 47, Dig., 24, 3, *Solutio matrimonio*), este respinsă de legiuitorul modern. Cpr. Faustin Hélie, *C. pén.*, IV, 1647, și tratatul nostru în limba franceză, cap. *Du divorce*, p. 108, nota 2.

Și fiind că, în trecut, am vorbit de delictul de adulter, care nu se poate urmări de cât după o cerere formală a soțului inocent, acest soț putînd ori și când, în cursul procedurii, să-și retragă cererea sa și să ceară stingerea acțiunii publice (art. 270 C. pen.), este bine să notăm, de și nu este tocmai aici locul, o decizie recentă a Curței noastre supreme (27 ianuar 1897) prin care se pune în principiu că dreptul soțului inocent de a provoca stingerea acțiunii publice nu încetează nici în cazul, când înainte de a se judeca acțiunea de adulter, căsătoria s'ar fi desfăcut. *Curier judiciar* din 1897, No. 9. Tot în acest sens se pronunțase și Curtea din Iași s-a I, prin decizia No. 653 din 1896.

Am vădut mai sus că, de câte ori dolul ar fi fost urzit de ambele părți contractante, una în contra alteia, ambele părți ar avea dreptul de a cere desființarea contractului, sau numai daune, la caz când ele ar voi să-l mențină.

Etată însă o altă ipoteză, care a dat loc la controversă: O persoană vinde moșia sa la doi cumpărători în indivisiune, însă numai unul din cumpărători a determinat prin manopere viclene pe vîndător să contracteze, celalalt fiind de bună credință. Contractul fi-va el anulabil față cu amîndoi, sau față cu nici unul? Răspunsul este lesne. Consimțământul vîndătorului fiind indivisibil, cumpărătorul de bună credință va suferi consecințele rălei credințe a celuilalt cumpărător, căci intru cât el s'a asociat cu altul la un contract comun, intru atîta este just ca el să fie supus tuturor cauzelor de anulabilitate provenite din culpa coasociatului său. Aceiaș soluție este admisibilă în caz când, într'un contract de societate, una din părți ar fi fost determinată a contracta prin dolul numai a unuia din asociați, ceilalți fiind de bună cre-

Imoralitatea unuia din soți nu poate fi compensată cu imoralitatea celuilalt.

Soțul inocent este liber de a stînge acțiunea de adulter, chiar în urma desfăcării căsătoriei. Art. 270 C. pen.

Casul în care fiind mai multe părți, dolul nu e-mană de cât de la una din ele.

ar veni, voința dăruitorului sau testatorului n'ar fi liberă <sup>1)</sup>).

Aceiaș lucru trebuie să'l dăcem și în privința primirii sau lepădării unei moșteniri (art. 694), recunoașterii unui copil natural, etc. <sup>2)</sup>.

Din cele mai sus expuse rezultă că, în materie de contracte, violența se deosebește de dol, pentru că, pe când violența operează *generaliter in rem* (L. 9, § 1 și L. 14, § 3, Dig., 4, 2), adecă este o cauză de anulare ori de unde ea ar veni (art. 955), dolul, din contra, operează *specialiter in personam* (cpr. L. 2, § 1, Dig., 44, 4, *De doli mali et metus except.* și L. 5, Cod., 4, 44, *De rescind. venditione*), adecă trebuie să emane de la adversar, *dolus adversarii* (L. 5, Cod., 4, 44), sau mai bine dis, de la una din părțile contractante (art. 960). Motivele acestei deosebiri sunt următoarele.

Deosebire  
între dol și  
violență.  
Art. 955, 960.

1<sup>o</sup> Violența aduce o mai mare tulburare în societate de cât dolul ;

2<sup>o</sup> De câte ori o persoană a fost violentată, ea nu are a'și imputa nici o neglijență, pe când, în materie de dol, se poate dice că ea n'a fost destul de diligentă ;

3<sup>o</sup> Dacă partea înșălată de o a treia persoană ar fi putut anula contractul, partea inocentă de ori ce manopere ar fi suferit pe nedrept consecințele dolului. În caz de dol din partea unui al treile, recursul în daune contra autorului lui a părut deci suficient <sup>3)</sup>. În fine, Ulpian, în L.

dință ; ceea ce însemnează că contractul va putea fi desființat față cu toți asociații, chiar și cu acei cari ar fi fost străini de dol. Cpr. T. Huc, VII, 38, *in fine.*—*Contrà.* Demolombe, XXIV, 183. Baudry et Barde, I, 111. După acești din urmă autori, convențiunea va rămânea în picioare, partea înșălată având numai dreptul de a cere daune de la autorul dolului.

1) Tribum. Ilfov și Cas. fr., *Dreptul* din 1889, No. 59. *Pand. Périod.*, 87. 1. 237. Veți autoritățile citate în Tom IV al lucrării noastre, p. 21, nota 2 și p. 22, nota 3.

2) Cpr. Laurent, IX, 354 și XV, 529, *in fine.* Aubry et Rau, IV, § 343 bis, p. 303, nota 26. Baudry et Barde, I, 113. *Pand. fr.*, II, 7279. Vigie, II, 1121. Veți și autoritățile citate în t. III al lucrării noastre, p. 331, nota 2.

3) Cpr. Baudry, II, 813. Thiry, II, 584. Vigie, II, 1117. Demolombe, XXIV, 184. Mourlon, II, 1058. Bugnet asupra lui Pothier, II, p. 20, nota 2. P. Gide, *Revue pratique*, t. 19 (an. 1865), p. 239. Giorgio Giorgi, IV, 101. Baudry et Barde, I, 110. Pëucescu, I, 135, 149. Veți și Marcadé, IV, 418.

14, § 3, Dig. 4, 2, pare a da ca motiv a acestei deosebiri, dificultatea pe care cele mai multe ori persoana violentată ar fi avut a stabili de la cine emană violența. *Metus habet in se ignorantiam* <sup>1)</sup>).

Cu toate aceste, am vădut *suprà*, p. 66, că art. 1167 din codul Calimach (875 C. austriac) pune pe aceeaș linie dolul și violența, și sunt autori care aprobă asemenea dispozițiune <sup>2)</sup>. Și, în adevăr, drept vorbind, mai cu samă din punctul de vedere filosofic, această deosebire nu se prea explică, pentru că dolul, ca și violența, viciază consimțământul în toate casurile, fie el opera uneia din părțile contractante, fie a unuia de al treile. Cu toate aceste, mai toate legislațiunile străine, afară de codul austriac (art. 875), consacră această deosebire între dol și violență <sup>3)</sup>.

Dovedirea  
dolului.

În ori ce caz, fie că partea înșalată cere anularea contractului, fie că ea cere numai daune, ea va trebui să dovedească manoperele viclene într'un mod clar, *ex perspicuis indicis* (L. 6, Cod., 2, 21, *De dolo malo*), căci dolul nu se presupune (art. 960 § 2) <sup>4)</sup>, ci bună credință este din contra în tot-deauna presupusă, sarcina probei cădând asupra celui care alegă reaua credință (art. 1899, § 2). *Nemo præsimitur malus*. „Cine va dice că de silă și cu înșălăciune a dat carte, trebuie să dovedească sila și înșălăciunea“, dice art. 18, partea 6 capit. 2 din codul Caragea.

Dovada se va putea face prin interogator <sup>5)</sup>, marturi și presumpțiuni grave, precise și concordante, ori care ar fi valoarea obiectului contractului, și chiar dacă n'ar exista

<sup>1)</sup> Acesta este singurul motiv pe care îl dă Delvincourt, II, p. 463, jăluinduse că ceilalți autori nu dau nici unul (?).

<sup>2)</sup> Cpr. Larombière, I, art. 1116, No. 8. T. Huc, VII, 38. Laurent, XV, 529. Boissonade, *Projet de code civil pour l'empire du Japon*, II, No. 79. Veđi și *infra*, p. 84 urm., unde dispozițiile codului actual vor fi criticate mai pe larg.

<sup>3)</sup> Veđi legile străine citate *suprà*, p. 66, nota 4.

<sup>4)</sup> Dolul este însă presupus în casurile art. 809, 810, 812, 883, 940 C. C., 722 C. com., etc. Veđi explicarea acestor texte în opera noastră, t. IV. Cpr. Bédarride, I, 161 urm.

Convențiunile subscrise de o persoană incapabilă sunt de asemenea presupuse doloase; de aceea incapabilul poate să le atace. Cpr. Bédarride, I, 109 urm.

<sup>5)</sup> Cpr. C. Paris, 7 dechem. 1814, Répert. Dalloz, *Oblig.*, p. 701, *ad notam*.

Casurile în  
care dolul  
este presu-  
pus.

nici un început de dovadă scrisă, pentru că acel care în-  
trebuințează manopere dolosive are îngrijirea de a lucra  
la întunec și de a nu lăsa nici o urmă despre existența  
lor (art. 1198) <sup>1)</sup>.

Un singur martur ar fi chiar de ajuns, pentru că re-  
gula romană „*testis unus, testis nullus*“ (L. 9, § 1, Cod.,  
4, 20 și L. 12, Dig., 22, 5, *De testibus*), admisă în legisla-  
țiunile anterioare <sup>2)</sup>, nu mai este admisă astăzi. O singu-  
ră presumpțiune, ori cât de gravă ar fi, n'ar fi însă suficientă <sup>3)</sup>.

Dolul ar putea fi dovedit și în contra unui act au-  
tentificat <sup>4)</sup>, și chiar prin jurământul părții de la care el  
emană <sup>5)</sup>.

<sup>1)</sup> Cas. rom., S-a I, Bulet. 1873, p. 37. Bulet. 1883, p. 1025.  
C. București și Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1884, No. 38. *Dreptul*  
din 1890, No. 53. C. Focșani, *Dreptul* din 1886, No. 50.  
Cas. fr., D. P., 72. 1. 240. D. P., 78. 1. 164. D. P., 82. 1.  
161. D. P., 86. 1. 403. *Dreptul* din 1881, No. 82. *Pand.*  
*Périod.*, 1887, 1, 289. *Pand. Périod.*, 96. 1. 254. Cas. Firenze,  
31 dechembrie 1875, *La Legge*, 1876, 1, 307. Arntz, III, 26.  
Laurent, XV, 530. Demolombe, XXIV, 188. Baudry, II,  
818. Thiry, II, 585, *in fine*. Vigie, II, 1123. Bédarride, I, 253  
urm. Peucescu, I, 143. *Pand. fr.*, II, 7324 urm. Aubry et  
Rau, IV, § 343 bis, p. 304. T. Huc, VII, 39. Giorgio Giorgi,  
*Teoria delle obbligazioni*, IV, 106. Baudry et Barde, I, 118.

De câte ori însă reclamantul nu va articula fapte pre-  
cise și pozitive, care să caracterizeze dolul, instanțele de  
fond vor putea respinge administrarea ori cărei probe.  
*Frustra probatur, quod probatum non relevat.* Trib. Ilfov,  
*Dreptul* din 1891, No. 1 și din 1890, No. 53. Cpr. C. Douai,  
Répert. Dalloz, *Oblig.*, 221. Bédarride, I, 249 urm. Veți și  
t. IV al lucrării noastre, p. 23, nota 1 și 3.

<sup>2)</sup> În cât privește vechile legislațiuni, care admiteau regula  
„*testis unus, testis nullus*“, veți M. Basarab, glava 22; Cod.  
Caragea, art. 35, partea IV, cap. 2; Cod. Calimach, art.  
1176 și 1339; Andr. Donici, art. 5, cap. 22; C. Armenopol,  
cartea 1, cap. 6, pentru marturi; L. 9, § 1, Cod., 4, 20 și  
L. 12, Dig., 22, 5. Deuteronomul lui Moise, capit. 19, v. 15.  
Cpr. Koranul lui Mahomet, cap. 2, § 282. Pothier, II, 817  
și X, 186. Veți și tratatul nostru în limba franceză, *chap.*  
*des Preuves*, p. 407, nota 2.

<sup>3)</sup> Bédarride, *Du dol et de la fraude*, I, 258.

<sup>4)</sup> Cas. rom., S-a I, Bulet. 1883, p. 1025. *Dreptul* din 1893,  
No. 31. Cas. fr., *Pand. Périod.*, 87. 1. 289. *Pand. Périod.*,  
96. 1. 254. Veți și *Pand. fr.*, Répert. *Oblig.*, II, 7328.

<sup>5)</sup> Cpr. Laurent, XX, 250. *Pand. fr.*, Répert. t. XXIII, v<sup>o</sup> *Déla-*  
*tion de serment*, 182 urm.

Testis unus,  
testis nullus.

Dreptul  
vechiu.



Aprecia  
de fapt.

În ori ce caz, judecătorii fondului vor aprecia în mod suveran gravitatea faptelor pretinse doloase, precum și dacă manoperele întrebuițate au fost cauza determinantă a contractului <sup>1)</sup>.

Judecătorii vor ținea samă de fineța manoperele întrebuițate, de vîrsta, sexul, condițiunea socială (art. 956, § 2), starea morală a părților, etc. <sup>2)</sup>

Dol princi-  
pal și sub-  
stanțial.

<sup>2)</sup> Pentru ca dolul să poată produce anularea contractului, se mai cere încă ca el să fie *principal și substanțial*, adică ca manoperele dolosive să fie de așa natură în cât să fie evident că fără dînele cealaltă parte n'ar fi contractat (art. 960). <sup>3)</sup> „Amăgirea trebuie să fie astfel, dice

<sup>1)</sup> Bandry et Barde, I, 119. Veđi *supră*, p. 74, nota 3. Sinceritatea marturilor se apreciază de asemenea în mod suveran de judecătorii fondului. (L. 3, Pr., în *fine*, Dig., 22, 5, *De testibus*).

<sup>2)</sup> Cpr. Bédarride, *Du dol et de la fraude*, I, 27 urm., 30.

<sup>3)</sup> Cpr. Cas. rom., *Dreptul* din 1886, No. 48. C. Iași și București, *Dreptul* din 1891, No. 61. *Curier judiciar* din 1894, No. 22. Trib. Dolj, *Dreptul* din 1893, No. 62. Bandry, II, 814. Thiry, II, 584. Vigié, II, 1122. Mourlon, II, 1056. Bédarride, I, 31. Pand. fr., II, 7266 urm. Păucescu, I, 144. Bandry et Barde, I, 115.

Dolul care produce anularea contractului poate să fie relativ la consimțământul părții, la capacitatea sa și la obiectul care face materia contractului.

Dol relativ  
la consimțē-  
mētul une-  
ia din părți.

*Exemple de dol relativ la consimțământul uneia din părți:* Avînd cu cineva un proces la un tribunal depărtat, acea persoană, prin scrisori sau alte acte, mă face să cred că procesul s'a perdut la prima instanță pentru a'mi smulge o transacțiune și renunțarea la dreptul de apel. Dovedindu-se, în asemenea caz, dolul, transacțiunea va cădea, pentru că consimțământul meu n'a fost dat în deplină libertate. Bédarride, I, 55. *Alt exemplu:* Avînd o casă pe care nu vosc a ț-o vinde, prin planuri și alte acte false mă faci să cred că această casă are să fie în curînd expropriată și, prin aceste manopere, mă faci să consimt la vîndare. Bédarride, I, 54. Rolland de Villargues, *Répert.*, v<sup>o</sup> *Dol*, No. 27.

Dol relativ  
la capacita-  
tea părții.

*Exemplu de dol relativ la capacitatea părții:* Un minor sau o femeie măritată îmi arată acte false pentru a mă induce în eroare și a'mi disimula incapacitatea lor, adică pentru a mă face să cred că minorul este major sau femeia des-părțită. Bédarride, I, 57—60. Trebuie să menționăm, în această privință, art. 1305 din codul italian, după care minorul care, prin manopere frauduloase, a ascuns minoritatea

art. 1165 din codul Calimach (873 C. austriac), în cât fără dânsa nu s'ar fi făcut nici de cum tocmai sau ar fi urmat cu alt chip.“

Aceste sunt cele două condiții cerute de art. 960, însă din acest text mai rezultă încă că dolul, pentru a aduce anularea contractului, trebuie să producă rezultatul așteptat, adică să inducă pe o parte în o eroare oare care și să îi aducă o pagubă actuală sau cel puțin viitoare (*eventus damni*)<sup>1)</sup>.

Dolul produce deci o eroare în persoana aceluia care a fost victima lui; însă anularea care se întemeiază pe u-

Dolul nu se confundă cu eroarea.

neltiri viclene nu se confundă astăzi cu acea care rezultă din eroarea spontană a părții, pentru că eroarea, care, desbracată de ori ce manopere viclene, este neîndestulătoare spre a aduce anularea contractului, precum este, de exem-

sa, nu poate să atace obligația contractată de dânsul.—Cât pentru codul român, art. 1159 (1307 C. fr.) prevede că simpla declarațiune de majoritate, fără alte manopere viclene din partea minorului, nu constituie un dol și nu i rădică acțiunea în rescisiune, de unde rezultă că el n'are această acțiune dacă a întrebuințat manopere frauduloase (art. 1162). Cpr. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1889, No. 76. Laurent, XVIII, 547.

*Exemplu de dol relativ la obiectul care face materia contractului:* Având un animal vicios sau bolnav, prin deosebite machinațiuni, mă faci să cred că ele sănătos și l cumpăr; contractul este supus desființării, pentru că consimțământul meu n'a fost liber. Mai mult încă, contractul ar fi, după noi, anulabil, dacă cu rea credință te ai fi mărginit a ascunde viciile animalului, fără a întrebuința nici o manoperă frauduloasă. Cpr. Cas. fr., D. P., 74. 1. 193. Chestiunea însă, în această din urmă privință, este controversată. Vezi *supra*, p. 71, text și nota 3. Cpr. art. 174 al. b din legea poliției sanitare de la 22 mai 1882.

Dol relativ la obiectul contractului.

*Dol relativ la cauza contractului:* Ori ce contractat nepu-

Dol relativ la cauza contractului.

tând să aibă ființă fără o cauza (art. 966), dolul are tocmai de scop de a înșală pe o parte asupra însuș cauzei sau de a ascunde falsitatea ori ilegalitatea acelei pe care se întemeiază contractul. In ori ce caz, dovada dolului va conduce la acelaș rezultat, adică va produce anularea contractului. Cpr. Bédarride, I, 64 urm.

<sup>1)</sup> Baudry, II, 816. Bédarride, I, 37 urm., 40. Baudry et Barde, I, 117.—O dauna morală ar fi suficientă pentru a aduce anularea contractului. Bédarride, I, 41.

Daună morală.

plu, eroarea asupra motivelor convențiunei (veđi *suprà*, p. 55, 56), va produce din contra anularea, de câte ori ea a fost însoțită de uneltiri viclene. Astfel, dacã am cumparat un cal, fiind în credința falsã cã calul meu perise, eroarea mea cãdënd asupra motivelor convențiunei, vëndarea nu va fi anulabilã, dacã n'am fost victima unui dol; dacã din contra eroarea în care mē gãseam în momentul închierii contractului 'mi a fost inspiratã prin manoperele viclene urzite de vëndetor, vëndarea va putea fi resiliatã <sup>1)</sup>).

Criticã la a-  
dresa legiui-  
torului.

Așa dar, în resumat, în sistemul legiuierei noastre, ca și în acel a mai tuturor legiuirilor strãine, dolul urzit de una din pãrțile contractante este un viciu al consimțemētului și, în consecință, dã loc la anularea contractului, pe cãnd acel urzit de o a treia persoanã, fãrã complicitatea vre uneia din pãrți, nu dã loc de cãt la repararea prejudiciului cauzat (art. 998). Acest sistem este cu drept cuvânt criticat de unii autori. Eatã cum se exprimã, în aceastã privință, G-ve Boissonade, în proiectul seu de cod civil elaborat pentru imperiul Japonului, p. 90, 91, No. 79 : „*La raison se refuse à comprendre qu'un fait dolosif, un acte frauduleux, change de nature et de gravité avec la personne de son auteur, qu'il produise un vice de consentement quand il est accompli par la partie et laisse au consentement toute sa validité quand il est accompli par un tiers; tel est pourtant le résultat singulier auquel paraît conduire l'art. 1116 du code francais (960 C. rom.) et contre lequel les auteurs n'ont pas assez protesté.*

„*Quand il s'agit, au contraire, de l'erreur, soit sur la chose même, soit sur ses qualités principales, la loi ne distingue pas et elle ne pouvait distinguer quelle est l'origine ou la cause de l'erreur; si elle est spontanée, si elle provient de la faute de l'autre partie ou d'un tiers; le consentement est toujours vicié. De même, s'il y a eu violence, contrainte, le consentement est toujours vicié, quel que soit l'auteur de la violence. La distinction qu'a faite le code français au sujet de l'auteur du dol n'a jamais pu être pleinement justifiée et presque tous les auteurs luttent inutilement de subtilités et d'hypothèses complaisantes pour défendre contre la raison la loi ainsi interprétée.*“

Bazat pe aceste considerațiuni, care, precum am mai

<sup>1)</sup> Baudry et Barde, I, 117. Veđi și *suprà*, p. 56, text și nota 1.

vădută, *suprà*, p. 80, sunt departe de a fi lipsite de temei, acest autor aduce o profundă modificare principiilor actuale, statornicind, prin art. 333 al Proiectului, „că dolul nu exclude sau nu viciază consimțământul *de cât dacă a atras o eroare având prin ea însuș acest efect* <sup>1)</sup>. În celelalte cazuri, manoperele viclene nu pot da loc de cât la o acțiune în daune contra autorului lor. Cu toate acestea, dacă autorul dolului este una din părțile contractante și dacă uneltirile viclene sunt de așa natură în cât fără ele, partea înșălată n'ar fi contractat, ceeaaltă parte va putea să dobândească anularea contractului cu titlu de despăgubire (*à titre de réparation*) și, la nevoie, chiar daune. În acest caz, anularea convențiunei nu va putea să prejudice întru nimic drepturile dobândite de cei de al treile de bună credință.“ <sup>2)</sup>.

Principiul aședat în acest text era în mare parte consacrat de codul Calimach, și este și astăzi admis în codul austriac (art. 871 urm.)

Codul Calimach. Art. 1163, 1164.

Eată, în adevăr, cum se exprimă art. 1163 și 1164 din vechiul cod al Moldovei (871, 872 C. austriac): „Dacă o parte au înșălat pe ceeaaltă cu arătări neadevărate, și dacă această înșălăciune privește cătră lucrul principal, sau cătră o însușime înfiintată a lui, la care mai vartos era țintit și cunoscut scopul părței înșălate, atunci nu remâne îndatorită de a se ține de tocmală.—Iar dacă înșălăciunea nu privește cătră lucrul principal, nici cătră o înfiintată însușime a lui, ci cătră vre o împrejurare lăturalnică, atunci toc-

<sup>1)</sup> Codul civil portughez face de asemenea să resulte nulitatea contractului *din eroarea provenită din dol*, ear nu din însuș dolul (art. 657, 663). Cpr. art. 871, 872 C. austriac. Sistemul C. portughez.

<sup>2)</sup> Laurent, în Ante-proiectul de revisuire, reproduce art. 1116 din codul fr. (al nostru 960), cu oare care schimbări de redacție: „Dolul este o cauză de anulare a convențiunei, dice art. 1066 din proiect, când manoperele urzite de una din părți sunt de așa natură, în cât fără ele ceeaaltă parte n'ar fi contractat. Toate celelalte înșălăciuni (*tromperies*) dau loc numai la o acțiune în daune.“ Cpr. art. 1115 C. italian; art. 1364 C. olandez; art. 24, 25 Cod. svițeran asupra obligațiilor (L. din 14 iunie 1881). În codul spaniol de la 1889 (L. din 24 iulie), dolul produce anularea contractului când este grav și n'a fost urzit de ambele părți contractante. Dolul uneia din părți obligă pe autorul lui a plăti daune celeilalte părți (art. 1270). Drept străin.

mala rămâne puternică, întru cât ambele părți s'au învoit pentru lucrul principal, arătându-se și această lăaturalnică împrejurare, nu ca a lor chiar scop; trebuie însă amăgitul să se îndestuleze după cuviință de către pricinitorul amăgirei.“

Art. 1165,  
1166 Cod.  
Calimach.

„Aceleași principii au a se aplica și la amăgirea urmată în persoana aceleuia căruia s'au dat făgăduința, încât fără această amăgire nu s'ar fi făcut nici de cum tocmla sau ar fi urmat cu alt chip.“ (Art. 1165 C. Calimach, 873 C. austriac). În fine, art. 1166 din acelaș cod (874 C. austriac) adaogă: „In fiște-care întâmplare trebuie acela carele prin viclesug sau fără frică binecuvântată s'au făcut mijlocitor tocmeli, să îndestuleze pe ceealaltă parte pentru pagubile pricinuite.“

Din aceste texte rezultă următoarele:

Dolul produce o eroare, însă posibilitatea de a anula contractul nu există de cât dacă eroarea cade asupra lucrului principal sau asupra unei calități substanțiale, pe care părțile au avut-o în vedere: *wenn der Irrthum die Hauptsache, oder eine wesentliche Beschaffenheit derselben betrifft, worauf die Absicht vorzüglich gerichtet und erklärt worden* (art. 871, C. austriac); de câte ori însă eroarea nu cade asupra lucrului principal, nici asupra unei calități esențiale, ci asupra unei împrejurări accesorii sau lăaturalnice, *sondern einen Nebenumstand* (art. 872 C. austriac), adevă asupra unei calități accidentale și nesubstanțiale, tocmla rămâne puternică, partea amăgită având numai o acțiune în daune contra autorului dolului.

Va să dică codul Calimach consacră în termeni expresi teoria susținută de vechiul și eminentul nostru profesor de la Paris, G. Boissonade, însărcinat cu elaborarea unui proiect de cod civil pentru imperiul japonez.

Din exemplul de mai sus ușor se va putea convinge ori-cine cât de superior era, în multe privințe, codul Calimach și cât de greșiți am fost când am adoptat legislația franceză, fără a ține samă de tradiția țarei noastre.

### **Efectele erorii, violenței și dolului.—Regule comune celor trei vicii de consimțământ.**

**Art. 959.**—Convențiunea nu poate fi atacată pentru cauză de violență, dacă, după încetarea violenței, convențiunea s'a aprobat, expres sau tacit, sau dacă a trecut timpul defipt de lege

pentru restituțiune. (Art. 793, 961, 1167, 1190, 1900 C. C. Art. 1115 C. fr.)

**Art. 961.** — Convențiunea făcută prin eroare, violență sau dol, nu este nulă de drept, ci dă loc numai acțiunii în nulitate. (Art. 959, 1900 C. C. Art. 1117 C. fr.)

**Art. 1900.** — Acțiunea pentru nulitatea sau pentru stricarea unei convențiuni, se prescrie prin zece ani, în toate cazurile când legea nu dispune altfel.

Această prescripție nu începe a curge, în caz de violență, de cât din ziua când violența a încetat; în caz de eroare, sau de dol, din ziua când eroarea sau dolul s'a descoperit. (Art. 952, 959, 961, 1167, 1190 C. C. Art. 1304 C. fr.)

De câte ori consimțământul a fost dat din eroare, smuls prin violență sau surprins prin dol, convenția, *afară de casurile când eroarea ar fi cădut asupra naturei convențiunii, asupra obiectului ei și asupra însuș existenței cauzei obligatiunii* (art. 966) <sup>1)</sup>, nu este nulă de drept, adecă *în-existentă* sau *fără ființă*, ci numai *anulabilă*, partea indusă în eroare, violentată sau înșălată având dreptul de a cere anularea ei <sup>2)</sup>. „Chipul cel de pe urmă prin care se desființează driturile și îndatoririle, dice art. 1905 din codul Calimach, este restituția care se face pentru următoarele pricini: a) pentru amăgire urmată; b) pentru frică și silă; c) pentru viclesug“; și acest text mai adaogă că driturile și îndatoririle se mai desființează încă pentru nevêrstnicie și pentru neaflare de față (absență).

Această nulitate fiind relativă, nu poate fi exercitată <sup>Nulitate re-</sup> de cât de persoana indusă în eroare, violentată sau înșă- <sup>lativă.</sup> lată <sup>3)</sup>, sau de moștenitorii sei, putând fi ratificată atât în mod expres cât și tacitamente (art. 959) <sup>4)</sup>.

Ratificarea expresă va trebui să întrunească condiții- <sup>Ratific. ex-</sup> <sup>presă.</sup> le prescrise de art. 1190 C. C. <sup>5)</sup>.

<sup>1)</sup> În aceste trei casuri, convenția este *inexistentă* sau *fără ființă*. Veđi *suprà*, p. 47, 48.

<sup>2)</sup> Baudry et Barde, I, 98. Veđi și *suprà*, p. 48 arm.

<sup>3)</sup> Autorul dolului sau creditorii sei (art. 974) n'ar putea cere anularea pentru dol, căci le s'ar opune cu succes excepțiunea *doli*. Cpr. Alex. Degre, *Dreptul* din 1891, No 9, p. 68.

<sup>4)</sup> Art. 959 este deci aplicabil atât la eroare cât și la dol, de și el nu vorbește de cât de violență, pentru că eroarea și dolul viclesug desființează consimțământul ca și violența. Thiry, II, 586. Acollas, II, p. 758. Baudry et Barde, I, 98.

<sup>5)</sup> Cas. fr., 28 ianuar 1896, *Pand. Périod.*, 96 1. 415.

Dacă părțile în drept nu cer anularea în termenul prescris de lege (art. 1900), contractul va rămâne valid și va trebui executat. (Thiry, II, 586).

Art. 1900. Acțiunea în anulare se prescrie prin *dece* ani <sup>1)</sup> de la descoperirea erorii sau dolului (art. 1900) <sup>2)</sup>.

Ratif. tacită. Faptul din partea acelor în drept de a nu cere anularea în termenul de *dece* ani se consideră ca o ratificare tacită (art. 959).

Dacă acțiunea în anulare a fost exercitată în termenul de drept de lege, judecătoria, suverani apreciatori ai faptelor, vor anula convențiunea de câte ori vor constata în fapt că a existat eroare, violență sau dol, aprecierea lor fiind suverană și scăpând de controlul Casației <sup>3)</sup>.

Pronunțarea anulării va avea de efect ca partea a cărui consimțământ n'a fost dat în deplină libertate să nu mai poată fi obligată la executarea contractului anulat.

Dacă obligația apucase a fi executată, partea care a dobândit anularea ei va cere înapoi, osebît de daune, și

Dreptul stră-  
în și Codul  
Calimach.

<sup>1)</sup> În codul italian, prescripția e de *cinci* ani (art. 1300). Veđi și art. 104 din proiectul codului german, care reduce la un an termenul în lăuntru cărui trebuie să se introducă cererea de anulare. În codul Calimach, termenul prescripției e de *patru* ani (art. 1959), ear în codul austriac, de *trei* ani (art. 1487). „Dritul restituției (adecă întoarcere înapoi în stare de mai înainte), ăice art. 1959 din codul Calimach, care se cere sub cuvânt de frică, sau de viclesug, ori de nevêrstnicie, sau de dreaptă *amăgire*, ori de lipsire de patrie, sau de înstrăinare a lucrului gâlcevit, urmată în vremea procesului, sau spre păgubirea creditorilor, se stênge în termen de *patru* ani, care, la sprevrêstnici, se socotește după împlinirea vârstei de 25 ani, ear nu întru toate, ci în câte lucruri amăginduse pe sineș, sau prin alții, au pierdut, ori n'au câștigat, ori s'au îndatorit“. Această prescripție de patru ani este luată din o Constit. a lui Justinian (L. 7, Pr., Cod., 2, 53).

<sup>2)</sup> Cpr. C. din București, *Dreptul* din 1886, No. 57.—Violența va fi considerată că a încetat când partea a redobândit libertatea sa firească și nu se mai află sub temerea de a fi expusă, în cât privește persoana sau averea sa, unui rên considerabil și *iminent* (legea ăice pe ne drept *present*) (art. 956). În cât privește eroarea și dolul, ele vor fi considerate ca descoperite când partea cădută în eroare sau înșălată le cunoaște în toată întregimea și întinderea lor, de și n'ar avea încă o probă desevêrsită despre toate faptele care le constituiesc. Cpr. Larombière, *Oblig.*, IV, art. 1304, 20 urm.

<sup>3)</sup> Veđi *supră*, p. 74 nota 3 și p. 82. Cpr. Cas. fr., *Pand. Périod.*, 1896. 1. 254.

obiectul prestațiunii sale, dacă acest obiect se mai găsește încă în mâna părții adverse sau a moștenitorilor sei. Se înțelege că, în asemenea caz, și partea indusă în eroare, violentată sau amăgită va trebui să restituie celeilalte părți toate foloasele ce va fi tras din acea tocmală, căci nimine nu se poate înavuți în detrimentul altuia (art. 1169 C. Calimach, § 77 C. austriac). Intr'un cuvânt, după anulare, părțile vor fi puse, pe cât se poate, în pozițiunea în care se găseau înainte de închierea tocmelui <sup>1)</sup>).

### Efectele anulării convențiunii în privința celor de al treilea.

Care este, în privința celor de al treile, efectul anulării convențiunii pentru vicii de consimțământ? De exemplu: Am vândut un imobil lui X, pe care și el, la rëndul seu, l'a vândut altuia. În urma anulării contractului pentru că consimțământul meu a fost dat din eroare, smuls prin violență sau surprins prin dol, sunt eu în drept a cere restituirea imobilului de la acest achisitor de bună credință, presupunând, bine înțeles, că hotărîrea îi este opozabilă, adică că el a figurat ca parte în procesul de anulare?

În privința erorii și a violenței, toți autorii sunt de acord pentru a decide că sentința de anulare este opozabilă celui de al treile, dacă el a figurat ca parte în proces (căci altfel hotărîrea ar fi *res inter alios acta*), pentru că, în asemenea caz, partea cu care am contractat (cumpărătorul) nedobândind nici un drept de la mine n'a putut nici el transmite vre un drept celor de al treile. „*Nemo plus juris ad alium transferre potest quam ipse habet*“ (L. 54, Dig., 50, 17 și art. 580, 1521 C. Calimach <sup>2)</sup>).

Efectele în  
privința ero-  
rei și a vio-  
lenței.

<sup>1)</sup> Cpr. Thiry, II, 586. Pencescu, I, 156. „*Restitutio ita faci-  
enda est, ut unusquisque in integrum jus suum recipiat*“ (L.  
24, § 4, Dig., 4, 4, *De minoribus 25 annis*).

<sup>2)</sup> Thiry, II, 587. Baudry et Barde, I, 126. Demolombe, XXIV,  
130, 157. Baudry, II, 820. T. Huc. VII, 41. Demante, V,  
27 bis, III. Larombière, I, art. 1110, No. 31 și art. 1114, No.  
18. Mourlon, II, 1062. Acollas, II, p. 762, etc.

În cât privește mobilele corporale dobândite de cei de al treile de bună credință, ele nu vor putea fi revendicate de la dênșii de cât în casurile excepționale prevădute de art. 1909. Thiry, II, 587. Marcadé, IV, 420. T. Huc, *loco cit.* Bédarride, I, 283 urm. Vigié, II, 1124. Baudry et Barde, I, 126 nota 1.

Revendica-  
rea mobile-  
lor corpo-  
rale. Art.  
1909.



Efectele în  
privința do-  
lului.  
Controversă.

Dar dacă autorii sunt de acord spre a decide că anularea pentru eroare și violență se resfrânge asupra celor de al treile, chestiunea este controversată în privința dolului. Se susține, în adevăr, că anularea pentru cauză de dol nu este opozabilă celor de al treile succesori cu titlu particular de bună credință ai părții contractante, (în specie sub-achisitorului imobilului ce eu vîndusem lui X) <sup>1)</sup>, pentru că dolul n'ar fi propriu și un viciu al consimțământului, ci ar da loc numai la o acțiune în despăgubire <sup>2)</sup>, care acțiune fiind personală, n'ar putea fi exercitată contra sub-achisitorilor cu titlu particular, de vreme ce ei nu succed la acțiunile personale ale autorului lor. Acest sistem se întemeiază și pe dreptul roman, după care, *actio și exceptio doli* se dădeau numai în contra autorului dolului, *specialiter in personam* (L. 2, § 1, Dig., 44, 4, și L. 5, Cod., 4, 44), ear acțiunea și excepțiunea *quod metus causa* opera *generaliter in rem* (L. 9, § 1 și L. 14, § 3, Dig., 4, 2), adecă era opozabilă nu numai autorului violenței, dar ori cărui detentor sau posesor al lucrului smuls prin violență, chiar dacă el era de bună credință <sup>3)</sup>. Vezi și *suprà*, p. 79.

Această doctrină este însă inadmisibilă, ca una ce este contrară atât textului cât și spiritului legii. În adevăr, art. 953 clasifică dolul între viciile de consimțământ, ear art. 961 nu face nici o deosebire între acțiunea în anulare, fie că ea rezultă din eroare, violență sau dol. Prin urmare, trebuie să aplicăm tuturor viciilor de consimțământ regula cunoscută „*Nemo plus juris ad alium transferre po-*

<sup>1)</sup> În cât privește însă moștenitorii universali (*les ayants cause universels*), nu mai rămâne nici o îndoială că anularea le este opozabilă ca și autorului dolului. Cpr. Baudry, II, 820. T. Huc, VII, 41. Demolombe, XXIV, 189.

<sup>2)</sup> După Pothier, *Oblig.*, II, 29, dolul este și una și alta, adecă constituie, pe de o parte, un viciu al consimțământului, ear pe de alta, dă loc în acelaș timp la o acțiune în despăgubire. Din aceste două explicațiuni, cea dintâi a fost primită de legiuitorul modern. Cpr. Vigié, II, 1124. — *Contrà*. Păucescu, I, 153.

<sup>3)</sup> Marcadé, IV, 419. Păucescu, I, 153, 154. Cas. belgiană, 4 martie 1816. Cpr. art. 333, § ultim din Ante-proiectul codului japonez elaborat de profesorul G. Boissonade, text citat *suprà*, p. 85.

*test quam ipse habet*“, a cărui aplicațiune o găsim în art. 1770 C. C., care prevede că acel ce are asupra unui imobil un drept supus la o acțiune în rescisiune, precum este în specie, nu poate consimți de cât o ipotecă supusă aceleiaș rescisiuni, căci ceea ce legea dice în privința ipotecii este aplicabil la ori ce înstrăinare în genere. (Cpr. art. 769, 830, 1380). Prin urmare, cel de al treilea achisitor, chiar de bună credință, va restitui imobilul rămânându-i recurs în contra vîndătorului seu<sup>1)</sup>. Acest sistem are în favoarea sa nu numai textul legii, precum spune Acolas (II, p. 763), dar încă rațiunea și principiile de drept.

Așa dar, toate drepturile sub-achisitorilor dobîndite de dênșii prin acte cu titlu oneros sau cu titlu gratuit vor cădea prin acțiunea în anulare, în baza principiului *Resolutio jure dantis, solvitur jus accipientis* (art. 769, 830, 1380, 1770 C. C.).

Curtea noastră supremă, în această privință, foarte bine dice că, pentru ca o rezoluțiune să aibă efect numai în viitor și să nu se resfrîngă asupra terțiilor care au contractat mai înainte de rezoluțiune, trebuie să existe o dispoziție formală a legii, așa precum sunt art. 117, 316, 701, 765, 834, 855, 1369, etc., dispoziție care în specie nu există<sup>2)</sup>.

De câte ori însă eroarea și dolul nu dau loc de cât la o acțiune în daune, când, de exemplu, dolul n'a fost urzită de una din părțile contractante (veđi *suprà*, p. 76), această acțiune fiind personală, nu va putea fi intentată contra terțiilor sub-achisitori, ci numai contra părții contractante. *Dolus ei duntaxat nocere debet, qui eum adimisit.* (L. 9, Dig., 42, 8, *Quae in fraudem creditorum*).

Casul în care anularea p. dol nu se resfrînge asupra terțiilor.

### Despre lesiune în privința persoanelor capabile.

**Art. 1165.**—Majorele nu poate, pentru lesiune, să exercite acțiunea în rescisiune. (Art. 694 C. C. Art. 1313 C. fr. *modificat*).

**Art. 694.**—Veđi textul și explic. acestui art. în t. III al lucrării noastre, p. 329 urm.

<sup>1)</sup> Thiry, II, 588. Arntz, III, 28. Demante, V, 27 bis III. Baudry et Barde, I, 126. Baudry, II, 820. Vigié, II, 1124. Duranton, X, 180. Mourlon, II, 1062 — 1064. Demolombe, XXIV, 190. Laurent, XIX, 75, 76. Pand. fr., II, 7355. T. Huc, VII, 41. Bédarride, I, 277. Larombière, I, art. 1116, No. 12. Aubry et Ran, IV, § 336, p. 259. Cpr. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, VIII, 182. Al. Degre, *Dreptul* din 1891, No. 9, p. 67. Cas. rom., Bulet. S-a I, 1883, p. 65.

<sup>2)</sup> Cas. rom. S-a I, 31 ianuar, 1883. Bulet. 1883, p. 65, 66.

Lesiunea sau *vătămarea*, după cum o numește art. 694 din codul civil, este paguba ce una din părți suferă într'un contract cu titlu oneros.

În privința persoanelor capabile, ea nu este și nu trebuie să fie, cel puțin în principiu, un viciu al consimțământului și, prin urmare, o cauză de anulare a convențiunii, pentru că interesul general cere ca tocmelele părților să nu fie anulate cu ușurință, ci din contra să rămăe pe cât se poate în picioare <sup>1)</sup>.

Persoanele capabile care n'au tras din tocma lor folosul la care ele se așteptau sunt vinovate că au contractat cu ușurință, și trebuie să suferă consecințele neglijenței lor. (L. 22, § 3, Dig., 19, 2, *Locati conducti*).

Basat pe aceste considerațiuni, Codul convențiunii naționale, prin o reformă radicală, desființase cu desevârșire acțiunea în restituțiune pentru cauză de leziune, chiar în privința lucrurilor nemîșcătoare, și ea n'a fost reintrodusă în codul francez de cât în urma stăruinților lui Cambacérès, Portalis și a primului consul Bonaparte, cari, spre a combate pe Berlier și pe Réal, au ținut că anularea pentru leziune se întemeiază pe un principiu de rațiune și de echitate și că partea care a suferit-o a fost înșălată și surprinsă în buna sa credință <sup>2)</sup>. Și, în adevăr, Pothier (II, *Oblig.*, 33), călăuzul obicinuit al redactorilor codului francez, dice că partea leșată a fost indusă în eroare asupra valorii lucrului, iar alții, că consimțământul său n'a fost liber.

Deosebire  
de la codul  
francez.

Cu toate aceste, după art. 1118 din codul francez, leziunea nu este pentru majori un viciu al consimțământului de cât *în unele contracte* (împărțeală, vîndare, etc.), și în privința unor persoane determinate, adecă în privința minorilor <sup>3)</sup>.

Acest text a fost eliminat de legiuitorul nostru, și această eliminare nu se datorește unei inadvertenți sau unei scăpări din vedere, ci a fost făcută anume. În adevăr, examinând de aproape textele noastre, vedem că art. 790 n'a reprodus § 2 al textului corespunzător francez (887),

<sup>1)</sup> Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 34. Demolombe, XXIV, 194. Laurent, XV, 485. Baudry et Barde, I, 121.

<sup>2)</sup> Veđi Pand. fr., *Oblig.*, II, 7364.

<sup>3)</sup> În privința minorilor, leziunea este admisă și de legiuitorul nostru. Veđi *infra*, explic. art. 951 și 1157 urm.

care se vede reprodus în art. 1038 din codul italian, unde se dice că *împărteala poate fi desființată când unul din comostenitori stabilește că a existat în dauna lui o lesiune de peste o pătrime*, de unde rezultă că, în legislațiunea noastră, o împărteală făcută între majori nu poate nici o dată fi anulată sub cuvânt de vătămare sau lesiune <sup>1)</sup>.

Pentru a fi logic până la capăt, legiuitorul trebuia însă să elimineze din codul nostru și art. 891 fr., pe care l'a reprodus fără nici o schimbare în art. 792, căci doctrina este aproape unanimă pentru a recunoaște că acest text nu se aplică în caz când consimțământul uneia din părți a fost viciat prin dol sau violență, ci numai la caz de lesiune. În adevăr, art. 792 prevedând că acela în contra căruia s'a făcut cerere de rescisiune poate opri desființarea împărtelei, dând reclamantului *suplement* din partea sa ereditară, cuvântul *suplement* dovedește în deajuns că el n'are în vedere de cât lesiunea, căci justiția și morala se opun ca acela care a întrebuițat viclenie sau violență pentru a înșala pe copărtașii săi să se poată folosi de manoperele sale, dând reclamantului *suplement* în bani sau în natură. *Nemini fraus sua patrocinari debet*, sau, după cum se exprimă un alt adagiu cunoscut: *Nemo auditur propriam turpitudinem allegans*.

Critică la adresa legiuitorului.

Mergând mai departe, spiritul legii de a desființa lesiunea ca viciu al consimțământului în privința majorilor mai rezultă încă din eliminarea art. 890 fr., care arată cum se calculează lesiunea; din eliminarea părții art. 1079 fr. (798 Codul rom.), care prevede că împărteala făcută de un ascendent poate fi atacată pentru cauză de lesiune, când această lesiune este de peste o pătrime; și din eliminarea art. 1674 — 1685 C. fr., care tratează despre

<sup>1)</sup> Codul Calimach înțelege, din contra, a admite lesiunea, când prevede în art. 1096 că nu se strică împărteala ce s'au făcut prin judecată la locul cuviincios, afară numai de s'ar fi întâmplat o *pricină mare și cunoscută, foarte păgubitoare*, pentru unul din comostenitori, cu alte cuvinte, o lesiune *enormă*, după cum se exprimă Pothier (*Oblig.*, II, No. 34). Leșiunea era admisă și la Romani ca cauză de rescisiune, fiind că împărteala era asimilată cu vîndarea. Vezi L. 3, Cod., 3, 38, *Communia utriusque iudicii*, etc.; L. 4, Cod., 4, 44, *De rescindenda venditione*.

Codul Calimach. Art. 1096.

rescisiunea vândărei pentru cauză de leziune <sup>1)</sup>: de unde rezultă o altă modificare însemnată, și anume, că astăzi, vândarea făcută de un major a cărui consimțământ n'a fost dat din eroare, smuls prin violență sau surprins prin dol (art. 953 urm.), nu poate nici odată fi anulată pentru leziune, ori cât de mare ar fi <sup>2)</sup>: pe când, în dreptul nostru anterior, vândarea și în genere ori-ce contracte bilaterale, afară de contractele aleatorii (tocmelele de noroc, art. 1700 C. Calimach, 1268 austriac <sup>3)</sup>), erau supuse desființării pentru o leziune mai mare de cât jumătate din obicinuitul preț al lucrului <sup>4)</sup>.

În fine, ceea ce este și mai decisiv, art. 1165 prevede că *majorul nu poate, pentru leziune, să exercite acțiunea în rescisiune*, pe când art. 1313 din codul francez prevede că majorii nu sunt restituiți pentru cauză de leziune *de cât în casurile și în condițiunile prevădute de codul civil*, adică în materie de împărțeală, de vândare, etc.

Prin urmare, legiuitorul nostru a arătat în de ajuns intențiunea de a inova și de a exclude leziunea ca o cauză de anulare a convențiilor în privința majorilor, și a-

<sup>1)</sup> Legiuitorul nostru mai eliminează încă § 2 din art. 2052 fr. Cpr. textul nostru 1711, după care transacțiunile nu pot fi atacate pentru leziune și art. 1706 C. fr., care prevede că rescisiunea pentru leziune nu se aplică la schimb, etc. El reproduce însă art. 783 C. fr. (al nostru 694) și art. 1854 C. fr. (al nostru 1512).

<sup>2)</sup> Cpr. Tribun. Ialomitza, *Dreptul* din 1894, No. 62.

<sup>3)</sup> Cpr. Tribun. Ilfov, *Curier judeciar* din 1894, No. 33.

<sup>4)</sup> Vezi art. 1251 urm., 1422 și 1957 Codul Calimach (art. 934 urm., 1060, 1487 C. austriac); art. 44, § 12, partea III, cap. 2, Codul Caragea; art. 16, cap. XI, Codul Andronachi Donici. Aceste legi nu fac de cât să reproducă o Constituție a lui Dioclețian (L. 2 și 8 Cod., 4, 44, *De rescindenda venditione*), care permitea vândătorului de a resilia vândarea de câte ori ea fusese consimțită pentru un preț mai mic de cât  $\frac{1}{2}$  din valoarea reală a lucrului, ceea ce se vede admis și astăzi, în privința imobilelor, prin art. 1529 din codul italian. „*Minus pretium esse videtur, si nec dimidia pars veri pretii soluta sit*“ (L. 2, Cod., loco cit.). Codul fr. a păstrat această cauză de rescisiune *pentru vândările imobiliare*, cerând însă ca leziunea să fie mai mare de  $\frac{1}{12}$  (art. 1674 urm. C. fr.). Cpr. Cas. fr., *Pand. Périod.*, 1896. 1. 456.

Dreptul  
vechiu în pri-  
vința desfiin-  
țării vândă-  
rei pentru  
leziune.

cest sistem se vede admis în mai multe legislațiuni străine <sup>1)</sup>.

Singurul caz excepțional în care majorul poate să invoace leșiunea este acel prevădută de art. 694, după care el poate să ceară anularea acceptațiunii exprese sau tacite a unei moșteniri pentru cauză de vătămare sau de leșiune, în cazul când activul *net* <sup>2)</sup> al succesiunii (*deducto aere alieno*) ar fi fost absorbit sau micșorat cu mai mult de jumătate prin descoperirea unui testament necunoscut moștenitorului care a acceptat moștenirea.

Art. 694.

Deci, dacă moștenitorul a avut cunoștință, în momentul acceptațiunii sale, de existența testamentului, el nu va putea cere anularea acceptațiunii, chiar dacă el n'a avut cunoștință de cuprinderea acestui testament.

Art. 694 nu vorbește de cât de *moștenitorii majori*, însă, cu toate acestea, nu mai rămâne nici o îndoială că acelaș drept îl au și minorii, pentru că n'a putut să între în gândul legiuitorului de a lipsi pe minorii de o protecțiune pe care el o acordă persoanelor capabile. Textul vorbește numai de majori pentru a arăta că incapacilii pot, pe lângă aceste cauze, să invoace și incapacitatea lor. Este adevărat că doi autori, cam eșiți din modă, Chabot (*Succes.*, art. 783, Nr. 1) și Poujol (asupra art. 783) au susținut că anularea acceptațiunii din partea minorilor și a incapacililor în genere, pentru leșiune, viclenie și violență, ar fi lipsită de interes, fiind că acceptarea, în privința lor, nu poate să aibă loc de cât sub beneficiu de inventar (art. 405, 454): însă această părere este greșită, pentru că chiar acceptarea beneficiară poate să fie dăunătoare incapacililor, din cauza obligațiunii de a raporta darul ce ei ar fi primit fără dispensă de raport (art. 751 urm.),

Art. 694 se aplică și la minorii. Controversă.

1) Veđi, de ex., codul civ. olandez; colul civil german; codul civil al principatului Montenegro din 25 martie 1888 (opera savantului profesor de la Odessa, M. V. Bogisiē); codul civil al cantonului Zurich din 1887; codul civil spaniol din 24 iulie 1889 (art. 1291, 1293), etc.

2) Cu toate acestea, chestiunea este controversată, și prin cuvântul *succesiune* întrebuințat de art. 694, mulți autori înțeleg activul *brut*, adică întreaga moștenire, atât activul cât și pasivul. Demolombe, XIV. 551. Mourlon, II, 239. A. Laborde, *Revue pratique*, t. 26, 1868, p. 312, nota 1.—*Contrà*. Laurent, IX, 359. Baudry, II, 162. Baudry et Wahl, *Succesions*, II, 2311. T. Huc, V, 172. Veđi și tomul III al lucrării noastre, p. 333, nota 2.

Dreptul străin.

Aceste dispozițiuni sunt eliminate din codul nostru, și amicul nostru, Gr. G. Păucescu, dice cu drept cuvânt că legiuitorul s'a arătat în această privință foarte înțelept <sup>1)</sup>. Nu tot de această părere este însă Laurent care, în Ante-proiectul de revizuire, reproduce textele din codul francez cu oare care schimbări de redacțiune. Tot în acest sens se vede redactat și Ante-proiectul codului japonez, elaborat de profesorul G. Boissonade (art. 343 urm.).

Art. 1119 C.  
fr.

Art. 1119 din codul francez începe prin a declara că nu se poate în genere ca cineva să se oblige (adecă să se constituie debitor), nici să stipuleze (adecă să se constituie creditor) în numele său propriu de cât pentru sine.

Prima propozițiune care rezultă din art. 1119 C. fr. este evidentă și nu are nevoie de multe desvoltări. În adevăr, consimțământul, baza contractelor consensuale, trebuind a fi personal, se înțelege că, în princip, omul nu se poate obliga de cât pe sine. *Nam de se quemque promittere oportet* (L. 83, Pr., Dig., 45, 1). Redacțiunea textului francez este însă vicioasă, căci fidejursorul se poate obliga în numele său propriu pentru altul, adecă pentru debitorul pe care îl garantează (art. 1652 urm.). Ceea ce legiuitorul a voit deci să dică este că cineva nu poate, în numele său propriu, să promită faptul altuia <sup>2)</sup>. Astfel, dacă ți am promis că A îți va da un cal, convenția este nulă, pentru că nici A, nici eu nu suntem în specie obligați. A nu este obligat a-ți da calul, pentru că el n'a consimțit (art. 948, § 2, 973): eu nu voi fi de asemenea obligat, pentru că nu m'am obligat personal, n'am promis faptul meu, ci faptul altuia. „*Si quis alium daturum facturumve quid sponderit, non obligabitur, veluti si spondeat Titium quinque aureos daturum*“ (Instit. § 3, III, 19).

Pentru ca făgăduința ce eu aș face pentru altul să fie nulă, ea trebuie să fie făcută în numele meu, căci ea ar fi validă dacă ar fi făcută în numele celui de al treilea, în baza unui raport juridic, precum este mandatul (art. 1532 urm.), sau gestiunea de afaceri (art. 987 urm.).

<sup>1)</sup> *Oblig.*, I, 93. Veți și Al. Degre, *Dreptul* din 1882, No. 41. Aceste texte sunt în adevăr criticate de mai toți autorii. Veți Marcadé, IV, 422. Acolas, II, p. 763. Demolombe, XXIV, 240. Demante, V, 35 bis III. Boissonade, II, 100.

<sup>2)</sup> Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 56. Laurent, XV, 532.

Astfel, epitropul poate promite pentru minor, și promisiunea făcută în limitele mandatului său legal ar obliga pe acest din urmă (art. 390). *Factum tutoris, factum pupilli* (art. 407) <sup>1)</sup>. Tot astfel, barbatul, în calitate de administrator al averii dotale a femeii sale, o obligă pe dânsa în limitele mandatului său (art. 1242).

Principiul înscris în art. 1119 C. fr. există deci și la noi, de și acest text se vede eliminat.

Dar eată că art. 1120 pune imediat o restricțiune la principiul de mai sus. De și, în regulă generală, nu pot în numele meu să oblig pe altul prin făgăduința mea, totuși pot să promit faptul unui al treilea, garantând că acesta va ratifica obligația contractată de mine. „*Quodsi effecturum se, ut Titius daret, sponderit, obligatur*“ (Instit., § 3, III, 19). Art. 1120 C. fr.

În acest caz, făgăduința făcută pentru cel de al treilea este validă, pentru că m'am obligat *personal* a face ca el să execute obligația, sau, la caz de neurmărire din partea lui, să plătesc daunele ce vor resulta din neexecutarea ei <sup>2)</sup>. Ceea ce, în specie, constituie obiectul obligațiunii nu este deci faptul celui de al treilea promis de mine, ci însuș faptul meu.

Dacă am garantat numai ratificarea din partea celui de al treilea, eu voi fi liberat de obligație îndată ce el a ratificat-o: dacă am garantat însuș executarea obligațiunii, sunt un adevărat fidejutor, și numai executarea acestei obligațiuni mă va libera în mod definitiv (art. 1652). Când se poate dice că am garantat numai ratificarea obligațiunii, și când se poate dice că am garantat executarea ei? Aceasta este o pură chestiune de fapt care se va interpreta în mod suveran de judecătorii fondului, după intențiunea părților (art. 977 <sup>3)</sup>).

De și art. 1120 din codul francez se vede eliminat de legiuitorul nostru, nu mai rămâne nici o îndoială că se

<sup>1)</sup> Cpr. Cas. rom., S. I, Bulet. anul 1873, p. 118, 119. Moliator, *Oblig.*, I, 68.

<sup>2)</sup> Demolombe, XXIV, 220. Baudry et Barde, I, 132. Laurent, XV, 543. Cpr. art. 127 din codul federal elvețian asupra obligațiilor (L. din 14 iunie 1881).

<sup>3)</sup> Baudry et Barde, I, 132. Demolombe, XXIV, 222. Laurent, XV, 544.



poate și la noi promite faptul altuia (*se porter fort pour un autre*). „Afară de întâmplările cele orânduite în legi, dice art. 1174 din codul Calimach (881 C. austriac), nimene cu adevărat nu poate pentru altul să dea sau să primească făgăduință, iar dacă au făgăduit cine-va că va mijloci ca o a treia persoană să facă ceva, ori se va inchizășlui ca aceea a treia persoană va face cutare lucru, atunci trebuie să implinească făgăduita îndatorire, după chipul făgăduinței sale ce au primit asuprași.“

A doua regulă care rezultă din art. 1119 C. fr. este că nu se poate, în genere, stipula în numele său propriu pentru altul, ci numai pentru sine. *Nemo alteri stipulari potest* (Instit. § 19, III, 19 și L. 38, § 17, Dig., 45, 1). Aceasta însemnează că nu pot, contractând în numele meu personal, să oblig pe cineva cătră un al treilea. Astfel, dacă am convenit cu D-ta ca să dai un cal lui Primus, acesta n'a putut să devie creditor, dacă eu n'am lucrat ca mandatarul sau ca gerantul lui de afaceri, pentru că el n'a consimțit (art. 948, § 2, 973) și această convenție este pentru dânsul *res inter alios acta* (art. 973); eu nu voi putea de asemenea să îți cer calul, pentru că nu te ai obligat să mi-l dai mie (*mihi dari*), ci lui Primus. Prin urmare, obligațiunea D-tale este inutilă<sup>1)</sup>.

Pentru ca asemenea stipulațiune, făcută pentru altul, să fie nulă sau inutilă, ea trebuie însă să fie făcută în numele meu, căci ea ar fi validă, dacă ar fi fost făcută în numele celui de al treilea (*nomine alieno*), în baza unui raport juridic, precum ar fi mandatul sau gestiunea de afaceri, care mi-ar da dreptul de a o face<sup>2)</sup>.

Cât pentru cazul prevădut de Pothier, în care îți-ăș fi vândut un lucru, stipulând ca prețul lui să 'l plătești lui A..., nu mai rămâne îndoială că asemenea stipulațiune ar fi validă, pentru că, în specie, n'am stipulat pentru altul, ci pentru mine, și cel de al treilea, în mânele căruia trebuie să se facă plata, nu este de cât mandatarul meu,

<sup>1)</sup> Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 54. Baudry et Barde, I, 145.

<sup>2)</sup> Pothier, II, *loco cit.* Baudry et Barde, I, 146. Thiry, II, 593. Laurent, XV, 555.—Sunt însă autori cari susțin că ori ce stipulațiune pentru altul cuprinde o gestiune de afaceri și, prin urmare, este validă ca atare. Demolombe, XXIV, 240. Demante, V, 33 bis III.

însărcinat cu primirea banilor, *adjectus solutionis gratia*<sup>1)</sup>.

Stipulațiunile pentru altul fiind nule din cauza lipsei de interes din partea stipulatorului, ele vor fi valide în-dată ce va exista un interes personal pentru dânsul, fie chiar moral: *Si stipuler alii, cum mea interesset, ... ait Marcellus stipulationem valere.*<sup>2)</sup> (L. 38, § 20, 21, 22, Dig., 45, 1, *De verborum obligationibus*).

Astfel, pentru a ne servi de exemplul dat de Pothier (*Oblig.*, II, 58), dacă fiind obligat a zidi casa lui A, am convenit cu D-ta să faci această lucrare, stipulațiunea este validă, pentru că, în realitate, ea nu interesează pe cel de al treilea a cărui casă trebuie să se clădească, ci pe mine.

După art. 1121 din codul francez, stipulațiunea pen- Art. 1121 C.  
fr.  
tru altul mai este încă validă de câte ori ea este condițiunea unei stipulațiuni ce facem pentru noi înșine sau a unei donațiuni făcută altuia.

Astfel, dacă ți-am vândut casa mea cu preț de 20,000 lei, stipulând că vei mai plăti încă o rentă viageră de 1000 lei mamei mele (art. 1642 C. C.), această stipulațiune este validă, căci renta, în cazul de față, făcând parte din preț, neplata ei îmi va da drept a cere resilierea vîndărei (art. 1365).

De asemenea, dacă ți-am dăruit casa mea, cu condițiune, adevcă sub sarcina de a plăti mamei mele o rentă viageră de 1000 lei, această stipulațiune, de și făcută pentru altul, este validă, pentru că am un interes bănesc la executarea ei. Prin urmare, îndată ce vei calca convențiunea prin neplata rentei, voi putea cere revocarea donațiunei (art. 829).

În ambele casuri de mai sus, stipulațiunea rentei făcută în folosul mamei mele fiind o adevărată donațiune, ea va trebui să fie acceptată de dânsa (art. 814), și numai prin această acceptare, eu voi perde dreptul de a'mi retracta oferta, fiind liber de a reveni asupra ei până în acest moment, căci, până la acceptare, neexistând din par-te'mi de cât o simplă policitatie, *solius offerentis promissum*

<sup>1)</sup> L. 95, § 5, Dig., 46, 3, *De solutionibus*. Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 57. Baudry et Barde, I, 147.

<sup>2)</sup> Veđi și *Instit.*, § 20, III, 19, unde se ăice: „*Sed et, si quis stipuletur alii, cum ejus interesset, placuit stipulationem valere*“.

(L. 3, Pr., Dig., 50, 12), se înțelege că, până în acest moment, sunt liber de a o retrage. <sup>1)</sup>

Aceasta se spune anume în art. 1121 din codul francez, și aceleași principii sunt aplicabile și la noi, cu toate că textul de mai sus ne lipsește.

Art. 1122 C.  
fr.

In fine, art. 1122 din codul francez completează materia promisiunilor și a stipulațiunilor pentru alții, punând în principiu că, în genere, omul este presupus a fi promis și a fi stipulat, adică a fi contractat nu numai pentru sine, dar și pentru moștenitorii și reprezentanții sei, afară de cazul când contrariul ar resulta din natura convențiunei sau din voința părților.

Acest principiu există și în legislațiunea noastră, cu toată eliminarea art. 1122 <sup>2)</sup>, pentru că moștenitorii, ca continuatori ai noștri <sup>3)</sup>, moștenind atât drepturile noastre

<sup>1)</sup> Cpr. Laurent, XV, 563. Al. Degre, *Dreptul* din 1882, No. 45. C. Rouen, D. P., 89. 2. 143.—Acceptarea celui de al treile (în specie a mamei mele) nu este supusă la formele solemne ale acceptării donațiunilor în genere, de și stipulațiunea cuprinde o liberalitate în favoarea sa, pentru că liberalitatea nu este, în această ipoteză, de cât o modalitate accesorie a unui contract cu titlu oneros (art. 1642). C. Rouen, D. P., 89. 2. 143. Cas. belgiană, *Pasicrisie* 1883, 1. 347. Pand. fr., II, 7483. Al. Degre, *Dreptul* din 1882, No. 45, nota 4. Demolombe, XXIV, 254. Baudry, II, 826, *in fine*. Baudry et Barde, I, 167. Thiry, II, 598. Tot pentru aceleași motive, nici liberalitatea cuprinsă în stipulațiunea făcută pentru o a treia persoană nu este supusă regulilor de formă a donațiunilor, ci numai regulilor de fond, de ex., raportului, reducțiunei (art. 1641), etc. Cpr. Cas. fr., D. P., 84. 1. 275. Laurent, XV. 560. Baudry, II, 826. T. Huc, VII, 50. Baudry et Barde, I, 167.—Liberalitatea făcută unei a treia persoane, sub forma unei stipulațiuni pentru altul, ne fiind supusă necesității acceptării în timpul vieței dăruitorului, poate fi acceptată și în urma morței lui, însă numai când ea este o modalitate, o sarcină a contractului principal, căci acceptarea n'ar putea să aibă loc de cât în timpul vieței dăruitorului de câte ori cel de al treile ar fi chemat a culege liberalitatea întreagă, prin excluderea donatarului primitiv, în urma îndeplinirii unei condițiuni resolutorie. Baudry et Barde, I, 169. Cas. fr., 1 mai 1894, D. P., 95. 1. 69.

<sup>2)</sup> Principiul înscris în art. 1122 C. fr. este atât de evident în cât nu era nevoie de a fi formulat, dice Marcadé (IV, 438). Cpr. și Baudry et Barde, I, 226.

<sup>3)</sup> *Heres personam defuncti sustinet*. Cpr. L. 34, Dig., 41, 1.

pasive, cât și acele active, nu mai rămâne îndoială că putem contracta și pentru dênșii. *Heredi nostro cavere concessum est.* (L. 10, Dig., 23, 4 și L. 38, § 14, Dig. 45, 1). Și Pothier <sup>1)</sup>, de unde art. 1122 este textual luat, dicea nu numai că putem în mod valid să stipulăm pentru moștenitorii noștri, dar încă că suntem, în genere, presupuși a fi stipulat pentru dênșii, cu toate că aceasta nu s'a spus. *Qui paciscitur, sibi heredique suo pacisci intelligitur.*

S'ar putea chiar ca cineva să contracteze numai pentru moștenitorii săi, fără a contracta pentru sine. Astfel, ar fi validă obligațiunea prin care ț'—aș promite o sumă de bani plătitoare la moartea mea de către moștenitorii mei. Aceasta ar fi o obligațiune cu termen, oprită altă dată, permisă însă atât în dreptul lui Justinian (Instit., III, 19, § 13, *De inutil. stipul.*), cât și în dreptul modern <sup>2)</sup>.

Contracte încheiate numai p. moștenitori.

Ceea ce n'aș putea însă să fac este să oblig exclusiv numai pe unul din moștenitorii mei, sau pe unii dintr'ênșii pentru o parte superioară părței lor de moștenire <sup>3)</sup>.

Astfel, n'aș putea să cumpăr casa D-tale, convenind ca tot prețul să'l primești la moartea mea numai de la unul din copiii mei, căci, de și art. 1061, § 2 prevede că unul din moștenitori poate fi însărcinat singur prin titlu cu executarea obligațiunei, totuși partea finală a acestui text conferă, în asemenea caz, moștenitorului care a achitat întreaga datorie, un recurs contra comoștenitorilor săi, și nu este de cređut, cu toată controversa ce există asupra acestui punct, ca defunctul să fi putut în mod valid să lipsească pe moștenitorul său de acest recurs <sup>4)</sup>.

<sup>1)</sup> *Oblig.*, II, (ediția Bugnet), pag. 36, Nr. 61 și 63.

<sup>2)</sup> Thiry, II, 601. Baudry, II, 841, *in fine*. Demolombe, XXIV, 269.—*Contrà*. Baudry et Barde, I, 219. T. Huc, VII, 56. Laurent, XVI, 9. Larombière, I, art. 1122, No. 47.

<sup>3)</sup> La Romani, această chestiune pare a fi fost controversată, căci, după L. 56, § 1 și 137, § 8, Dig., 45, 1, *De verborum obligationibus*, nu se putea promite numai pentru unul din moștenitorii săi, așa în cât numai el să fie însărcinat cu plata întregii datorii; pe când, după L. 33, Dig., 2, 14, *De pactis*, se putea stipula liberațiunea numai în folosul unuia din moștenitori.

Dreptul roman.

<sup>4)</sup> Baudry et Barde, I, 222. Marcadé, IV, 440. T. Huc, VII, 55. Demolombe, XXIV, 271. Laurent, XVI, 10. Demante, V, 34 bis IV.—*Contrà*. Larombière, I, art. 1122, No. 46. C. Douai, D. P., 51. 2. 133.

De asemenea, nu este permis de a stipula numai pentru unul sau pentru parte din moștenitorii săi. Astfel, n'aș putea să 'ți vînd casa mea, convenind ca prețul să l plătești, după moartea mea, numai unuia din copiii mei, cu exclușiunea tuturor celorlalți <sup>1)</sup>.

Aș putea, ce e dreptul, să dau, în viață fiind, sau să las prin testament, cu dispensă de raport, unuia din descendenții mei, creanța prețului casei ce 'ți-am vîndut, însă n'aș putea ajunge la acelaș rezultat prin o clauză expresă a contractului de vîndare, pentru că aceasta ar fi un pact succesoral oprit de lege (art. 702, 965, § 2, 1226 C. C.).

Reprezen-  
tanți univer-  
sali.

Ceea ce legiuitorul francez dăce în privința moștenitorilor este în genere aplicabil și reprezentanților universali sau cu titlu universal, *aux ayants cause universels ou à titre universel* <sup>2)</sup>, adică aceleora care, fără a fi moștenitori, țin drepturile lor de la o persoană și i succed (*qui causam habent*), precum sunt legatarii și donatarii universali sau cu titlu universal (art. 888 urm., 894 urm.), și chiar creditorii, fiind că ei au ca garanție universalitatea bunurilor debitorului lor (art. 1718) <sup>3)</sup>.

Reprezen-  
tanți cu titlu  
particular.  
Distincțiuni  
admise în  
această  
privință.

Cât pentru reprezentanții cu titlu particular sau singular (*les ayants cause à titre particulier*), precum sunt legatarii și donatarii *singularum rerum* (art. 894, § 2, 899 urm.), cumpărătorul unui lucru determinat față cu vîndătorul <sup>4)</sup>, usufructuarul față cu acel de la care el ține dreptul său, locatarul față cu locator, etc., convențiunile încheiate de autorul lor nu le poate folosi sau strica de cât cu oare care distincțiuni.

<sup>1)</sup> Thiry, II, 602. Baudry, II, 828. Baudry et Barde, I, 221 și autorii citați în nota precedentă.— *Contrà*. Larombière, *loco supra cit.*

<sup>2)</sup> Amicul nostru, Dl. Gh. Petrescu, în însemnatul său tratat asupra donațiilor și testamentelor, traduce la fie care pas aceste expresiuni din codul frances prin barbarismul *avîndii causă, avîndii drept* (ital. *gli aventi causa*). Codul nostru cuprinde destule neologisme, fără ca interpretul să mai înmulțească numărul lor.

<sup>3)</sup> Baudry, II, 827, 908. Vigié, II, 1167. Baudry et Bardé, I, 211 și 581. Cpr. Cas. fr., D. P., 91. 1. 475 și Cas. rom., Bulet. S-a 1, 1883, p. 144. Veđi și *infra*, explic. art. 973.

<sup>4)</sup> Cpr. Cas. rom., 17 april 1896, *Dreptul* din 1897, No. 6. Veđi și *infra*, explic. art. 973.

Întâi șintăi, este evident că drepturile câștigate sau obligațiunile contractate de autor, care nu sunt relative la lucrul transmis reprezentantului cu titlu particular, nu sunt întru nimic oposabile acestui din urmă, și că el este cu totul străin de dênsele. Astfel, de exemplu, dacă 'ți-am vândut casa mea, contractele făcute de mine înainte de vândare, care nu sunt relative la imobilul vândut, nu'ți sunt oposabile, pentru că de și aceste contracte au putut să mărească sau să micșoreze patrimoniul meu, D-ta, ca cumpărător, nu mă represinți pentru universalitatea bunurilor mele, precum mă represintă legatarii sau donatarii mei universali, ori cu titlu universal, ci mă represinți numai pentru imobilul particular și determinat ce 'ți-am vândut.

Dacă este însă vorba de drepturi reale active sau pasive stabilite înainte de vândare în folosul sau în contra imobilului vândut, dobânditorul acestui imobil se va folosi de aceste drepturi, sau va suferi exercițiul lor, fiind că ele existau în momentul achizițiunii sale și el a dobândit imobilul în starea în care se găsea.

Astfel, în exemplul de mai sus, dacă presupunem că, înainte de a'ți vinde casa mea, am dobândit o servitute activă asupra fondului unui vecin, sau am conferit o servitute pasivă asupra fondului meu în folosul unui alt fond, D-ta, cumpărătorul imobilului, în calitate de reprezentant al meu cu titlu particular, te vei folosi de servitutea activă, precum vei suferi servitutea pasivă constituită de mine înainte de vândare în folosul altui fond. <sup>1)</sup>

Tot astfel, cesionarul unei creanțe se va folosi de ipoteca sau fidejusiunea care garanta această creanță. Convențiunea autorului care stipulase o garanție pentru plata creanței cesionate, fiind un accesoriu al acestei creanțe, folosește, în specie, reprezentantului cu titlu particular, pentru că îmbunătățește și întărește dreptul creditorului. *Accessorium sequitur principalem*, sau *accessio cedat principali*. (L. 19, § 13, Dig., 34, 2, *De auro, argento, etc.* <sup>2)</sup>)

Convențiunile însă care nu măresc, nu îmbunătățesc,

<sup>1)</sup> Cpr. Thiry, II, 600. Baudry—Lacantinerie, II, 829, 908. Mourlon, II, 1082, 1165. Baudry et Barde, I, 223, 224, 581. Marcadé, IV, 491.

<sup>2)</sup> Thiry, II, *loco cit.* Pand. fr., *Oblig.*, II, 7990. Baudry et Barde, I, 223.

nu micșorează, nu întărește și nu transformează dreptul transmis de către autor, nu pot fi invocate de reprezentantul cu titlu particular, după cum nu pot săi fie nici opuse, chiar dacă ar fi relative la obiectul transmis. Astfel, dacă, înainte de a-ți vinde casa mea, am contractat cu un antreprenor pentru oare-care reparații sau înbunătățiri ce urmează a se aduce imobilului vândut, acest contract, în lipsa unei clauze exprese, nu va putea fi invocat de D-ta, pentru că dreptul care rezultă pentru mine dintr'ensul îmi este eminentamente personal. (Vezi însă art. 1441 C. C., care cuprinde o excepție la acest principiu<sup>1</sup>).

Acestea sunt condițiunile și distincțiunile sub care promisiunile și stipulațiunile făcute de autor trec la reprezentanții săi cu titlu particular, și, pentru ca obligațiunile sau foloasele care nasc din contract să poată trece la acești reprezentanți, se cere neaparat ca contractul să fi fost încheiat înainte de transmisiunea lucrului. (Thiry, II, 600).

Excepții la  
regulele de  
mai sus.

Regula mai sus expusă, după care putem contracta și suntem chiar presupuși a contracta nu numai pentru noi, dar și pentru moștenitorii și reprezentanții noștri universalii sau cu titlu universal, suferă două excepțiuni: 1<sup>o</sup> Când contrariul a fost expres prevădută în convențiune<sup>2</sup>); 2<sup>o</sup> Când netransmisibilitatea către moștenitorii sau reprezentanții noștri universalii, ori cu titlu universal, rezultă din natura convențiunei, precum aceasta se întâmplă în materie de usufruct (art. 557), de uz (art. 571), de abitațiune (art. 573), în materie de locațiune de lucrări (art. 1485 C. C.,

<sup>1</sup>) Thiry, II, 600. Baudry, II, 829. Mourlon, II, 1082. Baudry et Barde, I, 224. Cpr. Cas. fr., D. P., 92. 1. 409.

<sup>2</sup>) În caz de tăcerea părților, legea presupune că ele au înțeles a contracta atât în vederea lor cât și a moștenitorilor lor, și, pentru a dărâma această presumpțiune, trebuie să se facă o clausă *expresă*, fiind vorba de a se stabili o excepție la dreptul comun. Astfel, dacă presupunem că am cumpărat un imobil cu 50000 lei, stipulând un termen de zece ani pentru plata acestei sume, moștenitorii mei, în lipsa unei clauze contrare și exprese, se vor folosi și ei de acest termen, în baza dreptului comun; pe când, la caz de a fi stipulat în mod expres termenul numai în folosul meu, ei vor trebui să plătească îndată prețul, dacă eu am murit înaintea expirării termenului. Cpr. Baudry et Barde, I, 215.

492 C. com.), de societate (art. 1523), de mandat (art. 1552), de rentă viageră (art. 1644, 1645), etc. <sup>1)</sup>.

*Concluziune.* Art. 1119—1122 din codul francez sunt deci aplicabile și la noi, în baza principiilor generale, de și ele nu se văd reproduse în codul nostru. Aceste texte dând însă loc la nenumarate deficițări <sup>2)</sup>, bine a făcut legiuitorul nostru de le-a eliminat.

### Despre condițiunile (însușirile) esențiale pentru existența convențiunilor (contractelor).

Ne am ocupat până acum despre însușirile neaparate la *validitatea* convențiunilor, adecă despre casurile în care convenția este numai *anulabilă*, și am vădut că aceste însușiri sunt: 1<sup>o</sup> capacitatea (art. 948, § 1) și 2<sup>o</sup> lipsa de eroare, violență sau dol (art. 953—961).

Cată acum să ne ocupăm de condițiile sau însușirile neaparate la *existența* convențiunilor, adecă despre cauzele în care convenția este *inexistentă* sau *fără ființă*.

Condițiile sau însușirile cerute pentru ca o convenție să aibă ființă sunt:

1<sup>o</sup> Consimțământul valabil al părților contractante sau al reprezentanților lor, ear nu numai *al părței ce se obligă*, după cum pe nedrept se exprimă art. 948, § 2;

2<sup>o</sup> un obiect determinat de care părțile au putut să dispue (art. 948, § 3, 963, 964, 1310).

3<sup>o</sup> și în fine, o cauză adevarată și licită (art. 948, § 4, 966—968). (Veđi *supră*, p. 24).

Despre consimțământ ne am ocupat pe larg *supră*, p. 35 urm., și am vădut, cu deosebire de ceea ce se întâmplă când consimțământul este viciat, că *lipsa totală a consimțământului* atrage *inexistența* actului (art. 129, 966).

Remâne acum să ne ocupăm despre obiectul și cauza convențiunilor.

<sup>1)</sup> Thiry, II, 603. Moulon, II, 1084. Baudry et Barde, I, 216.

<sup>2)</sup> Veđi asupra deficițărilor la care art. 1119—1122 din codul francez au dat loc, Pand. fr., Répert. *Oblig.*, II, 7370—7541 și 7938 urm.



## SECȚIUNEA III.

Despre obiectul convențiilor <sup>1)</sup>.

**Art. 962.**—Obiectul convenției este acela la care părțile sau numai una din părți se obligă. (Art. 948, 963, 964, 965, 1310, 1311 C. C. Art. 1126 C. fr.).

**Art. 963.**—Numai lucrurile ce sunt în comerț pot fi obiectul unui contract. (Art. 476, 478, 965, 1156, 1310, 1844 C. C. Art. 1128 C. fr.).

**Art. 1310.**—Toate lucrurile care sunt în comerț pot să fie vândute, afară numai dacă vre o lege a oprit aceasta. (Art. 476, 478, 571, 573, 963, 965, 1248, 1518, 1844 C. C. Art. 1598 C. fr.).

**Art. 964.**—Obligațiunea trebuie să aibă de obiect un lucru determinat, cel puțin în specia sa. Cuantitatea obiectului poate fi necertă, de este posibilă determinarea sa. (Art. 908, 948, 971, 1103, 1311 C. C. Art. 1129 C. fr.).

**Art. 965.**—Lucrurile viitoare pot fi obiectul obligațiunii. Nu se poate face renunțare la o succesiune ce nu este deschisă, nici se pot face învoiri asupra unei astfel de succesiuni, chiar de s'ar da consimțământul celui a cărui succesiune este în chestiune. (Art. 5, 702, 1226 C. C. Art. 1130 C. fr.).

Obiectul este al doile element cerut pentru *existența* contractului.

Ori ce contract trebuie să aibă un obiect, un lucru pe care ambele părți sau macar una din ele se obligă a da,

Observ. asupra rubricii codului nostru.

<sup>1)</sup> Rubrica codului fr. este intitulată: *Despre obiectul și despre materia contractelor*, ceea ce anunță o confuzie regretabilă între obiectul *obligațiunii* și acel al *contractului*. Rubrica noastră, luată din codul italian (*dell'oggetto dei contratti*) evită de o cam dată această confuziune, care însă apare mai târziu în textele acestei secțiuni, unde, pe de o parte, se vorbește de obiectul *convențiilor*, adică al *contractelor* (art. 962, 963), iar pe de alta, de obiectul *obligațiunii* (art. 964, 965); confuziune de care codul italian se ferește cu drept cuvânt în art. 1116 — 1118, nevorbind de cât de obiectul *contractelor*. De și unii autori (v. de ex., Demante, V, 40. Demolombe, XXIV, 300. Thiry, II, 607) aprobă confuziunea făcută de legiuitor între obiectul contractului și acel al obligațiunii, totuși confuziunea este regretabilă, pentru că obiectul *contractului* este dreptul ce părțile voesc să creze prin convenția lor, pe când obiectul *obligațiunii* este lucrul sau faptul la care acest drept se aplică. Cpr. Baudry, II, 835. Marcadé, IV, 447. Mourlon, II, 1092, nota 1. Pand. fr., II, 7609. Acollas, II, p. 773, 774. T. Huc, VII, 63. Baudry et Barde, I, 243.

a face sau a nu face (art. 962). Obiectul contractului poate deci să consistă într'un *lucru*, într'un *fapt* sau în o *abstențiune*. Art. 1126 din codul francez (corespunzător cu al nostru 962), o spune anume.

Când contractul n'are nici un obiect, el este *inexistent* ca și cum ar lipsi consimțământul sau *causa*. *Exemplu*: Ți-am vândut un lucru care era perit *in totul* în momentul vândărei; contrarul este nul sau, mai bine dis, *inexistent* pentru lipsă de obiect (art. 1311 C. C.) „*Nec emptio, nec venditio sine re quæ veneat, potest intelligi*“ (L. 8, Pr., Dig., 18, 1, *De contrahenda emptione*)<sup>1)</sup>.

Și ceea ce legea dăce în privința vândărei este neaparat aplicabil tuturor contractelor, art. 1311 fiind o aplicare a principiilor generale.<sup>2)</sup>

Contractul poate să aibă de obiect nu numai proprietatea unui lucru (de ex. vândărea, schimbul, donațiunea, etc.), dar încă folosința lui (de ex., închirierea, comodatul, etc.), sau numai posesiunea lui (de ex. amanetul). Aceasta se spune anume în art. 1127 din codul francez, eliminat din codul nostru ca de prisos, ca și în codul italian și acel olandez, probabil după observațiile lui Marcadé (IV, 127)<sup>3)</sup>.

Art. 1127  
C. fr.

<sup>1)</sup> În caz când lucrul n'ar fi perit cu totul, ci numai *in parte*, Casul în care judecătorii, suverani apreciatori ai faptelor, vor decide dacă lucrul vândut ar fi perit numai în parte. părțile au înțeles sau nu ca vândărea să aibă ființă, și, în caz de a decide chestiunea în mod afirmativ, vor hotări o reducere din preț (argument din art. 1311, *in fine*, 1347, 1348). Baudry et Barde, I, 246. Demolombe, XXIV, 322. Larombière, I, art. 1128, No. 8. După părerea generală, și în baza art. 998, partea care avea cunoștință, în momentul încheierii contractului, de pierderea totală sau parțială a lucrului vândut, va putea fi condamnată la daune către cealaltă parte de bună credință. Demolombe, XXIV, 321. Larombière, I, art. 1128, No. 9. Cpr. L. 57, § 1, Dig., 18, 1, *De contrah. emptione*, etc.—Mai mult încă, după unii acel care a promis un lucru inexistent ar datori daune, chiar dacă el n'ar fi avut cunoștință de pierderea lucrului, afară de cazul în care ignoranța sa ar fi scusabilă. Vezi Baudry et Barde, I, 246, care citează în acest sens pe Ihering, *Despre culpa în contrahendo*, II, p. 60 urm. a traducerei Meulenaëre.

<sup>2)</sup> Baudry et Barde, I, 246. Larombière, I, art. 1128, No. 8 *in fine*. Demolombe, XXIV, 322.

<sup>3)</sup> Cpr. Laurent, *Ante-proiect*, IV, p. 63. Baudry, II, 844. Codul spaniol de la 1889 omite de asemenea de a reproduce acest text.

Pentru ca un lucru <sup>1)</sup> să poată face obiectul unui contract, se cere ca acel lucru să fie cu puțință <sup>2)</sup>, să existe sau, cel puțin, să poată exista fizicament sau legalmente <sup>3)</sup>. Astfel, n'aș putea să mă oblig a-ți da luna. *Impossibile nulla est obligatio.* (L. 185, Dig., 50, 17).

Tot astfel, nu se poate obliga cineva a îndeplini un fapt contrar ordinii publice sau bunelor moravuri (art. 1170 C. Calimach). De exemplu, un judecător nu s'ar putea obliga a nu judeca, pentru că aceasta ar constitui un delict (art. 3 C. C. și 152 C. penal): o persoană n'ar putea să se oblige a vinde un om, etc. <sup>4)</sup> În asemenea caz, ar fi chiar o cauză ilicită (art. 948, § ultim și 966.)

Sensul cuvântului lucru.

<sup>1)</sup> Cuvântul *lucru* (*choses, causa*) nu însemnează aici un *bonum* asupra cărui se poate dobândi un drept, ci un fapt și chiar o abstențiune. Cpr. Pothier, II, 130. Cuvântul *lucru* este deci luat aici în sensul cel mai larg (*lato sensu*), ear nu în sensul sên ordinar. T. Huc, VII, 64, 65. Acollas, II, p. 775. Demolombe, XXIV, 302. Baudry et Barde, I, 243, nota 2 și 292. În cât privește deosebirea ce există între *lucruri* și *binuri*, veđi t. II al lucrării noastre, p. 377 și t. III, p. 210, text și nota 4.

Art. 1170 C. Calimach.

<sup>2)</sup> Aceea ce nu este cu puțință la o parte, nici la amândoué persoanele contractante, ăice art. 1170 din codul Calimach (878 C. autriac), aceea ce este cu totul peste puțință, nu se poate supune unei tocmeți puternice. Acest text vizează o imposibilitate absolută, *impedimentum naturale, id quod natura fieri non concedit*. Dacă însă lucrul sau faptul promis este cu puțință în sine, convenția ar fi validă, cu toate că debitorul s'ar afla în imposibilitate de a'l îndeplini, căci îndată ce lucrul este fizicament cu puțință, creditorul s'a putut aștepta la îndeplinirea lui. Pothier, II, 136. Moulon, II, 1096. Demolombe, XXIV, 318. Baudry, II, 845. Laurent, XVI, 80. „*Si ab eo stipulatus sim qui efficere non possit, cum alii possibile sit, jure factam obligationem Sabinus scribit*“ (L. 137, § 5, Dig., 45, 1).

<sup>3)</sup> „*At, si quis rem, que in rerum natura non est aut esse non potest, dari stipulatus fuerit...., inutilis erit stipulatio*“ (Instit., § 1, III, 19, *De inutilibus stipulationibus*).

<sup>4)</sup> „*Quod turpi ex causa promissum est, veluti si quis homicidium vel sacrilegium se facturum promittat, non valet*“ (Instit. § 24, III, 19). Veđi și L. 15, Dig., 28, 7, unde se ăice: „*Facta que lædunt pietatem, existimationem, verecundiam nostram, et, ut generaliter dixerim, que contra bonos mores fiunt, nec facere nos posse credendum est*“.—In L. 6, Cod., 2, 3, *De pactis*, se mai ăice încă: „*Pacta que contra leges, constitutionesque, vel contra bonos mores fiunt, nullam vim ha-*

Prin urmare, încă o dată, ori ce convențiune care n'are obiect sau care are de obiect un fapt imoral ori ilicit, este nu numai anulabilă, dar *inexistentă*.

Nu trebuie să confundăm lucrurile care n'au ființă cu acele viitoare, adică care nu există încă actualmente, căci aceste din urmă pot face obiectul unei convențiuni. Astfel, așa putea, în mod valid, să'ți vând recolta viitoare a moșiei sau viei mele <sup>1)</sup>, precum și prăsila viitoare a animalelor mele, *fructus et partus futuri* (L. 8, Pr., Dig., 18, 1 și L. 75, § 4, Dig., 45, 1). „Acel ce făgăduiește un preț cuviincios pentru o hotărâta sumă din viitoarele roduri, încheie obicinuit contract de cumpărare și vândare“, dice art. 1709 din codul Calimach (1275 C. austriac). Dacă nu se va face nici o recoltă sau dacă animalul meu nu va fata, convenția va fi *inexistență* pentru lipsă de obiect.

Lucrurile  
viitoare.  
Art. 965.

Vândarea lucrurilor viitoare se întâmplă foarte des în comerț. Astfel, un fabricant de postavuri poate să vândă de pe acum, spre a fi predată într'un termen determinat, o cantitate de postav, de și el nu posedă încă lâna necesară fabricațiunii sale. Aceste contracte poartă în comerț numele generic de *ventes à livrer*. <sup>2)</sup>

Tot de asemenea, pot să 'ți vând o speranță (*emptio spei*), de ex., peștele ce voi prinde cu năvodul (*la vente d'un coup de filet, captus piscium*, art. 1427, 1710 C. Calimach), sau vânatul ce voi ucide mâne, *captus avium* (L. 8, § 1, Dig., 18, 1). Aceasta este un contract aleator (vezi *suprà*, p. 14, 15). În asemenea caz, obligația există

Vândarea u-  
nei speranțe.  
Contract a-  
leator.

*bere indubitati juris est*“. „Tocmala în potriva pravilelor și a naravurilor cele bune, nu se tocmeste“. dice art. 4 partea III, cap. 1, Cod. Caragea (L. 6, Cod., 2, 3). Vezi și art. 1170 C. Calimach, 878 C. austriac, etc. Cpr. Pothier, II, 137. Laurent, XVI, 82. Baudry, II, 845. Pand. fr., II, 7666. Baudry et Barde, I, 292. Marcadé, IV, 449.

<sup>1)</sup> O lege din 6 messidor anul III (abrogată în Belgia prin codul rural din 7 oct. 1886, art. 98, § 9) oprește pe agricultori de a vinde grânele necoapte și prinse încă de rădăcini, pentru a'i împedeca de a sconta pe nimic recoltele lor viitoare și în scop de a-i sustrage de la speculațiunile acaparatorilor.—Fructele și recoltele neculese încă și prinse de rădăcini nu pot fi urmărite de cât în virtutea unei proceduri speciale, statornicită de art. 467 și urm. Pr. civ.

<sup>2)</sup> Cpr. Baudry et Barde, I, 947. Massé, *Droit comm.*, III, 1539.

actualmente, și cu toate că n'aș prinde nici un pește sau n'aș ucide vre un animal, îmi datorești prețul stipulat, pentru că, într'un contract aleator, părțile trebuie să se aștepte la ori ce întâmplare, și cumpărătorul este presupus a se obliga *etiam sine re*, după cum se exprimă L. 8, § 1, Dig., 18, 1, *De contrahenda emptione* <sup>1)</sup>.

În vîndarea unui lucru viitor (*res futura* sau *sperata*), convențiunea este deci condițională, și neîndeplininduse condițiunea, nu se datorește nici prețul; pe când în cumpărarea unor lucruri pe nădejde, după cum se exprimă art. 1427 și 1710 din codul Calimach (*emptio spei*, vîndare aleatorie), convenția este pură și simplă și prețul se datorește, chiar dacă speranța nu s'ar realiza.

Cum se va distinge dacă părțile au înțeles a cumpara și a vinde un lucru viitor (*res sperata*) sau o speranță numai, *o alea*, *o spes*? Chestie de interpretare și de fapt. La caz de îndoială, convenția se va interpreta în contra vîndătorului și în favoarea cumpărătorului (art. 983, 1312, § 2) <sup>2)</sup>.

Se poate, de asemenea, promite lucrul altuia, pentru că făgăduitorul n'are de cât să'l dobîndească spre a'l preda cumpărătorului <sup>3)</sup>.

<sup>1)</sup> „*Aliquando tamen et sine re venditio intelligitur, veluti cum quasi alea emitur: quod fit, cum captus piscium, vel avium, vel missilium emitur. Emptio enim contrahitur, etiamsi nihil inciderit: quia spei emptio est*“ (L. 8, § 1, Dig. 18, 1, *De contrah. emptione*). „Acel ce cumpără cu hurta dintr-o vîitoare folosuri a unui lucru sau cumpără nădejdea lor cu hotărît preț, cade asupra lui primejdia zădărniceții nădejdi, însă i se cuvine lui toate folosurile obicinuite dintru acel lucru“ (Art. 1710 C. Calimach, 1276 C. austriac).

<sup>2)</sup> Cpr. Giorgio Giorgi, III, 296, *in fine*. Molitor, I, 70. Mourlon, II, 1094. Pothier, III, *Vente*, 5. Troplong, *Vente*, I, 204. Pêucescu, I, 172. Baudry, II, 842. Pand. fr., II, 7627. Laurent, XXIV, 99. Thiry, II, 609. Duranton, X, 301 și XVI, 172. Demante, V, 44 bis. Boileux, IV, p. 380. Demolombe, XXIV, 305 urm. Larombière, I, art. 1130, No. 3. Baudry et Barde, I, 247.

<sup>3)</sup> Pothier, II, 134. Nu se poate însă vinde cuiva lucrul care i aparține mai înainte: „*Sue rei emptio non valet, sive sciens, sive ignorans emi*“ (L. 16, Pr. Dig., 18, 1). Veți și L. 1, § 10, Dig. 44, 7, unde se dice: *Nec minus inutilis est stipulatio, si quis rem suam, ignorans suam esse, stipulatus fuerit*.“ Dacă însă lucrul n'ar aparține de cât în mod imperfect cumpărătorului, vîndareaz ar fi bună și vîndătorul va fi obligat a'i transmite proprietatea deseversită. Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 134 și *Vente*, III, 8 urm.

Alta este însă chestiunea de a se ști dacă vânzarea lucrului altuia este validă în legislația noastră, din cauza eliminării art. 1599 C. fr., după care asemenea vânzare este nulă. Chestiunea este controversată <sup>1)</sup>, însă controversa nu este cu puțință de cât dacă lucrul străin s'a vândut fără știrea proprietarului, căci dacă el s'a vândut cu știrea acestui din urmă, nu mai începe îndoială că vânzarea va fi validă. (Cpr. art. 876 din noul proiect al codului civil german).

O moștenire deschisă poate încă face obiectul unei vânzări <sup>2)</sup>.

Vânzarea unei moșteniri deschise.

<sup>1)</sup> Într'un sistem, vânzarea lucrului altuia ar fi nulă, ca și în codul frances (cpr. D. A. Donici și Al. Râșcanu, *Dreptul* din 1892, No. 46 și 65. Trib. Dolj, *Dreptul* din 1894, No. 68. Vezi și *infra* explic. art. 966, p. 131); într'un alt sistem, ea ar fi validă între părți și nulă numai în privința proprietarului, care ar putea să și revendice lucrul sen chiar de la un cumpărător de bună credință: „*Res emptori auferri potest*“. (L. 28, *in fine*, Dig., 18, 1, *De contrahenda emptione*). „Se strică vânzarea, dice art. 44, § 9, partea III, cap. 2 din codul Caragea, când lucrul ce se vinde, străin fiind, se va cere prin judecată și se va lua.“ Cpr. Al. Degre, *Dreptul* din 1874, No. 15, p. 120 și din 1891, No. 10, nota 1. În alt loc, acelaș autor dice că vânzarea lucrului altuia n'ar fi nulă, ci numai *resolubilă*. *Dreptul* din 1875, No. 21. Vezi, asupra acestei chestiuni, în cât privește dreptul nostru anterior, pe lângă textul mai sus citat din codul Caragea, art. 1240 C. Calimach (923 C. austriac); § 6, *in fine*, cap. X, C. Andr. Donici. Vezi și *infra*, explic. art. 966, p. 131.—În noul cod spaniol de la 1889, art. 1599 C. fr. este eliminat, ca și în codul nostru, și acolo se decide în genere că vânzarea lucrului altuia este validă, vânzătorul având obligațiunea de a dobândi lucrul de la proprietarul seu și de a l'preda cumpărătorului, sau, în caz contrar, de a plăti daune. Cpr. A. Levé, *Code cic. spaniol*, No. 25, p. 23, 24 a introducerei. Vezi și tratatul nostru în limba franceză, p. 497, nota 1.

În fine, trebuie să observăm că, după art. 59 din codul de comerț italian, vânzarea comercială a lucrului altuia este validă: *La vendita commerciale de la cosa altrui è valida*. Ea obligă pe vânzător a dobândi lucrul și a l'preda cumpărătorului, sub pedeapsă de daune-interese. Această dispoziție n'a fost reprodusă în codul comercial de la 1887, așa în cât nici o antinomie nu există, în această privință, între codul civil și codul comercial.

Art. 59 C. com. italian, eliminat de legiuitorul nostru.

<sup>2)</sup> Pothier, *Vente*, III, 525. T. Huc, VII, 72. Cpr. art. 1711 urm. C. Calimach, 1278 urm. C. austriac.

Pact succesoral. Art. 965 § 2, 702, 1226 C. C.

Nu se poate însă face învoire asupra unei succesiuni nedeschise încă, sau ori ce pact succesoral în genere, nici chiar în privința unor obiecte determinate din moștenire <sup>1)</sup>, pentru că asemenea tocmele sunt, după cum se exprimă art. 1032 din codul Calimach, *în protiva moralului și pentru aceeaștă prihănite, care de multe ori aduc și un sfêrșit primejdios; quia hujusmodi pactiones odiosae esse videntur et plene tristissimi et periculosi eventus.* (L. 30, *in medio*, Cod., 2, 3, *De pactis* <sup>2)</sup>).

Legiuitorul actual, fidel tradițiunei trecutului nostru <sup>3)</sup>,

<sup>1)</sup> Este în adevêr de principiu că proibițiunea legii, în materie de pacte succesorale, se aplică nu numai la universalitatea bunurilor, dar și la o parte sau un obiect determinat al moștenirii, fie el mobil sau imobil. Baudry et Barde, I, 274. Laurent, XVI, 85. Demolombe, XXIV, 325. Aubry et Rau, IV, § 344, p. 317. Larombière, I, art. 1130, No. 13. Troplong, *Vente*, I, 246. (Cpr. Cas. fr. și Trib. Le Mans, D. P., 46. 1. 25. D. P., 66. 2. 93.

<sup>2)</sup> Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 132 și *Vente*, III, 526. Accarias, *Dr. romain* (ediția a 4-a, 1891), p. 58, nota 2. Baudry et Barde, I, 261. Marcadé, VI, art. 1600, No. 1, p. 213.

<sup>3)</sup> Pactele succesorale au fost, în adevêr, oprite prin toate așezămintele noastre anterioare. Eată cum se exprimă, în aceeaștă privință, pravila lui M. Basarab, glava 277: „Tocmelele tatălui care și mărită fata și o înzăstrează cu condițiune ca zestrea ei dată să fie pentru toate lucrurile ei, și mai mult să nu aibă treabă în bucatele lui, *n'are nici o putere, nici adeverință*, nici nu oprește pe fiea-sa de a'l moșteni, de va muri fără carte“. Veđi și codul Calimach, art. 1032 și 1172, § ultim, etc.—Codul Caragea nu oprește aceste pacte în termeni expreși, însă s'a decis cu drept cuvânt că ele erau oprite și sub acest cod, conform principiilor dreptului roman, pentru că, prin asemenea pacte se aducea o atingere dreptului de a testa. Trib. Dolj (M. Măinescu, președ.), *Dreptul* din 1893, No. 60. Cpr. Trib. Ilfov, *Cur. judiciar* din 1897, No. 20. Veđi, asupra pactelor succesorale, t. III al lucrărei noastre, p. 362 și urm. Pactele succesorale sunt din contra admise în dreptul germanic (veđi E. Lehr, *Dr. civ. germanique*, 375; C. Saxoniei, art. 2003, 2542, 2557; C. german promulgat la 18 aug. 1896, aplicabil în toată Germania cu începere de la 1 ian. 1900, art. 2274 și urm., etc.); însă este de observat că codul austriac nu le admite de cât între soți și în forma unui testament regulat. (Art. 602, 1249 C. austriac). (Cpr. art. 2546 C. Saxoniei. De aceea, art. 879 § ultim din acest cod, corespunđător cu art. 1172 din codul Calimach, anulează înstrăinarea unei succesiuni nedeschise încă: „*Wenn eine Erbschaft oder ein Ver-*

Dreptul vechi și dreptul străin.

oprește ori ce pact succesoral, și pentru a da acestei prohibițiuni o însemnătate și mai mare, el nu se mărginește a o spune o singură dată, ci repetă aceeași prohibițiune în trei texte deosebite, și anume, în art. 702, 965, § 2 și în art. 1226. Art. 1600 din codul fr. mai spune încă că „nu se poate vinde moștenirea unui om viu, chiar cu consimțământul său.“ Acest text nefiind de cât aplicațiunea principiilor de mai sus, a fost eliminat de legiuitorul nostru ca deprisos. (Marcadé, VI, art. 1600, No. 1, *ab initio*).

Legiuitorul actual nu admite nici excepțiunea pe care o admitea dreptul roman, unde se putea, în mod valid, înstrăina drepturile eventuale ce o persoană avea la moștenirea unui om viu, cu consimțământul său, dacă acest consimțământ nu era revocat în tot timpul vieții sale, *et in ea usque ad extremum vite sue spatium perseveraverit*. (L. 30, Cod., 2, 3, *De pactis*). Art. 965 § 2 prevede, în adevăr, că nu se pot face învoiri asupra unei succesiuni nedeschise încă, *chiar de s'ar da consimțământul lui de cuius*, ear art. 702 proibă pactele succesoriale făcute chiar prin contractul de căsătorie. (Cpr. și art. 1226 C. C. <sup>1</sup>)

Deosebire  
între dreptul  
actual și  
dreptul ro-  
man.

*mächtniss, die man von einer dritten Person hofft, noch bei Lebzeiten derselben veräussert wird*“. Cpr. art. 312 C. german. Curtea noastră supremă a mers deci prea departe când a afirmat (v. *Dreptul* din 1876, No. 24 și Bulet. S-a I, 1876, p. 187) că codul austriac permite *pactele succesoriale în genere*.

- <sup>1</sup>) Dreptul actual fiind deci mai riguros de cât dreptul roman, convențiunea făcută de o persoană cu unul sau mai mulți din moștenitorii sei presumptivi, asupra moștenirii sale viitoare, ar fi nulă sau, mai bine zis, *inexistentă*, ca și aceea care ar fi intervenit între moștenitorii sei și cei de al treile. Art. 1118, § 2 din codul italian este formal în această privință. „*Non si può fare, dice acest text, alcuna stipulazione ad una successione non ancora aperta, sia con quello della cui eredità si tratta, sia con terzi*“. Cpr. Laurent, XVI, 84. Baudry et Barde, I, 264. Larombière, I, art. 1130, No. 8. Fuzier-Herman, art. 1130, No. 21. Cpr. și D. P., 49. 2. 165. D. P., 53. 1. 43. D. P., 59. 2. 131. D. P., 94. 1. 546.

Tot ca pact succesoral oprit de lege ar trebui să se considere convenția prin care unul sau mai mulți copii s'ar obliga, în viață fiind părintele lor, a respecta testamentul acestuia, sau a nu ținea nici o samă de el, pentru că prohibițiunea legii nu se aplică numai la moștenirele *ab intestat*, ci și la acele testamentare. Cpr. Baudry et Barde, I, 273. Laurent, XVI, 88. T. Huc, VII, 72. Cas. fr., D. P., 84. 1. 468.



Conv. asupra moștenirii unui absent.

Art. 825.

Nu se poate conveni nici asupra moștenirii unui absent, pentru că moștenirea absentului nu este deschisă și pentru că moartea sa nu se presupune nici odată <sup>1)</sup>.

Cât pentru dăruitorul care ar fi stipulat în folosul seu întoarcerea bunurilor dăruite, în baza art. 825 C. C., pentru cazul când primitorul darului ar fi murit înaintea lui, nimic nu l'ar împedeca de a renunța la acest drept, pentru că, precum numele seu îl arată, dreptul de reîntoarcere, cu toate că este subordonat morței donatarului sau descendenților sei, nu se întemeiază pe o vocațiune ereditară, ci pe convențiunea părților <sup>2)</sup>.

Convențiile relative la o moștenire nedeschisă nu pot nici odată fi confirmate sau ratificate.

Din cele mai sus expuse rezultă că ori ce convenție relativă la o moștenire viitoare și nedeschisă încă, fie această moștenire *ab intestat* sau testamentară, nu este numai anulabilă, ci *inexistentă*, nesusceptibilă de a fi confirmată nici după moartea lui *de cuius*, pentru că, după cum se exprimă art. 1310 din codul italian, ceea ce nu există, nu poate fi confirmat <sup>3)</sup>. *Quod nullum est confirmari nequit* <sup>4)</sup>.

N'ar trebui însă să vedem un pact succesoral oprit de lege în actul prin care cine-va, de bună credință, ar dispune între vii de toate bunurile sale prezente, nici în făgăduința care ar urma a fi îndeplinită numai la moartea făgăduitorului, pentru că, în asemenea caz, datoria este actuală, plata numai fiind amânată până la moartea debitorului. Baudry et Barde, I, 266, 267. Larombière, I, art. 1130, No. 9 și 10. Demolombe, XXIV, 327. Laurent, XVI, 101. Cpr. D. P., 46. 1. 296. D. P., 61. 2. 151.

Tot din aceleași principii mai rezultă încă că cine-va ar putea foarte bine să dispue de averea sa, rezervându'și usufructul până la moarte, fără ca asemenea convenție să poată fi considerată ca un pact succesoral oprit de lege. Cpr. Baudry et Barde, I, 268. C. Poitiers, D. P., 53. 2. 12.

- 1) Baudry et Barde, I, 278 și autorii citați în t. III al lucrării noastre, p. 363, nota 2, unde am văzut, cu toate aceste, că chestiunea este controversată.
- 2) Baudry et Barde, I, 280. Larombière, I, art. 1130, No. 19. Cas. fr., 19 ian. 1836. Répert. Dalloz, *Contrat de mariage*, 354 și *Disp. entre-vifs*, 1756.
- 3) „Non si possono sanare con verun atto confermativo i vizi de un atto nullo in modo assoluto per difetto di formalità”. (Art. 1310 C. italian).
- 4) Laurent, XVI, 106; XVIII, 564 urm., 575 urm. Baudry et Barde, I, 261. Marcadé, V, art. 1338, p. 92 și art. 1398, p. 429. Fuzier-Herman, *C. civ.*, art. 1130, No. 28. Vezi t. IV, al lucrării noastre, p. 88, text și nota 3, p. 107, 108, 241.

Dacă convențiunea are în acelaș timp de obiect o moș-tenire deschisă și una viitoare, ea nu va fi indivisibilă și inexistentă pentru tot, așa precum susțin unii <sup>1)</sup>, ci va fi validă în privința moștenirii deschise, de și prețul hotărât între părți ar fi unul și acelaș pentru ambele moșteniri, dacă cumpărătorul se declară gata a plăti prețul întreg numai pentru moștenirea deschisă, sau dacă, în lipsa unei asemenea declarațiuni din partea-i, judecătorii vor putea să determine partea din preț care se referă la moștenirea deschisă. Cât pentru cazul în care contractul ar statornici două prețuri, unul pentru moștenirea deschisă și altul pentru aceea viitoare, chestiunea nu suferă nici o dificultate, căci fiind în specie două contracte, acel relativ la moștenirea deschisă va fi valid, ear celalalt va fi inexistent <sup>2)</sup>.

La principiul care proibă în mod absolut pactele succesoriale, legiuitorul aduce însă oare care excepțiuni:

1<sup>o</sup> Astfel, după art. 933, se poate da viitorilor soți, prin contractul lor de căsătorie, averea sa viitoare, adecă *averea ce dăruitorul va avea la moartea sa*. Instituția contractuală este deci un pact succesoral permis <sup>3)</sup>.

2<sup>o</sup> Art. 845 permite de asemenea, în partea sa finală, o stipulațiune care constituie un pact asupra unei moșteniri nedeschise încă <sup>4)</sup>.

Veți și t. III, p. 336, 362, 633. Veți și *suprà*, p. 23, text și nota 2.—Pactele succesoriale fiind, după cât am vădut, oprite pentru rațiuni de ordine publică, nulitatea provenind din această prohibițiune poate fi invocată din oficiu de judecatori. C. Paris, D. P., 77. 2. 111.

1) Troplong, *Vente*, I, 251. Veți și decisiile citate în Baudry et Barde, I, p. 265, No. 277, nota 1.

2) Baudry et Barde, I, 277. Demolombe, XXIV, 329. Laurent, IX, 419 și XVI, 86. Duvergier, *Vente*, I, 231. Cas. fr., 9 fevr. 1830, Répert. Dalloz, *Transaction*, 162, nota 2.

3) Veți în t. IV, p. 751 și urm. explic. art. 933. Curtea noastră supremă, prin o decizie foarte strâns motivată, a decis de curând (12 dechem. 1896) că instituția contractuală este admisă și în legislația noastră. *Dreptul* din 1896, No. 83 și *Curier judiciar* din 1896, No. 46. Cpr. C. Craiova, în aceeaș afacere. *Dreptul*, *loco cit.* Concluzii conforme ale proc. general, D. G. Filiti, care, și de astă dată, ne a făcut distinsa onoare de a invoca părerea noastră înaintea Inaltei Curți. Veți *Dreptul* din 1896, No. 80 și *Curier judiciar* din acelaș an, No. 46. Veți și tratatul nostru în limba franceză, p. 179, nota 1 și 496, text și nota 1. Cpr. Barde, I, 281.

4) Veți t. IV al lucr. noastre, p. 352. Cpr. Baudry et Barde, I, 128.

Cazul în care convențiunea ar avea de obiect o moștenire deschisă și una viitoare. Controversă.

Instit. contractuală. Pact succesoral permis.

3<sup>o</sup> In fine, ultimul exemplu de pacte succesoriale excepțional permise îl găsim în art. 1061, § 2 <sup>1)</sup>.

Art. 963.

Am dis că lucrul care face obiectul contractului trebuie să fie cu puțință, să existe, sau cel puțin să poată exista fizicament ori legalmente; dar aceasta nu este de ajuns: lucrul mai trebuie încă să fie în comerț, *in hominum commercio* (art. 963 și 1310 C. C.). „Pentru toate lucrurile supuse comerțului se pot încheia tocmele“, dice art. 1170, *ab initio*, din codul Calimach (878 C. austriac), și art. 1173 din acelaș cod (880 C. austriac) adaogă: „Dacă se va încheia tocmală pentru un lucru a cărui comerț se va opri în urmă de cătră stăpânire, mai înainte de tradarea lui, rămâne tocmală resuflată.“ <sup>2)</sup>.

Lucrurile care sunt afară din comerț nu pot deci face obiectul unui contract, și obligația care ar avea de obiect asemenea lucruri ar fi *inexistentă*, chiar dacă s'ar fi contractat sub condițiunea ca lucrul să reîntre în comerț <sup>3)</sup>.

Lucruri afară  
din comerț.

Lucrurile sunt afară din comerț, 1<sup>o</sup> Prin natura lor (L. 34, § 1, Dig., 18, 1), de exemplu: aerul, apa curgătoare (*aqua profluens*), marea, etc. și toate acele lucruri a căror uz este comun tuturor, *que naturali jure communia sunt omnium* (Instit., § 1, 2, 1);

Lucruri cari  
fac parte din  
domeniul  
public.

2<sup>o</sup> Prin destinația lor. Astfel sunt lucrurile care fac parte din domeniul public, de ex., drumurile mari, drumurile mici și ulițele care sunt în sarcina Statului, fluviile navigabile sau plutitoare (art. 476), porțile, zidurile, șanțurile, întăriturile pietelor de resboi și ale fortărețelor, fortificațiile (art. 478 C. C.), etc. (Cpr. Instit., § 2, 3, 19), <sup>4)</sup>.

<sup>1)</sup> Veți *infra*, explic. acestui text. Cpr. Baudry, II, 998.—Mai veți încă art. 1235, 1495 C. C., asupra cărora veți Larombière, I, art. 1130, No. 35 urm., precum și Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, III, 345.

<sup>2)</sup> „Se strică vîndarea și cumpărătura, dice, art. 44, § 2 din codul Caragea, partea III, capit. 2, când se vor vinde lucruri oprite de pravilă a nu se vinde“. „*Omnium rerum quas quis habere, vel possidere, vel persequi potest, venditio rectè fit: quas verò natura, vel gentium jus, vel mores civitatis commercio exuerunt, earum nulla venditio est*“. (L. 34, § 1, Dig., 18, 1, *De contrah. emptione*).

<sup>3)</sup> Cpr. Gr. G. Păucescu, *Oblig. I*, 167.

<sup>4)</sup> Astfel, lucrurile care fac parte din domeniul public fiind afară din comerț și nefiind susceptibile de apropiatiune sau de posesiune privată (art. 1844 C. C.), nu pot face obiectul

3<sup>o</sup> Pentru oare-care considerații de ordine publică care <sup>Lucruri scoa-</sup> opresc înstrăinarea și libera lor circulațiune. Astfel sunt <sup>se din comerț</sup> substanțele veninoase, care nu pot fi vândute de cât <sup>desid. de ordine</sup> desid. de ordine <sup>publică.</sup> publică. <sup>farmaciști</sup> 1); animalele bolnave sau bătuite de o boală contagioasă (art. 174 L. asupra poliției sanitare și veterinare din 28-mai 1882, etc. 2).

4<sup>o</sup> Fabricațiunea chibriturilor și a cărților de joc (L. <sup>Lucrurile a-</sup> supra cărora <sup>Statul și a</sup> Statul și a <sup>reservat mo-</sup> rezervat mo- <sup>nopolul.</sup> monopolul. <sup>Statul și a</sup> Statul și a <sup>reservat mo-</sup> rezervat monopolul, sunt, de asemenea, supuse unor prescripțiuni pe care părțile, în convențiile lor, nu le pot eluda. Lucrurile asupra cărora Statul și a rezervat monopolul exclusiv sunt deci, în acest sens, afară din comerț 3).

unei convențiuni sau unei acțiuni posesorie. Cas. rom. S-a I. *Dreptul* din 1891, No. 66.—S'a decis însă că inalienabilitatea domeniului public nu poate fi propusă pentru prima oară în casație. Cas. fr., *Pand. Périod.*, 1891. 1. 296 și *Dreptul* din 1891, No. 63.—Vezi însă D. P., 56. 1. 188.

Dar dacă lucrurile dependente de domeniul public nu sunt susceptibile de proprietate privată, părțile ar putea să facă o convenție validă în vederea unei desafectări eventuale a lucrului public. Astfel, poate cine-va să se oblige în mod valid a face stăruințele necesare pentru ca un drum să fie desafectat, în scopul de a face ca un particular să poată dobândi proprietatea privată aceluia drum. Cpr. T. Huc, VII, 69. *Pand. fr.*, II, 7619. Larombière, I, art. 1128, No. 15.

- 1) *Veni mali quidam putat non contrahi emptionem* (L. 35, § 2, Dig., 18, 1).—Substanțele veninoase sunt în comerț și pot face obiectul unei proprietăți private, însă, cu toate acestea, ele nu pot fi vândute și cumparate de cât conform legilor speciale în această materie. N'ar trebui deci să credem, așa precum pe nedrept susțin unii, că lucrurile care nu sunt în comerț sunt acele care nu pot fi vândute și cumparate, căci sunt lucruri care, deși în comerț, totuș nu pot fi vândute nici cumparate, pentru că dispozițiuni speciale au oprit vândarea lor (art. 1310). Cpr. Thiry, II, 611, *in fine*. *Pand. fr.*, II, 7622. Fuzier-Herman, *C. civ.* II, art. 1128, No. 4.
- 2) Cpr. Cas fr., D. P. 93, 1. 20 și *Curier judiciar* din 1893, No. 12, p. 11. Baudry, II, 841. Laurent, XXIV, 94. Guilouard, *Vente*, II, 506. Baudry et Barde, I, 248.
- 3) Cpr. T. Huc, VII, 71. — Mai sunt încă afară din comerț: Uz, abitațiun-usul și abitațiunea (art. 571, 573 C. C.), pensiile de retra- <sup>ne,</sup> pensii de <sup>retragere,</sup> etc.

Funcțiuni  
publice.

Funcțiunile publice sunt, de asemenea, afară din comerț, pentru că ele presupun o delegațiune a puterii publice. Ele nu pot deci să facă obiectul unei convențiuni; de unde rezultă că ori ce contract prin care un funcționar public s'ar obliga a demisiona spre a face loc unei alte persoane, care la rëndul ei, s'ar obliga a plăti o sumă de bani funcționarului demisionat, ar fi radical nul și nu ar avea nici o existență<sup>1)</sup>. (Veți și *infrà*, p. 137).

Prin funcționari publici trebuie însă să înțelegem numai acei care, prin atribuțiunile ce le sunt încredințate de legile organice, dețin puterea, atribut al suveranității naționale, într'un grad ori cât de restrâns, sau fără a o deține, contribuiesc la mersul regulat al lucrului public<sup>2)</sup>.

Persoanele a căror slujbă nu este considerată ca o funcție publică pot deci s'o cedeze chiar pentru o sumă de bani. Astfel, s'a decis că ar fi validă cesiunea funcțiunei secretarului unei comuni<sup>3)</sup>, sau a împiegaților unei socie-

---

gere, recompensele naționale și lefile eclesiasticilor, militarilor și tuturor împiegaților plătiți din tezaurul public, sau din alte case publice, care nu pot fi cedate nici în totul, nici în parte. (Art. 409 Pr. civ., modificat prin L. L. din 1 martie 1881 și din 19 iunie 1892).

1) Baudry et Barde, I, 250. Troplong, *Vente*, I, 220. Duvergier, *Vente*, I, 207. Fuzier-Herman, *Cod. civ.*, art. 1128, No. 15 urm.—Jurisprudența franceză a făcut mai multe aplicațiuni a acestui principiu. Cpr. D. P., 50. 5. 239, No. 1. D. P., 56. 2. 263. D. P., 59. 5. 194, No. 10, etc. — *Contrà*. C. Grenoble și Amiens, Répert. Dalloz, *Oblig.*, 563. Veți și *infrà*, explic. art. 966, 968, p. 137. În Franția, legea din 9 iunie 1853, asupra pensiunilor civile (art. 27), lipsește astăzi de dreptul de pensiuine pe funcționarul care și ar fi dat demisia, primind în schimb o sumă de bani: „*Le fonctionnaire convaincu de s'être démis de son emploi à prix d'argent perd ses droits à la pension*“.

2) Cpr. Trib. Iași, 18 noembr. 1896 (I. Ghica făcând funcțiune de președ.). *Dreptul* din 1897, No. 8.

3) Trib. Le Mans, 22 april 1890. *Pand. Périod.*, 1890. 2. 125. Această soluție (aprobată de Baudry et Barde, I, 255) este însă inadmisibilă la noi, pentru că secretarul comunei (în comunele rurale, notarul) este un agent al autorității comunale și, prin urmare, un funcționar public în toată puterea cuvântului.

tăți private, precum sunt acei ai diferitelor credite <sup>1)</sup>, ai casei sf. Spiridon din Iași <sup>2)</sup> și altor persoane morale.

Cât pentru portărei, ei sunt adevarați funcționari publici, de și sunt retribuiți de părți (art. 2 și 51 L. Org. judecătorești din 1 sept. 1890). Portărei.

Clientela unui medic sau a unui avocat n'ar putea în princip să facă obiectul unei vîndări sau unei cesiuni, pentru că, în privința acestor profesii, este vorba de o încredere personală pe care clientul o are în medic sau în avocat. Clientela unui medic sau avocat.

Credem însă, cu toate acestea, că un medic sau un avocat s'ar putea foarte bine obliga a nuși mai exercita profesiunea sa într'un loc anume determinat și a ceda astfel clientela sa altei persoane, care ar întruni condițiile prescrise de lege spre a exercita o asemenea profesiune, recomandând această persoană clienților sei, închiriîndu'i și localul în care cedenții își exercitau profesiunea lor <sup>3)</sup>.

Un lucru poate să fie afară din comerț într'un mod absolut sau într'un mod relativ.

Astfel, starea civilă a persoanelor este în mod absolut afară din comerț, și nu poate să facă obiectul unei con- Starea civilă.

<sup>1)</sup> Acești funcționari nefiind nici impiegați ai Statului, nici plătiți din tesaurul public sau din altă casă publică, cu drept cuvînt s'a decis că ei nu se pot folosi de dispozițiile excepționale ale legii Grădișteanu, din 1 martie 1881, prin care se declară neaplicarea legii din 1 martie 1881, prin care se declară neaplicarea legii Grădișteanu, din 1 martie 1881, prin rîrii creditelor funcționarilor și la portărei. *Trib. Ilfov, Dreptul* din 1884, No. 34.— *Contrà*. Acelaș trib., *Dreptul* din 1888, No. 65. Acelaș soluție este aplicabilă și portăreilor, pentru că ei nu sunt plătiți din bugetul Statului, ci au o simplă remisă din sumele ce încasează. *Trib. Ilfov* (C. Paraschivescu președ.), *Curier judiciar* din 1896, No. 38. Veți și tratatul nostru în limba franceză, p. 352, nota 1.

<sup>2)</sup> *Trib. Iași*, sentința *suprà* cit., p. 120, nota 2. *Dreptul* din 26 ianuar 1897, No. 8.

<sup>3)</sup> Baudry et Barde, I, 258. Aubry et Rau, IV, § 344, p. 316, 317. Demolombe, XXIV, 342. *Répert. Dalloz, Supplém.*, t. X, V-o *Médecine*, 25 text și nota I. Laurent, XXIV, 96. Pabon, *Manuel juridique des médecins*, 210 urm. Cpr. D. P., 96. 2. 31. Sirey 95. 2. 43. D. P., 50. 2. 193. D. P., 51. 2. 185. D. P., 61. 1. 326, etc.—*Contrà*. *Trib. și C. Paris*, D. P., 46. 3. 62. D. P., 47. 4. 494, No. 2.

vențiuni <sup>1</sup>). Tot astfel sunt și moștenirile viitoare (veți *supră*, p. 114 și urm.).

Fondurile  
rurale.

Fondurile rurale sunt încă scoase din comerț, însă numai în privința străinilor (art. 7 Constit.), adecă în mod relativ <sup>2</sup>).

Inalienab.  
fondului  
dotal.

Tot astfel, fondul dotal nu este în mod absolut scos afară

Art. 7, § 5  
Constit.

<sup>1</sup>) Cas. fr., D. P., 86. I. 55. T. Huc, VII, 68. Pand. fr., *Oblig.*, II, 7618. Laurent, XVI, 149.

<sup>2</sup>) Art. 7, § 5 din Constituție declarând că străinii sunt incapabili de a dobândi imobile rurale în România, am vădut că ei sunt incapabili de a dobândi asemenea imobile nu numai prin prescripție, cumparare, donațiune, etc. (cpr. Cas. rom. și Trib. Bacău. Bulet. S-a I, anul 1891, p. 1081 și anul 1892, p. 464. *Dreptul* din 1895, No. 43), dar și prin moștenire *ab intestat* sau testamentară. Veți Trib. Suceava și Curtea din Iași; Tribun. București, Buzeu și C. București, *Dreptul* din 1891, No. 75 și din 1892, No. 13. *Dreptul* din 1894, No. 55 și din 1896, No. 47. C. Galați (22 martie 1897), *Dreptul* din 1897, No. 29. Cpr. asupra acestei chestiuni, foarte controversată, tomul I al lucrării noastre, p. 164 urm., t. III, p. 238 și t. IV, p. 52. Veți și tratatul nostru în limba franceză, p. 35 urm. și p. 448, nota 1.—Veți însă în sens contrar, Alex. Degre, *Dreptul* din 1886, No. 32 și din 1896, No. 63.—S'a dis, între altele, că străinul, care, după textul sus-citat din Constituțiune, este exclus de la dreptul de a dobândi imobile rurale, ar putea reclama în bani partea sa succesorală dintr'un asemenea imobil, și această soluțiune a fost consfințită de curând (5 fevr. 1897) prin o decizie a Curței din București, S-a III, dată sub președ. D-lui A. Eustațiu (*Dreptul* din 9 martie 1897, No. 20) și *Cur. judiciar* din 18 mai 1897, No. 19. Această soluție, formal admisă prin art. 654 din codul austriac, în privința legatelor lucrurilor ce legatarul este personal incapabil de a poseda, ar fi până la un punct oare care juridică și, în ori ce caz, mai echitabilă de cât acea admisă de jurisprudență și de o parte însemnată din doctrină, însă nu vedem cum moștenitorul ar putea să vândă imobilul, atunci când pentru a vinde el trebuie să fie proprietar, și el este incapabil de a dobândi proprietatea imobilelor rurale. Bunurile nu se vor putea deci vinde de cât atunci când, între moștenitori, unul ar avea capacitatea de a dobândi. Cât pentru dreptul ce unii au voit să confere, în asemenea caz, ministerului public, aceasta este cu deseveșire inadmisibil în legislația noastră, unde legea franceză din 20 april 1810 lipsește. Legea fiind deci din toate punctele de vedere nedreaptă și pot a fi ce chiar neumană, chestiunea reclamă o soluție grabnică, însă nu de la camerele ordinare, ci de la o cameră de revisuire.

Amicul nostru, Gr. Vulturescu, a depus de curând în Senat, din inițiativă parlamentară, un proiect de lege pentru

din comerț, pentru că părțile sunt libere de a permite înstrăinarea lui (art. 1252). Inalienabilitatea fondului dotal nu mai este deci astăzi de ordine publică, precum era la Romani: *Reipublice interest mulieres dotes salvas habere, propter quas nubere possunt.* (L. 2, Dig., 23, 3, *De jure dotium*).

De asemenea, pământurile date clăcașilor prin legea rurală din 1864 sunt inalienabile numai până la 1916 (art. 132 Constit. L. din 8 iunie 1884)<sup>1)</sup>, și această inalienabilitate nu este absolută, de oare ce ele pot fi înstrăinate către comună sau către un alt sătean neînproprietărit<sup>2)</sup>,

Pământurile  
clăcașilor.  
L. din 1864,  
1879 și art.  
132 Constit.

punerea codului civil în acord cu dispozițiile art. 7 din Constituție (vezi *Dreptul* din 1897, No. 7 și 8), însă pe lângă că această lege, dacă s'ar vota, ar fi anti-constituțională, apoi ea mai lasă de dorit și din alte puncte de vedere. Nu este însă locul aici de a arata lacunele acestui proiect de lege. Vezi însă critica lui foarte judicioasă, făcută de amicul și colegul nostru, N. Basilescu, în *Dreptul* din 1897, No. 10.

1) Ele sunt, de asemenea, până la această dată, imprescriptibile (art. 1844). Cas. rom., *Dreptul* din 1891, No. 73 și *Curierul judiciar* din 1893, No. 55.—Și pământurile date bisericilor pentru întreținerea lor și a clerului sunt inalienabile și imprescriptibile. Cas. rom. S-a I, *Dreptul* din 1891, No. 73.

2) Se discută chestiunea de a se ști dacă preoții de sate au capacitatea de a dobândi pământuri rurale de la un fost clacaș, și s'au dat hotărâri și într'un sens și în altul. Cpr. Trib. Buzeu, Ialomitza și C. București, *Dreptul* din 1893, No. 37 și din 1891, No. 70. Curtea din București dăce foarte bine, în această privință (*Dreptul* din 1893, No. 37, p. 296), că preoții chiar fii de clacași, n'au fost nici o dată înproprietăriți și nu sunt cultivatori de pământ; de unde și conclusia juridică că ei nu pot să dobândească pământuri rurale, folosinduse numai de pământul dat bisericeii conform art. 14 din legea rurală, care, în această privință, menține disp. din Regul. Organic, anexa lit. B, publicată în *Manualul administrativ* al Moldovei, t. I, No. 303, p. 437 urm.—Când într'o comună nu se găsesc preoți, usufructul pământului dat conform art. 14 din legea rurală revine bisericeii, care este nudă proprietară, și, în caz de dărâmarea bisericeii, el revine comunei, ear nu proprietarului moșiei, care, în urma legii din 1864, a pierdut în mod definitiv proprietatea lui. Cas. rom., *Dreptul* din 1891, No. 73.

Preoții nu  
pot dobândi  
pământuri  
rurale.  
Controversă.

Sătenii ar putea însă se dobândească asemenea pământuri, chiar dacă ei ar ocupa o funcțiune publică în comună, precum ar fi acea de notar, de învățător, etc. Tribun. Prahova. *Dreptul* din 1890, No. 29. Curtea din București a decis altă dată (*Dreptul* din 1876, No. 18) că prin sătean trebuie să se înțeleagă ori-cine domiciliează în comună; însă această în-

Săteni.



și aceasta chiar în urma legii de revizuire din 8 iunie 1884, fiind că această lege n'a înțeles să modifice legile anterioare din 1864 și din 1879, ci a voit să dea inalienabilității proclamate prin aceste legi, un caracter constituțional și să prelungească termenul fixat pentru această stare de inalienabilitate încă pe 32 ani, adică până la 7 iunie 1916<sup>1)</sup>.

Transmit. pământurilor clăcășești prin testament.  
Controversă.

Pământurile clăcășești pot, de asemenea, fi transmise prin testament, însă, bine înțeles, numai acelor persoane care au capacitatea de a le dobândi prin acte cu titlu oneros<sup>2)</sup>. Curtea din Craiova a decis (7 dechem. 1896) că femeea săteancă poate dobândi prin testament pământul cu care soțul ei a fost înproprietărit, de oare ce nici legea rurală din 1864, nici cea interpretativă din 1879 nu o exclude de la acest drept<sup>3)</sup>.

terpretare largă este departe de a fi juridică, căci sătean nu este de cât țaranul sau cultivatorul de pământ. „Considerând că Curtea noastră supremă, că prin sătean nu se înțelege un individ care simplu locuiește în comună, ci acel individ care prin profesiunea sa obicinuită este sătean, adică țaran, etc.“ Dreptul din 1885, No. 38, p. 299.

- <sup>1)</sup> Cas. rom., C. București, Trib. Prahova, Ialomitza, Dolj, etc. *Dreptul* din 1885, No. 38; din 1890, No. 29; din 1891, No. 60 și 70; din 1893, No. 49 și 77; din 1895, No. 61; din 1896, No. 26 și 55. Id. *Curier judiciar* din 1893, No. 81; din 1896, No. 5, 11, 13 și 28, etc. În acelaș sens: Em. Cernătescu, *Dreptul* din 1892, No. 48 și 50. Tot în acest sens s'a pronunțat de curând și Curtea din Iași, după ce mai întâi se pronunțase în sens contrar. *Dreptul* din 1897, No. 9.—*Contra*. Trib. Teleorman, Iași, Râmnic-Serat, Slatina, Suceava, Romanați, etc. *Dreptul* din 1887, No. 56 și din 1893, No. 34. *Curier judiciar* din 1896, No. 1, 16, 21, 30. *Dreptul* din 1897, No. 37, etc. Vezi și G. Flaișlen, în *Dreptul* din 1891, No. 38, p. 298. Vezi și tratatul nostru în limba franceză, p. 303, nota 3.

Pământurile și locurile de casă date prin legea rurală foștilor clăcași, se cuvin, când fac parte din o moștenire vacantă, comunei respective, ear nu Statului (art. 8 L. rur. din 1864). Trib. Iași, 26 fevr. 1897, I. Ghica făcând funcțiunea de președ., *Dreptul* din 1897, No. 37.

- <sup>2)</sup> Cas. rom. S-a I, 9 martie 1896., *Dreptul* din 1896, No. 32. *Idem* G. G. Flaișlen, *Dreptul* din 1891, No. 37, 38, 39.—*Contra*. Tribun. Suceava, *Dreptul* din 1893, No. 75. Vezi și tratatul nostru în limba franceză, p. 152, nota 3.
- <sup>3)</sup> *Dreptul* din 1897, No. 20.—O învățătoare nu poate însă dobândi pământ rural prin contract de vindere cumparare. Trib. Prahova, *Dreptul* din 1896, No. 48.

Pământurile clacașilor puteau fi urmărite pentru da-  
torii și vândute prin licitațiune publică, însă, bine înțeleș,  
numai la persoanele capabile de a le dobândi <sup>1)</sup>). Asemene  
urmărire nu mai este însă astăzi cu puțință, pentru că le-  
gea judecătoriailor de ocoale din 1 iunie 1896 prevede,  
prin art. 42, că „locurile de muncă, casele și ogrăzile date  
locuitorilor săteni prin legile de inproprietărire, care le  
declară inalienabile, nu pot fi nici urmărite nici sechestrate“.

Urmărirea  
silită a pă-  
mânturilor  
clacășești.

Mai trebuie încă să observăm că toate hotărârile date  
de tribunale în privința vânzărilor sau schimburilor de pă-  
mânt între săteni sunt, după legile existente (L. din 13  
fevr. 1879, art. 8), definitive și executorii, fără drept de  
apel sau de recurs în casație <sup>2)</sup>).

În fine, nu este destul ca contractul să aibă de obiect  
un lucru la care ambele părți sau macar una din ele  
se obligă (art. 962), ci mai trebuie încă ca lucrul să adu-  
că un folos sau cel puțin o plăcere creditorului și să fie  
determinat cel puțin în specia sa, *genus limitatum* (art. 948,  
§ 3 și 964.).

Determina-  
rea lucrului  
care face o-  
biectul con-  
tractului.  
Art. 948, § 3  
și 964.

Un lucru poate să fie determinat în genul seu, *in de-  
obște*, după cum se exprimă art. 796 din codul Calimach,  
de ex., un animal; în specia sa, de ex., un cal; în indivi-  
dualitatea sa, *in feliū*, după cum se exprimă art. 796 din  
codul Calimach, de ex., un cal roib sau alb, cutare moșie,  
grăul ce am în hambar, etc.

Pentru ca un lucru să poată face obiectul unui con-  
tract, nu este de ajuns ca el să fie determinat numai în  
genul seu. De exemplu, nu mă pot obliga ați da un ani-  
mal, fără a arăta la ce specie el aparține, pentru că, în  
asemene caz, aș putea să mă liberez dându-ți un animal  
fără nici o utilitate, de ex., un purice, o muscă, etc. <sup>3)</sup>).

<sup>1)</sup> C. din București, 13 ianuar și 15 iunie 1896, *Dreptul* din 1896, No. 55 și *Curierul judiciar* din 1896, No. 5.

<sup>2)</sup> Cas. rom. S-a I, 26 dechem. 1896 și 15 april 1892. *Dreptul* din 1897, No. 7 și din 1892, No. 50. C. din București, *Drep-  
tul* din 1894, No. 42. Veți și tratatul nostru în limba fran-  
ceză, art. *Organ. judiciaire*, p. 303, nota 3.

<sup>3)</sup> Pothier, II, 283. Mourlon, II, 1097. Baudry et Barde, I, 282.  
Baudry, II, 843. Thiry, II, 611. Aubry et Rau, IV, § 344,  
p. 315. Demante, V, 43 bis I. Laurent, XVI, 77. Vigié, II,  
1079. Marcadé, IV, 451. Demolombe, XXIV, 313. Păucescu, I,  
170. T. Huc, VII, 74. Veți și t. IV al lucrării noastre, p. 568.

Lucrul însă determinat în specia sa, *in specie*, de ex., un cal, poate face obiectul unui contract, pentru că, în asemenea caz, alegerea debitorului nu va putea să poarte asupra unui animal fără nici o utilitate <sup>1)</sup>. În asemenea caz, debitorul se va libera dând un cal de o valoare mijlocie (art. 908, 1103).

Strămutarea  
proprietății  
prin tradiție.

Trebuie însă să observăm că, în asemenea caz, convenția nu este translativă de proprietate, ci produce numai un drept de creanță. Tradiția singură va determina calul promis sau vândut și va strămuta proprietatea lui. Aceasta este unul din cazurile în care tradiția strămută proprietatea (art. 644) <sup>2)</sup>.

Determinarea  
cantității  
lucrului.

Când lucrul determinat în specie nu prezintă utilitate de cât într-o cantitate oarecare, cantitatea, *quantum sit...* (L. 74, § 1, Dig., 45, 1) trebuie să fie determinată prin contract, sau cel puțin contractul trebuie să conțină elementele necesare pentru determinarea ei. De exemplu: Ți-am promis vin sau grâu, fără să dic anume cât, obligația este nulă, ca și în cazul când ți-aș fi promis un animal, pentru că aș putea să mă liberez dându-ți o picătură de vin sau un grăunte <sup>3)</sup>.

Obligația ar fi însă validă dacă ți-am promis sau dacă ți-am vândut o merță, o kilă de grâu, etc., sau grăul ori vinul cât îți va trebui pentru un timp anume determinat, sau pentru casa D-tale, căci, deși cantitatea nu se vede determinată prin contract, totuși acesta conține elementele necesare pentru determinarea cantității promise sau

<sup>1)</sup> Pothier, II, 131, 283. Pand. fr., II, 7635 și autorii citați la nota precedentă. Vezi și t. IV al lucrării noastre p. 568.— Obligația ar fi însă nulă dacă m'aș fi obligat a'ți da un quadruped, un mamifer, etc. Baudry, II, 843. Marcadé, IV, 451. Baudry et Barde, I, 283.

<sup>2)</sup> Cpr. Larombière, I, art. 1138, No. 17. T. Huc, VII, 74. Pécucescu, I, 248. Vezi și t. III al lucrării noastre, p. 208 și t. IV, p. 182 și 547. Vezi și *infra*, explic. art. 971, 1295, § 1.

<sup>3)</sup> *Triticum dare oportere stipulatus est aliquis. Facti questio est, non juris. Igitur si de aliquo tritico cogitaverit, id est, certi generis, certe quantitatis, id habebitur pro expresso. Alioquin si cum destinare genus et modum vellet, non fecit, nihil stipulatus videtur; igitur ne unum quidem modium.* (Nu se datorește, în asemenea caz, nici o măsură). L. 94, Dig., 45, 1, *De verb. obligationibus*.

vândute <sup>1)</sup>. „Tăcerea părților asupra cantității nu va fi un obstacol la existența contractului, țice art. 1273 din noul cod spaniol de la 1889, de câte ori ea va putea fi determinată, fără un nou acord al părților“.

Determinarea lucrului în individualitatea sa este încă cea mai bună. Atunci se țice că lucrul este *un corp cert* (art. 1061 § 1, 1102, 1156, 1329 C. C.). <sup>2)</sup> Determin. lucrului în individualitatea sa.

Ce trebuie să decidem în caz când, din două lucruri care fac obiectul unei obligațiuni alternative, unul este determinat, ear cela-lalt nedeterminat și nedeterminabil? De ex., ți-am făgăduit calul ce'l am în grajdul meu sau vin. In asemenea caz, obligația va fi pură și simplă, modalitatea alternativei fiind considerată ca fără ființă. (Argum. din art. 1029). Judecătorii vor aprecia însă în fapt dacă nu cum-va am înțeles să ți făgăduesc sau calul meu sau vin până la concurența valorii lui, în care caz va exista o adevărată obligație alternativă, și mă voi putea libera dând, după alegerea mea, unul din cele două lucruri promise (art. 1026), sau acela pe care îl va alege creditorul, dacă, după contract, el are alegerea (art. 1027) <sup>3)</sup>.

## SECȚIUNEA IV

### Despre cauza convențiilor.

A treia condițiune neapărată pentru existența convențiunei sau a contractului, este o cauză adevărată și licită.

Cuvântul *cauză* are mai multe semnificațiuni :

1<sup>o</sup> Causa însemnează relațiunea a două lucruri, unul față cu altul. Astfel, când țicem că un lucru are de cauză un alt lucru, aceasta însemnează că un lucru este consecința altuia. Causa, în asemenea caz, se țice *eficientă*. Diferitele sensuri ale cuvântului cauză.

2<sup>o</sup> Prin cauză se mai înțeleg încă motivul care ne determină a contracta sau *causa impulsivă* : *cur contrahitur*.

<sup>1)</sup> Thiry, II, 611. Baudry et Barde, I, 284. Mourlon, II, 1099. Baudry, II, 843. Demolombe, XXIV, 314, 315 și toți autorii. Veđi și t. IV al lucrării noastre, p. 568. Cpr. Cas. fr., D. P., 56. 1. 438.

<sup>2)</sup> Art. 903, 927, 971, 995, 997, 1018, 1044, 1295, 1571, etc, sunt relative tot la lucruri determinate în *individuo*. Veđi cele spuse în t. IV, p. 182, 547, 568.

<sup>3)</sup> Cpr. Larombière, I, art. 1129, No. 7. Baudry et Barde, I, 285. Fuzier-Herman, C. civ., II, art. 1129, No. 16.

Astfel, dacă având a face o călătorie în munți, cumpăr un cal cu 500 de lei, motivul sau cauza impulsivă ori determinantă este nevoea calului pentru călătoria ce voesc a întreprinde; aceasta mă împinge a contracta: *cur contrahitur*.

Cauza finală, scopul imediat ce mi propun este însuș calul: *quid contrahitur*.

Deosebire între cauza și motivul convențiilor. Din cele mai sus expuse rezultă că, de și, în limba de toate dălele, cuvintele *causă* și *motiv* sunt sinonime, totuși, în drept, trebuie să ne ferim de a le confunda <sup>1)</sup>, pentru că, precum am vădut mai sus (p. 48 și 55), una și alta sunt cărmuite de principii deosebite.

*Causa* convenției este, în adevăr, precum am mai spus-o odată (p. 55, nota 5, *in fine*), rațiunea imediat și direct determinantă care face pe părți să contracteze, ear *motivul* este, din contra, o rațiune indirectă și departată care le împinge a contracta <sup>2)</sup>.

Astfel, într'o vëndare imobiliară, cauza convenției pentru vëndător este dorința de a dobândi o sumă de bani în schimbul imobilului vëndut, ear pentru cumpărător, dorința de a deveni proprietar. Vëndătorul voește el însă ca cu banii prinși din vëndare să deschidă un stabiliment de comerț sau de industrie, ori să'i dee cu dobândă pentru a'și mări venitul; ear cumpărătorul înțelege el să'și plaseze capitalul în imobile, pentru că acest mod de întrebunțare ar presinta o mai mare garanție de cât imprumaturile cu dobândă, în care adese ori se întâmplă perderi, etc; aceste sunt *motivele* contractului. Dacă acum ne închipuim o donațiune, cauza pentru dăruitor este dorința de a veni în ajutorul donatarului, ear motivul este starea de scăpătăciune în care se găsește acesta, serviciile pe care dăruitorul le ar fi primit de la dēnsul sau de la autorul lui, etc. (Cpr. art. 734 C. Calimach, 572 C. austriac).

<sup>1)</sup> Cu toate aceste, asemenea confuzie regretabilă se face de Toullier (III, partea II, 166, 167), care dīce că acesta era înțelesul ce cuvântul *causă* avea și la Romani (L. 5, Dig., 12, 7, *De conditione sine causa*). In aceiaș greșală cade și Delvincourt. Veđi *supră*, p. 55, nota 5.

<sup>2)</sup> „*La cause, c'est le motif prochain, immédiate, essentiel de l'obligation; le motif, c'est la cause éloignée, la cause de la cause, le pourquoi du pourquoi*“. Baudry et Barde, I, 302, *in fine*.

Motivele contractului fiind deci personale fie cărei părți contractante, ușor se poate pricepe pentru ce eroarea asupra motivelor nu poate să dea loc la anularea contractului (vezi *supra*, p. 55, 56), căci dacă ar fi astfel, una din părți ar suferi de greșala celeilalte, fără să fi participat la dânsa <sup>1)</sup>).

3<sup>o</sup> În fine, cauza este rațiunea determinantă care a decis pe părți a contracta, scopul principal și imediat ce ele și au propus: *id quod inducit ad contrahendum*.

Astfel, într'o vânzare, dobândirea lucrului este cauza obligațiunei cumpărătorului, ear dobândirea prețului este cauza obligațiunei vânzătorului: *quid contrahitur*.

Intr'un contract de locațiune, prețul locațiunei este cauza obligațiunei proprietarului, ear folosința imobilului este cauza obligațiunei chiriașului.

Intr'o societate, cauza pentru fie care parte este dorința de a realiza un folos.

Din cele mai sus expuse vedem că, în contractele sinalagmatiche, obligația uneia din părți are de cauză obligația celeilalte părți <sup>2)</sup>. (Vezi *infra*, p. 154).

Intr'un împrumut cu titlu oneros sau cu titlu gratuit (contract unilateral), cauza obligațiunei împrumutătorului, scopul principal ce el își propune este remiterea unei sumi de bani în mânele sale.

Cauza obligațiunei poate fi desinteresată. Astfel, într'o donațiune, cauza obligațiunei dăruitorului este dorința de a fi folositor altuia, mai mult de cât dorința de a dobândi recunoștința donatarului; ear pentru donatar, cauza este dorința de a dobândi averea dăruită.

Așa dar, cauza convențiunei, o mai repetăm încă o-

<sup>1)</sup> Cpr. Boissonade, *Projet du C. C. du Japon*, II, 61, 62. Thiry, II, 612. Baudry, II, 848 urm. Pand. fr., II, 7677. T. Huc, VII, 75, 76. Păcescu, I, 178 urm. Ar. Pascal, *Gazeta tribun.* din 1862, No. 45. Baudry et Barde, I, 302. Mourlon, II, 1101. Demolombe, XXIV, 354 urm. Demante, V, 46 bis, I. Vigié, II, 1084. Laurent, XVI, 109. Aubry et Rau, IV, § 345, p. 321, nota 2. Marcadé, IV, 400. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, III, 437 urm.

<sup>2)</sup> Baudry, II, 846, 855. Marcadé, IV, 400, 456. Thiry, II, 612, 613. Baudry et Barde, I, 298, 317. Demolombe, XXIV, 346, 362. Demante, V, 46 bis II. Mourlon, II, 1102, 1106. Vigié, II, 1090. Laurent, XVI, 165. T. Huc, VII, 85. Cas. fr., D. P., 1891. 1. 329. Cas. rom., S-a. I, Bulet. 1881, p. 759.

dată, este rațiunea imediat și direct determinantă care face pe părți să contracteze: ea este scopul principal și imediat ce ele și au propus.

În acest sens, cuvântul cauză este întrebuințat de legiuitorul modern, și în acest sens el era întrebuințat și în dreptul roman <sup>1)</sup>.

Aceasta este cauza care trebuie să fie adevărată și licită (art. 966).

Lipsa de cauză sau falsitatea cauzei face ca oblig. să fie inexistentă.

Ori ce convențiune trebuie deci să aibă o cauză, care să fie adevărată și licită. Lipsa unei cauze, sau împrejurarea că cauza ar fi falsă ori ilicită, ar face ca convențiunea să fie lovită de o nulitate absolută, să nu aibă nici un efect, după cum se exprimă art. 966 C. C., adecă să fie *inexistentă* <sup>2)</sup>, și, în asemenea caz, nulitatea sau mai bine dis existența poate fi propusă de ori ce persoană interesată, și prin urmare, chiar de părțile contractante <sup>3)</sup>. Nu s'ar putea deci opune părții contractante adagiul „*Nemo auditur propriam turpitudinem allegans*“, de și Curtea din Chambery hotărîse contrariul (D. P., 61. 5, 328, No. 12).

Legiuitorul distinge trei cazuri în care convențiunea este inexistentă: 1<sup>o</sup> acel în care obligația este fără cauză; 2<sup>o</sup> acel în care ea este întemeiată pe o cauză falsă și 3<sup>o</sup> cazul în care obligația ar avea o cauză nelicită.

**Art. 966.**—Obligația fără cauză sau fondată pe o cauză falsă, sau nelicită, nu poate avea nici un efect. (Art. 948, 968, 993 C. C. Art. 1131 C. fr.)

**Art. 968.**—Cauza este nelicită, când este prohibită de legi, când este contrară bunelor moravuri și ordinii publice. (Art. 5, 620, 728, 1008, 1010 C. C. Art. 1133 C. fr.)

### 1<sup>o</sup> Obligații fără cauză.

Obligațiunea este fără cauză de câte ori ea este contractată în virtutea unei cauze care nu există. Exemplu:

- 1) „*Nam si lis fuit, hoc ipsum quod a lite disceditur, causa videtur esse*“. (L. 65, § 1, Dig., 12, 6, *De conditione indebiti*).
- 2) Cpr. Trib. Fălciu, 21 ianuar 1897, *Curier judiciar* din 1897, No. 8. Veți și *infra*, p. 151, text și nota 1.
- 3) Cas. fr., 25 april 1887, D. P., 87. 1. 397. *Pand. Périod.*, 1887, 1. 135. D. P., 79. 1. 413. Cpr. Baudry, II, 854. Laurent, XVI, 121. Aubry et Rau, I, § 35, p. 115. Baudry et Barde, I, 316. Demolombe, XXIV, 381. Veți și *infra*, rubrica: *Despre acțiunea în simulațiune*.

Ți am vândut un lucru care nu mai avea ființă în Art. 1311. momentul contractului (art. 1311 C. C.), sau un lucru viitor care, la timpul oportun, n'a luat naștere (veđi *supră*, p. 111). Obligația mea este nulă sau, mai bine Țis, *inexistentă* pentru lipsă de cauză <sup>1)</sup>.

De asemenea, în vândarea lucrului altuia, se susține că <sup>Vândarea lucrului altuia.</sup> obligațiunea e fără cauză, de oare ce, în contractele de vândare, cauza obligațiunii este, precum am veđut (p. 128), dobândirea lucrului vândut *hic et nunc*; și proprietatea nu se poate dobândi imediat când vândătorul nu este proprietar al lucrului vândut; prin urmare, cumpărătorul va putea cere nulitatea obligațiunii sale de a plăti prețul pentru lipsă de cauză <sup>2)</sup>.

Așa dar, în acest sistem, vândarea lucrului altuia ar fi nulă la noi, ca și în Franția. Am veđut însă, *supră*, p. 113, nota 1, că chestiunea este controversată.

În fine, actul simulat, pe care două persoane îl fac <sup>Acte simulate.</sup> între ele, este lipsit de cauză sau are o cauză falsă, pentru că falșitatea cauzei se confundă cu lipsa ei; de aceea, dacă se va dovedi simulația prin mijloacele permise de lege, actul nu va produce nici un efect, va fi *inexistent* (art. 966) <sup>3)</sup>.

- <sup>1)</sup> Jurisprudența noastră este aproape unanimă pentru a de- Restituirea cide că reținerile făcute din salariul funcționarilor comunali, reținerilor ai comitetelor permanente, etc., pot fi cerute înapoi de acei, făcute din sa- funcționari, pentru că neexistând încă nici o lege care să narilor funcțio- le confere dreptul la pensiuine, asemenea rețineri au fost e- munali, etc. fectuate fără nici o cauză. Veđi decisiile citate în colecția Christescu, la art. 966, No. 9 urm. — În cât privește însă funcționarii sanitari comunali sau județeni (medici, veterinari, etc.), s'a decis că reținerile ce le s'au făcut nu pot fi cerute înapoi, de vreme ce ele au fost poprite pe baza budgetului și în vederea legii sanitare din 3 april 1885, care impune o asemenea obligațiune. Cpr. C. Iași și Cas. rom. *Dreptul* din 1890, No. 5 și Bulet. S-a I, 1880, p. 444. Aceiaș soluție s'a admis în privința funcționarilor căilor ferate. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1893, No. 48.
- <sup>2)</sup> Tribun. Dolj, *Dreptul* din 1894, No. 68. Veđi în acelaș sens și autoritățile citate *supră*, p. 113, nota 1. Cpr. Boissonade, II, 60, p. 73, 74. Veđi Andr. Donici, § 6, *in fine*, cap. X, *despre tocmele*; art. 1240 C. Calimach (923 C. austriac); art. 44, § 9, partea III, cap. 2, Cod. Caragea, etc.
- <sup>3)</sup> Veđi *înfră*, rubrica: *Despre acțiunea în simulațiune*. Cpr. C. București, *Dreptul* din 1886, No. 63 și Alex. Degre, *Dreptul* din 1891, No. 9.



Art. 1439.

Causa poate să existe în momentul contractului și să înceteze de a avea ființă mai târziu. Exemplu: Am închiriat de la D-ta pe trei ani un imobil cu preț de 1000 de lei pe an; după un an, imobilul este distrus prin foc sau altă întâmplare. Nu ți mai datoresc chiria, pentru că obligația mea nu mai are cauză, de oare ce D-ta nu ți mai poți îndeplini obligațiunea D-tale.

În contractele de locațiune, pierderea obiectului închiriat face deci ca obligația de a plăti chiria să fie fără cauză (art. 1439<sup>1</sup>).

### 2<sup>o</sup> *Obligații întemeiate pe o cauză falsă.*

Causă falsă.

Causa este falsă când ea nu există în realitate și părțile au crezut ori s'au făcut că cred în existența ei. Exemplu: Mă oblig a ți plăti 10,000 de lei drept achitarea unui legat ce ți lasase autorul meu; pe urmă însă se descopere un alt testament care revoacă acest legat. Obligația mea nu ți va produce efectele sale, pentru că, de și credeam că cauza există, totuși, în specie, ea nu ți are ființă<sup>2</sup>).

Alt exemplu: Mă oblig a ți restitui 1000 de lei pentru un pretins împrumut ce mi ai fi făcut, știind prea bine că nu ți datoresc nimic. Causa este falsă, și eu debitorul cunosc falsitatea ei; însă, în asemenea caz, obligația își va primi efectele sale, dacă nu voi dovedi falsitatea cauzei exprimate. Debitorului încumbă deci sarcina de a dovedi, prin mijloacele permise de lege, falsitatea cauzei exprimate în obligația sa (art. 1169).

Causă simulată.

Causa poate fi falsă când părțile cu știință au aratat o altă cauză de cât cea adevărată. De ex., pentru o datorie provenită din joc sau prinsoare (art. 1636), s'a scris un bilet arătându-se ca cauză împrumutul. Această simulațiune nu face ca obligația să fie nulă, dacă creditorul va dovedi existența cauzei adevărate, care, bine înțeles, ar fi licită<sup>3</sup>). Debitorul, care va contesta cauza exprimate

<sup>1</sup>) Cpr. Thiry, II, 615. Vigié, II, 1091, p. 488. Baudry, II, 849. Baudry et Barde, I, 303. Demolombe, XXIV, 358. Larombière, I, art. 1122, No. 35 și art. 1131, No. 7.

<sup>2</sup>) Pothier, *Oblig.*, II, 42. Demolombe, XXIV, 369. Larombière, I, art. 1131, No. 5. Baudry et Barde, I, 305.

<sup>3</sup>) Thiry, II, 615. Aubry et Rau, IV, § 345, p. 323. Arntz, III, 38. Giorgio Giorgi, III, 443. Demante, V, 47 bis II.

mată în obligație, va trebui deci să dovedească falsitatea ei, și o dată această dovadă făcută, creditorului incumbă sarcina de a dovedi că există o altă cauză reală și licită <sup>1)</sup>.

Falsitatea cauzei produce acelaș efect ca și absența <sup>Efectele falsității cauzei.</sup> ei, adică face ca obligația să fie inexistentă (art. 966), pentru că cauza falsă se confundă cu lipsa de cauză <sup>2)</sup>.

Cum se va dovedi că cauza prevădută într'o obligație este falsă? In lipsă de text, unii ar voi ca, prin aplicațiunea dreptului comun, falsitatea cauzei să nu poată fi dovedită prin marturi și presupțiuni de cât dacă există un început de dovadă scrisă (art. 1197), afară de cazul când ar exista fraudă la lege <sup>3)</sup>. După alții însă, proba testimonială și presupțiunile ar fi admisibile, chiar în materie civilă <sup>4)</sup>, independent de ori ce dovadă scrisă, pentru

Dovedirea falsității cauzei.

Baudry et Barde, I, 308. Pand. fr., *Oblig.*, II, 7743 urm. Demolombe, XXIV, 370. Baudry, II, 850. Laurent, XVI, 120, 122. T. Huc, VII, 86 și toți autorii. *Idem.* Cas. fr., C. Poitiers și Paris. D. P., 72. 2. 166. D. P., 77. 1. 177. D. P., 92. 1. 151 și 2. 240. D. P., 70. 1. 167. Cas. Torino, 4 fevr. 1881 (decisie citată de Giorgio Giorgi). Cas. rom. Bulet. S-a I, 1878, p. 226. Cpr. C. Aix, 10 ianuar 1878, Répert. Dalloz, *Supplém.*, p. 154, nota 1.

<sup>1)</sup> Cpr. Cas. rom., Bulet. S-a I, 1878, p. 334. Cas. fr., D. P., 86. 1. 176. D. P., 87. 1. 443. D. P., 92. 1. 151. Arntz, III, 38. Laurent, XVI, 169. T. Huc, VII, 86, *in fine.* Demolombe, XXIV, 371, 372. Thiry, II, 615. Aubry et Rau, IV, § 345, p. 324. Baudry, II, 855. Larombière, I, art. 1132, No. 8. Baudry et Barde, I, 319.

<sup>2)</sup> Laurent, XVI, 120. T. Huc, VII, 80. Thiry, II, 617. Baudry et Barde, I, 316, etc.—Cât pentru falsitatea *motivului*, <sup>Efectele falsității motivului.</sup> ea nu are nici o înrîurire asupra obligațiunei, pentru că, după cum foarte bine dice Curtea din Bordeaux (Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Oblig.*, p. 160, *ad notam*), motivele contractului fiind personale fie cărei părți, legiuitorul n'a subordonat validitatea convențiunilor regulat formate unei chestiuni de intenție, cele mai multe ori gingașă și, în ori ce caz, grea de rezolvit.

<sup>3)</sup> Baudry, II, 855. Baudry et Barde, I, 319. T. Huc, VII, 86. Demolombe, XXIV, 371. Cpr. Cas. fr., D. P., 84. 1. 292 (primul considerent).

<sup>4)</sup> În materie comercială, nu mai încape nici o îndoială că proba testimonială și presupțiunile sunt admise, fără nici o restricție, pentru că obligațiunile comerciale pot în totdeauna să fie dovedite cu marturi (art. 46 C. com.). Cpr. Cas. fr., D. P., 84. 1. 292. Cas. rom., *Dreptul* din 1889, No. 77. Cpr. Baudry et Barde, I, 319, p. 301, nota 2, *in fine.*

Art. 46.  
C. com.

că simulațiunea sau ilicitatea adevaratei cauze implică mai în tot-deauna o imposibilitate *morală* de ași procura o dovadă scrisă (art. 1198) <sup>1)</sup>.

*3<sup>o</sup> Obligații întemeiate pe o cauză ilicită (art. 966, 968).*

Causa este ilicită când este oprită de legi, sau contrară bunelor moravuri sau ordinii publice (art. 5, 966, 968) <sup>2)</sup>.

<sup>1)</sup> Laurent, XVI, 121 și XIX, 567, 577. Larombière, V, supra art. 1348, No. 4. C. Gabrielesco, *Dreptul* din 1890, No. 66. Marcadé, V, art. 1348, p. 145, No. IV. Cpr. Cas. rom., Bulet. S-a I, 1878, p. 334.

<sup>2)</sup> „*Pacta quae contra leges constitutionesque, vel contra bonos mores fiunt, nullam vim habere, indubitati juris est*“ (L. 6, Cod., 2, 3, *De pactis*.) Cpr. art. 4, partea III, cap. I, C. Caragea citat *suprà*, p. 110, nota 4, *in fine*.

Bune moravuri.

În cât privește chestiunea de a se ști ce trebuie să înțelegem prin *ordine publică* și *bune moravuri*, vezi lucrarea noastră, t. I, partea II, p. 115, și t. IV, p. 103. Cpr. și Giorgio Giorgi, III, 374. Codul civil al principatului Muntenegro din 1888 (art. 785) definește bunele moravuri zicând că ele consistă în niște principii de onestitate și de drept, la observarea cărora autoritățile nu pot în tot-deauna să constrângă pe particulari, pe care însă sentimentul public prescrie fie-cărui de a le respecta. Aceasta este singura legislațiune, după cât cunoaștem, care definește bunele moravuri.

Ordine publică.

Prin ordine publică, zice tribunalul de Ilfov (30 mai 1894) se înțelege respectarea tuturor legilor așa numite de stat, care interesează mai direct societatea de cât pe particulari și în care intră legile constituționale, administrative, penale, de interes economic, etc., care toate fac ca societatea să existe, să aibă o bună organizațiune și să poată progresa, confundându-se astfel ordinea publică cu interesul general. *Curierul judiciar* din 1894, No. 36. Tot cam în asemenea termeni se exprimă și tribunalul din Iași, prin o sentință de curând pronunțată și foarte strâns motivată: „prin legi de ordine publică, se înțelege, zice acest tribunal (22 fevr. 1897), toate acele care fixează statul persoanelor, capacitatea sau incapacitatea alipită la acest stat și acele care se referă la dreptul public, precum sunt legile de poliție, de ordinea jurisdicțiunilor și cele privitoare la guvernământ și funcțiunile publice, neputându-se cuprinde în general în legile de ordine publică, acele privitoare la bunuri, etc.“ *Curierul judiciar* din 23 martie 1897, No. 12. Ordinea publică este deci organizațiunea societății și, prin urmare, legile de ordine publică sunt acele care privesc direct sau indirect această organizațiune. Cpr. Larombière, I, art. 1133, No. 13. Protopopescu-Pache, *Dreptul* din 1873, No. 52.

Chestiunea de a se ști dacă o obligațiune este întemeiată pe o cauză ilicită sau contrară bunelor moravuri, este o chestiune de fapt, lasată la suverana apreciere a instanțelor de fond <sup>1)</sup>, ear ilicitatea cauzei nu poate fi propusă pentru prima oară înaintea Curței de casațiune <sup>2)</sup>.

Este cu neputință ca să prenumerăm aci toate cauzele ilicite; vom da însă câteva exemple împrumutate de la doctrină și de la jurisprudență. Astfel, cuprind clause ilicite :

Convențiile care ar avea de scop asigurarea impunității unei crime sau unui delict; convențiunea prin care cine-va s'ar obliga de a nu răspunde de reaua sa credință <sup>3)</sup>.

Prin aplicațiunea acestui principiu, art. 1339 declară de nulă convenția prin care vîndătorul s'ar sustrage de la răspunderea pentru evicțiunea care ar rezulta din un fapt al seu personal <sup>4)</sup>. Art. 1339.

Convenția prin care un debitor ar renunța la comandamentul prealabil care trebuie să precedeze ori ce urmărirea imobiliară (art. 496 urm. Pr. civ.) <sup>5)</sup>;

Convenția prin care un creditor ar fi stipulat cu falitul, sau cu altă persoană, avantajii în folosul seu propriu și în detrimentul masei credale (art. 887 C. com.);

Societățile care ar avea de scop introducerea în țară a mărfurilor oprite (cpr. Laurent, XVI, 133);

Obligațiile subscrise pentru asigurarea plăței biletelor

<sup>1)</sup> Cas. rom., S-a I., Bulet. anul 1880, p. 44. Cpr. Cas. rom., S-a I, 30 mai 1897, decizie nepublicată încă. Cas. fr., Pand. fr., *Oblig.*, II, 7830.

<sup>2)</sup> Cas. rom. S-a I. Bulet. anul 1881, p. 412.

<sup>3)</sup> Cpr. Giorgio Giorgi, III, 376 și Cas. Torino, 10 aug. 1878.

„*Illud nulla pactione effici potest, ne dolus praestetur.*“ (L. 27, § 3, Dig., 2, 14. *De pactis*). Veși și L. 1, § 7, Dig., 16, 3, *Depositum, vel contra*, unde se dice: „*Illud non probabis, dolum non esse praestandum, si convenerit: nam haec conventio contra bonam fidem, contraque bonos mores est: et ideò nec sequenda est.*“—L. 17, Pr., Dig., 13, 6, *Commodati, vel contra*, dice de asemenea: „*In commodato haec pactio, ne dolus praestetur, rata non est.*“ In fine, L. 23, in medio, Dig., 50, 17, dice: „*Celsus putat non valere, si convenerit ne-dolus praestetur: hoc enim bonae fidei iudicio contrarium est.*“

<sup>4)</sup> Cpr. Troplong, *Vente*, I, 474, 477.

<sup>5)</sup> Veși tratatul nostru în limba franceză, art. *Saisies*, p. 363.

unei lotării indigene sau străine neautorizate (L. din 20 ianuar 1883)<sup>1)</sup>;

Convenția prin care doi soți s'ar învoi să trăească separați unul de altul, asemenea clausă fiind contrară în-suş scopului căsătoriei<sup>2)</sup>;

Convenția prin care, într'un contract de împrumut sau de munci agricole (prestațiuni în natură), s'ar stipula o clausă penală, fie chiar deghisată (art. 1 și 2 L. din 20 fevr. 1879):

Obligația de a nu-și cultiva proprietatea sa, sau de a n-o putea înstrăina în mod absolut<sup>3)</sup>;

Obligația impusă donatarului sau legatarului de a conserva averea dăruită sau legată și de a o remite unei a treia persoane (art. 803); de a conferi un mandat cu interdicțiunea de a-l putea revoca<sup>4)</sup>;

Obligația de a se supune constrângerei corporale pentru neplata de datorii<sup>5)</sup>;

De a nu exercita nici o acțiune judecătorească, de a nu putea testa, sau a-și revoca testamentul seu<sup>6)</sup>;

De a da o sumă de bani unei persoane, dacă ea nu va fi instituită moștenitor, etc.<sup>7)</sup>;

<sup>1)</sup> Sub codul Calimach, lotăriile erau permise: „Lotăria nu trebuie să se judece după firea sau însușirea ramașagului și a jocului, ȳice art. 1708 din acest cod (1274 C. austriac), ci după proiectul lor (adecă statutele lor) care se publică.”

<sup>2)</sup> Separația de corp (*a thoro et mensa*) n'ar putea fi admisă de judecătorii români nici chiar pentru străinii domiciliați în țară, pentru că această separație a fost în tot-deauna necunoscută la noi, și pentru că statutul personal al străinului este în conflict cu statutul teritorial, care este de ordine publică. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1880, No. 7. Veđi și tratatul nostru în limba franceză, art. *Divorce*, p. 113.

<sup>3)</sup> Veđi t. IV, p. 101 urm. Cpr. Larombière, I, art. 1133, No. 23.

<sup>4)</sup> Cpr. Larombière, I, art. 1133, No. 25.

<sup>5)</sup> Legea din 24 sept. 1864 asupra constrângerei corporale este, în adevăr, căđută în desuetudine. Veđi tratatul nostru în limba franceză p. 51 și 347.

<sup>6)</sup> „*Nemo enim eam sibi potest legem dicere, ut a priore ei (testamento) recedere non liceat.*” (L. 22, Pr., Dig., 32, *De legatis*, III).

<sup>7)</sup> „*Stipulatio hoc modo concepta: si heredem me non feceris, tantum dare spondes? inutilis est: quia contra bonos mores est hæc stipulatio.*” (L. 61, Dig., 45, 1, *De verb. obligationibus*).

Obligația de a șede într'un loc, fără a'și putea strămuta domiciliul seu aiurea, pentru că asemenea clausă ar fi contrară libertății individuale, *quia jus libertatis infringitur* (L. 71, § 2, Dig., 35, 1);

Obligația de a'și schimba sau de a nu'și schimba religia, de a'și crește copiii în cutare sau cutare religione;

Obligația ce ar lua cine-va de a nu'și exercita drepturile sale civile și politice; de a nu fi funcționar public; de a nu exercita drepturile și datoriile care rezultă din puterea părintească sau maritală, din tutelă, etc. <sup>1)</sup>);

Obligația luată de cine-va de a nu se căsători, și după unii, chiar de a se face preot sau mai cu samă călugăr, de și, atât în privința căsătoriei cât și a călugăriei, chestiunea este controversată <sup>2)</sup>):

Convenția prin care s'ar stipula o sumă de bani pentru a se demite din o funcție publică cu scop ca s'o dobândească altul în schimbul acelei sumi de bani <sup>3)</sup>);

Convențiile prin care s'ar stipula o sumă de bani pentru îndeplinirea unei îndatoriri la care cine-va este obligat

<sup>1)</sup> Cpr. Demante et Colmet de Santerre, IV, 16 bis VI, p. 36.

<sup>2)</sup> Veți t. IV al lucrării noastre, p. 99 și urm., 103 urm. — Curtea de casație din Franca a decis de curând (22 decembrie 1896) că condițiunea de văduvie impusă de un testator soției sale pentru ca ea să se poată folosi de liberalitățile sale, nu este oprită de nici o lege și nu trebuie, în regulă generală, să fie considerată ca contrară bunelor moravuri (*Dreptul* din 1897, No. 5), ceea ce era admis și în codul Calimach. „Însărcinându-se văduvoiuil sau văduva ca să nu se însoțească, *atunci are putere această condiție*“, dice art. 887, partea finală a acestui cod (700, *in medio*, C. austriac). Cpr. Curtea din Bourges (*Pand. Périod.*, 1890. 2. 131) și Nov. 22 a lui Justinian, capit. 43 și 44. Chestiunea este însă foarte controversată, și Laurent (XI, 501) se pronunță în contra acestei soluțiuni, pentru că căsătoria fiind baza moralității și a familiei, a o împiedica ar însemna a înlesni imoralitatea, fie că oprirea de a se căsători s'ar impune unei persoane care n'a fost nici odată căsătorită, fie unei persoane văduve. Veți t. IV al lucrării noastre, p. 106, text și nota 2.

<sup>3)</sup> Funcțiile publice sunt, în adevăr, afară din comerț și nu pot face obiectul nici unui trafic, căci ele nu se dau în interesul personal al titularilor, ci în interesul binelui obștesc, care singur face ca unul să fie preferat altuia. Veți *suprà*, p. 120 text și nota 1.

și fără aceasta ; de exemplu, un depositar face a-i se promite o sumă de bani pentru restituirea obiectului depozitat, pe care el este în ori ce caz obligat a'l restitui (art. 1591, 1604 urm. <sup>1)</sup>);

Convenția prin care s'ar fi promis cui-va o sumă de bani pentru a îndeplini un fapt delictuos sau macar contrar moralei ; de exemplu, un barbat promite 1000 de lei unei femei pentru ca ea să întrețină sau să continue cu densus relațiunii nelicite <sup>2)</sup>);

Convenția prin care s'ar fi promis bani pentru ca cine-va să comită o crimă sau un sacrilegiu <sup>3)</sup>, sau macar să se abțină de a comite un fapt ilicit ori imoral, de oare ce este contrar moralei de a primi bani atât spre a comite o crimă cât și pentru a se abține de la un fapt oprit <sup>4)</sup>);

Convenția prin care cine-va s'ar obliga a plăti stăruițele unui om influent spre a dobândi slujbe, grațieri, favoruri, comenzi, decorații, etc. <sup>5)</sup>);

<sup>1)</sup> „*Item si tibi dedero, ut rem mihi reddas depositam apud te, vel ut instrumentum mihi redderes.*“ (L. 2, § 1, Dig., 12, 5, *De conditione ob turpem, vel injustam causam*). Cpr. Baudry et Barde, I, 310.

<sup>2)</sup> Cpr. Baudry, II, 851. Baudry et Barde, I, 310. Laurent, XVI, 153. Demolombe, XXIV, 375. Cas. fr., D. P., 89. 1. 35. Cpr. D. P., 62. 2. 58. D. P., 77. 2. 177. D. P., 83. 2. 237.—Obligația ar fi validă însă, dacă ea n'ar avea de scop întreținerea sau respălătirea relațiunilor ilicite, ci despăgubirea prejudiciului cauzat (art. 998) și îndeplinirea unei datorii de conștiință. Demolombe, *loco cit.* Laurent, XVI, 154, 155. Giorgio Giorgi, III, 379. Cpr. D. P., 64. 5. 254. D. P., 76. 2. 49. Trib. Paris, *Dreptul* din 1876, No. 11. Mai veți încă Tribun. Nice și C. Aix, 10 ian. 1878. Répert. Dalloz, *Supplém. Oblig.*, 154, nota 1. Veți și lucrarea noastră, t. IV, p. 179, text și nota 2.—Veți însă C. Besançon, D. P., 62. 2. 58.

<sup>3)</sup> Instit. § 24, III, 19. Veți și *suprà*, p. 110, text și nota 4.

<sup>4)</sup> Thiry, II, 615. Laurent, XVI, 125. Demolombe, XXIV, 380. Baudry et Barde, I, 310. Cpr. Pothier, II, 43. Demante, V, 49 bis, II. Larombière, I, art. 1133, No. 7. Giorgio Giorgi, III, 381. „*Si ob maleficium, ne fiat, promissum sit ; nulla est obligatio ex hac conventionem.*“ L. 7, § 3, Dig., 2, 14, *De pactis*.

<sup>5)</sup> Cpr. C. Colmar și Tribun. Lille, Répert. Dalloz, *Oblig.*, 643, nota 2. Trib. Paris, 23 novemb. 1893. *Dreptul* din 1893, No. 83. Veți și Pand. fr., *Oblig.*, II, 7802, 7823, 7824. Laurent, XVI, 128.

Obligația luată cătră un avocat de a-i plăti un onorar, spre a stăruii și dobândi un împrumut la o instituție de credit unde acel avocat este funcționar <sup>1)</sup>;

Convenția prin care un consilier județian ar fi luat în întreprindere lucrări de ale județului, fie pe față prin el însuș, fie prin persoane interpuse <sup>2)</sup>;

Convenția prin care părțile ar stipula, într'un împrumut ipotecar, ca imobilul ipotecat să treacă de drept la creditor, fără intervenția justiției (cpr. art. 1701) <sup>3)</sup>;

Convenția prin care creditorul amanetar ar fi împuternicit a dispune de amanet, fără formalitățile prescrise de lege (art. 1689 C. C., art. 488 C. com.) <sup>4)</sup>;

<sup>1)</sup> Cpr. Trib. Iași (D. G. Maxim, președ.). *Curier judiciar* din 1894, No. 10. Recomandăm cu tot dinadinsul cetitorilor noștri considerentele acestei hotăriri, pentru că ele fac o adevărată și sănătoasă aplicare a principiilor de drept. Avocații cari sunt funcționari la un credit nu se pot, în adevăr, obliga cu plată a contracta împrumuturi pentru particulari la creditul pe lângă care ei funcționează, pentru că, precum foarte bine țice tribunalul în considerentele sale, ei n'ar mai putea lucra independent și onorabil, potrivit intereselor instituțiilor, ci numai după interesul celor ce le plătesc sume însemnate pentru a ajunge cu ori ce preț la realizări de împrumuturi, și ceea ce este mai mult, asemenea reprezentanți a unor interese opuse ar putea sacrifica în totul interesele instituției în vederea folosului ce ar trage de la particulari ca să accelereze operațiuni a căror condițiuni sunt de resortul lor spre a fi controlate.

<sup>2)</sup> Art. 28 din legea pentru înființarea consiliilor județene din 2 april 1864, modificată în unele dispozițiuni prin legile din 31 martie 1872, din 1 martie 1883, din 12 april 1886 și din 31 mai 1894. Veți și art. 142 C. pen. Cpr. Trib. Teleorman și C. București, *Curier judiciar* din 1895, No. 11.—Aceiaș prohibițiune există și pentru consilierii comunali, în privința întreprinderilor sau furniturilor privitoare pe comuna pe care ei o represintă (art. 23 din L. comunală de la 7 mai 1887 și art. 25 din L. de la 31 iulie 1894, pentru organizarea comunelor urbane).

<sup>3)</sup> Cas. rom., S-a 1, Bulet. 1878, p. 20. Trib. Dolj, S-a II, 17 martie 1890 (sentință reformată de Curte, în majoritate), *Gazeta Craiovei* din 6 april 1890, No. 28. Al. Degre, *Dreptul* din 1895, No. 41. Laurent, XXVIII, 509. Troplong, *Vente*, I, 77.—*Contrà*. Cas. rom., S-a 1, Bulet. 1875, p. 63. C. Craiova, *Dreptul* din 1891, No. 22.

<sup>4)</sup> Cpr. Al. Degre, *Dreptul* din 1895, No. 41.—Și la Romani, ori ce clausă care împuternicea pe creditor a'și însuși amanetul era nulă (L. 3, Cod., 8, 35); însă creditorul putea,



Promisiuni  
de căsătorie.

Convenția prin care unul din viitorii soți ar făgădui ceva celuilalt, à titre de *débit de mariage*, pentru a se retrage <sup>1)</sup>, și, în genere, promisiunile de căsătorie, care, în legislațiunile anterioare, constituiau un adevărat contract sub numele de logodnă, *sponsalia* <sup>2)</sup>, pentru că asemenea promisiuni contravin regulei după care consimțământul, în materie de căsătorie, trebuie să fie dat în momentul celebrării sale și trebuie să fie liber de ori ce piedică <sup>3)</sup>. De aceea, art. 53 din codul italian dice că promisiunea mutuală (*scambievole*) de căsătorie n'are nici o putere obligatorie, *non produce obligatione legale di contrarlo*, și nici obligă la prestațiunea ce ar fi fost stipulată pentru cazul de inexecutarea acestei promisiuni <sup>4)</sup>.

Acțiune în  
daune.

Cu toate că promisiunile de căsătorie sunt nule, ca întemeiate pe o cauză ilicită și contrară ordinii publice,

în momentul încheierii contractului, să stipuleze că amănuntul îi va rămânea pentru prețul ce va fixa un arbitru: „*Hoc enim casu videtur quodammodo conditionalis esse venditio*“ (L. 16, § 9, Dig., 20, 1, *De pignoribus et hypothecis*).

- <sup>1)</sup> Baudry, II, 851. Thiry, I, 228. Baudry et Barde, I, 310. Demolombe, XXIV, 378. Aubry et Rau, IV, § 345, p. 323. Cas. fr., secțiuni unite, Répert Dalloz, v<sup>o</sup> *Mariage*, 90, nota 3.
- <sup>2)</sup> Cpr. pravila lui Matei Basarab, glava 172—178;—art. 1—4, C. Caragea, partea III, cap. 15;—cap. 30, C. Andr. Donici, *Despre logodnă și cununie*;—art. 64 urm. C. Calimach;—*Șa-guna, Drept canonic*, §§ 75, 78.—Dig., 23, 1, *De sponsalibus*. Pothier, *Contrat de mariage*, VI, 23 urm. Veți și t. I, partea II a lucrării noastre, p. 7 urm.
- <sup>3)</sup> Veți Pand. fr., *Mariage*, I, 346 și autoritățile citate acolo. Glasson, *Du consentement des époux au mariage*, 96. Baudry, I, 415. T. Huc, II, 5 urm. Thiry, I, 228. Bédarride, *Du dol et de la fraude*, III, 1352. Aubry et Rau, V, § 454, p. 33, nota 26. Demolombe, III, 28 urm. Laurent, II, 305 urm. și toți autorii, afară de Merlin (Répert., t. XII, v<sup>o</sup> *Peine contractuelle*, § 1), Toullier (III, partea II, 293 urm.) și Zachariæ (ed. Massé-Vergé), I, p. 189. Jrisprudența este tot în acest sens. Cpr. D. P., 46. 2. 179. D. P., 55. 5. 364. D. P., 55. 2. 132. D. P., 56. 2. 23. D. P., 58. 2. 3. D. P., 70. 5. 290, No. 1. — Tribunalul regional superior din Colmar a decis deci cu drept cuvânt (11 ian. 1892), că, în dreptul francez, promisiunile de căsătorie nu sunt obligatorii. Veți *Iuristische Zeitschrift für das Elsass-Lothringen*, t. 17, p. 306. Cpr. Trib. region. din Aix-la-Chapelle (*Aachen*), 4 april 1891, D. P., 1893. 2. 42.
- <sup>4)</sup> Conform art. 45 C. austriac. — *Contrà*. Art. 64 și urm. C. Calimach.

nu mai puțin adevărat este că ruperea unei asemenea promisiuni, fără nici o cauză bine cuvântată, poate da loc la o acțiune în daune, în baza art. 998 C. C. <sup>1)</sup>, atât pentru prejudiciul material cât și acel moral <sup>2)</sup> cauzat celeilalte părți, nici odată însă pentru câștigul ce o parte ar fi fost împedicată de a realiza (*lucrum cessans*) <sup>3)</sup>.

A *fortiori* deci, ruperea unei promisiuni de căsătorie va putea da loc la o acțiune în daune, când această promisiune, întrebuințată ca mijloc de seducțiune, a fost rezultatul determinant a relațiilor ilegite și a manoperilor întrebuințate de autorul ei față cu o femeie care a devenit

Seducțiune.

<sup>1)</sup> Jurisprudența a făcut nenumarate aplicațiuni a acestui principiu. Vezi decisiile citate în Pand. fr., *Mariage*, I, 355. Vezi și autorii citați *infră*, în nota 3. Art. 46 din codul austriac este formal în această privință. „Dacă logodnicul, fără cuvânt se leapădă de cununie, dice art. corespundător din codul Calimach (67), păgubește arvona și darurile ce au dat, plătind atât cheltuețele ce s'ar fi făcut din partea logodnicei pentru gătirea nunței, cum și darurile acele ce au făgăduit și n'au apucat a le da“.

<sup>2)</sup> Prejudiciul material va consista în cheltuețele făcute în vederea căsătoriei de viitorul soț părăsit (art. 67 C. Calimach), ear prejudiciul *moral* în atingerea onoarei și reputațiunei sale. Cpr. Baudry, II, 415. Laurent, II, 308 și XX, 397. Glasson, *op. cit.*, 100. Pand. fr., *Mariage*, I, 361 urm., 380 urm. Cas. fr., D. P., 77. 1. 85. *Pand. Chron.*, t. V, 1. 296. C. Caen. D. P., 55. 2. 177 și 178. Trib. Alais și C. Nîmes. D. P., 55. 2. 161. C. Nîmes, 17 mai 1882. *Pand. Chron.*, t. V, I. 296 nota a. Trib. din Oran, 7 mai 1894. *La Loi* din 23 oct. 1894, etc.—Unii nu admit însă prejudiciul moral, ci numai acel material (vezi T. Huc, II, 6;—C. Riom și Aix. D. P., 46. 2. 179 și Sirey, 66. 2. 28); însă această părere este inadmisibilă, pentru că prejudiciul moral poate une-ori să fie mai considerabil de cât acel material.

Prejudiciu material și moral.

<sup>3)</sup> C. București, *Dreptul* din 1883, No. 13. Trib. Villefranche, *Dreptul* din 1881, No. 69. C. Dijon, 10 fevr. 1892. *La Loi* din 27 mai 1892. Cas. fr., D. P., 77. 1. 85. *Pand. Chron.*, V, I. 296. Pand. fr., *Oblig.*, I, 49 și *Mariage*, I, 355 urm., 387. Demolombe, III, 30. Marcadé, I, 562, 563. Laurent, II, 308. Thiry, I, 228. Baudry, I, 415. Bugnet asupra lui Pothier, VI, p. 22, nota 2. Vezi și t. I, partea II, a lucrării noastre, p. 8, text și nota 1.—Vezi însă T. Huc, II, 6 și Trib. Aix-la-Chapelle (*Aachen*), D. P., 93. 2. 42.

grea și care, din această cauză, a suferit o pagubă materială sau morală <sup>1)</sup>).

Peșitorul sau mijlocitorul de căsătorii are el drept la o plată? Controversă.

O altă convențiune care, după părerea generalmente primită în doctrină și în jurisprudența, ar fi nulă ca contrară bunelor moravuri, ar fi cea prin care cine-va, în calitate de peșitor sau staroste (*proxeneta seu conciliator nuptiarum*), s'ar obliga a plăti o sumă de bani unei persoane, cu titlu de comision, pentru negocierea unui proiect de căsătorie <sup>2)</sup>).

<sup>1)</sup> Trib. Lille, D. P., 85. 5. 414, No. 24. Cpr. D. P., 58. 2. 3. D. P., 68. 2. 48. D. P., 69. 2. 241. D. P., 77. 2. 96. D. P., 82. 2. 117 și 244. D. P., 93. 2. 42. D. P., 96. 2. 278. Veđi și nămolul de decisiuni, precum și autorii citați în Pand. fr., *Mariage*, I, 412 și urm.—Pentru ca seducțiunea să poată da loc la daune, se cere ca seducătorul să fi întrebuintat manoperi frauduloase spre a'și ajunge scopul, sau să fi abusat de ascendenta ce-i dădea asupra victimei sale superioritatea vârstei sau situațiunea sa. Cas. rom. și C. Amiens, *Dreptul* din 1891, No. 81 și din 1882, No. 11. Veđi și alte decisiuni citate în tomul IV al lucrării noastre, p. 179, nota 1, și la decisiile citate acolo, *adde*: D. P., 91. 2. 309. D. P., 92. 2. 558. D. P., 96., 2. 278. Mai veđi încă și t. I al lucrării noastre, p. 312, text și nota 1 (art. 307).—De câte ori însă greșala este comună, adecă seducțiunea provine și din culpa femeii, acțiunea în daune nu este admisibilă. Trib. Brăila, *Dreptul* din 1882, No. 11. Laurent, IV, 90 și XX, 397. „*Quod quis ex culpa sua damnum sentit, non intelligitur damnum sentire*“. (L. 203, Dig., 50, 17).

<sup>2)</sup> Jurisprudența străină a făcut de nenumarate ori aplicațiunea acestui principiu. Veđi *Pand. Périod.*, 1896. 2. 221. D. P., 95. 2. 223. D. P., 93. 2. 271. D. P., 53. 2. 211. D. P., 55. 1. 147, etc. Tot în acest sens este și doctrina. Cpr. Laurent, XVI, 150 urm. Demolombe, XXIV, 335. Pand. fr., t. IV, *Agence matrimoniale*, 12 urm. și *Mariage*, I, 439 urm. T. Hue, II, 11. Carozzi, *La vera teorica dei contratti*, art. VII, No. 6. Aubry et Rau, IV, § 345, p. 323.

Acest sistem era formal admis în codul Calimach: „Tocmala făcută ca cine-va să iee ceva pentru peșitorie este fără tărie“, ȃice art. 1171, § 1 din acest cod (879 C. austriac). „*Constitutio cult, ne proxeneta, seu conciliator nuptiarum quidquam capiat*“. (L. 6, *ab initio*, Cod., 5, 1, *De sponsalibus*, etc.) Veđi și Andronachi Domici § 6, capit. 30, *Despre logodnă și cununie*, unde se ȃice: „Cei ce fac stărostii, să nu iee nimic, de cāt un lucru mēsurat și nesimțitor“. (Cpr. L. 6, Cod., 5, 1, mai sus citată).

La Romani, după textele din Digeste, proxeneții puteau să'și primească resplata lor: „*Proxenetica jure licito petuntur*“.

Dreptul vechi.

Dreptul roman.

Tot ca inexistente se mai consideră încă convențiile făcute între două sau mai multe persoane care ar avea de scop de a pune o piedică libertății comerțului și industri-

Impedierea  
libertății co-  
merciului.

(L. 1, Dig., 50, 14, *De proxeneticis*). Acest sistem, după care proxenetul (pețitorul) ar avea acțiune în justiție pentru a cere ceea ce i s'a promis se susține de unii și astăzi. Vezi Baudry, II, 852. Giorgio Giorgi (III, 384), care revine asupra primei sale opinii. Nougner, *Traité des actes de commerce et des commerçants*, 302. Baudry et Barde, I, 311. Mai vezi încă în acelaș sens o consultație dată de Delangle, Berryer, Paillet, Odilon Barrot, etc. și reproducă în D. P. 53. 2. 211, notele 3 și 4. Cpr. C. Toulouse, 23 aug. 1843 și 24 martie 1853. Vezi Pand. fr., Répert. v<sup>o</sup>. *Agence matrimoniale*, No. 11. C. Genova, 4 aug. 1877, *La Legge* din 1878, 1, 23. Tot în acest sens s'a pronunțat atât Curtea din București cât și Curtea noastră supremă (10 ianuar 1897). Eată cum se exprimă această din urmă decizie. „Asupra motivului de casare că, din proxenetism, nu poate să resulte o acțiune pentru salariu, considerând că odată stabilit în fapt că intimata avea profesiunea de a înlesni căsătoriile, consecința logică este că i se datorea un salariu pentru serviciile de care recurentul a profitat, chiar dacă n'ar fi existat în specie o stipulațiune expresă în această privință; considerând că este inexact a se crede că toate profesiunile, spre a se putea exercita, trebuie să fie prevădute de o anume lege; că profesiunea de a înlesni căsătoriile, intrată în uz și în moravuri, precum în fapt constată instanța de fond, nu este o profesiune ilicită, de și nu e prevădută de vre-o lege; că întru cât recurentul nu a cerut să se dovedească stipulațiunea expresă de gratuitate, sau achitarea plăței ce datora întimatei, cu drept cuvânt Curtea fixează dânsa, cu elementele ce are, suma datorită de recurent“, etc. *Curier judiciar* din 1897, No. 12.—In fine, într'un alt sistem, se susține că, cu toate că convenția făcută în vederea negocierii unei căsătorii ar fi nulă ca contrară ordinii publice și bunelor moravuri, întru cât asemenea convenție ar fi de natură a jigni libertatea consimțământului soților și a părinților, fiind ca atare incompatibilă cu demnitatea căsătoriei, totuș pețitorul este în drept a cere respata ostenelelor sale și restituirea cheltuelelor făcute în interesul soților. Vezi în acest sens: C. Paris și Nîmes, D. P., 59. 2. 112. D. P., 69. 2. 58 și Répert. Dalloz, *Supplém., Oblig.*, 179, nota 1. Cpr. Larombière, I, art. 1133, No. 11. Vezi asupra acestei controverse celebre, însămnatul raport al consilierului Laborie (D. P., 55. 1. 147 urm.) și un articol a unui scriitor și profesor italian, *Saredo*, publicat în diarul italian *La Legge* din 1878, 3, 5, și intitulat: *Del prosseneticico matrimoniale nel diritto civile italiano*.

ei <sup>1)</sup>. Astfel, tribunalul de Ilfov a anulat o convenție prin care mai mulți fabricanți de spirt se obligase între ei ca, la 15 ale fiecărei luni, să se întrunească spre a fixa prețul vîndărei alcoolului, preț de la care să nu să abată nici unul din asociați <sup>2)</sup>;

Convenția prin care o persoană și-ar inchiria serviciile sale pentru toată viața sa (art. 1471 <sup>3)</sup>);

Convențiile făcute între două sau mai multe persoane cu scop de a specula asupra licitațiunilor publice și de a departa pe concurenți prin daruri, promisiuni sau alte mijloace (art. 351 C. pen.) <sup>4)</sup>;

Proibițiunea de a face comerț sau de a exercita o industrie ori profesie este licită când nu este absolută.

- <sup>1)</sup> Proibițiunea de a face comerț sau de a exercita o industrie ori o profesie, etc., nu constituie însă o clausă ilicită, dacă ea este mărginită la o anumită ramură de comerț sau de industrie și la un timp limitat. Cas. rom., Bulet. S-a I, 1893, p. 1073. Cpr. Cas. fr., D. P., 66. 1. 81. D. P., 62. 1. 185. În puterea acestor principii, Tribunalul din Iași a decis (22 fevr. 1897, D. G. Maxim președ.) că convenția prin care un comerciant sau fabricant s'ar îndatori către o societate sau un consorțiu de fabricanți ori comercianți, de a nu mai fabrica cutare obiect sau a exploata cutare comerț, cum ar fi, de exemplu, de a nu mai exploata o fabrică de apă gazoasă în cutare localitate, pe timpul cât societatea cu care a contractat și care ar fabrica sau ar exploata acelaș fel de comerț în aceeaș localitate, va continua cu fabricarea sau exploatarea acestui comerț, este validă și obligă pe părți, întru cât asemenea convenție nu prevede o interdicțiune absolută de lucru pentru cel ce se obligă, el fiind stăpân de a face acel comerț în altă localitate. *Curierul judiciar* din 1897, No. 12. Vezi în acelaș sens: Aubry et Rau, IV, § 345, p. 323 nota 16. Larombière, I, art. 1133, No. 21. Demolombe, XXIV, 333 bis. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, III, 390.
- <sup>2)</sup> *Curierul judiciar* din 1894, No. 36. Soluția dată de tribunal, de și pronunțată numai cu majoritate de voturi, ne se pare juridică, pentru că, în specie, asociațiunea avea de scop jignirea libertății comerțului și împiedicarea concurenței. Cpr. Demolombe, XXIV, 378, p. 360.
- <sup>3)</sup> Cpr. Giorgio Giorgi, III, 329. Demolombe, XXIV, 333. C. Lyon, D. P., 66. 2. 165. Vezi și L. 71, § 2, Dig., 35, 1, *De condit. et demonstr.*, după care legatarul nu era ținut de a îndeplini condițiunea care ar fi jignit libertatea sa naturală... *per quam jus libertatis infringitur*.
- <sup>4)</sup> Cpr. Demolombe, XXIV, 378, p. 360.—Curtea din Iași a decis cu toate aceste (3 april 1896), că stipularea unui profit bănesc pentru retragere de la concurența arendărei unei

Creațiunea de efecte de comerț cu cauză falsă (efecte de complezență) pentru a dobândi un credit închipuit și a înșala pe cei de al treile asupra solvabilității subscriitorului lor. Prin urmare, purtătorul unor asemenea efecte n'are acțiune în justiție <sup>1)</sup>;

Contractele de închiriere cu scop de a stabili în imobilul închiriat o casă de toleranță <sup>2)</sup> și, în genere, orice convențiune care ar avea de scop achizițiunea, exploatarea sau cesiunea unei asemenea case <sup>3)</sup>.

Astfel, Curtea de casație din Francia a eliminat din un tablou de ordine a creditorilor niște creanțe pentru servicii prestate într'o casă de toleranță, ca întemeiate pe o cauză contrară bunelor maravuri <sup>4)</sup>.

moșii, constituie o convenție licită. *Dreptul* din 1896, No. 46. Chestiunea este însă indoelnică; de aceea, doi judecători (D-nii G. Roiu și M. Suțu) au ramas în minoritate, și părerea minorității ne se pare cu mult mai juridică, fiind că, prin stipularea unui folos bănesc pentru retragerea unui concurent de la licitație, fie vorba de vânzarea sau de arendarea unui imobil, se lovește în interesul general al proprietății, care reclamă ca valoarea imobiliară să nu fie micșurată în mod factice, ci din contra ca prețul vânzării și arendării bunurilor să represinte adevarata lor valoare.

<sup>1)</sup> Cpr. C. Paris și Nancy, D. P., 89. 2. 253. D. P., 94. 2. 172.

<sup>2)</sup> C. Bourges și Alger, D. P., 89. 5. 329. D. P., 94. 2. 528.

<sup>3)</sup> Cas. fr., *Pand Périod.*, 1896. 1. 384. C. Alger, D. P. 95., 2. 21. Trib. Imperiului german, 1 dech. 1891, D. P., 93. 2. 11. Cpr. D. P., 90. 2. 189. D. P., 91. 1. 484. Laurent, XVI, 152. Baudry et Barde, I, 310, *in fine*. Giorgio Giorgi, III, 379. Mai vezi încă, în privința caselor de toleranță, Répert. Dalloz, *Supplém., Oblig.*, 188. Pand. fr., *Oblig.*, II, 7822. Baudry, II, 853. T. Huc, VII, 81. Fuzier-Herman, *C. civ.*, II, art. 1131, N. 44 urm.

<sup>4)</sup> Cas. fr., 11 noembr. 1890, D. P., 91. 1. 484.—S'a decis de asemenea că prețul desfrânărilor și a consumațiilor făcute într'o casă de prostituție nu pot fi cerute în justiție, nici opuse pe cale de compensație. D. P., 60. 3. 40. Cpr. Cas. fr., D. P., 97. 1. 126.

Nu s'ar putea însă anula contractul de cumparare a unui mobilier, sub cuvânt că cumpărătorul ar fi avut intențiunea de a'l întrebuința la exploatarea unei case de toleranță, pentru că nu se poate subordona validitatea convențiunii unei chestiuni de intenție sau de motiv, motivul neavând nici o înrîurire asupra convențiunii, precum am vedut mai sus (*suprà*, p. 55, 56, 128, 129). Cpr. T. Huc, VII, 81. C. Bordeaux, 6 fevr. 1885, Sirey, 86. 2. 16.

Convenții relative la case de noroc.

Convenția prin care s'ar fi cedat exploatarea unei case de jocuri la noroc, chiar dacă autoritatea administrativă ar fi dat cuvenita autorizare pentru exploatarea acestei case <sup>1)</sup>;

Clausa prohibitivă într'un contract pentru antreprenor de a recurge la instanțele judecătorești, în casurile când el ar fi împiedecat de a se folosi de drepturile concesionate prin contract <sup>2)</sup>;

Convenții relative la dobândirea de voturi în alegeri.

Convenția prin care cine-va ar promite bani spre a dobândi votul în alegeri (art. 127 L. elect. din 9 iunie 1884), sau simpla obligație ce ar lua cine-va de a da votul unei persoane anume determinate <sup>3)</sup>;

Cesiune de drepturi litigioase.

Convențiile prin care judecătorii, membrii ministeriului public sau avocații s'ar face cesionari de drepturi litigioase de competența curții de apel în a cărei circumscripție ei își exercită funcțiunile lor (art. 1309 <sup>4)</sup>). „N'are tărie, dice art. 1172, § 3 din codul Calimach (879 C. austriac), tocmai prin care un avocat se va tocmi ca să iee o hotărâtă plată, sau să cumpere pricina de gâlceavă aceea încredințată lui“ <sup>5)</sup>.

<sup>1)</sup> C. Pau., 31 ianuar 1889. D. P., 90. 2. 228.

<sup>2)</sup> Trib. Prahova (Al. Panaitescu, președ.) *Dreptul* din 1894, No. 38. Această clausă cu drept cuvânt a fost anulată ca ilicită de către tribunalul S-a II din Ploești, pentru că nimene nu poate fi judecător în propria sa cauză: *Nemo in re sua auctor esse potest.*

<sup>3)</sup> Thiry, II, 615.—În acest din urmă caz, faptul de a vota este licit și el n'a devenit ilicit de cât prin împrejurarea că a fost transformat în o obligație care distruge libertatea alegătorului.

<sup>4)</sup> Veđi *suprà*, p. 30 și 31, text și nota 1.

<sup>5)</sup> Codul Calimach, prin art. suscitată, mai declară încă fără tărie învoeala prin care chirurgul sau doctorul se va învoi fără cuvânt și peste puterea bolnavului pentru tămăduirea lui, soluțiune adevărată și astăzi, pentru că, prin asemenea tocmai, bolnavul nu'și da samă de ceea ce face și, în ori ce caz, nu are deplina sa libertate. Cpr. Giorgio Giorgi, III, 378. De aceea, și la Romani, medicii (*archiatarii*) puteau să primească de la bolnavi ceea ce ei le ofereau, ear nu ceea ce ei le promiteau pentru dobândirea sănătăței: „*Quos etiam ea patimur accipere, que sani offerunt pro obsequiis, non ea, que periclitantes pro salute promittunt*“. L. 9, *in fine*, Cod., 10, 52, *De professoribus et medicis*. Veđi și L. 3, Dig., 50, 13, *De extraordinariis cognitionibus*.

Convenții între bolnavi și medici. Cod. Calimach, art. 1172.

Aceasta ne aduce a vorbi de o chestie controversată, și anume, de acea de a se ști dacă pactul numit *quota litis* este permis astăzi, sau dacă trebuie să fie considerat ca ilicit, după cum este considerat în Franția, în Italia, în Belgia, etc., și după cum era considerat altă dată și la noi.

Pactul *quota litis* este tocmai aceea prin care un avocat stipulează că va primi ca onorariu o parte din câștigul procesului ce i s'a încredințat, de ex., jumătate, *pars dimidia ejus* (L. 53, Dig., 2, 14), sau atâta la sută.

Asemene pact era formal oprit altă dată în Moldova prin aședământul pentru calitățile ce se cereau de la cei ce primeau însărcinări de vechili, în pricini civile de judecăți, aședământ publicat de către secretarul de stat prin Buletinul din 11 iunie 1839, cu No. 46, și reprodus în colecția lui Sc. Pastia, partea I, p. 406 și urm. Eată, în adevăr, cum se exprimă art. 10 din suscitatul aședământ: „Vechilul va face lămurită alcătuire cu încredințatorul seu, pentru plata ostenelelor sale cu stăruință la judecată, care alcătuire însă să fie glăsuitoare în bani cu anume sumă, ear nici cum în lucruri nemisătoare“. Și art. 14 din acelaș aședământ adaugă: „Nu este ertat a se face alcătuire între încredințator și între vechil, ca puind vechilul cheltueele, să iee jumătate din lucru câștigat prin judecată <sup>1)</sup>, pentru că aceasta, pe de o parte, este oprit de legi, care nu eartă asemene tocmală, ci legiuesc vechilului numai întoarcerea cheltuelelor cu legiuita lor dobândă <sup>2)</sup>, ear pe de altă parte, pentru că fiind prin organicescul Regulament rădicat tot felul de cheltueli, apoi nici poate vechilul face niscai-va legiuite cheltueli judecătorești“ <sup>3)</sup>.

Dreptul  
vechiu al  
Moldovei.

<sup>1)</sup> „*Pacisci autem.... ut pars dimidia ejus, quod ex ea lite datum erit, non licet*“. (L. 53, Dig., 2, 14, *De pactis*).

<sup>2)</sup> „*Pacisci autem, ut non quantitas eo nomine expensa cum usuris licitis restituitur, non licet*“. (L. 53, Dig., loco cit.).

<sup>3)</sup> Cpr. și ar. 1172, § 3 C. Calimach (879 C. austriac). Această soluțiune este conformă cu dreptul roman, unde avocatul nu putea să facă nici un contract cu clientul care i încredințase procesul: „*Præterea, nullum cum eo litigatore contractum, quem in propriam recepit fidem, ineat advocatus: nullam conferat pactionem*“. (L. 6, § 2, Cod., II, 6, *De postulando*). Asemene pacte erau, în adevăr, considerate ca contrare bunelor moravuri, *contra bonos mores* (L. 7, *in fine*, Dig., 17, 1, *Mandati, vel contra*). Cpr. și L. 1, §§ 10 și 12, Dig., 50, 13, *De extraord. cognitionibus*;—L. 53, Dig., 2, 14, *De pactis*.



Pactul cunoscut sub numele de *quota litis* era deci formal oprit prin vechia legiuire a Moldovei <sup>1)</sup>).

Dreptul  
vechiu al țării  
românești.

Dincolo de Milcov, în țara românească, Regulamentul organic și o lege din 1835 stabileau, din contra, ca regulă pentru remunerarea avocaților, plata de atâta la sută din valoarea procesului, 10, 5 sau 3 la sută, după însemnătatea lui <sup>2)</sup>, ceea ce se vede admis și prin art. 735 din codul comercial de la 1887, care vorbind de onorariul sindicului, prevede că el poate să consistă în o sumă fixă sau în atâta la sută din banii încasați.

Dreptul  
actual.  
Controversă.

Ce trebuie să decidem în legislația actuală? Trib. din Ilfov și C. din Craiova S-a I consideră acest pact ca valid <sup>3)</sup>, pe când Curtea din București și Curtea din Craiova S-a II îl consideră, din contra, ca nul și lipsit de ori ce efecte, el neputând fi acoperit prin ratificarea părților <sup>4)</sup>).

Această din urmă soluție, admisă formal în codul italian <sup>5)</sup>, admisă de doctrină și de jurisprudență atât în Franca cât și în Belgia <sup>6)</sup>, este adevărată și la noi, pentru că, după cum se exprimă un scriitor modern, onorariul à *forfait* ca și onorariul proporțional, nu este, în adevăr, compatibil nici cu regulile de dreptate, nici cu sentimentele de independență și de demnitate de care avocatul nu se poate nici o dată departa în exercițiul profesiei sale <sup>7)</sup>).

<sup>1)</sup> Curtea din București, aplicând legea Moldovei, cu drept cuvânt s'a pronunțat în acest sens. *Dreptul* din 1874, No. 2.

<sup>2)</sup> Veți Gr. G. Păucescu, în *Dreptul* din 1875, No. 11, p. 88. La caz de perderea judecăței, taxa se lua numai în jumătate (art. 14 din suscitata lege). Cpr. C. Craiova, decizia citată în nota următoare.

<sup>3)</sup> Veți *Dreptul* din 1894, No. 58 și *Curierul judiciar* din acelaș an, No. 33. *Cur. judiciar* din 1897, No. 22. Cpr. C. din Galați, S-a I, decizia No. 164 din 4 noembr. 1896, nepublicată. *Idem.* Dim. C. Popescu, în *Dreptul* din 1892, No. 66.

<sup>4)</sup> *Dreptul* din 1892, No. 66 și din 1895, No. 14. Cpr. Cas. rom., 30 mai 1897. *Curierul judiciar* din 1897, No. 22. În acelaș sens: Gr. G. Păucescu, *Dreptul* din 1875, No. 10 și 11. Al. Capitolin, *Dreptul* din 1892, No. 70.

<sup>5)</sup> Art. 1458, *in fine*, C. italian. Cpr. Cas. Napoli, 20 fevr. 1873, *La Legge*, 1873, 1, 440. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, III, 377.

<sup>6)</sup> Cpr. Tribun. Bruxelles, 23 ian. 1895, *Dreptul* din 1895, No. 35 și *Pand. Périod.*, 1895, V, p. 11. Laurent, XXIV, 60. Aubry et Rau, IV, p. 322, 323 text și nota 12. Demolombe, XXIV, 378. *Pand fr.*, t. XI, v<sup>o</sup> *Avocat*, 1355 urm. Veți și Merlin, *Répert*, v<sup>o</sup> *Honoraires și Pacte de quota litis*.

<sup>7)</sup> Veți Cresson, *Usages et règles de la profession d'avocat*, I, p.

În contractele dintr'un avocat și un litigant lipsit de mijloace de a se judeca, avocatul este acela care mai în totdeauna va dicta condițiunile. Și pentru a nu se putea bănuî un singur moment că avocatul ar fi tras foloase din nenorocirea clientului seu, este în interesul onoarei și a demnității baroului de a nu se mai tolera asemenea pacte, care contribuesc la degradarea și deconsiderarea acestei nobile și frumoase profesii. Judecătorii, pentru onoarea și demnitatea baroului, vor anula deci pactul de *quota litis*, acordând avocatului numai cheltuețele făcute de dânsul (L. 53, Dig., 2, 14, *De pactis*), și o justă remunerare a ostenelelor sale. Veđi și *infra*, p. 158, explic. art. 969.

Am citat numai câte-va exemple de cauze ilicite și contrare bunelor moravuri. Eată acum câte-va exemple de cauze licite.

Astfel, este licită convențiunea prin care comercianții unui oraș s'ar obliga sub o clausă penală a ținea magasiile lor închise duminicile și ȗilele de serbători<sup>1)</sup>; Exemple de cauze licite.

Convenția prin care cine-va s'ar fi obligat a se căsători, afară de casul când această obligație ar fi fost luată de un călugăr<sup>2)</sup>:

341. Veđi și tratatul nostru în limba franceză, p. 444, *ad notam*.

<sup>1)</sup> Cpr. C. Colmar, 10 iulie 1837, Répert. Dalloz, *Acte de commerce*, 340, nota 3. Pand. fr., *Oblig.*, II, 7815.

Legea pentru repausul în ȗilele de duminici și serbători, promulgată la 6 martie 1897, le impune chiar această obligație. Veđi *Monitorul oficial*, No. 269, din 6 martie 1897.— Eată, în trăsături generale, economia acestei legi, promisă de mult și atât de așteptată de unii comercianți: *In comunele rurale*, crâciunile și ori ce alte stabilimente comerciale trebuie să remăe închise în toate duminicile și ȗilele de serbători prevăđute la art. 7, până la oara 12; după această oară, ele pot fi ținute deschise (art. 2).— *In comunele urbane*, toate magasiile și stabilimentele comerciale trebuie să fie închise duminicile și serbătorile de la oara 12 în jos, și ori ce lucrare să înceteze (art. 3).— Contravențiunile la dispozițiunile prezentei legi se pedepsesc cu amenda de la 5—200 lei, amenda fiind înđoită la caz de recidivă (art. 10). Aceste contravenții se judecă în prima instanță de judecătorii de ocoale, după dreptul comun (art. 12). Amendile se încasează în folosul caselor comunale (art. 13).

Legea p. repausul duminical din 6 martie 1897.

<sup>2)</sup> Cpr. Demolombe, XVIII, 251. Veđi și lucrarea noastră, t. IV, p. 103.— Veđi însă Demante, IV, 16 bis VI și Laurent, XI, 485.

Obligația luată de o femeie de a plăti o sumă de bani ca onorariu unei persoane pentru a o asista ca sfătuitor într'un proces de divorț <sup>1)</sup>;

Convențiunea încheiată între moștenitorii unui haham prin care se regulează dreptul de a tăea vitele după religiunea mosaică <sup>2)</sup>;

Invoeala prin care două sau mai multe părți ar recunoaște competența unui tribunal străin pentru a judeca diferendul dintre ele (art. 65 Pr. civ.) <sup>3)</sup>;

Convențiunea prin care o parte ar fixa ea însăși și de mai'nainte quantumul despăgubirilor ce ea ar datori celorlalte părți pentru inexecutarea unei obligațiuni <sup>4)</sup>;

Convenția prin care de mai'nainte s'ar renunța la apel sau la recursul în casație <sup>5)</sup>;

Descoperiri  
de moștenire.

Convenția prin care una sau mai multe persoane s'ar fi obligat cătră o alta a'i descoperi o moștenire deschisă în favoarea sa, despre care acesta nu avea nici o cunoștință. Doctrina și jurisprudența sunt, în adevăr, unanime pentru a decide că revelatorul moștenirii este în drept a cere suma făgăduită sau chiar o parte oare-care din moștenire, dacă aceasta a fost convenția părților, pentru cheltueile făcute de dânsul și pentru folosul real ce el a adus unui moștenitor necunoscător al drepturilor sale <sup>6)</sup>.

<sup>1)</sup> Cas. rom., S-a I. Bulet. 1881, p. 412.

<sup>2)</sup> Cas. rom., S-a I, *Dreptul* din 1878, No. 5 și Bulet. Cas. S-a I, anul 1878, p. 26.

<sup>3)</sup> Cas. rom., S-a I., Bulet. 1873, decizia No. 202 și Bulet. 1874, p. 78. Cpr. și Bulet. Cas. 1890, p. 693.

<sup>4)</sup> Cas. rom., S-a I. Bulet. 1890, p. 138. Veți și Bulet. Cas. 1889, p. 630.

<sup>5)</sup> Cpr. Cas. rom., S-a I. Bulet. 1879, p. 84.—Se poate renunța la apel și la recurs chiar în materie de divorț, de și chestia este controversată. Cas. rom., Bulet. 1879, p. 611. Cpr. Laurent, III, 248. Veți tratatul nostru în limba franceză, art. *Divorce*, p. 120 și t. I, partea II. a lucrării noastre, p. 148.

<sup>6)</sup> Cpr. D. P., 94. 2. 381 și 484. D. P., 96. 2. 4. D. P., 84. 3. 111. D. P., 82. 2. 115 și 5. 12. D. P. 81. 2. 245. D. P., 74. 5. 357, No. 15. Demolombe, XXIV, 335 *ter.* Baudry et Barde, I, 20 și 312. Laurent, XVI, 119. Domenget, *Du mandat*, I, 152. Massé-Vergé, V, § 754, p. 49, nota 11. T. Huc, VII, 72. Veți și *suprà*, p. 19, nota 1. Thiroux, *Des chercheurs de successions*, *Revue pratique*, t. 23, anul 1867, p. 357 urm. Giorgio Giorgi, III, 392. Répert. Dalloz, *Supplément*, *Oblig.*, 191.—Numai atunci convenția ar fi nulă, pen-

**Efectele lipsei de cauză sau existenței unei cauze vicioase.**

Obligațiunea fără cauză, sau întemeiată pe o cauză falsă ori ilicită este lipsită de ori ce efect (art. 948, § 4 și 966). Ea este deci nulă sau, mai bine dis, *inexistentă*<sup>1)</sup>; de unde rezultă mai multe consecinți:

1<sup>o</sup> Ambele părți contractante pot să opue inexistența unei atare obligațiuni<sup>2)</sup>:

2<sup>o</sup> Obligația fără cauză sau întemeiată pe o cauză vicioasă nu este supusă confirmării sau ratificării exprese ori tacite, pentru că neantul nu poate fi ratificat sau confirmat. *Quod nullum est confirmari nequit*<sup>3)</sup>;

3<sup>o</sup> Ceea ce a fost plătit în virtutea unei atare obligațiuni poate să fie cerut înapoi prin acțiunea în repetițiune. Această acțiune a dat însă loc la oare care dificultăți. Astfel, de câte ori este vorba de o obligație fără cauză sau întemeiată pe o cauză falsă (ceea ce, precum am văzut, este acelaș lucru) toată lumea recunoaște că acel care a executat o atare obligațiune din eroare poate să exercite acțiunea în repetițiune, pentru că ori ce plată presupunând o datorie (art. 1092), ceea ce din eroare s'a plătit, fără a fi fost datorit, este supus repetițiunii (art. 993, 1092).

Dreptul de  
repetiție.  
Controversă.

tru lipsă de obiect, când moștenitorul avea cunoștință despre dreptul seu și agentul de afaceri nu 'i a revelat nici un secret. Cpr. D. P., 82. 2. 115. D. P., 84. 3. 111. D. P., 55. 1. 206.

1) Laurent, XVI, 157 urm. Demolombe, XXIV, 381. Baudry, II, 854. Baudry et Barde, I, 316. Thiry, II, 616. Mourlon, II, 1103. Alex. Degre, *Dreptul* din 1891, No. 9. Cpr. Trib. Imp. german și C. Alger, D. P., 93. 2. 11 și D. P., 94. 2. 528. Veți și *suprà*, p. 130.—Veți însă Larombière (I. art. 1133, No. 30) care, de și recunoaște că nulitatea este absolută și opozabilă de ambele părți contractante, de câte ori cauza este contrară bunelor moravuri, totuș pretinde că nulitatea poate fi relativă când cauza, în loc de a fi contrară bunelor moravuri, este contrară numai ordinii publice.

2) Veți *suprà*, p. 130.

3) Thiry, II, 616. Baudry, II, 854. Baudry et Barde, I, 316. Demolombe, XXIV, 381. Laurent, XVI, 160 și toți autorii. Veți *suprà*, p. 23 și 116. Art. 1310 din codul italian este formal în această privință.

O consecință a inexistenței obligațiunii este că art. 1900 Art. 1900 nu'și primește aplicare în specie, prescripția de deuce ani prevădută de acest text nefiind de cât o confirmare tacită. Veți t. III al lucrării noastre, p. 636 și t. IV, p. 107, n. 1.

Repetițiunea nu va avea însă loc dacă obligația fără cauză sau întemeiată pe o cauză falsă a fost achitată de bună voe, fără nici o eroare, adecă, dacă acel care a plătit-o știea că nu datorește, pentru că această executare benevolă cuprinde un dar manual, de câte ori, bine înțeles, lucrul care s'a plătit este susceptibil de a face obiectul unei asemenea liberalități; de unde rezultă că debitorul care n'ar fi achitat obligația de cât *pro parte* n'ar putea fi silit a presta și restul <sup>1)</sup>).

Cât pentru chestiunea de a se ști dacă executarea unei obligațiuni întemeiată pe o cauză *ilicită* dă sau nu loc la acțiunea în repetiție, chestiunea este controversată <sup>2)</sup>.

Unii, întemeinduse pe dreptul roman, conferă acțiunea în repetițiune numai părții care n'a avut nici un rol imoral în convențiune, refusând-o părții celeilalte, fiind că „*Nemo auditur propriam turpitudinem allegans*“ <sup>3)</sup>.

În acest sistem, inadmisibil după noi, persoana care ar fi făgăduit o sumă de bani cui-va pentru ca să nu comită o crimă ar avea acțiunea în repetițiune, pe când această acțiune n'ar mai exista nici pentru una din părți când,

Daruri manuale.

<sup>1)</sup> Thiry, II, 617. Laurent, XVI, 162.—Soluția de mai sus presupune validitatea darurilor manuale în legislația noastră, ca și în cea franceză; am vădut însă că, în această privință, chestiunea este foarte controversată.—Tribunalul din Iași tăgăduște posibilitatea darurilor manuale în legislația actuală (*Dreptul* din 1894, No. 22), ear Curtea țice, din contra, că validitatea lor rezultă chiar din natura lucrurilor, posesorul lucrurilor mobile fiind aparat prin însuș faptul posesiunii sale (art. 1909). (*Dreptul* din 1881, No. 4). Veđi t. IV al lucrării noastre, p. 139 urm. Cpr. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1896, No. 58.

<sup>2)</sup> După noul proiect al codului german (art. 747, *in fine*, devenit art. 817 din legea de la 18 aug. 1896), dreptul de repetițiune nu mai există de câte ori acel care a făcut prestația a adus el singur, prin prestația sa, o atingere ordinii publice sau bunelor moravuri.

<sup>3)</sup> Pothier, II, 43. Aubry et Rau, IV, § 442 bis, p. 741, text și nota 8. Larombière, I, art. 1133, No. 10. Toullier D. III, partea II, 126. Duranton, X, 374. Massé-Vergé, IV, § 623, p. 9, nota 3, colona 1, *in medio*. Paul Pont, *Petits contrats*, I, 663. Bozérian, *Revue pratique*, t. V, (anul 1858), p. 20. Fuzier-Herman, *op cit.*, art. 1131, No. 42 și urm. Veđi și E. Lehr, *Droit germanique*, 241. Cas. fr. și C. Caen, D. P., 74. 1. 222. D. P., 92. 1. 336. D. P., 75, 2. 127. Cpr. D. P., 89. 2. 253. D. P., 94. 2. 172.

din contra, s'ar fi făgăduit bani *pentru ca să se comită o crimă*: *In pari causa turpitudinis cessat repetitio*. (L. 5, Dig., 12, 7, *De conditione sine causa* <sup>1)</sup>).

Această părere este însă inadmisibilă, și repetițiunea va putea în tot-deauna să aibă loc, chiar din partea aceleia care ar fi violat un princip de ordine publică: 1<sup>o</sup> pentru că legea nu face nici o deosebire între casurile când obligația este fără cauză sau se întemeiază pe o cauză falsă ori ilicită (art. 966, 968); și 2<sup>o</sup> pentru că, precum foarte bine dice Curtea din Caen (*Pand. Périod.*, 1888, 2, 166), regula romana „*Nemo auditur propriam turpitudinem allegans*“ nu este nicăiri inscrișă în legile moderne <sup>2)</sup>).

### Despre cazul în care cauza nu este exprimată în convenție.

**Art. 967.**—Convențiunea este valabilă, cu toate că cauza nu este expresă.

*Causa este presuptă până la dovada contrară* <sup>3)</sup>. (Art. 1169, 1202 C. C., 270 C. com., *in fine*. Art. 1132 C. fr., 1120, 1121 Cod italian).

- <sup>1)</sup> Veđi și L. 3, Dig., 12, 5, *De conditione ob turpem, vel injustam causam*, unde se dice: „*Ubi autem et dantis, et accipientis turpitude versatur, non posse repeti dicimus, veluti si pecunia detur, ut male iudicetur*“. Mai veđi încă L. 8, Dig., *eod tit., in fine*, unde se dice: „*Porro autem si et dantis et accipientis turpis causa sit, possessorem potiore esse: et ideò repetitionem cessare, tametsi ex stipulatione solutum est*“.—L. 2, Cod., 4, 7, *De conditione ob turpem causam*, mai dice încă: „*In pari causa, possessoris conditio melior habetur*“. Cpr. și L. 5, Cod., *eod. tit.*
- <sup>2)</sup> Veđi în acest sens: Thiry, II, 617. Baudry, II, 854 și 1342 bis. Duvergier, *Vente*, I, 207. T. Huc, VIII, 392. Baudry et Barde, I, 316, nota 3. Arntz, III, 39. Demante, V, 49 bis IV. Demolombe, XXIV, 382 și XXXI, 433 urm. Laurent, XVI, 164. Marcadé, IV, 458. Pilette, *Revue pratique*, t. XV, (anul 1863), p. 467. Vigié, II, 1092 și 1699. Fuzier-Herman, *op. cit.*, art. 1131, No. 41. Jurisprudența este în acelaș sens: Veđi D. P., 46. 2. 191. D. P., 85. 1. 100. D. P., 87. 1. 465. *Pand. Périod.*, 87. 1. 61. *Pand. Périod.*, 88. 2. 166. D. P., 93. 2. 11. *Pand. fr., Oblig.*, II, 7855. Veđi și *infrà*, rubrica: *Conditiones ob turpem causam*.
- <sup>3)</sup> Paragraful 2 din textul nostru este reproducerea art. 1121 din codul italian. „*La causa si presume sino a che non si prova il contrario*“. O dispoziție identică există în codul spaniol, promulgat la 24 iulie 1889 (art. 1277).

Se poate întâmpla ca o obligație să aibă o cauză și acea cauză să nu fie exprimată în *inscrisul care o constată* <sup>1)</sup>. Ei bine, legea decide că, în asemenea caz, convențiunea este valabilă <sup>2)</sup>. Aceasta înseamnă că actul (instrumentul de probațiune) care constată obligația este valid, cu toate că el nu arată cauza ei, dacă, bine înțeles, există o cauză reală și licită <sup>3)</sup>. Astfel, ar fi valid inscrisul prin care m'aș obliga a'ți plăti o sumă de bani, deși el n'ar arăta un împrumut sau o altă cauză. Aceasta nu se poate întâmpla de cât în contractele unilaterale, pentru că, în convențiunile sinalmatice, actul scris va menționa în totdeauna obligațiunile reciproce ale părților, și fie-care din aceste obligațiuni servind de cauză celeilalte, actul care conține dovada unui contract sinalagmatic va face neapărat în acelaș timp mențiune despre cauza fie-cărei obligațiuni. Nu se poate, în adevăr, ca actul care constată un contract de vândare să nu arăte lucrul vândut și prețul hotărât, adecă cauza obligațiunii fie-cărei părți. „Considerând, dice Curtea noastră supremă, că, dacă este adevărat că art. 967 declară o convențiune valabilă, cu toate că cauza nu este expresă, aceasta însă nu este adevărat de cât atunci când este vorba de o obligație unilaterală, dar nu când este vorba de un contract sinalagmatic, precum este o vândare, în care cauza obligațiunii uneia din părți este obiectul obligațiunii celeilalte ...“ etc. <sup>4)</sup>.

<sup>1)</sup> De ex., creditorul reclamă în virtutea unui sinet astfel conceput: *Recunosc că dătoresc ... sau mă oblig a plăti, ori am să dau suma cutare...*, etc. Cpr. Baudry et Barde, I, 320. Mourlon, II, 1106 urm. S'ar putea însă întâmpla ca cauza neexprimată în obligație să resulte din întregul context al actului. Cpr. Cas. rom., Bulet. S-a II, anul 1873, p. 115.

<sup>2)</sup> Cpr. Tribun. Covurlui și Ilfov, *Dreptul* din 1885, No. 43 și din 1884, No. 48.—Cambia nici nu are chiar nevoie de a arăta cauza (art. 270 C. com., *in fine*).

<sup>3)</sup> Cuvântul *convențiune* înseamnă deci aici titlul, actul scris (*instrumentum*). Veți și art. 1275, unde cuvântul *contract* este luat tot în sens de titlu. Cpr. Pand. fr., II, 7860. Baudry, II, 855. Baudry et Barde, I, 318. Thiry, II, 613. Mourlon, II, 1106.

<sup>4)</sup> Veți Bulet. Cas. S-a I, 1881, p. 759. Cpr. Fuzier-Herman, *C. civ.* II, art. 1132, No. 2. Demolombe, XXIV, 362, 363. Larombière, I, art. 1132, No. 2 și 3. Veți și *suprà*, p. 129, text și nota 2, unde am vădut că, în contractele sinalmatice, obligația uneia din părți are de cauză obligația celeilalte părți.

Unde însă chestiunea este controversată în Franția, este asupra punctului de a se ști dacă dovada existenței cauzei incumbă creditorului care cere executarea obligațiunii, sau dacă debitorul este acela care trebuie să stabilească existența ei. Atât doctrina cât și jurisprudența sunt însă aproape unanime pentru a decide că creditorul nu are nimic de dovedit, obligațiunea fiind presupusă a avea o cauză licită, până la dovada contrară. Prin urmare, debitorului incumbă sarcina de a dovedi că obligația e lipsită de cauză, sau că cauza este ilicită <sup>1)</sup>.

Acest sistem este formal consacrat la noi prin § 2 al art. 967, care reproduce art. 1121 din codul italian. Prin urmare, dacă înscrisul care constată o obligație unilaterală nu arată cauza ei, această cauză este presuptă până la dovada contrară, și creditorul n'are absolut nici o dovadă de făcut. Numai când înscrisul arată o cauză și debitorul a dovedit că acea cauză este falsă, creditorului îi incumbă sarcina de a stabili, că obligația are o altă cauză adevărată și licită. (Vezi *suprà*, p. 132, 133).

Cum va putea dovedi debitorul că obligația sa e lipsită de cauză? Cele mai multe ori creditorul va arata cauza ce el atribuie obligațiunii, de ex., un împrumut, o vânzare, etc., și debitorul va dovedi că faptul pretins de creditor n'a avut loc. Debitorul va trebui să dovedească lipsa de cauză chiar când creditorul n'ar invoca nici una, căci el n'a putut să se oblige fără cauză de cât prin eroare, dol, violență sau din glumă, în care cazuri el va stabili prin ori ce soiū de mijloace faptul invocat de dēnsul.

Dovedirea lipsei de cauză.

### CAPITOLUL III

#### Despre efectul convențiilor și despre puterea lor legală <sup>2)</sup>.

<sup>1)</sup> Cas. fr., 25 fevr. 1896, *Dreptul* din 1896, No. 53. D. P., 96. 1. 199. *Pand. Périod.*, 1896. 1. 292. Trib. Charolles, *Pand. Périod.*, 1894. 2. 270. D. P., 94. 2. 126. Thiry, II, 614. Demolombe, XXIV, 367. Bonnier, *Des preuves*, II, 681. T. Huc, VII, 86. Laurent, XVI, 168.—*Contrà*. Aubry et Rau, IV, § 345, p. 324, text și nota 20. Massé-Vergé, III, § 615, p. 560. Duranton, X, 353 urm. Massé, *Dr. comm.*, IV, 137. Fuzier-Herman, *op. cit.*, II, art. 1132, No. 3.

<sup>2)</sup> Codul francez intitulează acest capitol: *Despre efectul obligațiilor*, ocupându-se de o dată atât despre efectul obligațiilor cât și despre acel al convențiilor, al contractelor, care

Observ. a-  
supra rubri-  
cei.



## SECȚIUNEA I

*Dispozițiuni generale sau efecte generale ale convențiilor  
(între părțile contractante).*

**Art. 969.**—Convențiunile legal făcute au putere de lege între părțile contractante. Ele se pot revoca prin consimțământul mutual sau din cauze autorizate de lege. (Art. 5, 1079 § 2, 1087, 1100, 1523 § 5, 1556, 1711 C. C. Art. 1134 C. fr.).

**Art. 1711.**—Transacțiunile au între părțile contractante puterea unei sentinți neapelabile <sup>1)</sup>. (Art. 969, 1201, 1213 C. C. Art. 2052 C. fr.).

**Art. 970.**—Convențiunile trebuiesc executate cu bună credință. Ele obligă nu numai la ceea ce este expres într'ensele, dar la toate urmările ce echitatea, obiceiul sau legea dă obligațiunei după natura sa. (Art. 969, 977 urm., 980, 981 C. C. Art. 1134 § 3, 1135 C. fr.).

Toate convențiunile, când sunt legal făcute, trebuiesc executate, ele fiind ca și o lege pentru părți <sup>2)</sup>, nu însă și în privința celor de al treile (art. 973). *Contractus enim legem ex conventionem accipiunt* <sup>3)</sup>. Cu alte cuvinte, și mai

produc obligațiile. Această confuziune între două lucruri cu totul deosebite, pe care Pothier nu lipsea de a le distinge (*Oblig.*, II, 85 urm., 141 urm.), fiind criticată de toți autorii (Cpr. Marcadé, IV, 460. 461. Laurent, XVI, 177. Thiry, II, 618. Baudry, II, 857. Baudry et Barde, I, 328 urm. Mourlon, II, 1112, 1113. Demolombe, XXIV, 384, etc), legiuitorul nostru urmând împărțirea codului italian, intitulează acest capit.: *Despre efectul convențiunilor*, ocupându-se despre efectul obligațiunilor tocmai în capit. VII (art. 1073 urm.), și reproducând chiar în acest capitol mai multe dispozițiuni din codul italian.

Împărțirea codului nostru și a celui italian este mult mai rațională, cu toate că chiar rubrica noastră, astfel cum se vede redactată, nu este încă exactă, pentru că legiuitorul nostru nu se ocupă în acest cap. numai de efectul convențiunilor, ci și de puterea lor legală între părți și față cu cei de al treile. Cpr. Gr. G. Păucescu, I, 198. De aceea, am adaus la rubrica noastră ceea ce'i lipsește, după materia care se găsește în acest capitol.

<sup>1)</sup> „*Non minorem auctoritatem transactionum, quam rerum iudicatarum esse, recta ratione placuit*“. (L. 20, *ab initio*, Cod., 2, 4, *De transactionibus*).

<sup>2)</sup> Cpr. Cas. rom. și Trib. Ilfov, Bulet. S-I, anul 1878, p. 26 și *Dreptul* din 1884, No. 11.

<sup>3)</sup> L. 1, § 6, Dig., 16, 3, *Depositi, vel contra*. Veți și L. 23, *in medio*, Dig., 50, 17, unde se dice: „*Hoc servabitur quod initio convenit; legem enim contractus dedit*“.

pe scurt, convenția este legea părților <sup>1)</sup>. Părțile pot chiar să reguleze relațiile dintre ele altfel de cât le regulează legea (art. 1223), destul este ca să nu să atingă bunele moravuri și ordinea publică (art. 5).

Violarea unei legi dă loc la casarea decisiunii care a violat-o <sup>2)</sup>, pe când interpretarea greșită a tocmelei (convențiunii) nu dă loc la casare de cât atunci când s'a schimbat sau denaturat însuș natura tocmelei (art. 37, § 6, L. C. de cas.) <sup>3)</sup>. Interpretarea convențiunilor aparține deci instanțelor de fond. (Veți *înfră*, explic. art. 977).

Violarea  
legii.  
Casarea  
decisiunii.

Convențiunile fiind legea părților, de aici urmează că ele nu pot fi desființate prin voința unilaterală a uneia din părți și că ele nu pot fi revocate de cât prin consimțământul mutual al tuturor părților contractante <sup>4)</sup>.

Acelaș concurs de voință care a fost neaparat pentru formarea convențiunii este neaparat și pentru desființarea ei <sup>5)</sup>.

<sup>1)</sup> Art. 1087, 1100, și 1711 sunt o aplicare a acestui principiu. Art. 1101, § 2, care permite judecătorului de a acorda mici termene de grație debitorului, cuprinde din contra o derogare la acest principiu. Mai veți și alte derogări la acest principiu în art. 1689 și 1701. Cpr. Laurent, XVI, 178. Baudry et Barde, I, 333.

<sup>2)</sup> Violarea unei legi străine nu dă loc la casare de cât atunci când această violare atrage după sine calcarea unei legi române. Cpr. Cas. fr., D. P., 92. 1. 299. D. P., 76. 1. 497.—Este, în adevăr, de principiu că legile străine se apreciază în mod suveran de instanțele de fond, fără ca această apreciere să poată da loc la censura casațiunii. Cas. rom., *Dreptul* din 1894, No. 10 și din 1893, No. 41. *Cur. judic.* din 1894, No. 37. *Dreptul* din 1892, No. 76. Bulet. 1890, p. 758. Bulet. S-a I, 1887, p. 141. Veți și t. I al lucrărei noastre, partea I, p. 80, 81.

Violarea u-  
nei legi  
străine.

<sup>3)</sup> Cas. rom., Bulet. 1867, p. 838. Bulet. S-a II, 1872, p. 102. Bulet. S-a I, 1883, p. 675. Cpr. Cas. rom., *Curierul judiciar* din 1897, No. 8. Veți și Cas. fr., D. P., 72. 1. 176. D. P., 87. 1. 217. D. P., 92. 1. 104 și 150. Veți Thiry, II, 619. Boissonade, II, p. 126. Laurent, XVI, 180. T. Huc, VII, 88. Baudry et Barde, I, 336. Veți și Pand fr., *Cass. civ.*, 750.

<sup>4)</sup> Cpr. Cas. rom. S-a I, Bulet. anul 1879, p. 483 și 643. Baudry et Barde, I, 338.

<sup>5)</sup> „*Obligaciones que consensu contrahuntur, contraria voluntate dissolvuntur*“. Veți și L. 35, Dig., 50, 17, unde se dice: „*Nihil tam naturale est, quam eo genere quidquid dissolvere, quo colligatum est*“.

Revocarea care rezultă din consimțământul părților nu și produce efectele sale de cât în viitor.

Revocarea care va resulta din consimțământul contrar al părților nu și va produce însă efectele sale de cât pentru viitor, efectele ce contractul a produs în trecut fiind menținute: de unde rezultă că vîndătorul, care și va lua înapoi imobilul vîndut, va trebui să respecte contractele de închiriere, ipotecile, servituțile și, în genere, toate drepturile reale constituite de cumpărător în folosul celor de al treile, pentru că aceștia n'au putut să prevadă revocarea prin comuna înțelegere a părților sau, mai bine đis, retransmiterea proprietăței la vîndător. Este însă de observat că, pentru ca părțile să desființeze vîndarea primitivă, trebuie un nou contract prin care vechiul proprietar să și redobîndească proprietatea lucrului ce înstrăinase: de unde rezultă că fiscal va percepe o nouă taxă de înregistrare <sup>1)</sup>.

Consecințele care rezultă din împrejurarea că jurarea că conv. nu pot fi revocate de cât prin consimțământul părților.

Din împrejurarea că convențiile nu pot fi desființate de cât prin consimțământul tuturor părților contractante, rezultă că judecătorii n'ar putea să reducă prețul stipulat de părți într'o vîndare <sup>2)</sup>, nici să micșureze dobînda stipulată într'un împrumut <sup>3)</sup>, afară de casul, bine înțeles, în care, sub o dobîndă prea mare, s'ar ascunde o clausă penală: nici să micșureze onorariul stipulat în favoarea unui avocat <sup>4)</sup>, afară de casul în care convenția dintre avocat și litigant ar cuprinde ceea ce doctrina numește pactul de *quota litis*, în care caz convenția va fi cu totul desființată (veđi *suprà*, p. 147 urm.), avocatul avînd drept numai la cheltueele făcute (L. 53, Dig., 2, 14) și la o justă remunerare a ostenelelor sale, apreciată de justiție <sup>5)</sup>.

Desființarea în virtutea unei condițiuni resolutorie. Art. 1019—1021.

<sup>1)</sup> Cpr. Baudry et Barde, I, 339. T. Huc, VII, 89. Demolombe, XXIV, 392. Laurent, XVI, 183.—Vom vedea însă mai la vale că, de câte ori desființarea contractului va avea loc în virtutea unei condițiuni resolutorie fie expresă, fie tacită (art. 1019—1021), contractul va fi desființat cu efect retroactiv și pentru trecut, cei de al treile suferind consecințele unei desființări pe care, de alt-mintrelea, ei au putut s'o prevadă.

<sup>2)</sup> Cpr. Cas. rom., S-a 1, Bulet. anul 1879, p. 483.

<sup>3)</sup> Cpr. Cas. rom., S-a I, Bulet. anul 1878, p. 182.

<sup>4)</sup> Veđi însă Cas. rom., *Curierul judiciar* din 8 iunie 1897, No. 22.

<sup>5)</sup> Este, în adevăr, generalmente admis că, în lipsă de o anume convențiune, tribunalele apreciază suma care se cuvine avocatului pentru ostenelele sale, de câte ori gratuitatea mandatului n'a fost expres stipulată. Cpr. Cas. rom., Bulet. S-a I, 1877, p. 12 și Bulet. 1878, p. 414. Cpr. și *Curierul judi-*

Regula după care, convențiunile nu pot fi revocate decât prin consimțământul mutual al părților contractante <sup>de excepțiuni la principiul de mai sus.</sup>

1<sup>o</sup> Mandatul încetează în genere prin singura voință a mandantului sau a mandatarului (art. 1552, 1556<sup>1</sup>) ; Mandat.

2<sup>o</sup> Contractul de societate, cel puțin când este format pentru un timp ilimitat, poate fi desființat prin voința unuia din asociați (art. 1523, § 5, 1527)<sup>2</sup>). Societate.

In fine, unele contracte nu pot de loc fi revocate, nici chiar prin consimțământul mutual al părților. Astfel sunt convențiile matrimoniale (art. 1228 urm. C. C. 710, 716 Pr. civ.)<sup>3</sup>) și adopțiunea<sup>4</sup>). Convenții matrimoniale. Irrevocabilitatea lor.

ciar din 1897, No. 12. Tribun. Roman, *Dreptul* din 1895, No. 58. Troplong, *Mandat*, 163. Cpr. C. Suedez, art. 5 cap. 18.

Jurisprudența aplică cu drept cuvânt aceleași principii și la arhitecți. Cpr. C. Rouen, 30 ianuar 1895 și Trib. Paris, 7 martie 1896. *Pand. Périod.*, 1895, 2, 344 și *Curierul judiciar* din 1896, No. 46. Veți t. III al lucrării noastre, p. 425, *ad notam* și tratatul nostru în limba franceză, p. 185. text și nota 3. Veți și *suprà*, p. 143, *ad notam*.

1) De câte ori însă mandatul nu este încheiat numai în interesul mandantului, ei și în interesul mandatarului, precum ar fi, de ex., în cazul în care un avocat ar fi stipulat un onorariu pentru apararea unui proces, revocarea lui nu poate să rezulte de cât din consimțământul reciproc al părților. Cas. rom. și C. Craiova. *Curierul judiciar* din 8 iunie 1897, No. 22. Bulet. S-a I, 1876, p. 452 și *Dreptul* din 1890, No. 76. Cpr. C. Pau și Cas. fr. D. P., 74. 5. 327, No. 10. D. P., 91. 1. 197. Baudry, III, 931. Laurent, XXVIII, 104. Revocarea ar putea însă și în asemenea caz să aibă loc prin simpla voință a mandantului când ar exista culpă, dol sau fraudă din partea mandatarului. Cas. rom. și fr. Bulet. S-a I, 1884, p. 363 și D. P. 91. 1. 197.

2) Cpr. Cas. rom., S-a II, Bulet. 1877, p. 379. Tribun. Ilfov, *Dreptul* din 1886, No. 48. Baudry, II, 861. Laurent, XVI, 184. Thiry, II, 619. Baudry et Barde, I, 340.

3) Cpr. Cas. rom., Bulet. S-a I, anul 1885, p. 40. Laurent, XVI, 184. Baudry, II, 861. Thiry, II, 619. Baudry et Barde, I, 341. T. Tuc, VII, 89. — Sub legea veche, tocmelele căsătorești puteau, din contra, fi schimbate în urma sevărșirei căsătoriei. Veți art. 1609, 1614 C. Calimach și § 4, cap. 33, C. Andr. Donici. Veți și L. 1, Pr., Dig., 23, 4, *De pactis dotalibus*, unde se dice: „*Pacisci post nuptias, etiamsi nihil ante convenerit, licet*“. Veți și t. I, partea 1 a lucrării noastre, p. 51, nota 1. Dreptul vechiu în privința conv. matrimoniale.

4) În legile anterioare, adopțiunea era, din contra, revocabilă (art. 250, 251 C. Calimach, 185 C. austriac). Veți t. I al lu- Dreptul vechiu în privința adopțiunei.

Divorț prin consimțământ mutual. Cât pentru căsătorie, ea poate să fie desființată prin consimțământul mutual al părților, dacă ele întrunesc anume condițiuni prescrise de lege (art. 254 urm. C. C.).

Cause autorisate de lege. Convențiunile mai pot încă fi revocate în virtutea cauzelor autorisate de lege<sup>1)</sup>. Legea fiind, în adevăr, cea care dă putere convențiunilor, ea poate să le rădăce aceiaș putere în casurile pe care ea le determină. Astfel, vîndarea poate fi desființată pentru neplata prețului (art. 1365); donațiunea poate fi revocată pentru neîndeplinire de sarcini (art. 829 urm.), pentru ingraturdine din partea donatarului (art. 831 urm.), sau pentru survenire de copii dăruitorului (art. 836 urm.), etc. Mai vezi încă art. 1020, 1021.

Art. 970. Convențiile trebuesc nu numai să fie executate de părți, dar încă *de bună credință*, adică conform cu intenția lor și cu scopul ce ele 'și au propus<sup>2)</sup>. „*Bonam fidem in contractibus considerari, æquum est*“. (L. 4, Cod., 4, 10, *De obligationibus et actionibus*).

Scopul acestei dispozițiuni este de a desființa distincțiunea pe care Romanii o făceau între contractele *bonæ fidei* și acele *stricti juris*<sup>3)</sup>. Astăzi, în adevăr, toate contractele sunt de bună credință, și buna credință este chiar presupusă (art. 960, § 2, 1899, § 2)<sup>4)</sup>.

Acest scop al legiuitorului reesă și mai lămurit din partea finală a art. 970, după care convențiile obligă nu numai la ceea ce este exprimat într'ênsele, dar încă la toate urmările ce echitatea, obiceiul<sup>5)</sup> sau legea dă obligațiunei, după natura sa (cpr. și art. 980).

Legea trebuie să fie aplicată mai întâi, cu precădere, înaintea usului, chiar când ea ar părea nedreaptă, de și art. 970 vorbește mai întâi de echitate, de uz, și apoi de lege;

---

crărei noastre, partea II, p. 324, nota 1.—La Romani, adopțiunea avea loc, din contra, pentru tot-deauna, fiind că altfel ea n'ar fi imitat natura: „*Nec enim moribus nostris convenit filium temporalem habere*“. (L. 34, *in fine*, Dig., 1, 7).

1) Cpr. Cas. rom., Bulet. 1867 p. 837. Baudry et Barde, I, 342.

2) Baudry, II, 862. Baudry et Barde, I, 343. Pand. fr., *Oblig.*, II, 7915. Berriat St. Prix, II, 4194. Cas. fr. Sirey, 87. 1. 420.

3) Vezi Instit., 4, 6, § 28, *De actionibus*, și Gaius, IV, § 62.

4) Cpr. Cas. rom., Bulet. S-a I, 1871, p. 124. Boissonade, *op. cit.*, II, 123. Vigîé, II, 1161. Thiry, II, 619. Demolombe, XXIV, 393. Vezi și *suprà*, p. 17, *ad notam, in fine*.

5) „*Ea quæ sunt moris et consuetudinis, in contractibus tacite veniunt*“. (L. 31, § 20, Dig., 21, 1, *De ædilitio edicto*).

ear usul va trece înaintea echității, pentru că părțile au trebuit neaparat să se aștepte la aplicarea lui <sup>1)</sup>).

Dar mai înainte de uz și chiar de lege, se va aplica convenția părților dacă dânsa nu violează vre o dispoziție de ordine publică (art. 5) <sup>2)</sup>.

### Efectele convențiilor în privința strămutării proprietății sau altor drepturi reale.

Efectul general al convențiilor este de a produce între părțile contractante obligațiuni, sau de a modifica, ori de a stânge obligațiunile existente.

În unele cazuri însă, convențiunile au de efect strămutarea proprietății sau altor drepturi reale, singurul efect despre care se ocupă legiuitorul.

Fiind însă că strămutarea proprietății a fost resolvită în deosebite moduri de legislațiunile anterioare, vom începe prin a cerceta trecutul, rămânând apoi a ne ocupa de codul actual.

### Ochire retrospectivă asupra strămutării proprietății. (Dreptul roman și dreptul nostru anterior).

La Romani, obligațiunile nu aveau de efect strămutarea proprietății sau altui drept real, ci numai crearea între creditor și debitor a unei obligațiuni personale (*jus ad rem*, ear nu *jus in re*), proprietatea strămutându-se între ei numai prin tradiția care se făcea pentru executarea convențiunei: „*Obligationum substantia non in eo consistit, ut aliquod corpus nostrum, aut servitutem nostram faciat, sed ut alium nobis obstringat ad dandum aliquid, vel faciendum,*

<sup>1)</sup> Berriat St. Prix, II, 4198.

*Aplicațiunea legii.*—Astfel, într'o vânzare, vîndătorul va garanta pe cumpărător de evicțiune, dacă părțile n'au derogat la această obligațiune (art. 1337 urm.).

*Aplicațiunea usului.*—Într'un contract de chirie, în lipsă de o anume stipulație, se va observa obiceiul de a plăti chiria și de a se muta la Sf. Dimitrie și la Sf. Gheorgie.

*Aplicațiunea regulilor de echitate.*—Într'o vânzare imobiliară, vîndătorul va remite cumpărătorului nu numai titlurile de proprietate (art. 1315), dar și acele care ar constatata oare-care împrejurări, oare-care amintiri istorice de natură a mări valoarea fondului vîndut. Cpr. Thiry, II, 619.

<sup>2)</sup> Cpr. Baudry et Barde, I, 332. Cas. fr., D. P., 87. 1. 30.

vel praestandum“ (L. 3, Pr., Dig., 44, 7, *De obligationibus et actionibus*); de unde și regula celebră: „*Traditionibus et usucapionibus dominia rerum, non nudis pactis transferuntur*“. (L. 20, Cod., II, 3, *De pactis*).

Prin obligațiuni nu se dobânda deci la Romani drepturi reale, ci numai drepturi personale sau de creanță.

Din acest principiu părăsit de legiuitorul actual rezultau, între altele, următoarele două consecinți:

Consecințele care rezultă din principiile romane. 1<sup>o</sup> Dacă acelaș lucru a fost succesiv înstrăinat la mai multe persoane, achizitorul căruia-i se făcuse tradiția era proprietarul lui, chiar dacă titlul seu era cu o dată posterioară <sup>1)</sup>.

2<sup>o</sup> Acel care a înstrăinat lucrul fiind încă proprietarul lui până la tradiție, creditorii sei puteau, până în momentul tradițiunei, să exercite drepturile lor asupra lucrului înstrăinat <sup>2)</sup>.

Dreptul străin.

Principiile dreptului roman, admise în dreptul anterior francez, în provinciile de drept scris <sup>3)</sup>, admise și astăzi în unele legislațiuni străine, precum în codul austriac (art. 425, 427, 1053, 1084), în codul olandez (art. 639, 667, 668, 671, 1495), în codul spaniol de la 1889 (art. 609, 1095, 1462—1464), în codul Repub. Argentine (art. 577), în codul elvețian asupra obligațiilor (art. 199), în codul civil al principatului Muntenegro (art. 834, 835, 836, 837, 839), în noul cod civil german aplicabil cu începere de la 1 ianuar 1900 (art. 929 și urm.), etc., trecuse și în legislația noastră anterioară.

Codul Caragea.

Codul Caragea prevede, în adevăr, în privința mobilelor, că „vîndarea atunci e severșită, când cel ce vinde *va da lucrul în mâna cumpărătorului*, și cumpărătorul va da

<sup>1)</sup> „*Quotiens duobus in solidum praedium jure distrahitur, manifesti juris est, eum cui priori traditum est, in detinendo dominio esse potiozem*“. (L. 15, ab initio, Cod., 3, 32, *De rei vindicatione*). Veđi și § 6, cap. 10 din codul lui Andr. Domici, unde se ăice: „Când se va vinde un lucru la doi, scrie pravila, că aceluia ce i s'au dat mai întâi stăpânirea lucrului, acela are și protie a'l stăpâni“. Tot astfel se exprimă și art. 575 din codul Calimach (430 C. austriac).

<sup>2)</sup> Cpr. Pothier, *Vente*, III, 319 urm. și *Propriété*, IX, 247. Baudry, II, 878. Demolombe, XXIV, 435. Larombière, I, art. 1138, No. 2.

<sup>3)</sup> V. Pothier, *Tratîe du droit de domaine de propriété*, IX, 245.

prețul sau încredințarea pentru preț“ (art. 12, partea III, cap. 2); ear în privința imobilelor, art. 13 prevede că „vîndarea atunci e sevêrșită, cînd vîndătorul, primind prețul sau încredințarea pentru preț, *va da cumpărătorului zăpisiul vînderii*“. Predarea acestui zăpisi nu este de cît tradiția *brevi manu* de la Romani <sup>1)</sup>, pe care o admitea atîta codul Calimach (art. 576), cît și codul lui Andronachi Donici <sup>2)</sup>. (Cpr. art. 1315 din codul actual).

În cît privește codul Calimach, el primește vechiul principu roman admis și în codul austriac, după care proprietatea nu se transmite prin efectul convențiunilor, ci numai prin tradiție <sup>3)</sup>, și este de mirat cum Curtea noastră

Codul  
Calimach.

<sup>1)</sup> „Considerînd, țice Curtea noastră supremă, că, sub legiuirea Caragea, contractul de vîndare nu e un contract solemn; că de aceea vîndarea există și e perfectă prin consimțemîntul părților și *tradițiunea obiectului*; că, dacã, pentru vîndarea imobilelor și a țiganilor art. 6, partea III, capit. 2 prescrie ca vîndarea sã se facã *numai în scris*, aceasta nu însemnează alta de cît că, pentru siguranța dreptului de proprietate imobiliară, vîndarea sã nu se poată constata, *mai cu samã față cu cei de al treile*, de cît prin înscris; între părți însă, vîndarea unui imobil se putea dovedi de alt-mintrelea și prin mărturisirea și prin jurămîntul părței, ceea ce dovedește că contractul de vîndare, *chiar al unui imobil*, nu e un contract solemn, însă modul de dovedire al contractului e mărginit, etc...“ *Dreptul* din 1894, No. 17 și *Curierul judiciar* din acelaș an, No. 7. Cpr. Gr. G. Pêucescu, *Oblig.*, I, 252.

<sup>2)</sup> „Pentru vîndările ce se obicinuesc a se face în scris, în tr'alt chip nu pot lua sevêrșirea lor, pînã cînd mai întai se va scrie zăpisiul vîndării sau cu însuș mîna vîndătorului sau și de cãtrã altul cine-va și va iscãli vîndătorul, și se va da de la mîna vîndătorului la mîna cumpărătorului lucrului; și dacã este sã se facã zăpisiul *prin notar* (adeacă condicar a judecãtoriei), atunci earăș nu este zăpisiul dese-vêrșit pînã cînd nu va fi, după toată rîndueala, iscãlit și *dat de la o mînã la alta*“ (art. 2, *in fine*, capit. XI). Veđi și § 6, capit. 10 din acelaș cod.

<sup>3)</sup> „Vîndarea este perfectă, țice Andr. Donici (§ 2, cap. XI), cînd o parte va urma cu darea prețului, și cealaltã parte primind prețul va urma cu darea lucrului. Și nu numai așa, ci și dacã numai o parte va primi luãnd prețul, sau cealaltã parte va apuca a face teslim lucrul vîndut în mîna cumpărătorului, atuncea vîndarea și cumpărarea *este sevêrșită și temeinicã*“. Veđi și § 4 din acelaș capit., unde se țice: „Și scrie pravila, că mai înainte pînã a nu face vîndăto-

Codul Andr.  
Donici.

Codul Andr.  
Donici.



supremă, interpretând greșit art. 576 și 577 din vechia legiuire a Moldovei, a putut să dică că, sub acest codice, vîndarea imobilelor nu este perfectă de cât atunci când, pe lângă tradiție și punerea în stăpînire a cumpărătorului, s'a întărit vîndarea de către tribunal, lăsând a se înțelege că tradiția ar fi fost insuficientă pentru a strămuta proprietatea chiar între părți <sup>1)</sup>.

Critica unei  
decisiuni a  
Curței noas-  
tre supreme.

Dacă aceasta este teoria Curței, apoi ne rădicăm cu putere în contra ei, căci codul Calimach este destul de clar și nimic nu ne face a crede că el s'a depărtat de la principiile romane. În adevăr, art. 570 (425 C. austr.), 1412 (1053, *in fine*, C. austriac), 1454 (1084 C. austr.) prevéd, fără a distinge între mobile și imobile, că proprietatea nu se strămută de cât prin tradiție, ear art. 572 (427 C. austriac) prevede un fel de tradiție *brevis manu* pentru mobilele incorporale, și chiar pentru unele mobile corporale, precum mărfurile aflătoare pe drum și în magasi, vinul din pivniță, colecțiile de tablouri, bibliotecile, etc.

Constitutul  
posesor.

Art. 573 (428 C. austr.) consacră în termeni expresi constitutul posesor admis în vechia jurisprudență franceză, despre care am vorbit altă dată și la care se referă și art. 1316 din codul civil actual, când dice că predarea lucrurilor mobile se face și prin simplul consimțemînt al părților <sup>2)</sup>.

rul teslim lucrul vîndut în mîna cumpărătorului, și până a nu primi vîndătorul prețul lucrului, macar să se fi fost alcătuit pentru preț, însă dacă lucrul nu a apucat a se da, și prețul nu a apucat a se lua, se pot lepăda atît o parte cât și alta de tocmală, ca când nici nu s'ar fi fost făcut vorbă". Mai veți încă §§ 6, 9 capit. XI și § 6, capit. X din acelaș cod. Acest din urmă § are următoarea cuprindere: „La vîndări, cumpărături, năimeli, schimburi și alte asemenea, trebuința urmează ca, pre lângă tocmală, să se dea și lucrul, trecînd din stăpînirea unuia în stăpînirea altuia, adecă făcînduse teslim și după formele pravilei; atunci stăpînirea deplin este cîștigată când, pre lângă tocmală, urmează și darea lucrului“.

<sup>1)</sup> Bulet. Cas. S-a I, anul 1870, p. 367.

Constitutul  
posesor.

<sup>2)</sup> În vechea jurisprudență franceză, constitutul posesor era acea clausă, lipsită astăzi de ori-ce efecte, prin care, într'un contract, de ex., într'o donațiune, într'o vîndare, etc., dăruitorul sau vîndătorul reținea lucrul dăruit sau vîndut, declarînd că el îl deține în numele și pentru donatar sau cumpărător. Prin această clausă, cuprinzătoare de o tradiție fictivă, dăruitorul sau vîndătorul era presupus

În fine, art. 576 (431 C. austr. modificat) prevede că mutarea proprietății nemișcătoare se face prin darea documentelor vechi și noi, vorbind earăș de întrarea în stăpânire a noului proprietar și de luarea lucrului în stăpânirea sa. Ear dacă art. 577 din acelaș cod voește ca, în lipsa unor astfel de documente, să se facă un înscris *înțarit de judecătoreie sau stăpânire* (fiind că prin acest chip se face temeinică mutarea proprietății lucrului), aceasta nu poate fi de cât *în privința celor de al treile*, ceea ce se mai prevede încă atât de sobornicescul hrISOV, cât și mai cu samă de Regulamentul organic al Moldovei, anexa litera T<sup>1</sup>).

Așa dar, remâne bine stabilit că vechile noastre legislațiuni primise în totul principiile romane, după care proprietatea nu se strămuta prin efectul convențiunilor, ci numai prin *tradiție*.

a face tradițiunea donatarului sau vëndătorului, cari, la rëndul lor, erau presupuși a fi primit posesiunea lucrului dăruit sau vëndut prin declarația făcută de dăruitor sau vëndător că el nu deține lucrul în viitor de cât în numele și pentru donatar sau cumpărător. Cpr. Pothier, *Vente*, III, 313; *Don. entre époux*, VIII, 72 și *Tr. du droit de domaine de propriété*, IX, 208. Merlin, *Répert.* t. II, p. 783, v<sup>o</sup> *Clause de constitut.* Veđi și t. IV al lucrării noastre. p. 142, nota 3.

„Prin arătarea rostită se trădă lucrul, đice art. 573 din codul Calimach (428 C. austriac), când înstrăinătorul va Art. 573  
C. Calimach. rosti voința sa prin chipuri doveditoare, că adecă el ține pe viitor în numele altuia lucrul, carele până acum au fost drept al seu, și în loc de proprietar se face țitor a lucrului; sau că acel ce luase mai înaiute de la dëndsul un lucru (doară spre întrebuiņare, sau ca un amanet, sau cu chirie, ori năimală), poate să'l stăpânească pe viitor cu dritul realnic sau ca un proprietar<sup>4</sup>. Constitutul posesor este și astăzi admis în legislațiunile în care tradiția strămută proprietatea. Veđi, de ex., art. 428 C. austriac; art. 930, 931, 1206 din noul cod german promulgat la 18 aug. 1896 spre a fi aplicabil în toată Germania cu incepere de la 1 ianuar 1900; art. 202 din codul federal al obligațiilor pentru Elveția (L. din 14 iunie 1881), etc.

<sup>1</sup>) Cpr. în acest din urmă sens: Cas. rom., care a revenit la adevaratele principii. Bulet. S-a I, 1878, p. 105. C. din Focșani. *Dreptul* din 1873, No. 48. C. Galați. *Dreptul* din 1895, No. 6 și *Curierul judiciar* din 1895, No. 3. Trib. Suceava, *Dreptul* din 1893, No. 7. Veđi și t. III al lucrării noastre, p. 208, nota 1. Cpr. Gr. G. Păucescu, I, 253.

Sevêrsirea tradiției putea în tot deauna să fie stabilită cu marturi, fiind că era vorba în specie de o chestie de fapt <sup>1)</sup>; și apoi, în legile anterioare, proba testimonială era admisă fără nici o restricție.

### Strămutarea proprietății între părți în dreptul actual.

**Art. 971.**—În contractele ce au de obiect translațiunea proprietății, sau unui alt drept real, proprietatea sau dreptul se transmite prin efectul consimțământului părților <sup>2)</sup>. (Art. 644, 1295 § 1 C. C. Art. 1125, *ab initio*, C. italian).

**Art. 1295, § 1.**—Vinderea este perfectă între părți și proprietatea este de drept strămutată la cumpărător, în privința vîndătorului, îndată ce părțile s'au învoit asupra lucrului și asupra prețului, de și lucrul încă nu se va fi predat și prețul încă nu se va fi numărat (Art. 644, 971 C. C. Art. 1583 C. fr.).

Între părți, proprietatea mobilă sau imobilă nu se mai strămută astăzi prin tradiție, ci prin simplul efect al consimțământului (art. 971, 1295, § 1), de și art. 644 prevede tradiția între modurile de dobîndire și de transmitere ale proprietății.

Cumpărătorul nu mai devine deci astăzi, ca altă dată, creditorul lucrului vîndut, ci chiar proprietar prin singurul efect al consimțământului, tradițiunea servind numai a-i pune obiectul la dispoziție pentru a se servi de el (art. 1314).

Acest principiu nefiind însă de ordine publică, părțile ar putea foarte bine să convie ca lucrul vîndut să rămăie încă cât-va timp proprietatea vîndătorului, adică ca proprietatea să nu fie strămutată de îndată prin efectul con-

Derogare la art. 971 și 1295 § 1.

Deosebire de redacție de la codul fr.

<sup>1)</sup> Tribun. Suceava, *Dreptul* din 1893 No. 7.

<sup>2)</sup> Art. 1138 din codul francez se exprimă astfel: „*Obligația de a preda lucrul este perfectă prin singurul consimțământ al părților contractante*“. Marcadé (IV, 480) dicînd însă că această redacție este vicioasă, și în adevăr, ea dînd loc la multe discuțiuni, legiuitorul nostru a părăsit de astă dată redacția codului francez, traducînd *ad litteram* în art. 971, art. 1125 din codul italian. Mult regretatul nostru amic, Gr. G. Păucescu, recunoaște că redacția textului nostru este mai lămurită și curmă discuțiunile din Franța, fără a arăta însă de unde acest text este luat. Eată cum se exprimă art. 1125 din codul italian: „*Nei contratti che hanno de oggetto la traslazione della proprietà o di altro diritto, la proprietà o il diritto si trasmette e si acquista per effetto del consenso legittimamente manifestato*“, etc. Tot în acest sens sunt redactate art. 715 din codul civil portughez și art. 1436 din codul civil mexican.

simțământului <sup>1)</sup>. Art. 715 din codul civil portughez este formal în această privință.

Strămutarea proprietății prin efectul consimțământului lasă însă a se presupune că lucrul care face obiectul convențiunii este determinat nu numai în specia sa, dar și în individualitatea sa, *in ipso individuo* <sup>2)</sup>, căci dacă obiectul n'ar fi determinat de cât în specia sa, *in genere* (art. 964), precum ar fi, de exemplu, în cazul în care s'ar fi vândut un cal sau o casă, fără a se arata anume care, proprietatea nu s'ar strămuta de cât prin tradiție sau prin o nouă convenție care ar determina lucrul și l'ar specializa <sup>3)</sup>.

Proprietatea fiind, în adevăr, un drept real, cel mai însemnat din toate, și presupunând un lucru cert și determinat asupra cărui el se exercită (art. 971, 1102, 1156), este cu neputință ca proprietarul să poată exercita dreptul absolut ce i dă legea (art. 480) asupra unui lucru nedeterminat <sup>4)</sup>. „In înstrăinările *de lucruri certe și determinate*, dice art. 715 din codul civil al Portugaliei, proprietatea se transmite între părți prin singurul efect al contractului, independent de ori ce tradiție și de o posesie efectivă sau simbolică, *afară de cazul în care părțile ar fi fost de acord pentru a stipula contrariul*“<sup>4)</sup>. Am transcris acest text, pentru că el nu lasă nimic de dorit în privința

Lucrul trebuie să fie determinat în individualitatea sa.

<sup>1)</sup> Cpr. Demante, V, 58 bis V. T. Huc, VII, 115. Marcadé, IV, 682, *in fine*. Demolombe, XXIV, 418, 425 și XXVII, 86, *in fine*. Pêucescu, I, 259. Acollas, II, p. 789. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, IV, 228, *in fine*. Baudry, II, 883, *in fine*. C. din Iași, Dreptul din 1888, No. 13, consid. de la p. 101.

<sup>2)</sup> Un lucru este cert și determinat în individualitatea sa (*species*), când se arată natura sa, cantitatea, calitatea, etc... *quid, quale, quantum sit* (L. 74, § 1, Dig., 45, 1 și L. 8, Dig., 18, 6, *De periculo et commodo rei venditæ*). Vezi *suprà*, p. 125, 126 și t. IV, p. 182, text și nota 1.

<sup>3)</sup> Vezi *suprà*, p. 17 text și nota 2 și p. 126.

<sup>4)</sup> Laurent, XVI, 359. Larombière, I, art. 1138, No. 17. Pêucescu, I, 248. Mourlon, II, 1126. Demolombe, XX, 228 și XXIV, 403, 414. Troplong, *Vente*, I, 48. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, IV, 227 și 284. Thiry, II, 626. Demante, IV, 55 bis, I. Aubry et Rau, IV, § 349, p. 340. Baudry, III, 447. Arntz, III, 56. Acollas, II, p. 789. Boissonade, II, 129, p. 139. Vezi și *suprà*, p. 126.—Mai vezi încă t. III al lucrării noastre, p. 208 și t. IV, p. 182, text și nota 2; p. 547, etc.

redacțiunii sale, care este cu mult superioară chiar acelei a codului italian, pe care codul român l'a luat de model în această privință.

### **Strămutarea proprietății în privința celor de al treile în dreptul actual.**

Art. 971 și 1295, § 1 ocupându-se numai de strămutarea proprietății între părți, câtă să determinăm cum achizitorul unui lucru devine proprietarul lui față cu cei care au dobândit ei însuși asupra aceluiaș lucru un drept în conflict cu al seu.

Așa, de ex., dacă am cumparat un lucru de la cineva, față cu vîndătorul am devenit proprietarul aceluiaș lucru prin simplul efect al consimțămîntului, independent de orice tradiție. Chestiunea este însă de a se ști dacă am devenit proprietarul aceluiaș lucru și față cu terțiile persoane, adică față cu acei care ar fi dobândit și ei drepturi reale asupra aceluiaș lucru?

Pentru a răspunde la această chestiune, trebuie să distingem imobilele de mobilele corporale și cele incorporale.

### **Strămutarea proprietății imobilelor și a drepturilor reale imobiliare față cu cei de al treile.**

**Art. 818.**— ( Vezi textul și explicarea acestor articole în

**Art. 819.**— ) t. IV, p. 191 urm., 200 urm., 203 urm.

**Art. 1295, § 2.**— În materie de vîndere de imobile, drepturile care rezultă din vîndarea, perfectă între părți, nu pot a se opune, mai înainte de transcripțiunea actului, unei a treia persoane, care ar avea și ar fi conservat, după lege, oare-care drepturi asupra imobilului vîndut. (Art. 818, 819, 971, 1801, 1802, 1803 C. C. Art. 721—724 Pr. civ.).

**Art. 1801.**— Toate actele, translativ de bunuri și drepturi care se pot ipoteca se vor transcrie pe registre ce se vor ține spre acest sfîrșit la grefa tribunalului în ocolul căruia sunt bunurile situate. (Art. 818, 819, 1295 § 2, 1740, 1750, 1802, 1803 C. C. Art. 721 urm. Pr. civ.).

**Art. 1802.**— Ori ce act de înstrăinare a drepturilor menționate în art. precedent nu se va putea opune persoanelor al treile, de nu se va fi făcut transcripțiunea cerută prin acel articol. (Art. 818, 819, 1295 § 2, 1801, 1803 C. C. Art. 723 Pr. civ.).

**Art. 1803.**— Transcripțiunea prescrisă prin art. 1801 transmite dobînditorului drepturile ce înstrăinătorul avea asupra proprietății imobilului, dar cu privilegiile și ipotecile cu care imobilul era însărcinat. (Art. 644, 971, 1295, 1740, 1770, 1790, 1810 C. C. Art. 2182 C. fr.).

**Art. 721 Pr. civ.**—Se vor ține la fie-care tribunal de județ un registru de transcripțiunea actelor de mutațiunea sau strămutarea proprietăților, și un alt registru de inscripțiunea privilegiilor și ipotecelor. (Art. 1295 § 2, 1801 urm., 1821 C. C.).

**Art. 722 Pr. civ.**—Se vor transcrie în registrul de transcripțiune al tribunalului unde este așezat imobilul :

1<sup>o</sup> Toate actele de înstrăinare a proprietăților imobile, sau a drepturilor reale ce se pot ipoteca ;

2<sup>o</sup> Toate actele prin care se renunță la aceste drepturi ;

3<sup>o</sup> Toate actele prin care se constituie o anticresă, o servitute, un drept de usufruct, de uz sau de abitațiune ;

4<sup>o</sup> Toate actele prin care se renunță la aceste drepturi. (Art. 517 urm., 565 urm., 576 urm., 1295 § 2, 1698, 1801 urm., C. C. L. fr. din 23 martie 1855 asupra transcripțiunii în materie ipotecară, art. 1 și 2).

**Art. 723 Pr. civ.**—Până la transcripțiune, drepturile rezultând din actele menționate în art. precedente nu se pot opune celor de al treile, cari au drepturi asupra imobilului. (Art. 1295 § 2, 1802 C. C. L. fr. din 23 martie 1855, art. 3).

**Art. 724 Pr. civ.**—Contractele de arendă sau închiriere, pe un timp mai lung *de trei ani* <sup>1)</sup>, nu se pot opune celor de al treile, de cât atunci când ele se trec prin extract în registrul de transcripțiune. (Art. 1394, 1441 C. C. L. fr. menționată din 23 martie 1855, art. 2 și 3).

Actele de înstrăinare *translative*, ear nu *declarative* <sup>2)</sup> de proprietate sau de drepturi reale imobiliare care se

1) După art. 1394 din codul civil, hotărârile sau actele care constată cesiunea unui contract de arendă sau de chirie imobiliară, nu sunt supuse transcrierii de cât dacă chiria sau arenda este *pe doi ani* viitori. Art. 1394 C. C. nu este deci în armonie cu art. 724 Pr. civ. Veți *infră*, p. 177, nota 1. Art. 1932 din codul civil italian nu supune transcrierii de cât contractele de închiriere sau de arendă imobiliare făcute pe un timp mai lung de *nouă ani, eccedenti i nove anni*. Acelaș text (§ 7) supune transcrierii actele și hotărârile din care ar resulta liberațiunea sau cesiunea de inchirieri sau arendări neexigibile încă (*non ancora scaduti*) pentru un termen mai lung de *trei ani, per un termine maggiore de tre anni*.

2) Este însă de regretat că legiuitorul nostru n'a admis sistemul consacrat de legea belgiană (art. 1 L. din 1851), după care se transcriu și actele *declarative* de drepturi, precum este împărțea (art. 786). Veți t. III, p. 453, nota 2 și 612, precum și t. IV, p. 606, text și nota 3.

Cât pentru actele de ultimă voință care ar cuprinde le-Transcr. tes- gate de imobile, am vădut, cu toată părerea contrară a tamentelor. d-lui Degre și a Curței din București (*Dreptul* din 1875, No. 30 și din 1881, No. 48), că, cel puțin după părerea noastră, ele sunt supuse transcrierii. Veți t. IV, p. 603.

pot ipoteca, nu sunt, după principiile legii actuale <sup>1)</sup>, opozabile celor de al treile de cât în urma transcripțiunii făcute în registrele respective <sup>2)</sup> ale tribunalului situațiunii imobilului care s'a înstrăinat, sau asupra căruia s'a constituit un drept real, precum servitute, usufruct, antichresă, etc. (art. 1801 C. C. 722 Pr. civ.); de unde rezultă că dintre doi achizitori ai aceluiaș imobil, fie cu titlu oneros, fie cu titlu gratuit, care dețin dreptul lor de la acelaș vândător, acela va fi proprietar care a transcris actul seu, ear nu acel al cărui act are o dată anterioară, chiar dacă el ar fi fost pus în posesiunea imobilului <sup>3)</sup>.

Achizitorul unui imobil, care a transcris titlul seu, se poate prevala de lipsa transcripțiunii unei achizițiuni anterioare, chiar dacă el a avut cunoștință despre dânsa, acest drept încetând pentru dânsul numai când ar fi

Succes., ocupațiune, prescripție, etc.

Ordon. de adjudecare.

Donațiuni imobiliare.

În cât privește celelalte acte nesupuse transcrierii (achizițiuni făcute prin succesiune, ocupațiune, prescripție, efectul legii, etc.), vezi t. IV, p. 605 urm.

În privința ordonanțelor de adjudecare, chestiunea este controversată. Vezi t. II, p. 450, nota 1 și tratatul nostru în limba franceză, p. 193, 194 și 377.

În cât privește transcrierea donațiilor imobiliare, vezi în t. IV, p. 191 și urm. explic. art. 818 și urm. C. C.

- <sup>1)</sup> Regimul publicității relativ la transmisiunea proprietății imobiliare a fost introdus în Moldova, la 1832, prin Regulamentul organic (anexa lit. T); însă, pe lângă că sistemul Regul. lasă mult de dorit, apoi el nu este privitor de cât la ipotecă și la convenții matrimoniale. Sub legea veche, actele de înstrăinare ale bunurilor imobiliare nu aveau deci nevoie de a fi transcrise spre a fi opozabile celor de al treile. Cpr. Jud. de pace ocol Giurgiu, *Curierul judiciar* din 1896, No. 5. Giorgio Giorgi, în tratatul oblig. (IV, 285 urm.) a făcut un studiu comparativ asupra transcripțiunii în diferitele legislațiuni moderne, pe care îl recomandăm cu tot dinadinsul cetitorilor cari posedă limba italiană.
  - <sup>2)</sup> Aceste registre, șnuruite, numerotate și parafate pe fie care pagină de cătră președintele tribunalului (art. 1821 C. C.), sunt publice. Vezi art. 1816 și urm. C. C.
  - <sup>3)</sup> Cpr. Trib. Tutova (Sc. Popescu președ.), *Dreptul* din 1885, No. 65. Thiry, II, 627. Baudry, II, 874. Vigié, II, 1231. Laurent, XXIX, 157 urm. Baudry et Barde, I, 400.
- Între părți însă, proprietatea este strămutată, și în materie imobiliară, tot prin efectul consimțământului (art. 971, 1295, § 1). Laurent, XXIX, 157. Troplong, *Transcription*, 48. Baudry, II, 874. Trib. Tutova, *Dreptul*, loco cit.

existat o fraudă din partea lui, concertată cu vîndătorul contra primului achisitor <sup>1)</sup>).

Achisitorul, pentru a putea opune achisițiunea sa celor de al treile, va trebui să transcrie nu numai titlul său de achisițiune, dar și titlul autorului său, dacă acesta nu fusese transcris <sup>2)</sup>).

Transcrițiunea are de scop apararea intereselor celor de al treile. Numai aceștia pot deci să opună lipsa ei.

Proprietarul lucrului înstrăinat, într'un cuvînt, vîndătorul, nu poate, prin urmare, să se prevaleze de lipsa transcrierii față cu cei de al treile, cari ar fi dobîndit drepturi reale asupra imobilului înstrăinat de la noul lui proprietar și cari ar fi luat măsurile necesare pentru conservarea acestor drepturi, pentru că cumpărătorul devenind, față cu vîndătorul proprietar al imobilului prin simplul e-

Persoanele care pot opune lipsa de transcriere.

- <sup>1)</sup> Cpr. Cas. rom. S-a I, Bulet. 1889, p. 898 și *Dreptul* din 1889, No. 78. Bulet. 1890, p. 1292. Bulet. 1894, p. 95. C. Craiova și București, *Dreptul* din 1889, No. 78. *Dreptul* din 1890, No. 24, p. 190 (ultimul considerent). Cpr. C. Grenoble și Pau, D. P., 71. 2. 245. D. P., 70. 2. 151. D. P., 85. 2. 85. *Pand. Périod.*, 1894. I. 249. Demolombe, XX, 313. Troplong, *Donations*, II, 1181 și *Transcription*, 190. Garsonnet, *Revue pratique* (anul 1871), t. 31, p. 244 urm. Baudry, II, 483, *in fine*. T. Huc., VII, 127. Aubry et Rau, II, § 209, p. 308 și VII, § 704, p. 395. Baudry et Barde, I, 396, 397. Veți și t. IV al lucrării noastre, p. 192, nota 2 și 207, text și nota 1.—Cu toate aceste, chestiunea este controversată, și mulți susțin că achisitorul posterior n'ar putea invoca lipsa de transcriere a achisitorului anterior, dacă el a avut cunoștință despre dînsa. Veți în acest din urmă sens: Tribun. Ilfov, *Dreptul* din 1889, No. 69. Laurent, XXIX, 191. Arntz, II, 1900. Martou, *Privil. et hypoth.*, I, 70, etc. Nu vom insista mai mult asupra acestei controverse, pentru că ea a mai fost studiată o dată în t. IV, p. 207, text și nota 1.
- <sup>2)</sup> Baudry, II, 874. Demolombe, XXIV, 465, *in fine*. Larombiere, I, art. 1138, No. 47. C. Dijon, D. P. 1892. 2. 469. Cpr. Baudry et Barde, I, 395.—Am presupus pînă acum că doi dobînditori ai aceluiaș imobil au transcris titlul lor de proprietate în diferite timpuri. Dacă ei l'au trascriș în aceeaș zi, judecătorii vor aprecia, după împrejurări, care din doi trebuie să fie preferat. Troplong, *Transcrip.*, 192. Cu toate aceste, și de astă dată, chestia este controversată. Veți diferitele sisteme în Baudry et Barde, I, 398. În orice caz, art. 1779, după care ipotecile înscrise în aceeaș zi au acelaș rang, nu este aplicabil în specie, pentru că amîndoi dobînditorii nu pot fi coproprietari a imobilului.



fect al consimțământului, după cum am văzut mai sus, a putut să transmită dreptul seu altora <sup>1)</sup>.

Și când dicem că vîndătorul nu are acest drept, se înțelege că nu'l au nici moștenitorii lui testamentari sau *ab intestat*, pentru că ei represintă pe autorul lor; <sup>2)</sup> *personam defuncti sustinent*.

Creditorii  
chirografari

Acest drept nu aparține nici creditorilor chirografari ai vîndătorului sau ai proprietarilor precedenți, pentru că ei neavînd nici un drept asupra imobilului, nu pot beneficia de dispozițiile art. 723 Pr. civ. Textul este formal și raportorul legii franceze din 1855 (art. 3), de unde este luat art. 723 din procedura noastră, a declarat că comisiunea însărcinată cu examinarea proiectului de lege a înțeles a departa pe creditorii chirografari <sup>3)</sup>.

Intr'un cuvînt, numai acei care au un drept asupra imobilului și care l'au conservat în mod regulat vor putea să invoace lipsa transcripției (art. 723 Pr. civ.).

Posesorul de bună credință care are un just titlu va prescrie deci imobilul prin zece sau două-zece de ani, cu toate că titlul său n'ar fi fost transcris. Legea nu cere, în adevăr, un titlu transcris, ci numai un titlu just (*justa causa*) (1895 urm. <sup>4)</sup>).

### Strămutarea proprietăței mobilelor față cu cei de al treile.

**Art. 972.**—Dacă lucrul, ce cine-va s'a obligat a da la două persoane, este mobil, persoana pusă în posesiune este preferată și rămâne proprietară, chiar când titlul seu este cu dată posterioară, numai posesiunea sa să fie de bună credință. (Art. 473, 1316, 1909 C. C. Art. 493 C. com. Art. 1141 C. fr.).

Proprietatea mobilelor corporale (art. 473) se strămută atât între părți *cât și în privința celor de al treile*, prin singurul efect al consimțământului. În adevăr, legiuitorul

<sup>1)</sup> Baudry et Barde, I, 400. Demolombe, XXIV, 449 urm. Aubry et Rau, II, § 209, p. 309, text și nota 85. Larombière, I, art. 1138, No. 48.—*Contrà*. P. Pont, *Priv. et hypothèques*, I, 261.

<sup>2)</sup> Baudry et Barde, I, 402. Demolombe, XXIV, 454. Aubry et Rau, II, § 209, p. 310. Troplong, *Transcrip.*, 145, 158.

<sup>3)</sup> Baudry et Barde, I, 403. Demante, V, 56 bis V. Demolombe, XXIV, 456, 457. Cpr. Cas. fr., D. P., 82. 1. 17.

<sup>4)</sup> Baudry et Barde, *Oblig.*, I, 401. Baudry et Tissier, *Prescription*, 674.

nu putea, raționalmente vorbind, să admită, în privința mobilelor, publicitatea admisă în privința imobilelor: 1<sup>o</sup> pentru că această măsură ar fi pus o piedecă liberei circulațiuni a mobilelor, ceea ce ar fi fost contrar interesului comerțului; și 2<sup>o</sup> pentru că mobilele neavând o situațiune fixă, precum au imobilele, nu s'ar fi putut determina locul unde transcriptia trebuie să se facă <sup>1)</sup>.

Cât pentru tradiție, ea nu joacă de asemenea nici un rol în privința strămutării proprietății mobiliare, nici în privința părților, nici în privința celor de al treile, de și în această din urmă privință chestiunea este controversată. In adevăr, art. 644 prevede, pe de o parte, în mod general, că proprietatea se dobândește și se transmite *prin conventii*, ear art. 971, prin *efectul consimțământului părților*, fără a distinge între mobile și imobile. Este adevărat că art. 972, statuând asupra unei ipoteze particulare, prevede că, în caz de înstrăinare a aceluiaș lucru mobil la două persoane succesive, cea pusă în posesiune este preferată și rămâne proprietară, dacă posesiunea sa este de bună credință; însă proprietatea în specie nu este strămutată, față cu cel de al treile, adecă față cu cel întâi achizitor a acestui lucru, prin tradiție, ci prin prescrip-

Tradiție.  
Controversă.

<sup>1)</sup> Cu toate aceste, prin excepție la dreptul comun, art. 493 din codul de comerț prevede că ori ce înstrăinare sau cesiune totală ori parțială a proprietății sau folosinței a unui vas nu poate fi opusă celor de al treile, dacă nu este transcrisă în registrele căpitaniei portului unde vasul se găsește înscris, la caz când înstrăinarea sau cesiunea va fi avut loc în țară; sau în registrele consulatului, când ea ar fi avut loc în străinătate. Dacă vasul s'a înstrăinat la mai multe persoane, data adnotațiunii pe actul de naționalitate determină preferența.

Art. 493 C.  
com. Excepție  
la dreptul  
comun.

De și vasele sau corăbiile sunt lucruri mobile (art. 490 C. com.), totuși, în ceea ce privește înstrăinarea sau cesiunea lor, legiuitorul comercial le asimilează cu imobilele, din cauza pericolului la care ar fi expuși atât cei de al treile cât și proprietarii vaselor, dacă proprietatea lor ar fi putut fi strămutată după regulile aplicabile mobilelor. Cpr. J. Bohl, nota asupra art. 483 din codul de comerț italian, p. 317. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, V, 120 urm. C. din Galați, 30 octombrie 1896, *Curierul judiciar* din 1897, No. 10.

ția instantanee statornicită, în privința mobilelor, de art. 1909 <sup>1)</sup>, a cărui aplicațiune se găsește în art. 972 <sup>2)</sup>.

Astfel, dacă am vândut ceasornicul meu lui A, și apoi mai târziu lui B, care l'a primit de bună credință, adică în necunoștința primei înstrăinări (*in scius prioris venditionis*) <sup>3)</sup>, A nu va mai putea să'l revendice de la B (art. 972), nu pentru că acest al doile cumpărător a devenit

Modificarea art. 1909 după părerea lui Marcadé. Prescripție instantanee.

<sup>1)</sup> În adevăr, dacă în Franția există controversă asupra motivelor care justifică și care au făcut să se admită regula „*en fait de meubles possession vaut titre*“ (art. 2279 C. fr.) (veți asupra acestei controversă Baudry et Tissier, *Prescription*, Paris, 1895, No. 830 urm. și Giorgio Giorgi, IV, 277 urm.), controversa nu mai este cu puțință în legea noastră, unde legiuitorul adoptând părerea lui Marcadé (*Prescription*, art. 2279, No. 1, p. 246 urm.), admisă și de alți autori (Demolombe, IX, 622; Crouzal, *Revue générale de droit*, anul 1887, p. 1 urm.; Berriat St. Prix, III, 9356; Baudry, III, 1731, etc.), pune în principiu prin art. 1909 că lucrurile mișcătoare se prescriu prin faptul posesiunii lor, fără să fie trebuință de vre-o curgere de timp, **adeca prin prescripția instantanee**. Cpr. Alex. Degre, *Dreptul* din 1889, No. 14. Veți și Cas. rom., secțiuni unite, *Dreptul* din 1894, No. 71. Cpr. tratatul noastră în limba franceză, art. *Sources du droit*, p. 497.

Prescrierea mobilelor în codul Calimach.

<sup>2)</sup> Veți autorii citați *infrà*, p. 175, nota 3. Este de observat că art. 1923 din codul Calimach (1466 C. austriac) nu admite prescripția instantanee pentru mobile, ci o prescripție scurtă de trei ani, cu bună credință. „*Et ideò constitutionem promulgavimus, qua cautum est, ut res mobiles per triennium usucapiantur*“ (Instit., II, 6, Pr.).

Momentul când trebuie să existe buna credință. Controversă.

<sup>3)</sup> „*Bonae fidei emptor esse videtur, qui ignoravit eam rem alienam esse*“ (L. 109, Dig., 50, 16. Cpr. art. 485 C. C.)—Este suficient ca buna credință să fi existat în momentul punerii sale în posesiune; de unde rezultă că aflarea despre prima înstrăinare în urma trădării lucrului n'ar face pe al doile achisitor să peardă proprietatea pe care el a dobândit-o prin prescripția instantanee (art. 1909). Baudry, II, 875. Demolombe, XXIV, 475. Laurent, XVI, 368. Thiry, II, 628. Baudry et Barde, I, 411. Répert. Dalloz, *Oblig.*, *Supplém.*, 205. D. de Foleville, *Revue pratique*, anul 1868, t. 26, p. 122.—După Larombière (I, art. 1141, No. 6 și 16), buna credință ar trebui să existe în momentul contractului, ear nu în momentul punerii în posesiune, ceea ce ne se pare inadmisibil.

Buna credință este în tot-deauna presupusă, și acel care invoacă reaua credință trebuie s'o dovedească (art. 960, § 2, 1899, § 2 C. C.)

proprietar prin tradiție, ci pentru că el fiind de bună credință, a prescris proprietatea lui prin simplul fapt al posesiunii, fără ca să fie nevoie de vre-o curgere de timp (*prescriptie instantanee*) (art. 1909).

Primul achizitor a unui lucru mobil va putea însă să l' revendice de la al doilea achizitor care l' ar fi primit *cu rea credință*, adică având cunoștința de prima înstrăinare (argument *a contrario* din art. 972, parte finală); el va putea de asemenea să l' revendice, în timp de trei ani <sup>1)</sup>, chiar de la un posesor de bună credință, dacă lucrul a fost perdut de vîndător sau dacă el a fost furat (art. 1909, § 2).

În fine, el va putea să l' revendice de la creditorii chirografari ai vîndătorului care l' ar fi urmărit în mîna acestuia, pentru că creditorii nu mai pot urmări un bun care a încetat de a fi proprietatea debitorului lor <sup>2)</sup>.

Dovada cea mai bună că al doilea achizitor n' a devenit prin tradiție proprietarul lucrului înstrăinat și predat lui, este că acest lucru poate fi revendicat de la dînsul de câte ori el l' a primit cu rea credință, ceea ce n' ar fi cu putință dacă el ar fi devenit proprietar prin tradiție. Tradiția n' are deci nici o înrîurire asupra strămutării proprietății, și încă o dată, achizitorul care a primit lucrul de bună credință a devenit proprietarul lui prin prescripția instantanee <sup>3)</sup>.

<sup>1)</sup> În codul italian (art. 2146), acțiunea proprietarului sau posesorului pentru revendicarea lucrului furat sau perdut se prescrie prin *doi ani, nel termine di doue anni*.

<sup>2)</sup> Thiry, II, 628. Baudry et Barde, I, 413. Demolombe, XXIV, 471, 472. Laurent, XVI, 370. Demante, V, 57 bis, IV. Giorgio Giorgi, IV, 279. Larombière, I, art. 1141, No. 18. C. Douai și Cas. fr., D. P., 49, 2. 42. D. P. 45. 1. 309.—Vezi însă Troplong, *Vente*, I, 42 și Toullier D. IV, partea I, 36, după care, creditorii vîndătorului ar putea să urmărească în mânele acestuia obiectul mobil vîndut și nepredat încă cumpărătorului, ceea ce este inadmisibil, pentru că obiectul vîndut nu mai este proprietatea vîndătorului, de și el se găsește încă în mânele sale.

<sup>3)</sup> Vezi în acest sens: Laurent, XVI, 363 urm. Demolombe, XXIV, 469, 485. Baudry, II, 875. Thiry, II, 628. Marcadé, IV, 489, 490. Larombière, I, art. 1141, No. 18. Demante, V, 57 bis, III. Aubry et Rau, II, § 174, p. 55. Baudry et Barde, I, 409. Boissonade, II, p. 182, No. 366 urm. Arntz, III, 56. Vigié, II, 1234. Păucescu, I, 255. Mourlon, II, 1133.

Art. 972 nu se aplică la mobilele încorporale, nici la universalitățile de mobile, pentru că acestea nu sunt susceptibile de o posesiune materială<sup>1)</sup>.

Trebue însă să observăm că art. 972 nu se aplică la mobilele încorporale, el se aplică nu numai la vîndare, dar încă la ori ce convențiuni prin care s'ar transmite vre un drept asupra lor.<sup>2)</sup>

Art. 972 prevede numai conflictul care s'ar ivi între doi dobînditori succesivi ai aceluiaș mobil corporal, însă se înțelege că dispoziția lui se va aplica la ori ce ipoteză analogă, pentru că ea este aplicarea unui principiu general înscris în art. 1909. Astfel, creditorul amanetar care, în urma vîndărei unui lucru mișcător, l'ar fi primit amanet, va fi preferat cumpărătorului, dacă acest creditor a fost, de bună credință, pus în posesiunea acestui lucru<sup>3)</sup>.

### Strămutarea proprietății mobilelor încorporale față cu cei de al treile.

**Art. 1393.**—Cesionarul (unei creanțe) nu poate opune dreptul seu la o a treia persoană de cât după ce a notificat debitorului cesiunea.—Acelaș efect va avea acceptațiunea cesiunei făcută de debitor într'un act autentic. (Art. 1149, 1171 urm., 1394, 1833 C. C. L. L. din 1 sept. 1886 și din 1 ianuar 1887, p. autentif. actelor, art. 8 și urm. Art. 1690 C. fr.).

**Art. 1394.**—Cu toate acestea, veri ce act sau hotărîre care constată o cesiune sau o chitanță de chirie sau arendă pe doi

Acollas, II, p. 792. Rép. Dalloz, *Suppl.*, *Oblig.*, 204. Cpr. C. Douai, D. P. 49. 2. 42.—*Contrà.* Toullier, D., IV, partea I, 35, 36. Troplong, *Vente*, I, 42. Duvergier, *Vente*, I, 37. T. Huc, VII, 128 urm. Jourdan, *Thémis*, V, p. 487. După acești din urmă autori, achisitorul pus în posesiune ar fi devenit, față cu primul achisitor, proprietarul obiectului înstrăinat prin tradiție, ceea ce este inadmisibil față cu teoria prescripției instantanee, admisă formal de legiuitorul nostru prin art. 1909 C. C.

<sup>1)</sup> Baudry et Barde, I, 416, 417. T. Huc, VII, 131. Baudry et Tissier, *Prescription*, 839 urm. — Este însă de observat că art. 972 și 1909 devin aplicabile îndată ce obiectele care fac parte din o universalitate de bunuri nu se posedă ca atare, ci *ut singuli*.

<sup>2)</sup> Arntz, III, 56, *in fine*, p. 31.

<sup>3)</sup> Baudry et Barde, I, 415. Demolombe, XXIV, 485. Larombière, I, art. 1141, No. 7.

ani viitori <sup>1)</sup>, va trebui să fie transcris pe registrele oficiului i-potecar. (Art. 1393, 1801 urm. C. C. Art. 722 urm. Pr. civ.).

Intre părțile contractante, proprietatea creanței cedate, fie cu titlu oneros, fie cu titlu gratuit, este strămutată prin singurul efect al consimțământului, chiar dacă titlul nu s'a predat cumpărătorului. (Art. 644, 971, 1295, § 2) <sup>2)</sup>.

Art. 1393 void în să să întimpine fraudele <sup>3)</sup> la care ar fi dat loc cesiunile oculte, deroagă la această regulă, în privința celor de al treile, prevădând că cesionarul unei creanțe nu poate să opue dreptul seu de proprietate asupra acestei creanțe unei a treia persoane <sup>4)</sup>, de cât după ce a

<sup>1)</sup> După art. 724 Pr. civ., contractele de arendă sau de închiriere, pe un timp mai lung de *trei ani*, nu sunt oposabile celor de al treile, de cât atunci când ele se trec prin extract în registrele respective. Vezi *suprà*, p. 169, nota 1.

<sup>2)</sup> Thiry, III, 619. Berriat St. Prix, III, 6748. Mourlon, III, 677. Baudry, III, 623. Laurent, XXIV, 472. Giorgio Giorgi, VI, 53 urm. Cas. rom., S-a I, 23 iunie 1894. *Curierul judiciar* din 1894, No. 39 și Bulet. Cas. S-a I, 1894, p. 687.

Pentru ca contractul să fie perfect prin efectul consimțământului trebuie însă să existe un preț serios și determinat, sau cel puțin determinabil, căci cesiunea unei creanțe fiind o vânzare, nu poate să existe vânzare fără preț (art. 1303, 1304). Giorgio Giorgi, VI, 55. C. din Milano, *Il Foro italiano*, 83, I, 948. Vezi și *suprà*, p. 20.

Pentru ca cesiunea să fie validă nu se cere de cât consimțământul cumpărătorului și al vânzătorului; debitorul cedat n'are nevoie să consimtă. „*Nominis venditio, etiam ignorante, vel invito eo, adversus quem actiones mandantur, contrahi solet*“. (L. 1, Cod., 8, 42, *De novationibus et delegationibus*).

<sup>3)</sup> Legiuitorul prin această măsură a voit să înființeze un mijloc de publicitate, presupunând că cei de al treile vor lua informațiuni de la debitor (cpr. Cas. rom. S-a I. Bulet. 1885, p. 86, penultimul considerent). Acest mijloc de publicitate este însă foarte defectuos, pentru că debitorul nu este obligat de a-i informa dacă creanța a fost stensă sau dacă ea a fost obiectul unei cesiuni anterioare consimțită în folosul unei alte persoane. Cpr. Thiry, III, 620. Baudry, III, 624. Laurent, XXIV, 482. Demante, VII, 136 bis VI. Mourlon, III, 680.

<sup>4)</sup> Prin cei de al treile trebuie să înțelegem ori ce persoane altele de cât părțile (cedentele și cesionarul) sau moștenitorii lor universali ori cu titlu universal, care an interes a cunoaște și a contesta cesiunea. Astfel, cei de al treile, în specie, sunt: 1<sup>o</sup> debitorul cedat (singurul despre care legea

Străm. propriet. creanței inter partes.

Străm. în privința celor de al treile.

Mijlocul de publicitate admis de lege este defectuos.

Ce se înțelege prin cei de al treile.

notificat debitorului cesiunea, sau <sup>1)</sup> după ce debitorul a acceptat prin un act autentic această cesiune, acceptațiunea lui producând acelaș efect ca și notificarea <sup>2)</sup>; de unde rezultă că dintre doi achisitori ai aceleiaș creanțe, acela va fi preferat care va fi notificat cel întâi cesiunea debitoru-

vorbește), carele, până la notificarea cesiunii sau până la acceptarea ei, este în drept a considera pe cedente ca titularul creanței și a se libera cătră el (art. 1395). Cpr. Cas. rom. și C. Foçșani. Bulet. S-a I, 1873, p. 51 și *Dreptul* din 1885, No. 44; 2<sup>o</sup> reprezentanții cedentului cu titlu particular (*les ayants cause a titre particulier du cédant*), cari au dobândit drepturi asupra creanței cedate, adecă ceilalți cesionari ai acestei creanțe; 3<sup>o</sup> creditorii cărora această creanță a fost constituită amanet și creditorii chirografari a cedentului, cari având drept siguranță toate bunurile mobile și imobile ale debitorului lor (art. 1718), pot, cât timp cesionarul n'a făcut ca dreptul ce rezultă din cesiune să fie opozabil celor de al treile, să considere creanța ca făcând încă parte din patrimoniul debitorului lor și s'o urmărească pe cale de poprire. Cpr. Baudry, III, 627 urm. Thiry, III, 623. Laurent, XXIV, 502 urm. Demante et Colmet de Senterre, VII, 137 bis I urm. Mourlon, III, 682. Vigié, III, 841. Acollas, III, p. 329 urm. Veđi și Cas. fr., D. P., 85. 1. 405. Veđi și *infra*, p. 182, 183.

<sup>1)</sup> Cuvântul *sau* arată în deajuns că legiuitorul nu cere ca să existe atât notificarea cesiunii cât și acceptarea debitorului, una singură din aceste formalități fiind suficientă pentru a face ca cesiunea să fie opozabilă atât debitorului cât și celorlalte terții persoane. Cpr. Cas. rom., S-a I, Bulet. 1878, p. 187.—Veđi însă Bulet. Cas. S-a I, anul 1893, p. 1105, considerentul asupra motivului al 2-le.

<sup>2)</sup> Cas. rom. S-a I, Bulet. 1872, p. 196.—S'ar putea dice și s'a dis chiar, că acceptarea debitorului cedat este o dovadă mai bună de cât notificarea că el a avut cunoștință despre cesiune. Prin urmare, în caz de acceptare, debitorul cedat nu va mai putea plăti de cât cesionarului, fără a mai putea opune acestuia compensarea ce el ar fi putut să invoace contra cedentului. El nu va mai putea de asemenea să invoace cauzele care făceau ca obligația sa să fie supusă anulării sau rezoluțiunei. Prin urmare, din toate punctele de vedere, acceptarea cesiunii din partea debitorului este mai folositoare cesionarului de cât notificarea ei. Această acceptare va putea să aibă loc prin însuș actul de cesiune, dacă ea este constatată prin un act autentic. Cpr. Thiry, III, 622. Laurent, XXIV, 486. Acollas, III, p. 332, text și nota 1. Cas. rom., S-a I, Bulet. 1889, p. 925.

Acceptare  
din partea  
debitorului  
cedat. E-  
fectele ei.

lui cedat, sau care ar fi dobândit mai întâi acceptarea acestuia într'un act autentic. (Vădi *infra*, p. 183, 4<sup>o</sup>).

Legea nefixând nici un termen pentru notificarea cesiunii sau acceptarea debitorului, se înțelege că ele vor putea să aibă loc ori și când, chiar și în urma morții cedentului sau a încetării plăților sale <sup>1)</sup>, destul este ca aceste formalități să se îndeplinească înainte de a se dobândi drepturi de alte persoane asupra creanței cedate.

Când trebuie să se facă notificarea cesiunii sau acceptarea debitorului.

La caz însă de faliment al cedentului, notificarea sau acceptarea vor rămâne fără nici un efect față cu creditorii sei, dacă ea a avut loc în urma sentinței declarative de faliment (art. 720 urm. C. com.), pentru că, în urma declarațiunii falimentului, creditorii falitului sunt investiți cu drepturile sale, și masa credală fiind considerată ca o a treia persoană, ar fi daunată prin notificarea făcută de cesionar <sup>2)</sup>.

Falimentul cedentului.

Dacă cesiunea este relativă la o creanță ipotecară sau privilegiată (art. 1396), ori la un contract de chirie pe un timp mai lung de doi ani (art. 1394 C. C.), ea va mai trebui încă, pe lângă formalitățile prescrise de art. 1393, să fie transcrisă, în privința celor de al treile, în registrele respective ale tribunalului situațiunii bunurilor. Legea noastră nu este formală, în această privință, de cât în ceea ce privește cesiunea contractelor de arendă sau de chirie pe mai mult de doi ani (art. 1394), însă aceiaș soluțiune este aplicabilă și în privința cesiunii creanțelor privilegiate sau ipotecare (art. 1801 și urm. C. C., art. 722 urm. Pr. civ. <sup>3)</sup>).

Cesiunea unei creanțe ipot. sau privilegiate, ori a unui contract de chirie pe un termen mai lung de doi ani. Art. 1394.

<sup>1)</sup> Aubry et Rau, IV, § 359 bis, p. 430, text și nota 15. Demangeat asupra lui Bravard, V, p. 295, *ad notam*. C. Paris. D. P., 49, 5, 192, No. 23. Cas. fr., D. P., 48. 1. 181.—*Contrà*. Bravard, *op. et loco cit.*

<sup>2)</sup> Laurent, XXIV, 493. Aubry et Rau, IV, § 359 bis, p. 430. Vigié, III, 841. Giorgio Giorgi, VI, 74. Cpr. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, VII, 303 și p. 293, nota 4. Cas. fr. D. P., 47. 1. 130 și 133. D. P., 63. 1. 47.—Deconfitura sau insolabilitatea necomerciantului nefiind însă asimilată falimentului, nimic n'ar împedeca pe cedentele insolvabil de a ceda creanțele sale și pe cesionar de a notifica cesiunea debitorului, rămânând însă, bine înțeles, pentru ceilalți creditori, dreptul de a ataca cesiunea ca făcută în dauna și în fraudă lor (art. 975 C. C., 721 C. com.). Laurent, Giorgio Giorgi, *loco supra cit.*

<sup>3)</sup> Cpr. art. 1932, 1942 C. civ. italian și art. 5 din legea ipotecară belgiană de la 16 dechembrie 1851.



Efectele acceptării verbale sau făcute prin un act sub semnătură privată.

Am vădut că notificarea poate fi înlocuită prin acceptarea debitorului într'un act autentic. Dacă presupunem că acceptarea lui n'a avut loc prin act autentic, ci verbal sau prin un act sub semnătură privată având dată certă (art. 1182), această acceptare va opera transmisiunea creanței în persoana cesionarului, față cu debitorul cedat numai (art. 1176), nu însă și față cu celelalte terții persoane, pentru care un act autentic este absolut neapărat, fiind că debitorul care ar fi acceptat cesiunea prin un act sub semnătură privată sau altfel, n'ar avea de cât să tăgăduască semnătura sa, sau însuș faptul acceptațiunii, dacă acceptarea a fost verbală, spre a zădărnici toate efectele ei <sup>1)</sup>.

Formele notificării.

Notificațiunea cesiunii prescrisă în folosul celor de al treile, care și are origina sa într'o veche constituție a Imparatului Gordian <sup>2)</sup>, se va face de cesionar sau de cedente (art. 1395) <sup>3)</sup> debitorului sau tuturor debitorilor, dacă sunt mai mulți debitori solidari <sup>4)</sup>, prin portărei <sup>5)</sup>, în persoană sau la domiciliul lor real, ear nu la domiciliul ales de dênșii pentru executarea obligațiunii cedate, căci ale-

<sup>1)</sup> Thiry, III, 622. Baudry, III, 623. Laurent, XXIV, 487. Aubry et Rau, IV, § 359 bis, p. 428, text și tota 10. Demante, VII, 136 bis III și IV. Mourlon, III, 684. Vigié, III, 840. Acollas, III, p. 329. Giorgio Giorgi, VI, 70. Cpr. Cas. fr., D. P., 78. 1. 275. D. P., 80. 1. 366. C. Orléans. *Pand. Périod.*, 87, 2. 143.

Art. 1844  
C. Calimach.

<sup>2)</sup> L. 3, Cod., 8, 42, *De norat. et delegationibus*. Veđi art. 1844 din codul Calimach (1395 C. austriac), unde se ștece: „Prin înscrisul cesiei se naște o nouă îndatorire între cesionarul (primitorul cesiei) și ceduitorul (dătătorul cesiei), ear nu între cesionar și între ceduitul (adecă supusul cesiei) datornic, până când nu i se va face cunoscut cesia datoriei. Așa dar, poate până atuncea să plătească datoria creditorului principal sau ceduitorului, ori să se învoească cu dênșul într'alt chip.“ Materia cesiunii de creanță este de altminterlea reglementată în codul Calimach prin mai multe dispozițiuni. Veđi art. 1840—1848 (1392—1399 C. austriac).

<sup>3)</sup> C. din Iași. *Dreptul* din 1883, No. 74. Laurent, XXIV, 485. Arntz, III, 1090. Troplong, *Vente*, II, 904. Acollas, III, p. 331. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, VI, 65.

<sup>4)</sup> Cpr. Laurent, XXIV, 503. Molitor, *Oblig.*, III, 1219. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, VI, 66.

<sup>5)</sup> Cas. rom. S-a 1., Bulet. 1893, p. 738. Laurent, XXIV, 484. Giorgio Giorgi, VI, 64.—Formele notificării sunt acele prevădute pentru comunicarea diferitelor acte de procedură (art. 74 Pr. civ.). C. din București. *Dreptul* din 1888, No. 9.

gerea de domiciliu fiind excepțională, nuși poate produce efectele sale de cât pentru actele în vederea cărora alegerea a avut loc (art. 97) <sup>1)</sup>.

N'ar fi suficient, după unii, ca să se notifice debitorului numai faptul cesiunei, ci prudența ar reclama ca să-i să lese chiar o copie de pe actul de cesiune <sup>2)</sup>, așa precum prescrie anumite art. 108 din cutuma Parisului <sup>3)</sup>, mai cu samă dacă debitorul o cere, *si debitor eam peterit*.

Lăsarea unei copie de pe cesiune debitorului cedat. Controversă.

Cesiunea n'ar fi însă nulă, dacă nu-i s'ar fi comunicat asemenea copie.

Cesiunea unei creanțe devine, după cum am văzut, o posibilă celor de al treile prin notificarea ei făcută debitorului, sau prin acceptarea acestui din urmă într'un act autentic.

Ce trebuie să decidem în cazul când cei de al treile ar fi luat cunoștință despre cesiune prin alte mijloace? Pot ei, în asemenea caz, să se prevaleze de lipsa formalităților prescise de art. 1393?

Cunoștința despre cesiune prin alte mijloace neprevădute de lege.

Întâi și întâi, în cât privește pe debitorul cedat, nu mai rămâne îndoială că plata făcută de dânsul în mânele cedentului va fi nulă, dacă el a avut cunoștință despre cesiune, pentru că, în asemenea caz, el fiind de rea credință, comite o fraudă, și fraudă face excepție la toate regulele <sup>4)</sup>.

<sup>1)</sup> Aubry et Rau, IV, § 359 bis, p. 428. Thiry, III, 622. Arntz, III, 1090. Laurent, XXIV, 484. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, VI, 68. Cpr. Cas. fr., D. P., 74. 1. 489. Cas. Napoli, *La Legge*, 1871, p. 378.

<sup>2)</sup> Cpr. Thiry, III, 622. Arntz, III, 1088. C. Bordeaux. D. P., 49. 2. 248. Trib. Roma. Il *Foro italiano*, 79. 1. 264.—*Contrà*. Laurent, XXIV, 485. Aubry et Rau, IV, § 359 bis, p. 428. Troplong, *Vente*, II, 902. Guillouard, *Vente*, II, 775. Baudry, III, 623. Demante, VII, 136 bis II. Massé-Vergé, IV, § 691, p. 325, nota 7. Giorgio Giorgi, VI, 68. Cas. fr., 19 iunie 1889. *Pand. Périod.*, 89. 1. 367.

<sup>3)</sup> „*Un simple-transport ne saisit point, dice acest text; il faut signifier le transport à la partie et en bailler copie*“. Cpr. Loysel, *Institutes coutumières*, 365, 658.

<sup>4)</sup> Cpr. Cas. rom., S-a I, Bulet. 1877, p. 69. Cas. fr., D. P., 74. 1. 281. C. Orléans. *Pand. Périod.*, 87. 2. 143.—S'a decis, cu toate aceste, că formele prevădute de art. 1393 pentru notificarea și acceptarea cesiunei nu pot fi înlocuite prin altele, și că cunoștința dobândită de debitor prin alte mijloace nu poate înlocui notificarea sau acceptarea lui. Cas. rom. și C. din București. Bulet. S-a I, 1883, p. 157 și *Drep-*

Aceiaș soluție este aplicabilă și în privința celor de al treile, de și, după rigoarea principiilor, publicitatea prescrisă de lege nu admite equipolente, și de și cunoștința ce cei de al treile au putut să aibă despre cesiune nu echivalează cu publicitatea care rezultă din notificarea cesiunii sau acceptarea ei prin un act public; pentru că această publicitate având de scop aducerea cesiunii la cunoștința celor de al treile, ea a devenit inutilă din momentul în care cesiunea le a ajuns la cunoștință prin alte mijloace.

Persoana care s'a făcut cesionarul unei creanțe atunci când știe pozitiv că creanța în chestiune fusese cesionată altuia mai înainte, nu va putea deci să invoace lipsa formalităților prescrise de art. 1393<sup>1)</sup>.

Eată acum consecințele care rezultă din necesitatea notificării cesiunii sau acceptării într'un act public:

Consecințele care rezultă din necesitatea notificării sau acceptării cesiunii.

1<sup>o</sup> Debitorul cedat este liberat prin facerea plăței în mânele cedentului, dacă această plată a fost făcută de bună credință, înaintea notificării sau acceptării cesiunii (art. 1395), el putând opune cesionarului, ca mijloc de liberare, compensația creanțelor sale contra cedentului (art. 1149<sup>2)</sup>), precum și ori ce alte excepțiuni oposabile acestui din urmă<sup>3)</sup>.

2<sup>o</sup> Până la notificare sau acceptarea cesiunii, cedentele fiind încă proprietarul creanței cedate, păstrează dreptul de a urmări pe debitorul cedat;

Poprire. Art. 455 urm. Pr. civ.

3<sup>o</sup> Dacă creditorii cedentului au poprit banii datorități acestuia, în mânele debitorului, înaintea notificării sau acceptării cesiunii, debitorul nu va putea să se libereze plătind cesionarului, care ar fi notificat cesiunea sa în urma popririi, pentru că creditorii popritori au dobândit asupra

---

*tul* din 1888, No. 9. C. Bastia. D. P., 56. 2. 178. Cpr. Demante, VII, 136 bis V. Arntz, III, 1089.—Curtea din Focșani a decis că chiar chiemarea debitorului în judecată de către cesionar nu poate înlocni notificarea sau acceptarea cesiunii. *Dreptul* din 1885, No. 44.

<sup>1)</sup> Thiry, III, 625. Laurent, XXIV, 488 urm. Aubry et Rau, IV, § 359 bis, p. 429. Guillouard, *Vente*, II, 781. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, VI, 77.

<sup>2)</sup> Cas. rom. S-a I. Bulet. 1883, p. 157. Baudry, III, 628. Thiry, III, 624. Molitor, *Oblig.*, III, 1218.

<sup>3)</sup> Cas. fr. D. P., 82. 1. 33. Baudry, *loco supra cit.*

creanței un drept care nu le mai poate fi luat de nimene <sup>1)</sup>).

Dar dacă, în urma primei popriri, cesionarul a notificat cesiunea, și apoi a intervenit o altă poprire din partea creditorilor cedentului, cesionarul va veni în urma primei popriri și înaintea celei de al doile, pentru că, în momentul facerei acestei din urmă popriri, cedentul nu mai era proprietarul creanței, de vreme ce cesionarul îndeplinesc cerințele art. 1393 prin notificarea cesiunii sale <sup>2)</sup>).

4<sup>o</sup> Intre doi cesionari succesivi a aceleiaș creanțe, acela va fi preferat care cel întâi va fi notificat cesiunea sa, sau va fi dobândit acceptarea debitorului într'un act autentic, ear nu acela a cărui cesiune ar avea o dată anterioară <sup>3)</sup>).

Dacă ambele notificări au fost făcute în aceiaș și dacă ele arată oara la care s'au făcut, cesionarul care va fi notificat cel întâi va fi preferat <sup>4)</sup>); ear dacă notificările nu arată oara la care au fost înmânate, ambii cesionari vor veni de o potrivă. (Cpr. art. 1779 C. C.).

În ori ce caz, proba testimonială și presumpțiile nu vor fi admise pentru a se stabili anterioritatea cesiunii, chiar dacă ar fi vorba de o sumă mai mică de 150 lei <sup>5)</sup>).

Formalitățile prescise de art. 1393 sunt în principiu aplicabile și în materie comercială <sup>6)</sup>); ele nu se aplică însă la efectele comerciale, cambii sau bilete la ordin, care se transmit prin gir (art. 277 urm. C. com. <sup>7)</sup>); nici la ti-

Aplicarea  
art. 1393  
în materie  
comercială.

<sup>1)</sup> Cpr. Cas. rom. S-a I, Bulet. 1885, p. 85. Bulet. S-a I, 1882, p. 963. Cas. fr., D. P., 85. 1. 405. Veți și *suprà*, p. 178, nota *in fine*.

<sup>2)</sup> Cpr. Thiry, III, 624. Baudry, III, 630. Vigié, III, 842. Accollas, III, p. 330. Veți și Demante, VII, 137 bis IX. C. Pau. D. P., 89. 2. 159. Cas. fr., D. P., 85. 1. 405.

<sup>3)</sup> Veți *suprà*, p. 178, 179.

<sup>4)</sup> Arntz, III, 1090. Thiry, III, 624. Troplong, *Vente*, II, 903. Duranton, XVI, 503.

<sup>5)</sup> Cpr. C. Pau. D. P., 89. 2. 159. Thiry, III, 624. Duranton, XVI, 503.

<sup>6)</sup> Cas. fr., D. P., 57. 1. 289. D. P., 66. 1. 56. Duranton, XVI, 505. Troplong, *Vente*, II, 908. Laurent, XXIV, 497.—Veți însă Cas. fr. și C. Dijon, Répert. Dalloz, *Vente*, 1808, nota 2 (decisii criticate de Troplong și aprobate de Duvergier).

<sup>7)</sup> Cpr. Cas. rom., C. București și Trib. Ilfov. Bulet. S-a I, 1887, p. 778. *Dreptul* din 1887, No. 81; din 1874, No. 80

flurile la purtător; nici la biletele de bancă care se transmit prin tradiție <sup>1)</sup>.

Mandate eliberate de casele publice, etc.

Art. 1393 nu este de asemenea aplicabil la mandatele eliberate de casele publice și scontate la alții <sup>2)</sup>; nici la actele de împrumuturi *la înfășășător* constituite sub codul Caragea <sup>3)</sup>; nici la cesiunile care au de obiect principal un drept real, ear nu un drept de creanță <sup>4)</sup>, sau un drept succesoral, căci dreptul de moștenire fiind un drept de proprietate, ear nu un drept de creanță, nu există, în specie, nici creditor, nici debitor, căruia să-i se facă notificarea <sup>5)</sup>.

Cesiunea unui contract de locațiune. Drept personal.

Dispozițiile art. 1393 sunt însă aplicabile cesiunii unui contract de locațiune <sup>6)</sup>, pentru că, afară de Troplong (*Louage*, No. 7, 9, 16 și 20), toți ceilalți autori sunt unanimi pentru a recunoaște că dreptul chirieșului este un drept personal <sup>7)</sup>.

și din 1884, No. 35. *Idem*. Thiry, III, 626. Laurent, XXIV, 497. Baudry, III, 631. Mourlon, III, 685. Acollas, III, p. 332. Troplong, *Vente*, II, 906. Veți și art. 281 C. com. (260 C. com. italian), unde se dice că girul cambiei ajunse la scadență produce numai efectul unei cesiuni (civile).

<sup>1)</sup> Cpr. Cas. rom., S-a I. Bulet. 1872, p. 196. Laurent, XXIV, 497.

<sup>2)</sup> Cas. rom., S-a I. Bulet. 1872, p. 196.—*Contrà*. C. din București, *Dreptul* din 1875, No. 49.

<sup>3)</sup> Cas. rom., Bulet. S-a I, anul 1886, p. 186.

<sup>4)</sup> Thiry, III, 620. Baudry, III, 622.

<sup>5)</sup> Trib. Ilfov. *Dreptul* din 1889, No. 49.—Veți însă Baudry-Lacantinerie, III, 622.

<sup>6)</sup> Baudry, III, 622. C. Paris. D. P., 74. 2. 140.—Art. 1393 devine însă inaplicabil când nu mai e vorba de cesiunea însuș contractului de închiriere, ci de neindeplinirea unei obligațiuni luată de proprietarul lucrului închiriat, prin contractul de închiriere, față de chiriaș; puțin importă dacă chiriașul este chiar persoana cu care el a contractat sau un sub-chiriaș substituit în drepturile și datoriile chiriașului principal. Cas. rom. S-a I, Bulet. anul 1876, p. 261, ultimul considerent.

<sup>7)</sup> Veți autorii citați în t. II a lucrării noastre, p. 428, nota 4. Tribunalul din Roman, adoptând în totul modul nostru de a vede, a decis de curând (12 noembrie 1896, Al. I. Franc făcând funcțiune de președ.), că dreptul ce se naște din contractul de închiriere este eminentamente personal, locatorul fiind un debitor, ear locatarul un creditor. Veți *Dreptul* din 1897, No. 2. Cpr. Cas. rom., *Dreptul* din 1886, No. 69. Laurent, V, 485; VI, 75; XXV, 9 urm. Marcadé, VI, art. 1743, p. 487, No. 1. Pand. fr., t. XII, v<sup>o</sup> *Bail*, 2004, 2011 urm.

Dreptul care rezultă din contractul de locațiune fiind în adevăr personal, de oare ce chiriașul este un creditor, ear locatorul, un debitor, nu mai începe îndoială că regula prescrisă de ar. 1393 își va primi aplicațiune în specie.

În fine, art. 1393 va fi aplicabil de câte ori va fi vorba de strămutarea dreptului ce are un deponent față cu deponitarul, precum este, de ex., cesiunea dreptului ce depunătorul unor efecte la casa de depuneri are față cu aceeașă casă, căci este vorba, în specie, de cesiunea unui drept de creanță rezultând pentru deponent din contractul de deposit, ear nu de cesiunea dreptului de proprietate asupra lucrurilor depuse <sup>1)</sup>).

Efecte depuse la casa de consemnație.

### Despre risco-pericolul lucrului înstrăinat.

**Art. 971, parte finală.** — Lucrul rămâne în risco-pericolul dobânditorului <sup>2)</sup>, chiar când nu-i s'a făcut tradițiunea lucrului <sup>3)</sup>. (Art. 644, 1018, 1074 § 2, 1102, 1156, 1314 urm., 1391, 1335, 1601 C. C. Art. 1125, *in fine*, C. italian, 1138 § 2 C. fr.).

**Art. 1074, § 2.** — Lucrul este în risco-pericolul creditorului, afară numai când debitorul este în întârziere; în acest caz, risco-pericolul este al debitorului. (Art. 971 *in fine*, 1079, 1081, 1335 C. C. Art. 1219, § 2 C. italian, 1138 § 2 C. fr.).

**Art. 1335.** — Pericolul total sau parțial al lucrului vândut, mai înainte de predare, se judecă după regulile generale ale obligațiunilor convenționale. (Art. 971 parte finală, 1074 § 2, 1018, 1102, 1156, 1358 C. C. Art. 1624 C. fr.) <sup>4)</sup>.

Am comentat până acum din art. 971 numai ceea ce este relativ la strămutarea proprietăței: ne mai rămâne încă să vorbim despre riscurile lucrului înstrăinat (*periculum rei*), ceea ce face obiectul părței finale a susdisului

Valette, *Propriété*, p. 101 și autorii citați în t. II a lucrării noastre, *loco supra cit.*

<sup>1)</sup> Cas. rom., secțiuni-unite. Bulet. anul 1890, p. 316. — Veđi însă Cas. rom., S-a I, 19 mai 1895. Bulet. anul 1895, p. 734.

<sup>2)</sup> Adecă a creditorului, după cum se exprimă art. 1074, § 2: *Res perit creditori.*

<sup>3)</sup> Textul corespunzător francez (art. 1138) mai adaugă încă: „afară de cazul în care debitorul ar fi în întârziere de a preda lucrul, în care caz lucrul rămâne în riscul acestui din urmă”. Textul nostru a eliminat această frază, exprimând însă acelaș lucru în art. 1074, § 2, care reproduce în substanță art. 1219, § 2 din codul italian. Veđi p. 186, nota 1.

<sup>4)</sup> Art. 1335 nu face de cât a aplica la contractul de vândare regula „*Res perit creditori*”, înscrisă în art. 971 și 1074, § 2; de aceea, l'am pus alături cu aceste texte.

text, și a art. 1074, § 2, adaos de legiuitorului nostru după art. 1219, § 2 din codul italian<sup>1)</sup>.

Deosebire  
între risc și  
culpă.

Și mai înainte de toate, trebuie să distingem *riscurile* de *culpă*, căci *riscurile* presupun pierderea corpului cert și determinat, care face obiectul obligațiunii, prin cas fortuit sau forță majoră (art. 1082, 1083, 1601), ear culpa presupune un fapt imputabil debitorului (art. 1102).

Ce este risc-  
pericolul.

Prin *risc* (*periculum*) sau *risco-pericol* (art. 971), sau *pericol*, după cum une-ori se exprimă legiuitorul (art. 1335), se înțelege, în drept, pericolul în care se găsește o persoană de a suferi pierderea totală sau parțială a unui lucru determinat, întâmplată prin caz fortuit sau forță majoră; ear *prin caz fortuit* sau *forță majoră* (*vis divina, vis major*) (art. 1082, 1083, 1435, 1448, 1601), se înțelege ori ce eveniment întâmplat din o cauză străină și neimputabil debitorului, precum ar fi, de exemplu: un incendiu cauzat prin trăsnet, sau distrugerea unui imobil prin un cutremur, prin o inundație, etc. (L. 15, § 2, Dig., 19, 2, *Locati conducti*; L. 23, *in fine*, Dig. 50, 17, *De diversis regulis juris antiqui*<sup>2)</sup>).

Casul în  
care se apli-  
că regula  
res perit do-  
mino.

În cât privește pierderea fortuită a unui lucru care nu făcea obiectul unei obligațiuni, nu mai rămâne nici o îndoială că ea va privi pe proprietarul aceluia lucru, neputând să privească pe altul.

În acest sens se dice că lucrul pier pentru proprietar: *Res perit domino*, sau *Casum sentit dominus*<sup>3)</sup>. Aceasta

Art. 1219, §  
2 Cod. ita-  
lian.

<sup>1)</sup> Eată cum se exprimă acest articol în textul original: „*Se il debitore è in mora a farne la consegna, la cosa rimane a rischio e pericolo di lui, quantunque prima della mora si trovasse a rischio e pericolo del creditore*“.

<sup>2)</sup> Cpr. Baudry, II, 882. Demolombe. XXIV, 553 urm. Arntz, III, 61. Veți și C. Agen. D. P., 83. 2. 132. În cât privește mai pe larg cazul fortuit sau forță majoră (expresiuni sinonime), veți *infra*, explic. art. 1082, 1083.

Dreptul ro-  
man.

<sup>3)</sup> Această maximă extrasă de glosatori din legea 9, Cod., 4, 24, *De pigneratitia actione*, nu avea aproape nici o aplicațiune în dreptul roman, unde chestiunea *riscurilor* era cărnuită, ea și astăzi, de maxima „*Res perit creditor*“. Maxima „*Res perit domino*“, care nici nu era formulată de jurisconsultii romani, s'a născut, precum foarte bine observă Molitor (*Oblig.*, I, 278), din lupta dreptului roman contra dreptului germanic, și glosatorii au închipuit-o pentru a respinge soluția nedreaptă a dreptului germanic, după care comodatarul, creditorul amanetar, depozitarul și, în genere,

este însă o naivitate, după cum observă mai toți autorii<sup>1)</sup>.

Pentru ca chestiunea riscurilor să poată avea loc, trebuie să presupunem că un corp cert și determinat face obiectul unei obligații de a da, de ex., unei vânzări (art. 1335); căci dacă obligația nu are de obiect un corp cert și determinat în individualitatea sa, ci o cantitate de lucruri determinate numai în specie, sau un *genus limitatum*, precum, ar fi, de ex., casul în care s'ar fi promis 100 kile de grâu sau un cal, asemenea obiecte pot în tot-deauna fi înlocuite prin altele și, prin urmare, debitorul își poate executa obligația sa: *Genus aut quantitas non perit* (cpr. L. 42, Dig., 23, 3, *De jure dotium*)<sup>2)</sup>.

Presupunând deci că obiectul obligațiunei, de ex., a unei vânzări (art. 1335), a perit în totul (*periculum interitus*) sau în parte (*periculum deteriorationis*), prin caz fortuit sau forță majoră, în urma convențiunei, însă înainte de executarea ei, pe când lucrul se găsea încă în mâna debitorului, chestiunea este de a se ști cine va suferi această pierdere fortuită, creditorul sau debitorul?

Pentru ca chestia riscurilor să aibă loc, lucrul trebuie să fie cert și determinat.

ori-cine luase un lucru străin sub paza sa, era responsabil de pierderea lucrului întâmplată chiar prin caz fortuit. (Vezi L. salică, tit. 54, *De re præstata*, ed. din 1602). Adevărul este însă că teoria riscurilor se resumă în două principii, admise și astăzi: „*Interitu rei certæ debitor liberatur*“ și „*Impossibile nulla obligatio est*“ (L. 185, Dig., 50, 17). Cpr. Molitor, *Oblig. en droit romain*, operă publicată după manuscrisele autorului, în urma morței sale, Paris, 1851, No. 278 și urm. Troplong, *Vente*, I, 358 urm. Vigié, II, 1254, nota 1. Vezi și autorii citați *infrâ*, p. 192, nota 1. Vom vedea însă că toți autorii nu împărtășesc această părere, și că mulți din ei susțin că riscurile ar fi puse, astăzi, în sarcina creditorului, a *dobânditorului*, după cum se exprimă art. 971 în partea sa finală, prin aplicarea regulei „*Res perit domino*“ sau „*Casum sentit dominus*“. În această greșală a căzut și Curtea din Iași (*Dreptul* din 1888, No. 13). Vezi *infrâ*, p. 191, nota 2.

<sup>1)</sup> Cpr. Thiry, II, 629. Molitor, I, 278. Giorgio Giorgi, IV, 231. Laurent, XVI, 208.—Curtea din Dijon (D. P. 92. 2. 119) a decis că, prin aplicarea regulei *Res perit domino*, pierrea lucrurilor urmărite de un creditor cade în sarcina debitorului. Aceasta este evident, pentru că urmărirea nu rădică debitorului proprietatea obiectelor urmărite și creditorul n'are obligațiunea de a lua măsurile necesare pentru conservarea lucrului. Cpr. T. Hue, VII, 113.

<sup>2)</sup> Cpr. Cas. rom. S-a I., Bulet. 1876, p. 306, ultimul considerent, *in fine*.



Chestiunea nu este lipsită de interes, căci dacă riscurile sunt în sarcina debitorului, precum este în legea engleză <sup>1)</sup>, el neputând să predece lucrul, nu va avea drept la prețul lui, ear la caz de a fi primit prețul înainte de predare, va trebui să'l restituie. (Cpr. art. 1902 C. Calimach, 1447 C. austriac) <sup>2)</sup>.

Dacă, din contra, riscurile sunt în sarcina creditorului, el va datori prețul, de și nu va primi nimic în schimb.

Ei bine, contrar celor ce se petreceau în dreptul nostru anterior, unde perderea de istov a corpului cert făcea să cadă întregul contract și stângea atât obligația creditorului cât și cea a debitorului (art. 1902 C. Calimach, 1447 C. austriac) <sup>3)</sup>, legiuitorul actual declară că risco-peri-

<sup>1)</sup> Veđi E. Lehr, *Droit civil anglais*, 813. Al. Degre, *Dreptul* din 1886, No. 42, pag. 324. T. Hue, VII, 109. Noul proiect al codului german se vede redactat în acelaș sens (art. 463 devenit art. 446 din codul de la 1896). Cpr. art. 1447 C. austriac (1902 C. Calimach).

Art. 1902  
Cod. Cali-  
mach.

<sup>2)</sup> „Acea din întâmplare de istov pierdere a unui lucru desleagă toată îndatorirea, ȳice art. 1902 din codul Calimach (1447 C. austr.); așa dar nu este dator nimene să plătească prețul lui. Acest principiu are loc și când împlinirea îndatoririi, sau plata datoriei se face cu neputință din întâmplătoare încunjurări, ear datornicul trebuie în fiște care întâmplare să întoarcă, ca un stăpănitor cu bună credință, aceea ce au luat spre împlinirea îndatoririi, însă cu acest chip ca să nu câștige ceva cu paguba altuia“.

Cod. lui  
Andr.  
Donici.

Codul lui Andr. Donici are, în privința riscurilor, următoarea dispozițiune (§ 9, capit. 11):

„Lucrul vândut de va lipsi, sau se va strica mai înainte până a nu'l face teslim vândătorul cumpărătorului (adecă înainte de tradiție), atuncea vândătorul întoarce prețul. Ear după ce se va face lucrul teslim cumpărătorului, atuncea primejdia ce se va întâmpla a lucrului vândut, este a cumpărătorului, macar de nu'l va și rădica de pre loc. Precum dar paguba cea din întâmplare, asemenea și ori ce dobândă s'ar întâmpla, a cumpărătorului este, după celucrul i s'a făcut teslim“.

Origina art.  
1902 C. Cali-  
mach.

<sup>3)</sup> Această inovațiune a codului austriac, admisă și în codul Calimach (art. 1902), după care perderea corpului cert datorit de unul din contractanți are de efect desființarea totală a contractului, își are origina sa în vechiul drept germanic, și este împrumutată de la jurisconsultul Glück, care a servit de călăuz lui Zeiller și celorlalți redactori ai codului austriac, și care ȳice (*Pandekten*, IV, § 326 b), dimpreună cu Puffendorf, Barbeyrac și alții, că regula dreptului actual, după care obligația creditorului rămâne în picioare, cu toate că acea a debitorului este stân-

colul privește pe creditor (art. 971, 1074, § 2, 1156), de unde și regula: *Res perit creditori, ear nu domino*.

Acest principiu nu suferă nici o dificultate în obligațiunile unilaterale. În adevăr, presupunând că ți am dat casa mea și că această casă a perit prin caz fortuit în mânele mele, înainte de momentul fixat pentru predarea ei și înainte de a fi fost pus în întârziere, eu voi fi liberat de obligația mea, și pierderea te va privi pe D-ta <sup>1)</sup>. (Art. 1102, 1156).

Aplicarea principiului la contractele unilaterale.

Chestiunea este însă mult mai grea când contractul, care producea obligația de a da, este sinalagmatic sau bilateral. Presupunând, în adevăr, că ți am vândut casa mea cu preț de 10,000 de lei și că ea a perit în mânele mele prin caz fortuit, de și i-am dat toată îngrijirea necesară și nu mi se poate imputa nici o culpă, și nici macar neglijență; eu voi fi liberat de obligațiunea mea, ne mai având ce executa; însă D-ta nu vei fi liberat de obligația de a mi plăti prețul, cu toate că nu vei primi nimic în schimb <sup>2)</sup>, pentru că ambele obligațiuni sunt independente una de alta și pentru că, dacă eu mă găsesc în o imposibilitate materială de a ți preda lucrul <sup>3)</sup>, o asemenea imposibilitate nu există pentru D-ta. Creditorul, în specie, cumpărătorul, va plăti deci prețul casei pe care el n'o primește, pentru că ea nu mai există, căci altfel riscurile n'ar mai fi în sarcina lui, ei în sarcina debitorului, ceea ce legiuitorul n'a admis de cât în privința obligațiilor contractate sub o condițiune suspensivă (art. 1018).

Aplicarea principiului la contractele bilaterale.

La prima vedere, această soluțiune pare stranie, și ea

Justific. teoriei cod. actual.

să, ar fi contrară dreptului natural. Cpr. Al. Degre, *Dreptul* din 1886, No. 42, p. 326.

<sup>1)</sup> Baudry, II, 882. Thiry, II, 629. Demolombe, XXIV, 421. Laurent, XVI, 206. Demante, V, 58 bis I. Vigié, II, 1255. Baudry et Barde, I, 422. T. Huc, VII, 106. Mourlon, II, 1134.

<sup>2)</sup> Această soluțiune este împrumutată de la Romani, unde paguba privea pe cumpărător, care trebuia să plătească prețul, cu toate că nu primea nimic în schimb: „*Emptoris damnun est, cui necesse est, licet rem non fuerit nactus, pretium solvere*“. (Instit, § 3, in medio, III, 23). Vezi și L. 8, Pr., Dig., 18, 6, ab initio, unde se dice: „*Nam perfecta emptione, periculum ad emptorem respiciet*“. Mai vezi încă legile citate, *infră*, p. 191, nota 3.

Dreptul roman.

<sup>3)</sup> „*Impossibilium nulla obligatio est*.“ L. 185, Dig., 50, 17, *De diversis regulis juris antiqui*.

este, în adevăr, criticată de unii autori <sup>1)</sup>; însă, cu toate acestea, nimic nu este mai rațional. În adevăr, se poate întâmpla și vîndătorului să predee lucrul, fără a primi prețul, când, de exemplu, în ipotesa de mai sus, el ar fi predat casa fără a primi prețul, și cumpărătorul ar fi devenit în urmă insolubil.

Apoi, dacă presupunem că imobilul vîndut, ar fi dobîndit, prin o împrejurare oare care, înainte de predarea lui, o valoare mai mare în mânele vîndătorului, cumpărătorul folosinduse de această valoare, fără nici un adaos de preț, este just ca el să sufere și pierderea lucrului, de câte ori această pierdere nu poate fi imputată vîndătorului <sup>2)</sup>. „*Eum*

<sup>1)</sup> Veți T. Huc, VII, 107 urm. Saleilles, *Essai d'une théorie générale de l'obligation d'après le projet du Code civil allemand*, (Paris, 1890), No. 182. Veți și L. 50. Dig., 19, 1, unde se dice „că buna credință nu sufere ca vîndătorul să predee lucrul, atunci când cumpărătorul este scutit prin beneficiul unei legi particulare de a plăti prețul“. „*Bona fides non patitur, ut, cum emptor alicujus legis beneficio pecuniam rei vendita debere desisset, antequam res ei tradatur, venditor tradere compelletur et re sua carere*“. După această teorie, admisă în totul de noul cod german, de codul Calimach, de codul austriac, etc. (veți *suprà*, p. 188, nota 1), acel care nu primește lucrul nu trebuie să plătească nimic. Această teorie, sprijinită de Glück, Puffendorf, Barbeyrac, Grotius (*De jure pacis et belli*, lib. 2, cap. 12, No. 15), etc., este combătută de Pothier, *Vente*, III, 307.

<sup>2)</sup> Laurent, XVI, 209 și XVII, 96. Baudry, II, 882. Al. Degre. *Dreptul* din 1886, No. 42. Larombière, I, art. 1138, No. 24. Baudry et Barde, I, 423. Duranton, X, 422. Marcadé, IV, 508. Thiry, II, 629. Demante, V, 58 bis III. Demolombe, XXIV, 424 urm. Boissonade, II, 139. Pencescu, I, 259. Este însă de observat că citațiile făcute de acest din urmă autor sunt greșite.

În caz însă când imobilul vîndut și distrus ar fi fost asigurat, cumpărătorul care va plăti prețul lui, prin aplicarea maximei *Res perit creditori*, va fi în drept a primi despăgubirea ce va da societatea de asigurare, dacă, bine înțeles, imobilul nu era afectat unui privilegiu sau unei ipoteci, căci, în acest din urmă caz, despăgubirea datorită de societatea de asigurare va fi afectată la plata creanței privilegiate sau ipotecare, după rangul fie-cărei din ele (art. 1721).

Nici într'un caz, în adevăr, vîndătorul care ar primi prețul vîndărei, nu va putea să primească și despăgubirea datorită de societatea de asigurare: 1<sup>o</sup> pentru că această sumă represintă imobilul asigurat, care nu'i mai aparține; și 2<sup>o</sup>

*sequi debent incommoda, quem sequuntur commoda*“. (L. 10, Dig., 50, 17, și Instit. III, 23, § 3, *De emptione et venditione* <sup>1)</sup>).

N'ar trebui însă să credem, precum ar părea să rezulte din art. 971, și așa precum pe nedrept susțin unii <sup>2)</sup>, că riscu-pericolul este în sarcina creditorului din cauza strămutărei proprietății, care s'a îndeplinit prin singurul efect al convențiunii, căci și la Romani riscu-pericolul era suferit tot de creditor, cu toate că, după cum am văzut (p. 161 urm.), proprietatea nuse strămuta prin efectul consimțământului, ci numai prin tradiție <sup>3)</sup>.

Adevăratul motiv este că, de câte ori lucrul a perit prin caz fortuit, debitorul se găsește în imposibilitate de a-și executa obligația, și prin urmare, el este liberat: *Debitor speciei sau rei certae, rei interitu liberatur* (art. 1102, 1156). Laurent (dice foarte bine că debitorul (vîndătorul) și-a îndeplinit obligația, veghiînd la conservarea lucrului și dîndu-i îngrijirea unui bun proprietar (art. 1080); prin urmare, dacă, cu toată îngrijirea lui, lucrul a perit prin caz fortuit, el este liberat și obligația lui este îndeplinită, ca și cum el ar fi predat lucrul. Obligația vîndătorului fiind deci îndeplinită, și cumpărătorul trebuie să-și înde-

---

plina pentru că aceasta ar fi contrar echității: „*Bona fides non patitur, ut bis idem exigatur*“. (L. 57. Dig., 50. 17). Cpr. Al. Degre, *Dreptul* din 1886, No. 42.

<sup>1)</sup> Cpr. și L. 7, Pr., Dig., 18, 6, *De periculo et commodo rei vendite*. Vezi asupra maximei de mai sus, t. III a lucrării noastre, p. 527, nota 3, și *infra*, explic. art. 1015, partea 1.

<sup>2)</sup> C. din Iași. *Dreptul* din 1888, No. 13. Larombière, I, art. 1138, No. 23. Vigié, II, 1257. Labbé, *Etudes sur quelques difficultés relatives à la prestation de la chose due* (Paris, 1870), No. 129. După acești autori, punerea riscurilor în sarcina creditorului ar fi o consecință a strămutărei proprietății prin efectul convențiunii (argument din art. 971, care vorbește în acelaș timp atât de riscuri cât și de strămutarea proprietății), așa că, în această părere, inadmisibilă după noi, riscurile ar fi puse în sarcina creditorului prin aplicațiunea maximei *Res perit domino, sau Casum sentit dominus*. Vezi și *suprà*, p. 186, nota 3, *in fine*.

<sup>3)</sup> „*Periculum rei vendite statim ad emptorem pertinet, tametsi adhuc ea res emptori tradita non sit*“. (Instit. § 3, III, 23). Vezi și legea 34, § 6, Dig., 18, 1; — L. 6, Cod., 4, 48; — Legea 1, Pr., Dig., 18, 6 (dice de asemenea că, dacă vinul, în urma vîndărei, s'a înăcrit sau a capatat alt defect, paguba privește pe cumpărător: „*Emptoris erit damnum*“. Vezi și *suprà*, p. 189, nota 2.

plinească pe a sa, adecă să plătească prețul, cu toate că nu primește lucrul <sup>1)</sup>).

Aplicațiunea maximei „*Res perit domino*“ trebuie deci îndepărtată astăzi în materie de riscuri, ca și în dreptul roman. (Vezi *suprà* p. 186, nota 3).

Casul în care s'ar fi stipulat ca convenția să nu strămutate de îndată proprietatea. Prin urmare, chiar dacă cumpărătorul s'a învoit cu vîndătorul ca lucrul să rămăe proprietatea acestuia din urmă încă cât-va timp, adecă ca proprietatea să nu fie îndată strămutată prin efectul convențiunei, ceea ce am vădută că se poate (vezi *suprà*, p. 166, 167), pierderea va fi suferită tot de cumpărător, el fiind creditor al lucrului, ear nu de vîndătorul care și ar fi rezervat proprietatea încă un timp oare care <sup>2)</sup>), căci, afară de excepțiile pe care le vom vedea mai la vale, riscurile sunt în sarcina creditorului sau a *dobënditorului*, după cum se exprimă art. 971. În regula generală deci, lucrul pere pentru creditor, ear nu pentru proprietar : „*Res perit creditori*, ear nu *domino*“.

Casurile în care riscurile încetează de a fi în sarcina creditorului. Prin excepție, riscurile încetează de a fi în sarcina creditorului în următoarele casuri :

1<sup>o</sup> Când, prin o clausă a convențiunei, ele sunt puse în sarcina debitorului (art. 1156, § 2) ;

2<sup>o</sup> Când cazul fortuit, care a adus pierderea totală sau parțială a lucrului, este consecința culpei sau neglijenței debitorului, de exemplu : corpul cert datorit a fost furat și nu se mai poate da de urma lui, pentru că debitorul a neglijat de a'l pune în loc sigur. În asemenea caz, debitorul va despăgubi pe creditor conform dreptului comun (art. 998, 999).

3<sup>o</sup> Când debitorul, care trebuia să predea lucrul, a fost pus în întârziere de ași îndeplini obligația sa (art.

<sup>1)</sup> Cpr. Laurent, XVI, 208, 209 și XVII, 96. Thiry, II, 629. Baudry, II, 883. Demolombe, XXIV, 424 urm. Duranton, X, 422. Demante, V, 58 bis III urm. Pëucescu, I, 256 urm. Al. Degre, *Dreptul* din 1886, No. 42. Molitor, I, 278 urm. Baudry et Barde, I, 423, 424. T. Huc, VII, 104 urm. F. Bernard, *Cours sommaire de droit civil*, Paris, 1873, II, 695, etc. Vezi și *suprà*, p. 186, nota 3

<sup>2)</sup> Baudry, II, 883, *in fine*. Demolombe, XXIV, 425. Demante, V, 58 bis V. T. Huc, VII, 115. Pëucescu, I, 259. Al. Degre, *Dreptul* din 1886, No. 42, p. 324.—*Contrà*. C. din Iași, *Dreptul* din 1888, No. 13. Vezi și Cas. rom., *Dreptul* din 1888, No. 76. Mourlon, II, 1135, care citează în acest sens părerea profes. Valette.

1074, § 2) prin o notificare extrajudiciară și chiar prin o chemare în judecată, de și legea noastră nu este formală în această privință, după cum este cea franceză <sup>1)</sup>, și când el, la caz de perderea lucrului, nu poate să stabilească că acest lucru ar fi perit chiar în mâna creditorului (art. 995, 1156, § 2).

Întârzierea (*mora*) debitorului este deci asimilată culpei lui, și aceasta cu drept cuvânt, pentru că, după cum foarte bine țice Marcadé (IV. 589), faptul de a nu se conforma obligațiunei sale, în urma punerei în întârziere, constituie o culpă din partea debitorului <sup>2)</sup>, și știut este că el răspunde de cazul fortuit pricinuit prin culpa sa : *Casus culpa determinatus* <sup>3)</sup>.

<sup>4)</sup> În fine, după art. 1018, § 1, corpul cert datorit sub o condiție suspensivă, și chiar sub o condiție rezolutorie, de și legea n'o spune formal <sup>4)</sup>, este, *pendente conditione*, în riscul și pericolul debitorului, soluție care, de și criticată <sup>5)</sup>, totuși este admisă atât de Pothier cât și în dreptul roman <sup>6)</sup>.

Afară de aceste casuri excepționale în care lucrul piere pentru debitor (*Res perit debitori*), regula este că, în toate celelalte casuri, riscurile sunt în sarcina dobânditorului, sau mai bine ȃis, a creditorului, care trebuie să și îndeplinească obligația sa, de și nu primește nimic în schimb, conform maximei consacrată atât în dreptul roman cât și în dreptul actual : *Res peri creditori*.

<sup>1)</sup> Veđi *infră*, explic. art. 1079. Cpr. Cas. rom., S-a, I (*Dreptul* din 1885, No. 61) și decisiile citate la acel articol.

<sup>2)</sup> „*Qui in mora est, culpa non vacat*“, sau, după cum se exprimă L. 173, § 2, Dig., 50, 17 : „*Unicuique sua mora nocet*“. Veđi *infră*, explic. art. 1032.—Dacă întârzierea ce debitorul pune în executarea obligațiunei derivă din o culpă a sa, el va putea fi supus și la daune (art. 1081) (comp. Cas. fr., D. P., 92. 1. 127), contractul putend chiar să fie desființat din această cauză. Cpr. Cas. fr., D. P., 90. 1. 415. T. Hue, VII, 116.

<sup>3)</sup> Cpr. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, II, 141.

<sup>4)</sup> Cpr. Thiry, III, 7. Alex. Degre, *Dreptul* din 1886, No. 43.—*Contră*. Înalta Curte a Țărilor de jos (Olanda). D. P., 80. 2. 90. Veđi *infră*, explic. art. 1018.

<sup>5)</sup> Veđi Laurent, XVII, 96.

<sup>6)</sup> Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 219 și L. 8, Dig., 18, 6, *De periculo et commodo rei venditæ*. Veđi *infră*, explic. art. 1018.

## SECȚIUNEA II

## Despre efectul convențiilor în privința celor de al treile.

**Art. 973.**—Convențiile n'au efect de cât între părțile contractante. (Art. 969, 974 urm., 1047, 1049, 1175 C. C. Art. 1165 C. fr.).

Convențiile trăgându-și puterea lor obligatorie din consimțământul părților, este firesc lucru ca ele să nu producă efecte de cât între părțile contractante (art. 973). *Res inter alios acta, aliis nec nocere, nec prodesse potest*<sup>1)</sup>.

Art. 1175.

În principiu, deci, ele nici nu folosesc, nici nu strică celor de al treile. Art. 1175, relativ la actul secret, cuprinde o aplicațiune a acestui principiu.

Ce se înțelege prin terții.

Prin *terții* trebuie să înțelegem ori-ce persoană care n'a luat parte sau care n'a fost reprezentată la formarea convențiunei.

Astfel, mandatele, fie mandatul legal sau convențional, nu este un terțiu în privința convențiunei făcută de mandatar. *Qui mandat ipse fecisse videtur*<sup>2)</sup>.

Tot astfel, stăpânul sau proprietarul nu este o terție persoană în privința convențiunei în care gerantul de afaceri a lucrat în numele seu (art. 991)<sup>3)</sup>.

Reprezentanții univesali ai părților. Creditorii chirografari.

De asemenea, reprezentanții univesali ai părților contractante, *les ayants cause universels (qui causam habent)*, adică moștenitorii, donatarii, legatarii univesali și chiar creditorii chirografari<sup>4)</sup>, nu sunt terții persoane în privința

Dreptul roman.

<sup>1)</sup> Cpr. L. L. 2 și 4, Cod., 7, 56, *Quibus res iudicata non nocet*. Vezi și L. 3, *in fine*, Cod., 4, 12, *Ne uxor pro marito*, etc., unde se dice: „*Certissimum enim est, ex alterius contractu neminem obligari*“. Mai vezi încă L. 27, § 4, *in fine*, Dig., 2, 14, *De pactis*, unde se dice: „*Ante omnia enim animadvertendum est, ne conventio in alia re facta, aut cum alia persona, in alia re aliave persona noceat*“.

<sup>2)</sup> Un alt adagiu exprimă aceiaș idee dicând: „*Qui facit per alium, est perinde ac si faciat per se ipsum*“. Prin aplicațiunea acestui principiu, Curtea noastră supremă a decis că actele făcute de tutor în limitele mandatului seu legal, sunt opozabile minorului: *Factum tutoris, factum pupilli*. Bulet. Cas. S-a I, 1873, p. 115. Cpr. Baudry et Barde, I, 581. T. Hue, VII, 180. Molitor, *Oblig.*, I, 68. Vezi și *supra*, p. 99.

<sup>3)</sup> Marcadé, IV, 491. Baudry et Barde, I, 581. Laurent, XVI, 371. Mourlon, II, 1165.

<sup>4)</sup> Cpr. Cas. rom., S-a I, Bulet. 1883, p. 144. Cas. fr., D. P., 91. 1. 475. Baudry, II, 827, 908. T. Hue, VII, 180. Thiry, II,

convențiilor încheiate de bună credință de autorul lor.

În cât privește însă actele frauduloase, creditorii sunt terții persoane, căci nu se poate dice că un debitor reprezintă pe creditorii sei, de câte ori el lucrează în fraudă drepturilor lor <sup>1)</sup>.

Acte frauduloase.

În cât privește reprezentanții cu titlu particular sau singular (*les ayants cause à titre particulier*), precum sunt: legatarii și donatarii *singularum rerum* (art. 894, § 2, 899 urm.), cumpărătorul unui lucru determinat față cu vîndătorul <sup>2)</sup>, usufructuarul față cu acel de la care el ține dreptul seu, locatarul față cu locatorul și, în genere, toți acei care exercită un drept al autorului lor asupra unui obiect particular <sup>3)</sup>, convențiile făcute de autorul lor, înainte de a fi tratat cu dînsii, își produc efectele lor față cu dînsii, numai dacă ele sunt relative la însuș lucrul determinat care le a fost transmis, și dacă ele au avut de obiect mărirea sau micșorarea dreptului autorului lor asupra acestui lucru. În privința celorlalte convențiuni încheiate de autorul lor, ei sunt cînsiderați ca terții persoane <sup>4)</sup>.

Reprezentanții cu titlu particular.

Cu toate că convențiile n'au, în regulă generală, nici un efect în privința celor de al treile, totuși, prin excepție, contractul de căsătorie este opozabil tuturor acelor care au tratat cu soții sau cu unul din ei <sup>5)</sup>.

Contract de căsătorie.

De asemenea, în materie de faliment, voința majorității creditorilor leagă pe acei creditori cari n'au figurat sau cari s'au opus la concordatul falitului (art. 848 C. com. <sup>6)</sup>).

Falimentul debitorului.

639. Vigié, II, 1167. Demolombe, XXV, 46. Baudry et Barde, I, 581. Veđi și *suprà*, p. 104.—Creditorii ipotecari, în privința actelor sêvêrșite de debitorul lor, relativ la imobilul ipotecat, sunt din contra considerați ca terții persoane, și asemenea acte nu le sunt opozabile. Vigié, II, 1167. Laurent, XIX, 317.

Creditorii ipotecari sunt terții.

<sup>1)</sup> Demolombe, XXV, 146. Baudry, II, 908. Laurent, XX, 103. Baudry et Barde, I, 646. Veđi *infra*, explic. art. 975, p. 218.

<sup>2)</sup> Cpr. Cas. rom., 17 april 1896. *Dreptul* din 1897, No. 6.

<sup>3)</sup> Veđi t. IV a lucrării noastre, p. 206, *ad notam*, și *suprà*, p. 104.

<sup>4)</sup> Cpr. Baudry, II, 827, 829, 908. Baudry et Barde, I, 223, 224, 581. Thiry, II, 600. Vigié, II, 1166. Mourlon, II, 1082, 1165. Marcadé, IV, 491. Veđi și *suprà*, p. 105, 106.

<sup>5)</sup> Laurent, XVI, 381 și XXI, 2. Pand. fr., *Mariage*, I, 2590. Guillaouard, *Contrat de mariage*, I, 1.

<sup>6)</sup> Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 88. Marcadé, IV, 491. Baudry, II, 908. Thiry, II, 638. Laurent, XVI, 380. Demolombe, XXV, 41.



Art. 1121  
C. fr.  
Deosebire de  
redacție  
numai în a-  
parentă.

Textul francez mai prevede încă că convențiunile folosesc celor de al treile, în cazul art. 1121, după care stipulațiunea făcută pentru altul este validă de câte ori ea este condițiunea unei stipulațiuni ce facem pentru noi înșine, sau a unei donațiuni făcute altuia, soluțiune admisibilă, după cum am văzut, și la noi, de și textul fr. (1121) n'a fost reprodus de legiuitorul nostru <sup>1)</sup>.

Acțiunea sub-  
rogatorie și  
pauliană.  
Art. 974, 975  
C. C., 721 C.  
com.

Cât pentru acțiunea subrogatorie (art. 974) și aceea pauliană (art. 975), textele care regulează exercițiul acestor drepturi conțin mai de grabă o aplicațiune de cât o excepțiune la principiul înscris în art. 973. În adevăr, creditorii cari exercită acțiunea oblică sau subrogatorie, prevădută de art. 974, se prevalează de o convenție în care a figurat debitorul lor, ceea ce nu este de cât o aplicațiune a regulii mai sus expuse, după care convențiunile sunt oposabile reprezentanților universalii a părților contractante, și prin urmare, și creditorilor. Cât pentru creditorii cari, prin exercițiul acțiunii pauliane, atacă și voesc să dărâme convențiunea frauduloasă făcută de debitorul lor (art. 975 C. C., 721 C. com.), ei susțin, din contra, că n'au putut fi reprezentați de dânsul în această convenție și reclamă calitatea de terții persoane, lucrând earăș în virtutea principiului proclamat de art. 973, după care convențiunile încheiate între părți nu pot să prejudicieze drepturile celor de al treile: *Res inter alios acta, aliis præjudicare non potest*. De acea, art. 1166 C. fr. este inexact când pare a presenta acțiunea oblică sau subrogatorie ca o excepție la principiul de mai sus, dicând *néanmoins*, expresiune pe care legiuitorul nostru cu drept cuvânt n'a mai reprodus-o <sup>2)</sup>.

Aubry et Rau, IV, § 346, p. 327. Em. Acollas, II, p. 807. Mourlon, II, 1166.—Veți însă T. Huc, VII, 181. Baudry et Barde, I, 586.

<sup>1)</sup> Veți *suprà*, p. 101, 102. Cpr. Baudry et Barde, I, 583.

<sup>2)</sup> Cpr. Baudry, II, 908, *in fine*. Thiry, II, 639. Acollas, II, p. 808. Baudry et Barde, I, 587. T. Huc, VII, 182. Mourlon, II, 1163. Marcadé, IV, 492. Laurent, XVI, 382. Demolombe, XXV, 46. Demante, V, 81 bis I.—Veți însă Arntz (III, 81), care caută a justifica pretinsa excepție închipuită de codul francez, dicând că creditorii sunt în principiu terții persoane față cu debitorii lor (ceea ce am văzut că nu este exact), și că, prin urmare, deși actele acestor debitori nu

**Dreptul creditorilor de a exercita drepturile și acțiunile debitorului lor (acțiunea oblică, subrogatorie sau indirectă) <sup>1)</sup>.**

**Art. 974.**—Creditorii pot exercita toate drepturile și acțiunile debitorului lor, afară de acele care'i sunt exclusiv personale. (Art. 558, 571, 573, 769, 781, 785, 833, 848, 1257, 1692, 1718, 1719, 1825, 1843 C. C. Art. 713 C. com. Art. 611 Pr. civ. Art. 1166 C. fr.).

Toate bunurile unui debitor servind spre asigurarea comună a creditorilor sei (art. 1718, 1719), din aceste bunuri fac parte atât drepturile cât și acțiunile ce'i aparțin. De câte ori, deci, debitorul va neglija de a exercita oare-care drepturi sau acțiuni care nu-i ar fi exclusiv personale, de atâtea ori creditorii sei vor putea exercita dreptul sau acțiunea debitorului lor, pentru a putea fi plătiți din bunurile care astfel vor intra în patrimoniul debitorului, și care altfel

Baza acțiunii subrogatorii. Art. 1718 urm.

le sunt opozabile, *totuși* (*néanmoins*), drepturile ce debitorul a dobândit prin un contract pot să fie exercitate de creditorii sei.

- <sup>1)</sup> Această acțiune s'a numit *oblică* sau *indirectă*, pentru că, printr'ênsa, creditorii nu lucrează în numele lor propriu (*jure proprio*), ca în acțiunea pauliană (art. 975), ci în numele și locul debitorului lor, *nomine debitoris*. Baudry, II, 909, *in fine*. Thiry, II, 642. Larombière, I, art. 1166, No. 22. Laurent, XVI, 385 și XIX, 323, 324. Mourlon, II, 1170. Demante, V, 81 bis II. Boissonade, II, p. 157, No. 152. Baudry et Barde, I, 589, *in fine*, și 637.—Cu toate acestea, chestiunea este controversată, și unii autori sunt de părere că creditorii, în acțiunea subrogatorie, lucrează în numele lor propriu. Cpr. Acollas, II, p. 811. T. Huc, VII, 187. Labbé, *Revue critique*, anul 1856, t. IX, No. 25 urm. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 118. „Considerând, dice Curtea noastră supremă, că facultatea ce s'a acordat creditorilor de a exercita, în numele debitorului lor, acțiunile și drepturile care aparțin acestui din urmă, *este un drept al lor propriu*, pe care îl pot exercita fără concursul acestuia și fără autorizarea justiției, căci art. 974 nu este de cât un corolar a art. 1718, care conferă creditorilor un drept propriu și personal de amanet asupra tuturor bunurilor debitorilor lor“ (Bulet. S-a 1, 1880, p. 401). Tot în acești termeni se exprimă și Curtea din Rouen, 22 iunie 1872. Sirey, 1873, 2, 209.—In fine, într'un alt sistem, se susține că creditorii lucrează atât în numele debitorului, cât și în numele lor propriu (*procuratores in rem suam*). Demolombe, XXV, 113. Proudhon, *Usufruit*, V, 2300. Massé-Vergé, III, § 554, p. 409. Veđi expunerea acestor sisteme în Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, II, 197 urm.

In acțiunea oblică, creditorii nu lucrează în numele lor propriu, ca în acțiunea pauliană, ci în numele și locul debitorului. Controversă.

n'ar fi intrat în acest patrimoniu, pentru că el nu avea nici un interes a face trebile creditorilor sei. Art. 974 nu este deci, după cum se exprimă Curtea noastră supremă <sup>1)</sup>, de cât un corolar și o consecință a art. 1718, 1719 C. C.

Poprire. Art.  
455 urm. Pr.  
C., 907 C.  
com.

Osebit de dreptul care aparține creditorilor de a exercita acțiunile și drepturile debitorului lor, în baza art. 974, ei vor mai putea încă, de câte ori vor avea o creanță lichidă, constatată prin un titlu executor, sau prin un titlu privat ori autentic neexecutor, să poprească în mâna celor de al treile sumele ce aceștia ar datori debitorului lor (art. 455 urm. Pr. civ., 907 C. com. <sup>2)</sup>); însă n'ar trebui să cre-

<sup>1)</sup> Veđi decisia din 13 dechembrie 1880, reproducă în nota precedentă. Cpr. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, II, 191. Murlon, II, 1169. Baudry, II, 909. Baudry et Barde, I, 589 și toți autorii.

<sup>2)</sup> Cpr. C. Dijon, 17 fevr. 1897, *Dreptul* din 1897, No. 41. Creditorul care n'are titlu nu poate, nici în materie civilă, nici în materie comercială, să procedă la o poprire, nici chiar sub îndatorirea de a da cauțiune. Cas. rom., C. Galatz și Craiova, *Dreptul* din 1894, No. 7, 13 și 81. Veđi și tratatul nostru în limba franceză, p. 356, art. *Saisies*. În codul fr., creditorii fără titlu pot, din contra, să procedă la o poprire, în virtutea unei permisiuni a judecătorului (art. 558 Pr. civ. fr.). Veđi Garsonnet, *Pr. civ.*, III, § 595.

Creditorii  
cari n'au  
titlu nu pot  
să procedă  
la o poprire.  
Deosebire  
de la codul  
francez.

Urmărirea  
usufructului  
legal de  
creditorii  
personali ai  
soțului  
usufructuar.  
Controversă.

Usufructul legal al părintelui supraviețuitor poate de asemenea să fie urmărit de către creditorii personali ai soțului usufructuar, în baza art. 1824, § 2, bine înțeles, numai în privința prisosului care ar rămănea soțului după îndeplinirea sarcinilor impuse de lege. (Trib. Ilfov, Brăila și C. București. *Dreptul* din 1884, No. 35, 83; din 1885, No. 7 și din 1883, No. 61. C. Bordeaux, D. P., 93. 2. 362). Art. 974 nu este însă aplicabil în specie. Cpr. în acelaș sens: Laurent, XVI, 417. Chestiunea este, cu toate aceste, controversată și mai toți autorii sunt de acord pentru a susține că, folosința legală fiind un atribut al puterii părintești, este inalienabilă și prin urmare, nu poate fi urmărită de creditorii soțului usufructuar. Veđi, în acest din urmă sens, formal admis prin art. 150 din codul austriac (200 C. Calimach): Baudry, I, 980. Baudry et Barde, I, 606. Thiry, I, 506. Demolombe, VI, 527. Aubry et Rau, VI, § 550 bis, p. 84, text și nota 5. Demante, II, 129 bis II, etc. Veđi asupra acestei controversă, t. II a lucrării noastre, p. 45, text și nota 2.

Drept inter-  
national.  
Statut  
personal.

Se poate întâmpla ca soțul a cărui usufruct creditorii voesc să'l urmărească, să fie străin și, în asemenea caz, legea străină va decide dacă soțul are usufructul legal și dacă acest usufruct poate fi urmărit, pentru că folosința le-

dem că poprirea ar fi, în asemenea caz, o aplicare a art. 974, căci aceasta ar însemna a confunda creanța și aducerea ei la îndeplinire cu acțiunea personală care are de scop constatarea ei judecătorește.

Acțiunea subrogatorie nu exista în dreptul roman <sup>2)</sup>; Dr. roman. însă, în puterea principiului că toate bunurile debitorului formează gagiul creditorilor, aceștia puteau, prin executarea hotărârii ce dobândise în contra debitorului lor, să urmărească și să vândă creanțele acestuia, pentru ca hotărârea dobândită să fie adusă la îndeplinire. (L. 15, § 8 și 10, Dig., 42, 1, *De re iudicata*).

Astăzi, creditorii pot nu numai să exercite drepturile debitorului lor, care n'ar fi alipite de persoana sa, dar încă să iee măsurile de conservare pe care le ar crede de cu-

Măsuri con-  
servatorii.

gală, chiar atunci când ea se exercită asupra imobilelor, este un atribut și un accesoriu al puterii părintești, și ca atare, atârnă de statutul personal al străinului. Laurent, *Dr. internat.*, VII, 18 urm. A. Weiss, *Dr. internat.*, p. 576. Cas. fr., D. P., 77. 1. 385. Veți t. I a lucrării noastre, partea I, p. 74, text și nota 1 și t. II, p. 55, nota 1, unde se arată controversa.

În virtutea acestor principii, tribunalul S-a 1 din Galtz, prin o sentință foarte strâns motivată, a decis de curând (1 mai 1897, G. V. Buzdugan făcând funcțiunea de președ.) că legile din Grecia nerecunoscând părintelui dreptul de uzufruct asupra bunurilor copiilor sei minori, densus nu are acest drept în România unde ar fi stabilit cu copiii sei, și deci veniturile copiilor nu pot fi urmărite pentru datorii personale ale părintelui lor. *Curierul judiciar* din 15 iunie 1897, No. 23.—Aceiaș soluțiune ar fi admisibilă, după părerea noastră, și în privința unui părinte austriac a cărui copil ar avea bunuri în România, pentru că uzufructul legal este necunoscut și în Austria (cpr. art. 150 C. austriac corespunzător cu art. 198—200 din codul Calimach). Veți t. II a lucrării noastre, p. 55, nota 1.

<sup>1)</sup> Art. 974 n'are corespondent în codul federal al Elveției asupra obligațiilor (L. din 14 iunie 1881), de unde s'a dedus că, după acest cod, creditorii n'au acțiunea indirectă sau oblică. Veți V. Rossel, *Manuel de droit fédéral des oblig.*, 143. Aceiaș lacună există și în codul civil olandez, în noul cod german promulgat la 18 aug. 1896, spre a fi aplicabil în toată Germania cu începere de la 1 ianuar 1900. Celelalte legiuri străine cuprind însă mai toate o dispoziție identică cu cea a art. 974. Veți, de ex. : art. 1234 C. italian ; art. 1111 C. spaniol din 1889, etc.—Cât pentru codul Calimach, el n'are nici o dispoziție în privința acțiunei oblice, ci numai în privința acțiunei pauliane. Veți *infra*, explic. art. 975, p. 220.

Dreptul  
străin.

viință (art. 1016), de exemplu : să ceară punerea sigilelor ; să iee sau să reînoască o inscripție ipotecară : să facă inventar ; să intervieve la împărțeală (art. 785) ; să întrerupă prescripția, etc. <sup>1)</sup>.

Creditorii n'ar putea însă să se amestece în administrația bunurilor debitorului lor și să le administreze în locul lui, chiar dacă el ar fi insolubil, pentru că aceasta ar însemna a'i rădica capacitatea și a'l pune sub interdicție <sup>2)</sup>.

### **Drepturile și acțiunile pe care creditorii le pot exercita în numele debitorului lor.**

În regulă generală, creditorii pot să exercite toate drepturile debitorului lor, afară de acele care i sunt exclusiv personale (art. 974).

Între drepturile și acțiunile pe care creditorii le pot exercita în numele debitorului lor, putem cita ca exemple : acțiunea care are de scop de a face să se recunoască un drept real pentru debitor, de exemplu : o servitute, un usufruct (cpr. art. 562), etc. ; acțiunea pentru plata unei creanțe ; acțiunea pentru împărțeala unei moșteniri <sup>3)</sup> și în

<sup>1)</sup> Cpr. Laurent, XVI, 384. Acollas, II, p. 809. Demolombe, XXV, 51, 52. Pëucescu, I, 283. Duranton, X, 548 urm. Veđi și C. din Iași, *Dreptul* din 1894, No. 21.

<sup>2)</sup> Vigié, II, 1175. Thiry, II, 641, p. 629. Baudry et Barde, I, 599. Laurent, XVI, 424. Larombière, I, art. 1166, No. 17. T. Huc, VII, 190.—*Contrà*. C. Douai. Répert. Dalloz, *Oblig.*, 904, nota 2. Veđi și *infra*, p. 207, nota 1.

Acțiunea în împărțeală.

<sup>3)</sup> Art. 494 Pr. civ. și 1825 C. C. prevêd formal dreptul creditorilor unui moștenitor de a cere împărțeala, considerând acest drept ca o obligație.—Curtea din Iași a decis însă (24 ian. 1894) că, acțiunea în împărțeală fiind o acțiune de familie, aparține cu precădere comoștenitorilor, astfel în cât rolul creditorilor se mărginește mai mult la un drept de intervențiune și supraveghere (art. 785), având facultatea de a salva drepturile lor prin separarea de patrimonii, ear nu de a provoca împărțeala. Curtea, prin această decisiune, pune în principiu, că creditorii n'au nici un interes de a provoca împărțeala, pentru că legea le conferă mijloace mai directe de a și asigura drepturile lor, ear nu înțelege, cu bună samă, a le contesta însuș dreptul, care este admis de toți autorii, pentru că dreptul de a cere împărțeala nu este un drept exclusiv personal moștenitorului. Veđi Fuzier-Herman, *C. civ.*, II, art. 1166, No. 18. Laurent, X, 254 și 519 urm. Demolombe, XV, 623 urm. Larombière, I, art. 1166,

petiție de eriditate, chiar dacă asemenea acțiune ar fi complicată cu o chestie de stat<sup>1)</sup>; acțiunea în raport (art. 751)<sup>2)</sup>; acțiunea în reducere (art. 847 urm.); acțiunea în anularea unei donațiuni, a unui testament sau a unui contract<sup>3)</sup>; acțiunea în despăgubire a unei daune cauzate bunurilor debitorului prin un delict sau quasi-delict<sup>4)</sup>; acți-

No. 20. Aubry et Rau, VI, § 635, p. 661 urm. Cpr. Cas. fr. și C. Douai, D. P., 78. 1. 109. D. P. 55. 1. 51. C. Venezia, 20 martie 1878, *Il Foro italiano*, 78, 1. 983. Vezi și T. III a lucrării noastre, p. 445, text și nota 3 și p. 598.

1) Aubry et Rau, IV, § 312, p. 125, nota 30; p. 126 și 127. Marcadé, IV, 494. Bernard, *op. cit.*, II, 644. Arntz, III, 82. Baudry et Barde, I, 593, 608. Thiry, II, 641. Laurent, III, 470. Larombière, I, art. 1166, No. 4. Vezi și distincțiunea făcută de Demolombe (V, 284). — *Contrà*. Duranton, III, 160 și X, 563. Vezi și t. I a lucrării noastre, partea II, p. 276.—Acțiunile în reclamațiune de stat care n'ar avea de scop nici un interes bănesc, ci un interes pur moral, ar aparține însă numai debitorului. Fuzier-Herman, II art. 1166, No. 5. Marcadé, Aubry et Rau, Baudry et Barde, Larombière, etc., *loco suprà cit.*

2) Cpr. C. Colmar. Répert. Dalloz, v<sup>o</sup> *Successions*, 1084. Pand. fr., *Oblig.*, I, 2586. Pothier, *Success.*, VIII, p. 170. Larombière, I, art. 1166, No. 20. Baudry et Barde, *Oblig.*, I, 608. Baudry et Wahl, *Success.*, III, 3544. Thiry, II, 208. T. Huc, V, 374. Laurent, X, 586. Demolombe, XVI, 282. Mourlon, II, 408. Arntz, II, 1531 și autorii citați în t. III a lucrării noastre, p. 501, noat 2.—*Contrà*. C. Toulouse, Répert. Dalloz, v<sup>o</sup> *cit.*, 1084, nota 1.

3) Laurent, XVI, 383. Larombière, I, art. 1166, No. 20. Fuzier-Herman, II, art. 1166, No. 32.

4) Astfel, creditorii ar putea, într'o acțiune publică, să se constituie parte civilă pentru daunele cauzate prin o crimă sau un delict îndreptate *contra bunurilor* debitorului seu. Cas. rom., S-a II, Bulet. 1890, p. 368. C. Bastia, 15 martie 1866, Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Oblig.*, 307, nota 1. Cpr. Demolombe, XXV, 54. Laurent, XVI, 419. Baudry et Barde, I, 608. T. Huc, VII, 202. Fuzier-Herman, II, art. 1166, No. 42. Larombière, I, art. 1166, No. 20. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 128. Pand. fr., *Oblig.*, I, 2594. Trébutien, *Dr. criminel*, II, p. 31. Duranton, X, 558.—Acțiunea în despăgubire care ar naște din o crimă sau un delict îndreptate *contra persoanei* debitorului n'ar putea însă fi exercitată de creditorii, pentru că tăcerea debitorului lasă a se presupune o renunțare din partea lui. Cas. rom., *loco suprà cit.* Demolombe, XXV, 82. Laurent, XVI, 419. Arntz, III, 82. T. Huc, VII, 201. Larombière, I, art. 1166, No. 9. și 20. Demante, V, 81 bis IX. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 126. Répert.

unea în despăgubire care ar aparține debitorului lor în baza unui contract de asigurare contra incendiului sau contra unui alt eveniment <sup>1)</sup>).

Opunerea prescripției câștigată de debitor. Art. 1843. Creditorii ar putea să opue prescripția câștigată de debitorul lor, atunci când acesta ar neglija de a o opune însuș (art. 1843), pentru că, după cum foarte bine a ținut Bigot-Préameneu, în expunerea de motive, dreptul de a opune prescripția nu este un drept inerent persoanei debitorului <sup>2)</sup>).

Creditorii mai pot încă să ceară socoteli, în numele debitorului lor minor, de la epitropul seu (art. 415 urm.) <sup>3)</sup>;

Să atace un testament, o donațiune sau ori ce alt contract pentru viciuri de formă, lipsă de obiect sau cauză <sup>4)</sup>;

Să exercite, în numele vîndătorului, acțiunea în soluțiune a unei vîndări pentru neplata prețului (art. 1365 urm.) <sup>5)</sup>;

Să exercite, în numele vîndătorului, facultatea de rescumpărare (art. 1371 urm.) <sup>6)</sup>;

Să ceară anularea unei ipoteci constituite de debitor în folosul altui creditor <sup>7)</sup>;

Să exercite acțiunea în repetițiune pentru plata unui lucru ce nu era datorit (art. 992 urm.) ;

Să exercite, în numele debitorului, acțiunile în anu-

Doloz, *Supplém., Oblig.*, 306. Sourdat, *Tr. de la responsabilité*, I, 73. Marcadé, IV, 494, *in fine*. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 40 și urm. Trib. Paris, 9 ian. 1879. Sirey, 81. 2. 21.

<sup>1)</sup> Cpr. Cas. fr. și C. Paris, D. P., 85. 1. 168. D. P., 88. 2. 225.

<sup>2)</sup> Vezi Baudry et Tissier, *Prescription*, 111. Thiry, IV, 597. Baudry, III, 1595. Păucescu, I, 424. Marcadé, *Prescription*, art. 2225, No. II, p. 42. Troplong, *Prescription*, I, 100. Creditorii ar putea chiar, în baza art. 975, să atace renunțarea făcută de debitorul lor la prescripția dobîndită, fără a avea alt ceva de dovedit de cât paguba sau prejudiciul ce ei ar fi suferit prin această renunțare. Chestiunea însă, în această din urmă privință, este controversată. Vezi *infra*, explic. art. 975, p. 234, nota 1.

<sup>3)</sup> Pand. fr., *Oblig.*, I, 2576. Laurent, XVI, 388. Fuzier-Herman, *C. civ.*, II, art. 1166, No. 9. C. Douai, D. P., 55. 2. 51.

<sup>4)</sup> Cas. Torino, 10 april 1867, *La Giurisprudenza di Torino*, IV, 477.

<sup>5)</sup> Fuzier-Herman, *op. și loco cit.* No. 50. Laurent, XVI, 383.

<sup>6)</sup> Baudry, II, 913. Larombière, I, art. 1166, No. 20. Laurent, XVI, 383.

<sup>7)</sup> Cpr. Cas. rom., S-a 1, Bulet. anul 1881, p. 238.

lare sau în rescisiune pentru cauză de eroare, dol, violență <sup>1)</sup>, sau pentru cauză de incapacitate, fie că această incapacitate ar proveni din minoritate, interdicțiune sau din lipsa de autorizare maritală <sup>2)</sup>.

În materie de căsătorie însă, dacă a urmat eroare asupra persoanei fizice, căsătoria se poate ataca numai de acela din soți a cărui consimțământ n'a fost liber (art. 162).

Creditorii ar mai putea încă să facă opoziție, apel, recurs, etc., în numele debitorului lor, și să uzeze de toate căile ordinare și extraordinare pe care legea le conferă pentru a ataca o hotărîre, bine înțeles, dacă debitorul n'a uzat însuș de aceste căi sau n'a renunțat la ele <sup>3)</sup>.

Căsătorie.  
Art. 162.

Opoziție, apel, recurs, etc.

<sup>1)</sup> Thiry, II, 641, *in fine*. Laurent, XVI, 422. Demolombe, XXV, 88. Demante, V, 81 bis X. T. Huc, VII, 202. Larombière, I, art. 1166, No. 15. Baudry, II, 913. Marcadé, IV, 495. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 128, text și nota 47. Arntz, III, 82. Boileux, IV, p. 426. Baudry et Barde, I, 615. Pand. fr., *Oblig.*, I, 2659. Répert. Dalloz, *Supplém., Oblig.*, 310. Fuzier-Herman, II, art. 1166, 35 urm.—*Contrà*. Toullier D., IV, partea I, 566 urm. (părere pe care însuș acest autor a părăsit-o mai târziu).

<sup>2)</sup> Laurent, III, 163 și XVI, 420. Thiry, I, 345. T. Huc, II, 278 și VII, 202. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 128, text și nota 48. Demolombe, IV, 342 și XXV, 86. Larombière, I, art. 1166, No. 15. Pand. fr., *Oblig.*, I, 2659 urm. Arntz, II, 82, *in fine*. Fuzier-Herman, art. 1166, No. 36. Baudry et Barde, I, 616, etc.—Astfel, creditorii unei femei măritate ar putea să ceară anularea obligațiunii contractate de dănsa fără convenita autorizare. C. Paris și Cas. fr., D. P., 88. 2. 225. D. P. 53. 1. 160. Marcadé, I, 752. Baudry, I, 651. Pand. fr., *Mariage*, I, 2416 și *Oblig.*, I, 2655 urm. Répert. Dalloz, *Supplém., Mariage*, 530.—Vezi însă Cas. fr., D. P., 78. 1. 316. Cubain, *Droit des femmes*, 120. Chardon, *Puissance maritale*, 130. Cpr. C. Grenoble, 2 aug. 1827. Répert. Dalloz, *Mariage*, 939, nota 3.

<sup>3)</sup> Cpr. Cas. rom., Bulet. S-a I, 1874, p. 146, ultimul considerent. Cas. fr., D. P., 55. 1. 168. Pand. fr., *Oblig.*, I. 2596 urm. și t. VII, *Appel civil*, 2367 urm. Demolombe, XXV, 54. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 119. Larombière, I, art. 1166, No. 20. T. Huc, VII, 203 și 225, *in fine*. Baudry et Barde, I, p. 608, nota 1. Fuzier-Herman, art. 1166, No. 86, 90, 99.—Creditorul n'ar mai putea însă să facă apel sau recurs în urma intervenirii unei transacțiuni între debitor și persoana cu care el se judecase, în privința procesului în care s'a pronunțat hotărîrea atacată. Cas. rom. S-a I, Bulet. 1892, p. 335. Baudry, II, 910, *in fine*. Cpr. și Cas. rom., S-a II, anul 1874, p. 132. Creditorii vor putea însă să atace această transacție ca frauduloasă (art. 975).



Dărămarea hotărârilor dobândite fraudulos de debitor.

Ei ar putea de asemenea să atace, prin acțiunea pauliană, hotărârile definitive prin care debitorul s'ar fi lăsat a fi condamnat, în urma unei înțelegeri frauduloase avută cu adversarul seu. (Vezi *infra*, explic. art. 975).

Intr'un cuvânt, creditorii pot să exercite toate drepturile debitorului lor, care presintă pentru dênșii un interes bănesc, născut și actual, susceptibil de a putea fi cedat și de a avea un emolument supus urmării.

Dreptul trebuie să fie bănesc și susceptibil de cesiune.

Dreptul trebuie să fie bănesc, pentru că creditorul exercitându'l spre a fi plătit, altfel el nu și ar atinge scopul. Care ar fi, în adevăr, interesul creditorului de a exercita dreptul de corecțiune ce aparține debitorului asupra copiilor sei: dreptul de a consimți la căsătoria, emanciparea <sup>1)</sup> sau adopțiunea lor, etc? Ce folos ar trage creditorul din exercițiul acestor drepturi sau a altor drepturi morale, pe care legea le conferă exclusiv și personal debitorului? Nici unul. Dreptul trebuie să fie nu numai bănesc, dar încă susceptibil de a fi cedat altuia, căci altfel nu se poate pricepe cum el ar putea fi exercitat de un creditor subrogat în drepturile debitorului seu.

Uz, abitațiune.

Astfel, dreptul de uz și de abitațiune, de și bănesc, nefiind susceptibil de cesiune (art. 571, 573), nu poate fi exercitat de către creditori <sup>2)</sup>.

Creanța femeii p. hainele de doliu. Art. 1279.

Aceiaș soluție este admisibilă în privința creanței ce femeia ar avea asupra succesiunii barbatului seu pentru hainele de doliu (art. 1279). Creanța femeii fiind, în adevăr, inezisabilă, nu poate da loc la nici o acțiune din partea creditorilor sei <sup>3)</sup>.

Emanciparea copiilor. Drept personal.

<sup>1)</sup> Dreptul de a emancipa pe copilul seu minor fiind un atribut al puterii părintești, aparține, ca atare, exclusiv părintelui și nu poate, nici într'un caz, să fie exercitat de creditorii sei. C. Pau. D. P., 88. 2. 283. Cpr. Baudry et Barte, I, 594, 698. Vezi și t. II a lucrării noastre, p. 54, nota 1 și *infra*, explic. art. 975.

<sup>2)</sup> Thiry, II, 641. Baudry, II, 914, *in fine*. Laurent, XVI, 418. Baudry et Barde, I, 592, 604. Marcadé, IV, 494. Demolombe, XXV, 73. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 126, text și nota 36. Pand. fr., *Oblig.*, I 2643. Arntz, III, 82. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, II, 211. Demante, V, 81 bis VIII.

Creditorii usuarului vor putea însă să urmărească fructele percepute de dênșul. Vezi t. II a lucrării noastre, p. 664, *ad notam*. Cpr. Laurent, VII, 116.

<sup>3)</sup> T. Huc, VII, 212. Demolombe, XXV, 73. Larombière, I, art. 1166, No. 11. Baudry et Barde, I, 605.

Tot pentru aceleași motive, trebuie să decidem că creditorii nu vor putea exercita acțiunile relative la creanțele care, după lege, nu pot fi nici cedate, nici urmărite (art. 409 Pr. civ. modificat prin legile din 1 martie 1881 și din 19 iunie 1892); acțiunile relative la sumele declarate neurmăribile de dăruitor sau testator (art. 408, § 2 Pr. civ.); acțiunile relative la pensiunile alimentare (art. 187 urm. C. C., 408, § 1 Pr. civ.); acțiunile relative la obiectele pe care legea le declară neurmăribile (art. 406 urm. Pr. civ.), etc. <sup>1)</sup>.

Acțiuni și drepturi necesionabile și neurmăribile.

Dreptul poate să fie bănesc și, cu toate aceste, să nu poată fi exercitat de creditori. Aceasta se va întâmpla de câte ori el n'a fost încă fixat asupra capului debitorului, pentru că mai trebuie încă o determinare a voinței sale pentru a-l dobândi.

Astfel, creditorii n'ar putea să accepte o donațiune, sau propunerea unei vândări, unui schimb, ori a unui alt contract făcută debitorului lor, de oare ce, cât timp nu există încă de cât o ofertă, o simplă policitățiune, contractul nu este încă format și nu există un drept propriu dis, pe care creditorii s'ar putea exercita în numele debitorului lor <sup>2)</sup>.

Primirea unei donațiuni.

Creditorii n'ar putea accepta donațiunea nici în baza art. 975, pentru că, prin neacceptare, debitorul pierde numai ocasiunea de a se îmbogăți, ceea ce el este în drept de a o face, fără a dauna pe creditorii sei <sup>3)</sup>. „*Non fraudantur creditores, cum quid non adquiritur a debitore, sed cum quid de bonis diminuitur*“. (L. 134, Pr., Dig., 50, 17).

Acceptarea donațiunii în baza art. 975. Controversă.

Ce trebuie să decidem în privința primirii unei moșteniri sau unui legat?

Primirea unei moșteniri. Controversă.

<sup>1)</sup> Cpr. C. Grenoble. D. P., 1897. 2. 238. — Astfel, acțiunea în restituire care ar aparține debitorului, în privința obiectelor enumerate în art. 408 urm. Pr. civ., care s'ar găsi în mâna unuia de al treile, n'ar putea fi exercitată de către creditorii sei, pentru că, dacă aceste obiecte ar fi în posesiunea debitorului, ele ar fi tot neurmăribile. Vezi T. Huc, VII, 207. Bernard, *op. cit.*, II, 642. Laurent, XVI, 418. Cpr. Baudry et Barde, I, 592, 604.

<sup>2)</sup> Vigié, II, 1175. Laurent, XII, 239 și XVI, 425. Demolombe, XX, 155 și XXV, 58. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 126 și VII, § 652, *in fine*, p. 64. Giorgio Giorgi, II, 213. T. Huc, VII, 194. Baudry et Barde, I, 600. Larombière, I, art. 1166, No. 18. Fuzier-Herman, *op. cit.*, art. 932, No. 40. Pand. fr., *Oblig.*, I, 2638 și *Donations*, I, 3787. Vezi *infră*, p. 224 și t. IV a lucrării noastre, p. 122, nota 3.

<sup>3)</sup> Cu toate aceste, chestiunea este controversată. Vezi p. 224.

Curtea din Galatz și Curtea noastră supremă au decis că creditorii moștenitorului, care nu s'a pronunțat încă, ar putea, cât timp acest drept nu s'a prescris (art. 700), să primească moștenirea *ab intestat* în numele și în locul debitorului lor, în baza art. 974, pentru că facultatea de a accepta sau de a repudia o moștenire nu e personală aceluia în favoarea căruia ea este deschisă<sup>1)</sup>; însă Laurent să rădică cu multă putere în contra acestei teorii, pentru că dreptul de opțiune ce are moștenitorul nu este cuprins în drepturile pe care creditorii pot să le exercite, nu din cauza că acest drept de opțiune ar fi personal moștenitorului, ci pentru că el n'ar face parte din gagiul creditorilor, *non est in bonis*.

Părerea lui Laurent este însă inadmisibilă. În adevăr, art. 699 dând drept creditorilor să primească moștenirea, în urma renunțării debitorului, le conferă *eo ipso* acelaș drept înainte de renunțare.

Acceptarea  
unui legat.  
Controversă.

Aceleași principii urmând a fi admise și în materie de legate, trebuie să decidem că creditorii vor putea să accepte legatul în locul și în numele debitorului lor. Art. 899, § 1 dice, în adevăr, că ori ce legat pur și simplu conferă legatarului, din ziua morții testatorului, un drept asupra lucrului legat, drept transmisibil moștenitorilor și reprezentanților sei, prin urmare, și creditorilor<sup>2)</sup>.

Principiul înscris în art. 974 trebuie să fie deci astfel formulat: *Creditorii pot să exercite toate drepturile debitorului lor, afară de cazul când din un text de lege sau din însuș natura dreptului reesă că el nu poate fi exercitat de cât de însuș debitorul.*

<sup>1)</sup> Veđi *Dreptul* din 1887, No. 77, p. 611 și 614. Bulet. Cas. S-a I, 1887, p. 772. Cpr. C. București, *Dreptul* din 1887, No. 11. În acelaș sens: Giorgio Giorgi, *op. cit.*, II, 214. Gr. Păucescu, I, 336 urm. Baudry et Barde, *Oblig.*, I, 601. Baudry et Wahl, *Success.*, I, 1490, 1491. Demolombe, XV, 53 și 76.—*Contrà*. Laurent, XVI, 427. T. Huc, *Code civ.* VII, 195 și *Traité de la cession*, No. 93, p. 138. Veđi *infrà*, p. 224 și t. III a lucrării noastre, p. 357, nota 1.

<sup>2)</sup> Veđi Pand. fr., *Oblig.*, I, 2639. Demolombe, XXV, 59. Aubry et Rau, VII, § 726, p. 532. Baudry et Barde, I, 603, 622. Păucescu, I, 336, 337. Massé-Vergé, III, § 503, p. 302. Veđi și t. IV a lucrării noastre, p. 504.—*Contrà*. Laurent, XVI, 426. T. Huc, VII, 195. C. Rouen, D. P., 66. 2. 9 și Sirey, 67. 2. 11.

Între drepturile a căror exercițiu legea sau natura lu-Drepturile pe care creditorii nu le pot exercita în numele debitorului lor.  
 crurilor îl interzice creditorilor, vom cita cele mai de căpitate, fără a avea pretențiunea de a face o nomenclatură completă. Astfel sunt: Dreptul debitorului de a administra patrimoniul seu așa cum o înțelege el <sup>1)</sup>;

Dreptul de a îndeplini un mandat legal sau convențional, precum ar fi, de exemplu, dreptul de tutelă (art. 369); de administrație legală în timpul căsătoriei (art. 343); dreptul de administrație al barbatului asupra bunurilor dotale ale femeii sale (art. 1242), <sup>2)</sup> etc.;

Dreptul de a primi un deposit în locul creditorului, pentru că depositul, ca și mandatul, dovedește o încredere personală ce deponentul a avut în deponitar, și pentru că lucrul depositat nu face parte din bunurile acestui din urmă <sup>3)</sup>;

Dreptul creditorilor moștenitorului presuntif de a cere punerea în posesiune a bunurilor absențului (art. 106 urm.), fiind că asemenea punere în posesiune nu este un drept bănesc, ci o sarcină încredințată de lege moștenitorilor pentru motive inerente persoanei și calității lor <sup>4)</sup>.

<sup>1)</sup> Astfel, creditorii n'ar putea, prin intervenția lor, să silească pe debitor să arendeze un fond în loc de a-l cultiva el însuș, cu toate că s'a găsit o Curte care a hotărât contrarul, sau *vice-versa*, pentru că aceasta ar însemna a-i rădica capacitatea sa și a-l pune sub interdicție. Vezi *suprà*, p. 200, text și nota 2.

<sup>2)</sup> Pand. fr., I, 2662 urm. Demolombe, XXV, 60. Thiry, II, 641. Arntz, III, 82. Fuzier-Herman, art. 1166, No. 66. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 124, text și nota 27 și 28. Lorombière, I, art. 1166, No. 6. Baudry et Barde, I, 595.—Creditorii mandatarului vor putea însă să îndeplinească mandatul de câte ori acesta a fost conferit în interesul mandatarului, când, de ex., el s'a dat unui creditor drept garanție a creanței sale, pentru că, în asemenea caz, el nu este înerezent persoanei mandatarului, ci face din contra parte din patrimoniul său. Demolombe, XXV, 61. Fuzier-Herman, art. 1166, No. 67, și autorii *suprà citați*.

<sup>3)</sup> Demolombe, XXV, 62. Baudry et Barde, I, 596.

<sup>4)</sup> Laurent, II, 187. Larombière, I, art. 1166, No. 8. Toullier D. I, partea I, 399.—*Contrà*. Baudry et Barde, *Oblig.*, I, 611. Baudry et Houques-Fourcade, *Des personnes*, I, 1110. Demolombe, II, 78. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 127, text și nota 44. Cpr. Pand. fr., t. I, *Absence*, 47 urm. Fuzier-Herman, *op. cit.*, I, art. 113, No. 6 și art. 120, No. 13.

- Separare de bunuri. Dreptul de a cere separarea de bunuri (art. 1257 <sup>1)</sup>), creditorii barbatului putând numai să atace separația ca frauduloasă, în baza art. 975 (art. 1264);
- Revoc. unei donațiuni p. ingrațitudine. Dreptul de a cere revocarea unei donațiuni pentru ingrațitudine (art. 831 urm.), acest drept fiind prin excelență personal dăruitorului, *personalisim*, după cum se exprimă vechii autori <sup>2)</sup>);
- Operă literară. Dreptul de a da publicității o operă literară sau artistică a debitorului <sup>3)</sup>);
- Despărțenie. Dreptul de a cere despărțenia și, în genere, toate acțiunile care respiră o resbunare (*vindictam spirantes*);
- Tăgăduirea paternității. Dreptul de a tăgădui paternitatea, care aparține numai barbatului (art. 286 urm.);
- Anul. căsătoriei. Nulități relative. Dreptul de a cere anularea căsătoriei pentru o nulitate relativă (art. 162, 165 <sup>4)</sup>);

<sup>1)</sup> Unii critică această dispozițiune (vezi Laurent, XXII, 201), ear alții o aprobă, din contra, ceea ce este mult mai rațional, pentru că amestecul creditorilor ar fi tulburat liniștea și armonia dintre soți, considerațiune superioară interesului pur bănesc al creditorilor. Vezi Baudry et Barde, I, 612. Guillaouard, *Contrat de mariage*, III, 1101.

<sup>2)</sup> Vezi autorii citați în t. nostru IV, p. 268, nota 1. *Adde*, Baudry, II, 515. Thiry, II, 383. Arntz, III, 82. Giorgio Giorgi, II, 216. Baudry et Barde, I, 613. Fuzier-Herman, art. 957, No. 14. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 126 și VII, §, 708, p. 419.—Larombière (I, art. 1166, No. 9) și Duranton (X, 559) ar voi ca acțiunea în revocațiune introdusă de dăruitor în termenul util să poată fi continuată, în urma morței sale, de creditorii sei, însă această părere este respinsă de majoritatea autorilor.

<sup>3)</sup> Cpr. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, II, 216.

<sup>4)</sup> Vezi t. I a lucrării noastre, partea II, p. 51.—Nulitățile absolute pot însă fi invocate și de creditorii (art. 169). Vezi t. I a lucrării noastre, partea II, p. 64. Pand. fr., *Oblig.*, I, 2625 și *Mariage*, I, 1204. Laurent, II, 443, 494 și XVI, 415. Thiry, II, 641. Baudry, I, 526. Mourlon, I, 667. T. Hue, II, 137. Larombière, I, art. 1166, No. 7. Marcadé, I, 655. Aubry et Rau, V, § 461, p. 60.—Creditorii au, în adevăr, interes a cere anularea căsătoriei, de și acest drept le a fost contestat (cpr. Curtea din Douai și Cas. fr. Répert. Dalloz, *Mariage*, 514, nota 1), fie pentru a sustrage bunurile barbatului de sub ipoteca legală a femeii (C. Metz. D. P., 54. 2. 217), fie pentru a nu vede anulată obligația contractată de o femeie măritată fără autorisare.

Anul. căsătoriei.  
Nulități absolute.

Dreptul de a cere despăgubiri în baza unei daune cauzate prin o crimă sau un delict sevêrșit în *contra persoanei debitorului* <sup>1)</sup>;

Dreptul de a exercita retractul litigios (art. 1402 <sup>2)</sup>;

Dreptul pentru creditorii chirografari a unei femei măritate sub regimul dotal, fie chiar anteriori căsătoriei, de a cere, în numele ei, anularea înstrăinărilor, ipotecelor sau a obligațiunelor sale personale la care ea ar fi consimțit asupra bunurilor sale dotale <sup>3)</sup>, etc.

Anularea oblig. contractate de o femeie măritată asupra bunurilor sale dotale. Controversă.

### Condițiunile cerute pentru exercițiul acțiunii subrogatorii.

Toți creditorii, chiar și acei ipotecari, de vreme ce legea nu distinge <sup>4)</sup>, pot să exercite drepturile debitorului

<sup>1)</sup> Veđi *suprà*, p. 201, nota 4. Cpr. Giorgio Giorgi, II, 218. T. Huc, VII, 201 și VIII, 420.

<sup>2)</sup> Pand fr., *Oblig.*, I, 2670. Larombière, I, art. 1166, No. 7. Cas. fr., D. P., 47. 4. 426.

Autorii admit aceiaș soluție în privința retractului succesoral (*le retrait successoral*), despre care vorbește art. 841 din codul fr. (cpr. Pand. fr., I, 2669. Laurent, X, 361. T. Huc, V, 321 și VII, 189. Baudry et Barde, I, 614. Fuzier-Herman, art. 841, No. 152, etc.), dispoziție care cu drept cuvânt a fost eliminată de legiuitorul nostru. Veđi t. III, p. 444, nota 4.

Retract succesoral.

Un alt retract admis de codul fr. (art. 1408) este retractul de indivisiune, căruia, cu toată controversa ce există asupra acestui punct (v. Pand. fr., I, 2671. Fuzier-Herman, art. 1166, No. 44), jurisprudența îi aplică aceleași principii (C. Riom. D. P., 90. 2. 324); însă și acest text a fost eliminat de legiuitorul nostru, dimpreună cu întregul capitol care se ocupă despre comunitatea legală.

Retract de indivisiune.

Singurul retract (*retrait*) admis în legea noastră, este numai în materie civilă, căci el nu poate fi admis în materie comercială (art. 45 C. com.).

Retract litigios. Art. 1402 urm.

<sup>3)</sup> Veđi Aubry et Rau, V, § 537, p. 562, text și nota 25. Massé-Vergé, IV, § 670, p. 232, nota 14. Troplong, *Contr. de mariage*, IV, 3519. Marcadé, VI, art. 1560, No. 5. Pand. fr., *Oblig.*, I, 2658 și *Contr. de mariage*, 10749 urm. T. Huc, VII, 210. Fuzier-Herman, art. 1166, No. 45 urm. Cpr. C. Montpellier, Paris și Cas. fr., D. P., 47. 2. 67. D. P., 58. 5. 136. D. P., 59. 1. 398.—*Contrà*. Odier, *Contr. de mariage*, III, 1396. Guillouard, *Idem*, IV, 1889. Laurent, XVI, 421 și XXIII, 548 urm. Demolombe, XXV, 87. Baudry et Barde, I, 617. Larombière, I, art. 1166, No. 12. Baudry, III, 412. Giorgio Giorgi, II, 220. C. Bordeaux. Sirey, 91. 2. 233, și nota lui Lacoste. Cpr. Cas. Napoli, Sirey, 88, 4. 31.

<sup>4)</sup> „Considerând, dice Curtea noastră supremă, că art. 974 re-

lor, fără să aibă nevoie de a fi subrogați de justiție, nici de a avea un titlu executor, destul este ca creanța lor să fie exigibilă.

Toate aceste chestiuni sunt însă controversate din cauza laconismului legiuitorului.

Subrogarea  
judiciară  
în drepturile  
creditorului.  
Controver-  
să.

Astfel, unii susțin că creditorii nu pot exercita *de plano*, din propria lor autoritate, drepturile debitorului lor, fără a fi autorizați de justiție, adică fără a fi subrogați în drepturile lui; de unde și numele de acțiune subrogatorie <sup>1)</sup>.

Această părere este însă inadmisibilă, de oare ce legea nu cere asemenea subrogare, și creditorii sunt subrogați *ipso jure* în drepturile și acțiunile debitorului; în adevăr, însuș legiuitorul le dă mandat de a exercita drepturile și acțiunile debitorului lor. Art. 699, invocat în părerea contrară, nu este o aplicare a art. 974, ci a art. 975 <sup>2)</sup>.

cunoaște creditorilor dreptul de a exercita acțiunile debitorului lor, și că acest text nu face nici o distincțiune între creditorii chirografari și acei ipotecari, etc.". Bulet. S-a 1, 1886, p. 382, ultimul considerent. Cpr. Pand. fr., *Oblig.*, I, 2716. Massé-Vergé, III, § 554, p. 408.

- <sup>1)</sup> Argument din tradiția istorică, adică din dreptul roman (cpr. L. 15, § 3, Dig., 42, 1, *De re judicata*; L. 2, § 1, Dig., 42, 7, *De cur. bon. dand.*; L. 14, Pr., Dig., 42, 5, *De rebus auctoritate jud. possid.*; L. 2, Cod., 4, 15, *Quando fiscus*, etc.; L. 3, Cod., 4, 16, *De heredit. actionibus*) și din art. 699, care prescrie autorizarea justiției pentru acceptarea moștenirii din partea creditorilor în locul și rîndul debitorului lor. Vezi în acest sens, Thiry, II, 640. Arntz, III, 83. Marcadé, IV, 493. Demante, V, 81 bis V. Taulier, IV, p. 409. Proudhon, *Usufruit*, IV, 2237 urm. C. Brescia (Italia), 11 dechem. 1873, decizie citată de Giorgio Giorgi, II, 238.
- <sup>2)</sup> Cas. rom., S-a I, Bulet. 1880, p. 401 (considerentul citat textual p. 197, nota 1). Baudry, II, 910. Vigié, II, 1182. Laurent, XVI, 397 urm. Fuzier-Herman, art. 1166, No. 126. Demolombe, XXV, 106. Mourlon, II, 1171. Bonnier, *Revue pratique*, t. 1, anul 1856, p. 98. Garsonnet, *Pr. civ.*, I, § 120, p. 490. Pand. fr., I, 2701. Acollas, II, p. 810. Labbé, *Revue critique*, anul 1856, IX, p. 208. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 118, text și nota 4. Giorgio Giorgi, II, 239. Péculescu, I, 306, 307. Baudry et Barde, I, 634. Massé-Vergé, III, § 554, p. 408, nota 1. T. Huc, VII, 186. Larombière, I, art. 1166, No. 22. Jurisprudența este în acelaș sens. Cpr. D. P., 49. 1. 42. D. P., 52. 1. 20. D. P., 53. 2. 69. D. P., 61. 5. 327. D. P., 70. 1. 64. D. P., 71. 2. 47, colona 1. C. Dijon, 17 fevr. 1897, *Dreptul* din 1897, No. 41. C. Bruxelles, *Pasicrisie*, 71. 2. 196.

Această controversă este însă numai teoretică, pentru că, de fapt, creditorii citează mai în tot-deauna atât pe debitor cât și pe cei de al treile, în contra cărora acțiunea trebuie să fie îndreptată, și conchid a fi subrogați în locul celui dintâi, în privința acțiunii ce ei exercită în contra celor de al doile <sup>1)</sup>.

Punerea în cauză a debitorului ar fi, după unii, chiar obligatorie, de și legea este mută în această privință <sup>2)</sup>.

Dacă creditorul n'a pus în cauză pe debitor, acesta va putea fi chemat de cel de al treile. (Demolombe, XXV, 108).

Acțiunea creditorilor va fi primită, chiar dacă ei n'au un titlu executor, pentru că ei nu îndeplinesc un act de executare, ci un act *preliminar* al executărei. Un simplu titlu, fie chiar și sub semnătură privată, permițând creditorului de a urmări bunurile debitorului lui, care se găsesc în mâna unor a treia persoane <sup>3)</sup>, trebuie să i permită de a exercita drepturile pe care debitorul seu neglija de a le

Punerea în cauză a debitorului.  
Controversă.

Titlu executor.

<sup>1)</sup> Vezi Acolas, II, p. 811, *ad notam*. Thiry, II, 640, *in fine*. Baudry, II, 911. Laurent, XVI, 400. Demolombe, XXV, 103. Bernard, II, 640. Baudry et Barde, I, 635. Pand. fr., I, 2686. C. Bruxelles, 11 iulie 1877. *Pasicrisie*, 1877, 2, 298.

Cel de al treile chemat poate el să oprească acțiunea creditorului, plătindu-i ceea ce i se datorește? Chestiunea este earăș controversată.

Achitarea debitorului.  
Controversă.

Unii admit afirmativa (Demolombe, XXV, 118. Baudry et Barde, I, 643. Larombière, art. 1166, No. 33), ear alții negativa. Vezi în acest din urmă sens, Laurent (XVI, 406), care ajunge însă la acelaș rezultat. Cpr. Pand. fr., I, 2741.

În ori ce caz, cel de al treile acționat de creditor nu poate să trimeată pe acest din urmă să discute bunurile debitorului, precum putea să l trimeată la Romani (cpr. L. 15, § 2, Dig., 42, 1) și precum poate să l trimeată și astăzi, în cazul art. 975. Vezi *infra*, explic. acestui text, p. 223.

Cel de al treile cumpărător ar putea însă, în cazul art. 1379, să opună creditorilor *ipotecari* beneficiul de discuțiune, prin aplicțiunea dreptului comun (art. 1794). El n'ar putea însă, cu toată părerea contrară a lui Labbé, să opue acest beneficiu creditorilor chirografari. Demolombe, XXV, 115 bis, 115 ter. Pand. fr., I, 2743.

Beneficiul de discuțiune.

Art. 1379, 1794.

<sup>2)</sup> Demolombe, XXV, 107. Giorgio Giorgi, II, 240. — *Contră*. Laurent, XVI, 400. Baudry et Barde, I, 635. Fuzier-Herman, art. 1166, No. 128. Cas. fr., D. P., 49. 1. 42. Cas. Torino, 12 martie 1874. *Giur. Tor.*, XI, 337.

<sup>3)</sup> Art. 455 urm. Pr. civ., 907 C. com. Vezi *suprà*, p. 198.



exercita însuș<sup>1)</sup>. Pentru ca art. 974 să-și aibă aplicațiunea, este destul ca dreptul creditorului să fie *stabilit*, dice foarte bine Curtea din Montpellier<sup>2)</sup>.

Creditorii  
trebuie să aibă  
exercițiul  
dreptului  
ce exercită.

Trebue însă să adăogăm că este neaparat ca creditorii să aibă exercițiul personal al dreptului ce ei voesc să exercite. Astfel, acțiunea care ar avea de bază paguba comună a tuturor creditorilor unui falit, n'ar putea fi exercitată de cât de judecătorul sindic<sup>3)</sup>.

Se înțelege de la sine că creditorii sunt pasibili de toate excepțiile de care ar fi pasibil însuș debitorul<sup>4)</sup>. *Qui alterius jure utitur, eodem jure uti debet.*

Creditorii  
a căror  
creanță n'a  
ajuns la  
scadență.  
Controversă.

Un alt punct controversat în doctrină este acela de a se ști dacă creditorii, a căror creanță n'a ajuns încă la scadență, pot sau nu să exercite drepturile debitorului lor, prin aplicarea art. 974.

Părerea cea mai juridică este, cu bună samă, aceea care pune în principiu că creditorii, a căror termen n'a ajuns încă la scadență sau a căror condiție nu s'a îndeplinit încă, nu pot usa de beneficiul art. 974, pentru că, de și ei pot să iee măsuri conservatorii (art. 1016), totuși ei nu pot face acte de executare și, prin urmare, nici acte care pregătesc executarea<sup>5)</sup>.

<sup>1)</sup> Cpr. Baudry, II, 910. Demolombe, XXV, 101. Laurent, XVI, 395. Larombière, I, art. 1166, No. 21. Giorgio Giorgi, II, 233, 234. Baudry et Barde, I, 632. Vigié, II, 1180. Pand. fr., I, 2697. Cpr. C. Dijon. D. P., 71. 2. 46.—*Contrà*, Labbé, *Revue critique*, anul 1856, t. IX, p. 218, No. 18 și 19.

<sup>2)</sup> D. P., 88. 2. 292. Cpr. C. Lyon. *Pand. Périod.*, 86. 2. 362.

<sup>3)</sup> Cpr. T. Huc, VII, 186 și Cas. fr., D. P. 91. 1. 53.

<sup>4)</sup> T. Huc, VII, 186. Demolombe, XXV, 116. Garsonnet, *Tr. de Pr. civ.*, I, No. 120, p. 491, nota 6. Arntz, III, 85. Baudry et Barde, I, 638. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 121. Cpr. C. Grenoble, D. P., 92. 2. 518. Mai veți încă D. P., 55. 1. 198. D. P., 67. 1. 344.

<sup>5)</sup> Baudry, II, 910. Fuzier-Herman, art. 1166, No. 113. Vigié, II, 1181. Laurent, XVI, 393, 394. Thiry, II, 640. Demolombe, XXV, 100. Giorgio Giorgi, II, 232. Baudry et Barde, I, 629. T. Huc, VII, 186. Garsonnet, *Pr. civ.*, I, § 120, p. 492. Demante, V, 81 bis III. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 120. Marcadé, IV, 493. Pand. fr., I, 2692.—*Contrà*, Mourlon, II, 1171, nota 2. Larombière, I, art. 1166, No 21. Acești din urmă autori consideră pe ne drept exercițiul acțiunii subrogatorie ca un act conservator.

A *fortiori* deci, acțiunea oblică n'ar aparține creditorilor care n'ar avea o creanță actuală, ci numai o speranță; o eventualitate de creanță <sup>Creanță eventuală.</sup> <sup>1</sup>).

Creanța creditorului n'are însă nevoie de a fi anterioră dreptului ce el voește a exercita, pentru că toate bunurile debitorului, chiar și acele viitoare, formează gagiul creditorilor săi (art. 1718, 1719) <sup>Creditorii anteriori actului.</sup> <sup>2</sup>).

Toți creditorii a căror creanță ar fi constatată vor putea deci să uzeze de beneficiul art. 974, cu toate că creanța lor n'ar avea dată certă (art. 1182). <sup>Data certă.</sup>

În fine, pentru ca creditorii să poată exercita drepturile debitorului lor, trebuie ca acesta să refuze sau să neglige de a le exercita însuș. Acțiunea creditorilor va fi deci respinsă de câte ori debitorul va exercita însuș drepturile sale <sup>Casul în care însuș debitorul exercită drepturile sale.</sup> <sup>3</sup>), creditorii având, în asemenea caz, numai dreptul de a interveni.

Debitorul a cărui drepturi se exercită de creditorii săi n'are nevoie de a fi pus în întârziere să și exercite dreptul său; legea, în adevăr, nu cere asemenea formalitate și simpla sa neglijență este suficientă pentru a da loc la aplicarea art. 974 <sup>Punerea în întârziere a debitorului. Controversă.</sup> <sup>4</sup>).

<sup>1</sup>) Cpr. C. Lyon și Montpellier. *Pand. Period.*, 86. 2. 362. D. P., 88. 2. 292.

<sup>2</sup>) Laurent, XVI, 396. Demolombe, XXV, 99. Vigié, II, 1179. *Pand. fr.*, I, 2688. Demante, V, 81 bis II. Larombière, art. 1166, No. 21. Baudry et Barde, I, 630. Massé-Vergé, III, § 554, p. 408, 409. Giorgio Giorgi, II, 231. *Cas. fr.*, D. P., 54. 1. 403. C. Bologna, 11 martie 1876, *Riv. giur. Bol.* 1876, 114.

Acțiunea pauliană nu aparține, din contra, creditorilor posteriori actului ce urmează a fi atacat, ci numai acelor anteriori, pentru că actul fraudulos nu aduce nici o pagubă creditorilor posteriori, de oare ce ei nu au putut conta pe bunurile înstrăinate. Vezi *infra*, explic. art. 975, p. 242 urm.

<sup>3</sup>) Cpr. Laurent, XVI, 392. Demolombe, XXV, 94. Baudry, II, 911. Demante, V, 81 bis IV. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 118. Thiry, II, 640. *Pand. fr.*, I, 2679. Larombière, I, art. 1166, No. 1. T. Huc, VII, 186. Vezi și *Cas. fr.*, D. P., 86. 1. 221. C. Orléans. D. P., 84. 2. 37.

<sup>4</sup>) Vigié, II, 1177. Baudry, II, 911. Laurent, XVI, 392. Larombière, I, art. 1166, No. 21. *Pand.*, fr., I, 2685. Giorgio Giorgi, II, 227. Păucescu, I, 304. Baudry et Barde, I, 633. Cpr. C. Nîmes, D. P., 80. 2. 247.—*Contrà*. Demolombe, XXV, 102. Demante, V, 81 bis IV. Labbé, *Revue critique*, anul 1856, t. IX, p. 218, No. 18. Marcadé, IV, 493. Garsonnet, *Pr. civ.*, I, § 120, p. 492. Thiry, II, 640.

Remâne însă bine înțeles că, în ori ce caz, acțiunea creditorilor nu este admisibilă de cât dacă ea se întemeiază pe un interes serios și legitim. Ea va fi deci respinsă de câte ori va fi prematură, frustatorie și inutilă pentru conservarea drepturilor lor <sup>1)</sup>.

### Efectele exercițiului acțiunii subrogatorie.

Foloasele care rezultă din acțiunea subrogatorie nu aparțin exclusiv creditorilor cari au exercitat-o. Aceste beneficii intrând în patrimoniul debitorului, se vor împărți prin analogie între toți creditorii sei, afară de cazul când ar exista între ei cauze legitime de preferență, adică un privilegiu sau o ipotecă (art. 1719) <sup>2)</sup>.

Această regulă nu suferă excepție de cât în casurile în care legea conferă creditorului o acțiune directă contra debitorilor debitorului seu.

Art. 1448,  
1542.

Astfel, zidarii, lemnarii și toți lucrătorii întrebuințați la clădirea unui edificiu, au o acțiune directă contra aceluia pentru care lucrarea a fost făcută (comitent) (art. 1448); mandantele, contra persoanei substituie de mandatarul seu (art. 1542, *in fine*), etc. <sup>3)</sup>.

<sup>1)</sup> Laurent, XVI, 394. Demolombe, XXV, 97. Larombière, art. 1166, No. 21. Pand. fr., I, 2693. Giorgio Giorgi, II, 225. Baudry et Barde, I, 628. Garsonnet, *op. cit.*, I, § 120, p. 492, nota 8. Cpr. D. P., 54. 1. 303. D. P. 70. 1. 64. D. P., 72. 2. 137. D. P., 73. 1. 151. D. P., 75. 1. 147.—Vezi asupra regulei „*Pas d'intérêt, pas d'action*“, Garsonnet, *Pr. civ.*, I, § 118, p. 470 urm.

<sup>2)</sup> Baudry, II, 912. Baudry et Barde, I, 644. Vigie, II, 1183. Laurent, XVI, 406, 407 urm. Larombière, I, art. 1166, No. 24. Demante, V, 81 bis VI. T. Huc, VII, 214, *in fine*. Répert. Dalloz, *Supplém., Oblig.*, 328. Thiry, II, 642. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 122. Pand. fr., I, 2752 urm. Mourlon, II, 1172. Acollas, II, p. 811. Berriat St. Prix, II, 4327. Massé-Veré, III, § 554, p. 409, nota 8. Cpr. Giorgio Giorgi, II, 252 urm.—Vezi însă Demolombe (XXV, 130, 133), care nu admite această soluție de cât atunci când debitorul a fost pus în cauză.

<sup>3)</sup> Vezi Thiry, II, 642, *in fine*. Vigie, II, 1186, *in fine*. Pand. fr., I, 2757 urm. Demolombe, XXV, 139 urm. Garsonnet, *Pr. civ.*, I, § 120, p. 495. Pencescu, I, 348-356. Laurent, XVI, 409.—Vezi însă Baudry et Barde, I, 645. Larombière, I, art. 1166, No. 27. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 123.

Art. 1753 din codul fr. conferă proprietarului o acțiune contra sub-locatarului sau sub-arendașului până la concu-

Soluția mai sus expusă, după care lucrul judecat față cu creditorul reclamant ar fi oposable celorlalți creditori, care n'ar fi luat parte la proces, presupune, bine înțeles, că acest creditor a isbutit în pretențiile sale, căci dacă cere-

Condițiile cerute p. ca hotărârea dobândită de un creditor să fie oposable tuturor. Controversă.

rența prețului sub-locățiunei sau sub-arendărei, de câte ori locatarul sau arendașul principal a sub-închiriat sau sub-arendat, potrivit art. 1418, lucrul luat de dânsul în chirie sau în arendă; și se controversează foarte mult chestiunea de a se ști dacă proprietarul are o acțiune directă și personală contra sub-chiriașului sau sub-arendașului, sau numai acțiunea oblică care rezultă din art. 974. Pentru a se decide că acțiunea proprietarului este personală și directă, se argumentează din termenii art. 1753 C. C. fr., în care se dice că „sub-locatarul este obligat (*est tenu*) către proprietar“. Veți în acest sens, Thiry, IV, 57. Marcadé, VI, art. 1753, p. 496. Troplong, *Louage*, I, 128 și II, 547, 548. Arntz, IV, 1153. Aubry et Rau, IV, § 368, p. 493, 494. Guillaouard, *Louage*, I. 339. Duranton, XVII, 161. Cas. fr., D. P., 83. 1. 305. Veți și L. 5, § 11, Dig., 13, 7, *De pignorat. actione*.—Acest sistem este inadmisibil la noi, unde art. 1753 fr. a fost eliminat din codul civil, și unde nu avem, în această privință, de cât art. 611 Pr. civ., care prevede numai că lucrurile sub-locatarilor și sub-arendașilor, ce se vor afla în locurile ocupate de dânsii, precum și fructele pământului ce le s'au sub-arendat, se vor putea sechestra de proprietar pentru plata chiriei ce datorește chiriașul sau arendașul principal. În adevăr, neexistând nici un raport juridic între sub-locatar sau sub-arendaș și între proprietar, este contrar principiilor de a se conferi acestui din urmă o acțiune directă și personală contra celor dintâi. Proprietarul nu poate, deci, în legislațiunea noastră, să aibă de cât acțiunea oblică prevădută de art. 974 C. C., adică dreptul de a exercita în contra sub-locatarului sau sub-arendașului acțiunea ce locatarul sau arendașul principal are în contra acestuia. Art. 611 Pr. civ. nu este deci de cât o aplicațiune a art. 974. Dacă această părere se susține de unii în Franția (veți, de ex., Bandry, III, 694. Laurent, XXV, 202 urm. Cpr. C. Lyon, D. P., 90. 2. 97), apoi, cu atât mai mult această părere este admisibilă la noi, unde art. 1753 din codul fr. lipsește.

Eată acum care este interesul acestei chestiuni. Acțiunea directă este mult mai folositoare de cât cea care rezultă din art. 974, pentru că, pe când produsul acestei din urmă acțiuni trebuie să se împartă între toți creditorii locatarului sau arendașului principal (art. 1719), ca una ce face parte din patrimoniul său, prin exercițiul acțiunii directe, proprietarul nu va veni, din contra, în concurs de cât cu creditorii personali ai sub-locatarului sau sub-aren-

Interesul acestei discuțiuni.

rea sa ar fi fost respinsă, fără ca debitorul să fi fost pus în cauză, hotărîrea dobîndită de dînsul n'ar fi oposabilă nici acestuia, nici creditorilor remași în inacțiune, care ar putea, la rîndul lor, să exercite acțiunea oblică prevădută de art. 974. Hotărîrea dobîndită față cu un creditor, în baza art. 974, n'ar fi deci oposabilă celorlalți creditori, la caz de pierderea procesului, *de cât atunci cînd debitorul a fost pus în cauză*, ceea ce se va întîmpla mai tot-deauna în practică <sup>1)</sup>.

dașului, depărtînd pe creditorii personali ai locatarului sau arendașului principal. Cpr. Berriat St. Prix, III, 6991. Arntz, IV, 1153. Duranton, XVII, 161.

Ei bine, cu toate aceste, ori care ar fi foloasele acțiunii directe, legiuitorul nostru n'a admis-o, și proprietarul ne avînd de cât acțiunea oblică, prevădută de art. 974, el va percepe prețul sub-locățiunii sau sub-arendărei pînă la concurența sumei datorite de chiriașul sau arendașul principal, în concurență cu ceilalți creditori ai acestui din urmă. Aceste sunt, după noi, adevăratele principii. Sub-locatarul sau sub-arendașul va putea însă să opue plățile făcute fără fraudă pentru termenele expirate, nu însă și plățile făcute cu anticipare (art. 611 Pr. civ.). Este deci de mirat cum Curtea noastră supremă a putut să decidă (12 mai 1884), că proprietarul are un privilegiu *chiar asupra lucrurilor sub-locatarilor* (Bulet. 1884, S-a I, p. 411, ultimul considerent). Proprietarul are, ce e dreptul, un privilegiu asupra mobilelor chiriașului sau arendașului (art. 1730); nicăire nu se țice însă, că el ar avea un privilegiu asupra mobilelor sub-chiriașilor sau sub-arendașilor, și privilegiile, ca ori ce garanție pe care o acordă legea, sunt de strictă interpretare. Eată deci o decizie care violează legea în mod flagrant, sub cuvînt de o aplica.

<sup>1)</sup> Baudry et Barde, I, 644. Larombière, V, art. 1351, No. 126. Laurent, XVI, 408. Cpr. Garsonnet, *Pr. civ.*, I, § 120, p. 495, nota 22.—Vezi însă Demolombe (XXV, 124 urm.) și Aubry et Rau (IV, § 312, p. 122, text și nota 18), după care hotărîrea dobîndită de un creditor, în baza art. 974, n'ar fi nici într'un caz oposabilă nici celorlalți creditori, nici debitorului, de câte ori acesta n'a fost pus în cauză. În fine, după Colmet de Santerre (V, 81 bis V), hotărîrea dobîndită de unul din creditori față cu cei de al treile, în baza art. 974, este oposabilă în toate casurile, ori care ar fi fost rezultatul procesului, atît debitorului, cât și creditorilor remași în inacțiune, dacă însă creditorul reclamant a fost autorizat de justiție a exercita drepturile debitorului său. Vezi asupra acestei controverse, *infra*, explic. art. 1201.

Debitorul a cărui drepturi se exercită de creditorul seu, rămânând titular al dreptului, păstrează libera dispozițiune a dreptului ce i aparține, de unde rezultă că creditorii sunt, într'o măsură oare care, la discrețiã debitorului lor, adevăratul titular al dreptului <sup>1)</sup>.

Debitorul  
rămâne  
titular al  
dreptului.  
Controversă.

Pentru a înlătura aceste inconveniente, creditorul va face foarte bine să ceară de la debitorul seu cesiunea dreptului exercitat, în care caz el se va folosi singur de beneficiul instanței, fără ca cesionarul să mai poată, prin un act oare care, împedica efectele cesiunei. (Vigié, II, 1185).

Cesiunea  
dreptului  
exercitat.

### Despre acțiunea pauliană sau revocatorie.

**Art. 975.**—Ei (creditorii) pot asemenea, în numele lor personal, să atace actele viclene, făcute de debitor în *prejudiciul* <sup>2)</sup> drepturilor lor. (Art. 562, 699, 974, 976, 1264 C. C. Art. 516 Pr. civ. Art. 21, 721 urm. C. com. Art. 1167, § 1 C. fr.).

**Art. 976.**—Cu toate acestea, (creditorii) sunt datori, pentru drepturile enunțiate la titlul succesiunii, acela al contractelor de maritagiū și drepturilor respective ale soților, să se conforme cu regulile cuprinse într'ensele. (Art. 785, 975, 1257 urm., 1264, 1843 C. C. Art. 1167, § 2 C. fr.).

**Art. 1264.**—Creditorii barbatului pot ataca separațiunea de patrimonii, pronunțată și chiar executată cu fraudă în contra drepturilor lor. (Art. 975, 976 C. C. Art. 21 C. com. Art. 628 urm. Pr. civ. Art. 1447 C. fr.).

**Art. 721 Codul Com.**—Toate actele, plățile și înstrăinările făcute în fraudă creditorilor, în ori ce timp ar fi fost făcute, trebuiesc să fie anulate conform dispozițiunelor art. 975 din codicele civil. (Art. 21 C. com. Art. 975 C. C. Art. 447 C. com. fr. Art. 708 C. com. italian, 446 belg., 24 german, etc.).

<sup>1)</sup> Vigié, II, 1184. Cas. fr., D. P., 62. 1. 248. Sirey, 62. 1. 415. *Contrà*, Thiry, II, 642, *ab initio*, după care, în urma subrogațiunii creditorului în drepturile debitorului și în urma notificărei acestei subrogațiuni, debitorul n'ar mai putea dispune de dreptul care face obiectul acțiunii, el neputând să l înstrăineze, nici să confirme o obligație anulabilă. Această părere a lui Thiry este consecința necesității unei subrogațiuni judiciare, pe care el o admite, ceea ce însă noi n'am admis. (Veđi *suprà* p. 210).

<sup>2)</sup> Cuvântul *prejudiciu* nu figurează în textul corespunzător fr., însă toți autorii conchid cu drept cuvânt la existența lui, căci, fără prejudiciu, nu există acțiune. Veđi *infra*, p. 222 urm. Codul civil al Portugaliei (art. 1033, *in fine*) și alte legiuri străine prevéd anume existența prejudiciului, ca și textul nostru.

**Definițiune.** Acțiunea *pauliană* sau *revocatorie* este cea prin care creditorii, fie pe cale principală, fie pe cale de excepțiune <sup>1)</sup>, cer ca actul făcut de debitorul lor, în *frauda* drepturilor lor, să nu le fie opozabil și să fie revocat de justiție.

In acțiunea pauliană, creditorii sunt terții. In această acțiune, creditorii nu mai lucrează, ca în acțiunea subrogatorie, *nomine debitoris*, ci în numele lor propriu, precum o și spune art. 975, ca terții persoane, pentru că debitorul n'ar putea cere revocarea actelor sale, și pentru că creditorii nu pot fi considerați ca reprezentați de debitorul lor, de câte ori acesta lucrează în *frauda* drepturilor lor. (Vezi *suprà*, p. 195 și *infra*, p. 221).

Așa dar, în acțiunea subrogatorie (art. 974), creditorii lucrează ca reprezentanți (*ayants cause*) ai debitorului lor (vezi *suprà*, p. 196 și 197, nota 1), ear în acțiunea revocatorie sau pauliană, ca terții persoane; de aceea, vom vedea că ei pot, fără nici o restricție, să administreze proba testimonială și presumpțiunile pentru a stabili *frauda* <sup>2)</sup>.

Excepțiunile opozabile debitorului nu pot fi opuse creditorilor. Din împrejurarea că, în acțiunea pauliană, creditorii lucrează în numele lor propriu și ca terții persoane, mai rezultă încă că nu le să poate opune de cei de al treile excepțiunile care sunt opozabile debitorului <sup>3)</sup>, pe când, în acțiunea subrogatorie (art. 974), creditorii lucrând în numele debitorului lor, sunt din contra pasibili de toate excepțiunile opozabile acestuia. (Vezi *suprà*, p. 212).

### Origina și temeiul acțiunii revocatorie sau pauliane.

Origina acțiunii pauliane o găsim în dreptul roman.

Legiuitorul nostru, ca și acel francez, mărgininduse numai a pune principiul, fără nici o dezvoltare, trebuie, în această materie tradițională, așa precum dice și Curtea din Iași, să recurgem la izvoarele și tradiția romană, unde acțiunea pauliană își are origina sa <sup>4)</sup>. Tradiția însă numai

<sup>1)</sup> Cpr. Trib. Gorj, *Dreptul* din 1893, No. 29 (G. Stoicescu, președ.). Tribun. Putna, *Dreptul* din acelaș an, No. 15 (D. Tăzlăuanu președ.). Vezi și *infra*, p. 248, nota 1, *in fine*.

<sup>2)</sup> Cpr. Trib. Iași (M. Sutzu președ.) *Dreptul* din 1883, No. 30.

<sup>3)</sup> Aubry et Rau, IV, § 313, p. 131. Pand. fr., *Act. paulienne*, 285. Baudry et Barde, I, 647. Cas. fr., D. P., 52. 1. 49. C. Gand, 9 aug. 1858. *Belg. judiciaire*, 1858, p. 1399.

<sup>4)</sup> C. Iași și Pau. *Dreptul* din 1882, No. 2, p. 14. D. P., 81. 2. 73. Demolombe, XXV, 143 urm. Laurent, XVI, 433. Pand. fr., t. I, *Action paulienne*, 1. Baudry et Barde, I, 646.—Legile

întru atâta va fi urmată, întru cât nu se va deosebi de legislația actuală <sup>1)</sup>).

Legiuirile noastre anterioare se ocupă de acțiunea pauliană, admitând principiile dreptului roman.

Astfel, codul Caragea prevede că „veri-ce lucru va C. Caragea. dărni sau va da zestre, sau va vinde datornicul, spre paguba împrumutătorilor, se dă înapoi“; ear ar. 44, § 10, partea III, cap. 2 din acelaș cod, statornicește că „se strică vîndarea și cumpărătoarea când se va face vîndare spre stricăciunea împrumutătorilor, și împrumutătorii vor da jalbă.“ <sup>2)</sup>).

Codul lui Andr. Donici prevede de asemenea (capit. 8, § 6), că „când creditorii vor simți pre îndatorit cum că, spre Cod. Andr. Donici. păgubirea lor, prin vicleșug ajungînduse cu altul, au înstrăinat

romane conțin mai multe dispozițiuni, asupra exercițiului acestei acțiuni. Cpr. Instit., § 6, IV, 6, *De actionibus*; Dig., Lib. 42, tit. 8 (în unele ediții, tit. 9), *Quæ in fraudem creditorum*, etc.; Cod., Lib. 7, tit. 75, *De revoc. his quæ in fraudem credit. facta sunt, ut restit.* Această acțiune e calificată de pauliană în L. 38, § 4, Dig., 22, 1, *De usuris*, după numele pretorului care a introdus-o. În timpurile primitive, executarea datoriilor nu putea fi urmărită de cât asupra persoanei debitorului. Mai târziu însă, pretorul acordând creditorilor un drept de gagiu, de și imperfect, asupra bunurilor debitorului, s'a născut ideea de a se putea urmări și bunurile sale și, în adevăr, pretorul Publius Rutilius, contimporan cu Ciceron, introduce, cel întâi, vîndarea bunurilor debitorului (*bonorum venditio*). „Publius Rutilius bonorum venditionem introduxisse dicitur.“ (Instit. Gaius, IV, § 35). Până a nu se admite urmărirea bunurilor debitorului, nu putea deci să fie vorbă de acțiunea revocatorie, care apare ca o consecință a dreptului general de gagiu ce se conferă creditorilor asupra bunurilor debitorului lor. Cpr. T. Huc, VII, 216.—Veți asupra acțiunii pauliane, în dreptul roman, Accarias, *Dr. rom.* (ediția a 4-a, 1891), p. 938 și urm., No. 849 urm. Prosper Rambaud, *Dr. rom.*, (Paris, 1893), II, p. 565 urm.; Van Wetter, *Dr. rom.*, II, § 526, p. 248 urm.; Gaston May (*Dr. rom.*, Paris, 1894), No. 291, p. 584 urm., etc.

<sup>1)</sup> Cpr. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 130, nota 1. Demolombe, XXV, 143. Păucescu, I, 361. Laurent, XVI, 433.

<sup>2)</sup> Veți asupra acțiunii pauliane, în codul Caragea, un articol a lui Ar. Pascal, *Gazeta Tribun.* din 1860, No. 1 și Trib. Ilfov, 8 dechেম. 1861 (N. Blaramberg președ.), *Gazeta Tribun.* din 1862, No. 44, p. 367.



dintru ale sale lucruri cu ori ce chip, macar și prin dare de zestre, au dreptate de a mișca jalobă (ce se numește *pauliană*) și a cere lucrul înstrăinat de la acel ce l'au luat în stăpânire. Deci, când vor dovedi că estela mijloc vicleșug și ajunsătură și cum că, spre păgubirea lor, au voit a împuțina dintru ale sale, atuncea acea înstrăinare nu are te-meii. Și această jalobă poate a se mișca *în curgere de un an*, socotinduse anul după ce vor prinde de veste creditorii“.

C. Calimach.

Cât pentru codul Calimach, el se ocupă despre acțiunea pauliană în capitolul care tratează despre dăruire: „Dacă primitorul darului, dice art. 1285 din acest cod (952 C. austriac) <sup>1)</sup>, cu vicleșug se va fi lepădat de stăpânirea lucrului dăruit, se îndatorește a răspunde pentru aceasta nu numai el însuș, ci și moștenitorii lui“; ear art. 1286 din acelaș cod (953 C. austriac) adaogă: „Subt tot această măr-ginire se oboară și acele dărui, prin care s'ar fi păgubit creditorii cei de mai înainte. Creditorii cei de mai pe urmă, atunce numai au drit să ceară oborârirea darului, când vor putea dovedi cum că primitorul darului din vicleșug se alcătui se cu datoriu spre paguba creditorilor“ <sup>2)</sup>.

Baza acțiunii pauliane.

Am vedut că origina acțiunii pauliane este dreptul roman. Baza acestei acțiuni este, ca și în acțiunea subrogatorie, dreptul general de asigurare ce creditorii au asupra bunurilor debitorului lor (art. 1718, 1719); căci ea tinde

Dreptul străin.

<sup>1)</sup> Art. 952 și 953 din codul austriac, corespundători cu art. 1285, 1286 din codul Calimach, nu sunt singurele dispozițiuni care se ocupă de acțiunea pauliană. În Austria, mai există încă, în această privință, o lege specială, și anume, legea din 16 martie 1884, asupra anulării actelor frauduloase privitoare la bunurile unui debitor insolubil. (*Gesetz über die Anfechtung von Rechtshandlungen, welche das Vermögen eines zahlungsunfähigen Schuldners betreffen*). Vezi asupra acestei legi, Steinbach, *Commentar zu den Gesetzen von 16 März 1884*; Menzel, *Das Anfechtungsrecht der Gläubiger*; Geller, *Das Anfechtungsgesetz mit Erläuterungen aus des Materialien*, etc. Cpr. și legea germană din 21 iulie 1879, privitoare la anularea actelor frauduloase a unui debitor, afară de casurile de faliment (*Gesetz, betreffend die Anfechtung von Rechtshandlungen eines Schuldners ausserhalb Konkursverfahrens*). Noul cod german, promulgat la 1896, nu conține nici o dispoziție asupra acțiunii pauliane, tocmai din cauza acestei legi, care regulează materia.

<sup>2)</sup> Osebit de aceste dispozițiuni, mai sunt încă și altele care vorbesc de acte făcute spre păgubirea creditorilor. Vezi, de ex., ar. 1959 C. Calimach, citat *suprà*, p. 88, nota 1.

a face să reintre în patrimoniul lor bunurile ce ei au înstrăinat în mod fraudulos<sup>1)</sup>.

Prin micșorarea patrimoniului seu, debitorul comite un delict civil (art. 998) și cauzează o daună a cărei reparare creditorii pot s'o urmărească atât în contra autorului acestui fapt daunator, cât și în contra complicilor sei, pentru că toate bunurile debitorului servesc spre asigurarea comună a creditorilor sei (art. 1718, 1719).

Este adevărat că creditorii nu se pot plânge de datoriile și înstrăinările contractate *de bună credință* de către debitorul lor, de și ele micșorează patrimoniul seu, pentru că ei nu aveau de cât să stipuleze o siguranță sau o garanție reală, de ex., o ipotecă, un amanet, etc. Cu toate acestea, legiuitorul nu poate să tolereze fraudă debitorului, pentru că, în actele frauduloase, precum am mai spus-o, creditorii n'au fost reprezentați de debitorul lor. Ei sunt deci terții persoane, și de aceea legea le dă dreptul de a cere de la justiție, în numele lor personal, revocarea actelor viclene făcute de debitor în paguba și fraudă drepturilor lor. Vezi *supră*, p. 195 și 218.

### Condițiile cerute pentru exercițiul acțiunii pauliane.

Pentru ca acțiunea pauliană să poată avea loc, se cer două condiții: 1<sup>o</sup> Prejudiciul sau paguba (*eventus damni*); 2<sup>o</sup> Frauda debitorului (*consilium fraudandi*). „*Fraudis interpretatio semper in jure civili non ex eventu duntaxat, sed ex consilio quoque desideratur*“. (L. 79, Dig., 50, 17).

De câte ori actul este *cu titlu oneros*, se mai cere în-  
că ca cel de al treile, care a contractat cu debitorul, să  
fie complice al fraudei (*consciis fraudis*) (L. 6, § 8 și L. 10, § 2, Dig., 42, 8, *Quæ in fraudem creditorum*).  
Acte cu titlu oneros.

<sup>1)</sup> Cpr. Thiry, II, 643. Arntz, III, 86. Giorgio Giorgi, II, 261. Acțiunea pauliană are deci de bază, pe de o parte, principiul că ori ce faptă a omului, care cauzează altuia o pagubă, obligă pe acela din a cărui greșală s'a ocazionat a o repara (art. 998) (cpr. Trib. Gorj, *Dreptul* din 1893, No. 29, p. 232), ear pe de alta, principiul că nimene nu se poate înayuți pe nedrept în paguba altuia. „*Jure naturæ æquum est, neminem cum alterius detrimento et injuria fieri locupletior*“. (L. 206, Dig., 50, 17, și L. 14, Dig., 12, 6, *De conditione indebiti*).

*Prima condiție.—Prejudiciu.—Eventus damni.*

Pentru ca acțiunea pauliană să poată avea loc, trebuie mai înainte de toate, ca actul debitorului să aducă o pagubă sau un prejudiciu creditorului <sup>1)</sup>.

Textul nostru, mai exact de cât acel francez, o spune anume în partea sa finală. (Cpr. art. 522 și 699, care vorbesc de asemenea de *paguba creditorilor*).

Actul nu este daunator creditorilor de cât atunci când el face să nască sau cel puțin mărește insolvabilitatea anterioară a debitorului <sup>2)</sup>.

Insolvabilitatea debitorului.

Pentru ca acțiunea pauliană să fie primită, se cere deci ca să se stabilească, pe de o parte, de creditorul reclamant <sup>3)</sup>, că debitorul este insolubil, iar pe de altă parte, că această insolvabilitate rezultă, cel puțin în parte, dacă nu în totul, din actul atacat; căci dacă au ramas destule bunuri în averea debitorului spre a plăti pe creditorii sei, sau dacă insolvabilitatea este posterioară actului atacat, actul n'a adus nici o pagubă creditorilor și acțiunea pauliană nu va avea loc.

<sup>1)</sup> Cpr. Cas. rom., S-a I, Bulet. 1875, p. 264. Bulet. 1878, p. 166. Bulet. 1879, p. 811. Baudry et Barde, I, 650. Baudry, II, 917. Demolombe, XXV, 176, 177. Laurent, XVI, 434. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 113, nota 13. Fuzier-Herman, II, art. 1167, No. 81 urm., și toți autorii.

<sup>2)</sup> Cpr. Cas. rom., S-a I, Bulet. 1887, consid. de la p. 447. Bulet. S-a I, 1878, p. 167. C. Craiova și Trib. Suceava. *Dreptul* din 1890, No. 69 și 73. C. din București. *Dreptul* din 1888, No. 56 și din 1895, No. 50. Trib. Iași. *Dreptul* din 1883, No. 30. Trib. Ilfov (sentință dată sub legea veche). *Gazeta Tribun.* din 1862, No. 44, p. 367. Thiry, II, 646. Baudry, II, 917. Arntz, III, 89. Marcadé, IV, 497. Laurent, XVI, 434, *in fine*, 435. Demolombe, XXV, 176. Pand. fr., t. II, *Action paulienne*, 38. Vigé, II, 1197. Mourlon, II, 1174. C. N. Toneanu, *Cur. judiciar* din 1894, No. 4. Baudry et Barde, I, 650. Larombière, I, art. 1167, No. 16, și toți autorii. Cpr. L. 1 și L. 5, Cod., 7, 75, *De revocandis his, quæ in fraudem creditorum, etc.*—In cât privește necesitatea prejudiciului în cazul (art. 699, vezi t. III a lucrării noastre, p. 355 și Baudry et Wahl, *Success.*, II, 2375.

<sup>3)</sup> Cpr. Baudry, II, 917. Proba este pusă în sarcina reclamantului (art. 1169), conform regulei *Actori incumbit probatio*. Vezi tr. nostru în limba fr., p. 394, nota 1 și *infra*, p. 233. Dacă debitorul pretinde că actul atacat nu l'a făcut insol-

Acțiunea pauliană este deci o acțiune subsidiară, care nu poate fi exercitată de cât în caz de insolvabilitate a debitorului <sup>1)</sup>; de unde rezultă că cel de al treile, în contra căruia se cere revocarea actului, poate să invoace beneficiul de discuțiune, cerând ca creditorul să urmărească mai întâi averea debitorului, și numai în caz de a se constata insolvabilitatea lui, să continue acțiunea începută <sup>2)</sup>.

Dacă debitorul nu este în stare de faliment sau de insolvabilitate notorie, prejudiciul nu se poate constata de cât prin urmărirea întregii sale averi, mobile și imobile <sup>3)</sup>.

Beneficiul de discuțiune.  
Urmărirea averei debitorului.

vabil, el este acela care trebuie să stabilească că-i a rămas încă avere suficientă pentru a despăgubi pe creditorul pretins fraudat. Trib. Suceava. *Dreptul* din 1890, No. 69. *Reus in excipiendo fit actor.* (L. 1, Cod., 4, 19, *De probationibus*).

<sup>1)</sup> Aprecierea solvabilității sau insolvabilității debitorului, precum și a fraudei, este o chestie de fapt, care scapă de cenzura casației. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1884, p. 539. Bulet. 1890, p. 1100. *Dreptul* din 1890, No. 67. Trib. Gorj, *Dreptul* din 1889, No. 35.

<sup>2)</sup> Thiry, II, 646. Demolombe, XXV, 179. Mourlon, II, 1174. Baudry et Barde, I, 653. Laurent, XVI, 437. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 87. Al. Degre, *Dreptul* din 1891, No. 10, p. 75. Pand. fr., t. II, *Action paulienne*, 43.

Discuțiunea prealabilă a bunurilor debitorului nu poate fi ordonată de judecători din oficiu (Demolombe, XXV, 185. Larombière, I, art. 1167, No. 17. Baudry et Barde, I, 653. Pand. fr., t. II, *v<sup>o</sup> cit.*, 44); nici să fie propusă de cel de al treile pentru prima oară înaintea Curței de casație. Pand. fr., *loco* și *v<sup>o</sup> cit.*

<sup>3)</sup> Cas. rom., S-a I. Bulet. 1887, p. 447. Trib. Gorj. *Dreptul* din 1889, No. 35. Cpr. C. Colmar. D. P., 57. 2. 88. Baudry, II, 917. Larombière, art. 1167, No. 17. Mourlon, II, 1174. Acollas, II, p. 813, 814. Dacă debitorul este în stare de faliment sau de insolvabilitate notorie, discuțiunea bunurilor sale este inutilă. Laurent, XVI, 436. „Considerând, ăce cu drept cuvânt tribunalul din Iași, într'o cauză celebră în care am luat și noi parte ca avocat, unde era vorba de anularea unei creanțe de 26000 de napoleoni (afacerea Inge-Meierhoffer, 9 fevr. 1873, M. Sutzu președ.) că, de și, pentru a se stabili insolvabilitatea debitorului, cea mai sigură probă se face prin discuțiunea bunurilor acestuia, totuși, atunci când insolvabilitatea este vedită și manifestă, sau când poate fi dovedită prin acte scrise și fapte notorii, ar fi de prișos a se mai administra prin discuțiunea bunurilor o probă ce se poate stabili și fără acest mijloc, etc... „*Dreptul* din 1883, No. 30. Veđi și Cas. rom., S-a I, în aceeaș afacere. Bulet. 1887, considerentul de la p. 446, 447. Cpr. Tribun. Le Mans, *Dreptul* din 1891, No. 29.

Falimentul sau insolvabilitatea debitorului.

Condițiunea prejudiciului ne aduce a vorbi despre o chestiune controversată. Actele prin care debitorul ar fi neglijat de a se înavuți pot ele fi atacate prin acțiunea pauliană, ca și acele prin care el ar fi micșorat patrimoniul său?

Primirea u-  
nei donațiuni.  
Controversă.

De exemplu, debitorul refuză de a primi o donațiune; creditorul poate el s'o accepte pentru dânsul? Negativa era admisă la Romani<sup>1)</sup> și este admisibilă și astăzi, pentru că donatarul ne devenind proprietar de cât în virtutea acceptațiunii sale (art. 814), prin refuzul donațiunii el nu micșorează patrimoniul său, ci negligează numai de a'l mări, și creditorii nu pot avea nici o acțiune în privința unui bun asupra căruia debitorul lor n'a fost nici odată proprietar. Acțiunea pauliană fiind o acțiune revocatorie, creditorii n'ar avea, în specie, ce revoca, pentru că debitorul n'a făcut nici un act, ci a ramas numai în inacțiune<sup>2)</sup>.

Primirea unei  
moșteniri.

Creditorii unui moștenitor ar putea însă astăzi să ceară anularea renunțării la moștenire făcută în paguba și fraudă lor, și să exercite dreptul succesoral al debitorului lor, primind moștenirea *ab intestat* sau legatul în numele lui (art. 699), pentru că moștenitorul fiind proprietarul moștenirii *a die mortis* (art. 644, 899, § 1), debitorul prin renunțarea sa a micșorat patrimoniul său<sup>3)</sup>.

<sup>1)</sup> „*Pertinet edictum ad deminuentes patrimonium suum, non ad eos qui, id agunt, ne locupletentur*“ (L. 6, Pr., Dig., 42, 8). Vezi și L. 134, Dig., 50, 17, unde se dice: „*Non fraudantur creditores cum quid non adquiritur a debitore, sed cum, quid de bonis diminuitur*“ . Mai vezi încă legile citate în t. III a lucrării noastre, p. 355, nota 1. Vezi și p. 247.

<sup>2)</sup> Baudry, II, 917. Baudry et Barde, I, 656. Thiry, II, 645. Vigie, II, 1175, 1195. Arntz, III, 92. Laurent, XVI, 438, 439. Marcadé, IV, 498. Demante, V, 82 bis III. Fuzier-Herman, art 1167, No. 4. Guillouard, *Action paulienne*, p. 227. Pand. fr., *eod vº*, 116. T. Huc, VII, 218. Vezi *suprà*, p. 205 și t. IV a lucrării noastre, p. 122, nota 3, unde citațiile sunt greșite.—*Contrà*. Demolombe, XXV, 166. Larombière, art. 1167, No. 10. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 134. Duranton, X, 569 urm.

<sup>3)</sup> Vezi t. III a lucrării noastre, p. 354 urm. Vezi și *suprà*, p. 206.—Creditorii personali ai moștenitorului ar putea de asemenea să ceară revocarea acceptării unei moșteniri insolubile făcută în mod fraudulos de debitorul lor. Cpr. Demolombe, XXV, 155. Giorgio Giorgi, II, 323. Acest drept nu aparține însă creditorilor moștenirii, adică a defunctului, ei având numai dreptul de a cere separarea de patrimonii (art. 781, 1743). Cpr. Demolombe, XXV, 156. Giorgio Giorgi, *loco cit.* Larombière, I, art. 1167, No. 9. Vezi și p. 246.

*A doua condițiune.—Frauda debitorului (Consilium fraudandi ex parte debitoris).*

Pentru ca acțiunea pauliană să poată fi primită, mai trebuie încă ca creditorul reclamant să dovedească că debitorul n'a făcut înstrăinarea de cât în scopul de a aduce o pagubă creditorului. Debitorul, cu alte cuvinte, trebuie să știe că actul sevêrșit de dênsul îl face insolvabil sau îi mărește insolvabilitatea și aduce o pagubă creditorilor sei <sup>1)</sup>.

„Considerând, dice Curtea din Craiova (*Dreptul* din 1890, No. 73), că fraudă există de câte ori debitorul a știut că făcând actul cauzează un prejudiciu creditorului și'l pune în imposibilitate de ași realiza creanța sa“, etc... Acesta este, în specie, sensul tradițional al cuvântului fraudă <sup>2)</sup>.

Dacă intențiunea răutățeeasă din partea debitorului lipsește, actul lui va fi deci respectat, ori cât de daunator ar fi, pentru că creditorii nestipulând nici o garanție reală de la dênsul, trebuie să sufere toate consecințele administrațiunii sale, chiar dacă această administrație n'ar fi bună.

Această condiție, adecă cunoștința ce debitorul are că prin actul seu aduce o pagubă creditorilor sei, este neaparată chiar în privința actelor cu titlu gratuit, de ex., în materie de donațiune, de renunțare la usufruct (art. 562) <sup>3)</sup>, de renunțare la o moștenire (art. 699) <sup>4)</sup>, etc., de și aceste două din urmă texte nu vorbesc de fraudă, ci numai de pagubă, pentru că paguba este aici sinonimă de fraudă, și pentru că acțiunea pauliană nu poate să existe fără fraudă <sup>5)</sup> (art. 975).

Frauda este necesară și pentru actele cu titlu gratuit. Controlversă.

<sup>1)</sup> Veđi Baudry, II, 918. Baudry et Barde, I, 657. Marcadé, IV, 497. Demante, V, 82 bis VIII. T. Huc, VII, 220. Mourlon, II, 1175. Giorgio Giorgi, II, 272. Lyon-Caen et Renault, *Droit comm.*, VII, 318. Laurent, XVI, 441. Demolombe, XXV, 185 urm. Vigié, II, 1198. Cpr. Cas. fr. și Trib. Vitré, D. P., 94. I. 263. *Pand. Périod.*, 88. 2. 26. Trib. Besançon. *Pand. Périod.*, 93. 2. 339. C. București și Craiova. *Dreptul* din 1888, No. 56 și din 1890, No. 73.

<sup>2)</sup> „*Quamvis non proponatur consilium fraudandi habuisse, tamen qui creditores habere se scit, et universa bona sua alienavit, intelligendus est fraudandorum creditorum consilium habuisse*“. (L. 17, § 1, Dig., 42, 8, *Quæ in fraudem creditorum*, etc.).

<sup>3)</sup> Veđi t. II a lucrării noastre, p. 650, text și nota 2.

<sup>4)</sup> Veđi t. III a lucrării noastre, p. 355 urm. Cpr. și Baudry et Wahl, *Success.*, II, 2376 urm.

<sup>5)</sup> Baudry et Barde, I, 658 urm. Marcadé, IV, 497. Larombière, 1, art. 1167. No. 14. Demolombe, XXV, 194 urm. Lau-

Această soluție, formal admisă în mai multe legislațiuni străine <sup>1)</sup>, era admisă atât în dreptul roman <sup>2)</sup> cât și în vechiul drept francez <sup>3)</sup>.

### Despre complicitatea celor de al treile.

Am vădut că una din condițiunile esențiale ale acțiunii pauliane este frauda sau reaua credință a debitorului. Naște însă chestiunea de a se ști dacă și cel de al treile, care a contractat cu dânsul, trebuie să fi participat și el la frauda debitorului, sau cel puțin să fi avut cunoștința de ea? La această chestiune se răspunde prin o distincție tradițională :

Acte cu titlu oneros.

De câte ori este vorba de un act cu titlu oneros <sup>4)</sup>, vându-

rent, XVI, 443 urm. T. Huc, VII, 221. Păucescu, I, 384. Arntz, III, 91. Grenier, *Donations*, I, 93. Baudry, II, 918. Tot în acest sens este și jurisprudența. Vezi D. P., 65. 1. 19. D. P., 83. 2. 107. *Pand. Périod.*, 86. 2. 341. Cpr. și C. din București, *Dreptul* din 1887, No. 29. *Pand. Périod.*, 93. 2. 339.—Cu toate acestea, chestiunea este controversată, și unii cer frauda debitorului numai în privința donațiunilor, nu însă și în privința renunțărilor prevăzute de art. 652 și 699 (Demante, V, 82 bis IX și X. Thiry, II, 125 și 647. Duranton, X, 578. Vigie, II, 1199. Cpr. C. Rennes, D. P., 77. 2. 137); iar alții cer numai prejudiciul sau paguba, de câte ori este vorba de un act cu titlu gratuit, fie o donațiune sau o simplă renunțare. Vezi în acest din urmă sens, Aubry et Rau, IV, § 313, p. 135, text și nota 18. Massé-Vergé, III, § 355, p. 414. Duvergier asupra lui Toullier, III, partea II, 354, nota 1. Acest sistem este formal consacrat în codul portughez. Vezi nota următoare.

Dreptul străin.

- 1) Cpr. art. 1377 C. olandez; art. 1235, § 2, C. italian, etc. Vezi, în privința acestui din urmă cod, Giorgio Giorgi, *op. cit.*, II, 270 și 286.—După codul portughez (art. 1035), actul sau contractul cu titlu gratuit poate fi revocat, chiar când părțile contractante au fost de bună credință.
- 2) Vezi L. 1; L. 6, §§ 8 și 12; L. 10, § 1, Dig., 42, 8 și L. 79, Dig., 50, 17, *De diversis regulis juris antiqui*.
- 3) Pothier, *Oblig.*, II, 153 și *Tr. de la communauté*, VII, 533. Ricard, *Donations*, S-a III, No. 747 urm.
- 4) Câte odată chestiunea de a se ști dacă un act este cu titlu oneros sau cu titlu gratuit nu este tocmai ușoară de rezolvit.

Ipoteca conferită prin un act de donațiune.

Astfel, ipoteca conferită prin un act de donațiune, spre a asigura executarea contractului, este un act cu titlu gratuit, pentru că ea nu este de cât accesoriul contractului principal, adică a donațiunii.

Dacă însă ipoteca n'a fost constituită odată cu contrac-

re, schimb, contract dotal, etc., acțiunea pauliană nu va avea loc de cât dacă cel de al treile a fost complice al fraudei.

tul care face să se nască creanța și a cărui accesoriu ea este, ci mai târziu, jurisprudența și doctrina fac următoarea distincțiune: Ipoteca este un act cu titlu gratuit, de câte ori ea a fost conferită pur și simplu pentru a asigura plata unei creanțe *neexigibile* și, în asemenea caz, ea va putea să fie anulată, cu toate că creditorul ipotecar n'ar fi fost complice al fraudei. Cpr. C. Douai și Cas. fr., D. P., 46. 2. 154. Répert. Dalloz, *Supplém.*, tom. IV, v<sup>o</sup> *Contrat de mariage*, 343, nota 1, p. 67. Baudry et Barde, I, 669.

Dacă ipoteca a fost, din contra, constituită pentru asigurarea unei creanțe *exigibile*, ea are caracterul unui act cu titlu oneros, pentru că, de și ea este o adevărată favoare de câte ori debitorul nu era obligat la constituirea ei, totuși, după cum foarte bine dice Curtea de casație din Franția, debitorul unei sume exigibile, care constituie o ipotecă în folosul creditorului acestei sumi, nu face de cât să i acorde ceea ce acesta ar fi putut cere în justiție; de unde și conclusiunea neaparată că asemenea concesiune întruște toate caracterele unui contract cu titlu oneros. Cpr. Cas. fr., D. P., 83. 1. 296 și Baudry et Barde, I, 669.

Unele acte sunt cu titlu gratuit față cu debitorul, și cu titlu oneros față cu terțiul care a contractat cu dânsul. Astfel, creditorii aceleia care s'a constituit fidejursor (art 1652 urm.) nu vor putea să atace acest act prin acțiunea pauliană, de cât dacă creditorul, în folosul căruia fidejusiunea a fost consimțită, este complice al fraudei. Cpr. Cas. fr., D. P., 54. 1. 248 și Sirey, 55. 1. 751. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 140. Baudry et Barde, I, 670. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, II, 305. Păucescu, I, 421.

Chestiunea de a se ști dacă constituirea de zestre este sau nu un contract cu titlu oneros, a dat loc la discuțiuni în jurisprudență și mai cu samă în doctrină. Jurisprudența privește generalmente asemenea contract ca un act cu titlu oneros, fără a distinge între femei și barbati. Cpr. D. P., 47. 1. 241. D. P., 48. 1. 172. D. P., 79. 1. 416. D. P., 45. 2. 50. D. P., 47. 4. 169. D. P., 50. 2. 194. D. P., 79. 2. 6. *Pand. Period.*, 88. 2. 26.—Curtea noastră supremă a considerat, din contra, sub legea veche (codul Caragea), constituirea de zestre ca un contract cu titlu gratuit, însă numai față cu persoana înzestrată. Veți Bulet. Cas. S-a civilă, anul 1868, p. 55: „Considerând, dice această decisiune, că de și constituirea unei dote, este în adevăr, achitarea unei obligațiuni, cu toate aceste însă, ea este un contract cu titlu gratuit, de oare ce persoana în favoarea căreia se constituie actul dotal, adică înzestratul, nu este supus la nici o obligațiune către înzestrător, în vreme ce, din contra, con-

Casul în care ipoteca este un contract cu titlu oneros.

Fidejusiune.

Constituirea de zestre. Controversă.



(*consciens fraudis*), adecă dacă el a știut că înstrăinarea la

tractele constituite cu titlu oneros nu pot avea existență, dacă nu există o reciprocitate de obligațiuni între părțile contractante, și prin urmare, recurentul face o eroare de drept propunind că un act dotal este un contract cu titlu oneros, etc.“.

Doctrina face însă mai multe distincțiuni, pe care le vom face și noi.

Casul în care  
constituirea  
dotei emană  
de la femeie.  
Act cu titlu  
oneros.

Și mai înainte de toate, în cât privește ipoteza în care constituirea zestrei ar emana de la femeie, nu mai încăpe indoeală că ea este un contract cu titlu oneros, pentru că, în asemenea caz, barbatul nu este un donatar, ci primește zestrea spre a susține sarcinile căsătoriei, *ad sustinenda onera matrimonii* (art. 1233 C. C.), spre întimpinarea însărcinărilor căsătorești, după cum se exprimă art. 1622 din codul Calimach (1218 C. austriac); de unde și concluziunea că, dacă constituirea zestrei din partea femeii a fost făcută în fraudă creditorilor sei, revocarea nu va putea să aibă loc de cât sub condițiunea de a se stabili că barbatul a fost complice al fraudei. Cpr. Baudry et Barde, I, 672. Baudry, Le Courtois et Surville, *Contrat de mariage*, I, 242. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 138. Laurent, XVI, 455, p. 530. Păncescu, I, 411. Fuzier-Herman, *C. civ.*, II, art. 1167, No. 142. Cas. fr., D. P., 49. 1. 324.

Casul în care  
dota a fost  
constituită  
de o a treia  
persoană.  
Act cu titlu  
oneros față  
cu barbatul,  
și cu titlu  
gratuit  
față cu feme-  
ea înzestrată.  
Controversă.

De câte ori dota este constituită de un al treilea (ruda sau străin), există două convențiuni, una între constituitor și viitoarea soție, care fiind o liberalitate, este un contract cu titlu gratuit, și a doua, aceea între femeie și viitorul soț, care este un contract cu titlu oneros, pentru că acest din urmă joacă rolul unui achisitor cu titlu oneros, a unui *cumpărător* sau a unui *creditor*, după expresia jurisconsultului Iulian, „*quodammodo creditor aut emptor intelligitur, qui dotem petit* (L. 19, Dig., 44, 7, *De oblig. et action.*; vezi și L. 25, § 1, *in fine*, Dig., 42, 8, *Quæ in fraud. credit.*); de unde și concluziunea că contractul dotal nu va putea fi anulat pe calea acțiunii pauliane, în privința barbatului, de cât dovedinduse reaua sa credință și complicitatea lui. „Considerând, ăce Curtea noastră supremă, că de și legea nu arată precis și categoric cum trebuie să se considere contractul dotal, totuși, după natura lui și după raporturile juridice la care el dă naștere între înzestrător, femeia înzestrată și barbat, nu poate fi privit de cât ca un act gratuit pentru femeie și oneros pentru barbat, căci femeia primește dota de la înzestrător, fără să se obligă la ceva, pe când barbatul nu primește, în realitate, de cât usufructul ei, și încă chiar și pe acesta cu obligațiunea de a l întrebuința în susținerea sarcinilor căsătoriei; că astfel fiind, instanțele de fond sunt datoare, când actul

care el a participat era prejudiciabilă creditorului, .. *qui*

dotal este atacat de fraudulos, să se conducă, în soluțiunea ce sunt chiesmate a da, de regulele privitoare la actele gratuite sau oneroase, după cum el va fi atacat față de femeie sau față de barbat, etc... (Bulet. Cas., S-a 1, anul 1891, p. 178). Cpr. Tribun. Mehedintzi, *Dreptul* din 1882, No. 84. Veđi și Cas. belg., D. P., 94. 2. 316. Cpr. Laurent, XVI, 452, 455. Baudry et Barde, I, 673 urm. Demolombe, XXV, 211 urm. Baudry, Le Courtois, etc., *Contrat de mariage*, I, 243. Larombière, I, art. 1167, No. 34. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 139, text și nota 27. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, II, 299 urm. Ar. Pascal, în *Gazeta tribun.*, anul 1860, No. 1, p. 2. Cu toate aceste, chestiunea este controversată, și unii consideră contractul dotal ca un act cu titlu gratuit atât în privința barbatului cât și a femeii înzestrate (Krug-Basse, *Revue critique*, t. XIV, anul 1859, p. 257. Campas, *De la révocation des actes faits en fraude*, 49. Duranton, X, 579. C. Riom, decizie casată, D. P., 45. 2. 91); ear alții îl consideră ca un act cu titlu oneros, în privința ambelor părți. Veđi în acest din urmă sens, Bédarride, *Du dol et de la fraude*, IV, 1470 urm. Păucescu, I, 413 urm. Tot în acest sens este și jurisprudența. Cpr. D. P., 48. 1. 66 și 2. 153. D. P., 62. 1. 298. D. P., 79. 1. 416. Trib. Teleorman (I. Ph. Ghețu președ.) *Curierul judiciar* din 1896, No. 1. Veđi asupra acestei controverse, t. IV a lucrării noastre, p. 363, nota 1 și Pand. fr., *Répert. t. II, Action paulienne*, 132 urm. Mai veđi încă Lyon-Caen et Renault, *Droit comm.*, VII, 325 urm.

Venim, în fine, la ultima ipoteză care se poate întâmpla, și anume, la cea în care zestrea ar fi fost constituită de un părinte sau de un străin, direct în folosul barbatului. Jurisprudența vede și aici un contract cu titlu oneros. (Cpr. Cas. fr., C. Bourges, Bordeaux, etc. D. P., 48. 1. 66 și 2. 153. D. P., 71. 2. 108. D. P., 79. 2. 6. D. P., 87. 1. 257. *Pand. Périod.*, 87. 1. 100. D. P., 88. 2. 42, etc. *Idem*. Păucescu, I, 419. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 135. Doctrina însă răspunde cu drept cuvânt că contractul, în specie, este cu titlu gratuit, întocmai ca și constituirea zestreii făcută de un al treilea femeii. Veđi în acest sens, Baudry et Barde, I, 676. Demolombe, XXV, 214. Laurent, XVI, 453. Larombière, I, art. 1167, No. 34. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 140. C. Caen, 7 martie 1870. D. P., 70. 2. 97; Sirey, 70. 2. 281, și nota lui Labbé. Curtea din Caen discută chestiunea de a se ști dacă donațiunea făcută barbatului prin contractul de căsătorie este un act cu titlu oneros sau cu titlu gratuit, și o resolve în acest din urmă sens pe motive puternice, nu din cauza aplicării art. 975, ci a art. 721, 722 C. comercial; însă, și într'un caz și în altul, chestiunea este aceiaș.

*sciens debitorem in fraudem creditorum hoc facere*<sup>1)</sup>. Deci, dacă cel de al treile n'a știut că actul s'evêrsit de d'ensul împreună cu debitorul aduce vre o pagubă creditorilor, ceea ce se apreciază în mod suveran de judecătorii fondului, acțiunea pauliană nu poate avea loc<sup>2)</sup>. „*Quare si quid in fraudem creditorum factum sit, si tamen is qui cepit, ignoravit, cessare videntur verba edicti*“ (L. 6, § 8, Dig., 42, 8, *Que in fraudem creditorum*).

Acte cu titlu gratuit.

Dacă actul este însă cu titlu gratuit (donațiune, etc.), complicitatea terțiului nu se mai cere. Această distincțiune, pe care Romanii o făceau între actele cu titlu oneros și acele cu titlu gratuit<sup>3)</sup>, este admisă fără nici o contradicere atât în doctrină cât și în jurisprudență. „Considerând, dice tribunalul de Ilfov, într'o sentință dată sub le-

Donațiunea făcută de unul din soți celuilalt prin contract de căsătorie. Act cu titlu gratuit.

Dar dacă toate chestiunile care le am examinat mai sus sunt controversate, nu mai încapе îndoială că donațiunea ce unul din viitorii soți ar face celuilalt soț prin contractul de căsătorie (art. 936), nu și perde caracterul seu de liberalitate. Deci, dacă asemenea donațiune ar fi atacată ca făcută în fraudă creditorilor dăruitorului, revocarea se va pronunța de justiție, cu toate că soțul gratificat n'ar fi fost de rea credință. Baudry et Barde, I, 679. T. Huc, VII, 222. Demolombe, XXV, 217. Giorgio Giorgi, II, 303. C. Pau, 17. dechembrie 1890, D. P., 1892. 2. 18. Cpr. C. Dijon, 11 aug. 1858. D. P., 58., 2. 189.

<sup>1)</sup> L. 6, § 8, Dig., 42, 8, *Que in fraudem creditorum*. Veđi și L. 10, § 2, Dig., *eod. tit.*, unde se dice: „*Quod ait pretor sciente, sic accipimus, te conscio et fraudem participante*“.

<sup>2)</sup> Veđi în acest sens, Cas. rom., C. Craiova și București, Trib. Mehedinți, Iași, Ilfov, Suceava, etc. Bulet. Cas., S-a I, 1887, p. 440 și 1891, p. 148. *Dreptul* din 1890, No. 69 și 73. *Dreptul* din 1887, No. 23; din 1885, No. 47; din 1884, No. 33 și 62; din 1883, No. 14, 19 și 30. *Dreptul* din 1882, No. 84. Cpr. C. din București, *Dreptul* din 1895, No. 50. În cât privește jurisprudența franceză, veđi, între decisiile cele mai recente, D. P., 88. 2. 259. D. P., 92. 2. 198. *Pand. Périod.*, 93. 2. 239. D. P., 95. 1. 486. *Pand. Périod.*, 96. 1. 22. D. P. 96. 1. 519. Cpr. Laurent, XVI, 446 urm. Demolombe, XXV, 196, 203. T. Huc, VII, 220. Baudry, II, 919. Vigie, II, 1200. Baudry et Barde, I, 660. Répert. Dalloz, *Supplém. Oblig.*, 344 urm. Demante, V, 82 bis XI. Larombière, I, art. 1167, No. 30. Thiry, II, 648. Mourlon, II, 1176. *Pand. fr.*, II, *Action paulienne*, 83 urm., și toți autorii.

<sup>3)</sup> „*Si cui donatum est, dicimus non esse querendum an sciente eo cui donatum, gestum sit; sed hoc tantum, an fraudentur creditores*“ (L. 6, § 11, Dig., 42. 8). Cpr. și L. 6, § 13, Dig., *eod. tit.*

gea veche (8 dechembrie 1861, N. Blaramberg președ.), că, în dreptul roman și în legislațiunile străine, ceea ce se cere spre a se da loc la acțiunea în revocațiune (pauliană), este fraudă; că elementele ce o constituiesc sunt voința de a vatama și prejudiciul real cauzat creditorilor; că, dacă obicinuît se mai cere și o altă condiție, adecă complicitatea persoanei căreia s'a dat lucrul, *această condiție nu este cerută* <sup>1)</sup> *de câte ori este vorba de o liberalitate, de un act cu titlu gratuit* etc... <sup>2)</sup>.

Așa dar, doctrina și jurisprudența disting între actele cu titlu oneros și acele cu titlu gratuit. Eată pe scurt motivele acestei distincțiuni tradiționale: Creditorii care exercită acțiunea pauliană cer repararea unui prejudiciu, *certant de damno vitando*. Dacă asemenea acțiune se îndreptează contra unui achisitor cu titlu oneros, situațiunea creditorului este egală cu cea a dobânditorului, fiind că și acesta urmărește repararea unei pagube (*certat de damno vitando*), de oare ce el a dat un echivalent în schimbul bunului dobândit de la debitor. Ambele părți fiind deci în aceeași poziție, *in pari causa*, preferența se va da celui de al treile care a contractat de bună credință cu debitorul: „*In pari causa, melior est causa possidentis*, sau *In pari causa possessor haberi debet*“. (L. 128, Dig., 50, 17) <sup>3)</sup>.

Justificarea  
acestei dis-  
tincțiuni.

1) În sentință se dice *exigeată*. Se vede că mania neologismelor, care ne schimosesc limba, a existat în toate timpurile.

2) *Gazeta Tribun.* (primul ȋiar juridic fundat în țară de Aristide Pascal), anul 1862, No. 44, p. 367.

În cât privește jurisprudența franceză, veđi, între decisiile cele mai recente, D. P., 79. 1. 416. D. P., 81. 2. 203. D. P., 84. 2. 217. *Pand. Périod.*, 86. 2. 341. *Pand. Périod.*, 87. 2. 78. D. P., 87. 1. 401. D. P., 92. 2. 27. *Pand. Périod.*, 93. 2. 339. Doctrina este de asemenea unanimă. Veđi Baudry, II, 919. Baudry et Barde, I, 660. Vigé, II, 1200. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 106. Laurent, XVI, 446. Demolombe, XXV, 196, 197. T. Huc, VII, 220, 221. Larombière, I, art. 1167, No. 26 și 30. *Pand. fr.*, II, *Action paulienne*, 85, și autorii citați *suprà*, p. 230, nota 2. Codul italian (art. 1235), codul olandez (1377) și codul portughez (art. 1034, 1035), sunt formali în această privință. Veđi *suprà*, p. 226, nota 1.

3) „Dacă este indoeală care din cei ce se judecă pentru vre- un lucru, are drit mai puternic asupra aceluî lucru, ȋice Art. 423 C. Calimach. art. 423 din codul Calimach (324, *in fine*, C. austriac), atunci se dá stăpânitorului protimisire“.

Dacă însă cel de al treile a fost de rea credință, adică a știut, după cum se exprimă Curtea din Craiova <sup>1)</sup>, că înstrăinarea la care el a participat era păgubitoare creditorilor, atunci el nu mai merită protecțiunea legii. Nu tot astfel sunt lucrurile când creditorii care exercită acțiunea pauliană se găsesc în fața unui dobânditor cu titlu gratuit, de ex., un donatar, care a primit bunul debitorului, fără a da nimic în schimb. Acest achisitor luptă, în adevăr, pentru a dobândi un beneficiu (*certat de lucro captando*), ear nu pentru a înlătura o pagubă, ca creditorii care atacă actele debitorului lor. Intre doi adversari, din care unul (creditorul) *certat de damno vitando*, și altul (cel de al treile), *certat de lucro captando*, legea dă precădere creditorului, dreptul seu fiind mai sacru, chiar dacă cel de al treile ar fi fost de bună credință, pentru că, după cum se exprimă o lege din Digeste <sup>2)</sup>, „nu se face, în asemenea caz, nici un rău donatarului care a ignorat frauda, fiind că, în realitate, nu-i se aduce nici o pagubă, ci i se rădică numai mijlocul de a câștiga ceva. <sup>3)</sup>).

Donatarul păstrează fructele dobândite de bună credință. Art. 485.

În contractele cu titlu gratuit, cel de al treile nu va putea deci să păstreze câștigul care rezultă pentru dânsul din actul fraudulos, *chiar dacă el ar fi de bună credință*, însă fiind că acțiunea pauliană exercitată de creditorii dâruiitorului, nu poate fi pentru donatar o cauză de sărăcie, se admite că acesta nu va fi obligat la restituire de cât în limitele în care s'a înbogățit, ... *quatenus locupletior factus est, ultra non* (L. 6, § 11, *in fine*, Dig., 42, 8), putând chiar să păstreze fructele lucrului dâruiit, dacă el le a dobândit de bună credință (art. 485) <sup>4)</sup>.

<sup>1)</sup> Vezi *Dreptul* din 1890, No. 73. Vezi și *suprà*, p. 228 urm.

<sup>2)</sup> „*Nec videtur injuria affici is qui ignoravit, cum lucrum extorqueatur, non damnum infligatur*“ (L. 6, § 11, *in medio*, Dig. 42, 8, *Quae in fraudem creditorum*).

<sup>3)</sup> Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 153. Baudry, II, 919. Laurent, XVI, 446. Demolombe, XXV, 197. Thiry, II, 648, *in fine*. Pand. fr., II, *Action paulienne*, 85. Larombière, I, art. 1167, No. 26. Gaston May, *Dr. romain*, p. 585, No. 291. Baudry et Barde, I, 660, p. 570. Demante, V, 82 bis XI, și toți autorii.

<sup>4)</sup> Baudry et Barde, I, 661. Demolombe, XXV, 258. Demante, V, 82 bis XI, *in fine*, p. 132. Larombière, I, art. 1167, No. 29. T. Huc, VII, 221, *in fine*, p. 297. C. Caen, D. P., 84. 2. 217.

Judecătorii fondului sunt suverani pentru a decide dacă a existat fraudă atât din partea celui de al treile cât și din partea debitorului <sup>1)</sup>, și cel de al treile va fi, după cum am văzut, socotit de rea credință, de câte ori se va decide că, în momentul contractării, el a știut că înstrăinarea consimțită de debitor era prejudiciabilă creditorilor și punea pe aceștia în neputință de a și realiza creanța lor <sup>2)</sup>.

Existența fraudei este o chestie de fapt.

Judecătorii apreciază de asemenea în mod suveran dacă actul atacat este cu titlu gratuit sau cu titlu oneros. Decisia lor ar fi însă supusă controlului casației, de câte ori ei ar tăgădui natura și caracterele juridice ale actului a cărui elemente ei le au constatat <sup>3)</sup>.

Dovedirea elementelor acțiunii pauliane sunt, potrivit art. 1169, în sarcina creditorului reclamant. (Vezi *supra*, p. 222, nota 3).

Dovedirea elementelor acțiunii pauliane.

Pentru a isbuti în această acțiune, creditorul va tre-

<sup>1)</sup> Cpr. Laurent, XVI, 442. Larombière, I, art. 1167, No. 41. Baudry et Barde, I, 664. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, II, 273. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 101. Cas. Roma, 5 mai 1879. *La Legge*, 79. 1. 695. Cas. rom., *Dreptul* din 1879, No. 28 și *Dreptul* din 1885, No. 59. „Considerând, țice această din urmă decisiune, că constatarea relei credințe fiind o chestiune de fapt, pe care instanțele de fond o deduc din împrejurările cauzei în mod suveran, ca atare nu se poate formula un mijloc de casare în această privință, etc...” Cpr. Cas. fr., *Pand. Périod.*, 89. 1. 428. D. P., 90. 1. 260. *Pand. Périod.*, 91. 1. 64. *Pand. Périod.*, 96. 1. 312. D. P., 96. 1. 519, etc.

<sup>2)</sup> C. Craiova, *Dreptul* din 1890, No. 73. Cpr. Cas. fr., D. P., 95. 1. 486. *Pand. Périod.*, 1896. 1. 22. Trib. Vitre, *Pand. Périod.*, 88. 2. 26.—Simpla cunoștință a celui de al treile că debitorul avea datorii, nu este suficientă; el trebuie să cunoască insolabilitatea sa: „Considerând, țice Curtea din București, că din spiritul legii reesă că încetarea de plăți determinativă a stărei de faliment trebuie să fie reală, așa că o stare de jenă, diferite imprumuturi și chiar un pasiv excedând activul, nu puteau fi luate ca bază pentru fixarea datei încetării plăților și, prin urmare, cunoștința acestei împrejurări de către un terțiu nu poate justifica cunoștința stărei de încetare a plăților cerută de lege, etc...” (*Dreptul* din 1892, No. 50). Cpr. Al. Degre, *Dreptul* din 1891, No. 10, p. 75. Baudry et Barde, I, p. 571, nota 4. Veți și L. 10, § 2, Dig. 42, 8, unde se țice: „Non enim sufficit me scire eum quocum contraho creditores habere”.

<sup>3)</sup> Cas. fr., D. P., 69. 1. 200. Cpr. Baudry et Barde, I, 664.

bui deci să dovedească : 1<sup>o</sup> prejudiciul, adecă că actul a cărui revocare se cere a făcut pe debitor insolvabil sau cel puțin i-a mărit insolvabilitatea ; 2<sup>o</sup> fraudă sau reaua creștință a debitorului ; 3<sup>o</sup> și în fine, complicitatea celor de al treile, de câte ori e vorba de un contract cu titlu oneros <sup>1)</sup>).

1) Cpr. Cas. fr., C. Paris și Trib. Rennes. D. P., 95. 1. 486. D. P., 92. 2. 198. D. P., 93. 2. 246. Baudry et Barde, I, 665. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 96.—Nu s'ar putea anula un act sub cuvânt numai că el ar fi fost considerat, chiar cu o aparență oare care de dreptate, ca suspect într-o instanță anterioară. C. Alger, D. P., 96. 2. 343.

Există însă casuri în care creditorii sunt scutiți de a dovedi fraudă debitorului și colusiunea celor de al treile :

1<sup>o</sup> Astfel, în cazul art. 1843 C. C., după o doctrină care tinde a deveni constantă, creditorii ar putea să ceară anularea renunțării la prescripție făcută de debitorul lor, fără a dovedi nici fraudă acestuia, nici complicitatea celor de al treile, ci numai paguba sau prejudiciul, adecă interesul ce ei ar avea a invoca prescripția, pentru că renunțarea la prescripție nu este un act nici cu titlu oneros, nici cu titlu gratuit, ci un act de o natură particulară, la care art. 975 nu se aplică, din cauza dificultăților la care aplicarea principiilor acțiunii pauliane ar da naștere. Veți *supra*, p. 202, nota 2. Cpr. Giorgio Giorgi, II, 322. Dacă există sau nu renunțare din partea debitorului la o prescripție câștigată, aceasta e o chestie de fapt, pe care judecătorii fondului o apreciează în mod suveran. Cas. fr., *Pand. Period.*, 97, 1. 269.

Fostul și regretatul nostru profesor de drept comercial de la Paris, F. Rataud, resumă acest sistem în termenii următori : „De câte ori debitorul a perdut dreptul de a opune o prescripție dobândită și prin aceasta a devenit insolvabil sau și a mărit insolvabilitatea, de atâte ori acei care erau creditorii lui în acel moment pot să opue această prescripție“. *Revue pratique*, anul 1856, t. I, p. 481 urm. Veți în acelaș sens, Baudry et Tissier, *Prescription*, 117. Baudry, III, 1597. Marcadé, *Prescription*, art. 2225, No. II, p. 44, 45. Păucescu, I, 426. Demolombe, XXV, 223. Thiry, IV, 597. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 136, nota 18 și VIII, § 775, p. 449, 450. Cpr. C. Orléans și Cas. fr. D. P., 55. 2. 234. D. P., 65. 1. 265. Trib. Annecy, 11 aug. 1887. Veți *Pand. fr.*, *Obilg.*, I, 2830. Cu toate acestea, chestiunea este controversată, și mai multe sisteme sunt în prezență. Veți diferitele sisteme arătate în Baudry et Tissier, *op. cit.*, 113 urm., în Mourlon, III, 1794 și în Demolombe, XXV, 219 urm.

2<sup>o</sup> Un alt caz în care creditorii nu vor avea a dovedi fraudă debitorului lor și colusiunea celor de al treile, este acel prevăzut de art. 514 Pr. civ. În adevăr, înstrăinările făcute de debitor în urma celei dintâi publicări de urmărire fiind nule de drept, adecă trebuind neaparat a fi anu-

Anularea  
renunțării la  
prescripție.  
Art. 1843.  
Controversă.

Art. 514 Pr.  
Civ.

Atât fraudă debitorului cât și acelor de al treile, în Dovedirea fraudăi.  
casurile în care ea este necesară, se poate în tot-deauna

late de justiție, la cererea părților interesate, creditorii vor dovedi numai că urmărirea începuse, și înstrăinarea va cădea, fie că ea a fost făcută cu titlu oneros, sau cu titlu gratuit. Cpr. Cas. rom și C. din București, *Dreptul* din 1896. No. 58 și din 1883, No. 5. Păncescu, I, 439.

Prin înstrăinare, legiuitorul înțelege nu numai înstrăinarea directă, dar și cea indirectă, precum este ipoteca, pentru că, spre a putea ipoteca un imobil, trebuie a avea capacitatea de a-l înstrăina (art. 1769 C. C.). Cas. rom., S-a I, Bulet. 1887, p. 15.—*Contrà*. Trib. apel Tulcea (decisie casată). *Dreptul* din 1884, No. 65. Proibițiunea legii se întinde de asemenea la ori ce înstrăinare parțială consimțită prin ori ce mod, la ori ce desmembrare a proprietății, și în fine, la ori ce concesiune de drepturi reale, cu titlu oneros sau gratuit, precum usufruct, servitute, etc., asupra imobilului urmărit. Veți A. Bellot, *Pr. civ. du canton de Genève*, p. 267, 268 (ed. din 1870).  
Ce se înțelege prin înstrăinare.

Cât pentru închirierile și arendărele făcute de debitor în urma publicațiunilor de vânzare, art. 516 din Pr. civ. cuprinde următoarea dispozițiune: „Inchirierile sau arendărele făcute de debitor după publicațiuni, dice acest text, vor fi anulate, dacă creditorul sau creditorii ce urmăresc vor cere aceasta.—Inchirierile sau arendărele dinainte, nu vor putea fi anulate în totul sau în parte, de cât când vor fi fost făcute în fraudă creditorilor. Nu se vor ține în samă plățile prin anticipațiune, făcute în contra clauselor cuprinse în contractul de închiriere sau arendare“. Așa dar, legiuitorul scutește pe creditori de proba fraudei, când ei cer revocarea închirierilor sau arendărelor făcute de debitor în urma publicațiunilor, sau a plăților făcute de chiriaș ori arendaș contra clauselor contractului. Cpr. Gr. Păncescu, I, 429. Numai creditorii urmăritori pot, până în momentul adjudecării, cere anularea închirierilor sau arendărelor făcute de debitor în urma publicațiunilor; adjudecatorul n'o poate cere. Cas. rom., Trib. Brăila și C. București. Bulet. 1884, S-a 1, p. 100. *Dreptul* din 1883, No. 35 și din 1887, No. 55.—Veți însă C. din București, *Dreptul* din 1883, No. 82.  
Art. 516 Pr. civ.

3° În fine, codul de comerț cuprinde oare care presupțiuni de fraudă, pe care trebuie să le enunțăm în treacăt, de și ele nu se aplică în materie civilă. Veți p. 246, nota 5.

Art. 721 din acest cod, făcând aplicațiunea art. 975 C. C., declară că toate actele, plățile și înstrăinările făcute de un falit în fraudă și în paguba creditorilor sei, în ori ce timp ar fi fost făcute, adecă fie înaintea declarațiunii de faliment, fie chiar înaintea datei încetării plăților, vor fi neaparat anulate de justiție, după cererea creditorilor, bine înțeles, dacă aceștia vor stabili elementele acțiunii pauliane.  
Art. 721 C. com.



stabili cu marturi și presupțiuni precise, grave și concor-

Art. 722 C.  
com.

Apoi, art. 722 din acelaș cod, stabilind până la dovada contrară o presupțiune de fraudă în contra falitului, declară că se presupun făcute în fraudă creditorilor și se *anulează* (termenii legii sunt imperativi), față cu masa creditorilor, următoarele acte, *dacă sunt survenite în urma datei încetării plăților*:

1° Toate actele, plățile și înstrăinările cu titlu oneros, când cel de al treile *cunoștea starea de încetare a plăților* în care se afla comerciantul, cu toate că acesta nu era încă declarat falit;

2° Actele și contractele comutative, în care valorile date sau obligațiunile luate de falit întrec cu mult ceea ce i s'a fost dat sau promis;

3° Plățile datoriei ajunse la scadență și exigibile, care nu au fost efectuate în bani sau cu efecte de comerț;

4° Gagiurile, antichresele și ipotecile constituite asupra bunurilor debitorului. Cpr. C. din București, *Curierul judiciar* din 1896, No. 4 și *Dreptul* din 1896, No. 9. Trib. Fălciu, *Dreptul* din 1895, No. 7. Se înțelege că este vorba în specie numai de ipotecile convenționale, nu însă și de acele legale. Veți Calamandrei, *Il fallimento*, I, 215.

Aceiaș presupțiune de fraudă are loc și pentru actele, plățile și înstrăinările cu ori ce titlu făcute în cele de ce zile anterioare declarațiunii de faliment, chiar în lipsa punctelor extreme sus enunțate.

Art. 723 C.  
com.

Inscripțiunile ipotecare luate în virtutea unui titlu recunoscut valabil nu intră în dispozițiile art. precedente, *dacă sunt anterioare sentinței declarative de faliment*; de unde rezultă că ori ce inscripție pentru conservarea nu numai a unei ipoteci, dar și a unui privilegiu, de și legea nu vorbește de acest din urmă, motivele fiind aceleași, poate fi luată asupra bunurilor falitului, însă numai *până în ziua declarațiunii de faliment*, inscripțiunea luată în acea zi fiind nulă, pentru că hotăririle nu cuprind oara, ci numai ziua când ele se dau. C. Amiens, D. P., 57. 2. 35. Lyon-Caen et Renault, *Droit comm.*, VII, 203 și 281. — Inscripțiunea este nulă și fără nici un efect față cu masa credală, dacă ea a fost luată în baza unei hotărâri pronunțate în urma declarațiunii de faliment, chiar pentru o datorie *anterioară*. Cas. fr., D. P., 74. 1. 166. — Creditorul a cărui inscripție ar fi fost luată înaintea declarațiunii de faliment a debitorului, va putea însă, în urma acestei declarațiuni, să iee o inscripție suplimentară pentru siguranța dobândilor nepăstrate prin inscripția principală, pentru că prohibițiunea art. 723 nu se referă de cât la inscripția principală. Cas. fr., D. P. 50. 1. 102. Cpr. D., 78. 2. 70. Lyon-Caen et Renault, *Droit comm.*, VII, 292. Aubry et Rau, III, § 285, p. 425, text și

dante, pentru că creditorii au fost în imposibilitate de a-și procura o dovadă scrisă (art. 1198, § 1) <sup>1)</sup>.

### Despre sub-achisitori (Controversă).

Am văzut că acțiunea pauliană se poate exercita contra celor de al treile, care, într'un contract cu titlu oneros încheiat cu debitorul, ar fi participat la fraudă acesuia. Ce trebuie să decidem în privința sub-achisitorilor, adică acelora cărora cel de al treile ar fi transmis și el, la rëndul seu, fie cu titlu oneros, fie cu titlu gratuit, bunul dobândit de la debitor?

S'a dis că, de câte ori acțiunea pauliană este admisibilă contra primului achisitor, de atâtea ori ea se resfrânge neaparat contra sub-achisitorilor, chiar când ei ar fi contractat cu titlu oneros și de bună credință, adică fără a cunoaște insolvabilitatea debitorului. La prima vedere, acest sistem s'ar părea foarte logic; în adevăr, dobânditorul primitiv neavând de cât un drept revocabil, n'a putut să transmită altora de cât un drept de aceeași natură, prin aplicațiunea maximei *Nemo plus juris ad alium transferre potest quam ipse habet* (L. 54, Dig., 50, 17) <sup>2)</sup>; și fiind că, în

nota 27.—*Contrà*. Demangeat asupra lui Bravard, *Dr. comm.*, V, p. 298, *ad notam*. Boistel, *Dr. comm.*, 916.—O inscripție perimată n'ar putea însă fi reînviată în urma declarațiunei de faliment. Cas. fr. D. P., 64. 1. 105. Cpr. asupra art. 721 urm. C. com., care, cu oare care deosebiri de redacție, există și în codul francez, Baudry et Barde, I, 681. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, VII, 394 urm., p. 332 urm. Calamandrei, *Il fallimento* (Torino, 1883), I, 200 urm. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, II, 371 urm. H. Vidari, *Corso di diritto commerciale*, VIII, supra art. 708 urm.

<sup>1)</sup> Cas. rom., S-a I., Bulet. 1880, p. 71. Tribun. Ilfov, Iași, Putna, etc. C. din București, Craiova, etc. *Dreptul* din 1893, No. 15; *Dreptul* din 1890, No. 73; din 1888, No. 56; din 1887, No. 23; din 1884, No. 62; din 1883, No. 19 și 30. Cpr. Laurent, XVI, 450. Demolombe, XXV, 204. Mourlon, II, 1175. Duranton, X, 586. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 97 urm. Baudry, II, 921. Baudry et Barde, I, 666. Pand. fr., II, *Action paulienne*, 218. Larombière, I, art. 1167, No. 41, și toți autorii.

<sup>2)</sup> Această maximă este literalmente tradusă în codul Calimach: „De obște nu poate nimene să dea altuia mai multe drituri de cât acele ce el însuș are“, dice art. 580, *in fine*, din codul Calimach (442 C. austriac). Vezi și art. 1521 din acelaș cod (1138 C. austriac). Cpr. art. 1770 C. C. actual.

specie, dreptul primului achisitor s'a desființat, trebuie să cadă și dreptul sub-achisitorilor: *Resoluto jure dantis, solvitur jus accipientis* <sup>1)</sup>).

În soluția tradițională, admisibilă, după majoritatea autorilor, și astăzi, se face însă următoarea distincțiune:

Dacă primul achisitor, care a tratat direct cu debitorul nu poate fi atins prin acțiunea pauliană, adevărat dacă el a dobândit bunul cu titlu oneros și de bună credință, fără a avea cunoștința de insolvabilitatea debitorului, acțiunea nu va putea fi exercitată nici în contra sub-achisitorului, care a dobândit un drept irevocabil, așa precum îl avea și primul achisitor <sup>2)</sup>).

De câte ori acțiunea pauliană poate, din contra, să fie exercitată contra primului achisitor, de atâte ori ea se va refrînge și asupra sub-achisitorilor. Cu alte cuvinte, sub-achisitorii sunt supuși exercițiului acțiunii pauliane: 1° de câte ori ei au dobândit bunul cu titlu gratuit <sup>3)</sup>; și 2° de câte ori ei l'au dobândit cu titlu oneros, fiind de rea credință. Prin urmare, de câte ori sub-achisitorul a dobândit bunul cu titlu oneros, însă *de bună credință*, el este la adăpost de ori ce acțiune, fraudă neputînd strica de cît autorului ei, ... *quia dolus ei duntaxat nocere debet, qui eum admisit* (L. 9, Dig., 42, 8). Regulele *Resoluto jure dantis*, etc., și *Nemo plus juris ad alium transferre potest quam ipse habet*, nu sunt deci aplicabile acțiunii pauliane, după cum vom vedea că ele nu sunt aplicabile, într'o părere, nici acțiunii în simulațiune. Acțiunea pauliană nu este, în adevăr, o acțiune în revendicare (reală), ci o acțiune în despăgubire (personală). Prin ea nu se revoacă în totul înstrăinarea: ea continuă să existe între debitor și cel de al treile, și numai prin o ficțiune, averea se consideră ca

<sup>1)</sup> Veți în acest sens, Laurent, XVI, 465 urm. Aubry et Rau, § 313, în ediția a III-a și în ed. precedente. Duvergier asupra lui Toullier, III, partea II, p. 227, nota 1. *Haute-Cour des Pays-Bas (Hollande)*, 28 martie 1884, Sirey, 85. 4. 9.

<sup>2)</sup> Acțiunea pauliană ar fi însă, prin excepție, admisibilă contra sub-achisitorilor, dacă, din capul locului, prima vânzare ar fi avut tocmai de scop ascunderea fraudei concertată între debitor și viitorul sub-achisitor. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 137, nota 23. Demolombe, XXV, 199, *in fine*. Baudry et Barde, I, p. 573, nota 3.

<sup>3)</sup> Cpr. C. Gand, 6 april 1889, decizie citată de Baudry et Barde, I, p. 574, nota 1, pe care însă n'am putut s'o controlez.

readusă în patrimoniul debitorului pentru despăgubirea creditorilor săi. Or, această ficțiune nu poate fi întinsă la sub-achisitori. <sup>1)</sup>

Dar dacă buna credință a sub-achisitorului are de efect de a 'l pune la adăpost de exercițiul acțiunii pauliane, primul achisitor rămâne, cu toate aceste, supus exercițiului acestei acțiuni, de câte ori el a contractat cu titlu gratuit, sau a fost complice al fraudei, dacă contractul era cu titlu oneros; de unde rezultă că, la caz de a fi vândut lucrul primit de la debitor, el va trebui să restituie creditorilor reclamanți prețul ce ar fi primit de la sub-achisitorul de bună credință ... *in solidum pretium rei, quod accepit tenebitur* (L. 9, *in fine*, Dig., 42, 8), sau valoarea lucrului, dacă acesta a fost vândut cu un preț care nu reprezintă valoarea sa reală, sau în fine, să le cedeze creanța ce el are în contra sub-achisitorului, dacă prețul se datorește încă de acest din urmă.

Dacă primul achisitor este un donatar de bună credință, el va restitui creditorilor numai suma cu care s'a înbogățit, sau le va ceda creanța prețului, în caz când acest preț i s'ar datori încă <sup>2)</sup>.

1) Veți în acest sens, Cas. rom., C. București și Trib. Brăila. Bulet. S-a 1, anul 1880, p. 396. Bulet. din 1890, p. 1100. *Dreptul* din 1890, No. 67; din 1888, No. 56 și din 1883, No. 14. Cpr. C. Orléans și Dijon. D. P., 77. 2. 113 și Sirey, 79. 2. 21. Cas. Palermo, 30 iunie 1888, *Il Foro italiano*, 88, 1, 1217. *Id. La Legge*, 88, 2. 630. Cas. belg. D. P., 94. 2. 317. Al. Degre, *Dreptul* din 1891, No. 10. Bédarride, *Du dol et de la fraude*, IV, 1764. Baudry et Barde, I, 667. Baudry, II, 920. Vigîe, II, 1201. Giorgio Giorgi, II, 309. Marcadé, IV, 499 bis. Demante, V, 82 bis XII. Larombière, I, art. 1167, No. 46. Demolombe, XXV, 200. Duranton, X, 582 urm. T. Huc, VII, 223. Aubry et Rau (care, în edițiile precedente se pronunțase în sens contrar), IV, § 313, p. 137, text și nota 24. Massé-Vergé, III, § 555, p. 415, nota 11. Păucescu, I, 437. Pand. fr., II, *Action paulienne*, 108, 270. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 148 urm. Veți și *infra*, rubrica: *Efectele acțiunii pauliane*.

2) Cpr. Baudry et Barde, I, 668, 719. Demolombe, XXV, 202. Larombière, I, art. 1167, No. 48. Veți și *infra*, rubrica: *Efectele acțiunii pauliane*.

### Persoanele care pot exercita acțiunea pauliană sau revocatorie.

Acțiunea pauliană aparține creditorilor care au fost victima fraudei, precum și persoanelor care au fost subrogate în dreptul lor <sup>1)</sup>).

Remâne însă bine înțeles că creditorii trebuie să fie serioși și legitimi, și că cei de al treile ar putea în tot-dea-una să dovedească lipsa de serioșitate a creanței lor, în care caz acțiunea ar fi respinsă pentru lipsă de calitate <sup>2)</sup>).

Dreptul fie  
cărui credi-  
tor în parte.

Această acțiune aparține fie-cărui creditor în parte și în mod individual, de și textul art. 975 vorbind *de creditori*, la plural, pare a presupune concursul neaparat al tuturor creditorilor <sup>3)</sup>).

Acțiunea  
pauliană nu  
aparține nici  
într'un caz  
debitorului.

<sup>1)</sup> Cas. fr., 25 iunie 1895. *Pand. Périod.*, 1896, 1. 22. Acțiunea pauliană nu aparține deci într'un caz însuș debitorului, pentru că el a înstrăinat dreptul său, și creditorii exercită acest drept în numele lor personal (art. 975), ear nu în numele debitorului lor, ca în cazul art. 974 (veți *suprà*, p. 195, 218, 221). Cpr. Larombière, I, art. 1167, No. 13. Thiry, II, 643. Baudry et Barde, I, 710. Laurent, XVI, 494. *Pand. fr.*, *Action paulienne*, No. 15, 16. C. Toneanu, *Curierul judiciar* din 1894, No. 4. Trib. Covurului (Gr. Alexandrescu președ.). *Curierul judiciar* din 1896, No. 2.

Nici repre-  
sentanților  
săi.

Din cele mai sus expuse rezultă că nici reprezentanții debitorului nu au exercițiul acțiunii pauliane. Astfel, ea se refușă administratorului bunurilor debitorului absent (*Pand. fr.*, *Action paulienne*, 32), moștenitorului beneficiar și curatorului moștenirii vacante a debitorului. Cpr. C. Chambéry și Trib. Paris. D. P., 66. 5. 450 și *Pand. Périod.* 93. 2. 144. —Veți însă, în privința curatorului, D. P. 66. 5. 451, No. 2.

Dreptul sin-  
dicului de a  
ataca actele  
frauduloase  
ale falitului.

Sindicul, fie prin sine, fie prin un avocat rënduit de tribunal (art. 733 C. com.), ar putea însă să atace actele frauduloase ale falitului (art. 721 C. com.), în calitate de reprezentant al creditorilor. Cas. fr., D. P., 52. 1. 49. Tot în acest sens este și jurisprudența belgiană. Veți decisiile citate în *Pand. fr.*, *Action paul.* 33. Cpr. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, VII, 312 și 420. T. Huc, VII, 219. Art. 13 din legea germană de la 21 iulie 1879, citată *suprà*, p. 220, nota 1, este formală în această privință. —*Contrà*. C. Rennes, 28 aug. 1848 (decisie casată). Veți D. P., 52. 1. 49.

<sup>2)</sup> Bédarride, *Du dol et de la fraude*, IV, 1418.

<sup>3)</sup> Demante, V, 82 bis V. Baudry, II, 922. Laurent, XVI, 456. *Pand. fr.*, *Action paulienne*, 18. Vigié, II, 1193. Arntz, III, 88. Thiry, II, 644. Baudry et Barde, I, 682. Pëucescu, I, 364.

Dreptul  
roman.

În dreptul roman însă, acțiunea pauliană era o acțiune colectivă, căci ea nu aparținea fie cărui creditor în parte,

Prin excepție însă, la caz de falimentul debitorului, ea se exercită de sindic în numele masei credale, fie care creditor ne mai păstrând, în asemenea caz, dreptul seu individual. (Vezi *suprà*, p. 240, nota 1, *in fine*).

Falimentul  
debitorului.

Acțiunea pauliană aparținând tuturor creditorilor în genere, fără nici o deosebire, poate fi exercitată nu numai de un creditor chirografar, dar și de un creditor privilegiat, amanetar sau ipotecar <sup>1)</sup>, dacă, bine înțeles, bunurile care le servesc drept asigurare ar fi insuficiente, căci altfel ei n'ar avea nici un interes : *Pas d'intérêt, pas d'action* <sup>2)</sup>.

Creditori  
privilegiați,  
ipotecari și  
amanetari.

Acțiunea pauliană aparține și creditorilor a căror termen n'a ajuns încă la scadență, pentru că asemenea acțiune nefiind admisibilă de cât în cazul în care actul atacat a determinat sau macar mărit insolvabilitatea debitorului, în momentul introducerii ei în justiție, dacă o presupunem întemeiată, debitorul a perdut beneficiul termenului (art. 1025) <sup>3)</sup>.

Creditori cu  
termen.

ci reprezentantului masei creditorilor, *curatori bonorum, vel ei cui de ea re actionem dare oportebit*. (L. 1. Pr., Dig., 42, 8).

Lucrurile se petreceau deci aproape cum se petrec astăzi la caz de faliment. Creditorii constituiți în masă intrau în posesiunea averii debitorului lor insolvabil, o vindeau și, dacă nu erau pe deplin plătiți, atacau prin reprezentantul lor actele făcute în fraudă lor. Dacă curatorul bunurilor (sindicul, cum s'ar dice astăzi), pentru un motiv sau altul, nu exercita acțiunea, creditorii alegeau sau făceau să se aleagă prin pretor unul din ei pentru exercițiul acestei acțiuni. Mai mult încă, unul din creditorii putea de la sine și în mod spontan să lucreze în interesul tuturor. Cpr. Accarias, *Dr. romain*, II, 852, p. 945. Pêucescu, I, 448. Baudry et Barde, I, 682, p. 596, text și nota 3.

<sup>1)</sup> Trib. Râmnicu-Vâlcei, *Dreptul* din 1896, No. 29. C. Bordeaux, Toulouse și Cas. fr. D. P., 75. 2. 18. D. P., 78. 1. 291. Sirey, 86. 2. 93. Cpr. Thiry, II, 644. Baudry et Barde, I, 683, 684. T. Huc, VII, 219. Laurent, XVI, 457. Vigié, II, 1194. Demolombe, XXV, 228. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 130, text și nota 2. Bédarride, op. cit., IV, 1435. Giorgio Giorgi, II, 263. Répert. Dalloz, *Supplém., Oblig.*, 360. Pand. fr., *Act. paul.*, 20. Larombière, I, art. 1167, No. 23, 24. Pêucescu, I, 364. Fuzier-Herman, II, art. 1167, No. 42.

<sup>2)</sup> Vezi, *suprà*, p. 214, text și nota 1.

<sup>3)</sup> Baudry et Barde, I, 685 și 733, nota 4. Demolombe, XXV, 230. Laurent, XVI, 458. Baudry, II, 922. T. Huc, VII, 219. Pand. fr., *Action paulienne*, 24. Pêucescu, I, 365. Fuzier-Herman, II, art. 1167, No. 66. Giorgio Giorgi, op. cit., II, 268. Vigié, II, 1193.—*Contrà*. Duranton, X, 585.

Creditori  
condiționali.  
Controversă.

Ea nu aparține însă creditorilor condiționali, a căror condițiune nu s'a îndeplinit încă, pentru că acel care are o creanță sub o condiție suspensivă, are, *pendente conditione*, numai speranța de a deveni creditor<sup>1)</sup>. Creditorii condiționali pot, ce e dreptul, cât timp condiția e în suspensie, să facă acte conservatorii (art. 1016), însă acțiunea pauliană este mai mult de cât o măsură conservatorie, căci ea presintă caracterele unui act de executare<sup>2)</sup>.

Anteriorita-  
tea creanței.

Pentru ca un creditor să poată însă exercita acțiunea pauliană, trebuie, în principiu, ca creanța sa să fie *anterioară* actului atacat, soluție care era admisă atât în dreptul roman, cât și în dreptul nostru anterior<sup>3)</sup>. În adevăr, de câte ori creanța este posterioară actului, acest act nu aduce nici o pagubă creditorului, de vreme ce el n'a putut să aibă o garanție asupra bunurilor care, în momentul nașterii creanței sale, nu erau încă în patrimoniul debitorului său<sup>4)</sup>.

<sup>1)</sup> Ceea ce e în suspensie se consideră, în adevăr, ca inexistent : *Quod pendet, non est pro eo, quasi sit*. L. 169, § 1, Dig., 50, 17, *De diversis regulis juris antiqui*.

<sup>2)</sup> Laurent, XVI, 459. Baudry, II, 922. Baudry et Barde, I, 686. Pand. fr., *Action paulienne*, 26. Campas, *De la révocation des actes faits en fraude des créanciers*, 70. Guillaouard, *Action paulienne*, p. 157. T. Huc, VII, 219, *in fine*, p. 294. Vigie, II, 1194. Giorgio Giorgi, II, 268. Pêucescu, I, 365. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 67. — *Contrà*. Demolombe, XXV, 231. Trib. civ. Nancy, 28 noembrie 1887, sentință citată de Baudry et Barde, I, p. 602, nota 1.

<sup>3)</sup> L. 10, § 1; — L. 15 și L. 16, Dig., 42, 8, *Quae in fraudem creditorum*. Veđi și art. 1286 C. Calimach (953 C. austr.).

<sup>4)</sup> Baudry et Barde, I, 687. Baudry, II, 922. Thiry, II, 644. Moulon, II, 1181. Demolombe, XXV, 232. Laurent, XVI, 460. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 133. Duranton, X, 573. Demante, V, 82 bis V. Larombière, I, art. 1167, No. 20. T. Huc, VII, 219. Vigie, II, 1192. Pêucescu, I, 367. Arntz, III, 89. Giorgio Giorgi, II, 264. Bédarride, IV, 1419. Nacquet, *Étude sur l'action paulienne*, etc., p. 190. Marcadé, IV, 501. Répert. Dalloz, *Supplém. Oblig.*, 362. Pand. fr., *Act. paul.*, 50. Al. Degre, *Dreptul din 1891*, No. 10. C. Toneanu, *Curier judiciar* din 1894, No. 5. P. Pont., *Priv. et hypoth.*, I, 18. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 48. Cpr. Cas. fr. și C. Bruxelles. D. P., 73. 1. 80. D. P., 83. 2. 107. Cpr. D. P., 92. 2. 609. D. P., 93. 2. 475. Cas. Napoli, 2 dechembrie 1880, *La Legge*, 81, 1, 628. Trib. Ilfov, 14 fevr. (sentință pronunțată sub codul Caragea), *Gazeta Tribun.* din 1861,

Curtea noastră supremă este deci greșită când pune în principiu că, de oare ce legea nu distinge, *ori ce creditor*, fie chiar posterior creanței atacate, este în drept să inten-te acțiunea în numele său pentru revocarea unui act fă-cut de debitor în fraudă sa <sup>1)</sup>, fiind că creditorii poste-riori actului atacat nu au acest drept de cât dacă se do-vedește că actul avea de scop fraudarea lor <sup>2)</sup>. «Conside-rând, dice foarte bine o decizie posterioară a Curței noastre supreme, că este un principiu constant că creditorii anteri-ori actului fraudulos, singuri (exceptându-se cazul de si-mulațiune) sunt în drept a'l ataca prin acțiunea revocato-rie, căci numai lor actul poate să le aducă o vatamare, ear nu și creanțelor ce nu existau încă în momentul confec-tionării actului ... etc. <sup>3)</sup>.

No. 13, p. 109, cclona 2, penultimul considerent. Trib. Char-leville, 4 fevr. 1895. *Gaz. Pal.*, 96, 1, *Supplém.*, p. 42. In cât privește jurisprudența română, care a avut de mai multe ori ocasiunea de a decide că numai creditorii *anteriori* ac-tului atacat au în principiu exercițiul acțiunii pauliane, cpr. Cas. rom., C. București și Craiova, Trib. Suceava, etc. Bulet. S-a I, 1887, p. 446. *Dreptul* din 1884, No. 33 și 62. *Dreptul* din 1890, No. 67, 69 și 73. *Dreptul* din 18 mai 1897, No. 38, etc. Cpr. și Trib. Paris. *Dreptul* din 1894, No. 17.—In cât privește însă acțiunea în simulațiune, vom vedea că ea aparține și creditorilor posteriori.

<sup>1)</sup> Cas. rom., Bulet. S-a I, anul 1884, p. 540.

<sup>2)</sup> Cas. rom. și trib. Iași. Bulet. S-a I, 1890, p. 1100. *Drep-tul* din 1890, No. 67. *Dreptul* din 1883, No. 30. Trib. Il-fov, 8 dechem. 1861 (sentință pronunțată sub legea veche, N. Blaramberg președ.) *Gazeta Tribun.* din 1862, No. 44, p. 367, 368. Jurisprudența străină este în acelaș sens. Veți D. P., 91. 1. 331. D. P., 92. 2. 609. D. P., 93. 2. 470. D. P., 94. 1. 505. *Pand. Périod.*, 94. 2. 502. D. P., 95. 1. 31. D. P., 96. 2. 280. Cas. Torino, *La Giurisprudenza di Torino*, 1883, 100. Cpr. Baudry et Barde, I, 689 și 733. T. Huc, VII, 219. Laurent, XVI, 462. Marcadé, IV, 502. Fuzier-Her-man, art. 1167, No. 52 urm., și toți autorii. „*Creditorii cei de mai în urmă*, dice art. 1286 din codul Calimach (953 C. austriac), atunci numai au drit să ceară oborirea dărui-rei, când vor putea dovedi cum că primitorul darului din viclesug se alcătuișe cu dătătorul spre paguba lor“.

<sup>3)</sup> Bulet. Cas. S-a I, 1887, considerentul de la p. 445, 446. Veți și decisiile citate la nota 4 de la p. 242, *in fine*.

Donațiunea nefiind perfectă de cât prin acceptare (art. 814), epoca acceptării se va lua în considerație pentru a



Aşa dar, numai creditorii *anteriori* actului fraudulos pot, în principiu, să'l révoace prin acţiunea pauliană ; însă trebuie să adăogăm că drepturile care existau în principiu înaintea sevêşirei actului atacat vor fi considerate ca pre-existente, cu toate că existenţa lor n'ar fi fost recunoscută de cât prin o hotărîre posterioară acestui act. Hotărîrea nu face, în adevêr, să nască creanţa, ci o constată numai <sup>1)</sup>).

Aplicarea  
Art. 1182.  
Controversă.

Fiind dat principiul că creanţa pe care se întemeiază acţiunea pauliană trebuie să fie anterioară actului atacat, naşte chestiunea de a se şti dacă este neaparat, de câte ori creditorul îşi întemeiază acţiunea sa pe un titlu sub semnătură privată, ca acest titlu să fi dobândit dată certă prin unele din mijloacele aratate de art. 1182, înainte de a se fi sevêşit actul atacat ca fraudulos. Unii pretind că anterioritatea creanţei n'are nevoie de a fi constatată prin un act avênd dată certă, mai cu samă când acţiunea este îndreptată contra unui terţiu de rea credinţă, punênd astfel antidata în sarcina pârîtului : „Considerând, dice Curtea noastră supremă, într'o afacere celebră, în care am figurat şi noi ca avocat şi care a făcut mult sgomot, din cauză că era vorba de anularea unei creanţe de 26000 de napoleoni (afacerea maisus citată Inge Robert—Meierhoffer), că nu este necesar atunci când creanţa rezultă dintr'un înscris sub semnătură privată ca înscrisul să fi dobândit dată certă prin unul din mijloacele indicate în art. 1182, anterior actului atacat ; că acest text, care tinde a ocroti pe cei de al treile în contra pericolului antidatărilor, are în vedere interesele vrednice de ocrotire a celor de al treile, a căror acte nu sunt defaimate ca frauduloase, căci, dacă se dovedeşte din contra că însuşi cei de al treile au participat la fraudă, anterioritatea titlurilor creditorilor reclamanţi rezultă din însuş faptul că terţiu e complice al fraudei ; că dar fiind demonstrat, în specie, că pârîtul Meier-

---

se şti dacă ea este anterioară sau posterioară insolvabilităţii dăruitorului. Pand. fr., *Action paulienne*, 61 şi autorităţile citate acolo. Bédarride, *Faillite*, 108.

<sup>1)</sup> C. Aix şi Cas. fr. D. P., 71. 2. 233. D. P., 73. 1. 65. Cpr. C. Paris, 8 martie 1893, *Gaz. Pal.*, 93. 2. 61. Baudry et Barde, I, 688. Laurent, XVI, 461. T. Huc, VII, 219. Giorgio Giorgi, II, 267. Larombière, I, art. 1167, No. 20. Pand. fr., *Action paul.*, 60. Fuzier-Herman, II, art. 1167. No. 58.

hoffer a cooperat la fraudă, instanța de fond cu drept cuvânt a conchis că dânsul nu poate să obiecteze creditorilor reclamanți lipsa de titluri având dată certă... etc<sup>1)</sup>.

Intrebăm însă pe Inalta Curte, care preconizează acest sistem, de unde va resulta, în specie, anterioritatea creanței? Creditorul ne având s'o dovedească, pârîtului va incumba sarcina de a stabili că titlul pe care se întemeiează acțiunea este antedat. Cine nu vede însă că asemenea teorie restoarnă nu numai art. 1182, dar și art. 1169, după care acel ce face o propunere în judecată trebuie s'o dovedească. Or, creditorii trebuie să dovedească în principiu anterioritatea creanței lor. Persoanele care au tratat cu debitorul sunt terții față cu creditorii săi, și ar. 1182 prevede tocmai că actul sub semnătură privată n'are dată certă față cu cei de al treile de cât din momentul în care s'au îndeplinit faptele prevădute în el. Art. 1182 trebuie deci, după rigoarea principiilor, să și primească aplicațiune în specie<sup>2)</sup>.

### Actele care pot fi atacate prin acțiunea pauliană.

În principiu, toate actele prin care debitorul a micșorat în mod fraudulos garanția creditorilor săi, pot fi atacate prin acțiunea pauliană<sup>3)</sup>, *quodcumque fraudis causa factum est... quaecumque fuerit*<sup>4)</sup>, fie aceste acte cu titlu oneros,

<sup>1)</sup> Bulet. Cas. S-a I, 1887, p. 446. Veți în acelaș sens, C. Bourges. D. P., 92. 2. 609. Cpr. D. P., 46. 2. 226. D. P., 56. 2. 112. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 133, text și nota 15. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 68. Larombière, I, art. 1167, No. 22. Demolombe, XXV, 234. Giorgio Giorgi, II, 265. Al. Degre, *Dreptul* din 1891, No. 10.

<sup>2)</sup> Baudry-Lacantinerie, II, 922. Laurent, XVI, 461. T. Huc, VII, 219. Cpr. Trib. Caen și C. Paris, D. P., 51. 5. 180, No. 3 și D. P., 93. 2. 280.—Cu toate aceste, chestiunea este foarte discutată. Veți diversele sisteme arătate în Baudry et Barde, I, 691, și în Pand. fr., *Act. paul.*, 55 urm.

<sup>3)</sup> Astfel, creditorii ar putea să atace contractul judiciar intervenit între debitorul lor și o a treia persoană într'o instanță având de obiect darea unei socoteli și fixarea sumei datorite de acest din urmă. Cas. fr., *Pand. Périod.*, 1897, 1. 161.

<sup>4)</sup> L. 1, § 2, Dig., 42, 8. Această lege se mai exprimă încă în termenii următori: „*Ait ergo prætor, quæ fraudationis causa gesta erunt. Hæc verba generalia sunt, et continent in se omnem omnino in fraudem factam, vel alienationem, vel quemcumque contractum*“.

fie cu titlu gratuit <sup>1)</sup>, unilaterale, precum, de ex., renunțarea la un drept câștigat, bilaterale, etc.

Anularea unei ipotecii.

Astfel, o ipotecă constituită de debitor în fraudă și paguba creditorilor săi, poate fi anulată prin acțiunea pauliană <sup>2)</sup>.

Anul. remiterii unei datorii.

De asemenea, se poate ataca prin această acțiune, re-miterea unei datorii consimțită de debitor (art. 1138), acceptarea unei moșteniri insolubile <sup>3)</sup>, renunțarea la prescripție (art. 1843) <sup>4)</sup>, etc.

Anularea plății sau garantării unei datorii exigibile făcută de un necomerciant.

Plata sau garantarea unei datorii exigibile făcută de un necomerciant, chiar în stare de insolabilitate, nu poate fi însă atacată prin acțiunea pauliană, cu toate că creditorul ar fi cunoscut starea de insolabilitate a debitorului său, pentru că creditorul, care a primit astfel să fie plătit, n'a făcut de cât să reintre în bunurile sale <sup>5)</sup>, *suum*

<sup>1)</sup> Cpr. Trib. și C. Lyon. D. P., 94. 2. 490. Baudry et Barde, I, 692.

<sup>2)</sup> C. București. *Dreptul* din 1884, No. 33. Cpr. Cas. fr., D. P., 49. 1. 127. Fuzier-Herman, II, art. 1167, No. 20.

<sup>3)</sup> Baudry et Barde, I, 692. Demolombe, XXV, 155. Pand. fr. *Act. paulienne*, 115. Giorgio Giorgi, II, 323. Veți și *suprà*, p. 224, nota 3.—In cât privește renunțarea la moștenire, veți *suprà*, p. 206 și 224.

<sup>4)</sup> Baudry et Barde, I, 694. Baudry et Tissier, *Prescription*, 115. Troplong, *Prescription*, I, 101. Cpr. C. Orléans. D. P., 54, 2. 234.—*Contrà*. Vazeille, *Prescription*, I, 352 și C. Nancy, Répert. Dalloz, *Prescription civ.*, No. 137, p. 99, nota 1. Veți și *suprà*, p. 202, nota 2 și 234, nota 1.

<sup>5)</sup> Baudry et Barde, I, 663 și 695. Laurent, XVI, 480 urm. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 140. Demolombe, XXV, 225. Giorgio Giorgi, II, 279, 321. Larombière. I, art. 1167, No. 40. Cpr. Cas. fr. și C. Poitiers, D. P., 69. 1. 200. D. P., 95. 2. 121 și nota lui Marcel Planiol. Veți și C. Orléans, *Pand. Périod.*, 92. 2. 269.

Deosebire între dreptul civil și dreptul comercial. Art. 720 urm. C. Com.

În caz de faliment al debitorului, art. 720 din codul de comerț declară nule toate plățile făcute de falit, în urma sentinței declarative de faliment, precum și plata datoriilor neajunse la scadență făcute în urma susțisei date, fie în bani, fie prin cesiune, vîndare, compensațiune sau altfel, nulitatea neputînd, în asemenea caz, fi invocată de falit, ci numai de creditorii săi (Cas. rom., 25 iunie 1896, *Dreptul* din 1896, No. 67 și *Curierul judiciar* din acelaș an, No. 35). Mai mult încă, după art. 721 din acelaș cod, celelalte plăți făcute de falit *in ori ce timp*, sunt anulabile, dacă creditorii care le au primit au cunoscut starea de insolabilitate a debitorului lor. Aceste dispozițiuni excepționale și speciale

recipit. „*Nihil dolo creditor facit, qui suum recipit*“<sup>1)</sup>).

Dacă datoria plătită nu era încă exigibilă, creditorul va putea să păstreze capitalul primit, ținând însă socoteală creditorilor reclamanți de foloasele ce el ar fi tras din această plată anticipată<sup>2)</sup>).

În fine, am vedut *suprà*, p. 224, că creditorii n'ar putea să accepte donațiunea pe care debitorul lor ar refuza de a o primi, pentru că, prin acest refuz, el nu micșorează patrimoniul seu, ci neglijează numai de a'l mări, și creditorii nu pot avea nici o acțiune în privința unui bun asupra căruia debitorul lor n'a fost nici o dată proprietar: „*Non fraudantur creditores cum quid non acquiritur a debitoribus, sed cum quid de bonis diminuitur*“<sup>3)</sup>).

Am ȃis că, în principiu, toate actele prin care debitorul a micșorat în mod fraudulos bunurile sale, care servesc drept garanție creditorilor sei, pot fi revocate prin acțiunea pauliană.

Acest principiu este aplicabil și hotărârilor judecătorești remase definitive<sup>4)</sup>, prin care debitorul s'ar fi lăsat a fi condamnat în urma unei înțelegeri frauduloase avută cu adversarul său. Nu se poate dice, în adevăr, precum am spus-o de mai multe ori, că creditorii chirografari au fost,

Primirea unei donațiuni.

Revocarea hotărârilor judecătorești dobândite în mod fraudulos.

materiei comerului nu se aplică însă în materie civilă, unde insolvabilitatea rămâne supusă dreptului comun. Veđi *suprà*, p. 235 urm., *ad notam*.

- 1) L. 129, Dig., 50, 17, *De diversis regulis juris antiqui*. Veđi și L. 24, *in fine*, Dig., 42, 8, unde se dice: „*Jus civile vigilantibus scriptum est: ideo quoque non revocatur id quod percepti*“.
- 2) Cpr. Păucescu, I, 428. Baudry et Barde, I, 695 și L. 6, § 7, Dig., 42, 8, *Quæ in fraudem credit.*—Dacă creditorul a fost plătit prin o *datio in solutum*, această plată va putea fi revocată pentru excedent, de câte ori obiectul primit de creditor ar fi fost cedat pentru o sumă mai mică de cât valoarea lui reală.—*Datio in solutum* ar mai putea încă fi revocată prin acțiunea în simulațiune, de câte ori ea ar fi fost fictivă și ar fi avut de obiect sustragerea bunurilor de la urmărirea creditorilor. Cpr. Marcel Planiol. D. P., 95, 2, p. 122, nota 1, *in fine*.
- 3) L. 134, Dig., 50, 17. Veđi și legile citate *suprà*, p. 224, nota 1 și în t. III, p. 355, nota 1.
- 4) Dacă hotărârea ar fi încă susceptibilă de a fi reformată prin o cale oare care (oposiție, apel, etc.), creditorii ar putea usa de aceste căi în numele debitorului lor și în baza art. 974. Veđi *suprà*, p. 203.

în specie, reprezentați de debitorul lor, pentru că, prin colusiunea frauduloasă pe care o presupunem, debitorul departe de a-i reprezenta, le a tradat interesele. Creditorii trebuie deci să aibă dreptul de a revoca o hotărîre care nu s'a dobîndit de cît prin fraudă. Principiul nu suferă nici o discuțiune, și art. 1264 cuprinde o aplicațiune a lui. Creditorii vor putea deci să exercite, în specie, acțiunea pauliană, fie pe cale principală, fie pe cale de contestație la urmărire (art. 399 Pr. civ.)<sup>1)</sup>, ceea ce, în Franția, se numește *la tierce opposition* (art. 474 Pr. civ. fr.).

Acțiunea pauliană este deci o acțiune generală. Acest principiu suferă însă mai multe excepțiuni:

Atacarea renunțării la dreptul de a cere revoc. unei donațiuni p. ingratitudine. Art. 831 urm.

1<sup>o</sup> Acțiunea pauliană nu este admisă contra actelor prin care debitorul s'a despoiat de un drept exclusiv personal. Așa, de exemplu, creditorii n'ar putea să atace prin această acțiune renunțarea frauduloasă ce debitorul lor ar fi făcut la dreptul de a cere revocarea unei donațiuni contra unui donatar culpabil de ingratitudine (art. 831 urm.). În adevăr, creditorii n'ar trage nici un folos din anularea acestei renunțări, fiind că ei nu pot exercita acțiunea în

<sup>1)</sup> Cas. rom. *Dreptul* din 1890, No. 67 și Bulet. S-a I, anul 1890, p. 1100. Cpr. Bulet. 1892, S-a I, p. 1092. C. din București, *Dreptul* din 1888, No. 56 și din 1884, No. 13. Cpr. Cas. fr., D. P., 50. 1. 224 și D. P., 92. 1. 155. Doctrina este de asemenea unanimă asupra acestui punct. Veți T. Huc, VII, 224. Demolombe, XXV, 157. Laurent, XVI, 472. Demante, V, 82 bis IV. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 141. Baudry et Barde, I, 693. Baudry, II, 923, etc.—Principiul că hotărîrile judecătorești pronunțate în contra debitorului pot fi revocate de creditorii sei, de câte ori a existat colusiune între debitor și adversarul seu, este admis la noi ca și în Franția, fără nici o discuțiune, și dacă există o controversă în această privință, este numai asupra căii prin care creditorii pot exercita acțiunea. În adevăr, pe când unii ar voi ca hotărîrile să nu poată fi atacate de cît pe cale de contestație la instanța care le a pronunțat (Pencescu, I, 406), Curtea de Casație a decis, în secțiuni-unite, că acțiunea pauliană nu poate fi exercitată de cît pe cale principală (Bulet. 1883, p. 613, ultimul considerent), ceea ce este inadmisibil, pentru că art. 399 Pr. civ., care prevede calea de contestație la urmărire (*tierce opposition*), se aplică și la acțiunea pauliană. Creditorii vor alege deci din ambele căi cea care le va conveni mai bine. Crp. Trib. Putna, Gorj și Fălciu. *Dreptul* din 1893, No. 15 și 29. *Dreptul* din 1895, No. 7. Veți și *suprà*, p. 218, text și nota 1.

revocare în numele debitorului, în baza art. 974, aceasta fiind un drept *personalisim* al dăruitorului)<sup>1</sup>.

Aceiaș soluțiune este aplicabilă în cazul în care părintele usufructuar ar fi renunțat indirect la dreptul său de folosință legală, prin emanciparea copilului său. Renunțarea, în asemenea caz, n'ar putea fi revocată de către creditorii părintelui usufructuar, pentru că ea este un efect legal al emancipărei, care ar trebui să fie mai întâi anulată, și știut este că dreptul de emancipare fiind un atribut al puterii părintești, este ca atare exclusiv personal părintelui și nu face parte din patrimoniul debitorului<sup>2</sup>).

Revocarea  
renunțării  
la usufructul  
legal. Con-  
troversă.

- <sup>1</sup>) Baudry, II, 515, 923. Baudry et Barde, I, 613, 697. Demante, V, 82 bis II. Marcadé, IV, 494. Demolombe, XXV, 150, 151, 169 urm. Laurent, XVI, 473. T. Huc, VII, 217. Aubry et Rau, IV, § 312, p. 126; § 313, p. 131, text și nota 5 și VII, § 708, p. 418 urm. Giorgio Giorgi, II, 216. Thiry, II, 383. Arntz, III, 82. Veđi *suprà*, p. 208 și t. IV, p. 268, text și nota 1, unde se arată controversa.
- <sup>2</sup>) Aubry et Rau, IV, § 313, p. 131, nota 5 și VI, § 550 bis, p. 92, nota 36, *in fine*. Duranton, III, 394. Demolombe, VI, 594 și XXV, 173. Laurent, IV, 339, *in fine*. Marcadé, II, 169, *in fine*, p. 180. Allemand, *Mariage*, II, 1138. Larombière, I, art. 1167, No. 11. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, II, 320. Massé-Vergé, I, § 189, p. 375, nota 21, *in fine* și III, § 555, p. 412, 413, nota 4. Magnin, *Des Minorités*, I, 282. Proudhon, *Usufruit*, V, 2399. Maiereni, *Della revoca degli atti fraudolenti*, 42. Veđi *suprà*, p. 204, nota 1 și t. II a lucrărei noastre, p. 54 nota 1.—*Contrà*. Merlin, *Quest. de droit*, VIII, v<sup>o</sup> *Usufruit paternel*, p. 690 și urm. Veđi și t. II a lucrărei noastre, p. 54, nota 1.—Cât pentru cazul în care părintele ar fi renunțat direct la dreptul de folosință legală, această renunțare poate, în părerea generală, să facă obiectul acțiunii pauliane, pentru că, cu toată controversa ce există asupra acestui punct, creditorii având, după cum am văđut (t. II, p. 45 și *suprà*, p. 198, nota 2), dreptul de a urmări, în baza art. 1824, § 2, prisosul care ar rămânea în urma îndeplinirii îndatorirelor puse de lege în sarcina soțului usufructuar (art. 339), asemenea renunțare nimicește cu totul sau cel puțin micșorează garanția lor. Demolombe, VI, 593 și XXV, 173. Aubry et Rau, VI, § 550 bis, p. 92, nota 36. Marcadé, II, 167. Massé-Vergé, I, § 189, p. 375, nota 21 și t. III, § 555, p. 413, nota 4, *in fine*. Duranton, III, 394. Laurent, IV, 339. C. din București, *Dreptul din 1885*, No. 7. Veđi și t. II a lucrărei noastre, p. 53, 54.—*Contrà*. Baudry et Barde, I, 698.

Art. 976.

2<sup>o</sup> A doua excepție este prevădută de art. 976, care, în codul francez, face parte integrantă din art. 975. Acest text ne arată două restricții la principiul acțiunii pauliane, una stabilită la titlul moștenirelor, și cealaltă, la contractul de căsătorie.

Prima restricție. Contract de căsătorie.

Acea de la contractul de căsătorie nu și are ființă la noi, fiind că, după toate probabilitățile, ea se referă la art. 1476 din codul francez, eliminat de legiuitorul nostru, după care regulile relative la împărțeala moștenirelor se aplică și la împărțeala comunității. Chiar în Franța sunt autori care cred că această restricție n'are nici o aplicare și nici un sens <sup>1)</sup>.

A doua restricție. Art. 785 C. C. Controversă

Cât pentru a doua restricție relativă la art. 785 (882 C. fr.), creditorii având dreptul de a interveni la împărțeala unei moșteniri făcută de debitorul lor, pentru ca ea să nu se sevrșească cu viclenie în vatămarea drepturilor lor, ei nu mai pot ataca, prin acțiunea pauliană, împărțeala făcută de debitorul lor, dacă nu s'au conformat acestei dispozițiuni. Împărțeala rămâne, în asemenea caz, bună și inatacabilă din partea creditorilor, din cauza moștenitorilor a căror drepturi s'ar sacrifica prin exercițiul acțiunii pauliane: „Considerând, dice tribunalul de Ilfov (13 februar 1880), că art. 785 C. C. nu acordă creditorilor unuia din copartăși dreptul să atace o împărțeală sevrșită, de cât atunci când s'a făcut în lipsa acelor creditori și fără să se țină samă de opozițiunea lor; că de și, în principiu, acțiunea pauliană se poate exercita contra tuturor actelor frauduloase petrecute, totuși art. 976 C. C. crează niște excepțiuni, care sunt adevărate restricțiuni la acțiunea pauliană; acest text dice, în adevăr, că creditorii care atacă

<sup>1)</sup> Cpr. E. Acollas, II, p. 816. Mourlon, II, 1186, *in fine*. Laurent, XVI, 474. Demolombe, XXV, 168. T. Huc, VII, 229. Baudry, II, 923. Baudry et Barde, I, 703.—Unii autori cred că art. 976 se referă la art. 633 Pr. civ. (873 Pr. fr.), care limitează la un an, după publicațiuni, dreptul creditorilor barbatului de a ataca separarea de patrimonii (comp. Demante, V, 83. Vigié, II, 1207. Păucescu, I, 423, *in fine*); însă această explicație este inadmisibilă față cu termenii expresi ai art. 976, care ne trimete la titlu *despre contractul de căsătorie și despre drepturile respective ale soților* (art. 1223 urm.), prin urmare, la codul civil, ear nu la codul de procedură civilă. Cpr. Baudry et Barde, I, p. 613, nota 2.

pentru fraudă actele sevêrșite de debitorul lor, sunt datori, pentru drepturile enumerate la titlul succesiunelor, acela al contractului de căsătorie și drepturile respective ale soților, să se conforme cu regulile cuprinse într'ênsele; că, în specie, opozițiune din partea apelantei nu s'a făcut, când s'a făcut împărțeala, și că, prin urmare, ea nu poate invoca protecțiunea art. 785 C. C. etc.<sup>4</sup> 1).

Autorii și jurisprudența sunt însă de acord pentru a decide că creditorii ne-oponenți pot să exercite acțiunea pauliană și să revoace împărțeala de câte ori moștenitorii ar fi ascuns în mod fraudulos moartea lui *de cuius*, sau ar fi grăbit operațiunile împărțealei în scopul fraudulos de a împedece ori ce opoziție sau intervenție din partea creditorilor<sup>2</sup>).

Dacă împărțeala este fictivă și simulată, creditorii ne-oponenți o vor putea anula prin acțiunea în simulațiune<sup>3</sup>).

Ascunderea  
morței lui  
de cuius.

Împărțeală  
simulată.

<sup>1</sup>) Veđi *Dreptul* din 1881, No. 57. Cpr. Cas. fr. și C. Alger. D. P., 91. 1. 25 și D. P., 92. 2. 113. D. P., 93. 2. 511. Veđi în acelaș sens, Baudry et Wahl, *Successions*, III, 4181, 4235. Demolombe, XVII, 241. Laurent, X, 537 urm. și XVI, 474. Hureau, *Successions*, IV, 205 urm. Baudry et Barde, I, 700 și 742. Arntz, II, 1624. Vigié, II, 425. Thiry, II, 249. Baudry, II, 322 și 923. Corn. Botez, *Dreptul* din 1897, No. 21. T. Huc, V, 435. Péculescu, I, 423. Marcadé, III, 408, 409 și autorii citați în t. III a lucrării noastre, p. 604, nota 1.— Cu toate aceste, chestiunea este controversată, și sunt autori care susțin că creditorii pot, chiar în lipsă de opoziție sau intervenție din partea lor, să atace împărțeala, de câte ori fraudă ar fi fost concertată între toți moștenitorii sau comuniștii. Veđi în acest sens, Aubry et Rau, VI, § 626, p. 593, text și nota 49. Dutruc, *Partage*, 532. Le Sellyer, *Success.*, VI, § 626, p. 593 urm. Fréminville, *Tr. des minorités*, I, 474. Bédarride, *op. cit.*, IV, 1552. C. Amiens, D. P., 74, 5, 364, No. 4 și autorii citați în t. nostru III, p. 604, nota 1. În codul italian, art. 680 este formal în acest din urmă sens. Cpr. Giorgio Giorgi, II, 306.

<sup>2</sup>) Jurisprudența a făcut nenumarate aplicațiuni a acestui principiu. Veđi D. P., 97. 2. 13. D. P., 92. 2. 113, 231, 473 și 609. D. P., 91. 1. 25. D. P., 86. 2. 226. D. P., 79. 2. 115. D. P., 78. 2. 172 și 215, etc. Baudry et Wahl, *Success.* III, 4241. Baudry et Barde, I, 702. Demolombe, XVII, 243, 245. Hureau, *op. cit.*, IV, 212. Laurent, X, 540. Vigié, II, 425, *in fine*, și toți autorii.

<sup>3</sup>) Cpr. Baudry et Barde, I, 742. Laurent, X, 539. Demolombe, XVII, 242. Baudry et Wahl, *Successions*, III, 4240. Aubry



Impărțeală  
făcută fără  
a se ține sa-  
mă de inter-  
venția credi-  
torilor.

Creditorii copartașilor vor mai putea încă exercita acțiunea pauliană contra împărțeții, fără a dovedi nici fraudă debitorului lor, nici concertul fraudulos între diferiții copartași, ci numai prejudiciul ce ei au suferit, de câte ori împărțala ar fi fost făcută în lipsa lor, fără a se ține samă de opoziția sau intervenția lor (art. 785) <sup>1)</sup>.

### Caracterul acțiunii pauliane (Controversă).

Acțiunea pauliană este ea personală, reală sau mixtă?

Dr. roman.  
Controversă.

În Institutele lui Justinian, acțiunea pauliană figurează ca acțiune în revendicare, adică ca o acțiune *reală* <sup>2)</sup>, ear în Digeste, ca o acțiune *personală* (*in factum*) <sup>3)</sup>. Aceasta a făcut pe unii să creadă că Romanii au avut două acțiuni pauliane, una personală, și alta reală <sup>4)</sup>.

Dreptul  
actual.  
Controversă.

Aceiaș discuțiune s'a ivit și în dreptul actual, însă majoritatea autorilor consideră cu drept cuvânt acțiunea pauliană ca personală, chiar când este vorba de vîndarea sau darul unui imobil. În adevăr, acțiunea pauliană nu este o acțiune în revendicare, ci o acțiune în despăgubire, întemeiată pe dol și pe o înavuțrie nedreaptă. Acțiunea pau-

---

et Rau, VI, § 626, p. 595. Cpr. D. P., 92. 2. 113, 473 și 609. Veđi și Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1881, No. 57. Veđi și t. III a lucrării noastre, p. 605.

<sup>1)</sup> Baudry et Barde, I, 701. Baudry et Wahl, *Successions*, III, 4221 urm.

<sup>2)</sup> „*Si quis in fraudem creditorum rem suam alicui tradiderit, bonis ejus a creditoribus ex sententia praesidis possessis, permittitur ipsis creditoribus, rescissa traditione, eam rem petere, id est dicere, eam rem traditam non esse, et ob id in bonis debitoris mansisse*“ (Instit. IV, tit. 6, § 6).

<sup>3)</sup> L. 38, Pr. și § 4, Dig., 22, 1, *De usuris*, etc. L. 10, Pr., *in fine*, Dig., 42, 8, *Quae in fraudem creditorum*. Veđi și L. 14, *ab initio*, Dig., *loco cit.*, unde se ăice. „*Hac in factum actione non solum dominia revocantur, verumetiam actiones restaurantur*“ (Mai veđi încă și L. 5, Cod., 7, 75, *De revocandis his, quae in fraudem creditorum alienata sunt*, etc).

<sup>4)</sup> Veđi M. Ortolan, *Explic. hist. des Institutes*, (ediția din 1863), 2084—2086, p. 613. Ruben de Couder, *Dr. romain*, II, p. 386, P. Rambaud, *Dr. romain*, II, p. 566 urm., etc.—Veđi însă Accarias, *Dr. romain*, (ediția a IV-a, 1891), 849, p. 938 urm., care nu recunoaște de cât o singură acțiune pauliană, și anume cea personală (*in factum*). *Idem*. Van Wetter, *Dr. rom.*, II, § 526, p. 249. G. May, *Dr. rom.*, 291. Marezoll, *Lehrbuch der Institutionen des römischen Rechtes*, etc.

liană n'are de obiect de a face să se declare pe creditorii proprietari ai bunurilor reclamate, ca în acțiunea în revendicare, ci numai de a anula actul, care, în mod fraudulos, a despoiat pe debitor de proprietatea sa. Scopul acțiunii pauliane, cu alte cuvinte, este de a face ca bunurile înstrăinate în mod fraudulos să poată fi urmărite și de a asigura plata creditorilor. Creditorii exercitând acțiunea spre a fi plătiți, și plata fiind prin natura sa mobilă, acțiunea prin care ei dobândesc această plată este mobilă, chiar când ar fi vorba de un imobil. Acțiunea pauliană este deci personală <sup>1)</sup>; de aceea am văzut *supră*, p. 238, că ea nu se resfrânge asupra celor de al treile sub-achizitori de bună credință.

Tribunalul competent pentru exercițiul acestei acțiuni, este deci tribunalul domiciliului, sau în lipsă de domiciliu, acel al reședinței pârîtului (art. 58 Pr. civ.).

Art. 58 Pr.  
civilă.

<sup>1)</sup> Vezi în acest sens, Pand. fr., *Action paulienne*, 8 urm. și *Oblig.*, II, 2766. Guillouard, *Act. paulienne*, p. 143. Garsonnet, *Tr. théor. et pratique de Pr. civ.*, I, § 125, p. 513. Pellerin, *Révocation des actes frauduleux*, p. 100, No. 6. Campas, *Révoc. des actes frauduleux*, 33 urm. Demolombe, XXV, 146 bis. Laurent, XVI, 464, 465. Acollas, II, p. 813, nota 2. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 131, text și nota 4. Bernard, *Dr. civil*, II, 652. Bédarride, *Du dol et de la fraude*, IV, 1434. Vigié, II, 1201. Baudry, II, 924. Baudry et Barde, I, 707. G. Tocilescu, *Pr. civ.*, I, partea II, p. 32. C. Toneanu, *Curierul judiciar* din 1894, No. 4, p. 28. Păuceanu, I, 431. Giorgio Giorgi, II, 256. Calamandrei, *Il fallimento*, I, 195. Cas. rom., *Dreptul* din 1890, No. 67, p. 536. Trib. Gorj, *Dreptul* din 1893, No. 29, consid. de la p. 231, 232. Cpr. Trib. Fontainebleau, *Le Droit* din 12 dechembrie 1888. Trib. civ. Carpentras, 28 dechem. 1892, *Gaz. Pal.*, 93, 1, *Supplém.*, p. 40. Vezi și Cas. fr., D. P., 56. 1. 83. D. P., 85. 1. 62. Vezi și *supră*, p. 238, 239.—Cu toate aceste, chestiunea este controversată, și unii consideră acțiunea pauliană ca reală, ca una ce are de obiect de a face să reîntre bunurile înstrăinate în patrimoniul debitorului și de a da creditorilor anteriori actului fraudulos dreptul de a fi plătiți din prețul acestor bunuri (C. Amiens, *Répert. Dalloz*, v<sup>o</sup> *Action, paul.* 85, nota 1. Trib. Orthez, 8 iulie 1891, Pand. fr., *Oblig.*, II, 2767. Trib. Ilfov, sentință pronunțată sub legea veche, *Gaz. Tribun.*, annl 1862, No. 44, p. 367, colona 2); iar alții o consideră ca mixtă (Larombière, I, art. 1167, No. 45. C. Grenoble, 2 martie 1875. D. P., 77. 2. 208). Ambele aceste două sisteme sunt însă inadmisibile. În cât privește acțiunea

### Obiectul acțiunii pauliane (Controversă).

Acțiunea pauliană este ea o acțiune în anulare sau o acțiune în despăgubire, în daune interese? Chestiunea este earăș controversată. S'a ȃis cã acțiunea pauliană este o acțiune în *anulare* sau în *revocare* (aceste cuvinte, fiind aici sinonime); însă nulitatea fiind specială, ea nuși produce efectele sale de cãt în privința creditorilor, fără a avea nici un efect în privința raporturilor dintre creditori și terțiile persoane, care s'au folosit de actul viclean<sup>1)</sup>.

nele mixte, am vëdut (t. II, p. 406), cu toată controversa ce există asupra acestui punct, cã ele nuși au ființă în legislația noastră, de și art. 54 Pr. civ. vorbește de materii mixte. Cpr. Garsonnet, *Pr. civ.*, I, § 126, p. 517.

- <sup>1)</sup> „Considerând, ȃice Curtea din Iași (29 sept. 1881), cã, dupã dreptul roman, e necontestat cã acțiunea pauliană e o acțiune în nulitate al cãrei scop este rescisiunea sau anularea actului fraudulos petrecut între debitor și cel de al treile detentor, și cã aceasta rezultã din chiar natura acțiunii întentată de creditori, care se plâng cã debitorul a dispus fraudulos de un bun ce era gagiul lor, și cer ca bunul eșit în mod fraudulos sã reintre în patrimoniul debitorului, pentru a se putea acoperi de creanțele lor (veđi Voët, XLII, 8, 1 și 2); cã codul nostru nu numai cã nu inovează nimic în această privință, dar textul chiar al art. 975 ȃice cã creditorii *pot ataca* actele făcute de debitor în franda drepturilor lor, și când se atacã un act pentru fraudã, se cere naturalmente anularea lui; cã, în acest sens, apoi sunt concepute toate dispozițiile din cod care aplicã principiile art. 975: veđi art. 562, 699 și 785, unde legiuitorul de asemenea se servește de expresiunea creditorii *pot ataca*, și sensul nu este îndoelnic în art. 785 C. C., de oare ce se atacã învederat o împãrteală pentru a obține anularea ei; cã tot acesta este scopul creditorilor care voesc a accepta succesiunea debitorului lor, și pentru a putea accepta succesiunea, trebuie mai înainte sã obție anularea renunțãrei; cã, în fața acestor texte și a tradițiunii, nu se poate susține cã acțiunea pauliană este o acțiune personală în daune-interese, bazată pe prejudiciul cauzat creditorilor care o întentã, și cã astfel aceea ce reclamã ei nu este anularea actului, ci numai ca actul sã nu le fie oposabil, pentru ca dënșii sã poată obține plata, ca și cum actul n'ar fi existând; cãci tradițiunea ne spune și textele se exprimã în acelaș sens, cã acțiunea pauliană este o acțiune în rescisiune sau nulitate; cã, dacã în adevër, creditorii lucrează în baza prejudiciului ce li s'a cauzat, prejudiciul, în specie, consistã în micșorarea frauduloasă a patrimoniului, și na-

Intr'un alt sistem se susține însă că acțiunea pauliană nu are de efect anularea sau revocarea actului fraudulos și readucerea în patrimoniul debitorului a bunurilor înstrăinate, ca și cum aceste bunuri n'ar fi încetat nici o dată de a fi gagiul comun al creditorilor săi, ei numai de a zădărnici efectele actului întru atâta numai întru cât acest act îi aduce o daună. Ea este deci o acțiune în despăgubire sau în daune interese <sup>1)</sup>.

Acest sistem este, după părerea noastră, singurul juridic față cu teoria admisă mai sus, după care această acțiune este personală. Sistemul opus, consacrat de Curtea din Iași, ar implica, în adevăr, ca acțiunea pauliană este reală <sup>2)</sup>, teorie inadmisibilă din toate punctele de vedere.

turalmente când acțiunea își atinge scopul propus, repararea consistă în revocarea actului fraudulos și restabilirea, prin urmare, a lucrurilor în starea în care ar fi fost, dacă actul nu se făcea; că nu se poate apoi nici înțelege cum creditorii ar conchide la reparațiunea unui prejudiciu care ar fi o adevărată acțiune în daune-interese sau, mai bine zis, în plată, de oare ce dășii n'au nici un drept a cere de la cei de al treile plata creanței ce li se datorește; că dreptul lor se mărginește numai asupra lucrului sustras din patrimoniul debitorului; de unde urmează că ei nu pot cere de cât restituțiunea acestui lucru, și pentru aceasta, trebuie să obție mai întâi anularea contractului fraudulos, etc. *Dreptul* din 1881, No. 2, p. 14. Veți și *Cas. rom.* (9 decem. 1886), care dăce că acțiunea revocatorie nu e supusă prescripțiunei de 10 ani stabilită prin art. 1900, de și ea este o acțiune în nulitate. *Bulet. Cas. S-a I*, 1886, p. 917 și *Dreptul* din 1887, No. 9, p. 70, penultimul considerent. *Cpr. C. Caen și Cas. fr. D. P.*, 84. 2. 217. *D. P.*, 94. 1. 505. Veți în acelaș sens, *Laurent*, XVI, 483 urm. *Pand. fr., Act. paulienne*, 14. *Marcadé*, IV, 501. *Duranton*, X, 574. *Baudry et Barde*, I, 705 urm. *Baudry-Lacantinerie*, II, 924.

<sup>1)</sup> Veți în acest sens, *Demolombe*, XXV, 245 urm. *Aubry et Rau*, IV, § 313, p. 137, nota 24 și p. 142, nota 38. *T. Huc*, VII, 226. *Vigié*, II, 1201, *in fine*, 1204. *Cpr. Alex. Degre*, *Dreptul* din 1891, No. 10, p. 75. *Giorgio Giorgi*, II, 338 urm. *Cpr. C. din București*, *Dreptul* din 1891, No. 51. Veți și *suprà*, p. 238.

<sup>2)</sup> Veți *Demolombe*, XXV, 246, *in fine*. *Vigié*, II, 1204, p. 534. *Labbé*, *Sirey*, 82, 2, 145, nota, colona 1, *in fine*.—Mai mulți autori admit însă că acțiunea pauliană este o acțiune în nulitate, recunoscându-i, cu toate aceste, caracterul de personalitate. Veți *Baudry et Barde*, I, 706, 707. *Laurent*, XVI, 464 urm., 483 urm. *Baudry*, II, 924.

### Prescrierea acțiunii pauliane (Controversă).

Dreptul  
roman.

În dreptul roman, pretorul dăduse mai întâi creditorilor un an de la înstrăinare, pentru a ataca actul fraudulos<sup>1)</sup>. „Jaloba pauliană dăce, Andr. Donici, capit. 8, § 6, *in fine*, poate a se mișca în curgere de un an, socotinduse anul, după ce vor prinde de veste creditorii“. Mai în urmă însă acest an a fost întins la patru. (L. 7, Pr., Cod, 2, 53).

Codul  
Calimach.

În codul Calimach, termenul prescripției este de asemenea de patru ani, după L. 7, Pr., Cod., 2, 53, *De temporibus et integrum restitutionis*, etc.: „Dritul restituției, adecă a întoarcerii înapoi în starea de mai înainte, dăce art. 1959 din acest cod, care se cere sub cuvânt...de înstrăinare urmată spre păgubirea creditorilor, se stênge în termen de patru ani“.

Dreptul  
actual.  
Controversă.

În cât privește dreptul actual, chestiunea este controversată, din cauza lipsei unui anume text:

Intr'un sistem, întemeiat pe vechia jurisprudență franceză și astăzi cu deseવêșire părăsit, se susține în adevêr, că judecătorii vor determina, după împrejurări, timpul în care creditorii vor putea să exercite acțiunea pauliană<sup>2)</sup>.

În al doile, sistem se aplică acțiunii pauliane prescripția de zece ani prevêdută de art. 1900 C. C.<sup>3)</sup>, sistem con-

<sup>1)</sup> „*Hujus actionis annum computamus utilem, quo experiundi potestus fuit, ex die facte venditionis*“. (L. 6, § 14, Dig., 42, 8, *Que in fraudem credit.*) Veđi și L. 1, Pr.; L. 10, § 24, Dig., *eod. tit.*; L. 6, Cod., 7, 75, *De revocandis his*, etc.

<sup>2)</sup> Toullier-Duvergier, III, partea II, 356.

<sup>3)</sup> C. București (decisie casată), *Dreptul* din 1886, No. 63. Duranton, X, 585. Vazeille, *Prescription*, 534. Taulier, *Théorie du Code Napoléon*. IV, p. 314. Delvincourt, etc. C. Colmar, 17 fevr. 1830, *Répert. Dalloz, Oblig.*, 2882, nota 1. Pêncescu, I, 441 urm., care trage argument din împrejurarea că art. 1900 face parte din titlul XX, *Despre prescripție*, ear nu din titlul obligațiilor, ca în codul francez (art. 1304). Curtea noastră supremă (9 dechembrie 1886) respinge însă acest argument pe următorul considerent: „Considerând că împrejurarea că, în codul nostru civil, art. 1900 este pus în titlul „*Despre prescripție*“, pe când art. 1304 corespunde din codul francez este pus în titlul „*Despre convențiuni*“, nu are nici o însemnătate în privința interpretării sensului adevărat al aceluia articol, întru cât ea nu denotă intențiunea legiuitorului de a modifica în ceva sensul legii, ci numai tendința de a clasifica materia într'un mod mai corect...etc.“ *Dreptul* din 1887, No. 9 și *Bulet. Cas.*, S-a I, anul 1886, p. 919.

sacrat în termeni expresi prin legea germană din 21 iulie 1879 (art. 12). Acest sistem este însă inadmisibil la noi din mai multe puncte de vedere :

1<sup>o</sup> Creditorii care exercită acțiunea pauliană nu cer, după cum am văzut, anularea unei convențiuni la care ei n'au luat parte, ci repararea pagubei cauzate prin fraudă, adecă prin un delict al debitorului ;

2<sup>o</sup> Art. 1900 prevede cazul anulării unei convențiuni când acțiunea se exercită de însuși părțile contractante, ear nu de cei de al treile, precum sunt creditorii, în specie.

3<sup>o</sup> Prescripția prevădută de art. 1900 se întemeiază pe o ratificare tacită, și o asemenea ratificare este inadmisibilă în materia acțiunii pauliane <sup>1)</sup>.

În fine, în ultimul sistem, singurul juridic, acțiunea pauliană se prescrie prin 30 de ani (art. 1890) <sup>2)</sup> și acest termen începe a curge din ziua sevârșirii actului fraudulos <sup>3)</sup>.

Naște însă chestiunea de a se ști dacă, în caz de o donațiune imobiliară, terțiul pârît, fie el achisitor primitiv

Art. 1890.

Inaplicarea art. 1895. Controversă.

- 1) Cpr. C. Paris și Cas. fr., D. P., 94. 1. 505. *Pand. Périod.*, 94. 1. 502. D. P., 65. 1. 19. Cas. rom. și C. București, *Dreptul* din 1887, No. 9; din 1888, No. 56 și din 1890, No. 67. Baudry et Barde, I, 726. *Pand. fr., Act. paulienne*, 241.
- 2) Cas. rom. și C. București, Bulet. Cas. S-a I, 1887, p. 917; *Dreptul* din 1887, No. 9 și din 1888, No. 56. *Dreptul* din 1890, No. 67 și Bulet. Cas., S-a I, anul 1890, p. 1100. Cpr. Cas. fr. și C. Nancy, D. P., 65. 1. 19 și Répert. Dalloz, *Supplém., Contrat de mariage*, 477, nota 1, p. 89, 90. Veđi *Pand. fr., Act. paulienne*, 241, 242 și Répert. Dalloz, *Supplém., Oblig.*, 1279. Guillouard, *Act. paulienne*, p. 313. Thiry, II, 650. Baudry, II, 926. Giorgio Giorgi, II, 359. Calamandrei, *Il fallimento*, I, 199. Acollas, II, p. 816. Baudry et Barde, I, 726 urm., 729. Demante, V, 82 bis XVII. Laurent, XVI, 467 urm. T. Huc, VII, 229. Marcadé, IV, 503. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 144, text și nota 44. Massé-Vergé, III, § 555, p. 415, text și nota 12 și § 584, p. 477. Duvergier asupra lui Toullier, III, partea II, p. 229, No. 356, nota 6. Proudhon, *Usufruit*, 2401 urm. Demolombe, XXV, 239 urm. Vigie, II, 1206. Campas, *Révocation des actes faits par le débiteur*, etc. 79. Arntz, III, 95. Larombière, I, art. 1167, No. 54 și IV, art. 1304, No. 44. Veđi și t. IV a lucrării noastre, p. 168, nota 4, *in fine*.
- 3) Baudry et Barde, I, 730. T. Huc, VII, 229. Demolombe, XXV, 242. Marcadé, IV, 503, *in fine*. Vigie, II, 1206. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 74, și toți autorii, afară de acei citați în notele 2 și 3, p. 256.

sau sub-achisitor, va putea sau nu să opue prescripția de zece sau două-deci de ani, pe care art. 1895 (2265 C. fr.) o conferă celui care posedă cu bună credință și prin o justă cauză. Chestiunea este și de astă dată controversată, însă părerea cea mai juridică este, cu bună samă, aceea care declară acest text inaplicabil acțiunii pauliane, pentru că această prescripție specială presupune, în adevăr, că imobilul a fost dobândit de la un *non dominus*, și constituie un mijloc de aparare contra acțiunii în revendicare introduse de adevaratul proprietar, ceea ce, în specie, nu există, pentru că achisitorul sau sub-achisitorul, a cărui act este atacat prin acțiunea pauliană, a dobândit imobilul de la adevaratul seu proprietar, *a domino*, și acțiunea pe care el caută să o respingă nu este o acțiune în revendicare, ci o acțiune personală, care tinde la repararea unei daune sau la restituirea unui folos ce legea nu îi permite de a l păstra.

Terțiul care a dobândit bunul de la adevaratul seu proprietar nu poate, în adevăr, să invoace prescripția achisitivă (usucapiunea), ci numai prescripția liberatorie de 30 de ani, care stânge acțiunea creditorilor <sup>1)</sup>.

Inaplicarea  
art. 1909.

Tot pentru aceleași motive vom decide că, de câte ori actul atacat va avea de obiect un mobil corporal, terțiul chiar de bună credință nu va putea să opue prescripția instantanee prevădută de art. 1909, ci numai prescripția de 30 de ani <sup>2)</sup>.

### Excepțiunile prin care acțiunea pauliană poate fi respinsă.

Renunțare la  
dreptul de  
a cere revo-  
carea.

Dreptul de a cere revocarea actelor frauduloase făcute de debitor fiind de ordine privată, creditorii pot renunța la dânsul fie în mod expres, fie tacitamente. Renunțarea însă trebuie să resulte din împrejurări neîndoelnice,

<sup>1)</sup> Baudry et Barde, I, 727. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 145, text și nota 45. Demolombe, XXV, 243, 244. Pand. fr., *Act. paulienne*, 247. Guillouard, *Act. paulienne*, p. 317. Marcadé, IV, 503, p. 424, nota 1, *in fine*. Laurent, XVI, 468. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 78. Demante, V, 82 bis XVIII. Massé-Vergé, III, § 555, p. 416, nota 12. Cpr. Cas. fr. D. P., 65. 1. 19.—*Contrà*. Larombière, I, art. 1167, No. 54, p. 762. Proudhon, *Usufruit*, 2405, 2406. Arntz, III, 95.

<sup>2)</sup> Larombière, I, art. 1167, No. 54. Pand fr., *Act. paulienne*, 248. Demolombe, XXV, 244. Baudry et Barde, I, 728. Laurent, XVI, 469, și autorii citați în nota precedentă.

pentru că ea nu se presupune nici odată <sup>1)</sup>: „*Nemo res suas jactare praesumitur*“.

De asemenea, acțiunea pauliană nu mai poate fi exercitată de creditorii care ar fi ratificat, confirmat sau executat actul fraudulos (art. 1190) sau care, cu știință, ar fi dat concursul lor la formarea aceluia act <sup>2)</sup>: „*Nemo enim fraudare videtur eos, qui sciunt et consentiunt*“ (L. 6, § 9, *in fine*, Dig., 42, 8, *Quae in fraudem creditorum*).

Ratificarea poate fi expresă sau tacită. Eată un caz de ratificare tacită: Un creditor, care atacase o vânzare imobiliară ca făcută de debitorul seu în paguba și fraudă drepturilor sale, somează pe cumpărător, în cursul procesului, să plătească prețul sau să delese imobilul <sup>3)</sup>.

Creditorul n'ar mai putea de asemenea să exercite acțiunea pauliană, dacă el ar fi fost plătit integral de debitor sau de cel de al treile, care pot să-i facă în acest sens ofertă reală. (Cpr. art. 792). Acțiunea pauliană fiind, în adevăr, după cum am vedut, o acțiune în despăgubire, nimic mai natural de cât ca cursul ei să poată fi oprit prin desinteresarea creditorului, carele astfel nu va mai avea nici un interes de a continua acțiunea începută <sup>4)</sup>.

Transcrierea actelor de strămutare a proprietăților imobiliare neschimbind întru nimic contractul și neacoperind viciile de care el este atins, ci având numai de scop de a face ca actul să fie opozabil celor de al treile, se înțelege că ea nu împiedică exercițiul acțiunii pauliane <sup>5)</sup>.

<sup>1)</sup> Pand. fr., *Act. paul.*, 221 urm. și *Oblig.*, I, 2839. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 70. Baudry et Barde, I, 725. Laurent, XVI, 463. Demolombe, XXV, 238. Larombière, I, art. 1167, No. 50 urm. Cpr. C. Bourges și Aix. D. P., 49. 2. 61. D. P., 71. 2. 233.

<sup>2)</sup> Pand. fr., *Act. paul.*, 233 și *Oblig.*, I, 2840. Demolombe, XXV, 237. Larombière, I, art. 1167, No. 49. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 72.

<sup>3)</sup> Cas. fr., 10 fevr. 1824. Répert. Dalloz, *Désistement*, 76, nota 4. Cpr. Pand. fr., *Action paulienne*, 234.

<sup>4)</sup> Aubry et Rau, IV, § 313, p. 132. Vigié, II, 1204, p. 534. Larombière, I, art. 1167, No. 19. Aceiaș soluție este admisă și de autorii care ved în acțiunea pauliană o acțiune în nulitate. Cpr. Baudry et Barde, I, 724. Laurent, XVI, 491. Pand. fr., *Act. paul.*, 237. Veđi și *suprà*, p. 211, nota 1.

<sup>5)</sup> Larombière, I, art. 1167, No. 28. Pand. fr., *Act. paulienne*, 238, și autoritățile citate acolo.



### Despre efectele acțiunii pauliane.

Am vădut că, prin acțiunea pauliană, se poate ataca ori ce act al debitorului făcut în paguba și fraudă creditorilor sei, și chiar hotărârile judecătorești prin care el s'ar fi lăsat a fi condamnat în urma unei înțelegeri frauduloase cu adversarul seu. (Vezi *suprà*, p. 247, 248).

Dacă presupunem că un creditor, usând de dreptul ce'i dă legea, a dobândit în fine o hotărîre definitivă prin care actul cu titlu oneros sau cu titlu gratuit al debitorului său a fost revocat sau *anulat* (în părerea acelor care recunosc acestei acțiuni caracterul unei acțiuni în nulitate), naște întrebarea: care vor fi efectele acestei hotărîri?

Pentru a răspunde la această chestiune, asupra căreia legea este și de astă dată mută cu deseveșire, trebuie se distingem trei ipoteze:

1° Efectele acțiunii pauliane în cât privește raporturile creditorilor cu cei de al treile a căror contracte sunt revocate.

Oblig. de restituire  
impusă terțiului.

Dacă acțiunea pauliană a isbutit, judecătorii au trebuit să revoace actul în totul, fără ca să'l poată menține în parte <sup>1)</sup>; de unde rezultă că cel de al treile trebuie să restituie tot ce a primit de la debitor. Intinderea obligațiunii sale variază însă după cum el a fost de bună sau de rea credință.

Terțiu de bună credință.

De câte ori terțiul a fost de bună credință, ceea ce nu se poate întâmpla de cât în contractele cu titlu gratuit (donațiune, etc.) <sup>2)</sup>, el nu va restitui ceea ce a primit de cât în limitele în care s'a înavuțit, *quatenus locupletior factus est, ultra non*. (L. 6, § 11, Dig., 42, 8) <sup>3)</sup>.

Restit. fructelor.

În cât privește fructele lucrului, el nu le va restitui

<sup>1)</sup> Cpr. C. Bastia, D. P., 57. 2. 112. Pand. fr., *Act. paul.*, 252.

<sup>2)</sup> Ţicem că terțiul nu poate fi de bună credință de cât în contractele cu titlu gratuit, fiind că, în contractele cu titlu oneros, el trebuie neaparat să fie de rea credință, pentru ca acțiunea pauliană să fie admisibilă. Vezi *suprà*, p. 226 urm.

<sup>3)</sup> Cpr. C. Caen, D. P., 84. 2. 217. Pand. fr., *Act. paul.*, 253. Laurent, XVI, 492. Demolombe, XXV, 258 urm. Demante, V, 82 bis XI, *in fine*. Giorgio Giorgi, II, 341 urm. Vezi și *suprà*, p. 239.

de cât din ziua cererii în judecată, pentru că din acest moment numai buna sa credință încetează (art. 487) <sup>1)</sup>.

Dacă lucrul primit în dar de la debitor ar fi fost vândut, donatarul de bună credință nu va restitui de cât prețul primit (art. 996, § 2), chiar dacă acest preț ar fi inferior valorii lucrului vândut <sup>2)</sup>.

El nu va răspunde de degradarea sau pierderea lucrului, nici chiar când aceasta s'ar fi întâmplat din culpa lui (art. 995, § 2 și 1156) <sup>3)</sup>.

Cât pentru terțiul de rea credință, poziția sa fiind mai grea, vom decide aceste chestiuni în sens invers. Astfel, 1<sup>o</sup> dacă lucrul primit de la debitor a fost vândut, el va restitui sau valoarea însuș a lucrului, dacă această valoare este superioară prețului vânzării, sau prețul, dacă acest preț este superior valorii lucrului <sup>4)</sup>; 2<sup>o</sup> el va datori fără nici o deosebire toate fructele și dobânzile percepute, și chiar acele ce a neglijat de a percepe <sup>5)</sup> (art. 485, 486, 487, 994), *non tantum qui percepti sunt, verumetiam hi qui percipi potuerunt* <sup>6)</sup>; 3<sup>o</sup> el nu va fi liberat prin pierderea lucrului, când această pierdere se datorește faptului sau culpei sale, sau când se dovedește că ea nu s'ar fi întâmplat dacă lucrul ar fi rămas în mâna debitorului (art. 1156). El va răspunde de asemenea de deteriorările survenite lucrului în aceleași condițiuni. 4<sup>o</sup> În fine, el va putea chiar fi condamnat la daune, pentru că fraudă sa constituie un delict a cărui pagubă el trebuie să-o repare (art. 998) <sup>7)</sup>.

În cât privește pe sub-achizitori, adică pe acei care ar fi dobândit și ei, la rëndul lor, drepturi reale asupra

Nerespundere de degradări.

Terțiu de rea credință.

Sub-achizitori.

<sup>1)</sup> Demolombe, XXV, 258, *in fine*. Pand. fr., *Action paulienne*, 254. Baudry et Barde, I, 719.

<sup>2)</sup> Pand. fr., *loco cit.*, 255. Demolombe, XXV, 260. Baudry et Barde, I, 719.

<sup>3)</sup> Pand. fr., *loco cit.*, 256. Laurent, XVI, 492. Demolombe, XXV, 259. Baudry et Barde, I, 719, *in fine*.

<sup>4)</sup> Baudry et Barde I, 719. Demolombe, XXV, 255. Veđi și *suprà*, p. 239.

<sup>5)</sup> Demante, V, 82 bis XI. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 169. Baudry et Barde, I, 719. Laurent, XVI, 492, și toți autorii.

<sup>6)</sup> L. 10, § 20, Dig., 42, 8, *Quæ in fraudem creditorum*, și L. 38, § 4, Dig., *De usuris*, 22, 1.

<sup>7)</sup> Cpr. Demolombe, XXV, 251 urm. Baudry et Barde, I, 668, 719. Pand. fr., *Act. paul.*, 260 urm. Laurent, XVI, 492. Larombière, I, art. 1167, No. 60. Giorgio Giorgi, II, 333 urm.

lucrului, de la achizitorul primitiv, am vădut că revocarea actului fraudulos nu se resfrânge asupra lor de cât atunci când ei sunt de rea credință (veđi *supră*, p. 238 urm.); de unde și conclusia că revocarea unei vândări imobiliare nu revoacă ipoteca sau înstrăinarea consimțită de achizitorul primitiv către alți terții de bună credință <sup>1)</sup>).

2° Efectele acțiunii pauliane în cât privește raporturile creditorilor între ei cu debitorul.

Presupunând că actul fraudulos a fost revocat, în urma cererei unuia sau mai multor creditori, chestiunea este de a se ști cine se va folosi de această revocare. Doctrina și jurisprudența sunt și de astă dată împărțite:

1<sup>o</sup> Intr'un sistem, se susține, în adevăr, că creditorii care au luat parte la proces se folosesc singuri de revocarea actului fraudulos, hotărîrea dobândită de dênșii neputând nici să strice, nici să folosească acelor care n'au stat în judecată. *Res inter alios judicata, aliis nec nocere, nec prodesse potest* (art. 1201). Revocarea actului fraudulos este, în adevăr, rezultatul unei judecări, și lucrul e așa de adevarat în cât dacă un creditor n'a isbutit în acțiunea pauliană, alți creditori pot să-o reinceapă și să-o conducă pe socoteala lor, nefind lucru judecat pentru dênșii <sup>2)</sup>. Acesta este, cu bună samă, sistemul cel mai juridic.

2<sup>o</sup> In al doile sistem, se susține că toți creditorii, fie ei anteriori sau posteriori actului revocat, se folosesc de această revocare, căci acțiunea pauliană având de scop readucerea fictivă a bunurilor înstrăinate în patrimoniul de-

1) Veđi în acest sens, autoritățile citate *supră*, p. 239, nota 1. — *Contrà*. *Haute-Cour des Pays-Bas (Hollande)*, 28 martie 1884, Sirey, 85. 4. 9. Laurent, XVI, 465 urm., etc. Veđi și *supră*, p. 238, nota 1.

2) Veđi în acest sens, Baudry et Barde, I, 682 și 715. T. Huc, VII, 226. Baudry, II, 925. Garraud, *De la déconfiture*, p. 207 urm. Guillouard, *Act. paulienne*, p. 326. Campas, *op. cit.*, 85 urm. Demolombe, XXV, 266. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, II, 353. Maiereni, *Della revoca degli atti fraudolenti*, 105. Naquet, *De l'action paulienne*, etc., p. 201 urm. Rome, *De l'action paulienne en dr. romain et en dr. français*, p. 172. Péncescu, I, 461. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 164 urm. Acollas, II, p. 815. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 142, text și nota 41. Cpr. Cas. fr. și C. Bordeaux, D. P., 65. 1. 79. D. P., 92. 2. 440. Sirey, 91. 2. 9.

bitorului, aceste bunuri formează gagiul comun al tuturor creditorilor, dacă creditorul care a exercitat acțiunea n'are nici o cauză de preferință (art. 1718 urm.)<sup>1)</sup>.

3<sup>o</sup> In fine, în al treile sistem, se decide că revocarea nu poate să folosască de cât creditorilor anteriori actului fraudulos, ear nu acelor posteriori, pentru că ei neavând ca siguranță bunurile care au făcut obiectul actului fraudulos, acest act n'a putut să le aducă nici o pagubă; de unde și concluziunea că ei nu se pot folosi de revocarea lui<sup>2)</sup>.

In ori ce caz, creditorul care a făcut să se revoace actul fraudulos al debitorului, se bucură de privilegiul prevădut de art. 1729, § 1 și poate să'l exercite asupra sumelor readuse în mod fictiv în patrimoniul acestui debitor, pentru a lua cu preferință toate cheltueele ce el a făcut cu ocaziunea exercițiului acestei acțiuni<sup>3)</sup>.

Art. 1729,  
§ 1.

- 1) Laurent, XVI, 488 urm. Demante, V, 82 bis XV. Duranton, X, 574. Marcadé, IV, 501. Solon, *Des nullités*, II, 460. P. Pont, *Privil. et hypothèques*, I, 18. Massé-Vergé, III, § 555, p. 414, nota 6. Taulier, *Théorie du Code Napoléon*, IV, p. 312. „Considerând, țice Curtea din Iași (*Dreptul* din 1881, No. 2, p. 14, colona 2), că acțiunea pauliană are de scop și efect de a face ca lucrul înstrăinat fraudulos să reintre fictivamente în patrimoniul debitorului, și ast-fel revocațiunea actului profită și creditorilor care n'au fost parte în instanță, și a căror creanțe poartă o dată anterioară actului fraudulos, de oare ce lucrul reintră pentru a deveni gagiul creditorilor sau, mai bine țis, se consideră că n'a eșit nici odată din patrimoniul debitorului, și dreptul de gagiul al creditorilor se găsește astfel că n'a încetat de a exista; și nu este vre un motiv și nici un text nu ne autorisă a limita efectul acțiunei numai la acei cari au fost parte în instanță și a susține astfel că bunul a reintrat relativ numai pentru cutare sau cutare creditor, etc...” Cpr. C. Riom, D. P., 45. 2. 91 și L. 6, § 7, *in fine*, Dig., 42, 8, unde se țice: „*Qui verò post bona possessa debitum suum recepit, hunc in portionem vocandum, exequandunque ceteris creditoribus: neque enim debuit præripere ceteris post bona possessa, cùm jam par conditio omnium creditorum facta esset*”.
- 2) Larombière, I, art. 1167, No. 62. Mourlon, II, 1183 și *Examen critique et pratique des Commentaires de Troplong*, 14. Chardon, *Du dol et de la fraude*, II, 280.
- 3) Pand. fr., *Act. paulienne*, 277. C. Bordeaux, 28 mai 1832. Répert. Dalloz, v<sup>o</sup> *Privil. et hypothèques*, 144, nota 1.

3' Efectele acțiunii pauliane în cât privește raporturile debitorului cu cel de al treilea achisitor.

Actul revocat față cu creditorul sau creditorii reclamanți subsistă cu toate efectele sale în privința raporturilor dintre debitor și cei de al treile, pentru că acțiunea pauliană este străină părților contractante: și lucrul e așa de adevărat în cât dacă, după plata creditorilor, a mai ramas ceva, această remășiță nu se cuvine debitorului, ci celui de al treile sau creditorilor sei <sup>1)</sup>.

Naște însă întrebarea dacă cel de al treile evins, care cu bunul dobândit ar fi plătit pe creditori, are sau nu recurs contra debitorului, care mai târziu ar fi devenit solvabil.

Primul sistem îi acordă în toate casurile asemenea recurs, pentru motivul că el plătind din bunurile sale o datorie a debitorului, acesta trebuie să'l despăgubească în data ce a devenit solvabil <sup>2)</sup>.

În părerea generalminte admisă, se face însă următoarea distincțiune.

De câte ori actul revocat este un contract cu titlu oneros, de exemplu, o vîndare, un schimb, o donațiune făcută cu titlu de dotă, etc., care, prin natura sa, atrage obligațiunea de garanție (art. 1337 urm., 1409), de atâte ori cel de al treile va fi în drept a cere de la debitor ceea ce el a plătit în socoteala lui. De câte ori, din

<sup>1)</sup> „Considerând, dice Curtea din București (*Dreptul* din 1891, No. 51), că nu se poate tăgădui creditorilor terțiului achisitor, defendor în acțiunea în revocațiune, dreptul de a urmări bunul înstrăinat asupra debitorului lor; căci actul revocat, în interesul numai al creditorilor, continuă ași produce toate efectele între părți, așa că restul prețului rezultat din vîndarea bunului înstrăinat, după plata creanțelor creditorilor reclamanți în acțiunea pauliană, aparținînd terțiului achisitor, creditorii sei pot să și exercite asupra acestui rest din preț, dreptul lor de gagiu stabilit de art. 1718 C. C., etc...” Cpr. Pand. fr., *Action paulienne*, 279. Laurent, XVI, 494, 495. Demolombe, XXV, 268. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 142, nota 38. Chabot, *Successions*, art. 788, No. 6. Larombière, I, art. 1167, No. 57. Giorgio Giorgi, II, 346. T. Huc, VII, 227, *in fine*. Baudry et Barde, I, 711.

<sup>2)</sup> Mourlon, II, 1184. Aubry et Rau, VI, § 613, p. 418, text și nota 44. Duranton, VI, 520 bis. Demante, V, 82 bis XVI.

contra, actul n'ar atrage obligațiunea de garanție, precum ar fi, de exemplu, renunțarea la o moștenire sau o donațiune în care dăruitorul n'ar fi luat asupra sa asemenea obligațiune (art. 828), de atâte ori cel de al treile, care ar fi plătit pentru debitor, nu va putea să exercite nici un recurs în contra acestuia <sup>1)</sup>.

### Despre acțiunea în simulațiune.

Am văzut că, de câte ori debitorul va neglija de a exercita drepturile sale, care nu sunt eminentamente personale, creditorii pot exercita aceste drepturi, în numele debitorului lor, prin acțiunea oblică sau subrogatorie (art. 974). Acțiune oblică sau subrogatorie.

De câte ori debitorul face acte frauduloase, creditorii au la îndemână acțiunea pauliană sau revocatorie (art. 975). Acțiune pauliană.

De câte ori el va face acte simulate sau minciunoase, iconomicoase sau fațarnice (imaginarii), după cum se exprimă art. 1232 din codul Calimach <sup>2)</sup> și Andronachi Donici (capit. 10, § 6, *in fine*, și capit. 11, § 7), creditorii Acțiune în simulațiune.

<sup>1)</sup> Laurent, IX, 479 și XVI, 496. Giorgio Giorgi, II, 347 urm. Demolombe, XV, 89 și XXV, 270, 271. Marcadé, III, 230. Pand. fr., *Act. paul.*, 283. T. Huc, VII, 227. Baudry et Barde, I, 712. Massé-Vergé, II, § 380, p. 315, nota 11, care nu se unesc cu părerea lui Zachariæ. Demante, III, 108 bis III. Veți și tom. III a lucrării noastre, p. 358, nota 3.

<sup>2)</sup> „Dacă s'au făcut tocmală iconomicoasă sau fațarnică pentru lucru de un hotărît fel, dice art. 1232 din codul Calimach (916 C. austriac), trebuie să se judece după legiunile orânduli, care privesc cătră însuș lucrul după adevărata sa calitate“. Noul cod german din 1896 cuprinde o dispoziție aproape identică: „Dacă o convenție aparentă, dice art. 117 din acest cod, ascunde un alt act juridic, se aplică dispozițiile privitoare la actul ascuns“.

S'a dis că acțiunea în simulațiune este personală debitorului și că creditorii lui nu se pot prevala de dënza de cât numai exercitând drepturile debitorului, în baza art. 974. „Considerând, dice Curtea din București (12 mai 1886), că principalul interesat a intenta acțiunea în simulațiune este obligat ca parte contractantă și legiuitorul prin art. 1175 'i-a și prescis proba ce are să facă; că numai în lipsa-i, în caz de neglijență sau refuz din partea-i, creditorii sei o pot intenta conform art. 974, exercitând drepturile lui, prin urmare, în numele debitorului, ear nu în al lor personal, și numai cât timp ea se găsește în patrimoniul de- Creditorii pot exercita acțiunea în simulație în numele lor propriu, ear nu în baza art. 974 sau 975. Controversă.

vor putea, în numele lor propriu, să le atace pentru ca jus-

bitorului, de oare ce exercițiul drepturilor și acțiunelor debitorului s'a acordat creditorilor ca să se răspundă în mod expres principiului stabilit de art. 1719 C. C., adică că bunurile unui debitor servesc spre asigurarea comună a creditorilor săi; că, spre a pune mai în evidență că acțiunea în simulațiune este personală debitorului și că creditorii nu o pot exercita de cât în numele lui, nu avem de cât să presupunem că terțiul pârît ar invoca un nou act confirmativ, sau în fine, că ar chieama în garanție pe cel de la care deține actul și acesta l'ar recunoaște; creditorii nu ar mai putea susține pur și simplu simulațiunea actului, ci ar avea să se plângă atunci de prejudiciul ce li se cauzează prin conivența frauduloasă a debitorului lor cu pârîtul și, ca consecință, ar avea de intentat o altă acțiune, acțiunea pauliană, care le este proprie și personală, după art. 975 C. C., derivând din acțiunea juridică născută între dênșii și terțiul pârît, care prin faptul lor fraudulos le a cauzat prejudiciu, etc". *Dreptul* din 1886, No. 63. Veđi și o altă decizie tot a curței din București, care admite acelaș principiu, publicată în *Dreptul* din 1893, No. 64. Tot în acest sens se pronunță și o parte din doctrină. Cpr. Gr. G. Păucescu, I, 469, 470. C. Toneanu, *Cur. judiciar* din 1894, No. 8, p. 59. Larombière, I, art. 1167, No. 63. Pand. fr., *Act. paul.*, 206, și autoritățile citate acolo, etc. Această părere este însă inadmisibilă pentru următoarele motive:

1<sup>o</sup> Dacă creditorii ar avea numai exercițiul acțiunei o-blice prevădute de art. 974, ei n'ar putea stabili simulațiunea de cât atunci când ar avea un început de dovadă scrisă, întocmai ca și debitorul, ceea ce este inadmisibil, pentru că ei au fost în imposibilitate de ași procura o dovadă scrisă despre simulațiune (art. 1198, § 1). Veđi *infra*, p. 275.

2<sup>o</sup> Dacă acțiunea creditorilor ar avea de bază acțiunea indirectă prevădută de art. 974, pârîtul ar putea să le opue cu succes toate excepțiile care sunt oposabile debitorului, de ex., hotărîrea prin care s'ar fi respins acțiunea în simulațiune exercitată mai înainte de debitor pentru aceleași motive invocate actualmente de creditori, etc. (Cpr. decizia sus-citată a Curței din București, *Dreptul*, din 1886, No. 63, p. 504). Or, aceste soluții sunt inadmisibile, pentru că creditorii fiind direct leșați prin faptul debitorului lor și având, în toate casurile, un drept propriu și direct asupra bunurilor acestui din urmă (art. 1718, 1719), trebuie să aibă o acțiune directă și personală, osebit de cea prevădută de art. 974, prin care să poată dărâma actul fictiv și aparent care micșorează garanția lor. Este adevărat că, cu deosebire de ceea ce se întâmplă în acțiunea pauliană, debitorul, ca parte contractantă, poate însuș să atace actele

țiția să le declare inexistente (art. 966 <sup>1)</sup>) și, în asemenea caz,

sale în simulație și să dovedească că bunurile, înstrăinate numai în aparență, n'au încetat nici o dată de a face parte din patrimoniul seu, acțiune care neaparat poate fi exercitată și de creditorii sei, în baza art. 974; însă aceștia vor fi mult mai folosiți dacă vor exercita acțiunea directă în simulație, fără de care dreptul lor n'ar avea nici o siguranță, pentru că ar fi lasat la discreția debitorului. Cpr. în acest din urmă sens, T. Huc, VII, 230, p. 309. Baudry et Barde, I, 734 urm. Al. Degre, *Dreptul* din 1891, No. 9, p. 67.—Unii autori au mai născocit încă o teorie, și anume cea care consideră acțiunea în simulație ca o variațiune a acțiunii pauliane, cu această deosebire că regulile care cârmuesc această din urmă acțiune, în privința probei, a insolvabilității debitorului și a fraudei, n'ar fi aplicabile în specie (veți Demolombe, XXV, 235, *in fine* și Cas. fr., Répert. Dalloz, *Supplém., Oblig.*, p. 191, No. 377, nota 2). Și această soluție este inadmisibilă. Acțiunea în simulație nu decurge, în adevăr, nici din art. 974, nici din art. 975, ci, precum am spus mai sus, din art. 1718 și 1719. Toate bunurile, mobile sau imobile, prezente sau viitoare ale debitorului, prin urmare, și acele care fac obiectul unor acte simulate și fictive, servind spre asigurarea comună a creditorilor sei, aceștia trebuie să aibă o acțiune directă pentru a exercita dreptul de siguranță ce le conferă legea. „Considerând, dice Curtea noastră supremă (4 april 1888), că, în virtutea art. 1718, 1719 C. C., averea debitorilor prezentă și viitoare servă ca gagiu al creditorilor; că, conform acestui principiu, creditorii sunt în drept de a face toate actele de natură a menține întregul patrimoniu al debitorului lor, precum și de a exercita ori ce acțiune care ar tinde la acest scop. Considerând că scopul acțiunii în simulație tinde tocmai la aceasta, adevă de a menține în patrimoniul debitorului un bun care n'a eșit de cât în mod aparent; că astfel fiind, creditorii sunt în drept să atace toate actele frauduloase care au avut de rezultat să le sustragă valorile ce formează gagiul lor, chiar de ar fi făcute de persoane interpuse, după cum se prezintă cazul în specie, unde simulațiunea consistă tocmai în aratarea unei alte persoane ca arendaș de cât cea adevărată; că, prin urmare, e indiferent dacă art. 975 C. C. a fost bine sau rău citat de Curte, și dar motivul de casare se respinge ca neintemeiat, etc. *Dreptul* din 1888, No. 31 și Bulet. S-a I, 1888, p. 321. Cpr. și Baudry et Barde, I, 736.

<sup>1)</sup> Acțiunea în simulație, ca și acțiunea revocatorie, va putea fi exercitată atât pe calea principală, cât și pe calea de contestație la urmărire (Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1893, No. 71. Trib. Argeș, *Dreptul* din 1881, No. 41. Trib. Făl-

Contest. la urmărire.



instanțele de fond vor aprecia în mod suveran dacă din împrejurările cauzei rezultă sau nu că actul este simulat<sup>1)</sup>.

Definiția ac-  
țiunii  
în simulație.

Acțiunea în simulație poate deci fi definită: cea care tinde a face să se declare de justiție că un act n'are existență reală și că el este numai aparent, fie în totul fie în parte.

Deosebire  
între acțiu-  
nea pauliană  
și cea în  
simulație.

Prin acțiunea pauliană se revoacă deci un act al debitorului fie cu titlu oneros, fie cu titlu gratuit, pentru că acest act, de și a avut ființă în realitate, el era fraudulos și daunator creditorilor; pe când, prin acțiunea în simulație, se tinde a se dovedi că actul n'a avut nici o dată ființă și că bunul pretins înstrăinat de debitor, n'a fost scos de cât în aparență din patrimoniul seu, din care el n'a încetat nici o dată de a face parte<sup>2)</sup>. Actul fraudulos, cu alte cuvinte, există, însă trebuie să fie revocat din cauza interesului celor de al treilea; pe când actul simulat n'a avut ființă de cât în aparență și, ca atare, este *inexistent*<sup>3)</sup>. „Vândarea iconomicoasă într-o nimic se socotește, dice Andr. Donici (cap. 11, § 7).

ciu, *Dreptul* din 1895, No. 7. C. București, *Dreptul* din 1884, No. 13. Cas. rom., S-a I, Bulet. 1890, p. 1100, etc.) și chiar pe cale de excepție sau de aparare. Cas. rom. Bulet. S-a I, anul 1887, p. 523. Bulet. S-a I, 1890, p. 1089 și 1100. Bulet. 1891, p. 185. Veți și decisiile citate în colecția Christescu, art. 975, No. 47. Veți și *suprà*, p. 248, text și nota 1.

1) Cpr. C. București, *Dreptul* din 1887, No. 14. Trib. Gorj, *Dreptul* din 1891, No. 67. Cas. fr., Sirey, 89. 1. 243. D. P., 70. 1. 40. Fuzier-Herman, art. 1167, No. 103. Baudry et Barde, I, 738.

2) Aceștia sunt chiar termenii unei decisiuni a Curței din Lyon (28 fevr. 1884). „O atare acțiune, dice cu drept cuvânt Curtea, nu are de scop de a face ca bunul să reintre în realitate în patrimoniul debitorului, ci de a face să se declare că el n'a eșit nici o dată din acest patrimoniu, din care el continuă încă a face parte“. Veți considerentele acestei decisi în Répert. lui Dalloz, *Oblig., Supplém.*, p. 191, No. 376, nota 1. Cpr. Demolombe, XXV, 235. Baudry et Barde, I, 731, 733. Veți și *suprà*, p. 75.

3) „Considerând, dice Curtea noastră supremă, că efectele acțiunii în simulație sunt diferite de acelea ale acțiunii pauliane; că, prin acțiunea pauliană, să atacă actul ca *viciat*, pe când prin acțiunea în simulație, el se atacă ca *neexistent*, etc...“ Bulet., Cas. S-a I, anul 1886, p. 868, penult. considerent și *Dreptul* din 1887, No. 5. Cpr. și C. din București, considerent citat textual p. 269, *Dreptul* din 1886, No. 63.

Acțiunea în simulație nu este deci cârmuită de art. 975, ci de art. 966, căci actul inexistent n'are cauză și, ca atare, este lipsit de ori ce efecte juridice. Art. 966.

„Considerând, țice Curtea din București, că un act este simulat când constată obligațiuni care în realitate nici o dată n'au existat, așa în cât, în caz de contestațiune, acțiunea ce s'ar deschide ar avea de obiect a se declara că acel act nu există ; că obligațiunea ce constată nu poate produce nici un efect neavând cauză, probându-se că a-devarata cauză ce a dat naștere actului este simulațiunea, ear nu obligațiunea ce constată, etc...“<sup>1)</sup>.

Simulațiunea nu este de cât o fraudă. Intre fraudă și simulație există însă următoarele deosebiri :

1<sup>o</sup> In actele frauduloase, pe care debitorul le face spre a dauna și fraudă pe creditorii sei, cel de al treile poate să fie de bună credință, adecă să nu știe că el are datorii și este insolubil ; pe când simulațiunea nu poate să existe fără consimțemântul și concursul tuturor părților contractante<sup>2)</sup>. Astfel, când am vândut averea mea, pentru ca creditorii mei să remâe păgubași, cumpărătorul poate să fie de bună credință, și de aceea am vëđut (*suprà*, p. 226 urm.), că actul nu va cădea de cât dacã se va dovedi complicitatea lui ; pe când dacã declar că am vëndut moșia mea lui

Deosebire  
intre fraudă  
și simulație.

- 1) *Dreptul* din 1886, No. 63. Redacțiunea considerentelor este vicioasă, dar motivul invocat de Curte este juridic. Tot cam în asemenea termeni se exprimă și Curtea din Caen (17 mai 1873) : „Considerând, țice această Curte, că falșitatea causei unei obligațiuni și simulația obligațiunei sunt, sub expresiuni diferite, unul și acelaș lucru ; că obligația nu este simulată de cât pentru că cauza exprimată în ea este falșă ; că dacã această cauză ar fi sinceră, și obligația ar fi sinceră, etc...“ Vëđi această decisie în *Répert. lui Dalloz, Supplém., Oblig.*, 193, *ad notam*, colona 2. Cpr. Alex. Degre, *Dreptul* din 1891, No. 9, p. 68. Vëđi și *suprà*, p. 131.
- 2) C. Bordeaux, 5 martie 1896 : „Considerând, țice această decisie, că pentru a aprecia meritul unei acțiuni în simulațiune, nu este loc de a se distinge dacã actul e cu titlu gratuit sau cu titlu oneros, dacã terțiul contractant este sau nu complice al fraudei, un act fictiv implicând neaparat participarea la fraudă a tuturor părților contractante“. Considerentele acestei decisiuni, publicate în *Recueil des arrêts de Bordeaux*, 96, 1, 241, sunt reproduse în tratatul lui Baudry et Barde, 1, p. 640, nota 2. Cpr. o altă decisie a acelaș Curți, din 4 iunie 1896. *Pand. Périod.*, 1897, 2. 21.

X, fără să fi primit nici un ban de la el, el știe că nu mi-a plătit prețul și că obligația este lipsită de cauză. Simulațiunea este deci ascunderea adevărului, și simulat este actul acela, care nu este expresiunea sinceră a intențiunii reale a părților. *Cùm aliud agitur, aliud simulatur, vel scribitur* <sup>1)</sup>.

<sup>2)</sup> O altă deosebire esențială între fraudă și simulație este că fraudă are în tot-deauna de efect anularea contractului viciat, pe când simulațiunea nu este în tot-deauna ilicită, și în unele cazuri, nu împiedică convențiunea de ași produce efectele sale.

Donațiuni  
deghisate.

Astfel, dacă am ascuns o donațiune sub forma unui contract cu titlu oneros, presupunând, bine înțeles, că părțile erau capabile de a dispune și de a primi cu titlu gratuit, n'am atins prin aceasta interesele nimărui, și de aceea jurisprudența și o parte din doctrină admit validitatea donațiunilor deghisate, pe care însă noi n'am admiso <sup>2)</sup>.

Simulație li-  
cită.

Aceasta este un caz de simulație licită.

<sup>1)</sup> Cpr. Bédarride, *Du dol et de la fraude*, III, 1257.

<sup>2)</sup> V. t. IV a lucrării noastre, p. 162, notele 1 și 2.—In cât privește jurisprudența, care validează donațiunile deghisate, veți Cas. rom., C. București, Focșani și Craiova. *Dreptul* din 1881, No. 4 și 42. *Dreptul* din 1882, No. 59 și din 1890, No. 45. *Dreptul* din 1892, No. 79 și din 1896, No. 81. Jurisprudența franceză este în acelaș sens; citez numai decisiile cele mai recente. Veți *Pand. Périod.*, 1889. 1. 414 și 1892. 2. 244. D. P., 93. 1. 359. D. P., 95. 2. 551. D. P., 96. 1. 153. *Pand. Périod.*, 96. 1. 447 și *Dreptul* din 1896, No. 79. *Pand. Périod.*, 97. 1. 197. — *Contră.* C. din Iași (decisie casată) și Trib. Gorj, *Dreptul* din 1881, No. 4 și din 1891, No. 67. Cpr. Cas. fr. D. P., 76. 1. 254. In cât privește argumentele care se invoacă atât pentru validitatea cât și contra validității donațiunilor deghisate sau ascunse sub forma unui contract cu titlu oneros, a se vedea tratatul nostru în limba franceză, p. 200, nota 2 și p. 450, text și note. Veți și t. IV a lucrării noastre, p. 160—164, unde chestiunea este pe larg discutată și jurisprudența aspru criticată. Este adevărat că câteva Curți s'au încercat a protesta contra unei teorii care permite de a calca legea și de a eluda prescripțiile ei prin o minciună, însă această protestare timidă este zadarnică, căci decisiile lor sunt casate fără cruflare, ear o teorie stranie și contrară legerii triumfă, încât jurisconsulții se găsesc desarmați, unii dintr'ênșii renunțând chiar și desnădăjduind de a resturna o doctrină aproape unanimă și constantă. Este de regretat însă, precum diceam în t. IV, p. 164, că juris-

Donațiuni  
deghisate  
sau ascunse  
sub forma u-  
nui contract  
cu titlu on-  
eros. Contro-  
versă.

Dacă, din contra, având creditori, am ascuns averea mea prin mijlocul unui *prête nom*, cumpărând, de exemplu, imobile pe numele femeii mele <sup>1)</sup>, sau pe numele unei alte persoane <sup>2)</sup>, fără ca să primesc nimic în schimb, această simulație este ilicită și cade sub scutul art. 966.

Simulație  
ilicită.

Se poate întâmpla ca simulațiunea să aibă de scop fraudarea legii. De exemplu: cineva face o donațiune unui incapabil, prin o persoană interpusă (art. 812); în timpul căsătoriei, unul din soți face o donațiune celui-lalt, tot prin o persoană interpusă, în fraudă art. 939—941, sau se face o vîndare în fraudă art. 1387—1309, etc.

Fraudă la  
lege.

S'a întâmplat de asemenea adese-ori ca un străin să cumpere o moșie pe numele unei persoane capabile, pentru a ocoli dispozițiile prohibitive ale art. 7, § 5 din Constituție <sup>3)</sup>, sau ca cineva să stăpânească pentru o persoană morală inexistentă de drept. Ei bine, în toate aceste cazuri, simulațiunea și interpunerea de persoane vor putea fi stabilite în justiție <sup>4)</sup>, și însuși părțile contractante vor putea administra proba testimonială, fără nici un început de dovadă scrisă, de câte ori va fi vorba de fraudă la lege <sup>5)</sup>.

Art. 7, § 5  
Constit.

Din deosebirea ce există între acțiunea pauliană și aceea în simulațiune rezultă următoarele consecinți:

1<sup>o</sup> Creditorii fie anteriori, fie *posteriori* actului simulat, pot să exercite acțiunea în simulațiune <sup>6)</sup>, lucru care

Creditorii  
posteriori  
actului sim-  
ulat.

prudența s'a substituit legii. Curtea de casație trebuie să tindă, în adevăr, a stabili o uniformitate de jurisprudență; scopul acestei jurisprudenți nu este însă de a modifica și îndrepta legea, ci de a o menține și a face ca ea să fie respectată.

<sup>1)</sup> Cpr. Trib. Paris, *Dreptul* din 1894, No. 17. Vezi și L. 2, Cod., 4, 22, *Plus valere, quod agitur*, etc, unde se țice: „*Acta simulata, velut non ipse, sed ejus uxor comparaverit, veritatis substantiam mutare non possunt.*“

<sup>2)</sup> Cpr. Cas. fr., D. P., 47. 4. 342, No. 2.

<sup>3)</sup> Vezi *suprà*, p. 122, nota 2. Cpr. și Cas. rom., *Dreptul* din 1879, No. 34 și Bulet. Cas. S-a I, anul 1879, p. 502.

<sup>4)</sup> Cas. rom. și C. București. Bulet. 1888, S-a I, p. 324 și *Dreptul* din 1888, No. 31. *Dreptul* din 1885, No. 47. Trib. Ilfov. *Dreptul* din 1882, No. 54.

<sup>5)</sup> Vezi *infrà*, p. 276.

<sup>6)</sup> Cas. rom., *Dreptul* din 1888, No. 31 și Bulet. S-a I, 1888, p. 321. *Dreptul* din 1890, No. 67 și Bulet. S-a I, 1890, p. 1100. C. București, *Dreptul* din 1893, No. 64 și din 1884, No. 71. În cât privește jurisprudența străină, vezi *Pand. Périod.*, 97. 2. 21. D. P., 93. 2. 475. *Gaz. Palais*, 93. 1. 104.

nu este cu puțință în acțiunea pauliană <sup>1)</sup>). Motivul acestei deosebiri este lesne de priceput: Creditorii posteriori actului nu pot să'l atace prin acțiunea pauliană, pentru că acest act nu le aduce nici o pagubă, de vreme ce ei n'au putut să aibă vre o garanție asupra bunurilor care, în momentul nașterii creanței lor, nu mai făceau parte din patrimoniul debitorului; prin actul simulat, din contra, bunul înstrăinat neșind de cât în aparență și în mod fictiv din patrimoniul debitorului, el continuă a fi garanția tuturor creditorilor (art. 1718, 1719), și prin urmare, chiar și acelor posteriori, care, cât timp acțiunea nu este prescrisă, au interes de a face să se declare că actul este inexistent și că bunul pretins înstrăinat n'a eșit nici o dată din patrimoniul debitorului lor.

2<sup>o</sup> În acțiunea pauliană, creditorii trebuie să dovedească că actul atacat a determinat sau cel puțin a mărit insolvabilitatea debitorului (veđi *suprà*, p. 222); pe când, în materie de simulațiune, ei n'au nevoie să mai facă această dovadă, pentru că ei nu cer alt ceva de cât să se fixeze bunurile asupra cărora ei sunt în drept ași exercita garanția lor (art. 1718, 1719) <sup>2)</sup>);

3<sup>o</sup> În acțiunea pauliană sau revocatorie, creditorii trebuie să stabilească că actul atacat este făcut în fraudă

D. P., 72 2. 199. D. P., 55. 2. 99. D. P., 49. 2. 148. D. P., 46. 2. 225. Répert. Dalloz, *Supplém., Oblig.*, p. 191, nota 1. Tot în acest sens este și doctrina. Veđi Baudry et Barde, I, 733. Laurent, XVI, 497. T. Huc, VII, 231. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 146, text și nota 49. Larombière, art. 1167, No. 63. Demolombe, XXV, 235. Baudry, II, 922. C. Toneanu, *Curierul judiciar* din 1894, No. 8, p. 59. Pand. fr., *Act. paul.*, No. 207.—Sunt hotăriri care tăgăduesc creditorilor posteriori actului dreptul de a exercita acțiunea în simulațiune (cpr. C. Toulouse și Nîmes, Répert. Dalloz, *Oblig.*, 999, nota 2 și D. P., 52. 2. 122), însă aceste decisiuni confund acțiunea în simulație cu acțiunea pauliană, confusiune regretabilă, pe care adese-ori o face și doctrina.

1) Veđi *suprà*, p. 242 urm.—Creditorii posteriori actului nu vor fi în drept a cere revocarea lui prin acțiunea pauliană de cât în cazul când acest act ar fi avut de scop fraudarea lor (art. 1286 C. Calimach, 953 C. austriac). Veđi *suprà*, p. 243, text și nota 2.

2) C. Bordeaux, 5 martie și 4 iunie 1896, *Pand. Périod.*, 1897. 2. 21. Baudry et Barde, I, 733, p. 644. T. Huc, VII, 231. Demolombe, XXV, 236. Larombière, I, art. 1167, No. 63.

drepturilor lor (vezi *supră*, p. 225 urm.), pe când acțiunea în simulațiune va fi admisă, chiar dacă se va constata că debitorul a fost de bună credință și a voit numai să mărească creditul pretinsului cumpărător, pentru că, în ori ce caz, actul nu este serios și bunul continuă încă a face parte din patrimoniul lui <sup>1)</sup>);

4<sup>o</sup> Pentru aceleași motive și *a fortiori*, în materie de simulațiune, nu este nevoie de a se stabili complicitatea terțului care a tratat cu debitorul, nici a sub-achizitorilor și a se distinge actele cu titlu gratuit de acele cu titlu oneros, precum se face în materie de acțiune revocatorie (vezi *supră*, p. 226 urm.) <sup>2)</sup>);

5<sup>o</sup> Creditorii sub o condiție suspensivă care, după cum am văzut, nu pot, cel puțin după părerea generalmente admisă, să exercite acțiunea pauliană (vezi *supră*, p. 242), pot, din contra, în tot-deauna să exercite acțiunea în simulațiune, pentru că această acțiune constituie din partea lor un act conservator (art. 1016). „Considerând, dice tribunalul din Paris (15 fevr. 1894), că, diferind de acțiunea pauliană, care nu aparține de cât aceluia cărora actul atacat le a causat un prejudiciu actual, acțiunea în simulațiune având de scop, nu de a desființa într'un mod absolut actele contra cărora ea este îndreptată, ci de a le atribui adevăratul lor caracter, poate fi pornită de toți aceia care au interesul, fie chiar eventual, de a restabili adevărul faptelor și de a împedea d'inainte fraudă organizată pentru viitor; că acela care exercită asemenea acțiune n'are nevoie de a justifica nici vre-un titlu executor, nici chiar o creanță actuală, certă, lichidă și exigibilă; că i e destul să invoace o creanță eventuală sau chiar o presumpțiune de creanță, etc.“ <sup>3)</sup>.

Laurent, XVI, 497. Aubry et Rau, IV, § 313, p. 146. C. Toneanu, *Curierul judiciar* din 1894, No. 8, p. 59. Al. Degre, *Dreptul* din 1891, No. 10, p. 76. Pand. fr., *Action paulienne*, 209. Păucescu, I, 470.

<sup>1)</sup> Cas. fr., 25 iulie 1864. Répert. Dalloz, *Supplém. Oblig.*, p. 191, No. 377, nota, 2 și autorii citați în nota precedentă. Pand. fr., *Action paulienne*, 208.

<sup>2)</sup> Baudry et Barde, I, 734, și toți autorii. Vezi și decizia C. din Bordeaux, citată *supră*, p. 269, nota 2.

<sup>3)</sup> Vezi *Dreptul* din 1894, No. 17, p. 135 și *Gaz. Pal.*, 94. 1. 258. Cpr. Baudry et Barde, I, 733, p. 646. T. Huc, VII. 231.

Cât pentru creditorii a căror termen n'a ajuns încă la

Acțiunea în simulație aparține și părților contractante.

6<sup>o</sup> Acțiunea pauliană nu poate fi exercitată de părțile care au făcut actul fraudulos (vezi *suprà*, p. 240 nota 1), pe când acțiunea în simulație aparține nu numai terțiilor, dar și părților contractante <sup>1)</sup>, pentru că actul simulat neavând ființă, ori și cine poate să ceară ca justiția să recunoască inexistența lui, stabilind că el nu are ființă de cât în aparență (art. 1169). Părțile, ca și cei de al treile, trebuie să poată dovedi simulațiunea actelor lor, pentru că, după cum se exprimă jurisconsultul Modestinus, contractele fictive (*imaginarii*) nu sunt obligatorii, nici chiar în vândări, de oare ce ele nu sunt de cât o ficțiune lipsită de ori ce adevăr <sup>2)</sup>.

În cât privește însă mijloacele prin care simulațiunea poate fi dovedită, se face atât în doctrină cât și în jurisprudență, următoarea distincțiune :

Deosebirea ce se face, în privința dovedei, între părți și cei de al treile.

Creditorii fiind terți persoane și, ca atare, în imposibilitate de ași procura o dovadă scrisă despre simulațiune, vor putea, în toate casurile, s'o stabilească prin marturi și presumpțiuni, chiar dacă n'ar avea un început de do-

scadență, nu mai rămâne îndoială că ei vor putea să exercite acțiunea în simulațiune, și am văzut (*suprà*, p. 241) că ei pot să exercite și acțiunea pauliană sau revocatorie. Cpr. T. Huc, Baudry et Barde, *loco suprà cit.*

1) Acțiunea părților n'ar putea deci fi respinsă prin adagiul „*Nemo auditur propriam turpitudinem allegans*“, cu atât mai mult cu cât această maximă, formulată de Godfroy (*ad legem* 5, Cod., 7, 8, *De servo pignori dato manumisso*) n'a fost admisă de legiuitorul modern. Cpr. Cas. fr., D. P., 87. 1. 396. *Pand. Périod.*, 87. 1. 135. D. P., 79. 1. 413. D. P., 73. 1. 340. C. Bourges, 4 iunie 1896. *Pand. Périod.*, 1897, 1. 21. Cpr. și Cas. rom., Bulet. S-a 1, 1881, consid. de la p. 316. Vezi, și *suprà*, p. 130. Bédarride, *op. cit.*, III, 1286. Baudry et Barde, I, 316 și 733. Larombière, I, art. 1167, No. 63. Bonnier, *Tr. des preuves*, I, 142. T. Huc, VII, 230 și autorii citați *suprà*, p. 130, nota 3.—*Contrà*. C. Chambéry. D. P., 61, 5, 328, No. 12. C. Bourges, 27 iulie 1884 (decisie casată). Această jurisprudență, care respinge acțiunea părților prin aplicarea maximei romane mai sus citate, este cu drept cuvânt părăsită astăzi.

2) „*Contractus imaginarii etiam in emptioibus juris vinculum non obtinent : cum fides facti simulatur non intercedente veritate*“. Vezi și Cod., 4, 22, a cărui titlu este: *Plus valere quod agitur, quam quod simulate concipitur* (ceea ce a fost în realitate făcut în un act are mai multă putere de cât termenii de care s'au servit părțile spre a'l colora).

vadă scrisă<sup>1)</sup>; pe când părțile contractante nu vor putea, în regulă generală, s'o stabilească de cât cu un contra-inscris sau act secret (art. 1175) și, în lipsa unui asemenea act, cu marturi și presumpțiuni, însă numai în cazul când vor avea un început de probă scrisă (art. 1197)<sup>2)</sup>.

- 1) Cas. rom., S-a 1. Bulet. 1881, p. 313. Bulet. 1883, p. 436 și 1203. *Dreptul* din 1884, No. 16 și din 1888, No. 31. Bulet. 1888, p. 321 și 1889, p. 595. C. din București, *Dreptul* din 1875, No. 7; din 1884, No. 62 și 71. *Dreptul* din 1885, No. 47 și din 1887, No. 14. *Dreptul* din 1893, No. 64 și din 1896, No. 79. C. Craiova, *Dreptul* din 1890, No. 73. Trib. Ilfov, Putna, Gorj, Ialomița, Brăila, etc. *Dreptul* din 1891, No. 67; din 1892, No. 42; din 1893, No. 71; din 1894, No. 62. *Curierul judiciar* din 1897, No. 17, etc. Trib. de Argeș, sub președ. amicului nostru I. Rădoi (*Dreptul* din 1881, No. 41), s'a pronunțat în acelaș sens, însă tribunalul comite imensa greșală de a dice că aceste reguli sunt aplicabile și părților contractante, ceea ce nu poate fi considerat de cât ca un *lapsus calami*. În cât privește jurisprudența străină, vezi D. P., 63. 1. 261. D. P., 73. 1. 340. D. P., 71. 2. 52. D. P., 79. 1. 401. D. P., 83. 1. 292. D. P., 84. 1. 229. D. P., 86. 1. 327. D. P., 93. 2. 476. Vezi și *suprà*, p. 237, text și nota 1. Cpr. Baudry et Barde, I, 737. Demolombe, XXX, 179. Laurent, XII, 328; XVI, 498 și XIX, 603. T. Huc, VII, 233. Larombière, V, art. 1348, No. 21. Aubry et Rau, VIII, § 765, p. 350, text și nota 21. Pand. fr., *Action paulienne*, 215. Al. Degre, *Dreptul* din 1891, No. 9. C. Toneanu, *Curierul judiciar* din 1894, No. 8. Marcadé, V, art. 1348, No. III. Pêucescu, I, 469, și toți autorii. Vezi și t. IV a lucrării noastre, p. 80 text și nota 1; p. 170, text și nota 3.
- 2) Cas. rom., Bulet. S-a 1, 1883, p. 917. *Dreptul* din 1884, No. 16 și din 1885, No. 50. Bulet. S-a I, 1885, p. 386. Bulet. S-a I, 1886, p. 282. C. București, Craiova și Galați, *Dreptul* din 1884, No. 62 și din 1888, No. 22. *Dreptul* din 1889, No. 73; din 1890, No. 2, și 54. *Dreptul* din 1891, No. 17. *Dreptul* din 1892, No. 83. Tribun. Tutova, Gorj, Covurlui, etc. *Dreptul* din 1887, No. 84; din 88, No. 41; din 1891, No. 67. *Cur. judiciar* din 1896, No. 2. În cât privește jurisprudența străină, vezi D. P., 79. 1. 413. D. P., 71. 2. 52. D. P., 87. 1. 327. *Pand. Périod.*, 87. 1. 290. D. P., 88. 2. 125. D. P., 97. 1. 126, etc. Cpr. Baudry et Barde, I, p. 649, No. 737, nota 1, *in fine*. Laurent, XII, 328; XVI, 498 și XIX, 590. Demolombe, XXX, 182. Larombière, V, art. 1348, No. 18. Bédarride, III, 1272, 1355. Aubry et Rau, VIII, § 765, p. 350, 351, text și nota 25. Pêucescu, I, 469. Bonnier, *Tr. des preuves*, I, 142. Marcadé, V, art. 1348, No. IV. T. Huc, VII, 233, și toți autorii. Vezi și t. IV a lucrării noastre, p. 170.



Fraudă la  
lege. Contro-  
versă.

Pentru ca părțile contractante să poată de a dreptul administra proba testimonială și a presumpțiunelor, fără nici un început de dovadă scrisă, trebuie ca actul lor să fi avut de scop fraudarea unei legi de interes general<sup>1)</sup> și de

<sup>1)</sup> Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1878, p. 112. Bulet. 1887, p. 417. Bulet. 1891, p. 756. *Dreptul* din 1892, No. 5. C. București, *Dreptul* din 1884, No. 62. *Dreptul* din 1887, No. 36. *Dreptul* din 1891, No. 17, ultimul considerent. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1882, No. 54. Vezi *suprà*, p. 133, 271 și t. IV a lucrării noastre, p. 170, text și nota 2. În cât privește jurisprudența străină, vezi D. P., 88. 1. 346. D. P., 65. 1. 285. Cpr. T. Huc, VIII, 234. Larombière, V, art. 1348, No. 19. Bonnier, *Tr. des preuves*, I. 142. Bédarride, III, 1290 urm., 1355. Aubry et Rau, VIII, § 765, p. 351, text și nota 28. Demolombe, XXX, 181 urm. Marcadé, V, art. 1348, No. IV.—Vezi însă Laurent (XIX, 594 urm.), care nu admite pentru părți proba prin marturi sau presumpțiuni, în caz când simulațiunea concertată între ele ar fi avut de scop fraudarea legii, de cât atunci când partea interesată ar fi fost în imposibilitate de ași procura un contra-inscris. Marcadé observă însă (t. V, *loco suprà cit.*), și această observație ne se pare peremptorie, că partea care a subscris o obligație minciunoasă, prin poziția sa falsă în care se găsește față cu celalaltă parte contractantă, se află în o imposibilitate morală de a cere un contra-inscris menit a anula mai în urmă obligațiunea sa. Cpr. Aubry et Rau, VIII, § 765, p. 353, 354, *ad notam* și C. din București, decizia mai suscitată, *Dreptul* din 1887, No. 36, p. 287. Eată pentru ce jurisprudența este astăzi aproape unanimă spre a decide că, de câte ori părțile, prin convenția lor, au calcat o lege de ordine publică, de atâte ori ele vor putea să dovedească fraudă prin ori ce mijloace, fără nici un început de dovadă scrisă, căci art. 1203 admitând că dolul și *frauda* se pot stabili prin simple presumpțiuni, și prin urmare, și prin marturi, nu este nici o rațiune de a se decide că asemenea dispozițiune se aplică numai fraudei în contra persoanelor, ear nu și fraudei în contra legii. A decide contrariul ar fi a asigura impunitatea fraudei; și nu se poate admite că legiuitorul, care are tot interesul ca dispozițiile sale să fie executate și strict observate, să fi stat nepăsător și să fi permis ca legile cele mai esențiale să poată dîlnic fi eludate prin simulațiuni frauduloase. Astfel, Curtea noastră supremă cu drept cuvânt a decis că incapacitatea străinilor de a dobîndi imobile rurale (art. 7, § 5 Const.) fiind de interes public și neputînd fi eludată prin persoane interpușe capabile, o asemenea fraudă la proibițiunea legii se poate dovedi, între părți, prin ori ce mijloace, și chiar

ordine publică, sau ca consimțământul uneia din ele să fi

prin jurământul decisoriu. Vezi *Dreptul* din 1879, No. 34 și Bulet. Cas. S-a I, 1879, p. 502. Cpr. și Trib. Teleorman (28 fevr. 1897, I. Ph. Ghețu președ.), care ține că prohibițiunea art. 7, § 5 din Const. fiind de ordine publică, isbește de nulitate ori-ce act care ar înfrânge-o și poate fi rădăcată din oficiu de judecători. *Dreptul* din 1897, No. 34.

Și fiind că vorbim în treacăt de incapacitatea străinilor de a dobândi imobile rurale, incapacitate despre care ne am ocupat *supră*, p. 122, nota 2, este bine să notăm aici o decizie recentă (15 mai 1897) a Curței noastre supreme, pronunțată în secțiuni-unite, prin care se decide că, dacă străinul nu poate poseda în natură asemenea imobile, el are drept la valoarea lor : „Considerând, și întrucât străinul care vine la o moștenire în România, are el dreptul la înunțarea în bani ? Controversă. și întrucât, dacă străinul dreptul de moștenire în România, este invederat că această calitate de moștenitor trebuie să o aibă în principiu, cu toate efectele ce legea civilă recunoaște unui moștenitor, și dar și cu aceea de a fi investit, prin simplul fapt al morții persoanei căreia-i succede, cu dreptul de proprietar al averii mobile și imobile cădută în moștenirea sa ;

„Că, dacă § 5 de sub citatul articol nu recunoaște străinilor dreptul de a dobândi imobile rurale în România, de aici însă nu se poate deduce că legiuitorul a voit a admite pentru transmiterea acestor bunuri o altă ordine de succesiune de cât cea prevădută de Codul civil, și a chiuma la succesiunea acestor imobile alte persoane de cât acele pe care acest codice le recunoaște în gradul cel mai apropiat pentru a succede, nici a deroga la următorul principiu ce rezultă din legea civilă, că, adecă, în regularea ordinii transmiterii succesiunii, nu se ține seamă de natura bunurilor ; că o asemenea modificare și derogare la regulile stabilite de dreptul civil nu se poate presupune ; ea trebuie să resulte dintr'un text expres de lege, text însă ce nu există ;

„Considerând de asemenea că nu se poate pretinde că succesiunea acestor bunuri are a trece la Stat, căci art. 680 C. C. nu recunoaște Statului un drept de succesiune în averea particularilor, de cât în lipsă de ori ce moștenitor și, în ipoteza ce se raționează, moștenitor există ;

Considerând că ast-fel fiind, singurul înțeles ce se poate da acestui art. 7, înțeles care să fie în concordanță cu dispozițiunile legii civile în materie de moștenire, nu este altul de cât acela că legiuitorul a voit, în caz când în moștenirea deferită unui străin, se află și imobile rurale, să rădice acestui moștenitor dreptul de a poseda asemenea imobile în natură, însă n'a putut înțelege a nu-i recunoaște dreptul la valoarea acestor imobile, de oare ce asupra lor,

fost smuls prin fraudă, dol sau violență (art. 1203 C. C.) <sup>1)</sup>, sau cel puțin ca partea care voește a ataca actul ca simulat să fi fost în imposibilitate morală de ași procura un contra-inscris (*contre-lettre*) <sup>2)</sup>.

Dovedirea  
simulațiunei  
din partea  
moștenitori-  
lor. Necesita-  
tea unui  
început de  
dovadă scri-  
să sau unui  
contra-in-  
scris.

Acțiunea în simulațiune poate fi exercitată nu numai de părțile contractante, dar și de moștenitorii lor, însă moștenitorii nefiind, în asemenea caz, terții persoane, n'au mai multe drepturi de cât autorul lor, și deci nu vor putea invoca marturi sau presupțiuni de cât atunci când va exista un început de dovadă scrisă: „Considerând, dice Curtea din Galați, că fiind vorba de un act autentic ce are tot efectul între părți despre drepturile și obligațiune-

legea civilă îi dă, în calitatea sa de moștenitor, un drept de proprietate, și acest drept, după cum s'a dis, nici o altă dispozițiune de lege nu'l atribue unei alte persoane;

„Considerând că din momentul ce este stabilit că moștenitorul străin are dreptul la valoarea imobilelor rurale ce fac parte din succesiunea ab intestat la care el este chemat, urmează neaparat că și străinul instituit ca legatar de imobile rurale să aibă acelaș drept, căci testatorul este presupus, în lipsă de o manifestare a voinței sale, că a înțeles să se refere la lege în privința întinderii ce are a se da dispozițiunelor sale testamentare;

„Considerând dar că este exact în drept că atât succesorul ab intestat cât și legatarul, când sunt străini, au dreptul la valoarea imobilelor rurale, etc.“ Vezi *Dreptul* din 1 iunie 1897, No. 42 și *Curierul judiciar* cu aceeaș dată, No. 21. In acelaș sens, Al. Degre, *Dreptul* din 1886, No. 32 și din 1896, No. 63. C. Disescu, *Cursul de drept public*, II, p. 515.

Chestiunea fiind de o mare însemnătate, am transcris considerentele Inaltei Curți, însă ori cât de echitabilă ar fi această soluțiune, admisă de curând și de Curtea din București (*Dreptul* din 1897, No. 20 și *suprà*, p. 122, nota 2), o mai repetăm încă o- dată, nu vedem cum moștenitorul sau legatarul ar putea să vândă imobilul, atunci când pentru a vindă el trebuie să fie proprietar, și el este incapabil de a dobândi această proprietate. Ne întoarcem deci într'un cerc vicios. Vezi *suprà*, p. 122, nota 2.

- <sup>1)</sup> C. Iași, București și Galați, *Dreptul* din 1883, No. 72. *Dreptul* din 1884, No. 62 și din 1892, No. 83. Trib. Tutova și Putna, *Dreptul* din 1888, No. 41 și din 1892, No. 42. Cpr. C. Bordeaux, 4 iunie 1896. *Pand. Périod.*, 1897. 2. 21. Veți și t. IV a lucr. noastre, p. 170, nota 2. Mai veți încă Laurent, XII, 331. Aubry et Rau, VIII, § 765, p. 351.
- <sup>2)</sup> Cpr. C. din București, *Dreptul* din 1887, No. 36, consid. de la p. 287, coloana 2. Marcadé, V, art. 1348, p. 145, No. IV.

le ce constată, ele nu pot fi primite să dovedească simulațiunea unui atare act prin marturi sau presumpțiuni (art. 1191 C. C.); că această regulă suferă excepțiune numai când ar exista un act scris (contra-inscris), care ar modifica actul public (art. 1175 și 1197 C. C.), sau când actul ar fi atacat că s'au făcut prin fraudă, dol sau violență (art. 1203 C. C.); că aceste reguli atât de riguroase când e vorba de părți, nu se aplică în cazul când actul se atacă de un terțiu, și cuvântul este că lui nu'i a fost cu puțință a'și procura o dovadă scrisă (art. 1198 C. C.); că, în specie, G. P. Costescu făcând acțiune *in calitate de moștenitor* al mamei sale, el o represintă pe dânsa în instanță cu aceleași drepturi și obligațiuni, și întru cât în dovedirea acțiunii sale nu produce un contra-inscris, și nici alegă că actul s'a făcut prin fraudă, dol sau violență, presumpțiunile nu pot fi primite pentru a dovedi simulațiunea actului ce atacă, etc.<sup>1)</sup>

Pentru ca moștenitorul să poată fi considerat ca o a treia persoană și să poată invoca presumpțiuni și marturi, fără nici un început de dovadă scrisă, trebuie ca el să fie rezervatar și acțiunea sa să tindă la complinirea rezervei, pe care actul atacat ar fi atins-o<sup>2)</sup>.

Ori ce act poate fi atacat în simulațiune, și chiar hotărârile judecătorești.<sup>3)</sup> Și o împărțeală poate fi atacată în simulațiune, de câte ori ea este fictivă și nu are ființă de cât în aparență<sup>4)</sup>.

Actele care pot fi atacate în simulațiune.

<sup>1)</sup> Vezi *Dreptul* din 1892, No. 83. Vezi și decisiua Cas. S-a I, din 22 oct. 1893, prin care se respinge recursul interjetat contra acestei decisiuni. *Dreptul* din 1893, No. 75. C. din București, *Dreptul* din 1891, No. 17, ultimul considerent. Cpr. C. Chambéry. D. P., 61. 5. 328, No. 12. Vezi și Laurent, XIX, 593.—*Contră*. Trib. Putna (sentință reformată). *Dreptul* din 1892, No. 42 și Tribun. Gorj. *Dreptul* din 1891, No. 67.

<sup>2)</sup> Cpr. C. Galați, decisiua citată în nota precedentă. C. Iași, *Dreptul* din 1881, No. 4. C. din București, *Dreptul* din 1896, No. 79. Cpr. C. Pau (D. P., 61. 2. 96) și Laurent, XII, 328. Vezi și t. IV a lucrării noastre, p. 171.

<sup>3)</sup> Cpr. C. din Galați și Cas. rom. *Dreptul* din 1890, No. 54. Bulet. Cas. S-a I, anul 1890, p. 1100. Vezi și *supra*. p. 247.

<sup>4)</sup> Tribun. Ilfov, *Dreptul* din 1881, No. 57. Cpr. D. P., 92. 2. 113, 473 și 609. Baudry et Barde, I, 742. Laurent, X, 539. Demolombe, XVII, 242. Marcadé, III, 410 și autoritățile

Actul autentic poate fi atacat în simulație.

Actul autentic nu este la adăpost de această acțiune, pentru că ceea ce se crede până la înscrierea în fals despre dispozițiunile și convențiunile ce el constată (art. 1173), nu sunt declarațiunile părților, ci numai formalitățile substanțiale pe care judecătorul le atestă că s'au îndeplinit înaintea lui... *quorum notitiam et scientiam habet propriis sensibus visus et auditus*, după cum se exprimă Dumoulin: „Considerând, țice Curtea din București, că, după dispozițiile art. 1173, actul autentic face probă până la înscrierea în fals, numai despre existența materială a faptelor constatate de tribunal ca îndeplinite de densus sau petrecute înaintea sa, ear nu și în ceea ce privește și sinceritatea faptelor juridice constatate de densus. Și, în adevăr, simulația fiind un fapt străin celor ce el a constatat, și părțile cerând să dovedească simulațiunea actului autentic, nu contestă autenticitatea declarațiunilor lor înaintea tribunalului, ci pretind să stabilească neseriositatea acelor declarațiuni, prin urmare, actul autentic nefăcând credință de cât până la proba contrară, în ceea ce privește realitatea și sinceritatea faptelor petrecute între părți, ele au dreptul de a ataca pe calea ordinară, ca simulate, convențiunile, dispozițiunile sau declarațiunile ce actul autentic conține, etc.“<sup>1)</sup>

Vândări publice.

Actele autentice și hotărârile judecătorești putând fi atacate prin acțiunea în simulațiune, s'a decis cu drept cuvânt că și vândările publice sunt supuse acestei acțiuni și că, prin urmare, se poate în tot-deauna stabili, bine în-

citare. *suprà*, p. 251, nota 3 și în t. III, p. 605, nota 1.—

În cât privește însă acțiunea pauliană, am văzut că ea nu este admisibilă de câte ori creditorii n'au intervenit pentru ea să nu să facă cu violenție în vatămarea drepturilor lor (art. 785 și 976). Veđi *suprà*, p. 250 urm.

<sup>1)</sup> Dreptul din 1887, No. 36. În acelaș sens, C. București, Dreptul din 1875, No. 7, *infra* p. 281, nota 1, și din 1893, No. 64. Cas. rom., Bulet. S-a I, 1886, p. 436. Dreptul din 1879, No. 34; din 1883, No. 84 și din 1884, No. 16. Trib. Ilfov și Gorj, Dreptul din 1891, No. 67. Dreptul din 1893, No. 71 și din 1894, No. 75. Trib. Argeș, Dreptul din 1881, No. 41. Cpr. Cas fr., *Pand. Périod.*, 87. 1. 290. D. P., 91. 1. 202. D. P., 93. 2. 291. D. P., 97. 1. 126. Cpr. Laurent, XIX, 135 urm. Demolombe, XXIX, 271 urm. Aubry et Rau, VIII, § 755, p. 210 urm. Veđi și t. IV a lucrării noastre, p. 24, *ad notam*; p. 169, text și nota 1; p. 445, text și nota 3.

țeles, cât timp acțiunea nu este prescrisă, că și în urma adjudecării, proprietatea bunului expropriat a ramas tot în patrimoniul debitorului <sup>1)</sup>.

### Despre sub-achisitori (Controversă).

Când un act simulat este anulat, această nulitate este ea oposable terțiilor sub-achisitori și atrage ea nulitatea tuturor actelor posteroare? Chestiunea este controversată în privința acțiunii în simulațiune, ca și în privința acțiunii pauliane. (Vezi *suprà*, p. 237 și urm.)

1<sup>o</sup> Curtea din Iași și Curtea noastră supremă au decis că dreptul concedat terțiilor cade în toate casurile odată cu drepturile concedentului, prin aplicațiunea maximei: *Resoluto jure dantis, resolvitur jus accipientis* (art. 1770, 1803). Buna credință a terțiului îi conferă numai dreptul de a se bucura de fructe (art. 485) și de a câștiga proprietatea prin o prescripție mai scurtă (art. 1895 urm.), fără a-i constitui însă vre-un titlu pentru dobândirea proprietății și respingerea revendicării <sup>2)</sup>.

2<sup>o</sup> Intr'un alt sistem, se respectă actele sub-achisito-

<sup>1)</sup> „Considerând, dice foarte bine Curtea din București, că simulațiunea poate să existe în veri-ce natură de acte, de oare ce nici o garanție legală nu poate opri pe părți de a simula un act, de a face numai aparențele unui act, fără ca acel act să existe în realitate, căci sinceritatea intențiunii, element cu totul abstract, nu poate cădea sub constatarea ofițerului public, care nu poate constata cu mai multă sau mai puțină forță probantă de cât numai faptele materiale ce cad sub simțurile sale, precum: declarațiunea părților, numărările de bani, etc., fără însă a putea constata și dacă acele declarațiuni sunt sincere, dacă au de scop a crea un act serios, sau numai un act aparent, o simplă formă fără substanță, fără a putea constata dacă aceea numărare de bani ce se face înaintea sa este sinceră, serioasă, sau din contra se face cu banii chiar ai persoanei care îi primește, sau cu banii ce au a se restitui pe sub mână, puțin mai în urmă, aceluia ce îi a numărat în prezența unei autorități publice, etc.“ *Dreptul* din 1875, No. 7. Cpr. Cas. rom., S-a 1, Bulet. 1883, p. 436. Veți și Cas. fr., D. P., 72. 1. 40. D. P., 84. 1. 229.

<sup>2)</sup> Veți *Dreptul* din 1881, No. 16 și din 1887, No. 5. Bulet. Cas. S-a, I, anul 1886, p. 868 și Bulet. Cas. 1881, p. 732. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1882, No. 54. Cpr. Cas. fr., D. P., 47. 4. 342, No. 2. In acelaș sens, Laurent, XVI, 499.

rilor, numai când ei au fost *de bună credință*. De câte ori ei au fost de rea credință, actul lor va cădea odată cu dovedirea simulațiunei <sup>1)</sup>). Acesta este sistemul generalmente admis și în privința acțiunei pauliane. Veđi *supră*, p. 238.

3<sup>o</sup> În fine, în ultimul sistem, anularea actelor simulate nu este nici odată opozabilă sub-achisitorilor serioși, adecă care au cumparat și au plătit prețul cu intențiunea de a deveni proprietari <sup>2)</sup>). În adevăr, din două lucruri unul : sau terțiul, achisitor serios, credea că cumpără de la un adevarat proprietar și, în asemenea caz, actul secret care constată simulațiunea nu este opozabil, el ne producându-și efectele sale de cât între părțile contractante și successorii lor *universali* (art. 1175), și cumpărătorul nu este un succesor universal, ci un succesor (*ayant cause*) cu titlu particular <sup>3)</sup>); sau terțiul știea că el cumpără de la un *prête-nom*, de la un *non dominus*, și în asemenea caz, el poate să depărteze pe creditorii, ținând următorul limbagiu : sunt cumpărător serios ; am plătit prețul și puțin îmi pasă de la cine am cumparat. „*In pari causa turpitudinis, melior est conditio possidentis*“. În acest sistem nu se va aplica deci nici odată sub-achisitorilor serioși regula cunoscută „*Resolutio jure dantis*“, etc., însă creditorii anteriori înstrăinării de al doile, adecă acelei serioase <sup>4)</sup>, vor putea, dovedind participarea sub-achisitorului la fraudă, să exercite contra lui acțiunea pauliană (art. 975), pentru că ei să găsească în fața unei adevarate înstrăinări, care a scos bunul din patrimoniul debitorului lor <sup>5)</sup>.

1) Veđi în acest sens, C. Iași, București și Cas. rom., *Dreptul* din 1883, No. 72 și din 1888, No. 56. Bulet. Cas. S-a 1, 1880, p. 396 și *Dreptul* din 1881, No. 18. Butet. S-a I, 1890, p. 1100 și *Dreptul* din 1890, N. 67. Cpr. C. Orléans, D. P., 77. 2. 113. Baudry et Barde, I, 740. T. Huc, VII, 232.

2) Dacă și a dona înstrăinare este simulată, adecă dacă sub-achisitorul n'a plătit prețul înstrăinării, creditorii vor exercita acțiunea în simulațiune și în contra celui de al doile achisitor aparent, dovedind că bunul a ramas tot în patrimoniul debitorului lor. Cpr. Gr. G. Păucescu, I, 471.

3) Cpr. C. București, *Dreptul* din 1893, No. 64. Cas. rom., *Dreptul* din 1897, No. 6. Veđi și *supră*, p. 104.

4) Creditorii anteriori primei înstrăinări, acelei simulate, nu vor exercita acțiunea pauliană, ci vor dovedi numai că ea nu este de cât aparentă. Cpr. Gr. G. Păucescu, I, 473.

5) Cpr. Alex. Degre, *Dreptul* din 1891, No. 9, p. 68. Gr. G. Păucescu, I, 471 urm.

### Prescrierea acțiunii în simulațiune.

Ca și acțiunea pauliană, acțiunea în simulațiune se prescrie prin 30 de ani (art. 1890), ear nu prin 10 ani, de oare ce art. 1900 se aplică numai când se cere nulitatea unui act pentru vicii de formă, sau când consimțământul a fost smuls prin violență, dol sau eroare <sup>1)</sup>.

După codul civil otoman (art. 1660), acțiunile reale și personale se prescriu, în genere, prin trecere de 15 ani. Această prescripție nu se suspendă de cât pentru minori, nebuni, fie că aceștia ar avea sau nu tutori, și pentru acei care se află într'o țară îndepărtată cel puțin cu 18 oare de locul unde se află adversarul seu; ea nu se suspendă însă și pentru femeile măritate <sup>2)</sup>.

Prescripția  
în dreptul  
otoman.

## SECȚIUNEA III

### Despre interpretarea convențiilor <sup>1)</sup>.

Regulele cuprinse în secțiunea de față, relative la interpretarea convențiilor, despre care am vorbit în trea-

Origina art.  
977 urm.

- <sup>1)</sup> Cas. rom. și C. București. *Dreptul* din 1887, No. 36 și 68. Bulet. Cas., anul 1886, S-a I, p. 917 și Bulet. S-a I, anul 1887, p. 419. *Dreptul* din 1890, No. 67 și Bulet. S-a I, 1890, p. 1100. Cpr. Cas. fr., D. P., 76. 1. 443. Laurent, XIX, 33. Baudry et Barde, I, 741. T. Huc, VIII, 191, *in fine*, p. 244. Larombière, IV, art. 1304, No. 44. Aubry et Rau, IV, § 339, p. 278. Veđi și t. IV a lucrării noastre, p. 131 și p. 171.—In cât privește acțiunea pauliană, veđi *suprà*, p. 256 urm.
- <sup>2)</sup> Cpr. Cas. rom., S-a I, 1 april 1897. *Curierul judiciar* din 25 mai 1897, No. 20.
- <sup>3)</sup> Am avut până acum ocașiunea de a observa de mai multe ori că legiuitorul nostru a intervertit ordinea materiilor admisa de legiuitorul francez. In adevăr, pe când de la convențiuni, codul francez trece la obligațiuni, și apoi se re-întoarce earăș la convențiuni, amestecând neincetat regulele convențiilor cu acele ale obligațiilor, codul nostru, mult mai logic și mai metodic, urmând în această privință codul italian, epuisează întreaga materie a convențiilor înainte de a trece la obligațiuni. Legiuitorul nostru face însă neertata greșală de a confunda obiectul obligației cu efectul convenției (veđi *suprà*, p. 108, nota 1) și de a așeza acțiunea subrogatorie (art. 974) și acea revocatorie (art. 975, 976) între efectele ce convențiile produc în privința celor de al treile, pe când aceste materii ar fi trebuit să

Observ. a-  
supra împăr-  
țirii materiei  
admisă de  
legiuitorul  
nostru.



cât cu ocasiunea interpretării testamentelor <sup>1)</sup>, sunt aproape textual extrase din Pothier <sup>2)</sup> și își au origina lor în dreptul roman, de unde acest autor le împrumutase și el, la rëndul seu.

Regulele pre-  
scrise de art.  
977 urm. nu  
sunt obliga-  
torie pentru  
judecători.

Se întâmplă adese-ori că convenția părților este întunecoasă și că intențiunea ce ele au avut în momentul când au contractat nu reesă clar din actul ce au încheiat. Ei bine, în asemenea casuri, de câte ori judecătorii fondului, din desbateri, din diferitele împrejurări, din actele ce le s'au înfătoșat, etc., n'au putut să pătrundă și să descopere intențiunea părților, de atâte ori ei vor putea să recurgă la regulile de interpretare prevădute de art. 977 urm., fără a fi însă siliți de a le observa, căci atât doctrina cât și jurisprudența sunt unanime pentru a decide că aceste reguli, departe de a avea un caracter imperativ, sunt mai mult niște sfaturi pe care legea le dă judecătorilor; de unde și conclusiunea că decisiunea care nu le ar fi observat nu este casabilă <sup>3)</sup>.

Judecătorii sunt deci liberi, ear nu siliți, de a recurge la regulile de interpretare, pe care avem să le examinăm mai la vale, și ei ar fi putut să le aplice chiar dacă legiuitorul nu le ar fi reproduș <sup>4)</sup>.

Art. 977 urm.  
sunt aplica-  
bile la toate  
materiale, și  
chiar la in-  
terpretarea  
legilor.

Aceste reguli se vor aplica, dacă judecătorii vor credea de de cuviință, nu numai la convenții, și mai cu samă la contractele de asigurare pe viață, contracte *sui generis* nereglementate de codul civil <sup>5)</sup>, dar la ori ce acte sau inscrișuri, chitanțe, hotăriri judecătorești <sup>6)</sup>, testamente, etc., și chiar atunci când ar fi vorba de interpretarea unei legi <sup>7)</sup>.

figureze, ca și în codul italian, între efectele obligațiunilor. Cpr. Gr. G. Păucescu, II, 1 urm.

<sup>1)</sup> Veți t. IV a lucrării noastre, p. 490 și urm.

<sup>2)</sup> Veți Pothier, *Oblig.*, II, art. VII, capit. 1, S-a, I, No. 91—103.

<sup>3)</sup> Cpr. Cas. fr., D. P., 92. 1. 248. D. P., 84. 1. 84. D. P., 68. 1. 308. Baudry et Barde, I, 555, 573. T. Huc, VII, 175. Laurent, XVI, 500, 510. Demolombe, XXV, 37. Pand. fr., *Oblig.*, II, 8054. Păucescu, II, 4. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Oblig.*, 276. Demante et Colmet de Santerre, V, 79 și 79 bis. Fuzier-Herman, *C. civ.*, II, art. 1156, No. 1.

<sup>4)</sup> Cpr. Baudry et Barde, I, 555, p. 479.

<sup>5)</sup> Cpr. C. Colmar, D. P., 65. 2. 93. Veți și Fuzier-Herman, *op. cit.*, II, art. 1156, No. 6.

<sup>6)</sup> Cpr. Baudry et Barde, I, 578.

<sup>7)</sup> Cpr. Gr. G. Păucescu, II, 5. Veți și art. 1230, *ab initio*, din

Ele sunt de asemenea aplicabile contractelor de întreprindere de lucrări publice, de vreme ce asemenea contracte constituiesc un contract de locațiune de opere (art. 1470 urm.) a cărui efecte, în lipsa unor anume modificățiuni și derogări a părților contractante, sunt cârmuite de dreptul comun <sup>1)</sup>.

Întreprinderi de lucrări publice.  
Art. 1470 urm. C. C.

Ele nu se aplică însă, după o jurisprudență constantă, la concesiunile acordate de o autoritate publică, Stat, Comună, Județ, etc. Astfel, în materie de concesiuni de drum de fer, stipulațiunile prevădute în caetul de sarcini nu pot fi completate sau interpretate prin aplicarea principiilor dreptului comun <sup>2)</sup>.

Concesiuni acordate de o autoritate publică.  
Inaplicarea art. 977 urm.

Regulele de interpretare formulate în art. 977 și urm., în ceea ce privește clausele obscure sau îngăimate, nu se aplică de asemenea formalităților substanțiale a căror menținere se prescrie de lege sub pedeapsă de nulitate în actele autentice <sup>3)</sup>.

Un alt principiu constant este că ori ce contract trebuie să se interprete după legile în vigoare în momentul formațiunei sale <sup>4)</sup>.

Eată acum și cele nouă regule, pe care legiuitorul actual la a reprodus din tratatul obligațiilor a lui Pothier.

**Prima regulă.—Art. 977.**—Interpretațiunea contractelor se face după intențiunea comună a părților contractante, ear nu după sensul literal al termenilor. (Art. 969, 970, 984, 1011 C. C. Art. 1156 C. fr.).

codul Calimach (914 C. austriac), care, în sens invers, declară aplicabile la tocmeli regulele relative la tălcuirea legilor.

<sup>1)</sup> T. Huc, VII, 176.—Curtea de casație din Franca a decis cu drept cuvânt că regulele de interpretare ale convențiilor sunt aplicabile convențiunei încheiate într'o companie de drum de fer și proprietarii de usine sau de mine pentru stabilirea unui drum de fer necesar la exploatarea acestor proprietăți (Cpr. L. din 15 april 1895, p. construirea și exploatarea căilor ferate de interes local), fiind că aprobarea ce se dă unor asemenea convențiuni de către autoritatea respectivă, nu schimbă în nimic natura și caracterul lor de convenții private. D. P., 1891. 1. 227.

Convenții p. stabilirea de drumuri de fer de interes privat.

<sup>2)</sup> Veți T. Huc, VII, 177.

<sup>3)</sup> Cas. fr., D. P., 89. 1. 429 și Sirey, 90. 1. 15. Cpr. Baudry et Barde, I, 579.

<sup>4)</sup> Cas. fr., 20 fevr. 1882. Pand. fr., *Oblig.*, II, 8060. *Gaz. Pal.*, 82. 1. 429.

Convențiunea fiind rezultatul voinței comune al părților contractante, se înțelege că judecătorii vor căuta a descoperi intenția părților<sup>1)</sup>, fără a se opri la sensul *gramatical* al cuvintelor întrebuițate. „In *conventionibus*,

Acte neso-  
lemne.

1) Judecătorii, pot, în privința actelor nesolemne, pentru a pătrunde voința părților, să scoată elementele necesare de aiurea de cât din actul pe care îl interpretează, de ex., din alte inscripții ale părților, din împrejurările cauzei și chiar din scrisori emanate de la părți. Cpr. Cas. fr., D. P., 90. 1. 250. D. P., 85. 1. 161. *Pand. Périod.*, 89. 1. 487. Vezi Laurent, XVI, 503. Demolombe, XXV, 8 urm. Larombière, 1, art. 1156, No. 5. Baudry et Barde, I, 558, 559. T. Huc, VII, 175. *Pand. fr.*, II, 8106 urm. Pêucescu, II, 12 urm. Répert. Dalloz, *Supplém., Oblig.*, 285.—Executarea convențiunii și interpretarea ei de către însuși părțile contractante, vor fi adese-ori cel mai bun interpret. Cpr. C. Liège, 3 mai 71, *Pasicrisie*, 1871. 2. 248. Cas. fr., 7 april 1840, *Pand. fr.*, *Oblig.*, II, 8116. Laurent, XVI, 504. Toullier D. III, par- tea II, 320. T. Huc, VII, 175, *in fine*.

Interpreta-  
rea actelor  
solemne.

Intenția părților se va putea determina și prin obicei- le locului în care convenția a fost încheiată (cpr. ar. 980). Laurent XVI, 505.—Dar dacă judecătorii pot, în regulă ge- nerală, pentru a descoperi voința părților să scoată elemen- tele necesare de aiurea de cât din actul pe care îl inter- pretează, aceasta nu mai este cu puțință de câte ori este vor- ba de un act solemn, precum este donățiunea, ipoteca, etc. „Considerând că de drept cuvânt Curtea din Caen (31 dechembrie 1866), că, de câte ori e nevoie de a se inter- preta o convenție ipotecară, nu trebuie să ne luăm după împrejurările care au precedat-o sau care au urmat-o; că i- poteca nu interesează numai pe părțile contractante, ca ce- lelalte convențiuni; ea este din contra, prin natura sa, me- nită a fi opusă terțiilor creditori, care nefigurând într'ênsa, sunt siliți să se refere la inscripția prin care ea s'a consti- tuit, și de aceea nu se poate invoca contra lor fapte de care ei nu au cunoștință, etc.“ Vezi această decizie în *Rec. des arrêts de Caen et de Rouen*, anul 1867, 1, p. 225 și în Pêucescu, II, 13. Cpr. *Pand. fr., Oblig.*, II, 8108, 8109.

Interpreta-  
rea testa-  
mentelor.

Testamentul fiind un act solemn (art. 886), trebuie să decidem, prin aplicațiunea principiilor de mai sus, că voin- țata testatorului n'ar putea fi interpretată prin fapte și îm- prejurări exterioare, străine de testament, ci numai prin substanța însăși a actului, *ex ipsomet testamento... ex pro- priis verbis testamenti... non aliunde, non extrinsecus*, după cum se exprimă Dumoulin, și după cum a și decis Curtea de casație din Franca la 1818; însă am vădut, cu toate a- ceste, că chestia este controversată. Vezi t. IV, p. 494 urm.

*contrahentium voluntatem potius quam verba spectari placuit*<sup>1)</sup>.

Astfel, pentru a lua exemplul dat de Pothier (II, 91), dacă D-ta erai chiriașul meu pentru un apartament al casei în care ședeam și eu, și dacă am reînnoit contractul, dicând că ți mai dau încă cu chirie *casa mea*, pe un timp determinat, cu prețul contractului precedent, prin cuvintele *casa mea* nu se înțelege toată casa, ci numai apartamentul ce ocupai mai înainte.

Prin aplicațiunea acestui principiu, art. 1011 prevede că împlinirea condițiunii trebuie să se facă astfel cum au înțeles părțile să fie făcută. Art. 1011.

Tot prin aplicațiunea acestui principiu s'a decis cu drept cuvânt că, pentru caracterizarea unui contract, judecătorii trebuie să aibă în vedere conținutul convențiunii și diferitele sale clause, ear nu denumirea ce părțile au dat contractului, atunci când acea denumire nu corespunde cu caracterul convențiunii<sup>2)</sup>.

N'ar trebui însă să mergem prea departe cu aplicarea regulii prevădută de art 977, căci judecătorii nu se vor referi, la intențiunea părților de cât atunci când cuvintele întrebunțate de ele pot fi tălmăcite în diferite sensuri, *in ambiguis orationibus* (L. 96, Dig., 50, 17)<sup>3)</sup>.

De câte ori deci termenii de care părțile s'au servit sunt lămurii și nu lasă nici o îndoială asupra adevăra-

<sup>1)</sup> L. 219, Dig., 50, 16, *De verb. signif.* Vezi și L. 1, Cod., 4, 22, unde se dice: „*In contractibus rei veritas potius, quam scriptura perspicere debet*“. Mai vezi încă L. 3, Cod., *loco cit.*, unde se dice: „*Emptione pignoris causa facta, non quod scriptum, sed quod gestum est, inspicitur*“. Cpr. și L. 69, Dig., 32, *De legatis*, III, care aplică aceeași regulă la testamente: „*Non aliter a significatione verborum recedi oportet, quam cum manifestum est, aliud sensisse testatorem*“. Cpr. art. 733, *in fine*, C. Calimach. Vezi și art. 1210 din același cod.

<sup>2)</sup> Cpr. Cas. rom., Bulet. S-a I, 1883, p. 959 și Bulet. 1886, p. 198. Cas. fr., D. P., 57. 1. 261. D. P., 82. 2. 237. Pand. fr., *Oblig.*, II, 8120 urm. Baudry et Barde, I, 557. Denumirea contractului nu va putea însă fi schimbată de judecători, de câte ori ea este conformă naturei convențiunii și nu este incompatibilă cu nici unul din elementele sale. Baudry et Barde, *loco cit.* Cas. fr., 8 mai 1854. Sirey, 54. 1. 462.

<sup>3)</sup> Cpr. art. 1281 din codul civil spaniol (L. din 24 iulie 1889), care este formal în această privință.

tului lor înțeles, ei vor fi luați în înțelesul lor gramatical, căci ar fi primejdios de a se departa de la dârșii și a substitui o intențiune mai mult sau mai puțin ghicită și arbitrara înțelesului limpede și precis ce presintă termenii clari ai convențiunei. Cu alte cuvinte, judecătorii nu vor putea să caute a descoperi intențiunea părților prin aplicarea regulelor de interpretare, de cât atunci când convențiua va fi echivocă și obscură <sup>1)</sup>. „*Cum in verbis nulla ambiguitas est, non debet admitti voluntatis questio*“ <sup>2)</sup>.

Acest text, ca și acel citat *infra*, *ad notam*, este relativ la testamente, însă el se aplică și la convențiuni <sup>3)</sup>.

Schimbarea  
sau denaturarea conv.  
interpretate.

In caz când judecătorii sunt în drept a recurge la regulele de interpretare, ei apreciază în mod suveran intențiunea părților contractante, și decisia lor nu este supusă controlului Curței de casație de cât atunci când s'a schimbat sau denaturat însuș natura convențiunei interpretate (art. 37, § 6, L. C. de cas. din 1861) <sup>4)</sup>.

- <sup>1)</sup> Chestiunea de a se ști dacă o convenție este destul de clară sau este echivocă, e o chestie pură de fapt, care scapă de controlul Casației. Baudry et Barde, I, 337 și 556, *in fine*.
- <sup>2)</sup> L. 25, § 1, Dig., 32, *De legatis*, III. Veți și L. 69, Dig., *loco cit.*, unde se dice: „*Non aliter a significatione verborum recedi oportet, quam cum manifestum est, aliud sensisse testatorem*“. Veți *suprà*, p. 287, n. 1 și t. IV a lucrării noastre, p. 491.
- <sup>3)</sup> Demolombe, XXV, 4. Fuzier-Herman, art. 1156, No. 2. Laurent, XVI, 502. Larombière, I, art. 1156, No. 4. Baudry et Barde, I, 556. Pand. fr., *Oblig.*, II, 8070 urm. Demante, V. 73. Aubry et Rau, IV, § 347, p. 328, text și nota 3. Massé-Vergé, III, § 618, p. 566, nota 2. Tot în acest sens este și jurisprudența. Cpr. D. P., 72. 1. 176. D. P., 86. 1. 469. D. P., 92. 1. 406. *Pand. Périod.*, 88. 1. 529. Veți și Trib. Tutova (Sc. Popescu președinte), *Dreptul* din 1885. No. 67.—Veți însă Păucescu, II, 9, urm.
- <sup>4)</sup> Veți autoritățile citate *suprà*, p. 157, nota 3. Curtea de casație din Francia a decis (D. P., 66, 1. 108) că puterea care aparține judecătorilor fondului de a aprecia în mod suveran intențiunea părților contractante, autorisă pe judecători să îndrepte o expresiune din contract, dacă ei recunosc că asemenea expresiune este în contradicere cu intențiua părților și constituie o eroare de redacție, mai ales când asemenea interpretare este neaparată pentru ca contractul să și poată produce efectele sale. Veți și Fuzier-Herman, II, art. 1134, No. 125.

Interpretarea convențiilor aparține deci instanțelor de fond <sup>1)</sup>. Acest punct n'a suferit nici o dată vre o discuție.

**A doua regulă.—Art. 978.** — Când o clausă este primitoare de două înțelesuri, ea se interpretează în sensul ce poate avea un efect, ear nu în acela ce nu produce nici unul. (Art. 1157 C. fr.).

În caz când părțile s'au exprimat în mod îndoelnic, convenția se va interpreta în sensul ce poate avea un efect, ear nu în acela ce nu produce nici unul. „Îndeosebi tocmai cea cu îndoală trebuie să se tâlcuească așa, dize art. 1230 din codul Calimach (914 C. austriac), ca nu numai să nu cuprindă nici o contradicere, ci să aibă și rezultat“; ear art. 736 din acelaș cod, relativ la interpretarea testamentelor, dize că „cele îngăimate, trebuie a se tâlcui cu plecarea spre bunătațe“ <sup>2)</sup>.

Astfel, dacă la finele unui act de împărțeală s'a dis : s'a convenit între Petru și Pavel ca acest din urmă să poată trece *pe fondul său*, trebuie înțeles pe fondul lui Petru, căci altfel clausa ar fi lipsită de efecte <sup>3)</sup>.

De asemenea, clausa din un contract de vîndare prin care s'ar fi stipulat că „cumpărătorul va suferi servituțile pasive și că ele vor fi pe riscul său“ însemnează că părțile au înțeles să descarce pe vîndător de garanția servituțiilor neaparente, căci altfel clausa n'ar produce nici un efect, de oare ce vîndătorul este de drept, în baza art. 1349, liberat de ori ce garanție a servituțiilor aparente <sup>4)</sup>.

În puterea acestor principii, Curtea de casație din Franța a decis (10 noembrie 1896), că de câte ori sensul unei dispozițiuni testamentare ce se pretinde că ar cuprinde o substituție fideicomisară (art. 803) este nesigur, ju-

Substituție  
fideicomisară.  
Art. 803.

<sup>1)</sup> Cas. rom., 31 ianuar 1897. *Curierul judiciar* din 1897, No. 8. *Id.* Cas. rom., 18 april 1896. *Dreptul* din 1896, No. 47. Cpr. Cas fr. D. P., 92. 1. 209. D. P., 91. 1. 7. D. P., 96. 1. 118. *Pand. Périod.*, 96. 1. 56. Veți și *Pand. fr.*, v<sup>o</sup> *Cas. civ.*, 749.

<sup>2)</sup> „*Quotiens in actionibus, aut in exceptionibus ambigua oratio est, commodissimum est id accipi, quo res de qua agitur, magis valeat quam pereat*“ (L. 13, Dig., 34, 5, *De rebus dubiis*). Acelaș lucru se mai spune încă o dată în L. 80, Dig., 45, 1, *De verb. obligationibus*.

<sup>3)</sup> Veți Pothier, *Oblig.*, II, 92. Cpr. *Pand. fr.*, *Oblig.*, II, 8135. Demolombe, XXV, 12.

<sup>4)</sup> Cpr. *Tribun. din Gannat*, 7 iunie 1889. D. P., 91. 2. 166. Baudry et Barde, I, 560.

decătorii fondului au dreptul și datoria de a o interpreta, cercetând care a fost voința testatorului, și ei se conformă regulilor unei interpretațiuni sănătoase atunci când adoptă sensul care dă efect testamentului, ear nu acela care'l anulează <sup>1)</sup>).

**A treia regulă.—Art. 979.**—Termenii susceptibili de două înțelesuri se interpretează în înțelesul ce se potrivește mai mult cu natura contractului. (Art. 1158 C. fr.).

Natura contractului este unul din principalele elemente la care judecătorii trebuie să se refere pentru a descoperi intențiunea părților <sup>2)</sup>, căci ele sunt presupuse a se fi referit dreptului comun, de câte ori n'au exprimat o voință contrară: „*Quoties idem sermo duas sententias exprimit, ea potissimum accipiatur quae rei gerendae aptior est*“ <sup>3)</sup>).

Astfel, dacă ți am închiriat casa mea pe trei ani cu 1000 de lei, se înțelege că prețul locațiunii este de

<sup>1)</sup> Dreptul din 1897, No. 28. Cpr. și *Pand. Périod.*, 93. 1. 205. Trib. Ilfov, *Curierul judiciar* din 1897, No. 28. Veți și t. IV a lucrării noastre, p. 722, text și nota 2.

Potrivit art. 803 din C. C., una din condițiile esențiale ale substituțiunii fideicomisare este existența unei îndoite liberalități făcute unor persoane diferite; prin urmare, substituțiunea nu poate avea loc, când nu există de cât o singură liberalitate și numai o singură persoană instituită de testator. Astfel, nu există substituție fideicomisară când testatorul, instituind un legatar universal și îndatorindu'l ca cât va trăi să nu înstrăineze imobilele succesiunii, pentru ea la moartea sa să le lese pentru opere de binefacere sau de cultură, nu'i-a determinat și substituitul chemat a culege bunurile succesiunii sale. Cas. rom., S-a 1, 17 martie 1897, *Curierul judiciar*, din 1897, No. 20. Cpr. Trib. Ilfov și Curtea București. *Curierul judiciar* din 1897, No. 28. Veți și t. IV a lucrării noastre, p. 700 urm. Dar dacă testamentul institue doi legatari în plină proprietate asupra aceluiaș obiect, cu obligația pentru dênșii de a conserva și transmite acel obiect, asemenea dispoziție cuprinde o substituție fideicomisară oprită de lege (art. 803), și judecătorii fondului n'au dreptul prin interpretare să'i dea un alt caracter contrar termenilor în care e concepută această dispozițiune. Cas. rom., S-a I, Bulet. 1892, p. 995.

<sup>2)</sup> Termenii convențiunii se apreciază și de astă dată în mod suveran de judecătorii fondului. Cas. fr., D. P., 86. 1. 240.

<sup>3)</sup> L. 67, Dig., 50, 17.—„De câte ori la tocmeți o vorbă are două înțelesuri, țiee codul Caragea, (art. 12, partea 6, capit. 2), primim ceea ce se potrivește sau ceea ce este spre siguranța lucrului tocmite“.

1000 lei pe an, ear nu pe toți trei ani, pentru că este de natura contractului de locațiune ca prețul chiriei să se stipuleze și să se plătească anual <sup>1)</sup>).

De asemenea, dacă prin contractul de locațiune ce am încheiat cu un chiriaș, am pus în sarcina acestuia *reparațiile* imobilului închiriat, se înțelege că m'am referit la reparațiile locative, pentru că, după natura contractului, numai aceste reparațiuni sunt în sarcina chiriașului (art. 1447 <sup>2)</sup>).

**A patra regulă.—Art. 980.**—Dispozițiunile îndoiioase <sup>3)</sup> se interpretă după obiceiul locului unde s'a încheiat contractual. (Art. 970 C. C. Art. 1159 C. fr.) <sup>4)</sup>).

Regula art. 980 se va aplica fără nici o dificultate de câte ori convențiunea urmează a fi executată acolo unde ea s'a încheiat <sup>5)</sup>).

1) Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 93. Baudry, II, 907. Pand. fr., *Oblig.*, II, 8148. Laurent, XVI, 507.

2) Cpr. Pothier, *loco cit.* Demolombe, XXV, 14. Mourlon, II, 1163. Pand. fr., II, 8145.

3) O dispoziție este îndoelnică sau obscură, de câte ori ea nu presintă un sens bine determinat: „*Obscurè loquitur, dicitur Cujacius, qui quod dixerit, non appa reat.* (Lib. 5, *Quest. Papinianeae, ad legem* 39, Dig., 2, 14, *De pactis*).

Clausele și expresiunile care nu vor putea nici într'un chip fi înțelese vor fi considerate ca nescrise. Ceea ce Javolenus dicit despre testamente, este deci aplicabil și la convențiuni: „*Quae in testamenta ita sunt scripta, ut intellegi non possunt, perinde sunt, ac si scripta non essent*“ (L. 73, § 3, Dig., 50, 17). Cpr. Larombière, I, art. 1161, No. 5. Fuzier-Herman, art. 1159, No. 4.

4) Contractele trebuie să se interprete, dicit art. 157 din noul cod german, după cum o cere buna credință și intențiunea părților determinată prin obiceiuri. Art. 157 C. german.

5) Dacă însă obligația încheiată într'un loc urmează a fi executată în altul, și dacă ambele locuri au obiceiuri deosebite, dispoziția îndoelnică va fi interpretată după obiceiul locului unde convențiunea urmează a fi executată, ear nu după acel al locului în care ea a fost încheiată. Baudry et Barde, I, 562. Demolombe, XXV, 17. Laurent, XVI, 508. Larombière, I, art. 1159, No. 2. Pand. fr., II, 8161. Cpr. C. Bruxelles, 28 dechembrie 1863, *Pasicrisie belge*, 1864, 2, 283.

În cât privește tratatele diplomatice, se admite că ele trebuie să fie astfel interpretate în cât să fie în armonie cu dreptul civil și public al țării în care ele sunt încheiate, și mai cu sama cu acel al țării unde ele urmează a fi executate. Larombière, I, art. 1159, No. 3. Cpr. Cas. fr. Répert. Dalloz, v<sup>o</sup> *Droit civil*, 443, nota 1. Veți și Fuzier-Herman, *C. civ.*, I, art. 1, No. 360 urm.

Interpretarea tratatelor internaționale.



Astfel, pentru a lua și de astă dată exemplul dat de Pothier, dacă m'am tocmnit cu un muncitor să'mi are pământul meu cu preț de atâta, obiceiul locului unde am făcut tocmala și unde ea trebuie să se execute va decide dacă am înțeles să'mi facă două arături sau numai una<sup>1)</sup>. „*Semper in stipulationibus et in cæteris contractibus id sequimur quod actum est ; aut si non appareat quod actum est, erit consequens ut id sequamur quod in regione in qua actum est, frequentatur.*“<sup>2)</sup>.

Contracte de asigurare maritimă.

Jurisprudența franceză aplică regula edictată de art. 980 la toate contractele, și chiar la contractele de asigurare maritimă<sup>3)</sup>.

<sup>1)</sup> Cpr. Pothier, II, 94. Pand. fr., II, 8157. Baudry, II, 907. Demolombe, XXV, 16. Veți și Cas. fr., D. P., 60. 1. 403. In cât privește modurile de probațiune ale obiceiilor, veți Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, I. 80.

<sup>2)</sup> L. 34, Dig., 50. 17. Veți și L. 31, § 20, Dig. 21, 1, unde se dice : „*Ea quæ sunt moris et consuetudinis, in contractibus tacite veniunt.*“ „La tocmelele cele întunecoase și cu îndoeală, dice art. 9, partea 6, capit. 2 din codul Caragea, să se talmăcească de pe cugetul celor ce se tocmeșc și de pe fapta lor; ear de lipsește fapta, de pe obiceiul locului, sau și al lor“; și art. 11 din acelaș cod adaogă „La tocmelele cele întunecoase, priimim ceea ce este mai de creșut, sau ceea ce se face de mai multe ori“. „*In obscuris inspici solet, quod verisimilius est, aut quod plerumque fieri solet.*“ (L. 114, Dig., 50, 17, *De diversis regulis juris antiqui*).

Art. 1 C. com.

<sup>3)</sup> Cpr. Cas. fr., D. P. 54. 1. 318 și 388.—Veți art. 1 din codul comercial de la 1887, care abrogă usurile comerciale, de și sunt texte în codul civil care se referă la ele (veți, de ex., art. 1531 C. C.). In adevăr, după acest text, în materie comercială, se aplică codul de comerț, ear dacă codul de comerț nu prevede cazul, se aplică codul civil. In Italia (art. 1. C. com.), în Germania, în Olanda și în alte țări, Codul civil nu devine din contra aplicabil de cât în lipsa obiceiilor locale sau speciale și acelor generale. Cpr. Gr. Maniu, *Dreptul* din 1891, No. 63. Legiitorul nostru nementionând nicăiri usurile comerciale, ele nu se vor aplica de cât în lipsa unor asemenea dispozițiuni ale codului comercial sau civil.

Dreptul obicinuelnic.

Dreptul obicinuelnic a perdut deci astăzi mult din însăntatea sa, și judecătorii, afară de casurile de interpretare ale convențiunelor, nu se mai pot referi la un obicei, ori cât de constant ar fi, de cât în casurile anume determinate de lege. (Cpr. art. 529, 532, 600, 610, 970, 980, 981, 1359, 1443, 1436, 1451, 1531 C. C., etc.).

Dacă legea este contrară usului, se va aplica legea, Lege contra-ear nu usul <sup>1)</sup>, mai cu samă când va fi vorba de o lege ră usului. de interes general și de ordine publică, pe care legiuitorul a edictat-o în interesul societății <sup>2)</sup>.

În ori ce caz, violarea unui obicei<sup>3)</sup> invocat pentru interpretarea unei convenții nu poate fi considerat ca o <sup>Violarea u-</sup> lege, și prin urmare, nu poate da loc la casarea decisiunii <sup>nui uz nu dă</sup> <sup>loc la casare.</sup> <sup>Controversă.</sup>

Numai violarea obiceiului consacrat prin o lege posi- <sup>Obiceiul con-</sup> tivă (cpr. art. 600, 607, 610, 1436, etc.) poate să deie <sup>sacrat prin</sup> loc la casare, pentru că, în asemenea caz, însuș legea a fost <sup>lege.</sup> violată <sup>4)</sup>.

Codul austriac prevede anume, în art. 10, că obiceiile nu <sup>Codul aus-</sup> pot fi luate în considerație de cât în casurile în care legea <sup>triac.</sup> se referă la ele: „*Auf Gewohnheiten kann nur in den Fällen, in welchen sich ein Gesetz darauf beruft, Rücksicht genommen werden*“.

Codul Calimach nu numai că nu reproduce acest text, <sup>Codul Cali-</sup> dar prevede, din contra, că, „dacă în acest cod, nu s'ar a- <sup>mach.</sup> fla o lege potrivită la pricina înfățișată, atunci se cuvine a se urma pământescului obicei<sup>5)</sup>, carele, în curgere de mulți ani, deobște păzinduse, și întru judecătorii cercânduse, ș'au întărit și cu chipul acesta au dobândit puterea legiuită“. Andr. Donici țice de asemenea (art. 11, cap. 1): „Ca o prăvilă se păzește obiceiul vechi<sup>6)</sup> a unei țări, însă aprobăluit“. Cpr. Institut., I, 2, § 9. Veți și Gr. Alexandrescu, *Studii asupra obiceielor juridice* (Galatz, 1896), p. 19, care ne a făcut distinsa onoare de a se referi la lucrarea noastră.

<sup>1)</sup> Veți *suprà*, p. 160.

<sup>2)</sup> Aceias soluție este aplicabilă chiar când ar fi vorba de o lege de interes privat, pentru că, după cum foarte bine țice Curtea de casație din Francia (D. P., 68. 1. 471 și D. P., 80. 1. 108), dacă obiceiiele pot fi invocate în tăcerea legei sau a convențiunei, ele nu pot autorisa pe judecătorii să înlătore efectele pe care legea le atribue unei convențiunii constatate în regulă. Cpr. Massé, *Dr. comm.*, I, 83. Alauzet, *Comment. du Code de comm.*, I, 7 urm.—Veți însă Demolombe, XXV, 19 bis. Păucescu, II, 22. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, I, 83 (ediția a 2-a, 1889).

<sup>3)</sup> Baudry et Barde, I, 563, *in fine*. Demolombe, XXV, 19. Larombière, I, art. 1160, No. 4. Păucescu, II, 23. Boistel, *Précis de dr. comm.*, 22. Cpr. Cas. fr., 3 iulie 1844, Répert. Dalloz, v<sup>o</sup> *Notaire*, 362, nota 2, p. 660.—*Contrà*. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, I, 85.

<sup>4)</sup> Demolombe, I, 33. Veți și t. I, partea I a lucrării noastre, p. 4.—Veți însă Lyon-Caen et Renault (*op. cit.*, I, 85), care țic că această distincțiune este arbitrară, usul nedobândind putere de cât prin voința legiuitorului, fie ea expresă sau tacită.

**A cincea regulă.—Art. 981.** — Clausele obicinuite în un contract se subînțeleg, de și nu sunt exprese într'ensul. (Art. 970 C. C. Art. 1160 C. fr.)<sup>1)</sup>.

Astfel, într'un contract de locațiune, care n'a derogat la obiceiul locului, sunt subînțelese clausele că chiria se va plăti din șase în șase luni, la sf. Dimitrie și la sf. Gheorghie, și că reparațiile mici, numite locative, precum reparațiunea vetrei sobelor, a gurei lor, a capacelor, a geamurilor, a ușelor, ferestrelor, broaștelor, etc., sunt în sarcina chiriașului (art. 1447). Veđi și *suprà*, p. 291.

De asemenea, într'un contract de vëndare, se subînțeleg clauza că vëndătorul este obligat a garanta pe cumpărător de evicțiune (art. 1337 urm.), de și ea n'ar fi fost anume prevădută, etc.<sup>2)</sup>.

**A șasea regulă.—Art. 982.** — Toate clausele convențiunelor se interpretă unele prin altele<sup>3)</sup>, dându-se fiecărei înțelesul ce rezultă din actul întreg. (Art. 1161 C. fr.).

Contractul constituind în spiritul părților un tot indivisibil în acest sens că generalmente clausele se complectază și se explică unele prin altele, mijlocul cel mai sigur de a pătrunde sensul fie cărei clause este de a le examina pe toate. Este contrar dreptului, ăce jurisconsultul Celsus, de a respunde sau de a judeca după o lege din care se cunoaște numai un fragment, și care n'a fost meditată în întregimea ei<sup>4)</sup>; și ceea ce Celsus ăce despre

<sup>1)</sup> Veđi legile romane citate *suprà*, p. 292, nota 2.

<sup>2)</sup> Cpr. Pothier, II, 95.—Curtea de Casație din Francía a decís că, în unele vëndări, cumpărătorul, pe lângă preț, mai trebuie încă să plătească miclele gratificațiuni obicinuite (adalmaș), ele fiind subînțelese în convenția părților. D. P., 60. 1. 403. Cpr. Baudry et Barde, I, 564. Larombière, I, art. 1160, No. 2. Demolombe, XXV, 20. Pand. fr., *Oblig.*, II, 8168. Laurent, XVI, 509.

<sup>3)</sup> Pothier (II, 96) se exprimă astfel: „O clausă se interpretă prin celelalte clause cuprinse în act, fie că ele sunt anterioare sau posterioare, *soit qu'elles précédent, ou qu'elles suivent*“. Tot cam în asemenea termeni se exprimă și Domat. Aceasta este necontestat și astăzi, pentru că, în interpretarea convențiilor, ca și în acea a testamentelor, nu se consideră *ordo scripturæ*. Cpr. Demolombe, XXV, 22. Baudry et Barde, I, 565. Pand. fr., II, 8173, și toți autorii.

<sup>4)</sup> „*Incivile est, nisi tota lege perspecta, una aliqua particula ejus proposita, judicare, vel respondere*“. (L. 24, Dig., 1, 3, *De legibus*, etc.).

interpretarea legilor se aplică și la interpretarea convențiilor. Asupra acestui punct toți autorii sunt de acord <sup>1)</sup>.

Astfel, pentru a lua exemplul ce găsim în o lege romană, și pe care îl reproduce și Pothier <sup>2)</sup>, dacă într'un contract de vânzare s'a dis mai întâi că imobilul se vinde liber de ori ce sarcini reale, *uti optimus maximusque esset*, adică în cea mai bună stare în care poate să fie un imobil, și apoi, prin altă clausă, se adaugă că vânzătorul nu răspunde de cât de faptele sale, această din urmă clausă servește de interpretare celei dintâi pe care o restrânge, și convenția trebuie interpretată în sensul că imobilul este liber de sarcinile pe care vânzătorul ar fi putut personal să le constituască, ear nu de acele care au putut fi impuse de autorii sei, și de care el n'a avut nici o cunoștință.

Regula art. 982 se aplică și la contractele de căsătorie <sup>3)</sup>. Contracte de căsătorie.

Din împrejurarea că toate clausele unei convențiuni se interpretă unele prin altele, n'ar trebui să conchidem că nulitatea uneia din ele ar atrage neaparat nulitatea întregii convențiuni, căci, de și validitatea fie-cărei clause poate să fie subordonată validității celorlalte, se poate întâmpla și contrariul <sup>4)</sup>.

Se poate întâmpla ca diferitele clause a unei convențiuni să fie contradicătoare; de exemplu, acelaș act cuprinde o vânzare de imobil și o constituire de ipotecă asupra aceluiaș imobil, în folosul persoanei care figurează ca cumpărător în clauza precedentă. Ei bine, în asemenea caz, judecătorii fondului vor aprecia în mod suveran care din cele două clause trebuie să și primească executare <sup>5)</sup>. Clause contradicătoare.

**A șaptea regulă.—Art. 983.** — Când este îndoială, convențiunea se interpretă în favoarea celui ce se obligă. (Art. 980, 1024, 1027, 1104, 1181, 1186, 1312 C. C. Art. 1162 C. fr.).

<sup>1)</sup> Cpr. Demolombe, XXV, 21. Pand. fr., *Oblig.*, II, 8169.

<sup>2)</sup> Cpr. L. 126, Dig., 50, 16 și Pothier, II, 96. Veți și *Domat (Lois civ.*, I, tit. I, S-a 2, No. 10), din care regula art. 982 a fost aproape literalmente extrasă.

<sup>3)</sup> Cas. fr., D. P., 57. 1. 207. Baudry et Barde, I, 565, nota 7.

<sup>4)</sup> Baudry et Barde, I, 566.

<sup>5)</sup> Cpr. C. Bordeaux, 5 ianuar 1833. Pand. Chron., II (anii 1830—1844), 2, 65 și Répert. Dalloz, *Vente*, 1463, nota 2. Veți și Baudry et Barde, I, 568. Fuzier-Herman, II, art. 1161, No. 1.

**Art. 1312.**—Vendătorul este dator să explice curat îndatoririle ce înțelege a lua asupra-și.—Veri ce clausă obscură sau îndoioasă se interpretează în contra vândătorului. (Art. 983, 1024, 1027 C. C. Art. 1602 C. fr.).

Art. 983 reprodus, ca și celelalte texte, din Pothier (II, 97), nu face de cât să resume decisiunile jurisconsulților romani, care, în mai multe texte, exprimă aceiaș idee : „*In stipulationibus cum quaeritur quid actum sit, verba contra stipulatorem interpretanda sunt*“<sup>1)</sup>.

Codul Calimach.

„La tocmelele unilaterale, dice art. 1231 din codul Calimach (915 C. austriac), prin care se îndatorește o parte numai, dacă s'ar întâmpla îndoială, se socotește că îndatoritul au voit să primească sarcina cea mai ușoară, de cât cea mai grea ; ear la cele bilaturale, prin care se îndatoresc ambele părți, dicerile și alcătuirile cele cu îndoială și neînțelese se tâlcuesc în protiva aceluia, carele cu vicșug le-au întrebuintat“<sup>2)</sup>.

Ori ce obligație implicând o restricție la libertatea naturală a debitorului, este firesc lucru ca îndoiala sau tăcerea convențiunei să fie interpretată în favoarea debitorului și în contra creditorului, pentru că fie-care vrea să fie dator mai puțin, după cum dice foarte bine Codul Caragea (art. 13, partea 6, capit. 2)<sup>3)</sup>.

<sup>1)</sup> L. 38, § 18, Dig., 45, 1, *De verb. oblig.* — L. 99, Dig., *eod. tit.*, exprimă aceiaș idee când dice : „*Ac ferè secundum promissorem interpretamur*“. Tot în acelaș sens Gaius dicea : „*Semper in dubiis benigniora praeferenda sunt*“. (L. 56, Dig., 50, 17, *De regulis juris*, etc.). Vedeți și L. 9, Dig., *eod. tit.*, unde se dice : „*Semper in obscuris, quod minimum est, sequimur*“. In fine, Marcellus, in L. 192, § 1, Dig., *loco cit.*, dice : „*In re dubia benigniorem interpretationem sequi, non minus justius est, quam tutius*“.

Codul Caragea.

<sup>2)</sup> La tocmelele cele cu două sume și cu două vremi (termene), dice art. 13, partea 6, capit. 2 din codul Caragea, priimim vremea cea mai îndelungată ; adecă, dacă se va tocmi să deie cine-va de ce ori cinspre-dece bani, atunci priimim pre cei de ce ; și earăș, de se va tocmi să deie după un an sau după doi, după doi ani priimim să dea, pentru că apururea fie-care vrea să fie dator mai puțin și să aibă soroc mai lung“. Și art. 14 din acelaș cod, *loco cit.*, adaogă : „Cele scrise din vicșug cu nedeslușire, cu îndoială, și greșite, le tâlmăcim în protiva celui ce le-au făcut (adecă a debitorului), pentru că el trebuie să deslușească ceea ce înțelege“.

<sup>3)</sup> „*Celui qui s'oblige ne veut que le moins*“, dicea Domat.—Ori ce îndoială, în privința intențiunei părților, nu se poate deci

Această regulă este aplicabilă și la testamente, de câte ori nu există îndoială asupra existenței legatului, ci numai *asupra întinderii sale*. Judecătorii, în asemenea caz, vor interpreta îndoiala în favoarea moștenitorului, care este debitor al legatului, și în contra legatarului: „*In dubio, pro herede respondendum... heredi parcendum*“<sup>1)</sup>.

Aplicarea art. 983 la testamente.

Dacă însă ar exista îndoială asupra însuș existenței legatului, îndoiala se va interpreta în favoarea legatarului și în contra moștenitorului, prin aplicarea art. 978, care voește că, de câte ori o clausă este primitoare de două înțelesuri, ea să fie interpretată în așa sens în cât se producă un efect: „*...magis ut valeat quam ut pereat*“ (L. 13, Dig., 34, 5, *De rebus dubiis*)<sup>2)</sup>.

Aplicarea art. 978.

Trebue însă să observăm că dispoziția art. 983 nu are caracterul unei reguli de interpretare, pentru că ea nu devine aplicabilă de cât atunci când judecătorul, cu tot ajutorul regulilor de interpretare, n'a putut să pătrundă intențiunea părților. Ca atare deci, art. 983 nu este la locul său, și această dispozițiune ar fi trebuit să fie așezată la finele secțiunii, în urma tuturor regulilor de interpretare propriu zise<sup>3)</sup>.

Art. 983 nu este la locul său.

Ori cum ar fi, art. 983, ca și celelalte texte din secțiunea de față, n'are un caracter imperativ: el fiind mai mult un sfat dat judecătorilor, ei ar putea, fără a viola nici o lege, să curme îndoiala în favoarea creditorului<sup>4)</sup>.

interpreta de cât în favoarea debitorului. Cas. rom. S-a 1. Bulet. 1878, p. 20 și 208.—De câte ori nu există îndoială asupra intențiunii părților, nu este deci loc la aplicarea acestui text. Cas. rom. S-a I. Bulet. anul 1879, p. 903, ultimul considerent.

<sup>1)</sup> C. din București. *Dreptul* din 1889, No. 34, ultimul considerent. Cpr. D. P., 71. 2. 24. Baudry et Barde, I, 578, *in fine*. Aubry et Rau, VII, § 712, p. 401, text și nota 10. Demolombe, XXI, 742. Laurent, XIV, 163, și autorii citați în t. IV a lucrării noastre, p. 493, nota 5.

<sup>2)</sup> Demolombe, XXI, 742. Baudry et Barde, I, 578. Aubry et Rau, VII, § 712, p. 461. C. Paris. *Pand. Périod.* 1888. 2. 235. Cpr. Cas. fr. D. P., 93. 1. 117.—*Contrà*. Laurent, XIX, 163. Veți și t. IV a lucrării noastre, p. 493.

<sup>3)</sup> Cpr. Baudry et Barde, I, 571, 572. Demolombe, XXV, 23. Aubry et Rau, IV, § 348, *in fine*, p. 329. *Pand. fr.*, II. 8177.

<sup>4)</sup> Veți *suprà*, p. 284, text și nota 3.—Astfel, Curtea din Paris a putut să interprete o clausă obscură și îngăimată din o poliță de asigurare contra companiei care o redactase,

Codul civil cuprinde mai multe aplicațiuni a principiului înscris în art. 983. Vom menționa numai câteva din ele.

Art. 1024. Astfel, după art. 1024, termenul este tot-deauna presupus că s'a stipulat în favoarea debitorului, dacă din convențiune sau din împrejurări nu rezultă că el este stabilit și în folosul creditorului.

Art. 1027. De asemenea, după art. 1027, în obligațiile alternative, alegerea aparține debitorului, dacă nu s'a conferit expres creditorului.

Art. 1104. Tot astfel, art. 1104 hotărăște că plata se face la domiciliul debitorului, de câte ori este vorba de lucruri nedeterminate <sup>1)</sup>).

Art. 1312. Cât pentru art. 1312, a cărui text s'a transcris *suprà*, p. 296, el a dat loc la dificultăți. Autorii sunt aproape unanimi pentru a decide că acest text constituie o derogare la principiul înscris în art. 983. În adevăr, vîndătorul fiind în acelaș timp și debitor și creditor, clausele dubioase ar fi trebuit să se interprete în favoarea sa, de câte ori el este debitor și în contra sa, de câte ori el este creditor (art. 983). Cu toate acestea, art. 1312 reproducînd principiile romane <sup>2)</sup>, voește ca, în toate casurile, clausele obscure sau îndoelnice să fie interpretate în contra vîndătorului.

Motivele art. 1312. Această dispoziție tradițională se explică prin următoarele considerațiuni: Vîndătorul fiind acela care, în regulă generală, dictează condițiunile contractului (*lex vendi-*

pentru că redacțiunea vicioasă era imputabilă companiei. Veđi D. P., 45. 2. 7. „Interpretarea clauselor obscure din un contract, nu va putea favorisa pe partea cărei obscuritatea este imputabilă“, ăice art. 1288 din codul civil spaniol de la 24 iulie 1889.

<sup>1)</sup> Mai veđi încă art. 1041, 1130, 1181, 1186 C. C., etc.

Dreptul roman. <sup>2)</sup> „*In contrahenda venditiōne, ambiguum pactum contra venditorem interpretandum est*“. (L. 172, Pr., Dig., 50, 17.)—L. 39, Dig., 2, 14, *De pactis*, declară de asemenea că obscuritatea și ambiguitatea unei convențiuni se interpretează contra vîndătorului, sau contra locatarului, pentru că era în pînța lor de ași arata voința într'un mod mai clar: **in quorum fuit potestate legem apertius conscribere**. — Legea 21, Dig., 18, 1, *De contrahenda emptiōne*, exprimă aceeaș idee, când ăice: „*Labeo scripsit, obscuritatem pacti nocere potius debere venditori qui id dixerit, quam emptori: quia potuit re integra apertius dicere*“.

tionis), el cunoaște mai bine de cât cumpărătorul împrejurările relative la lucrul vândut, de ex., pericolul evicțiunii, existența servitutiilor active sau pasive, etc., și prin urmare, el trebuie să se exprime clar și lămurit în privința obligațiunelor ce contractează, căci ori ce reticență din partea lui, în această privință, devine suspectă și îl constituie în culpă. Un limbajiu obscur este adese-ori un artificiu<sup>1)</sup>.

„*Il y a plus de fols acheteurs que de fols vendeurs*“, dice un vechi autor, Loysel, în *Institulele sale cutumiere*, care, precum observă Troplong (*Vente*, I, 260), nu sunt de cât o culegere de proverbe și de maxime juridice. Și, în adevăr, experiența dovedește că există mai mulți cumpărători înșălați sau imprudenți de cât vândători temerari.

Art. 1312 fiind, după părerea generală, o derogare la art. 983<sup>2)</sup>, și ca atare, constituind o dispoziție excepțională, nu este aplicabil la alte convențiuni, și nici chiar contractului de locațiune, cu toată analogia ce există între aceste două contracte<sup>3)</sup>. Inaplicarea art. 1312 la contractele de locațiune. Controversă.

Mai mult încă, art. 1312 nu este aplicabil nici în materie de vândare, de câte ori se dovedește că vândătorul n'a făcut de cât să primească condițiunile propuse de cumpărător în interesul său<sup>4)</sup>.

Dispoziția excepțională a art. 1312 nu se va aplica

1) „*Qui obscurè loquitur, dice Cujacius, fallendi causa id facere videtur, et ab eo dolus non abest*“. (Asupra legii 21, Dig., 18, 1. *De contrahenda emptione*).

2) Vezi Laurent, XXIV, 155. Thiry, III, 552. Baudry, III, 507. Baudry et Barde, I, 572. Arntz, III, 972. Marcadé, VI, art. 1602, No. 1. Larombière, I, art. 1162, No. 7. Demolombe, XXV, 29.—Vezi însă Pêucescu (II, 28), care consideră art. 1312 ca o aplicare a dreptului comun.—Dar dacă art. 1312 deroagă la art. 983, el nu constituie o derogare la art. 977 și 982, de unde rezultă că, de câte ori interpretarea unui act de vândare este conformă cu una din aceste două dispozițiuni, ea nu violează art. 1312, chiar dacă această interpretare ar fi favorabilă vândătorului. Cas. fr. D. P., 73. 1. 131. Baudry et Barde, I, p. 490, nota 1.

3) Baudry et Barde, I, 572. Laurent, XXV, 99. Demolombe, XXV, 29.—*Contrà*. Gr. Pêucescu, II, 28. C. Paris, Répert. Dalloz, *Louage*, 147, nota 3. Cpr. în acest din urmă sens L. 39, Dig., 2, 14, *De pactis*.

4) Murlon, III, 532. Thiry, III, 552. Laurent, XXIV, 155, 156. Baudry, III, 507. Aubry et Rau, IV, § 354, p. 360, nota 3. Baudry et Barde, I, 572. Demolombe, XXV, 28.



deci de cât atunci când va exista îndoială asupra uneia din clausele constitutive ale vânzării, de ex., asupra prețului, asupra obligațiunei de garanție și a celorlalte obligații principale ale vîndătorului <sup>1)</sup>.

În fine, trebuie să observăm, dimpreună cu toți autorii, că art. 1312, ca și art. 983, nu sunt aplicabile de cât ca un *ultimum subsidium*, după ce judecătorii usând de toate mijloacele de interpretare prevădute de art. 977 și urm., au fost în neputință de a descoperi și de a pătrunde adevarata intențiune a părților. Art. 1312 și 983 presupun, în adevăr, că îndoiala nu poate să fie departată și că toate regulele de interpretare prevădute de lege au fost neputincioase pentru a descoperi intențiunea părților <sup>2)</sup>.

**A opta regulă.—Art. 984.**— Convențiunea nu cuprinde de cât lucrurile asupra cărora se pare că părțile și au propus a contracta, ori cât de generali ar fi termenii cu care s'au încheiat. (Art. 977, 1709, 1710 C. C. Art. 1163 C. fr.).

**Art. 1709.**— Transacțiunile se mărginesc numai la obiectul lor; renunțarea făcută în toate pretențiile și acțiunile cuprinde numai aceea ce se raportează la pricinile asupra cărora a urmat transacțiunea. (Art. 977, 984, 1710 C. C. Art. 2048 C. fr.).

**Art. 1710.**— Transacțiunea nu se întinde de cât asupra pricinilor de care tratează, fie intențiunea părților manifestată asupra expresiunei speciale sau generale, ori rezultă ea ca o consecință necesară din ceea ce s'a expres. (Art. 977, 984, 1709 C. C. Art. 2049 C. fr.).

Regula art. 984, împrumutată tot de la Pothier (II, 98), nu este de cât consecința regulii primordiale în materie de interpretare, înscrisă în art. 977; căci a nu cuprinde într'o convenție, cu toată generalitatea termenilor ei, de cât ceea ce părțile au avut în vedere, însemnează a o interpreta după intențiunea părților, ear nu după termenii ei: „Ar fi nedrept, dice Ulpian, de a se crede că o transacție stânge drepturile la care nimene nu s'a gândit“ <sup>3)</sup>.

Prin aplicațiunea acestui principiu, art. 1709 și 1710 prevăd că transacțiunile se mărginesc numai la obiectul

Art. 1709,  
1710.

<sup>1)</sup> Murlon, Thiry, *loco supra cit.*, etc. Dacă vânzarea cuprinde două clause clare, însă contradicătoare, art. 1312 nu este de asemenea aplicabil. Baudry et Barde, I, 572. Laurent, XXIV, 156. Cpr. Cas. fr., D. P., 57. 1. 407.

<sup>2)</sup> Vezi *supra*, p. 297, text și nota 3.

<sup>3)</sup> „*Iniquum est perimī pacto, id de quo cogitatum non docetur*“.  
(L. 9, § 3, *in fine*, Dig., 2, 15, *De transactionibus*).

lor și că ele nu se întind de cât asupra pricinelor de care tratează, fie intențiunea părților manifestată prin expresiuni speciale sau generale, ori resulte ea ca o consecință necesară din ceea ce s'a spus: „*His tantum transactio obest. . . de quibus actum probatur*“<sup>1)</sup>.

Dar dacă convențiunea nu are de obiect un lucru determinat, ci o universalitate de bunuri, toate elementele active sau pasive care compun această universalitate sunt cuprinse în contract, chiar și acele pe care părțile nu le cunoșteau. Astfel, dacă am convenit ca să-ți vînd pentru o sumă de bani partea ce mi se cuvine într'o moștenire (cpr. art. 1399), n'aș putea să revin asupra acestei convențiuni, sub cuvînt că, în urma închierii ei, am descoperit că mai multe lucruri, pe care nu le cunoșteam, fac parte din această moștenire, pentru că intențiunea noastră a fost, cu bună samă, până la dovada contrară, de a conveni asupra întregii moșteniri, ori care ar fi lucrurile care o compun. Legiuitorul modern n'a mai reprodus această regulă, pe care o formulase Pothier<sup>2)</sup>, pentru că ea resultă în deajuns din regula generală că interpretarea convențiilor se face după intențiunea comună a părților contractante (art. 977)<sup>3)</sup>.

**A noua și ultimă regulă.—Art. 985.**—Cînd într'un contract, s'a pus anume un caz pentru a se explica obligațiunea, nu se poate susține că, prin aceasta, s'au restrîns întinderea ce angajamentul ar avea de drept în casurile neexprese. (Art. 1164 C. fr.).

Acest text, ca și celelalte, este extras tot din Pothier (II, 100), care și el îl împrumutase de la Papinian. „*Quæ dubitationis tollende causa, contractibus inseruntur, jus commune non lædunt*“, ȳice acest jurisconsult<sup>4)</sup>.

<sup>1)</sup> L. 9, § 3, *in medio*, Dig., 2, 15, *De transactionibus*.—Veđi și L. 9, § 1, Dig., *cod. tit.*, unde se ȳice: „*Transactio, quæquunque sit, de his tantum, de quibus inter convenientes placuit, interposita creditur*“. Cpr. și L. 31, Cod., 2, 4, *De transac.*

<sup>2)</sup> Pothier, *Oblig.*, II, 99. Cpr. L. 29, Cod., 2, 4, *De transactionibus*, care oprește în mod absolut reînnoirea contestațiilor terminate prin o transacție generală, sub cuvînt că s'ar fi descoperit acte noi: „*Sub prætextu specierum post reparatorum: generali transactione finita, rescindi prohibent jura*“.

<sup>3)</sup> Cpr. Baudry et Barde, I, 576. Berriat St. Prix, II, 4317. Pand fr., II, 8189. Demolombe, XXV, 31.

<sup>4)</sup> L. 56, Pr. *in fine*, Dig. 17, 1, *Mandati, vel contra* și L. 81, Dig., 50, 17, *De diversis regulis juris antiqui*.

În adevăr, aratarea unui exemplu într'un contract are de scop de a-l face mai înțeles, ear nu de a restrânge propoziția generală care-l precedează.

Astfel, dacă testatorul, după ce a lasat cuiva toată averea sa mobilă, a adaos în testament că și vitele sale vor fi tot ale legatarului, această din urmă frasă explicativă nu va impiedica legatul de ași primi efectele sale în privința întregii averi mobiliare, căci nu se poate dice că testatorul vorbind de vite a înțeles a exclude cealaltă avere mobilă. Argumentul *a contrario sensu* este, în adevăr, foarte primejdios, și de aceea, art. 985 îl respinge, referindu-se la intențiunea părților <sup>1)</sup>.

Argumentul  
a contrario  
sensu.

<sup>1)</sup> Argumentul *a contrario*, care consistă în a argumenta din tăcerea legii sau a părților, a fost formulat de glosatori în adagiul următor, pe care Toullier (VI, partea II, 384) îl numește *un pitoyable brocard*: „*Qui de uno dicit, de altero negat*“ sau „*Inclusio unius fit exclusio alterius*“. Ei bine, legiuitorul respinge cu drept cuvânt acest argument în materie de interpretarea convențiunelor (art. 985).

Interpreta-  
rea legatelor.

El este de asemenea inaplicabil la interpretarea legatelor. Laurent, XIV, 79.

Interpreta-  
rea legilor.

Cât pentru interpretarea legilor, acest argument este admis câte o dată, însă numai atunci când, departe de a contrădice principiile generale, el se referă din contra la ele. Cpr. Laurent, I, 279.

Casuri în  
care arg. a  
contrario  
este admis.

Astfel, art. 408 prevedând că epitropul nu poate să intente o acțiune imobiliară în numele minorului, nici să incuviințeze la o asemenea cerere îndreptată în contra lui, fără autorisarea consiliului de familie, sau a judecătorului de ocol, pentru acțiunile de competența acestui judecător (art. 65, L. din 1 iunie 1896), se poate trage argument din tăcerea legii pentru a decide că asemenea autorisare nu e necesară în materie mobilă. Cpr. Cas. rom., Bulet S-a 1, 1876, p. 197. Laurent, II, 188 și V, 66. Fuzier-Herman, *C. civ.*, I, art. 464, No. 63 urm. Veți și t. II a lucrării noastre, p. 182.

Art. 994.

Tot astfel, art. 994 dicând că primitorul plăței de rea credință trebuie să restituască dobânda sau fructele din ziua plăței, se poate trage argument *a contrario* din acest text spre a se decide că acel care a primit plata de bună credință nu restituie dobânda, pe care el e presupus a o fi cheltuit. (Veți *infra*, explic. art. 994).

Art. 1021.

De asemenea, art. 1021 dicând că, în cazul unei condițiuni resolutorie tacite, contractul nu este desființat de drept, se decide, prin argument *a contrario*, că rezoluțiunea care rezultă din condiția resolutorie expresă, are loc de drept, în

Art. 985, ca și celelalte texte, nu sunt deci de cât o aplicare a art. 977, și ca atare, ele puteau fi suprimate din cod, după cum au și fost suprimate în unele legislațiuni străine <sup>1)</sup>).

Aceste sunt regulile de interpretare admise de legiuitorul actual, fără nici o ordine logică. Pothier însă mai formulează și altele, care sunt aplicabile și astăzi, cu toate că ele n'au fost consacrate prin texte formale, pentru că ele nu sunt de cât o consecință a intențiunei părților contractante.

Regule de interpretare formulate de Pothier și nereproduse de Codul actual.

Astfel, dice Pothier, dacă, în contractul de donațiune ce am făcut lui Petru și lui Pavel, am pus clausa că, la caz de a muri fără copii, ei sunt datori să'mi restituiească lucrul dăruit sau mie sau familiei mele (art. 825), această clausă însemnează că atât Petru cât și Pavel îmi vor restitui lucrul fie-care, pentru partea sa, sau moștenitorilor mei. Clausa concepută la înmulțit se descompune deci în două clause singulare <sup>2)</sup>).

În fine, Pothier mai dicea încă că ceea ce se găsește la finele unei fraze se raportează în genere la toată fraza, ear nu numai la ceea ce vine imediat înainte. Astfel, dacă am vândut o vie cu tot ce se găsește în ea, produse, fructe și vinul *care provin din recolta anului curent*, aceste din urmă cuvinte nu se referă numai la vin, ci și la celelalte produse sau fructe. Pentru ca cuvintele de la ur-

dată ce condițiunea s'a îndeplinit. Cpr. Laurent. I, 279 și XVII, 129. Thiry, III, 9. T. Huc, VII, 265. Baudry, II, 946. Veți și *infra*, explic. art. 1019 urm.

Afară de aceste casuri, mai sunt și altele în care judecătorii pot să recurgă la argumentul *a contrario*, însă nu trebuie abusat de acest argument, pentru că, în genere, el este foarte primejdios, și poate să facă pe legiuitor să dică alt ceva de cât ceea ce el a voit. Cpr. t. I a lucrării noastre, partea 1, p. 26.

1) Veți de ex. Codul elvețian al obligațiunelor din 1881, care se mulțamește de a reproduce în art. 16 regula formulată de art. 977.—Veți însă Codul civil spaniol de la 1889 care, pe lângă regulile de interpretare formulate de codul nostru, mai formulează și altele, împrumutate de la Pothier și de la Domat.

Dreptul străin.

2) Veți Pothier, II, 101. Pand. fr., II, 8192. Baudry et Barde, I, 555. Cpr. L. 78, § 7, Dig., 36, 1, *Ad Senat. Consult. Trebellianum*.

mă să nu se refere de cât la vin, ar trebui să se fi ținut la singular: „am vândut fructele, produsele și vinul care s'a făcut în acest an“<sup>1)</sup>).

## CAPITOLUL IV

### Despre quasi-contracte.—Generalități<sup>2)</sup>.

Am vădit *suprà*, p. 7, că, cu toată părerea contrară a unora din autori, obligațiile isvoresc: 1<sup>o</sup> din contracte; 2<sup>o</sup> din quasi-contracte; 3<sup>o</sup> din delictive; 4<sup>o</sup> din quasi-delictive; și 5<sup>o</sup> din lege.

Art. 1370  
C. fr.

Art. 1370 din codul francez reamintește această soriginte a obligațiilor, însă acest text fiind rău redactat, și în contradicere cu art. 986, legiuitorul nostru l'a eliminat cu drept cuvânt.<sup>3)</sup>

Capitolul IV se ocupă despre două quasi-contracte, gestiunea de afaceri și plata unui lucru nedatorit; capit. V se ocupă despre delictive și quasi-delictive. Despre obligațiile care se nasc din convențiuni ne am ocupat până acum și ne vom ocupa și mai târziu în capit. VI și urm.

Cât despre obligațiile care isvoresc din lege, legiuitorul nu se ocupă de loc.

### Obligațiile care se nasc sau isvoresc din lege<sup>4)</sup>.

Obligațiile care rezultă din singura autoritate a le-

<sup>1)</sup> Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 102. Pand. fr., *Oblig.*, II, 8193.

Observ. asupra împărțirii materiei admise de legiuitorul nostru.

<sup>2)</sup> Codul francez se ocupă despre quasi-contracte, delictive și quasi-delictive în tit. IV, tocmai la finele obligațiilor. Legiuitorul nostru urmând însă împărțirea codului italian, se ocupă despre quasi-contracte, delictive, și quasi-delictive imediat după efectul convențiilor. Cu alte cuvinte, legiuitorul nostru se ocupă mai întâi de toate izvoarele obligațiilor, și apoi de celelalte reguli ale lor. Vezi și *suprà*, p. 283, nota 3. Aceiași ordine este admisă atât de Laurent în Anteproiectul de revedere, cât și de Boissonade, în Proiectul codului japonez.

<sup>3)</sup> Vezi Marcadé, V, p. 243, art. 1370, No. 1. Baudry, II, 1330. Thiry, III, 190. Demolombe, XXXI, 10 urm. Laurent, XX, 305 urm. Mourlon, II, 1661. Larombière, V, art. 1370, No. 2, 3, și toți autorii.—Acollas (II, p. 970) ținând că acest text (1370 C. fr.) ar cere aproape atâtea rectificări câte cuvinte conține.

<sup>4)</sup> Institutele lui Justinian (III, 13, § 2) nu vorbesc de lege ca izvor al obligațiilor, ci numai de contracte (*ex contractu*),

gei, fără intervențiunea unui fapt personal a debitorului sau a creditorului (art. 588) sunt :

1<sup>o</sup> Obligațiile pe care legea le stabilește între proprietarii vecini și care se numesc șerbiri sau servituți (art. 578 urm., 586 urm., 597, 598, 616 urm.), etc.

Servituți.

2<sup>o</sup> Obligațiile care rezultă din o tutelă. Tutela fiind, în adevăr, o sarcină publică, *munus publicum*, și neputând fi refuzată de cât în anume cazuri și pentru anume motive (art. 370 urm.), obligațiile la care este supus tutorul rezultă numai din lege, ceea ce n'ar fi, dacă epitropul ar putea să se sustragă de la această sarcină, căci atunci obligația sa ar rezulta din un fapt voluntar și personal al său<sup>1)</sup>,

Tutelă.

de quasi-contracte (*quasi ex contractu*), de delictes (*ex maleficio*) și de quasi-delictes (*quasi ex maleficio*), făcând astfel să rezulte din quasi-contracte toate obligațiile pe care codul actual le face să rezulte din autoritatea legii. Veți supra, p. 7, nota 3. Codul Calimach prevede însă legea ca izvor de obligațiuni: „Personalnicele drituri, țice art. 1150 din acest cod (859 C. austriac), prin care se îndatorește o persoană către alta ca să facă un lucru sau să dea, să suferă sau să nu facă ceva, se întemeiază : ori fără mijlocire asupra unei legi, sau asupra unei tocneli, sau asupra unei vătămări pricinuite cuiva“. Acest cod uită însă de a menționa quasi-contractele, de și el se ocupă mai la vale despre gestiunea de afaceri (art. 1388 urm.) și despre plata unui lucru nedatorit (art. 1887 urm.). Cât pentru codul italian, el prevede, din contra, că obligațiile isvoresc din lege, din contracte sau quasi-contracte, din delictes sau quasi-delictes (art. 1097). Veți și art. 1370 din codul fr. eliminat de legiuitorul nostru. Cpr. și art. 400 din proiectul cod. civil pentru imperiul Japonului, elaborat de profesorul Boissonade, unde se țice că „unele obligațiuni sunt impuse prin lege, independent de un fapt actual al omului; aceste sunt : obligația alimentară între oare care rude și cuscri; obligația de a administra o tutelă, în casurile în care scusele și dispensele nu sunt admise; obligațiile dintre coproprietari și dintre vecini, când ele nu constituiesc servituți fonciare“.

<sup>1)</sup> Cpr. Laurent, XX, 306 și *Avant-projet de révis.*, I, p. 111, No. 4. Demolombe, XXXI, 26. Thiry, III, 190. Baudry, II, 1330.—Art. 1370, § 3 din codul francez prevede formal aceste obligațiuni ca isvorând din lege.—Acceptarea unei epitropii n'ar constitui, după unii, un quasi-contract de cât atunci când acel care o primește era în drept s'o refuze. Cpr. Marcadé, V, art. 1371, No. 2. Mourlon, II, 1060, *in fine*. Veți și *infra*, p. 310.

acceptarea epitropiei, și prin urmare, din un quasi-contract (Cpr. L. 5, § 1, Dig., 44, 7, *De oblig. et action.*);

Oblig.  
aliment.

3<sup>o</sup> Obligația alimentară care rezultă din art. 185—193<sup>1)</sup>.

Administr.  
legală.

4<sup>o</sup> Obligația impusă tatălui de a administra, în timpul căsătoriei, bunurile personale ale copiilor săi minori (art. 343), etc.<sup>2)</sup>;

Obligația  
fraților de a  
înzestra pe  
surori.

O altă obligație care rezulta din lege altă dată, era aceea impusă de codul Ipsilanti și Caragea fraților de a înzestra pe surorile lor chiar din propriul lor avut<sup>3)</sup>.

O moștenire deschisă sub codul Caragea, adică *înainte de 1 dechembrie 1865*<sup>4)</sup>, se va regula deci și astăzi

1) Hotărârile care acordă pensii alimentare au un caracter provizor, după împrejurările de fapt care le au justificat, și nu mai pot fi invocate ca lucru judecat, când acele împrejurări se vor fi schimbat de la pronunțarea lor. Cas. rom., 31 ianuar 1897, *Curierul judiciar* din 1897, No. 8. *Dreptul* din 1894, No. 10. Bulet. Cas. S-a I, 1891, p. 1241. Vezi și tratatul nostru în limba franceză, p. 306.

2) Cpr. Baudry, II, 1330. Demolombe, XXXI, 21 urm. Thiry, III, 190. Laurent, XX, 306. Cpr. art. 400 din Ante-proiectul Codului japonez elaborat de profesorul Boissonade, t. II, p. 299.

3) Cpr. Cas. rom., *Cur. judiciar* din 1894, No. 23 și Bulet. Cas. S-a I, 1894, p. 554.—De câte ori frații erau minori, această obligație impusă de lege se putea exercita de mama lor tutrice. C. București, *Dreptul* din 1874, No. 58. Acțiunea ce surorile aveau în contra fraților pentru a cere o dotă fiind însă personală, nu se putea exercita contra celor de al treile, care dobândise de bună credință bunurile părintești. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1882, No. 54.—Acest obicei al pământului, după care frații moșteneau singuri averea părintească, cu îndatorirea însă de a înzestra pe surorile lor, necunoscut în Moldova și chiar în pravila lui Matei Basarab, nu ne vine de la popoarele slave, așa precum pe nedrept a hotărât Curtea din Craiova (*Dreptul* din 1893, No. 26), ci și are origina sa în dreptul germanic. Cpr. Er. Lehr, *Droit germanique*, No. 360 și Gr. Maniu, *Drept comercial*, II, p. 9. G. Costaforu, *Magazin jud.*, p. 161 urm. Vezi tratatul nostru în limba franceză, p. 155 urm. și t. III a lucrării noastre, p. 271, nota 1.

4) După art. 1913 din codul civil, acest cod urma să fie pus în aplicare la 1 iulie 1865, însă prin decretul domnesc de la 30 iunie 1865, dat în puterea Statutului dezvoltător al Convenției din Paris, aplicarea lui s'a amânat până la 1 dechembrie 1865. Acest decret a fost atacat ca ilegal și

după dispozițiile acestui cod, pentru că este de principiu că moștenirile se regulează după legea în vigoare în momentul morței lui *de cuius*<sup>1)</sup>.

### Despre quasi-contracte.

Institutede lui Justinian<sup>2)</sup> și Digestele<sup>3)</sup> prevăd că unele obligațiuni, care nu derivă din o convenție, ci din oare care fapte licite (*facta honesta*), isvoresc ca din un contract, *quasi ex contractu nasci videntur*; de unde și expresiunea modernă de *quasi-contract* închipuită de jurisconsultii moderni și necunoscută jurisconsultilor romani<sup>4)</sup>. Tot astfel s'a urmat și pentru expresiunea *quasi-delict*; în loc de a se dice că obligația se naște ca dintr'un delict, *quasi ex delicto, quasi ex maleficio*, s'a dis că ea se naște dintr'un *quasi-delict*<sup>5)</sup>.

### Definiția quasi-contractului.

**Art. 986.**—Quasi-contractul este un fapt *licit*<sup>6)</sup> și voluntar din care se naște o obligațiune către o altă persoană sau obligațiuni reciproce între părți. (Art. 987 urm., 1198, § 1 C. C. Art. 1140 C. italian).

considerat chiar ca atare de Curtea din București (*Dreptul* din 1891, No. 2), însă Curtea de Casație, restabilind adevaratele principii, a casat această decisiune, recunoscând perfecta legalitate a decretului sus menționat. Cas. rom. S-a I, Bulet. 1891, p. 1112 și *Dreptul* din 1897, No. 46. *Curierul judiciar* din 1892, No. 18 și *Dreptul* din acelaș an, No. 29. Veți și tr. nostru în limba franceză, p. 491, nota 1.

<sup>1)</sup> Cpr. Cas. rom., decisiua mai sus citată. *Dreptul* din 1897, No. 46. Id. C. Iași, *Dreptul* din 1888, No. 42. Veți și t. III a lucrării noastre.

<sup>2)</sup> Lib. III, tit. 13, *De oblig.*, § 2.

<sup>3)</sup> L. 5, § 1, Dig., 44, 7, *De oblig. et actionibus*.

<sup>4)</sup> Romanii aveau însă expresiunile *quasi-usufructus* (Instit., II, 4, § 2, *De usufructu*) și *quasi-maritus* (L. 32, § 27, Dig., 24, 1, *De don. inter virum et uxorem*).

<sup>5)</sup> Cpr. Boissonade, *Projet de C. C. pour l'Empire du Japon*, II, p. 16, No. 15. Demolombe, XXXI, 4. Péucescu, II, 36. Thiry, III, 191.

<sup>6)</sup> Legiuitorul nostru traducând art. 1140 din codul italian, adaogă, în art. 986, cuvântul *licit*, pe care autorii îl adaogă la definițiunea dată de textul francez (art. 1371), spre a distinge quasi-contractul de delict sau quasi-delict. Veți



- Fapt licit. Quasi-contractul este un fapt *licit* și voluntar al omului, din care se naște o obligațiune oare-care cătră o altă persoană, sau o obligațiune reciprocă între părți.
- Fapt voluntar. Quasi-contractul este un fapt *voluntar*. Aceasta înseamnă că el presupune o voință liberă din partea autorului său, căci fără această voință, el n'ar fi obligat. Astfel, minorul sau smintitul care ar gera afacerile altuia n'ar contracta nici o obligație <sup>1)</sup>, pentru că el nu poate să aibă voință (art. 1156 C. Calimach, 865 C. austriac <sup>2)</sup>).
- Femeie măritată. Tot astfel, o femeie măritată nu s'ar putea obliga prin un quasi-contract, de cât dacă a fost autorizată conform legei <sup>3)</sup>.
- Acțiunea de in rem verso. Persoanele incapabile, care s'ar fi amestecat în afacerile altora ar fi responsabile însă de delictele sau quasi-delictele lor (art. 998 și 1162) <sup>4)</sup> și ar fi supuse acțiunii *de in rem verso*, dacă ele ar fi realizat un folos <sup>5)</sup>, după

Pothier, II, 113. Laurent, XX, 308. T. Huc, VIII, 375. Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 157. Berriat St. Prix, II, 5428. Marcadé, V, art. 1371, No. 1, *in fine*, p. 255. Thiry, III, 191. Vigé, II, 1679. Demolombe, XXXI, 33. Mourlon, II, 1661. Baudry, II, 1332. Acollas, II, p. 972, etc. Eată acum textul din codul italian reprodus în art. 986: „*Il quasi-contratto è un fatto volontario e licito, dal quale risulta una obbligazione verso un terzo o una obbligazione reciproca tra le parti*“. Pentru a fi logic până la capăt, legiuitorul trebuia însă să adauge cuvântul *ilicite* în art. 998, ceea ce el a uitat de a face, după cum vom vedea mai la vale.

- <sup>1)</sup> Thiry, III, 191. Baudry, II, 1334. Laurent, XX, 312. Vigé, II, 1682. Demante, V, 347 bis II. Demolombe, XXXI, 92 urm. Pêucescu, II, 50, 97. Aubry et Rau, IV, § 441, p. 722, text și nota 1. Fuzier-Herman, *C. civ.*, III, art. 1372, No. 5.—*Contrà*. Larombière, V, art. 1374, No. 9. Duranton, XIII, 663. Pand. fr., *Gestion d'affaires*, 73.
- <sup>2)</sup> „*Furiosi, vel ejus cui bonis interdictum sit, nulla voluntas est*“. L. 40, Dig., 50, 17. Veđi și Instit., III, 19, § 8, unde se dice: „*Furiosus nullum negotium gerere potest, quia non intelligit quid agit*“. Cpr. art. 1156 C. Calimach, 865 C. austriac.
- <sup>3)</sup> Pothier, VII, *Tr. de la puissance du mari*, 50. Demolombe, XXXI, 94 urm. Baudry, I, 633 și autorii *suprà* citați. V. și t. I a lucrării noastre, partea II, p. 102. Pand. fr., *loco* și *v<sup>o</sup> cit.*, 73 urm.—*Contrà*. Valette, *Cours de C. C.*, p. 336, nota 3. Larombière, *loco suprà cit.* Duranton, II, 497 și XIII, 662.
- <sup>4)</sup> Faptul de a se amesteca în trebile altuia fără nici o cădere se consideră cu drept cuvânt ca o culpă: „*Culpa est, immiscere se rei ad se non pertinenti*“. L. 36, Dig., 50, 17, *De reg. juris*.
- <sup>5)</sup> Cpr. art. 1164 C. C. și L. 3, § 4, Dig., *De negotiis gestis*, unde

cum se prevede anume prin art. 471 din codul elvețian asupra obligațiilor (L. din 14 iunie 1881) și prin art. 682 din noul cod german de la 1896.

Dar dacă gerantul trebuie neapărat să fie capabil, cel de al treile poate fi obligat, cu toate că ar fi incapabil. Astfel, dacă am gerat afacerile unui copil sau a unui smințit, el va fi obligat către mine, îndată ce gestiunea îi a fost utilă, cu toate că el este incapabil, pentru că obligația sa nu rezultă din voința lui, ci din lege <sup>1)</sup>.

Incapacitatea proprietarului.

Pe baza acestor principii, Curtea de casație din Franța a decis că o comună poate să fie obligată prin un quasi-contract, de și ea n'a fost autorizată conform legei <sup>2)</sup>.

Persoane morale. Controversă.

Pentru ca gestiunea de afaceri să poată avea loc, se cere însă, bine înțeles, ca intervențiunea celui de al treile să se producă în interesul unei persoane existente <sup>3)</sup>.

Legiuitorul nostru, ca și acel francez, nu se ocupă de cât de două quasi-contracte, și anume de gestiunea de a-

Pluralitatea quasi-contractelor.

se dice: „*Pupillus sanè, si negotia gesserit, post rescriptum divi Pii etiam conveniri potest in id quod factus est locupletior*“.  
Cpr. Baudry, I, 633 și II, 1334. Arntz, III, 457. Pand. fr. *Gest. d'aff.*, 75 urm. Aubry et Rau, IV, § 441, p. 722 nota 1.

1) Pothier, V, *Quasi-contrat negot. gest.*, 224. Baudry, II, 1334. Thiry, III, 191. Péculescu, II, 50, 99, 100. Arntz, III, 457. Pand. fr., *Gestion d'affaires*, 102 urm. Vigié, II, 1682. T. Huc, VIII, 380. Demolombe, XXXI, 100. Aubry et Rau, IV, § 441, p. 723. Laurent, XX, 339.

2) Car. fr., D. P., 78. 1. 204 și Sirey, 78. 1. 57. Cpr. D. P., 82. 1. 131. Veți Demolombe, XXXI, 100 bis. Laurent, XX, 339, care citează în acest sens o decizie a curței din Gand.—Cu toate acestea, chestia este controversată, și sunt autori care nu aplică regulile gestiunii de afaceri la persoanele morale administrative, sub cuvânt că ar fi absurd ca particularii să se poată amesteca în administrația unui serviciu public. Veți, în acest din urmă sens, T. Huc, VIII, 380. Ducrocq, *Dr. administratif*, 1335, 1525. Pentru ca o persoană morală administrativă să nu se poată înavuți pe ne drept în detrimentul altuia, se acordă însă gerantului acțiunea de *in rem verso* până la concurența sumei care a folosit acelei persoane. Veți T. Huc, *loco cit.*, și autorii care îi citează.

3) Cpr. Cas. fr., D. P., 93. 1. 484. — Falimentul unui comerciant neexistând numai din ziua pronunțării hotărârii care-l declară, ci din ziua fixată de tribunal pentru încetarea plăților (art. 718 C. com.), hotărârea tribunal. nefăcând, cu alte cuvinte, de cât să proclame și să recunoască existența anterioară a falimentului, cu drept cuvânt s'a decis că a-

Gerarea intereselor unui falit după data fixată pentru încetarea plăților.

- Fapt licit. Quasi-contractul este un fapt *licit* și voluntar al omului, din care se naște o obligațiune oare-care cătră o altă persoană, sau o obligațiune reciprocă între părți.
- Fapt voluntar. Quasi-contractul este un fapt *voluntar*. Aceasta înseamnă că el presupune o voință liberă din partea autorului său, căci fără această voință, el n'ar fi obligat. Astfel, minorul sau smintitul care ar gera afacerile altuia n'ar contracta nici o obligație <sup>1)</sup>, pentru că el nu poate să aibă voință (art. 1156 C. Calimach, 865 C. austriac <sup>2)</sup>).
- Femeie măritată. Tot astfel, o femeie măritată nu s'ar putea obliga prin un quasi-contract, de cât dacă a fost autorisată conform lezei <sup>3)</sup>.
- Acțiunea de in rem verso. Persoanele incapabile, care s'ar fi amestecat în afacerile altora ar fi responsabile însă de delictele sau quasi-delictele lor (art. 998 și 1162) <sup>4)</sup> și ar fi supuse acțiunii *de in rem verso*, dacă ele ar fi realizat un "folos" <sup>5)</sup>, după

Pothier, II, 113. Laurent, XX, 308. T. Huc, VIII, 375. Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 157. Berriat St. Prix, II, 5428. Marcadé, V, art. 1371, No. 1, *in fine*, p. 255. Thiry, III, 191. Vi-gié, II, 1679. Demolombe, XXXI, 33. Mourlon, II, 1661. Baudry, II, 1332. Acollas, II, p. 972, etc. Eată acum textul din codul italian reproduc în art. 986: „*Il quasi-contracto è un fatto volontario e licito, dal quale risulta una obbligazione verso un terzo o una obbligazione reciproca tra le parti*“. Pentru a fi logic până la capăt, legiuitorul trebuia însă să adauge cuvântul *ilicite* în art. 998, ceea ce el a uitat de a face, după cum vom vedea mai la vale.

- 1) Thiry, III, 191. Baudry, II, 1334. Laurent, XX, 312. Vi-gié, II, 1682. Demante, V, 347 bis II. Demolombe, XXXI, 92 urm. Péucescu, II, 50, 97. Aubry et Rau, IV, §441, p. 722, text și nota 1. Fuzier-Herman, *C. civ.*, III, art. 1372, No. 5.—*Contrà*. Larombière, V, art. 1374, No. 9. Duranton, XIII, 663. Pand. fr., *Gestion d'affaires*, 73.
- 2) „*Furiosi, vel ejus cui bonis interdictum sit, nulla voluntas est*“. L. 40, Dig., 50, 17. Veđi și Instit., III, 19, § 8, unde se dice: „*Furiosus nullum negotium gerere potest, quia non intelligit quid agit*“. Cpr. art. 1156 C. Calimach, 865 C. austriac.
- 3) Pothier, VII, *Tr. de la puissance du mari*, 50. Demolombe, XXXI, 94 urm. Baudry, I, 633 și autorii *suprà* citați. V. și t. I a lucrării noastre, partea II, p. 102. Pand. fr., *loco* și *v<sup>o</sup> cit.*, 73 urm.—*Contrà*. Valette, *Cours de C. C.*, p. 336, nota 3. Larombière, *loco suprà cit.* Duranton, II, 497 și XIII, 662.
- 4) Faptul de a se amesteca în trebile altuia fără nici o cădere se consideră cu drept cuvânt ca o culpă: „*Culpa est, immiscere se rei ad se non pertinenti*“. L. 36, Dig., 50, 17, *De reg. juris*.
- 5) Cpr. art. 1164 C. C. și L. 3, § 4, Dig., *De negotiis gestis*, unde

cum se prevede anume prin art. 471 din codul elvețian asupra obligațiilor (L. din 14 iunie 1881) și prin art. 682 din noul cod german de la 1896.

Dar dacă gerantul trebuie neapărat să fie capabil, cel de al treile poate fi obligat, cu toate că ar fi incapabil. Astfel, dacă am gerat afacerile unui copil sau a unui smintit, el va fi obligat către mine, îndată ce gestiunea i a fost utilă, cu toate că el este incapabil, pentru că obligația sa nu rezultă din voința lui, ci din lege <sup>1)</sup>.

Pe baza acestor principii, Curtea de casație din Franța a decis că o comună poate să fie obligată prin un quasi-contract, de și ea n'a fost autorizată conform legii <sup>2)</sup>.

Pentru ca gestiunea de afaceri să poată avea loc, se cere însă, bine înțeles, ca intervențiunea celui de al treile să se producă în interesul unei persoane existente <sup>3)</sup>.

Legiuitorul nostru, ca și acel francez, nu se ocupă de cât de două quasi-contracte, și anume de gestiunea de a-

se dice: „*Pupillus sanè, si negotia gesserit, post rescriptum divi Pii etiam conveniri potest in id quod factus est locupletior*“.  
Cpr. Baudry, I, 633 și II, 1334. Arntz, III, 457. Pand. fr. *Gest. d'aff.*, 75 urm. Aubry et Rau, IV, § 441, p. 722 nota 1.

1) Pothier, V, *Quasi-contrat negot. gest.*, 224. Baudry, II, 1334. Thiry, III, 191. Păncescu, II, 50, 99, 100. Arntz, III, 457. Pand. fr., *Gestion d'affaires*, 102 urm. Vigié, II, 1682. T. Huc, VIII, 380. Demolombe, XXXI, 100. Aubry et Rau, IV, § 441, p. 723. Laurent, XX, 339.

2) Car. fr., D. P., 78. 1. 204 și Sirey, 78. 1. 57. Cpr. D. P., 82. 1. 131. Veți Demolombe, XXXI, 100 bis. Laurent, XX, 339, care citează în acest sens o decizie a curței din Gand.—Cu toate acestea, chestia este controversată, și sunt autori care nu aplică regulile gestiunii de afaceri la persoanele morale administrative, sub cuvânt că ar fi absurd ca particularii să se poată amesteca în administrația unui serviciu public. Veți, în acest din urmă sens, T. Huc, VIII, 380. Ducrocq, *Dr. administratif*, 1335, 1525. Pentru ca o persoană morală administrativă să nu se poată înavuți pe ne drept în detrimentul altuia, se acordă însă gerantului acțiunea *de in rem verso* până la concurența sumei care a folosit aceleia persoane. Veți T. Huc, *loco cit.*, și autori care îi citează.

3) Cpr. Cas. fr., D. P., 93. 1. 484. — Falimentul unui comerciant neexistând numai din ziua pronunțării hotărârii care-l declară, ci din ziua fixată de tribunal pentru încetarea plăților (art. 718 C. com.), hotărârea tribun. nefăcând, cu alte cuvinte, de cât să proclame și să recunoască existența anterioară a falimentului, cu drept cuvânt s'a decis că a-

Incapacitatea proprietarului.

Persoane morale. Controversă.

Pluralitatea quasi-contractelor.

Gerarea intereselor unui falit după data fixată pentru încetarea plăților.

faceri (art. 987-991) și de restituirea plăței nedatorite (art. 992-997). N'ar trebui însă să credem, după cum pe ne drept susține Laurent, că aceste sunt singurele quasi-contracte care pot să existe, căci textele nefiind concepute în mod limitativ, doctrina mai recunoaște și altele. Aceste sunt :

Acceptarea  
unei epitropii.

1<sup>o</sup> Acceptarea unei epitropii de către o persoană care era în drept s'o refuze <sup>1)</sup>, căci dacă ea nu avea acest drept obligația epitropului ar rezulta din lege, ear nu din un quasi-contract. (Vezi *suprà*, p. 305, 306).

Administra-  
rea lucrului  
ce aparține  
în comun la  
mai mulți.

2<sup>o</sup> Administrațiunea de către un coproprietar a lucrului ce aparține la mai mulți în comun, fără să fi primit mandat de la ceilalți coproprietari, și fără ca să existe între dênșii un contract de societate, *si inter aliquos res sit communis sine societate* (Instit., III, 27, § 3) ;

Accept. unei  
moșteniri  
din partea  
unui moște-  
nitor renun-  
țator.

3<sup>o</sup> Acceptarea unei moșteniri din partea unui moștenitor renunțator, care ar fi revenit asupra renunțării sale (art. 701) <sup>2)</sup>. Asemene acceptare constituie din partea lui un quasi-contract față cu legatarii, către care el contractează obligațiunea de a plăti legatele <sup>3)</sup> ;

Procreația  
copiilor.

4<sup>o</sup> Procreațiunea copiilor, etc., etc. <sup>4)</sup>

cel care a gerat interesele unui falit înaintea hotărârii declarative, însă după data fixată pentru încetarea plăților, e presupus că a gerat afacerile falimentului și deci are contra masei credale drepturile pe care le ar fi avut în contra falitului, dacă acesta ar fi rămas în capul afacerilor sale. Cas. fr., D. P., 88. 1. 310 și Sirey, 90. 1. 535. Vezi și autorii citați în Fuzier-Herman, III, art. 1372, No. 12 urm.

- 1) Cpr. C. din București, 2 mai 1897, *Dreptul* din 1897, No. 49. „*Tutele quoque iudicio qui tenentur, non proprie ex contractu obligati intelliguntur (nullum enim negotium inter tutorem et pupillum contrahitur): sed quia sanè non ex maleficio tenentur, quasi ex contractu teneri videntur*“. (L. 5, § 1, Dig., 44, 7, *De oblig. et actionibus* și Instit., III, 27, § 2).
- 2) Acceptarea făcută de către un moștenitor cu sezină (art. 653) nu dă naștere la nici o obligație, ci confirmă numai într'un mod irevocabil obligația de care el era ținut. Mourlon, II, 1062, nota 1.
- 3) „*Heres quoque qui legatum debet, neque ex contractu, neque ex maleficio obligatus esse intelligitur (neque enim cum herede, neque cum defuncto ullum negotium legatarius gessisse proprie dici potest): et tamen, quia ex maleficio non est obligatus heres, quasi ex contractu debere intelligitur*“. (Instit. III, 27, § 5 și Dig., L. 5, § 2, 44, 7, *De oblig. et actionibus*).
- 4) Cpr. Baudry, II, 1332, *in fine*. T. Huc, VIII, 375. Marcadé,

Despre gestiunea de afaceri <sup>1)</sup> (Quasi-contract bilateral) <sup>2)</sup>

Quasi-contractul de gestiune de afaceri are loc atunci când cineva gerează voluntar și fără mandat expres sau tacit <sup>3)</sup>, afacerile altuia, *si sine mandato quisque alienis negotiis gerendis se obtulerit* (Institut., III, 27, §1, *in medio*).

Acel care întreprinde asemenea gestiune se numește gerant sau gestor (*negotiorum gestor*), ear acela pentru care ea este întreprinsă, se numește *proprietar, dominus* (art. 987 C. C. și 1393 C. Calimach) sau *stăpân* (art. 991 C. C.).

V, art. 1371, No. 2. Demolombe, XXXI, 38 urm., 443 urm. Larombière, art. 1371, No. 6 și 8. Aubry et Rau, IV, § 440, p. 721. Thiry, III, 191. Mourlon, II, 1662. Fuzier-Herman, III, art. 1371, No. 2. Acollas, II, p. 971.—Veți însă Laurent (XX, 309), după care quasi-contractul nu poate să existe de că în baza unei legi. Cpr. și Giorgio Giorgi, V, 8, 9.

<sup>1)</sup> Veți Dig, 3, 5, *De negotiis gestis*; — L. 5, Dig., 44, 7, *De oblig. et actionibus*.—Cod., 2, 19, *De negotiis gestis*; — Institut., 3, 27, § 1; — Art. 1388—1396 C. Calimach (1035 urm. Cod. austriac).

<sup>2)</sup> Gestiunea de afaceri este un quasi-contract bilateral, pen-Contract bi-  
tru că el dă naștere la obligațiuni reciproce între gerant și stăpân și la două acțiuni, acțiunea *negotiorum gestorum directa*, prin care stăpânul cere de la gerant samă de gestiunea sa, și acțiunea *negotiorum gestorum contraria*, prin care gerantul cere de la stăpân întoarcerea cheltueleur făcute cu ocaziunea gestiunei sale (art. 991). Cpr. Păucescu, II, 170. Mourlon, II, 1661. lateral.

<sup>3)</sup> Dacă acel care gerează afacerile altuia a primit un mandat, fie chiar și tacit, evident că obligațiile reciproce ale părților se nasc din contract, pentru că quasi-contractul se formează fără nici o convenție. Cas. fr. D. P., 93, 1. 525. Veți și *infră*, p. 318. „*Palam est ex contractu nasci inter eos actiones mandati*“. L. 5, Pr., Dig., 44, 7, *De oblig. et actionibus*.

Trebuie însă să observăm că un mandatar devine *negotiorum gestor* de câte ori el întrece limitele mandatului, sau gerează în virtutea unui mandat nul. Pothier, *Quasi-contrat negot. gest.*, 177. Arntz, III, 462. Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 122. Demolombe, XXXI, 68. Larombière, V. art. 1372 urm., No. 3. Domenget, *Gestion d'affaires*, II, 1288. Al. Degre, *Dreptul din 1884*, No. 42. Dacă proprietarul ratifică gestiunea, ratificarea sa echivalează cu un adevărat mandat: *Ratihabitio mandato comparatur* (L. 12, § 4, Dig., 46, 3). Veți *infră*, rubrica: *Despre ratific. gestiunei de afaceri*, p. 344 urm.

Definiție.

Gestiunea de afaceri poate deci fi definită : un quasi-contract prin care cineva, cu voință și fără cunoștința proprietarului, îndeplinește oare-care acte juridice privitoare la patrimoniul altuia, cu intențiunea de a da socoteli (art. 1541) și de a fi îndemnisat de cheltueile și obligațiile personale ocașionate prin gestiunea sa (art. 991).

Consid. generale.

Ipoteza clasică în care raționează jurisconsultii romani este aceea în care proprietarul era absent și bunurile sale lasate în voea întâmplărei. Astăzi însă, unde resboalele nu mai sunt atât de frecvente și unde călătoriile se fac cu atâtă ușurință, din cauza desvoltării căilor de comunicație, a rare-ori se va întâmpla ca să se gereze bunurile unui absent. Cele mai multe ori proprietarul este de față, și dacă el rămâne străin de oare-care afaceri care cer o îngrijire mai de aproape și mai urgentă, aceasta se datorește neglijenței sau ignoranței sale.

În ori ce caz, gestiunea afacerilor altuia folosește nu numai proprietarului, dar și economiei generale a unei țări, fiind că ea tinde la conservarea și desvoltarea unor bunuri a căror valoare ar fi fost depreciată prin lipsa de îngrijire din partea proprietarului.

Ea va fi deci în genere pornită din un sentiment de afecțiune și de prietenie ; de aceea, vom vedea că ea este esențialmente gratuită. Vezi *infra*, p. 335.

Nu vor putea deci să se prevaleze de regulile gestiunii de afaceri, samsarii și alți agenți, care s'ar fi amestecat în afacerile altuia într'un scop egoist și în vederea unui interes personal, *sui lucrī causa .... animo deprædandi* (L. 3, § 6, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis*), cu intențiunea nerușinată de a specula și de ași face un venit din administrarea patrimoniului altuia <sup>1)</sup>.

*Condițiunile cerute pentru existența gestiunii de afaceri.*

**Art. 987.**— Acela care, cu voință, gere interesele altuia, fără cunoștința proprietarului <sup>2)</sup>, se obligă tacit a continua gestiunea.

<sup>1)</sup> Cpr. Pand. fr., t. IV, *Gestion d'affaires*, 1 urm.

Deosebire de la codul francez.

<sup>2)</sup> Codul fr. dice din contra : *soit que le propriétaire connaisse la gestion, soit qu'il l'ignore*, cuvinte care se ved cu totul eliminate în art. 1141 din codul italian.

nea ce a început și a o sevăși până ce proprietarul va putea îngriji el însuș. <sup>1)</sup> (Ar. 988 urm., 1093, § 2, 1534, 1539—1544, 1556, 1669, § 1 C. C. Art. 323 C. com. Art. 1372 C. fr.).

Pentru ca să existe gestiune de afaceri, se cer mai multe condițiuni:

1<sup>o</sup> Trebuie să se gereze <sup>2)</sup> *afacerile altuia* (art. 987), fie

Redactorii codului român au modificat textul nostru, admițând în această privință principiile dreptului roman și ținând sama de observațiile lui Marcadé (V, p. 260, art. 1372, No. 2).

1) Textul fr. și acel italian dic contractează obligația tacită, și Marcadé (V, *loco cit.*, No. 1) observă că această expresiune este nepotrivită.

2) A gera trebile altuia, însemnează a le *administra*, a le cărmui, de ex: a continua o lucrare începută, a ara, a sarna, a strânge recoltele de pe câmp și a le vinde; a face reparațiile de întreținere sau absolut necesare (cpr. art. 545); a asigura clădirea proprietarului contra riscului de incendiu, sau recoltele contra grindinei (Demolombe, XXXI, 227; Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 160 urm. Pêucescu, II, 157); a garanta ca fidejutor datoriele contractate de altul (art. 1669, § 1) (Pand. fr. *Gest. d'affaires*, 195); a arenda sau a închirierea imobilele, însă bine înțeles, numai în limitele unui act de administrație, adică cel mult pe cinci ani (art. 427, 534, 1268, 1419; veđi tr. nostru în limba franceză, p. 222); a plăti datoriele (art. 1093, § 2 C. C. 323 C. com.) (cpr. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1887, No. 49 și Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 184 urm.) și a încasa creanțele; a lua o inscripție ipotecară (Laurent, XXXI, 6. Pand. fr., *v<sup>o</sup> cit.*, 182. Aubry et Rau, III, § 270, p. 321), și după unii, a accepta chiar o ipotecă în numele creditorului (Aubry et Rau, III, § 266, p. 275.—*Contrà*. Laurent, XXX, 449); nu însă a dispune de averea stăpânului și a o înstrăina (cpr. art. 1352 C. Calimach, 1008 C. austriac și Trib. Paris, *Pand. Périod.*, 87. 2. 49).

Intr'un cuvânt, gerantul nu va putea să inoveze, să schimbe, să denatureze lucrul... „*veluti si novum negotium, quod non sit solitus absens facere, suo nomine geras...*“ (L. 11 in medio, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis*). Cpr. Demolombe, XXXI, 108 urm. Pêucescu, II, 69 urm. Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 13.

Am văduț că asigurările în contra focului sau în contra grindinei sunt acte din acele pe care le poate face gerantul. Ce trebuie să decidem în privința asigurărilor colective contractate de un patron în folosul lucrătorilor săi contra accidentelor profesionale? Chestiunea este controversată. Intr'un sistem, asemenea asigurare se consideră, în pri-

Actele principale pe care le poate face gerantul.

Gerantul nu poate să schimbe sau să denatureze lucrul.

Asigurări contractate de un patron în folosul lucrătorilor săi.

Controversă.



vorba de o singură afacere, sau de mai multe, *sive unum*,

vința lucrătorilor, ca o gestiune de afaceri (Cas. fr. și C. Toulouse, D. P., 86. 1. 201 și Sirey, 87. 2. 89), ear în altul, ca o stipulațiune pentru alții (C. Paris, D. P., 88. 2. 25; veđi *supră*, p. 97 urm.). În ambele sisteme însă, lucrătorul care a fost victima unui accident, are o acțiune directă contra companiei de asigurare pentru a cere îndemnitătea convenită, mai cu samă dacă patronul refuză de a exercita acțiunea în numele lui. (Cas. fr. C. Paris și Rennes, D. P. 86. 1. 201. D. P., 88. 2. 25 și 224. — *Contră*. C. Rouen, D. P., 82. 2. 63). În fine, s'a mai decis încă că contractul intervenit între o companie și un patron pentru asigurarea colectivă a lucrătorilor sei, are un caracter pur personal și nu creează nici o legătură de drept între companie și lucrătorul care a fost victima unui accident. Cas. fr. D. P., 85. 1. 168. Veđi asupra acestei controverse, Fuzier-Herman, *C. civ.*, III, art. 1375, No. 76 urm. și Pand. fr., t. IX, *Assurance contre les accidents*, 194 urm. Cpr. C. Rouen și Paris, D. P., 93. 2. 121 urm.

Ceea ce e însă afară de îndoială este că un *negotiorum gestor* n'ar putea să represinte pe cine-va în justiție, o procură legalisată fiind neaparată în această privință (art. 94 Pr. civ.). Cpr. Péucescu, II, 76. Dacă acesta este sensul maximei cunoscute „*Nul en France ne plaide par procureur, fors le Roi*“, după cum afirmă Merlin (*Quest. de droit*, t. VI, p. 360, colona 2, v<sup>o</sup> *Prescription*, § 15; veđi și Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 179), trebuiesă recunoaștem că am fost greșiți când, în ediția franceză, p. 251, am șis că această maximă nu este admisă în România. Ea este admisă la noi, ca și în dreptul roman (L. 20, Cod., 2, 19, *De negot. gestis*; L. 5, § 4, Dig., 19, 5, *De praescriptis verbis*; L. 123, Dig., 50, 17, *De diversis regulis juris*, etc.; cpr. și Gaius, IV, § 84), întru cât, pentru a reprezenta pe cine-va în justiție, se cere o procură legalisată, o procură sub simplă semnătură privată (nelegalisată) fiind în ori ce caz insuficientă. C. din București, *Dreptul* din 1896, No. 39. Procura ar putea însă să fie legalisată de un consul străin din țară sau de un consul român din străinătate. Cas. rom. *Curierul judiciar* din 1896, No. 43. *Dreptul* din 1896, No. 79. Asemene procuri nu vor fi însă primite de către autoritățile din țară de cât sub condițiunea de a fi legalisate de către Minist. afacerilor străine. (Art. 19. Regul. p. legațiunile române din străinătate, din 25 iunie 1880). Cas. rom.; *Dreptul* din 1892, No. 18. Veđi și tr. nostru în limba franceză, p. 256.

Un *negotiorum gestor* ar putea însă să facă opoziție, apel sau recurs în numele altuia, și un asemenea act ar folosi aceluși în drept, dacă el l'ar ratifica în lăuntru termenului util. Ratificarea ce el ar face după expirarea termenului

Representa-  
rea  
în justiție.

Opoziție, apel,  
recurs, etc.

*sive plura* (L. 3, § 2, Dig., 3, 5); de unde rezultă că, dacă

lui n'ar produce nici un efect. Cas. rom. C. Iași și București. *Dreptul* din 1882, No. 12. *Dreptul* din 1885, No. 51. *Dreptul* din 1886, No. 49 și 55. *Dreptul* din 1888, No. 7. *Dreptul* din 1891, No. 79 și Bulet. Cas. S-a 1, anul 1879, p. 1230. *Dreptul* din 1893, No. 19 și 66. *Dreptul* din 1896, No. 61. *Idem*. Cas. rom. și C. București, Bulet. Cas. S-a 1, 1872, p. 334 și *Dreptul* din 1880, No. 2, p. 13. Plata citațiilor înlăuntrul termenului util se consideră ca o ratificare. C. din Iași, *Dreptul* din 1882, No. 12. — Curtea de casație a decis (4 dechembrie 1878) că partea în drept, în numele căreia s'a făcut apel de o persoană fără o anume procură, poate să'și însușească acest apel *nu numai în termenul util, dar până în ziua cercetării apelului*, însă această decizie, asupra căreia însăș Curtea a revenit, face o greșită aplicație a principiilor de drept.

O altă decizie a Curței de Casație, din 3 martie 1887, pune în principiu că apelul semnat de o altă persoană de cât apelantul este valabil, dacă acest din urmă fiind împedecat de o cauză de forță majoră a subsemna apelul, a însărcinat pe altul ca să'i semneze numele. Veți *Dreptul* din 1887, No. 29 și Bulet. S-a 1, anul 1887, p. 82. Cpr. și C. din București, *Dreptul* din 1893, No. 19: „Considerând, țice Curtea, că, prin forța lucrurilor, în cazul când există o cauză de forță majoră, trebuie a se aduce o derogatiune la obligațiunea ca însăș partea să semneze actul de apel“. Inalta Curte mai decide încă că autorisarea dată unei persoane de a subscrie apelul în locul apelantului nu constituie un contract de mandat, ci o chestie de fapt, care se poate stabili prin toate mijloacele permise de lege, și deci și prin marturi. *Dreptul* din 1887, No. 29. Dacă ar fi însă vorba de un mandat, fie chiar și tacit (art. 1533), nu mai începe îndoială că proba testimonială ar fi inadmisibilă. C. din Iași, 11 martie 1896, I. I. Vrânceanu președ. *Dreptul* din 1896, No. 61. Veți considerentele acestei decisiuni *infra*, p. 319, *ad notam*.

Curtea din Nancy a decis de asemenea (28 iunie 1829, Répert. Dalloz, *Appel civil*, 472, nota 2), că apelul interjectat de o parte, atât în numele său personal, cât și în numele unei alte persoane, care figurase la prima instanță, folosește acestei din urmă, și Demolombe aprobă această deciziune (t. XXXI, 122). Chestiunea nu suferă nici o îndoială în caz când apelul ar fi interjectat de unul din debitorii solidari, pentru că toți debitorii solidari se reprezintă unii pe alții, în ceea ce privește îmbunătățirea pozițiunii lor față cu creditorul (art. 1056). Cpr. Cas. fr., D. P., 92. 1. 8. În celelalte casuri, decizia aprobată de Demolombe ne se pare îndoelnică.

cineva și-a gerat afacerile sale proprii, creșdend cã gerează afacerile altuia, nu existã gestiune de afaceri <sup>1)</sup>. Nu este însă nevoie ca afacerea gerată pentru altul să fie personală acestuia; este destul ca acest din urmă să fie interesat în cauză. Astfel, ar exista gestiune de afaceri, dacă am gerat afacerile unui minor a cărui epitrop ești D-ta <sup>2)</sup>.

Ce se va întâmpla când s'au gerat afacerile altuia, creșdend cã se gerează afacerile sale proprii, sau când creșdend cã se gerează afacerile lui A, s'au gerat pe a lui B, *si, cum putavi Titii negotia esse, cum essent Sempronii, ea gessi* (L. 5, § 1, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis*).

La Romani, în prima ipoteză, nu exista gestiune de afaceri <sup>3)</sup>; în ipoteza de a doua însă, gerantul avea o acțiune *negotiorum gestorum* <sup>4)</sup>.

Casul în care gerantul s'a înșălat asupra persoanei proprietarului. In această a două ipoteză, adecã când s'au gerat afacerile lui A, creșdend cã se gerează pe ale lui B, aceiaș soluție este admisibilă și astăzi, pentru cã gerantul n'a avut intențiunea de a lucra în interesul sêu, ci pentru altul și de a'i aduce un serviciu <sup>5)</sup>. „Dacă gerantul este în eroare asupra persoanei proprietarului, dice art. 686 din noul cod german, adevaratul proprietar este obligat și dobândește drepturile care decurg din gestiune“ <sup>6)</sup>.

Casul în care s'agerat afacerile altuia creșdend cã se gerează ale sale proprii. Cât pentru ipoteza dintâi, adecã când s'au gerat afacerile altuia, creșdend cã se gerează pe ale sale proprii, adecã când gerantul n'a avut intenție de a lucra pentru

Controversă.

<sup>1)</sup> „*Si quis ita simpliciter versatus est, ut suum negotium in suis bonis, quasi meum gesserit; nulla ex utroque latere nascitur actio, quia nec fides bona hoc patiatur*“. L. 6, § 4, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis*.

<sup>2)</sup> „*Si pupilli tui negotia gessero, non mandatu tuo, sed ne tutela iudicio tenearis; negotiorum gestorum te habebis obligatum: sed et pupillum, modo si locupletior fuerit factus*“. (L. 6, Pr., Dig., 3, 5, *De negotiis gestis*).

<sup>3)</sup> L. 33, Dig., 12, 6, *De conditione indebiti*.

<sup>4)</sup> L. 6, § 8, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis*.

<sup>5)</sup> Pothier, *Quasi-contract negot. gestorum*, V, 194. Mourlon, II, 1670. Thiry, III, 193. Pêncescu, II, 86. Demolombe, XXXI, 79. Demante, V, 349 bis VI. Larombière, V, art. 1372, No. 7. Aubry et Rau, IV, § 441, p. 723. Laurent, XX, 325. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, V, 21 urm. Arntz, III, 460.

<sup>6)</sup> „*Ist der Geschäftsführer über die Person des Geschäftsherrn im Irrthume, so wird der wirkliche Geschäftsherr aus der Geschäftsführung berechtigt und verpflichtet*“.

altul, el va avea acțiunea *de in rem verso* contra proprietarului pentru a'i cere înapoi sumele care'i au folosit și l'au înbogățit, *quatenus locupletior factus est* (argument din art. 494). El nu va avea acțiunea *negotiorum gestorum*, pentru că neexistând intențiune din partea gerantului de a face trebile altuia, nu poate să existe quasi-contract de gestiune de afaceri <sup>1)</sup>).

Art. 687 din noul cod german o spune în termeni espresi.

Se poate ca cine-va să facă și trebile sale și ale altora. Aceasta se întâmplă mai cu samă în caz de indivisiune, când unul din coproprietari administrează și face acte de conservare în interesul tuturor. Ei bine, în cât privește pe ceilalți coproprietari ale căror afaceri au fost gerate, nu mai încapă îndoială că va exista gestiune de afaceri și obligațiunile reciproce dintre gerant și stăpân, de câte ori condițiile acestui quasi-contract vor avea ființă. Curtea de casație din Francia a admis cu drept cuvânt această soluție. Motivele decisiunii însă lasă de dorit, căci nu este exact de a se dice, așa precum dice Curtea, că gestiunea de afaceri rezultă numai din faptul gestiunii; ea rezultă și din intențiunea gerantului; și de câte ori va exista intențiunea de a face odată cu trebile sale și trebile altora, de atâtea ori va exista quasi-contract <sup>2)</sup>).

„Dacă cine-va, într'o nevoie, a jertfit însuș a sa avere, pentru ca să depărteze de la densus și de la alții o mai mare păgubire, dice art. 1396 din codul Calimach

Casul în care cineva face trebile sale gerând și afacerile altuia.

Art. 1396  
Cod. Calim.

<sup>1)</sup> Pothier, *Quasi-contrat negot. gestorum*, V, 189. Thiry, III, 193. Laurent, XX, 324. Demolombe, XXXI, 81. Mourlon, II, 1670. Aubry et Rau, IV, § 441, p. 726, text și nota 17. Larombière, V, art. 1375, No. 16. Fuzier-Herman, III, art. 1372, No. 33. Demante, V, 349 bis V.—*Contrà*. Marcadé, V, art. 1375, No. 3. Duranton, XIII, 648. Păncescu, II, 88. Massé-Vergé, IV, § 622, p. 5, nota 3.—Conform acestei din urmă păreri, Curtea de Casație din Francia a decis că chiriașul care a rădicat pe locul închiriat clădiri ce credea că'i aparțin lui și de care proprietarul singur se folosește, are în contra acestui din urmă acțiunea *negotiorum gestorum* pentru restituirea impenselor utile. D. P., 91., 1. 49. Această decizie a camerei reclamațiunelor este cu drept cuvânt criticată de Marcel Planiol.

<sup>2)</sup> Cpr. Cas. fr., D. P., 72. 1. 471. Laurent, XX, 322 urm. Păncescu, II, 72 urm.

(1043 C. austriac), atuncea sunt datori toți acei folosiți prin dânsul, să-i facă despăgubire, după analogie<sup>4</sup>.

Intenția de a gera afacerile altuia.

2<sup>o</sup> A doua condițiune pentru ca să existe gestiune de afaceri este *voința*: „Acel care, *cu voință*, gerează interesele altuia...“, ȳice art. 987. Aceasta însemnează, pe de o parte, că gerantul trebuie să fie capabil (veđi *supră*, p. 308 urm.), ear pe de alta, să nu fie obligat la gestiune; și în fine, ca el să aibă intențiunea de a gera interesele altuia<sup>1)</sup>.

3<sup>o</sup> Pentru ca să existe gestiune de afaceri se mai cere încă ca gerantul să gereze interesele altuia, *fără mandat, sine mandato* (Instit., III, 27, § 1 și L, 5, Pr., Dig., 44, 7), căci altfel obligația sa s'ar naște din contractul de mandat (art. 1532 urm.), ear nu din quasi-contract<sup>2)</sup>.

Deosebire de redacție de la codul francez.

Mai mult încă, după legea noastră, care modifică art. 1372 din codul francez, după părerea lui Marcadé<sup>3)</sup>, pentru ca să existe gestiune de afaceri, trebuie ca ea să fi avut loc *fără cunoștința* proprietarului (art. 987), căci dacă el a cunoscut gestiunea, există mandat tacit.

Mandat tacit.

În legislațiunea noastră, în adevăr, chestiunea mandatului tacit nu se mai poate discuta ca în Franția, față cu art. 1533, care reproducând principiile dreptului roman<sup>4)</sup>, admite posibilitatea mandatului tacit, nu numai în privința acceptațiunii, dar și a conferirii sale<sup>5)</sup>.

1) Pothier, op. cit., V. 185. Cpr. Demolombe, XXXI, 56 urm. Laurent, XX, 321. Pencescu, II, 82 urm.—Cu toate aceste, sunt autori care susțin că intențiunea gerantului nu joacă nici un rol în gestiunea de afaceri (veđi de ex. Larombière, V, art. 1372, No. 18) și în această greșală a căzut, după cum am veđut, și Curtea de casație din Franția (D. P., 72. 1. 471).

2) Veđi *supră*, p. 311, text și nota 3.

3) Veđi *supră*, p. 312, nota 2.

4) „*Semper qui non prohibet aliquem pro se intervenire, mandare creditur*“. L. 60, Dig., 50, 17. Mai veđi și L. 18, Dig., 17, 1, *Mandati, vel contra*, unde se ȳice: „*Qui patitur ab alio mandari, ut sibi credatur, mandare intelligitur*“. Mai veđi încă L.L. 6, § 2 și 53 Dig., *eod tit.* Din aceste legi s'a format următoarea maximă: „*Sola patientia inducit mandatum*“, asupra căreia toți autorii vechi erau de acord. Cpr. Troplong, *Mandat*, 115 urm.

Dreptul roman.

Mandat tacit.

5) Veđi și art. 394 din codul de comerț, care ȳice că mandatul dat prepusului poate fi expres sau *tacit*. Cpr. în privința mandatului tacit, Cas. rom., Bulet. S-a I, 1872, p. 111; Bulet. 1873, p. 37; Bulet. 1882, p. 1093. Veđi și D. A. Donici, (președ. Trib. Tecuci) în *Dreptul* din 1892, No. 58.

Ce trebuie să decidem în cazul când proprietarul cunos- Opunere din  
când gestiunea, se opune, și cu toate acestea, gerantul părtea prop-  
rietarului.

S'a dis că proba mandatului tacit poate să rezulte din diferite fapte sau presumpțiuni, care să'l indice în mod neechivoc, și aceasta chiar în cazul când valoarea lui ar trece peste 150 lei. Cpr. Cas. rom. și C. București. Bulet. Cas. S-a 1, anul 1872, p. 105 și 111. Bulet. S-a I, 1892, p. 889. Bulet. S-a II, 1892, p. 1052. *Dreptul* din 1891, No. 18 și din 1892 No. 74.—Curtea din Iași a respins însă, și cu drept cuvânt, proba testimonială pentru dovedirea unui mandat tacit, fiind că era vorba de o sumă mai mare de 150 lei: „Considerând, țice Curtea, că contractul de mandat, ca și toate convențiunile în genere, nu se pot dovedi cu marturi, de cât în condițiunile prevădute de lege, pentru o sumă mai mare de 150 lei; că distincțiunea ce voește a face apelantul cu privire la probă, între mandatele relative la fapte și cele relative la drepturi, nu se întemeiază pe legi, căci art. 1532 definind într'un general mandatul ca o împuternicire dată unei persoane de a face ceva pe sama unei altei persoane, și textele ulterioare regulând după această singură definițiune natura și condițiunile contractului de mandat, nu permite această distincțiune. Considerând că admiterea de cătră legiuitorul nostru a mandatului tacit nu poate justifica o derogatiune ce ar fi voit a face la regulele generale stabilite în materie de probațiunea convențiunelor, fie chiar în această specie de mandat, căci mai întâi o atare intențiune nu rezultă din nici un text; apoi art. 1533, care prevede mandatul și expres și tacit, nu se referă de cât la modul cum se manifestă voința, consimțământul persoanei care dă însărcinarea, ear nu la dovada acelei voinți, care remâne aceiaș pentru toate speciile de mandat, etc. „*Dreptul* din 1896, No. 61 și *Curierul judiciar* din 1896, No. 28. Cas. fr., D. P., 76. 1. 149. *Pand. Chron.*, V, (anii 1870.—1877). 1. 169, nota a. C. Douai, D. P., 92. 2. 352. Veți și Laurent, XIX, 549 urm. XX, 313; XXVII, 454 urm. Demolombe, XXX, 154. Larombière, V, art. 1348, No. 11. Répert. Dalloz, *Supplém., Mandat*, 70. Troplong, *Mandat*, 142, 143.

Remâne însă bine înțeles că această soluție nu va fi admisă de cât în materie civilă, căci, în materie comercială, mandatul ar putea, în toate casurile, fi stabilit cu marturi sau presumpțiuni (art. 46, 374 urm., 394 C. com.). Cpr. Troplong, *op. cit.*, 142.

Mandatul tacit este generalmente admis și în Franța, cu toate că acolo textul nu este formal ca la noi, în baza principiilor generale, care voesc ca consimțământul să poată fi manifestat și în mod tacit, după cum o spune anume art. 1154 din codul Calimach (863 C. austriac). Veți, în acest sens, Aubry et Rau, IV, § 411, p. 636, nota 1. Troplong, *Du*

Dovedirea mandatului tacit.

Mandat tacit în materie comercială.

Dreptul francez.

lucrează înainte înproțiva puternicei voințe a proprietarului, după cum se exprimă art. 1393 din codul Calimach (1040 C. austriac), *si quis, nolente et specialiter prohibente domino rerum, administrationi earum sese immiscuit* (L. 24, Cod., 2, 19, *De negotiis gestis*<sup>1</sup>).

*mandat*, 117 urm., 130. P. Pont, VIII, 845. Arntz, III, 462 și IV, 1460. Pand. fr., *Gestion d'affaires*, 138. Larombière, V, art. 1372 urm., No. 12. Demante, V, 349 bis III. Laurent, XIX, 549; XX, 309 și XXVII, 377 urm. Baudry, III, 914. Cpr. Cas. fr., *Pand. Périod.*, 96. 1. 470. Veți și Pothier, *Mandat*, V, 29.—*Contrà*. Toullier D. VI, partea I, 25. Proudhon, *Usufruit*, III, 1347.

Astfel, femeea măritată este în genere considerată ca având mandat tacit de la barbatul său pentru cheltuețele casnice ale gospodăriei, și după împrejurări, chiar în privința cumpărăturilor de proviziuni sau mărfuri necesare profesiunii sau comerțului barbatului său. Cpr. Pothier, *Puissance du mari*, etc., VII, 49. Aubry et Rau, IV, § 441, p. 637, nota 1, P. Pont, VIII, 849. Laurent, XXII, 105 urm., 112 și XXVII, 386 urm. Arntz, III, 652 și IV, 1460. Demolombe, IV, 169, 170. Er. Lehr, *Dr. germanique*, 296. D. A. Donici, *Dreptul* din 1892, No. 58. Pand. fr., *Mariage*, I, 1850, 1851. Tot în acest sens este și jurisprudența. V. C. Craiova, *Dreptul* din 1896, No. 34. Cpr. D. P., 47. 2. 59. D. P., 64. 2. 22. D. P., 79. 1, 400, etc. Veți și t. I, partea II a lucrării noastre, p. 106, nota 2. Unele legislațiuni străine admit în termeni expresi acest mandat tacit al femeii. (Veți de ex. *Landrecht prus.*, II, 1, § 321). Noul cod german din 1896 (art. 1356, § 1) prevede că femeea are datoria și obligațiunea de a conduce gospodăria comună. Alte legislațiuni au mers până a fixa suma cheltuețelor ce poate să facă femeea (veți de ex., *Landrecht Cant. Schwytz*, II, 33; *Handf. cant. Friburg*, § 27; *Stadtrecht Hamburg*, II, 8, 1, etc.). Această soluție este însă arbitrară, pentru că totul atarnă în specie de averea și pozițiunea soților.

Servitorii însă nu pot, în genere, fi considerați ca mandatarii ai stăpânilor când cumpără obiectele necesare și proviziunile pentru casă. În adevăr, poate să existe, în specie, un mandat expres, ear nu un mandat tacit, căci când se dă bani unei slugi ca să facă cumpărături, i-se spune anume ce să cumpere, și atunci mandatul este expres. Cpr. Aubry et Rau, *loco cit.* Veți și Paul Pont, VIII, art. 1985, No. 850. Patronii nu răspund însă, față cu cei de al treilea, de consecințele violării mandatului ce au dat servitorilor pentru furnituri de proviziuni. Astfel, stăpânul nu poate fi ținut cătră furnisori pentru plata mărfurilor plătite servitorului, când se constată că stăpânul a dat acestuia

Mandatul femeii măritate p. cheltuețele gospodăriei.

Servitorii nu se consideră în genere ca având mandat de la stăpân.

La Romani, de și chestiunea era controversată (*apud magnos auctores dubitabatur*), Justinian adoptând părerea lui Iulian <sup>1)</sup>, Ulpian, Pomponius, etc., prin legea 24, Cod., 2, 19, refuză gerantului ori ce acțiune: *nullam esse vel directam, vel utilem actionem... licet res benè ab eo gestæ sint*; însă în dreptul vechi francez se admitea, cu toate acestea, că gerantul putea să ceară de la proprietar sumele cu care el se înbogățise, în baza maximei: „*Jure naturæ æquum est, neminem cum alterius detrimento et injuria fieri locupletior*“ (L. 206, Dig., 50, 17, *De regulis juris* <sup>2)</sup>).

În dreptul actual, uni nu acordă nici o acțiune gerantului, admitând că, în asemenea ipotesă, el a avut intențiunea de a face o liberalitate proprietarului, *donasse videtur* <sup>3)</sup>, ear alții conferă gerantului acțiunea *de in rem verso*, care o conferă și Pothier <sup>4)</sup>.

În ori ce caz, gerantul nu va avea nici odată acțiunea *negotiorum gestorum*, nici chiar atunci când pro-

banii necesari pentru facerea cheltueleurilor dîlnice și furnisorul i-a dat marfă pe credit, fără a vesti despre aceasta pe stăpân. Trib. Paris. *Dreptul* din 1884, No. 48 și 75. Cas. fr. și C. Paris. Répert. Dalloz, *Mandat*, 170. Cpr. Troplong, *Mandat*, 134, 603. Pothier, *Oblig.*, II, 456. Sourdat, *Responsab.*, II, 928. Codul Calimach cuprinde în această privință o dispoziție foarte înțeleaptă, când dice, prin art. 1384 (1032 C. austriac), că „proprietarii și stăpânii de casă nu sunt datori să plătească aceea ce slugele, robii sau casnicii lor au luat cu împrumut în numele lor; creditorii trebuie la asemenea întâmplări să dovedească porunca dată către aceștia”.

<sup>1)</sup> Iulian se bucura, ca jurisconsult, de o mare reputațiune. El este autorul edictului perpetuu... „*Julianus legum et edicti perpetui subtilissimus conditor*“, dice Justinian în L. 3, § 18, Cod., 1, 17, *De vetere jure*, etc.

<sup>2)</sup> Vezi Pothier, *op. cit.*, V, 183.

<sup>3)</sup> Cpr. Thiry, III, 193. Aubry et Rau, IV, § 441, p. 726, text și nota 19. Duranton, XII, 19. Toullier D. VI, partea 1, 55. Cpr. și Laurent, XVII, 489 și XX, 336 urm. În această părere se uită însă că o liberalitate nu poate să existe fără consimțământul donatarului (art. 814) și că liberalitățile nu se presupun nici odată.

<sup>4)</sup> Pothier, *op. cit.*, V, 183. Marcadé, V, art. 1375, No. 4. Demolombe, XXXI, 89. Demante, V, 349 bis IV. Mourlon, II, 1669 și *Tr. de la subrogation*, p. 207 urm. Larombière, V, art. 1375, No. 24. Troplong, *Cautionnement*, 329 și *Mandat*, 85. Cpr. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni nel diritto moderno italiano*, 31 urm. Pand. fr. *Gest. d'affaires*, 150 urm.



prietarul s'ar fi îndărătnicit într'un mod ridicol, fără nici o cauză bine cuvântată <sup>1)</sup>, pentru că nu poate să fie vorba de o gestiune de afaceri acolo unde proprietarul a manifestat o intenție contrară <sup>2)</sup>).

Art. 1393  
C. Calimach.

În caz de a se fi amestecat cineva în trebile altuia contra voinței proprietarului, art. 1393 din C. Calimach (1040 C. austriac) nu numai că lipsea pe gerant de cheltuețele făcute, dacă el nu putea să le iee în natură, după cum se exprimă codul austriac, sau dacă nu era cu putință să le iee din lucrurile cumparate de dânsul și aflătoare de față, după cum se exprimă codul Calimach, dar încă îl făcea responsabil de toată paguba pricinuită prin amestecul lui în trebile străine în contra voinței proprietarului.

<sup>4</sup>° Pentru ca să existe gestiune de afaceri se mai cere încă ca gerantul să nu fi lucrat cu intențiunea de a face o liberalitate, *animo donandi* <sup>3)</sup>. Astfel, nu există gestiune

<sup>1)</sup> Veđi însă, pentru acest din urmă caz, Mourlon (II, 1669, *in fine*), care acordă acțiunea *negotiorum gestorum*.

Codul german.  
Art. 678, 679.  
683.

<sup>2)</sup> Laurent, XX, 336.—„Dacă gestiunea a fost întreprinsă contra voinței reale sau presupuse a proprietarului, ȳice art. 678 din noul cod german, gerantul, care cunoștea această voință, este obligat a despăgubi pe proprietar, chiar dacă el n'a comis nici o culpă“. Cpr. art. 1393 C. Calimach (1040 C. austriac).—Art. 679 din codul german adaogă însă, că voința contrară a proprietarului nu se ia în considerație, când în lipsa gestiunii, o datorie a cărei îndeplinire este de interes public, sau o datorie legală de alimente, care ar incumba stăpânului, n'ar fi fost îndeplinită la timpul oportun.—În asemenea caz, gerantul are drept la reîntoarcerea cheltuețelor sale (art. 683 din acelaș cod).

<sup>3)</sup> Cpr. Pothier, *op. cit.*, V, 96. Laurent, XX, 323. Mourlon, II, 1667. Thiry, III, 193. Pêucescu, II, 63, 84. Arntz, III, 461. Larombière, V, art. 1375, No. 25. Fuzier-Herman, III, art. 1375, No. 73. Cpr. Cas. fr. D. P., 74. 1. 16. Demolombe, XXXI, 84: „*Si filius pro patre suo debitum solverit, nullam actionem ob eam solutionem habet... si donandi animo pecuniam dedit*“. (L. 12, Cod., 2, 19). Mai veđi încă L. 1, *in fine*, Cod., *eod. tit.* și L. 27, § 1, Dig., 3 5, care nu conferă o acțiune pentru a se cere înapoi ceea ce s'a cheltuit din cauza afecțiunii casnice, *pro affectione domestica, pro pietatis respectu*. „De câte ori ascendenții dau alimente descendenților, sau descendenții, ascendenților, ȳice art. 685 din noul cod german, se admite, la caz de îndoială, că n'a existat intențiunea de a exercita acțiunea în repetițiune“. Cpr. art. 1894 C. spaniol.

de afaceri dacă am plătit pe un creditor al D-tale, cu intențiunea de a'ți face un dar. Această intențiune nu se presupune însă: *Nemo res suas jactare præsimitur*.

X<sup>50</sup> In fine, pentru ca gestiunea de afaceri să poată avea loc, se mai cere încă ca interesele proprietarului să fie bine administrate (art. 991) <sup>1)</sup>. „*Is autem negotiorum gestorum habet actionem qui utiliter negotia gessit*“ (L. 10, § 1, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis*).

De câte ori aceste condițiuni sunt întrunite, quasi-contractul de gestiune de afaceri este format și dă loc la obligațiunii reciproce între gerant și proprietar.

Proprietarul are acțiunea *negotiorum gestorum directa* Acțiunile la care dă loc gestiunea de afaceri. contra gerantului pentru a'l sili a'i da socoteli de gestiunea sa, ear gerantul are contra proprietarului acțiunea *negotiorum gestorum contraria*, de câte ori afacerile acestui din urmă au fost bine administrate (art. 991). (Vezi *suprà*, p. 311, nota 2).

Aceste acțiuni se prescriu, pe de o parte și pe de alta, după dreptul comun, prin 30 de ani (art. 1890) <sup>2)</sup>. Prescripție. Art. 1890.

In cât privește însă obligațiile care se nasc din quasi-contractul de gestiune de afaceri, presupunând că gerantul și proprietarul ar aparține la naționalități deosebite, termenul prescripției se va determina în principiu după legea locului în care afacerea a fost gerată <sup>3)</sup>. Drept internațional.

Dacă judecătorii constată că gestiunea n'a adus absolut nici un folos proprietarului, precum ar fi, de exemplu, în cazul în care s'ar fi plătit o creanță a cărei existență nu era constatată, sau pentru care exista proces, gerantul nu va avea nici acțiunea *negotiorum gestorum*, nici acțiunea *de in rem verso*, pentru că plata unei datorii inexistente nu aduce nici un folos proprietarului și nu'l înbogățește întru nimic <sup>4)</sup>. Casul în care gestiunea n'a fost utilă proprietarului.

Gerantul are însă, în unele casuri, acțiunea *de in rem verso* Acțiunea de in rem verso. în contra proprietarului, și anume :

1<sup>o</sup> Când gestiunea de afaceri n'a putut să se forme-

1) Cpr. Demolombe, XXXI, 185. Péucescu, II, 92.

2) Larombière, V, art. 1375, No. 27. Giorgio Giorgi, V, 71. Demolombe, XXXI, 175. Pand. fr., *Gestion d'affaires*, 306.

3) Vezi Pand. fr., *v<sup>o</sup> cit.*, 450 urm. și distincțiunile făcute acolo.

4) Cas. rom., Bulet. S-a I, anul 1873, p. 47.

ze, când, de exemplu, s'au gerat afacerile altuia, creșdând că se greează pe ale sale proprii. (Veđi *supră*, p. 316).

2<sup>o</sup> Când quasi-contractul de gestiune de afaceri s'a format, însă gestiunea n'a fost utilă proprietarului <sup>1)</sup>. Proprietarul nu va restitui în asemenea casuri de cât ceea ce i-a folosit... *quatenus locupletior factus est*.

### **Obligațiunile care rezultă din gestiunea de afaceri.**

Trebue să distingem, în această privință, obligațiunile gerantului de acele ale proprietarului a cărui afaceri au fost gerate.

#### *I. Obligațiunile gerantului către proprietar.—Acțiunea negotiorum gestorum directa.*

**Art. 987.**—Veđi acest text, *supră*, p. 312, 313.

**Art. 988.**—Gerantele este obligat, cu toate că stăpânul a murit înainte sevărșirii afacerii, a continua gestiunea până ce eredele va putea lua direcțiunea afacerii. (Art. 369, 987, 989, 1539 C. C. Art. 1373 C. fr.).

**Art. 989.**—Gerantele este obligat a da gestiunii îngrijierea unui bun proprietar. (Art. 390, 990, 998, 1080, § 1, 1540 C. C. Art. 1374, § 1 C. fr.) <sup>2)</sup>.

**Art. 990.**—Gerantele nu raspunde de cât numai de dol, dacă fără intervențiunea lui, afacerea s'ar fi putut compromite <sup>3)</sup>. (Art. 528, 715, 989 C. C.).

Trei sunt obligațiunile gerantului :

<sup>1)</sup> Cpr. Demolombe, XXXI, 184.

<sup>2)</sup> Textul corespunđător francez mai are încă un aliniat, pe care Codul nostru nu l'a reprodus, și pe care l'am tradus în nota următoare.

<sup>3)</sup> Acest text nu există în codul francez, ci este adaos de legiitorul nostru. Noul cod german din 1896 are o dispoziție identică (art. 680). „*Bezweckt die Geschäftsführung die Abwendung einer dem Geschäftsherrn drohenden dringenden Gefahr, so hat der Geschäftsführer nur Vorsatz und grobe Fahrlässigkeit zu vertreten*“. Art. 1374 din codul francez are însă un aliniat, în următoarea cuprindere, pe care redactorii codului nostru nu l'au reprodus : „Cu toate acestea, împrejurările care au făcut pe gerant să se însărcineze cu o afacere străină, pot să autorise pe judecători a micșora (*à modérer*) daunele care ar resulta din culpele sau din neglijența sa“. Este cu neputință de a se precisa, după acest text, *a priori*, culpa de care gerantul raspunde, fiind

1<sup>o</sup> De a continua și a sevêrși gestiunea (art. 987, 988); 2<sup>o</sup> de a administra ca un bun părinte de familie (art. 989); 3<sup>o</sup> de a da socoteală de gestiunea sa (art. 1541 C. C. și 1392 C. Calimach).

1<sup>o</sup> *Continuarea și sevêrșirea gestiunii începute (art. 987, 988).*

Gerantul este obligat a continua gestiunea începută și a o sevêrși până ce proprietarul va putea îngriji el însuș <sup>1)</sup>.

„Acel ce fără poruncă au primit asupra și o treabă străină, dice art. 1392 din codul Calimach (1039 C. austriac), este dator până la sfêrșit a nu înceta, și a da socoteală curată ca un înputernicit“. Obligațiunea gerantului de a continua gestiunea începută se justifică prin considerațiunea că, prin amestecul său, el a putut împedeca pe altul de a lua aceiaș gestiune <sup>2)</sup>.

Art. 1392 C. Calimach.

El trebuie să continue gestiunea începută nu numai în timpul vieței proprietarului sau stăpânului, dar chiar și în urma morței sale, până ce moștenitorul va putea lua direcțiunea afacerii (art. 988). (Cpr. art. 1539, § 2).

Textul corespundător din codul francez (1372) mai adaogă încă că gerantul trebuie să se însărcineze cu toate dependențele, adecă cu toate operațiunile accesorii ale acelei afaceri și că el este supus la toate obligațiunile care ar resulta din un mandat expres ce i ar fi dat proprietarul, dispozițiune care se aplică și la noi, cel puțin în cât privește operațiunile accesorii ale afacerii, de și ea a fost eliminată de legiuitorul nostru, pentru că altfel afacerile stăpânului n'ar fi bine administrate (art. 991).

Deosebire de redacție de la codul francez.

Cât pentru asimilarea între mandat și gestiunea de

că totul atârnă de împrejurări. Judecătorii vor putea deci să declare pe gerant responsabil numai de *culpa levis in concreto*, sau, ceea ce este și mai avantajios pentru dânsul, numai de *culpa lata*. Cât pentru dol, nu mai rămâne nici o îndoială că el este în tot-deauna responsabil. Cpr. Pand. fr., *Oblig.*, I, 1754. Demolombe, XXXI, 144 urm.

1) Veți și art. 731 din codul de comerț, modificat prin legea din 20 iunie 1895, după care sindicul nu putea părăsi însărcinarea sa până a nu i se numi un succesor și până a nu fi predat acestuia patrimoniul falimentului și socoteala administrațiunei sale. Veți și art. 1539 C. C.

Art. 731 C. com.

2) Cpr. T. Huc, VIII, 381.

afaceri, admisă și de noul cod german (art. 681), vom vedea însă p. 332, 333 că, în lipsă de text, ea nu poate să aibă loc în legislația noastră.

Deosebire  
între gerant  
și mandatar.  
Art. 988,  
1539, § 2.

Am văzut că, după art. 988, gerantul trebuie să continue gestiunea *chiar în urma morței stăpânului*, până ce moștenitorul va putea lua direcțiunea afacerii <sup>1)</sup>. Mandatul se stânge, din contra, prin moartea mandantului (art. 1552). Legea se arată deci mai severă pentru gerant de cât pentru mandatar, care, în urma morței mandantului, nu este obligat a continua gestiunea de cât atunci când din întârziere ar putea resulta un pericol (art. 1539, § 2). Motivul acestei deosebiri este că gerantul s'a amestecat din propria sa autoritate în afacerile altuia <sup>2)</sup>.

### 1<sup>o</sup> *Ingrijirea unui bun proprietar (art. 989).*

Gerantul este obligat a da gestiunii sale îngrijirele unui bun proprietar, *in abstracto* (art. 1080, § 1), ear nu *in concreto*, ca mandatarul nesalariat (art. 1540, § 2) sau ca depository (art. 1599). N'ar fi deci de ajuns ca el să fi adus administrațiunii sale îngrijirele ce el aduce proprietarilor sale afaceri, dacă un altul mai diligent de cât dânsul ar fi administrat mai bine <sup>3)</sup>.

Casul în care  
gerantul a  
încetat din  
viață.

<sup>1)</sup> Ce se va întâmpla însă, în cazul în care gerantul ar înceta din viață (caz neprevăzut de lege). Pothier (*op. cit.*, V, 216) țeica cu drept cuvânt că, în asemenea caz, gestiunea de afaceri încetează ca și mandatul și că moștenitorii săi nu sunt datori să continue gestiunea începută de autorul lor, pentru că considerațiunea persoanei este, în genere, motivul determinant a obligațiunii luate de gerant, și această soluție este admisă și astăzi (vezi Demolombe, XXXI, 140 urm. Demante, V, 352 bis II. Larombière, V, art. 1372 urm., 29. Pêucescu, II, 111. T. Huc, VIII, 381. Arntz, III, 463. Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 232). Moștenitorii gerantului vor face numai lucrările urgente a căror lipsă ar putea compromite gestiunea, dând samă de gestiunea autorului lor și de urmarea acestei gestiuni, care le ar fi personală; dar mai presus de toate, ei vor da de veste proprietarului de moartea gerantului (art. 1559). Moștenitorii majori a unui epitrop sunt însă datori a gera tutela înainte până la rânduirea unui alt epitrop (art. 369).

<sup>2)</sup> Marcadé, V, art. 1372 urm., No. 1. Thiry, III, 195.

<sup>3)</sup> „*Quo casu ad exactissimam quisque diligentiam compellitur reddere rationem: nec sufficit, talem diligentiam habuisse, qualem suis rebus adhibere soleret, si modo alius diligentior commo- dius administraturus esset negotia*“. Instit., § 1, *in fine*, III, 27.

Mandatarul nesalariat și-a îndeplinit, din contra, obligația sa, dacă el a îngrijit de afacerile încredințate lui ca de propriile sale afaceri (art. 1080, § 2, 1540, § 2). Aceiaș soluție este aplicabilă și depositarului (art. 1599).

Legea a fost deci mai severă pentru gerantul de afaceri de cât pentru mandatarul nesalariat și depositarul, fiind că pe aceștia îi au ales însuș mandantele sau deponentul, și dacă ei nu sunt destul de diligenți, vina este a celor dintâi care și-au pus încrederea lor în niște oameni neglijenți; pe când lucrurile sunt cu totul altfel în materie de gestiune de afaceri, unde gerantul, fără a fi poftit, s'a amestecat în trebile altuia, și unde, prin urmare, el este dator să îngrijească bine de dênsele, sau să lese pe altul mai priceput, mai diligent de cât el <sup>1)</sup>.

### 3<sup>o</sup> Responsabilitatea gerantului (art. 990).

Responsabilitatea gerantului poate fi când mai mare, când mai mică, după împrejurările care l'au îndemnat a se amesteca în trebile altuia. De aceea, nici dreptul roman, nici codul francez <sup>2)</sup>, nici codul nostru, nu dau o regulă absolută în această privință. Textul nostru prevădând un singur caz, și anume acela în care afacerea ar fi fost compromisă, dacă gerantul n'ar fi intervenit, îl face responsabil numai de dol, și prin urmare, și de *culpa lata* (cpr. art. 680 din noul cod german), soluțiune basată pe echitate: „*Quæ sententia habet æquitatem*“ <sup>3)</sup>.

Ar fi fost nedrept, în adevăr, ca persoana care din amicitie numai (*affectione coactus*), și fără nici un interes, s'a amestecat în afacerile mele și a împedat de a mi se cauza o pagubă iminentă, să răspundă și de greșelele ușoare care le ar fi comis în cursul unei gestiuni desinteresate. Eată pentru ce, în asemenea casuri, gerantul nu res-

<sup>1)</sup> Cpr. Laurent, XVI, 224, 225 și XX, 314. Pêucescu, II, 112.

<sup>2)</sup> În cât privește codul fr. (art. 1374, § 2, înlocuit în codul nostru prin art. 990), veđi *suprà*, p. 324, nota 3.

<sup>3)</sup> „*Interdum in negotiorum gestorum actione Labeo scribit dolum solummodò versari: nam si affectione coactus ne bona mea distrahantur negotiis te meis obtuleris, æquissimum esse, dolum duntaxat te præstare. Quæ sententia habet æquitatem*“.  
(L. 3, § 9, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis*).

punde de cât dacã a fost de rea credință. S'a ținut deci samã de buna sa credință, de foloasele reale aduse proprietarului, și de gratuitatea serviciilor sale, punënduse echitatea mai pre sus de toate.

O greșală mare echivalează cu dolul<sup>1)</sup>, și cã greșala se socotește mare atunci când lează cu dolul. gerantul n'a priceput ceea ce toată lumea pricepe<sup>2)</sup>.

Până acum am examinat numai singurul caz, despre care se ocupã legiuitorul în art. 990, în care amestecul gerantului era absolut necesar pentru a împedica pe proprietar de a suferi o pagubã iminentã, și am vëdut cã, în asemenea caz, gerantul nu răspunde de cât de dol sau de greșelele care echivalează cu dolul.

Casul în care gerantul s'a amestecat în trebile stãpânului fără nici o necesitate. Se poate însã întâmpla ca gerantul sã se fi amestecat în trebile altuia fără nici o necesitate ... *nulla necessitate cogente* (L. 3, § 10, Dig., 3, 5) și fără nici o competență specialã, în cât departe de a'i aduce un folos, el i-a făcut un rëu. Ei bine, în asemenea caz, judecãtorii vor fi severi și vor face pe gerant responsabil de ori ce greșală, de ori ce neglijență, pe care n'ar fi comiso un bun pãrinte de familie (art. 989, 1080, § 1), cãci, dupã cum se exprimã art. 1388 din codul Calimach (1035 C. austriac), el este respundëtor pentru toate pãgubitoarele urmãri<sup>3)</sup>.

Art. 1731 din codul Calimach (1299 C. austriac) mai adaogã încã cã acel ce fãrã silã va lua asupra și de bunã voe o treabã, a cãreia sevërșire cere o deosebitã iscusință a meștesugului, sau o neobicinuitã silință, aratã prin aceasta, cum cã el iea asupra și cuviincioasa silință și cerșuta neobicinuitã iscusință, și prin urmare, remãne respundëtor pentru lipsa unei asemenea silinți și iscusinți.

Respunderea gerantului p. greșelele substituțitului. Gerantul va răspunde nu numai de greșelele și neglijența sa, ci și de acele a persoanei pe care el și-a substituțit în gestiunea sa (cpr. art. 1542), pentru cã el este în culpã de a fi ales o persoanã incapabilã sau neglijență...

<sup>1)</sup> „*Magna negligentia culpa est; magna culpa, dolus*“. L. 226, Dig., 50, 16, *De verb. significatione*. Vedeți și L. 1, § 5, în *fine*, Dig., 44, 7, unde se dice: „*Magnam tamen negligentiam placuit in doli crimine cadere*“.

<sup>2)</sup> „*Latae culpae finis est non intelligere quod omnes intelligunt*“. L. 223, Dig., 50, 16. Vedeți și *infra*, t. VI, *Teoria culpelor*.

<sup>3)</sup> Cpr. Demolombe, XXXI, 144. Pëucescu, II, 113.

„*Sed etiam quod imprudenter eum elegeris : ut quidquid detrimenti negligentia ejus fecit, tu mihi praestes*“<sup>1)</sup>.

Proprietarul va avea deci contra sub-gerantului două acțiuni : acțiunea *negotiorum gestorum directa*, pe care el o va exercita în numele lui propriu (art. 1542, § ultim), și acțiunea *mandati*, pe care o va exercita în numele gerantului (art. 974)<sup>2)</sup>.

Acțiunile pe care proprietarul le are contra sub-gerantului.

Dacă mai multe persoane au gerat afacerile aceluiaș proprietar, fie care din ele va fi responsabilă de gestiunea sa, fără ca să existe solidaritate între ele (art. 1543)<sup>3)</sup>. Soluția contrară n'ar putea fi admisă de cât în materie comercială (art. 42 C. com).

Art. 1543.

De câte ori însă greșala comună a geranților ar constitui un delict sau un quasi-delict, ei vor fi ținuți solidaricește pentru despăgubire (art. 1003)<sup>4)</sup>.

Art. 1003.

În ori ce caz, gerantul nu va răspunde de casurile fortuite (art. 1156), care ar fi căsunat pierderea lucrului proprietarului, pentru că este de principiu că nimene nu răspunde de împrejurările care se întâmplă fără vina omului, precum sunt : moartea firească a animalelor, focul (*incendia*), inundațiile (*aquarum magnitudines*), o invasiune

Casuri fortuite.

1) L. 21, § 3, *in fine*, Dig., 3, 5. Conform : art. 1315 C. austriac. Cpr. și art. 1741, *in fine*, C. Calimach.

2) Cpr. Pothier, *op. cit.*, V, 214. Demolombe, XXXI, 155. Larombière, V, art. 1374, No. 8. Marcadé, V, art. 1372, No. 1, *in fine*. Art. 1890 din codul spaniol de la 1889 este formal în această privință.

3) Cpr. Pothier, *op. cit.*, 215. Demolombe, XXXI, 156. Laurent, XX, 315. Troplong, *Mandat*, 93. Péucescu, II, 120. Giorgio Giorgi, V, 57. Baudry, II, 1339. Pand. fr., *Gestion d'affaires*, 51.—L. 26, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis*, este formală în această privință. Codul spaniol de la 1889 (art. 1890, § 2) prevede, din contra, că toți geranții sunt solidar responsabili.

4) Regretatul nostru amic, Gr. G. Péucescu (II, 120, p. 134), traducând cuvintele lui Demolombe (XXXI, 156) dice că, în asemenea caz, nu va exista o solidaritate propriu zisă, ci o obligație *in solidum*, fiind că solidaritatea nu există de cât acolo unde ea este stipulată de părți sau ordonată de lege. Or, tocmai, în codul nostru, solidaritatea este aici anume admisă de lege prin art. 1003, care nu există în codul francez, și care este tradus după art. 1156 din codul italian. Veți *infrà*, explic. acestui text.



străină (*incursus hostium*), etc. <sup>1)</sup>. O lege din Codul lui Justinian scutește chiar în termeni expresi pe gerant de casul fortuit: „*Negotium gerentes alienum, non interveniente speciale pacto, casum fortuitum praestare non compellentur*“ (L. 22, Cod., 2, 19, *De negotiis gestis*).

Casul fortuit n'ar fi în sarcina gerantului de cât atunci când el ar fi consecința unei greșeli a sale <sup>2)</sup>.

Inaplicarea  
art. 1566.

Dacă gerantul se găsește în pozițiunea de a perde lucrul său sau acel al proprietarului, faptul că el a preferat să scape pe al său nu'l face responsabil, pentru că dispoziția art. 1566, care admite soluția contrară în privința comodatului, fiind excepțională, nu este aplicabilă la cazul de față <sup>3)</sup>. În adevăr, pe când comodatul primește un serviciu gratuit de la împrumutător (art. 1561), gerantul aduce din contra un serviciu gratuit proprietarului. Pe cât este deci de naturală obligația comodatului de a prefera lucrului seu lucrul împrumutătorului, pe atâta și mai mult poate ar fi nedrept a se aplica această dispoziție gerantului de afaceri <sup>4)</sup>.

<sup>1)</sup> Veți L. 23, *in fine*, Dig., 50, 17; L. 15, § 2, Dig., 19, 2, *Locati conducti*, etc. Veți și *supra*, p. 186.—Prin caz fortuit se înțelege ori ce eveniment pe care vigilența umană nu poate să'l previe nici să'l împedice, fie că acest eveniment provine de la natură, fie de la o persoană sau de la un lucru de care debitorul nu răspunde. Cpr. C. Paris, D. P., 1897. 2. 249.

<sup>2)</sup> Cpr. Pothier, *op. cit.*, V, 210. Demolombe, XXXI, 146. Pëucescu, II, 114. Veți și L. 11, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis*. Art. 470 din codul svițeran asupra obligațiilor pune ca surile fortuite în sarcina gerantului, de câte ori gestiunea a fost întreprinsă în contra voinței proprietarului, manifestată în termeni expresi sau altfel. Gerantul nu scapă de răspundere, după acest cod, de cât când dovedește că cazul fortuit s'ar fi întâmplat și fără amestecul său. Cpr. art. 1091 din codul spaniol de la 1889.

<sup>3)</sup> Cpr. Pëucescu, II, 114. Demolombe, XXXI, 154. Larombière, V, art. 1374, No. 5. Troplong, *Mandat*, 409. Giorgio Giorgi, V, 41. Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 242.

Cod. spaniol.  
Art. 1891.

<sup>4)</sup> Cu toate aceste, Codul spaniol din 24 iulie 1889 are o dispoziție contrară: „Gerantul răspunde de casul fortuit, ȳice art. 1891 din acest cod, când va fi întreprins operațiuni periculoase, pe care proprietarul nu obicinuea a le face, sau de câte ori va pune interesul său propriu înaintea interesului proprietarului a cărui afacere el o gerează“.

Tot ce se poate dice este numai că, în cazul în care lucrul proprietarului ar avea o valoare comparativ mult mai mare de cât aceea a lucrului gerantului, acesta ar trebui să sacrifice lucrul său pentru a scapa pe acel al proprietarului, rămânând ca proprietarul să'l despăgubească de pierderea lucrului său, care astfel n'ar fi perit prin caz fortuit, ci din cauza preferenței ce gerantul a aratat pentru lucrul stăpânului <sup>1)</sup>).

4<sup>o</sup> *Darea socotelor (art. 1541 C. C. și 1392 C. Calimach).*

Ca și mandatarul (art. 1541), gerantul trebuie să deie socoteală de gestiunea sa și să restituie proprietarului tot ce'i a parvenit și tot ce el a primit pentru dânsul. Legea actuală nu supune pe gerant la această obligațiune, însă ea rezultă din principiul că ori ce cârmuitor a unei averi străine trebuie să deie samă de administrațiunea sa <sup>2)</sup>. (Cpr. art. 110, 343, 415, 726, 916, § ultim, 1541 C. C. art. 13 C. pen., etc.) „Acel ce fără poruncă au primit asupra'și o treabă străină, dice art. 1392 din codul Calimach (1039 C. austriac), este dator a da socoteală curată ca un in-puternicit“ <sup>3)</sup>.

Socotelele se vor da în formele ordinare și vor fi în-tovărășite de acte justificative <sup>4)</sup>. Judecătorii ar putea chiar

<sup>1)</sup> Cpr. Demolombe, XXXI, 154. Larombière, V, art. 1374, No. 5, *in fine*.

<sup>2)</sup> Cpr. Pothier, *op. cit.*, V, 226. Marcadé, V, art. 1372 urm., No. 1. Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 265 urm. Păucescu, II, 121. T. Huc, VIII, 381. Molitor, II, 766. Giorgio Giorgi, V, 55. Arntz, III, 464. Demolombe, XXXI, 157 urm. Thiry, III, 195. Laurent, XX, 328 și toți autorii. Cas. fr. D. P., 54. 1. 183. Cas. Roma, *La Legge*, 1876. 1. 865.

<sup>3)</sup> „*Aequum est ipsum actus sui rationem reddere, et eo nomine condemnari, quidquid vel non, ut oportuit, gessit, vel ex his negotiis retinet*“ (L. 2, *in medio*, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis*).

<sup>4)</sup> Proba testimonială, admisibilă pentru dovedirea actelor succesive care constituiesc gestiunea de afaceri, fiind că gerantul a fost în imposibilitate de a'și procura despre ele o dovadă scrisă (veți *infră*, rubrica : *Deosebire între mandat și gestiune de afaceri*, punctul 6, p. 349), nu se mai poate admite pentru dovedirea cheltueleur făcute de dânsul de cât conform dreptului comun (art. 1191 urm.), fiind că el a avut posibilitatea de a'și procura o dovadă scrisă. Demolombe, XXX, 156 și XXXI, 159. Demante, V, 322 bis I. Păucescu, II,

Admiterea probei testimoniale.  
Controversă.

să ordoane producțiunea în justiție a registrelor, notelor și actelor gerantului relative la gestiunea sa (art. 1185), pentru că aceste acte sunt comune ambelor părți<sup>1)</sup>.

Gerantul va da socoteală de tot ce a primit și a trebuit să primească pentru proprietar, chiar când ceea ce ar fi primit nu s'ar fi cuvenit acestuia (art. 1541<sup>2)</sup>): de tot ceea ce a plătit în numele și pentru proprietar<sup>3)</sup>.

Dacă gerantul este debitorul proprietarului, el trebuie să-i plătească ceea ce i datorește; ear dacă proprietarul este creditorul gerantului, acesta se va plăti însuș, *a se met ipso exigere...* căci altfel el va fi responsabil de dobânda care ar curge în folosul său<sup>4)</sup>.

Inaplicarea  
art. 1544  
partea I-a  
la gestiunea  
de afaceri.  
Controversă.

Dacă gerantul a întrebuințat în propriul său folos o sumă de bani care aparținea proprietarului, el va datori dobânda legală, conform dreptului comun, din ziua cererii în judecată (art. 1088), ear nu din ziua întrebuințării acestor bani, dispoziția art. 1544 partea 1 de la mandat nefiind aplicabilă gestiunii de afaceri, mai cu samă în legislația noastră, unde textul francez (1372) a fost modificat, și

121. Giorgio Giorgi, V, p. 82, nota 4. C. Bruxelles, 13 ian. 1820. Répert. Dalloz, *Oblig.*, 4883, nota 1 și Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 294.—*Contrà*. Répert. Dalloz, *Oblig.*, 4882. Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 296. Cpr. și Larombière, V, art. 1348, No. 9.

<sup>1)</sup> C. Rennes, D. P., 80. 2. 91 și Sirey, 80. 2. 214. Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 297. T. Huc, VIII, 381, p. 506.

<sup>2)</sup> „*Si quis negotia aliena gerens indebitum exegerit, restituere cogitur*“. L. 23, *ab initio*, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis*.

<sup>3)</sup> Demolombe, XXXI, 161 urm. Ceea ce el ar fi plătit pentru proprietar, fără a fi datorit, va rămânea în sarcina sa: „*De eo autem quod indebitum solvit, magis est ut sibi imputare debeat*“. (L. 23, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis*).

<sup>4)</sup> Demolombe, XXXI, 163. Molitor, II, 767. Giorgio Giorgi, V, 38. Cpr. L. 13, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis*.—Dacă gerantul a cumparat de bună credință de la un *non dominus* lucrul proprietarului, el il va dobândi prin usucapiune și nu va fi obligat a l restituți de cât atunci când va afla, înainte de indeplinirea prescripției, că stăpânul este proprietarul acelu lucr. Molitor, II, 768. „*Cum me absente negotia mea gereres, imprudens rem meam emisti, et ignorans usu cepisti: mihi negotiorum gestorum, ut restituas, obligatus non es; sed si antequam usucapias, cognoscas rem meam esse, subijcere debes aliquem, qui a te petat meo nomine ut et mihi rem, et tibi stipulationem evictionis committat*“. L. 19, § 3, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis*.

unde nu se dice, precum se dice în codul francez, că *gerantul este supus tuturor obligațiilor care ar rezulta din un mandat expres ce i ar fi conferit proprietarul*. (Vezi *suprà* p. 325, 326). Dacă această părere se susține de unii în Franța, *a fortiori* ea trebuie să fie admisă la noi <sup>1)</sup>.

Tot pentru aceleași motive, vom decide că gerantul care ar fi întrebunțat o sumă de bani a lui proprie în interesul proprietarului, nu va avea drept la dobândile legiuite a acestei sumi din ziua întrebunțării, conform art. 1550 relativ la mandat, ci conform dreptului comun, adică de la cererea în judecată (art. 1088). Art. 1550 fiind, în adevăr, o excepțiune la regula generală înscrisă în art. 1088, nu poate fi intins de la un caz la altul, ori care ar fi analogia care necontestat există între gestiunea de afaceri și mandatul. Și apoi, în gestiunea de afaceri, există un spirit de binefacere care nu permite gerantului de a face dintr'ênsa un mijloc de câștig, un mijloc de a și da banii cu dobândă <sup>2)</sup>. Codul italian curmă, cu toate acestea, controversa în sens contrar, prin art. 1144. (Vezi și *infrà*, p. 340).

Gerantul nu va avea drept la procentul banilor în-trebuințați, conform dispozițiunei excepționale a art. 1550, de cât atunci când stăpânul ar fi ratificat gestiunea, pen-tru că asemenea ratificare, fie expresă, fie tacită, ar echivala cu un adevărat mandat (art. 1546), conform principiului: „*Ratihabitio mandato comparatur*“. (L. 12, § 4, Dig., 46, 3, *De solut. et liberationibus* <sup>3)</sup>.

Inaplicarea  
art. 1550.  
Controversă.

Casul în care  
art. 1550 se  
aplică la  
gestiunea de  
afaceri.

- <sup>1)</sup> Vezi în acest sens, Larombière, V, art. 1375, No. 19. — *Contrà*. Demolombe, XXXI, 169. Demante, V, 35 bis IV. Duranton, XIII, 667. Laurent, XX, 326. Giorgio Giorgi, V, 37. Acești autori aplică regulile de la mandat și la gestiunea de afaceri.
- <sup>2)</sup> Laurent, XX, 317, 330, și XXVIII, 18 urm. Demante, V, 354 bis II. Larombière, art. 1375, No. 17 urm. Baudry, II, 1339, *in fine*. T. Huc, VIII, 383. Domenget et Peyronny, *Gest. d'affaires*, II, 1337. C. Lyon, D. P., 70. 2. 92.—*Contrà*. Demolombe, XXXI, 171. Pand. fr., *Gestion d'affaires*, 330. Marcadé, V, art. 1371, No. 2. P. Pont, VIII, 1098. Pënescu, II, 133. Thiry, III, 196. Vigié, II, 1687. Mourlon, II, 1666. Aubry et Rau, IV, § 441, p. 724, nota 12. C. Rennes, D. P., 80. 2. 221. Cpr. L. 18, Cod., 2, 19, *De negotiis gestis*.
- <sup>3)</sup> Vezi *infrà*, p. 345. Cpr. și Demolombe, XXXI, 209. Larombière, V, art. 1375, No. 21. T. Huc, VIII, 383.

Aplicarea  
art. 1544,  
partea a 2-a  
la gestiunea  
de afaceri.  
Controversă.

Am vădut, cu toată controversa ce există asupra acestui punct, că nu trebuie să aplicăm la gestiunea de afaceri partea 1-a a art. 1544, după care, prin derogare la art. 1088, mandatarul care a întrebuințat în propriul său folos o sumă de bani a mandantului, datorește dobânda *din ziua întrebuințării* acestei sumi, ear nu din ziua cererii în judecată, conform dreptului comun (art. 1088). Ce trebuie să decidem în privința părții a două a art. 1544, după care mandatarul, care din socoteli a ramas dator cu o sumă oare care mandantului, datorește dobânda *din ziua în care 'i s'a cerut această sumă*? Partea finală a acestui text este ea aplicabilă la gestiunea de afaceri? Afirmativa nu suferă nici o îndoială, pentru că, în legea noastră, art. 1544 nu mai constituie o excepție la dreptul comun, ci din contra, aplicarea art. 1088 <sup>1)</sup>.

În adevăr, pe când textul francez (art. 1996) prevede, în partea sa finală, că mandatarul datorește dobânda sumelor remase la dânsul din ziua punerii în întârziere (*du jour qu'il est mis en demeure*), textul nostru (1544) prevede, din contra, că el datorește dobânda *din ziua când 'i s'a cerut acele sumi*, se înțelege prin judecată, după cum se exprimă art. 1088. Intențiunea legiuitorului de a modifica textul francez, în sensul de a se reîntoarce la dreptul comun, adecă la art. 1088, este evidentă, cu toată părerea contrară a D-lui Păucescu (II, 136), căci prin cuvintele *a cere* o sumă de bani, se înțelege o cerere în judecată, ear nu o simplă somație sau punere în întârziere (art. 1079). Poate că legiuitorul nostru nu 'și-a dat samă de această modificare, dar totuși ea există. Partea finală a art. 1544 fiind deci o aplicare a dreptului comun (art. 1088), neaparat că este aplicabilă și la gestiunea de afaceri, pe când partea întâi a acestui text fiind din contra o derogare la art. 1088 și o excepție la dreptul comun, întru cât, în materie de mandat, dobânda se datorește *din ziua întrebuințării banilor*, trebuie strict limitată la mandat și nu poate fi întinsă la gestiunea de afaceri. Aceste ne se par adevaratele principii.

<sup>1)</sup> Autorii francezi aplică partea finală a art. 1996 (1544 din codul nostru) la gestiunea de afaceri, cu toate că, în codul fr., el constituie o excepție la dreptul comun. Veți autorii citați de Demolombe, XXXI, 172. Veți și Păucescu, II, 136.

Gestiunea de afaceri fiind prin esența sa gratuită, proprietarul nu va plăti nici un onorariu gerantului, chiar dacă el ar fi prevădut pentru aceasta o sumă oare care în socoteli <sup>1)</sup>.

Gratuitatea  
gestiunii de  
afaceri.  
Controversă.

## II. Obligațiunile proprietarului sau stăpânului către gerant. *Actiunea negotiorum gestorum contraria.*

**Art. 991.**—Stăpânul ale cărui afaceri au fost bine administrate, este dator a îndeplini obligațiunile contractate în numele seu de gerante, a' l' indemnisa de toate acelea ce el a contractat personalmente, și a' l' plăti toate cheltueele utile și necesare <sup>2)</sup> ce a făcut. (Art. 766 urm., 997, 1545, 1546 urm., 1549, 1691 C. C. Art. 1375 C. fr.).

Gerantul are, după cum am văzut, acțiunea *negotiorum gestorum contraria* contra stăpânului a cărui afaceri au fost bine administrate, pentru a dobândi îndeplinirea obligațiunelor la care el este supus prin această gestiune utilă (art. 991).

Stăpânul sau proprietarul nu este însă obligat prin faptul gestiunii de cât dacă afacerea lui a fost bine administrată, *licet bene res ab eo gesta sint* <sup>3)</sup>.

1) Laurent, XX 331. T. Huc, VIII, 384. Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 215 urm.—Cu toate acestea, chestiunea este controversată și Demolombe (XXXI, 173 urm.), care admite principiul, crede totuși că, conform regulilor aplicabile în materie de mandat (veți *suprà*, p. 158, text și nota 5), gerantul va avea drept la o plată oare care, de câte ori el ar trăi din munca sa și gestiunea întreprinsă ar fi relativă la profesiunea sa. In acelaș sens Gr. Păucescu, II, 135 și o decizie a Curței din Gand, criticată de Laurent. Soluțiunea poate să fie echitabilă, însă ea nu este juridică, pentru că gerantul având dreptul numai la cheltueele utile și necesare ce a făcut (art. 991), salariul nu poate fi considerat ca o cheltueală. Art. 1394 din codul olandez este formal în această privință.

2) Textul corespunzător fr. (1375) vorbește de cheltueli utile sau necesare, ceea ce însemnează *necesare sau chiar utile*. Veți Berriat St. Prix, II, 5448.

3) L. 24, *in medio*, Cod., 2, 19, *De negotiis gestis*. Veți și L. 10, § 1, Dig., 3, 5, unde se dice: „*Is habet actionem, qui utiliter negotia gessit*“. Cpr. Pothier, *op. cit.*, V, 219 urm. Berriat St. Prix, II, 5447.—In materie de gestiune de afaceri, stăpânul sau proprietarul nu este deci obligat de cât dacă gestiunea a fost bună sau folositoare. In această

Afacerea a fost bine administrată când gerantul a făcut ceea ce era util de a face.

Momentul care trebuie să aibă în vedere pentru a se aprecia utilitatea gestiunii.

Pentru a se aprecia utilitatea sau inutilitatea actelor făcute, se va avea în vedere momentul când aceste acte s'au făcut, fără a se ține samă de întâmplările posteroare, care au putut să facă să dispară utilitatea acestor acte, dacă, bine înțeles, aceste întâmplări nu se datoresc însuș faptului gerantului<sup>1)</sup>: „*Sufficit si ab initio utiliter gestum fuerit, licet utilitas postea non duraverit*“<sup>2)</sup>.

Pentru ca acțiunea *negotiorum gestorum* să existe însă în specie, gerantul va trebui să dovedească utilitatea gestiunii sale în principiu și că distrugerea bunului s'a întâmplat fără culpa lui: „*Si ipsa ruina, vel incendium, sine vitio ejus acciderit*“<sup>3)</sup>.

Deoseb. între acțiunea neg. gest. contraria și acțiunea de in rem verso.

Acțiunea *negotiorum gestorum contraria* se deosebește deci, sub acest raport, de acțiunea *de in rem verso*, fiind că, în această din urmă acțiune, trebuie să se considere mo-

privință, gestiunea de afaceri se deosebește de mandat, căci mandantele ar fi obligat cătră mandatar, chiar dacă treaba făcută de acest din urmă ar fi rea. Vina, în adevăr, este a mandantului că i-a dat asemenea însărcinare. Thiry, III, 196.

Art. 1389 C. Calimach.

<sup>1)</sup> „Proprietarul lucrului este dator, ȳice art. 1389 din codul Calimach (1036 C. austriac), să întoarcă gerantului cheltueile cele neaparate, *macar de ar fi și remas fără de folos, însă nu din însăș a sa pricină*“. Cpr. L. 22, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis*.

<sup>2)</sup> Astfel, dacă în timpul absenței unui prieten, i-am reparat, cu cheltueala mea, casa sa care amenința ruină, și apoi această casă a fost distrusă prin un cutremur, inundație, trăsnet, sau altă întâmplare, voi avea dreptul de a fi despăgubit de cheltueile făcute, pentru că actul făcut de mine era util în momentul când l'am făcut; altfel nimene n'ar mai întreprinde gestiunea afacerilor altuia. Cpr. Pothier, *op. cit.*, V, 221. Baudry, II, 1338. Thiry, III, 196. Vigié, II, 1685. Laurent, XX, 329. Arntz, III, 465. Mollitor, *Oblig.*, II, 770. Marcadé, V, art. 1375, No. 1. T. Huc, VIII, 382. Demante, V, 354 bis I. Demolombe, XXXI, 184. Larombière, V, art. 1375, No. 9. Aubry et Rau, IV, § 441, p. 725. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, V, 62. Cpr. L. 10, § 1, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis*.

<sup>3)</sup> L. 22, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis*. Veđi și art. 1389 C. Calimach (1036 C. austriac), citat *supră*, în nota 1. Cpr. Pothier, *op. cit.*, V, 223. Larombière, V, art. 1375, No. 9, *in fine*.

mentul în care ea este introdusă, pentru a se decide dacă pârîtul s'a îngoăgîit în detrimentul reclamantului: *Initium spectandum est* <sup>1)</sup>.

De câte ori gestiunea a fost *utilă*, stăpînul sau proprietarul are cătră gerant următoarele obligațiuni:

I. El trebuie să'i plătească cheltueelele *utile și necesare* ce a făcut. Cuvîntul *necesar* ar fi putut fi suprimat, căci cheltueelele *necesare* sunt în tot-deauna și *utile*. Această din urmă expresiune era deci suficientă <sup>2)</sup>.

Plata cheltuelelor făcute de gerant.

Cheltueelele pe care cine-va le poate face la un lucru străin sunt de trei feluri: *necesare*, *utile* și de simplă plăcere sau voluptuare <sup>3)</sup>.

<sup>10</sup> Cheltueelele sau impensele *necesare (necessarie) trebuincioase* după cum le numește art. 432 și 1017 din codul Calimach, sau *neaparate* (art. 1389, 1390, 1395 C. Calimach, 1036, 1037, 1042 Cod. austriac), sunt acele care au de obiect conservarea lucrului <sup>4)</sup> și care, dacă n'ar fi fost făcute, ar fi adus perirea lui; *quæ si fac-*

Cheltueli necesare.

<sup>1)</sup> Cpr. Aubry et Rau, IV, § 441, p. 725, nota 14 și VI, § 578, p. 247. Baudry, II, 1339 bis. Veđi și *infra*, rubrica: *Despre acțiunea de in rem verso*, p. 350 urm.

<sup>2)</sup> Cpr. Baudry, II, 1337, *in fine*.—Art. 997 vorbește numai de cheltueelele *făcute pentru conservarea lucrului (necesare)*, pe când textul cerespunđător francez (1381) vorbește de cheltueelele *necesare și utile* făcute pentru conservarea lucrului, ceea ce necontestat este un viciu de redacțiune, căci cuvîntul „*utile*“ nu este în armonie cu cuvintele „*pentru conservarea lucrului*“. Cpr. Berriat St. Prix, II, 5471. Marcadé, V, art. 1381, No. 1. Veđi și *infra*, nota care întovărește art. 997.

<sup>3)</sup> „*Impensarum quædam sunt necessarie, quædam utiles, quædam vero voluptuariae*“. L. 1, Pr., Dig., 25, 1, *De impensis in res dotales factis*. Această împărțire a impenselor este admisă și de codul actual. Cpr. art. 494, 539, 545, 546, 766, 771, 991, 997, 1345, 1346, 1377 C. C., etc. Veđi t. III a lucrării noastre, p. 540 urm. Veđi și Aubry et Rau, II, § 219, p. 395 urm.

<sup>4)</sup> Cpr. Cas. fr., *Pand. Périod.*, 1887. 1. 230.—Toate cheltueelele *necesare* se restituiesc detentorului de bună credință deposedat prin o acțiune resolutorie oare care, pe când cele *utile* nu se restituiesc în genere de cât întru atata numai întru cât au mărit valoarea lucrului. Cât pentru cheltueelele de simplă plăcere, posesorul nu poate să pretindă restituirea lor, avînd numai dreptul de a le rădica, dacă aceasta se poate face *sine detrimento rei*. Cpr. Cas. fr., *decisia supra cit.*



ta non sint, res aut peritura aut deterior futura sit<sup>1)</sup>. Aceste sunt: reparațiile de întreținere (art. 545) și reparațiile cele mari (art. 546), pentru că fără dênsele lucrul ar fi perit, sau n'ar mai fi putut servi<sup>2)</sup>.

Cheltueli  
utile.

<sup>2</sup> Cheltueele sau impensele utile (*utiles*) sau *foliositoare*, după cum le numește art. 432 și 1638 din codul Calimach (331 C. austriac), sau *ameliorațiunile*, după cum le numește art. 771 C. C., sunt acele care, deși nu sunt trebuincioase, totuși îmbunătățesc lucrul și măresc valoarea lui (art. 766, 771, 991, 997)<sup>3)</sup>. (Cpr. Cas. fr., *Pand. Period.*, 1887. 1. 230).

Cheltueli  
voluptuare.

<sup>3</sup> Și în fine, cheltueele voluptuare (*voluptuarie* sau *voluptuosæ*), sau de simplă plăcere (art. 1346 C. C.), sunt, după cum se exprimă art. 453 și 1638 din codul Calimach (332 C. austriac), acele care nu sunt nici folositoare, nici trebuitoare, ci sunt făcute numai spre desfătare și podoba (cpr. art. 539 C. C.), *que speciem duntaxat ornant, non etiam fructum augent, ut sunt viridia, et aque salientes, incrustationes, loricationes, picturæ, etc.*<sup>4)</sup>.

Este însă de observat că cheltueele de simplă plăcere pot să devie utile de câte ori măresc valoarea venală (*promercialis*) a lucrului: „... *Quod si hæ res, in quibus impense facte sunt, promerciales fuerint, tales impense non voluptuarie, sed utiles sunt*“<sup>5)</sup>.

Limitele în  
care cheltueele sunt  
restituite.

Cheltueele necesare, *neaparate*, după cum le numește codul Calimach, vor fi toate restituite gerantului; acele utile vor fi restituite numai în limitele folosului ce au adus proprietarului. Cât pentru acele de simplă plăcere sau de lux (*voluptuosæ* sau *voluptuarie*), gerantul nu va avea

<sup>1)</sup> L. 79, Pr., Dig., 50, 16. Mai veđi încă LL. 3, Pr. și 14 Pr., Dig., 25, 1, *De impensis in res dotales factis*.

<sup>2)</sup> Clădirele din nou (art. 494) nu pot nici odată fi necesare, ci numai utile. Cpr. art. 1391 C. Calimach (1038 C. austriac). Veđi și Pêucescu, II, 131. Aubry et Rau, II, § 219, p. 397.

<sup>3)</sup> L. 79, § 1, Dig., 50, 16; L. 14, § 1, Dig., 25, 1, *De impensis in res dotales factis*. Cpr. art. 1638 C. Calimach.

<sup>4)</sup> L. 79, § 2, Dig., 50, 16; Veđi și L. 7, Pr., Dig., 25, 1; L. 14, § 2, Dig., *eod. tit.* Veđi t. III a lucrării noastre, p. 541.

<sup>5)</sup> L. 10, Dig., 25, 1, *De impensis in res dotales factis*. Veđi și *infra*, explic. art. 997. Cpr. Larombière, V, art. 1381, No. 8. Demolombe, XXXI, 388. Pêucescu, II, 286.

nici un drept la ele <sup>1)</sup>, putând numai să le rădice (*ius tollendi*), dacă aceasta se poate face fără stricăciune, *sine læsione prioris status rei* (L. 5, *in fine*, Cod., 3, 32, *De rei vindicatione*), cu îndatorirea însă de a restabili localul în starea de mai înainte. (Argument din art. 539) <sup>2)</sup>.

Dacă gerantul a cheltuit mai mult de cât se cuvine, el nu va avea drept de cât la ceea ce trebuia să cheltuească <sup>3)</sup>. În această privință, gestiunea de afaceri se deosebește de mandat, căci de câte ori mandatarul nu este în culpă, cheltuelele sau anticipațiunile nu pot fi reduse sub cuvânt că ar fi putut fi mai mici (art. 1548).

Mai mult încă, art. 1391 din codul Calimach (1038 C. austriac) prevede că „dacă folosul adus proprietarului ce covârșește peste cheltuele nu este vederat, sau dacă ocârmuitorul trebilor străine s'au apucat de sineși de acest fel de mari prefaceri în lucrul străin, încât proprietarul acestui lucru să nu mai poată a' întrebuința spre acel scop pentru care îl întrebuințase mai înainte; atunci nu numai nu se îndatorește el a'i întoarce cheltuelele, ci mai ales poate să ceară ca ocârmuitorul lucrului să aducă cu a sa cheltueală lucrul în starea de mai înainte, sau dacă aceasta nu va fi cu putință, să-i facă deplină îndestulare“.

Dar dacă se poate întâmpla ca gerantul să datorească o despăgubire proprietarului din cauza gestiunii sale, ipoteza inversă este și ea cu putință. În adevăr, de câte ori gestiunea va fi adus o pagubă reală gerantului, fără ca să'i se poată imputa vre-o culpă, de atâte ori el va putea cere de la proprietar despăgubirea sa, atât în baza art. 991, cât și în baza art. 1549. Acest text, după care mandantele trebuie să despăgubească pe mandatar de per-

<sup>1)</sup> „*Herennius Modestinus respondit, ob sumptus nulla re urgente, sed voluptatis causa factos, eum de quo queritur, actionem non habere*“. Cpr. art. 1638 C. Calimach.

<sup>2)</sup> Veți *infra*, explic. art. 997. Codul federal al obligațiilor din Elveția (L. din 14 iunie 1881) conferă anume gerantului dreptul de a rădica înfrumusețările pentru care el nu are dreptul de repetițiune (art. 74, § 2 și 472, § 3).

<sup>3)</sup> Cpr. Pothier, V, 227. Giorgio Giorgi, V, 65. Troplong, *Mandat*, 628. „*Si quis negotia aliena gerens, plus quam oportet impenderit; recuperaturum eum id, quod præstari debuerit*“. L. 25, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis*.

derile suferite cu ocasiunea însărcinărilor sale, dacă nu se poate imputa nici o culpă, este, fără nici o îndoială, aplicabil și la gestiunea de afaceri, pentru că el cuprinde aplicațiunea unui principiu general <sup>1)</sup>.

Inaplicarea  
art. 1550 la  
gestiunea  
de afaceri.  
Controversă.

Gerantul are drept nu numai la banii cheltuiți de dânsul pentru reparațiile necesare și utile, dar și la procentele legale a acestor bani, însă aceste procente nu i sunt datorite, în lipsa unei ratificări exprese sau tacite din partea proprietarului, de cât de la cererea în judecată, conform dreptului comun (art. 1088), ear nu din ziua de când el a făcut plățile, pentru că art. 1550 de la mandat fiind o excepțiune și o derogare de la dreptul comun, ca atare este de strictă interpretare: *Exceptiones sunt strictissimæ interpretationis* <sup>2)</sup>.

Dreptul de  
retenție. Con-  
troversă.

Gerantul are el dreptul de a reține lucrul proprietarului, până i se va plăti cheltueele utile și necesare făcute cu ocasiunea gestiunei sale? Respunsul este simplu, de și chestia este foarte controversată. Dreptul de retenție, despre care am vorbit de mai multe ori până acum <sup>3)</sup>, fiind, după cum foarte bine dice Curtea din București <sup>4)</sup>, o măsură excepțională, prescrisă de legiutor ca să garanteze plata unor anume creanțe, nu poate fi întins prin analogie, pentru motive de echitate, la casurile neprevădute de lege. Garanțiile și cauzele de precădere admise de lege fiind, în adevăr, de strictă interpretare, dreptul de retenție nu poate fi admis de cât în casurile anume statornite de lege, adecă în casurile art. 509, 771, 1322, 1323, 1377, 1444, 1618, 1619, 1694, 1700 C. C., 590 C. com., etc.

<sup>1)</sup> Cpr. L. 26, § 7, Dig., 17, 1, *Mandati, vel contra*. Veđi și Pêucescu, II, 134. Cpr. art. 1396 C. Calimach (1043 C. austriac), citat *suprà*, p. 317.

<sup>2)</sup> Veđi *suprà*, p. 333, unde am vedut că chestia este viu controversată. Art. 1144 din codul italian curmă controversa în sensul că gerantul are drept la dobândă din ziua întrebuițării banilor.

<sup>3)</sup> Veđ t. II a lucrării noastre, p. 467, text și nota 2; p. 484, text și nota 3; p. 509, 510, p. 615, *ad notam*; t. III, p. 546, etc. Veđi și tratatul nostru în limba franceză, p. 212.

<sup>4)</sup> *Dreptul* din 1884, No. 25. *Idem*. Laurent, VI, 181 și XXIX, 293 urm. Cabrye, *Dr. de rétention*, 67 urm. Mourlon, *Examen critique du comm. de Troplong*, 231. P. Pont, IX, 1298. Baudry, III, 1053 urm.

Aceasta este rigoarea principiilor atât în dreptul nostru cât și în dreptul francez.

Sunt însă legislațiuni care au admis principiul con-Dreptul stră-  
trar, făcând din dreptul de retențiune un drept general, in.  
admisibil de câte ori există două obligațiuni corelative a-  
vând aceeași cauză: „În toate contractele sau quasi-con-  
tractele bilaterale, dice Pothier, una din părți nu este în  
drept de a cere ca cealaltă să și îndeplinească obligațiunea  
sa, dacă și ea nu este gata de a și îndeplini pe a sa“ 1).

Principiul statornicit de Pothier a fost consacrat de Codul ger-  
noul cod german, promulgat la 1896, spre a fi aplicabil man din  
în toată Germania cu începere de la 1 ianuar 1900. Ea- 1896.  
tă în adevăr, cum se exprima art. 273, din acest cod :  
„Debitorul, care are un drept exigibil contra credi-  
torului în virtutea raportului juridic din care rezultă pro-  
pria sa obligație, poate să refuze prestațiunea datorită de  
dênsul până la executarea prestațiunei părței adverse, a-  
fară de cazul când părțile ar fi hotărît contrariul. Credi-  
torul poate însă să oprească exercițiul dreptului de reten-  
ție dând siguranță, care siguranță nu poate însă fi o fi-  
dejusiune“ 2).

Aproape aceleași principii au fost consacrate de Co- Codul elve-  
dul elvețian asupra obligațiilor din 1881 (art. 224—228) 3). țian.

Aceste principii, ori cât de logice ar părea, n'au fost  
însă consacrate de legiuitorul nostru, unde dreptul de re-  
tenție a ramas o excepțiune, o garanție și o precădere  
admisă numai în unele cazuri. Or, cu ce drept s'ar intin-  
de asemenea excepțiune de la un caz la altul, atunci când  
știut este că numai legiuitorului aparține de a înființa ga-  
ranții și privilegiu.

Gerantul nu va putea deci să exercite dreptul de re-

1) Pothier, *Quasi-contrat negotiorum gestorum*, V, 226. Veți și  
Laurent, XXIX, 293, p. 330.

2) „*Der Gläubiger kann die Ausübung des Zurückbehaltungsrechts  
durch Sicherheitsleistung abwenden. Die Sicherheitsleistung  
durch Bürgen ist ausgeschlossen*“.

3) Codul italian (art. 706) și acel olandez (art. 630) acordă  
dreptul de retențiune numai posesorului de bună credință,  
refusându'l celui de rea credință. Cpr. în acest sens, C.  
din Iași. *Dreptul* din 1885, No. 85. Cas. fr. D. P., 52. 1.  
280. C. Bastia și Grenoble, D. P., 56. 2 262. D. P., 62. 2.  
41. Marcadé, II 430, nota 1. Veți tratatul nostru în limba  
franceză, p. 212, precum și t. II a lucrării noastre, p. 467, nota 2.

tențiune, pentru că nici o lege nu-i 'l conferă<sup>1)</sup>. Tribunalul de Ilfov recunoaște că dreptul de retențiune este un drept *exceptional*, adăogând însă că acordarea lui este lăsată la suverana apreciere a instanțelor de fond<sup>2)</sup>. Contradicția este flagrantă, căci dacă el este un drept *exceptional*, trebuie să fie strict mărginit la casurile prevădute de lege, necum să fie lăsat la aprecierea judecătorilor.

Drept internațional.

Gerantul n'ar putea să exercite acest drept *exceptional*, chiar dacă el fiind străin, legea sa personală i-l'ar conferi în termeni expresi, pentru că este vorba, în specie, de o precădere, de un privilegiu, și privilegiile sunt teritoriale prin esența lor<sup>3)</sup>.

Art. 1570 C. C. Greșală de tipar.

Fiind că vorbim de dreptul de retențiune, este bine să semnălăm o anomalie, sau mai bine dis, o greșală a legiuitorului. Voim să vorbim de art. 1570, care consacră dreptul de retenție numai grație unei greșeli de tipar. În adevăr, acest text prevede că „comodatarul *poate* să rețină lucrul sub cuvânt de compensațiune pentru creanța ce are asupra comodantului“, pe când textul corespunzător francez (art. 1885) dice că comodatarul *nu poate* să rețină lucrul, ceea ce este conform dreptului roman (L. 4, Cod., 4, 23, *De comm.*) și principiilor generale care voesc ca

<sup>1)</sup> Veți în acest sens, Cabrye, *op. cit.*, 121 și autorii citați p. 340, nota 4. — *Contră.* Demolombe, XXXI, 179, pe care Păucescu (II, 137), îl reproduce în totul, fără a arata macar că chestiunea este controversată. Mai veți încă tot în acelaș sens, T. Huc, VIII, 168 urm. Pand. fr., *Gestion d'affaires*, 304. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, II, 408, p. 481. Nicolas, *Droit de rétention légale*, 236, etc. Chestiunea fiind foarte controversată, am aratat în t. II, p. 467, nota 2 diferitele sisteme admise în această privință atât în doctrină cât și în jurisprudență. Giorgio Giorgi, în tratatul său asupra obligațiilor (t. II. 376—432, p. 444—506) a făcut un studiu adâncit asupra dreptului de retențiune, la care ne permitem de a trimete pe cetitorii noștri doritori de a studia chestiunea în toate amănunțele ei. Veți asupra dreptului de retențiune și monografiile lui Cabrye, Nicolas și Guillaouard, etc.

<sup>2)</sup> Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1896, No. 30. Cpr. Cas. rom. și C. București, *Dreptul* din 1883, No. 63 și Bulet. S-a I, anul 1883, p. 677. *Dreptul* din 1894, No. 68. Veți și Aubry et Rau, II, § 219, p. 397 și III, § 256 bis, p. 118 urm., text și notele 13, 18. Massé-Vergé, II, § 281, p. 81.

<sup>3)</sup> Laurent, *Droit civil international*, VII, 291.

datoria unui corp cert să nu poată fi compensată cu datoria unui lucru de gen (art. 1145). Acest text (1570) ar fi trebuit deci să fie eliminat din codul nostru, după cum el a fost eliminat în, codul italian, în codul olandez și în alte legiuri străine. Legiuitorul nostru însă, departe de a-l elimina, l'a tradus așa cum se găsește în codul francez, și dacă dreptul de retenție se vede consacrat în materie de comodat, aceasta se datorește numai unei greșeli de tipar, căci particula *nu* figurează în manuscrisul original, care este investit cu iscălitura domnească a lui vodă Cuza, și care se găsește în arhiva Ministerului justiției, manuscris pe care l'am consultat de mai multe ori când aveam onoarea de a fi secretarul general al aceluși Minister <sup>1)</sup>.

Ne am ocupat până acum de prima obligațiune, pe care proprietarul sau stăpânul o are către gerant.

II. A doua obligație a stăpânului a cărui afaceri au fost bine administrate, consistă în îndeplinirea obligațiilor contractate în numele său de către gerant către cei de al treile. Gerantul care contractează cu alții, în numele proprietarului, de ex., cu un architect sau un antreprenor pentru reparațiile urgente ce urmează a se face imobilului acestui din urmă, nu se obligă, în adevăr, pe sine, ci obligă pe acest din urmă, întocmai ca și mandatarul (art. 1546). Terțiul creditor va avea deci acțiune în contra stăpânului, car nu în contra gerantului <sup>2)</sup>.

Indeplinirea de către proprietar a oblig. contractate de gerant.

<sup>1)</sup> Veți tratatul nostru în limba franceză, p. 311, nota 1.

<sup>2)</sup> Baudry, II, 1337. Mourlon, II, 1666. Demolombe, XXXI, 192. Laurent, XX, 332. T. Huc, VIII, 382.—Dacă gerantul s'a obligat personal, fără a dice că lucra în numele altuia, cel de al treile va avea necontestat o acțiune directă și personală în contra lui. Demolombe, XXXI, 196. Laurent, XX, 332. Mourlon, II, 1666.

Cel de al treile care a contractat direct și personal cu gerantul, are el însă o acțiune în contra stăpânului, și ce acțiune anume? Chestiunea este controversată: După unii, cel de al treile ar avea în contra proprietarului, ca și în contra gerantului, o acțiune directă și personală (art. 1546). Marcadé, V, art. 1375, No. 2. Demante, V, 354 bis V. După alții însă, și această opinie ne se pare mult mai juridică, cel de al treile nu va avea contra proprietarului o acțiune directă și personală, ci acțiunea pe care gerantul o are contra proprietarului pentru a fi indemnizat de contractele încheiate în numele său personal (art. 991), acțiune

Casul în care terțiul a contractat direct și personal cu gerantul. Acțiunea terțiului în contra stăpânului. Controversă.

Casul în care gerantul s'a obligat personal către terțiu.

III. In fine, de câte ori gerantul s'ar fi obligat *personal* către terții, ear nu în numele stăpânului, acesta este dator al indemnisa, adică al libera de obligațiunea sa, aducând chitanța creditorului, sau făcând pe creditor să'l primească pe dânsul, adică pe stăpân, ca debitor în locul gerantului (art. 991) <sup>1)</sup>.

In asemenea caz, gerantul va avea o acțiune în contra stăpânului, ear cei de al treile vor avea o acțiune directă și personală contra gerantului cu care au contractat personal.

### Despre ratificarea gestiunei de afaceri (art. 1546).

A ratifica, *ratum habere* (L. 9, Dig., 3, 5 și L. 60, Dig., 50, 17), însemnează a aproba un act la care cine-va n'a luat parte <sup>2)</sup>. Ratificarea (*ratihabitio*) este deci primirea și aprobarea de către proprietar a faptelor sevêrșite de gerant.

Mai multe legislațiuni străine prevêd că ratificarea gestiunei de către proprietarul lucrului echivalează cu un adevărat mandat <sup>3)</sup>: „*Ratihabitio mandato comparatur*“ <sup>4)</sup>.

Acest principiu este aplicabil și la noi, pentru că cea ce legea ȳice în privința mandatarului care ar fi întrecut limitele mandatului său (art. 1546), este aplicabil și la gestiunea de afaceri: „*Si quis ratum habuerit quod gestum est, obstringitur mandati actione*“ <sup>5)</sup>.

ne pe care cel de al treile o va exercita în numele gerantului, în baza art. 974. Murlon, II, 1666. Laurent, XX, 332. Demolombe, XXXI, 198 urm. Larombière, V, art. 1375, No. 5. Cpr. Gr. Pêucescu, II, 127, 128.

<sup>1)</sup> Cpr. Pothier, *op. cit.*, V, 228. Baudry, II, 1337. Demolombe, XXXI, 197. Laurent, XX, 332.

<sup>2)</sup> Cpr. art. 1096, § 2, 1546, § 2. — In art. 1167 și 1190, expresiunea *ratificare* este luată în sensul de *confirmare*, adică de întărire a unei obligațiuni anulabile. În ambele cazuri, ratificarea consistă în aprobarea unui fapt, însă în casurile art. 1096 și 1546 se aprobă faptul altuia, pe când în casurile art. 1167 și 1190 se aprobă faptul său propriu prin renunțarea la acțiunea în anulare. Cpr. Pêucescu, II, 152. Demolombe, XXXI, 205.

<sup>3)</sup> Cpr. art. 1892 C. spaniol din 1889; art. 474 C. federal al obligațiilor din Elveția (L. din 14 iunie 1881), etc.

<sup>4)</sup> L. 12, § 4, Dig., 46, 3, *De solut. et liberationibus*.

<sup>5)</sup> L. 60, Dig., 50, 17, *De diversis regulis juris antiqui*.

Ratificarea proprietarului este însă în genere lipsită de interes de câte ori gerantul se găsește în condițiunile de a putea exercita acțiunea *negotiorum gestorum*; căci, în asemenea caz, și în urma ratificării, el va avea acțiunea care se naște din gestiunea de afaceri, această acțiune rămânând ceea ce era și mai înainte ... „*Erit igitur, et post ratihabitionem, negotiorum gestorum actio*“<sup>1)</sup>.

Singurul efect pe care l'ar produce, în asemenea caz, ratificarea ar fi ca art. 1550 de la mandat să poată fi aplicat gerantului, adecă ca dobânda legală să curgă în folosul acestuia *ipso jure* din ziua plăților probate, ear nu din ziua cererei în judecată, conform art. 1088<sup>2)</sup>.

Dar dacă ratificarea este aproape lipsită de efecte de câte ori gerantul are exercițiul acțiunii *negotiorum gestorum*, ea va fi utilă, din contra, de câte ori el nu o va avea, precum ar fi, de ex., în cazul în care cine-va din eroare ar fi gerat afacerile altuia, creșdând că gerează pe ale sale.

Ratificarea va avea de efect, în asemenea caz, schimbarea acțiunii *de in rem verso*, pe care necontestat o are gerantul (*suprà*, p. 316, 317), în acțiunea *mandati contraria*<sup>3)</sup>.

Ratificarea, ca ori ce manifestare a consimțământului, poate să fie expresă sau tacită (art. 1546)<sup>4)</sup>. „Poate cineva, dice art. 1154 din codul Calimach (863 C. austriac),

Ratificarea poate fi expresă sau tacită.

<sup>1)</sup> L. 9, *in fine*. Dig., 3, 5. Cpr. L. 6, § 9 și 10, Dig., *eod. tit.*; L. 20, § 1, Dig., 17, 1, *Mandati, vel contra*, dice de asemenea: „*Nam mandati actio non potest competere cum non antecesserit mandatum*“. Cpr. Larombière, V, art. 1375, No. 12. Demolombe, XXXI, 208.

<sup>2)</sup> Cpr. Demolombe XXXI, 209. Larombière, V, art. 1375, No. 21. Pêucescu, II, 160, *in fine*. Cât pentru cazul în care n'ar exista ratificare, am vedut, cu toată controversa ce există asupra acestui punct, că dispoziția excepțională a art. 1550 nu se aplică gerantului și că, în regulă generală, el nu are dreptul la dobândă de cât din ziua cererei în judecată, conform art. 1088. Veși *suprà*, p. 333 și 340.

<sup>3)</sup> Cpr. Demolombe, XXXI, 211. Pêucescu, II, 161. Larombière, V, art. 1375, No. 13. T. Huc, VIII, 385.

<sup>4)</sup> „Considerând, dice Curtea de casație din Francia, că ratificarea unei obligațiuni contractate de o a treia persoană fără mandat nu este supusă vre unei anume forme; tot ce se cere este ca ea să resulte din un fapt sau din un act care să arăte o voință neîndoelnică de a aproba obligația contractată fără mandat.“ D. P., 73. 1. 413. Cpr. Demolombe, XXXI, 212. Pêucescu, II, 154.



să arăte a sa voință nu numai prin cuvinte și semne de obște primite, *ci și prin tăcere*, cu acest fel de fapte, care luându-se în bagare de samă cu deamăruntul toate împrejurările, nu lasă nici un cuvânt întemeiat pentru îndoială<sup>1</sup>.

Capacitatea proprietarului când ratifică gestiunea.

Ratificarea fiind o manifestare a consimțământului, se înțelege că proprietarul sau stăpânul trebuie să fie capabil de a consimți în momentul când ratifică<sup>1</sup>). Nu se cere însă ca și gerantul să fie capabil în acest moment, nici să consimtă, pentru că ratificarea este un act unilateral al voinței proprietarului. (Demolombe, XXXI, 213).

Aceste principii generale fiind expuse, să vedem acum care sunt efectele ratificării stăpânului.

Efectele ratificării între gerant și proprietar.

Și mai înainte de toate, în cât privește efectele ratificării între părți, nu mai rămâne îndoială că gerantul este presupus a fi avut de la proprietar un mandat *ut ex tunc*, adecă cu efect retroactiv încă din ziua începerii gestiunii... „*Dicendum est, hoc ipsum quod ratum habet, voluisse eum retro recurrere ratihabitionem*“ (L. 16, § 1, Dig., 20, 1)<sup>2</sup>).

Efectele ratificării în privința celor de al treile. Controversă.

Cât pentru efectul ratificării în privința celor de al treile, chestiunea este controversată. Fostul și regretatul nostru profesor de la facultatea din Paris, Labbé, întemeinduse pe mai multe texte din dreptul roman<sup>3</sup>), într'o disertațiune însemnată, s'a încercat să dovedească că ratificarea își produce, cel puțin în regulă generală, efectele sale retroactive și în privința celor de al treile<sup>4</sup>).

<sup>1</sup>) Cpr. Cas. rom. S-a 1, Bulet. 1891, p. 300. Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 385.—Astfel, un comerciant declarat în stare de faliment n'ar putea să ratifice, în urma datei încetării plăților, actele prin care s'ar îmbunătăți pozițiunea unora din creditorii în detrimentul celorlalți, pentru că el nu poate consimți asemenea acte (art. 720 C. com.). Cpr. Păucescu, II, 155. Troplong, *Mandat*, 92. Demolombe, XXXI, 225.

<sup>2</sup>) Vezi Demolombe, XXXI, 217. T. Huc, VIII, 385. Troplong, *Mandat*, No. 131, p. 128 și 617, p. 577. Păucescu, II, 158. Pand. fr., *v<sup>o</sup> cit.*, 403 urm. Cpr. L. 60, Dig., 50, 17, *De regulis juris*, etc. și L. 16, § 1, Dig., 20 1, *De pign. et hypothecis*. — Tot astfel, în casurile art. 1167 și 1190, contractul viciat își va produce efectele sale, prin ratificare, ca și cum ar fi fost valabil încă de la început. Cpr. Păucescu, II, 159. Vezi *infra*, explic. acestor texte.

<sup>3</sup>) L. 24, Dig., 3, 5, *De negotiis gestis*; — L. 16, § 1, Dig., 20, 1, *De pign. et hypothecis*; — L. 56, § 1, Dig., 5, 1, *De iudiciis*; — L. 25, Cod., 5, 16, *De don. inter virum et uxorem*, etc.

<sup>4</sup>) Labbé, *Dissert. sur les effets de la ratif. des actes d'un gerant d'affaires*.

Păreră generală este însă că ratificarea nu poate să vatăme pe cei de al treile, care ar fi dobândit drepturi asupra lucrului în privința căruia ratificarea a avut loc <sup>1)</sup>. Astfel, dacă gerantul a vândut sau ipotecat <sup>2)</sup> un imobil al stăpânului, și apoi acesta, în necunoștința unor asemenea contracte, a vândut sau ipotecat și el același imobil unei alte

- <sup>1)</sup> Această soluție este formal admisă de legiuitor în privința confirmării sau ratificării unui act viciat: „Confirmarea, ratificarea sau esecutiunea voluntară, în forma și în epoca determinată de lege, ȳice art. 1167, § 2, ține loc de renunțare în privința mijloacelor și excepțiunelor ce puteau fi opuse acestui act, fără a se vatăma drepturile persoanelor de al treile“. Cpr. Baudry, II, 1250. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, VIII, 199 urm. Veđi și *infra*, explic. acestui text. Art. 1167,  
§ 2.
- <sup>2)</sup> Aceasta ar lăsa a se presupune că ipoteca poate fi constituită de un gerant de afaceri, ceea ce este foarte îndoel-afaceri poate el constitui o ipotecă în numele stăpânului? Gerantul de  
afaceri poate  
el constitui  
o ipotecă în  
numele stă-  
pânului?  
Controversă.
- <sup>2)</sup> Aceasta ar lăsa a se presupune că ipoteca poate fi constituită de un gerant de afaceri, ceea ce este foarte îndoel-afaceri poate el constitui o ipotecă în numele stăpânului? Gerantul de  
afaceri poate  
el constitui  
o ipotecă în  
numele stă-  
pânului?  
Controversă.
- nic, pentru că ipoteca fiind un contract solemn, ea nu poate fi constituită în numele altuia, după cum prevede anume legea belgiană din 16 dechembrie 1851 (art. 76, § 2), de cât în baza unui mandat autentic. Veđi în acest sens, Cas. rom. și C. Focșani, Bulet. S-a I, anul 1881, p. 238. Bulet. 1883, p. 795; Bulet. 1885, p. 36. *Dreptul* din 1886, No. 50. Cpr. Pand. fr., *Gestion d'affaires*, 182 și autoritățile citate acolo.—Sub codul Caragea însă, un simplu mandat legalizat de o autoritate administrativă sau polițienească era suficient. (Tribun. Râmnic-Vâlcea, I. Călinescu făcând funcținne de președ. *Curierul judiciar* din 1896, No. 18).
- Curtea din Focșani și din București au decis că mandatarul creditorului ar putea fi investit numai de un mandat legalizat, autenticitatea nefiind cerută de cât din partea debitorului (*Dreptul* din 1883, No. 34 și din 1889, No. 49. Cpr. Duranton, XIX, 357 bis. Troplong, *Hypoth.*, II, 510), soluție care ne se pare inadmisibilă, pentru că ipoteca fiind un contract solemn, toate părțile contractante, atât debitorul cât și creditorul, trebuie să consimtă în forma autentică. Cpr. Cas. fr. D. P., 90. 1. 105. D. P., 87. 1. 222. Baudry, III, 1320. Thiry, IV, 504. Laurent, XXX, 447, etc. Veđi și tr. nostru în limba franceză, p. 457, nota 1.—În cât privește celelalte casuri în care se cere o procură autentică, veđi acelaș tratat, p. 90, nota 1, p. 292, nota 1, p. 461, nota 1, etc. Sunt, ce e dreptul, autori care, cu toate că recunosc necesitatea unei procuri autentice pentru constituirea unei ipoteci convenționale, totuși admit constituirea ei din partea unui gerant de afaceri (P. Pont, *Privil. et Hypoth.*, 470 și 657. Cpr. Cas. fr., D. P., 76. 1. 97); însă aceasta constituie o contradicție flagrantă, după cum cu drept cuvânt observă Demolombe (XXXI, 224).

persoane, ratificarea primei vîndări sau primei ipotecii nu va vatama drepturile dobîndite direct de la proprietar de cîtră al doile cumpărător sau creditor ipotecar.

Asigurarea  
de cîtră ge-  
rant a unui  
imobil a  
stăpînului.  
Controversă.

De asemenea, dacă gerantul a asigurat un imobil al stăpînului <sup>1)</sup>, și dacă imobilul a perit înaintea ratificării contractului de asigurare, ratificarea gestiunii făcută de proprietar în urma sinistrului, nu va produce efect retro-activ contra companiei de asigurare <sup>2)</sup>.

### Deosebire între mandat și gestiunea de afaceri.

Am vîdut în explicațiunile de mai sus, că multe din regulile de la mandat se aplică și la gestiunea de afaceri. Intre contractul de mandat și quasi-contractul de gestiune de afaceri există însă mai multe deosebiri, din care vom semnala numai cele mai de căpitenie.

1<sup>o</sup> Mandatul este un contract, pe cînd gestiunea de afaceri este un quasi-contract ;

2<sup>o</sup> Mandatarul, care a făcut ceea ce era însărcinat a face, are drept la cheltueele făcute de dînsul, chiar cînd ele n'ar fi adus nici un folos mandantului (art. 1548), pe cînd gerantul de afaceri n'are drept de cît la cheltueele utile pentru stăpîn, adecă, la acele ce interesul stăpînului cerea să fie făcute (art. 991) ;

3<sup>o</sup> Mandatarul nu este obligat a termina lucrul început la moartea mandantului de cît dacă există pericol în întîrziere (art. 1539), pe cînd gerantul este obligat, cu toate că stăpînul ar fi murit înaintea sevîșirei afacerii, să continue gestiunea pînă ce moștenitorul va lua direcțiunea ei (art. 988), și aceasta chiar dacă n'ar fi pericol în întîrziere. Legea este mai severă în privința gerantului, pentru că el este acela care a luat inițiativa

<sup>1)</sup> Asigurarea făcută de un gerant de afaceri în numele proprietarului este deci validă. Demolombe, XXXI, 227. Péu-cescu, II, 156. Veđi și *supră*, p. 313, nota 2. — Veđi însă Troplong (*Mandat*, 562, 620), după care asigurarea nu s'ar putea face de cît în baza unui mandat expres sau virtual, sau în baza unei ratificări, dacă n'a existat mandat.

<sup>2)</sup> Veđi în acest din urmă sens, T. Huc, VIII, 385. Demolombe, XXXI, 218 urm. Larombière, V, art. 1375, No. 13. Péu-cescu, II, 164 urm. Troplong, *Mandat*, 620. Cpr. Cas. fr., D. P., 76. 1. 97 și nota lui E. Garsonnet, astăzi decan al facultă-ței juridice din Paris.

gestiunei, pe când mandatarul n'a făcut de cât să asculte de rugămintea mandantului.

4<sup>o</sup> De câte ori mai multe persoane au numit un mandatar pentru o afacere comună, fie care din ele răspunde solidar de toate efectele mandatului (art. 1551). Această dispoziție, ca și cea a art. 1003 fiind derogatorie la dreptul comun, nu se aplică la cazul în care o gestiune ar fi fost întreprinsă pentru o afacere comună mai multor persoane. În asemenea caz, fie-care stăpân va fi obligat cătră gerant numai pentru partea sa, după cum fie-care gerant va răspunde numai de gestiunea sa. (Vezi *suprà*, p. 329).

5<sup>o</sup> Mandantele trebuie să plătească mandatarului dobânda sumelor anticipate, socotită din ziua plăților probate (art. 1550), pe când dobânda sumelor cheltuite de gerant nu se va datori de stăpân, cel puțin după părerea noastră, de cât din ziua cererii în judecată, conform dreptului comun (art. 1088). Vezi *suprà*, p. 333 și 340.

6<sup>o</sup> Dovada mandatului se face după dreptul comun (art. 1533)<sup>1</sup>), pe când gestiunea de afaceri se va putea proba prin marturi și presupțiuni, de câte ori reclamanțul a fost în imposibilitate de ași procura o dovadă scrisă (art. 1198)<sup>2</sup>).

7<sup>o</sup> În genere, responsabilitatea gerantului este mai mare de cât cea a mandatarului, pentru că, de câte ori gerantul s'a amestecat în trebile altuia, fără nici o necesitate sau competență specială, el va răspunde de ori ce greșală sau neglijență ce ar fi comis un bun părinte de familie (art. 989, 1080, § 1)<sup>3</sup>), pe când mandatarul nesalariat răspunde numai de *culpa levis in concreto* (art. 1540,

<sup>1</sup>) Vezi *suprà*, p. 319 *ad, notam*.

<sup>2</sup>) Laurent, XIX, 549 și XX, 313. T. Huc, VIII, 377. Demolombe, XXX, 15, 152; XXXI, No. 57, p. 57; No. 159 și 239. Larombière, V, art. 1348, No. 9. Duranton, XIII, 356. Massé-Vergé, IV, § 622, p. 7, nota 10, *in fine*. Troplong, *Mandat*, 147. Demante, V, 322 bis I. Péucescu, II, 121. Pand. fr., t. IV, *Gestion d'affaires*, 290 urm., 345. Cpr. Cas. fr. și C. Bordeaux, D. P., 45. 1. 186 și D. P., 54. 2. 113. D. P., 57. 5. 287, No. 19. Vezi și *suprà*, p. 331, nota 4.

<sup>3</sup>) Vezi *suprà*, p. 328.—Dacă însă, fără intervenția gerantului, afacerea s'ar fi putut compromite, el răspunde numai de dol (art. 990). Vezi *suprà*, p. 327 urm.

§ 2), ear acel salariat, de *culpa levis in abstracto* (art. 1540, § 1) <sup>1)</sup>. Asupra acestui punct nu există controversă.

8<sup>o</sup> Gestiunea de afaceri este *prin esența sa* gratuită, după cum prevede anume art. 1394 din C. olandez, ceea ce însemnează că gerantul nu va avea nici într'un caz drept la un onorariu <sup>2)</sup>, pe când mandatul este gratuit numai *prin natura sa* (art. 1534 C. C., 374 C. com.); de unde și consecința că un avocat, un arhitect și, în genere, toți acei a căror profesiune consistă în a se însărcina cu afacerile altuia, nu vor lucra în mod gratuit de cât în caz de a se fi stipulat gratuitatea, ear în caz contrar, vor avea drept la un onorariu, carele, în lipsă de convenție, se va hotărî de justiție (art. 386 C. com.) <sup>3)</sup>, soluțiune inaplicabilă la gestiunea de afaceri.

În afară de aceste deosebiri, gestiunea de afaceri face să se nască între gerant și stăpânul afacerii, raporturi de natura acelor care există între mandatar și mandante.

#### Despre acțiunea de in rem verso <sup>4)</sup>.—Deosebire între această acțiune și acțiunea negotiorum gestorum.

La Romani, acțiunea *de in rem verso* se dădea contra persoanelor care trăsesse un folos personal din actele făcute de acei ce se aflau sub puterea lor. Astfel, de câte ori un sclav sau un fiu de familie trata cu o a treia persoană, fără voința stăpânului sau tatălui (*sine voluntate domini vel patris*), și contractul aducea un folos personal

Dreptul  
roman.

- 1) Laurent, XVI, 224, 225 și XXVII, 475. Veți și *suprà*, p. 326, 327 urm.
- 2) Veți *suprà*, p. 335, text și nota 1, unde se arată controversa.
- 3) Veți *suprà*, p. 158, nota 5, și la autoritățile citate acolo, *adde*, Demolombe, XXXI, 174. Paul Pont, *Petits contrats*, VIII, 884. Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 218. Péucescu, II, 135, etc. În puterea acestor principii, Curtea noastră supremă, curmând o chestiune foarte controversată, și anume cea de a se ști dacă pețitorii sau starostii (*proveneta*) sunt în drept de a cere o resplată pentru ostenelele lor, a decis că, în lipsa unei anume stipulațiuni de gratuitate, justiția apreciază suma care le se cuvine. Veți considerentele acestei însemnate decisiuni reproduse *suprà*, p. 143, *ad notam*.
- 4) *Versio in rem* însemnează folosul adus lucrului, adică patrimoniului; ear acțiunea *de in rem verso* este cea relativă la folosul adus lucrului sau patrimoniului. Cpr. Boissonade, *op. cit.*, II, p. 249, nota c.

stăpânului sau părintelui de familie, de atâte ori pretorul, întemeinduse pe echitate, dădea celui de al treile o acțiune contra acestor din urmă, ca și cum s'ar fi contractat cu dânsul, *quasi cum ipsis potius contractum videatur* (L. 1, Pr., Dig. 15, 3), până la concurența folosului adus patrimoniului lor<sup>1)</sup>, *quatenus locupletiori facti sunt*.

Acțiunea *de in rem verso* nu mai are acest înțeles în dreptul modern, căci nu mai e vorba astăzi de obligațiuni contractate de o persoană aflătoare sub puterea alteia, ci pur și simplu de micșorarea patrimoniului unuia în detrimentul altuia și de restituirea folosului realizat fără nici o cauză legitimă<sup>2)</sup>.

Legiuitorul actual nu vorbește nicăiri în termeni expresi de acțiunea *de in rem verso*, însă codul cuprinde mai multe aplicațiuni a principiului că nimene nu se poate îmbogăți în detrimentul altuia<sup>3)</sup>, ceea ce dovedește că acțiunea *de in rem verso* există și astăzi<sup>4)</sup>.

Această acțiune, pe care unii pe nedrept o consideră ca o acțiune auxiliară a acțiunii *negotiorum gestorum*<sup>5)</sup>, se întemeiează deci pe principiul de drept vecinic și nestrămutat că nimene nu poate să se înavuțească în detrimentul altuia<sup>6)</sup>, și ca atare, ea trebuie să se acorde de juss

1) Cpr. Gaius, IV, 73 și Instit. Justin. 4, 7, *Quod cum eo, qui in aliena potestate est, negotium gestum esse dicitur*, § 4. Veđi și Dig., 15, 3, *De in rem verso*.

2) Este de observat că această acțiune nu isvorește din contract, quasi-contract, delict sau quasi-delict, ci din principiul de echitate că nimene nu se poate înavuți în detrimentul altuia. Cpr. Aubry et Rau, VI, § 578, p. 246. Veđi, în privința acțiunii *de in rem verso*, în dreptul actual, Laurent, XX, 333 urm. Demolombe, XXXI, 48, 49. Molitor, II, 777. Mourlon, II, 1668. Baudry, II, 1339 bis. Larombière, V, art. 1375, No. 14 urm. Fuzier-Herman, C. civ., art. 1375, No. 62 urm. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, VI, 29 urm. Păucescu, II, 138 urm. Cpr. Cas. fr., D. P., 92. 1. 596. Trib. Darmstadt și C. București, D. P., 97. 2. 332 și *Curierul judiciar* din 1897, No. 32.

3) Veđi, de ex : art. 484, 493, 494, 508, 509, 533, 766, 991, 993, § 2 (veđi *infra*, p. 367), 997, 1098, 1164, 1377, 1522, 1598 C. C.; art. 109 C. com., etc.

4) Veđi autorii citați, *suprà*, în nota 2.

5) Veđi Demolombe, XXXI, 49. Cpr. Laurent, XX, 337.

6) „*Jure naturæ æquum est neminem cum alterius detrimento et injuria fieri locupletiorum*“. L. 206, Dig., 50. 17 și L. 14, Dig., 12, 6, *De conditione indebiti*.

țiție de câte ori acela a cărui patrimoniu a fost micșorat nu are altă acțiune pentru a se despăgubi de la acela a cărui patrimoniu a fost îmbogățit: „Considerând, dice Curtea de casație din Franția, că acțiunea *de in rem verso* derivând din principiul de echitate care oprește de a se înavuți în detrimentul altuia, și nefiind reglementată prin nici un text din legile noastre, exercițiul ei nu este supus nici unei condițiuni determinate; că este de ajuns, pentru ca ea să fie admisibilă, ca reclamantul să susție și să ofere de a stabili existența unui folos ce prin un sacrificiū sau un fapt personal al său ar fi adus aceluia contra căruia reclamă ..., etc.“<sup>1)</sup>

Echitatea firească, dreptul natural, eată deci baza acțiunii *de in rem verso*<sup>2)</sup>.

Acțiunea *de in rem verso* fiind o acțiune în restituire, nu poate să aibă de obiect de cât paguba suferită. Pe de altă parte, ea nu se dă de cât în măsura înavuțirii aceluia în contra căruia ea se exercită, căci echitatea este satisfăcută îndată ce acest din urmă restituie suma cu care el s'a înavuțit, *quatenus locupletior factus est*.

Pentru a se decide dacă cine-va s'a înavuțit sau nu pe nedrept, se va avea în vedere momentul în care acțiunea este introdusă; de unde rezultă că dacă, în acest mo-

1) Vedi D. P. 92. 1. 596 și D. P., 97. 2. 332. Cpr. Baudry, II, 1339 bis. Aubry et Rau, VI, § 578, p. 246, 247. Péculescu, II, 144 urm., care combate foarte bine teoria lui Demolombe și a lui Laurent.—Camera reclamațiilor a Curței de casație din Franția a pus în principiu că acțiunea *de in rem verso* nu poate fi admisă de câte ori nu există nici contract nici quasi-contract, nici macar un fapt de natură a produce între părți o legătură oare-care de drept. D. P., 89. 1. 393.

Art. 9 și 10  
C. Calimach.

2) Art. 9 din codul Calimach (7 C. austriac) pune în principiu că, la caz de tăcere a legii, judecătorii pot să aplice un text la casurile neprevăzute când există analogie, pentru că este cu neputință ca legea să prevadă toate casurile, *quia non possunt omnes articuli singillatim aut legibus, aut senatusconsultis comprehendere* (L. 12, Dig., 1, 3, *De legibus*); și apoi, prin art. 10 (7 *in fine*, C. austriac), se permite judecătorului de a recurge la dreptul natural: „De vor lipsi și mijloacele aceste ce prin paragraful de sus s'au arătat, atunce se cercetează pricina cu cersută scumpătate și luare aminte întru toate împrejurările, și apoi se hotărește după principiile dreptului firese“. Ei bine, acțiunea *de in rem verso* se întemeiază tocmai pe principiile dreptului firese sau natural.

ment, înavușirea care ar fi existat înainte, ar fi încetat de a mai avea ființă prin caz fortuit, acțiunea *de in rem verso* nu va fi primită.

Din acest punct de vedere, acțiunea *de in rem verso* se deosebește deci de acțiunea *negotiorum gestorum*, prin aceea că îndată ce gestiunea a fost *ab initio* utilă, gerantul are drept la toate cheltuețele făcute de dânsul, chiar dacă această utilitate ar fi dispărut în urmă (art. 991). Vezi *suprà*, p. 336, 337.

O altă deosebire care există între aceste două acțiuni, este următoarea: Acțiunea *negotiorum gestorum* presupune o gestiune utilă încă de la început, pe când acțiunea *de in rem verso* poate să aibă loc independent de ori ce amestec în trebile altuia.

În fine, cheltuețele făcute de acela căruia aparține acțiunea *de in rem verso* nu produc nici o dată dobândă de drept, pe când, în cât privește cheltuețele făcute de gerant, gestiunea este controversată, din cauză că unii aplică și la gestiunea de afaceri dispoziția excepțională a art. 1550 de la mandat<sup>1)</sup>.

În cât privește casurile în care acțiunea *de in rem verso* există în materie de gestiune de afaceri, vezi *suprà*, p. 308, 309, 316, 317, 321, 323 urm., etc.

### Dificultățile la care gestiunea de afaceri poate să deie loc în dreptul internațional.

Se poate întâmpla ca quasi-contractul de gestiune de afaceri să se fi format și să fie menit ași produce efectele sale în altă țară de cât în acea la care aparțin părțile; și în asemenea caz, naște întrebarea: care este legea după care se vor aprecia condițiile intrinseci de validitate și efectele acestui quasi-contract?

Întâi șîntâi, în cât privește capacitatea gerantului, ea va fi cărmuită în principiu de legea sa personală, care va decide dacă el era capabil de a se obliga, dacă, fiind

Capacitatea  
gerantului.  
Statut personal.

<sup>1)</sup> Vezi *suprà*, p. 333, 340 și 349. Cpr. asupra deosebirilor ce există între aceste două acțiuni, Baudry, II, 1339 bis, *in fine*. Demolombe, XXXI, 48. Laurent, XX, 340. Mourlon, II, 1668. Aubry et Rau, VI, § 578, p. 247. Larombière, V, art. 1375, No. 15.



vorba de o femeie măritată, ea avea sau nu nevoie de autorizarea barbatului, etc.

Este, în adevăr, aproape generalmente admis, de și chestiunea este controversată, și de și art. 2 din codul civil nu se ocupă de cât de Români aflători în străinătate, că străinii ce se găsesc pe teritoriul nostru, sunt supuși în cât privește capacitatea lor, legilor națiunii lor respective, aceasta fiind o reciprocitate logică întemeiată pe dreptul internațional: „Starea și capacitatea unei persoane, dice o rezoluțiune votată de institutul de drept internațional la Oxford, în anul 1880, sunt cârmuite de legile la care ea aparține prin naționalitatea sa“<sup>1)</sup>.

1) Veđi Asser et Rivier, *op. cit.* mai la vale, p. 53, *ad notam*. Veđi și t. I a lucrării noastre, partea I, p. 79, text și nota 1, și la autoritățile citate acolo, *adde*, A. G. Heffter (profesor la universitatea din Berlin), *Das europaeische Völkerrecht der Gegenwart*, § 38, p. 78 a traducerei I. Bergson. Mommsen, *Archiv für civilistische Praxis*, tom. 61, pag. 152 urm. Bar, *Rechts encyclopédie* (a lui Holtzendorff), p. 686 urm. Mancini, *Della nazionalità come fondamento del diritto delle genti* (1851). Esperson, *Il principio di nazionalità applicato alle relazioni civili internazionali* (Pavia, 1868). P. Fiore, *Diritto internazionale privato și Delle aggregazioni legittime secondo il diritto internazionale. Esame critico del principio di nazionalità* (Turino, 1879). Asser et Rivier, *Schets van het internationaal Privaatrecht*, p. 45 urm. a traducerei G. E. Schina. Laurent, *Dr. international*, II, 45 urm. E. Acollas, *Manuel de Dr. civil*, III, p. 950. N. Basilescu, *Du conflit des lois en matière de successions* (thesă p. doctorat, Paris, 1884). Pand. fr., t. III, v<sup>o</sup> *Adoption*, 725 urm și t. IV, v<sup>o</sup> *Gestion d'affaires*, 433 urm. Despagnet, *Pr. de droit international*, 298. Vincent et Pénaud, *Dictionn. de dr. intern. privé*, v<sup>o</sup> *État et Capacité*, 12. Louis Durand, *Droit internat.* (Paris, 1884), p. 235 urm., § 119 urm. A. Weiss, *Tr. élém. de dr. internat. privé* (Paris, 1890), p. 273 urm. etc. etc. Acest din urmă autor arată foarte bine cele trei sisteme, care s'au propus în această privință, pe care le am aratat și noi în t. 1, p. 78 urm.

Drept străin.

Aceiaș controversă care s'a produs în Franca, există și în alte țări, de ex: în Rusia, în Olanda, în Austria, etc. Veđi t. I a lucrării noastre, p. 78, nota 1. Sunt însă legislațiuni care curmă controversa în sensul personalității statutului. Veđi de ex. art. 6 și 8 C. italian (disp. preliminare). Art. 10 din legea federală de la 22 iunie 1881, asupra capacității civile, prevede de asemenea că „capacitatea civilă a străinilor se determină de legea țării căreia ei aparțin. Cu toate aceste, străinul care ar avea capacitatea

Legile de statut personal urmăresc deci pe străin în România, cu restricțiunea însă ca ele să nu fie contrare legilor de ordine publică și bunelor moravuri ale țării noastre <sup>1)</sup>.

civilă după legea elvețiană, se obligă în mod valid prin angajamentele ce el ar contracta în Svițera, chiar dacă n'ar avea această capacitate după legea țării sale“. Art. 822 din codul obligațiilor de la 14 iunie 1881 mai repetă încă o dată aceeași dispozițiune în privința capacității de a se obliga prin poliță sau cambie (*Wechsel, cambiale*), dispoziție care există și în § 84 al legii generale germane asupra cambiilor (*Allgemeine deutsche Wechsel-Ordnung*), etc. Vezi și textele din legea germană pentru aplicarea noului cod civil din 18 aug. 1896, citate *infra*, în nota următoare. Pentru mai multe detalii, a se vedea lucrarea noastră, t. 1, *loco supra cit.*

- <sup>1)</sup> Cpr. Tribun. Covurlui, 1 mai 1897 (G. V. Buzdugan făcând funcțiunea de președ.). *Curierul judiciar* din 1897, No. 23. Cpr. Asser et Rivier, *op. cit.*, 25, p. 58 a trad. Schina și art. 12 din codul italian (disp. prelim.). Vezi autoritățile citate în t. I a lucrării noastre, p. 79, nota 2 și Laurent, *Dr. international*, II, 52 și 185 urm.—Art. 21 din legea germană pentru introducerea noului cod civil, promulgată la 18 aug. 1896, prevede anume că o lege străină nu este aplicabilă în Germania întru cât aplicarea ei ar fi contrară bunelor moravuri sau scopului urmărit de o lege germană. „Nici într'un caz, dăce rezoluția votată de institutul de drept internațional din Oxford, în anul 1880, legile unui Stat nu vor putea dobândi recunoaștere și efecte pe teritoriul unui alt Stat, dacă sunt în opoziție cu dreptul public sau cu ordinea publică“. V. Asser et Rivier, *op. cit.*, p. 59, *ad notam*. Astfel, de și codul austriac permite cercetarea paternității (art. 163), totuși un austriac n'ar putea să dovedească paternitatea naturală în România, pentru că leginitorul nostru, ca și acel francez, oprește cercetarea paternității din considerațiuni de ordine publică (art. 307). C. din București și Cas. rom., afacere în care am luat noi înșine parte ca avocat, dimpreună cu alți distinși colegi ai baroului bucureștean, precum D.D. B. M. Missir, T. Maiorescu, Tache Giani, M. Korne, Protopopescu Pache, etc. Vezi *Dreptul* din 1893, No. 11 și din 1894, No. 4. *Idem*. *Curierul judiciar* din 1893, No. 40 și din 1894, No. 2. Cpr. și C. Paris. D. P., 67. 2. 41. Vezi și autoritățile citate în t. I a lucrării noastre, partea II, p. 314, nota 2.—*Contrà*. Laurent, *Dr. internat.*, V, 263.

Tot pentru aceleași motive, trebuie să decidem că nu s'ar putea aduce la îndeplinire în țara noastră o hotărîre

Curtea din Galați a mai admis încă o excepție, punând în principiu că, de și legile relative la capacitate urmăresc pe străini ori unde s'ar afla, această regulă nu poate însă fi invocată de străini, de câte ori ei aflându-se în țară străină, contractează cu un pământean, fără a și arata starea lor civilă, inducând astfel în eroare asupra capacității lor pe ceealaltă parte contractantă, care fiind în țara sa, nu este ținută a cunoaște de cât legile țării sale <sup>1)</sup>).

Păreră lui Merlin și a lui Savigny <sup>2)</sup>, admisă altă dată în dreptul vechiului francez, admisă și astăzi în unele legislațiuni străine, de exemplu, în Anglia, în America de nord, în Germania <sup>3)</sup>, cel puțin până la aplicarea noului

străină care ar admite constrângerea corporală contra debitorului (cpr. L. constr. corporale din 12 sept. 1864 neabrogată, însă cădută în desuetudine) sau indisolubilitatea căsătoriei în privința unui român, ori care ar consacra poligamia, etc. Veși tr. nostru în limba franceză, p. 380.

Și fiind că vorbim de poligamie, vom menționa că, în Rusia, un musulman ar putea să aibă mai multe femei legitime, cu toate că legea rusească nu admite poligamia. Veși I. S. Berdnikov, prof. la facultatea din Kazan, *Curs de drept bisericesc*, p. 186 a traducerei S. Bălănescu, episcopul Hușilor (București, 1892).

<sup>1)</sup> C. Galați (30 mai 1897, El. G. Econom președ.) *Curierul judiciar* din 27 iulie 1897, No. 27.

<sup>2)</sup> Savigny, *System des heutigen römischen Rechts*, VIII, §§ 359, 362. Merlin, *Répert.* v<sup>o</sup> *Autoris. maritale*, § 100; v<sup>o</sup> *Effet rétroactif*, § 3, No. 2; v<sup>o</sup> *Majorité*, § 4, etc. Pe lângă acești autori se mai pot adăoga mulți alții, care sunt de aceeași părere. Veși, de exemplu: Pothier, *Coutume d'Orléans*, ch. 1, art. 1, No. 13; Story, Warthon, Huber, Voët, Hertius, Boullenois, Lauterbach, Glück, etc., etc.

<sup>3)</sup> Comisiunea însărcinată cu elaborarea noului cod german, formulase în un apendice mai multe dispozițiuni, asupra conflictului legilor, însă aceste dispozițiuni, n'au fost incorporate proiectului. Cpr. A. Weiss, *op. cit.*, p. 309, nota 5 și comunicația făcută de profesorul C. Bufnoir la societatea de legisl. comparată. V. Bulet. acestei societăți, anul 1889, p. 148.—Art. 7 din legea de la 1896, prin care se introduce noul cod civil în toată Germania, prevede însă că capacitatea de a contracta a unei persoane se judecă după legile Statului la care aparține acea persoană. (*Die Geschäftsfähigkeit einer Person wird nach den Gesetzen des Staates beurtheilt, dem die Person angehört*); ear art. 14 din aceeași lege prevede că relațiile juridice personale ale soților germani între ei, se judecă după legea germană, chiar dacă

Dreptul ru-  
sesc

Codul ger-  
man.

Cod civil, a cărui dată este fixată la 1 ianuar 1900, prin legea din 18 aug. 1896, în Austria <sup>1)</sup>, etc., după care capacitatea și starea civilă a persoanelor ar atârna de legea

soții își au domiciliul în străinătate. „*Die persönlichen Rechtsbeziehungen deutscher Ehegatten zu einander werden nach den deutschen Gesetzen beurtheilt, auch wenn die Ehegatten ihren Wohnsitz im Auslande haben*“.

În fine, nu trebuie să uităm art. 25 din aceeași lege, care curmă într'un mod fericit controversa ce există în privința moștenirilor, declarând, fără a distinge între mobile și imobile, că „succesiunea străinului domiciliat în momentul morții sale, în Germania, se regulează după legile Statului cărui el aparține în acel moment“. „*Ein Ausländer, der zu Zeit seines Todes seinen Wohnsitz im Inlande hatte, wird nach den Gesetzen des Staates beerbt, dem er zur Zeit seines Todes angehörte*“. Acest text nu face, de altminterlea, de cât să consacre doctrina admisă de art. 8 din codul italian (disp. preliminară) și sprijinită de autori. Vezi, între alții, Mittermaier, *Deutsches Recht*, § 32; Wächter, Schöffner, Helfeld, Glück, Puffendorf, Mühlenthal, Göschen, etc.; și pe lângă acești autori trebuie să adăugăm Savigny (*op. cit.*, § 375 urm.), Arntz (I. 72), E. Dubois, Antoine, Louis Renault, A. Weiss, Laurent, Louis Durand, N. Basilescu, etc. Vezi t. I a lucrării noastre, p. 67 urm. și tratatul nostru în limba franceză, p. 213 urm.

La noi, în lipsa unui atare text, și față cu art. 2 din C. C., s'a decis cu drept cuvânt că moștenirea mobilă a străinului se regulează după legile și de cătră autoritățile sale respective, pe când cea imobilă, se regulează după legile române, încât vor exista atâtea moșteniri câte teritoriile vor fi în care se găsesc imobilele de ale defunctului, conform vechei regule: *Quot sunt bona diversis territoriis obnoxia, totidem patrimonia intelliguntur*. Cpr. C. București, *Curierul judiciar* din 1893, No. 40 și *Dreptul* din 1892, No. 76.

Acest sistem nelogic este admis și în Austria, prin art. 300 din codul civil, reproduș în art. 396 din codul Calimach, care consacră teoria statutelor cu vechia sa rigoare. Este însă de observat că acest cod nu împinge realismul statutului așa de departe ca alte legislațiuni (v. de ex. Codul Maximilian al Bavariei din 1756, § 17, partea 3, capit 2, care supune legii situațiunii nu numai imobilele, dar și mobilele defunctului), de oare ce, capacitatea de a moșteni se regulează, în Austria, după statutul personal celui chie-mat la moștenire. Acesta este un pas timid afară din tradiție, țice Laurent (*Droit internat.*, II, 127). Cpr. t. I a lucrării noastre, p. 68 și tratatul nostru în limba franceză, p. 215.

<sup>1)</sup> Cpr. art. 4 și 34 din codul austriac. Aceste dispoziții aplică austriacului pretutindene legea austriacă (art. 4), ear

Statutul  
moștenirilor.

Dreptul nos-  
tru.

Codul  
austriac.

Controversă  
în codul aus-  
triac.

domiciliului lor, este părăsită și nu mai poate fi admisă astăzi de cât în privința acelor persoane care nu au nici o naționalitate și sunt străine peste tot locul, după cum sunt, la noi, Ovreii pământeni <sup>1)</sup>, sau persoanele care ar avea două naționalități de odată, ceea ce am vădut că este cu puțință <sup>2)</sup>.

Oblig. proprietarului.

Am vădut că, după principiile dreptului internațional, capacitatea gerantului este cârmuită de legea sa națională. În cât privește pe proprietar sau stăpân, a cărui afaceri au fost bine administrate, el va fi în tot-deauna obligat către gerant, ori care ar fi naționalitatea și legea sa personală, pentru că altfel el s'ar îmbogăți în detrimentul acestui din urmă.

Efectele gestiunii de afaceri.

În cât privește efectele gestiunii de afaceri în raporturile internaționale, se vor aplica în genere regulile de la mandat.

străinului, legea domiciliului, sau cea a locului lui de naștere, dacă nu are domiciliu real (art. 34). Chestiunea ar părea deci să fie definitiv curmată prin textele de mai sus; ei bine, cu toate acestea, ea este controversată, căci, pe când Unger (*System des österreichischen allgemeinen Privatrechts*, I, p. 163 urm.) aplică aceste texte în mod riguros, dicând că legiuitorul a stabilit o deosebire de principii între situațiunea străinului din Austria și cea a Austriacului din străinătate; Zeiller (*Commentar über das allg. bürg. Gesetzbuch*, I, p. 45) Stubenrauch (*Commentar zum österreichischen allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuche*, ediția Schuster, Schreiber und Kalus din 1897), Vesque von Püttlingen (*Handbuch des in Oesterreich-Ungarn geltenden internationalen Privatrechts*, p. 57), Winiwarter și alții, susțin că și străinul trebuie să fie cârmuit în Austria de legea sa națională, ear nu de cea a domiciliului său. Cpr. asupra acestei însemnate controverse din codul austriac, Asser et Rivier (trad. Schina), p. 57, nota 3. A. Weiss, *op. cit.*, p. 312, text și notele 1, 2. Pand. fr., *Adoption*, 728.

<sup>1)</sup> Cpr. Pand. fr., *Adoption*, 729. Laurent, I, 87. C. Bruxelles, 29 dechembrie, 1877, *Journ. de dr. internat. privé*, anul 1881, p. 102, Veți și t. I a lucrării noastre, p. 77. „Când o persoană nu aparține nici unui Stat, dice art. 29 din legea germană sus-citată, de la 18 aug. 1896, raporturile sale juridice se judecă după legile Statului căruia acea persoană a aparținut în ultimul loc, și dacă ea n'a aparținut nici unui Stat, după legile țării în care ea își are sau a avut domiciliul ori reședința“. Tot în acest sens se exprimă și rezoluția institutului de drept internațional de la Oxford. Veți Asser et Rivier, *op. cit.*, p. 53, *ad notam*.

<sup>2)</sup> Veți t. I, partea I, a lucr. noastre, p. 77 și p. 138, nota 2.

Dacă ambele părți, adevărat atât gerantul cât și proprietarul, aparțin aceleiași naționalități, se va aplica, fără nici o dificultate, legea comună ambelor părți, pe care ele sunt presupuse a o cunoaște și la care s'au referit cu bună samă <sup>1)</sup>.

Casul în care ambele părți aparțin aceleiași naționalități.

Dacă părțile aparțin la două naționalități deosebite, ne mai fiind nici o rațiune de a se aplica o lege cu preferință celeilalte, tot prin analogia regulilor de la mandat, se va aplica legea locului în care quasi-contractul s'a format, adevărat unde afacerea a fost gerată <sup>2)</sup>.

Casul în care părțile aparțin la două naționalități deosebite.

S'ar putea însă aplica, dacă aceasta a fost voința părților, legea locului unde quasi-contractul urmează a fi executat <sup>3)</sup>.

În cât privește prescripția obligațiilor care se nasc din quasi-contractul de gestiune de afaceri, vezi *suprà*, p. 323.

Prescripție.

Chestiunea competenței tribunalelor române, în privința străinilor, în materie de quasi-contracte, singura care ne a mai rămas de discutat, poate să deie loc la oare-care dificultăți. Astfel, se poate cine-va întreba: 1<sup>o</sup> dacă România, creditor a unui străin, în baza unui quasi-contract, poate sau nu să invoace contra acestui din urmă beneficiul

Competența trib. române în materie de gestiune de afaceri. Art. 13, 14 C. C.

<sup>1)</sup> Cpr. Pand. fr., *Gestion d'affaires*, 443. Despagnet, *op. cit.*, p. 435. Laurent, *Dr. internat.*, VIII, 4 și *Avant-projet de révision*, I, p. 110. A. Weiss, *op. cit.*, p. 646. „Quasi-contractele sunt cărmuite de legea personală a părților, dacă ele au aceeași naționalitate, și de legea locului în care quasi-contractul s'a format, dacă ele aparțin la națiuni deosebite“, dice art. 17 din Ante-proiectul de revizuire a lui Laurent. Cpr. art. 9, *in fine*, C. italian (disp. preliminară).

<sup>2)</sup> Vezi Laurent, *Dr. internat.*, VIII, 4, p. 10 și *Avant-projet de révision*, I, p. 111, No. 2, *in fine*, Pand. fr. *Gest. d'affaires*, 448. Despagnet, *op. cit.*, p., 435. A. Weiss, *op. cit.*, p. 646. Cpr. T. Huc, VIII, 464.

Ce trebuie să decidem în caz când o corabie ar fi fost salvată pe mare (*quasi-contrat de sauvetage*)? Suma convenită vasului care a venit în ajutor se va determina după legea locului (*lex loci*) unde faptul s'a produs, ori care ar fi naționalitatea vaselor care s'ar găsi în contestațiune, dacă faptul s'a produs în apele teritoriale a unui Stat oare-care. Dacă faptul s'a produs pe mare (*en pleine mer*), se va aplica legea națională a vasului *sauveteur*, fără a se ține samă de naționalitatea vasului salvat. T. Huc, VIII, 464. Cpr. Lyon-Caen et Renault, *Droit comm.*, VI, 1077 urm.

Quasi-contract de salvare.

<sup>3)</sup> Cpr. Pand. fr., *v<sup>o</sup> cit.*, 450. A. Weiss, *op. și loco suprà cit.*

competinței excepționale stabilite de art. 13 din C. C., după care străinul, chiar când n'ar avea reședința în România, poate fi tras în judecată înaintea tribunalelor române pentru îndeplinirea obligațiilor *contractate* de dânsul în România, sau în țară străină, cu un Român; și 2<sup>o</sup> dacă străinul, creditor a unui Român, în baza unui quasi-contract, poate să tragă pe acest din urmă în judecată înaintea tribunalelor române, conform art. 14 din acelaș cod.

Art. 13. C. C.  
Controversă.

În cât privește prima ipoteză, adică acea în care un Român ar fi creditorul unui străin, în baza unui quasi-contract, nu mai încapе îndoeală, cu toată controversa ce s'a rădicat asupra acestui punct, că străinul va putea fi tras înaintea tribunalelor române, pentru că, de și art. 13 vorbește de obligațiuni care isvoresc din contracte, aceiaș regulă trebuie să se aplice și în casurile în care obligația străinului a luat naștere din un quasi-contract, delict sau quasi-delict, întru cât obligațiile nu isvoresc numai din contracte, ci și din quasi-contracte, delictе și quasi-delictе, etc. <sup>1)</sup>, și întru-cât motivele care au făcut pe legiuitor să deroage în favoarea Românului la regula *actor sequitur forum rei* înscrisă în art. 58 Pr. civ., sunt aceleași și în un caz și în altul; adică ca creanța ce un Român ar avea în contra unui străin să nu devie ilusorie <sup>2)</sup>, ceea ce s'ar fi întâmplat mai în tot-deauna dacă Românul ar fi trebuit să reclame pe străin, conform dreptului comun, la tribunalul domiciliului său din străinătate. Legea neputând să prevadă toate casurile <sup>3)</sup> vorbește *de eo quod plerumque fit*, adică de contracte, pentru că ele sunt izvorul principal al obligațiilor, dar nu înțelege prin aceasta a exclude celelalte sorginte ale obligațiunelor. „Consi-

<sup>1)</sup> Veđi *suprà*, p. 7 și 304. „*Obligaciones enim ex contractu sunt, aut quasi ex contractu, aut ex maleficio, aut quasi ex maleficio*“ (Instit., III, 13, § 2). Veđi și Gaius, Instit., III, § 88.

<sup>2)</sup> Este însă de observat că dispoziția excepțională a art. 13 este criticată de autori. Veđi Laurent, I, 436. Garsonnet, Pr. civ., I, § 175, *ab initio*. A. Weiss, *op. cit.*, p. 729 urm.

<sup>3)</sup> „Codul de legi nu este cu putință, ăice art. 12 din codul Calimach, să cuprindă toate pricinele, ci cuprinde numai pe acele ce mai adese-ori se întâmplă“. „*Neque leges, neque senatusconsulta ita scribi possunt, ut omnes casus, qui quandoque incidere, comprehendantur: sed sufficit et ea, quae plerumque accidunt, contineri*“ (L. 10, Dig., 1, 3, *De legibus*, etc.

Art. 12  
C. Calimach.

derând, ȋce cu drept cuvânt Curtea din Focșani, că, în cât privește argumentul că art. 13 din codul civil prevede numai obligațiuni născute din un contract, ear nu și obligațiuni născute din un quasi-contract sau quasi-delicț, acest argument este nefundat, pentru motivul că art. 13 nefăcând o distincțiune restrictivă, ci enunțând într'un mod generic cuvintele „obligațiuni contractate“, nimic nu autorisă a se restrânge aplicațiunea acestui articol numai la obligațiunile născute din contract, de oare ce este recunoscut în principiu, că obligațiunile se nasc și din quasi-contracte, delicte și quasi-delicte, și pentru aceste nu se vede că legiuitorul să fi stabilit altfel ...<sup>1)</sup>

În cât privește a doua ipoteză, adică acea în care un străin ar fi creditorul unui Român, în baza unui quasi-contract, vom decide de asemenea, prin o justă reciprocitate, că Românul fie de origină, fie înpămênțenit<sup>2)</sup>, va pu-  
Art. 14 C. C.  
Controversă.

<sup>1)</sup> Veđi *Dreptul* din 1881, No., 6. Cpr. Cas. fr. și C. Caen. D. P., 72. 1. 293. D. P., 84. 2. 13. Mai veđi încă D. P., 48 1, consid. de la p. 133. D. P., 66. 1. 21. D. P., 58. 2. 13. D. P., 64. 2. 102. Trib. Paris, 27 mai 1896. *Pand. Périod.*, 97. 5. 35. Garsonnet, *Pr. civ.*, I, § 175, p. 726, nota 7. Répert. Dalloz, *Dr. civil*, 263. *Pand. fr.*, *Gest. d'affaires*, 459. A. Weiss, *op. cit.*, p. 744 urm. Massé, *Dr. comm.*, I, 686. Gerbaut, *De la compét. des trib. fr. à l'égard des étrangers en matière civile et comm.*, Nancy, 1882, p. 240 urm. Fœlix-Demangeat, *Dr. internat.*, I, 175, p. 359. Louis Durand, *op. cit.*, p. 448 urm. Aubry et Rau, VIII, § 748 bis, p. 137, text și nota 5. Demolombe, I, 250. Vincent et Pénaud, *op. cit.*, v<sup>o</sup> *Compét. en mat. civile*, 86, p. 239. Bioche, *Dictionn. de procéd. civ.*, v<sup>o</sup> *Etranger*, 31 urm. Marcadé, I, 139. Demante, I, 29 bis II. Valette sur Proudhon, *Tr. sur l'état des personnes*, I, p. 159, nota a. Merlin, *Répert. t. VI*, v<sup>o</sup> *Etranger*, p. 322, § 4. Bonfils, *De la compét. des trib. fr. à l'égard des étrangers*, 71. Renault în Sirey, anul 1877, 1, 97. Veđi și t. I, partea 1, a lucrării noastre, p. 177, text și nota 1. — *Contrà*. C. Paris, 5 iunie 1829. Répert. Dalloz, *Dr. civ.*, 138, nota 1 (decisie casată p. viciu de formă). Veđi în acest din urmă sens și o consultație a lui Crémieux, Sirey, 43. 1. 15.

<sup>2)</sup> Străinul devenit român prin înpămênțenire ar fi justiciabil de tribunalele române, chiar pentru obligațiuni anterioare înpămênțenirii sale, pentru că competența tribunalelor se regulează după poziția actuală a părîtului, ear nu după natura primitivă a creanței. Cas. fr., D. P., 67. 1. 308. Demolombe, I, 253. Fœlix Demangeat, *op. cit.*, 129, p. 232. Aubry et Rau, VIII, § 748 bis, p. 143. Massé-Vergé, I, § 62,



tea fi tras înaintea tribunalelor române atât pentru obligațiile *contractate* de dânsul către un străin, cât și pentru acele care ar rezulta din un quasi-contract, delict sau quasi-delict. Ar fi straniu, în adevăr, ca străinul în a cărui afaceri s'a amestecat un Român fără știrea lui, să fie lipsit de dreptul de a reclama pe gerantul român înaintea tribunalelor țarei <sup>1)</sup>.

### Despre plata nedatorită <sup>2)</sup>—(Quasi-contract unilateral) <sup>3)</sup>.

Al doile quasi-contract de care se ocupă legiuitorul, este plata nedatorită.

Acela care, din eroare, plătește ceea ce nu datorește, are dreptul să ceară înapoi (*repetere*) ceea ce a plătit (art. 993, 1092, § 1), pentru că altfel primitorul plăței (*accipiens*) s'ar îmbogăți în detrimentul aceluia care a făcut-o (*solvens* sau *dans*) <sup>4)</sup>.

p. 84, nota 7, *in fine*. Vezi și t. I a lucrării noastre, p. 186, nota 2.—Și vice-versa, străinul naturalizat Român va putea, ca și Românul de origină, să chieime pe un străin înaintea tribunalelor române (art. 13 C. C.), chiar dacă reclamantul străin n'ar fi devenit Român de cât în urma obligațiunei a cărei executare se urmărește. Fœlix—Demangeat, I, 176, p. 363. Zachariæ (ediția Massé Vergé), I, p. 84. C. Paris. D. P., 64. 2. 102.—*Contrà*. Massé-Vergé, *loco cit.*, nota 7. Massé, *Dr. comm.*, I, 682 (ediția a 2-a). Cpr. C. Paris. D. P., 48. 2. 49.

<sup>1)</sup> Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 460. A. Weiss, *op. cit.*, p. 745. Vincent et Pénaud, *op. și v<sup>o</sup> cit.*, 204.—*Contrà*. Demante et Colmet de Santerre, I, 29 bis II, care aplică în specie regula comună: *Actor sequitur forum rei* (art. 58 Pr. civ.).

<sup>2)</sup> Vezi Dig., 12, 6, *De conditione indebiti*;—Cod., 4, 5, *eodem*;—L. 5, § 3, Dig., 44, 7, *De oblig. et actionibus*;—Instit., 3, 27, *De oblig. quasi ex contractu*, § 6 și 7;—Art. 1887—1892 C. Calimach (1431 urm. C. austriac).

<sup>3)</sup> Gestiunea de afaceri este, din contra, un quasi-contract bilateral sau sinalagmatic, pentru că el dă naștere la obligațiuni reciproce între gerant și stăpân. Vezi *suprà*, p. 311, nota 2.

<sup>4)</sup> Principiul că ceea ce a fost plătit fără a fi datorit, este supus repetițiunei, se aplică și la perceperea drepturilor vamale. Astfel, s'a decis că importatorul poate să ceară restituirea taxelor percepute după declarația sa, dacă există eroare din partea administrațiunei; adecă dacă s'a perceput mai mult de cât ar fi trebuit, sau dacă s'a perceput o taxă pentru un obiect, pe care tariful îl scutește de vamă.

Această acțiune se numea altă dată și se numește și astăzi *Condictio indebiti*, și se întemeiază pe buna credință și echitate (*ex æquo et bono*), care nu permite de a se reține fără cauză bunurile altuia<sup>1)</sup>.

Condictio indebiti.

Acel care a primit un lucru nedatorit, trebuie deci să-l restituie aproape ca și cum l'ar fi primit cu titlu de împrumut, *quasi ex mutui datione*<sup>2)</sup>.

*Condițiunile cerute pentru ca Condictio indebiti să poată avea loc.*

**Art. 1092, § 1.**—Ori-ce plată presupune o datorie : ceea ce s'a plătit fără să fie debit, este supus repetițiunei. (Art. 993 C. C. Art. 1235 C. fr.).

**Art. 992.**—Cel ce, din eroare sau cu știință, primește ace-

Cas. belg. D. P., 83. 2. 149. Cpr. T. Huc, VIII, 393. Fuzier-Herman, art. 1377, No. 3. Veși și Cas. rom., 22 noembr. 1874. Bulet. S-a 1, anul 1874, p. 285.

Se poate de asemenea cere înapoi supra-taxele percepute de o companie de drum de fer sau de Stat, dacă drumurile de fer se exploatează de el, în caz când asemenea supra-taxele ar fi ilegale și, în asemenea caz, reclamația va putea fi justificată prin toate mijloacele permise de legea comercială. C. Bordeaux, D. P., 92. 2. 455. Veși și T. Huc, *loco cit.*

Repetiția taxelor plătite administr. căilor ferate.

În asemenea caz, fiind însă vorba de o acțiune personală mobilă, se înțelege că administrația sau direcția căilor ferate, nu poate fi chemată în judecată de cât la sediul ei, în București (art. 75 No. 2. Pr. civ. și art. 17, L. p. exploit. căilor ferate din 1883). Cas. rom. *Dreptul* din 1896, No. 45 și *Curierul judiciar* din acelaș an, No. 23. Veși și tr. nostru în limba franceză, p. 325, nota 2, art. *Actions*.

Domiciliul direcției generale a căilor ferate.

În caz de logodnă sau de promisiune de căsătorie, dacă căsătoria nu are loc, pentru un motiv sau pentru altul, fie care din viitori soți poate să ceară de la celalalt presenturile făcute cu ocaziunea logodnei, și el nu se poate opune la această restituire, de vreme ce le deține fără cauză.

Restituirea darurilor de nuntă.

Art. 1301 din noul cod german este formal în această privință, însă acest text adaogă, că de câte ori logodna s'a stricat prin moartea unuia din logodnici, se presupune, în caz de îndoială, că restituirea nu trebuie să aibă loc. „*Im Zweifel ist anzunehmen, das die Rückforderung ausgeschlossen sein soll, wenn das Verlöbniß durch den Tod eines der Verlobten aufgelöst wird*“.

Art. 1301 din C. german.

<sup>1)</sup> Cpr. Cas. rom., S-a I, Bulet. 1883, p. 186.—*„Hæc condictio ex bono et æquo introducta, quod alterius apud alterum sine causa deprehenditur, revocare consuevit“*. L. 66, Dig., 12, 6.

<sup>2)</sup> L. 5, § 3, Dig., 44, 7, *De oblig. et action.* și Inst., 3, 27, § 6.

ea ce nu i este debit, este obligat a l restitui aceluia de la care l-a primit. (Art. 993 urm., 1092, § 1, 1588 C. C. Art. 1376 C. fr.)

**Art. 993.**—Acela care, din eroare, creșduse debitor, a plătit o datorie, are drept de repetițiune în contra creditorului.

Acest drept încetează când creditorul, *cu bună credință* <sup>1)</sup> a desființat titlul său de creanță : dar atunci, cel ce a plătit, are recurs în contra adevăratului debitor. (Art. 992, 994 urm., 1092, 1588, 1638 C. C. Art. 1377 C. fr.)

Două sunt condițiunile cerute pentru ca restituirea plăței nedatorite (*condictio indebiti*) să poată avea loc :

1<sup>o</sup> Facerea unei plăți nedatorite :

2<sup>o</sup> Plata să fi fost făcută din eroare <sup>2)</sup>.

Prima condiție.—Plata trebuie să fie nedatorita.

Trei ipoteze se pot întâmpla :

Plata unei datorii care nu are ființă.

1<sup>o</sup> S'a plătit o datorie care nu are ființă, *quod omnino non debetur* (L. 65, § 9, Dig., 12, 6), de exemplu : o datorie achitată, nulă (inexistentă), sau chiar numai anulabilă <sup>3)</sup>, sau o datorie condițională, înainte de îndeplinirea

Deosebire de redacție de la codul francez.

<sup>1)</sup> Aceste cuvinte lipsesc în textul corespunzător francez, și sunt adăose de legiuitorul nostru, după observațiile lui Marcadé (V, art. 1377, p. 267, No. IV). Vezi *infra*, p. 366, 368. Cpr. art. 1146 C. italian, care prevede de asemenea că repetițiunea încetează de câte ori creditorul *de bună credință* s'a desfăcut de titlu și de garanțiile relative la creanță : „*se il creditore in conseguenza del pagamento si è privato in buona fede del titolo e delle cautele relative al credito*“.

<sup>2)</sup> Cpr. Cas. rom. și C. București. *Dreptul* din 1889, No. 59 și din 1890, No. 74. Bulet. Cas. S-a I, 1889, p. 618. *Dreptul* din 1882, No. 80 și Bulet. Cas. S-a I, 1882, p. 957.

<sup>3)</sup> Laurent, XX, 345, 346. T. Huc, VIII, 390. Cpr. Cas. fr., D. P., 86. I. 433.—Ce trebuie să decidem în caz când datoria ar fi fost stensă prin prescripție sau prin efectul lucrului judecat ? Există sau nu, în asemenea caz, dreptul de repetiție ? Chestiunea va fi discutată *infra*, când ne vom ocupa despre obligațiile naturale (art. 1092, § 2). Art. 1088 din codul Calimach (1432 C. austriac) prevede că, în asemenea caz, acțiunea în repetițiune nu poate avea loc. Conform : art. 72, § 2, Cod. federal al obligațiilor (Elveția) și art. 222, C. german din 1896. Cpr. de pe acum asupra acestei chestiuni controversate : Pothier, *Condictio indebiti*, V, No. 145. Laurent, XX, 349. Fuzier-Herman, III, art. 1376, No. 29. Larombière, V, art. 1376, No. 22. Troplong, *Prescription*, I, 33.—Tot acolo vom vedea dacă existența u-

Plata unei datorii stensă prin prescripție sau prin efectul lucrului judecat.

condițiunei <sup>1)</sup>; o datorie care are o cauză ilicită <sup>2)</sup> sau o datorie a cărui instrument de probațiune este investit cu o iscălitură falsă <sup>3)</sup>, etc. Acest caz este prevădut de art. 1092, § 1: „Ori ce plată presupune o datorie; ceea ce s'a plătit fără să fie datorit, este supus repetițiunii“.

Obligațiunile alternative dau și ele loc la acțiunea în repetițiune. „Dacă cine-va dator fiind a da unul din două lucruri, numai după voința sa, au dat cu greșală amândouă, dice art. 1891 din codul Calimach (1436 C. austriac), poate să ceară înapoi acel lucru ce va voi dintr'acele două“. Această soluție este adevărată și astăzi <sup>4)</sup>.

2<sup>o</sup> S'a plătit o datorie existentă, însă plata s'a făcut altuia de cât adevăratului creditor, *quod alii debetur, si alii solvatur* (L. 65, § 9, Dig., 12, 6); de ex: am plătit lui A ceea ce datoream lui B. Acest caz este prevădut de art. 992: „Cel ce, din eroare sau cu știință, primește aceia ce nu-i este datorit, este obligat a'l restitui aceluia de la care l'a primit“.

3<sup>o</sup> S'a plătit o datorie existentă, însă plata s'a făcut din eroare de altul de cât de debitor, *si id quod alius debebat, alius, quasi ipse debeat, solvat* (L. 65, § 9, Dig., 12, 6); de ex: ți am plătit din eroare ceea ce ți datorea un

nei obligațiuni naturale împedică sau nu acțiunea în repetițiune de a avea loc. Cpr. T. Huc, VIII, 390.

1) „*Sub conditione debitum, per errorem solutum, pendente quidem conditione, repetitur; conditione autem existente, repeti non potest*“. L. 16, Pr., Dig., 12, 6, *De conditione indebiti*.“ Acel ce au plătit, dice art. 1889 din codul Calimach (1434 C. austriac), poate să ceară întoarcerea celor plătite, când datoritorii ori cu ce chip va fi încă nelămurită (adecă necertă), sau când atârnă încă de îndeplinirea condiției adăogite. Iar plata unei datorii limpezite și fără condiție, nu poate s'o ceară înapoi cu cuvânt că au plătit-o înaintea termenului. „Dacă o obligație cu termen s'a îndeplinit înainte de termen, repetiția nu are loc, dice art. 813, § 2 din noul cod german“. Soluția codului Calimach, în privința obligațiilor cu termen, este admisă și astăzi, pentru că *cine are termen datorește* (art. 1023 C. C., 316 C. com.). Cpr. Thiry, III, 198. Laurent, XX, 347. T. Huc, VIII, 391, p. 520. E. Lehr, *Dr. germanique*, 238, p. 287. Vedi și *infra*, explic. art. 1023.

2) Baudry, II, 1341. Cas. fr., D. P., 87. 1. 465.

3) Baudry, *loco cit.*, Cas. fr., D. P., 86. 1. 88.

4) Cpr. Laurent, XX, 347, *in fine*. Păucescu, II, 187. T. Huc, VIII, 391.

altul <sup>1)</sup>). Acest ultim caz este prevădut de art. 993, § 1: „Acela care, din eroare, creșdënduse debitor, a plătit o datorie, are drept de repetițiune în contra creditorului“.

Art. 993, § 2. La această regulă se face însă excepție prin § 2 al art. 993. În adevăr, acest text prevede că „dreptul de repetițiune încetează, când creditorul, *cu bună credință*, a desființat titlul său de creanță, rămânënd acelui ce a plătit recurs contra adevaratului debitor“ <sup>2)</sup>).

Eată ipoteza pe care o prevede textul: A își datoarea o sumă de bani, care mi s'a plătit de B din eroare, creșdënd că el este debitor. Dacă, în urma acestei plăți, am desființat titlul creanței, rupându'l de ex., sau ștergënd semnătura de pe el <sup>3)</sup>, etc., pentru că nu mai am nevoie de el, de oare ce am fost desinteresat, nu mai sunt obligat a restitui ceea ce am primit, fiind că ne mai avënd nici un titlu, adevaratul debitor ar putea să'mi refuze de a plăti datoria, și eu nu l'aș putea cönstrênge la plată ne mai avënd nici o dovadă contra lui. Paguba, în asemenea caz,

Plată făcută de o a treia persoană cu bună știință în numele debitorului.

<sup>1)</sup> Plata făcută de o a treia persoană în numele debitorului și cu bună știință că nu plătește o datorie a sa, ci a adevaratului debitor, nu dă loc la *condictio indebiti*, ei la o acțiune în despăgubire îndreptată contra debitorului liberat. Există deci în specie gestiune de afaceri, ear nu o plată nedatorită. Trib. Ilfov, *Dreptul* din 1887, No. 49. Cpr. Laurent, XX, 357, *in fine*.

<sup>2)</sup> Aceasta este singura excepție pe care o prevede legiuitorul. Mai există însă și un alt caz în care repetițiunea nu va avea loc, și anume acel în care creditorul, care a primit ceea ce i se datorea, ar fi stipulat că acel care a făcut plata, să nu poată exercita nici un soi de repetițiune, stipulațiune care ar fi validă în basa libertăței convențiunelor (art. 969). Demolombe, XXXI, 331.

Oblig. constatată prin un act autentic.

<sup>3)</sup> Aceasta lasă a se presupune că este vorba, în specie, de o obligațiune constatată prin un act sub-semnătură privată, căci actul autentic nu poate nici o dată fi distrus, pentru că se poate în tot-deauna scoate copie de pe originalul aflător în archiva tribunalului (art. 12 L. din 1 sept. 1886). Cpr. Pëucescu, II, 225.

Mențiunea făcută în dosul titlului de primirea banilor nu împedică repetițiia.

Mențiunea făcută de creditor în dosul titlului despre primirea banilor neechivalând cu desființarea lui, nu va împedea, cel puțin în regulă generală, acțiunea în repetițiune. Creditorul contra căruia s'ar exercita o asemenea acțiune se va adresa la adevaratul debitor, carele nu se va putea opune la plată, îndată ce i se va dovedi că banii primiți au fost restituiți. Cpr. Pëucescu, *loco suprâ cit.*

nu mă va privi pe mine, ci pe solvent, el fiind în culpă că n'a deschis ochii. De aceea, el nu are în contra mea acțiunea în repetițiune, ci acțiunea *de in rem verso*<sup>1)</sup> în contra adevăratului debitor pentru care a plătit (art. 993, § 2).

1) Laurent, XX, 364. T. Huc, VIII, 397. Giorgio Giorgi, V, 99. Demolombe, XXXI, 327. Fuzier-Herman, III, art. 1377, No. 28.—Veți însă Larombière (V, art. 1377, No. 11), după care recursul plătitorului ar fi o acțiune *negotiorum gestorum*. În acelaș sens, Gr. G. Păucescu, II, 230.

Ori-care ar fi caracterul acestui recurs, el poate adeseori să rămăie ineficace din cauza insolvabilităței debitorului liberat. De aceea, autorii se întreabă dacă solventul sau plătitorul se poate sau nu folosi de garanțiile care asigură creanța stensă prin plată ?

Este un caz în care afirmativa nu poate suferi îndoială, și anume, acel în care plata s'a făcut în condițiunile subrogațiunei legale (art. 1108). După art. 1108, subrogațiunea se face de drept, *ipso jure* :

1° În folosul aceluia care, fiind el însuș creditor, plătește altui creditor ce are preferință, adică privilegiu sau ipotecă ;

2° În folosul aceluia care, dobândind un imobil ce era ipotecat, plătește prețul creditorilor ipotecari, în loc de a plăti vândătorului ;

3° În folosul aceluia care, fiind obligat cu alții sau pentru alții la plata datoriei, de ex., în calitate de co-debitor sau de fidejutor, are interes a o plăti ;

4° În fine, în folosul moștenitorului beneficiar, care, din averea sa personală, a plătit datoriele succesiunei.

În toate aceste casuri, acel care a plătit, fie chiar din eroare, fiind *ipso jure* subrogat creditorului care și-a primit plata, se va folosi de toate asigurările accesorii ce garantau creanța plătită, pentru că art. 1108 nu distinge între cazul în care plata s'ar fi făcut din eroare sau fără eroare. Art. 1108 cuprindând o dispoziție generală, ca atare, se aplică și la plățile făcute din eroare. Demolombe, XXXI, 329. Larombière, V, art. 1377, No. 11. Păucescu, II, 232. Fuzier-Herman, III, art. 1377, No. 28.—Veți însă Laurent, XX, 364.

Aceiaș soluție este aplicabilă și în caz de subrogațiune convențională (art. 1107). Astfel, dacă creșându-me chemat împreună cu alții la o moștenire, am desinteresat pe un creditor ipotecar, stipulând, conform art. 1107, că voi fi subrogat în drepturile sale, și apoi, în urmă, se va descoperi un testament prin care întreaga moștenire este lasată unui legatar universal, voi avea contra acestui legatar acțiunea ipotecară ce aparținea creditorului pe care l'am plătit. Cpr. Păucescu, II, 233.

Acțiunea de in rem verso.

Plătitorul are el garanțiile care asigură creanța stensă ?

Subrogație legală. Art. 1108.

Subrogație convențională. Art. 1107.

Existența  
bunei cre-  
dite.  
Deoseb. de  
redacție de  
la codul  
francez.

Remâne însă bine înțeles, și textul nostru de astă dată o spune anume, că creditorul care a primit plata nu se poate opune la restituire de cât *dacă a fost de bună credință*, adică dacă a creșut că acel care a plătit era adevăratul debitor, căci dacă el știea că plătitorul nu i datorește nimic, nu mai există nici o rațiune de a se stabili o excepție în favoarea sa, și dreptul comun își va primi aplicație <sup>1)</sup>.

Casurile  
în care art.  
993, § 2 nu  
mai este a-  
plicabil.  
Controversă.

Dar dacă, în loc de a desființa titlul obligațiunii, creditorul ar fi lasat să se îndeplinească prescripția, sau ar fi renunțat la siguranțele care garantau creanța sa, ori ar fi neglijat de a păstra acele siguranțe, nereînoid, bunăoară, inscripția sa ipotecară (art. 1786), dispoziția art. 993 § 2 n'ar mai fi aplicabilă, pentru că ea fiind excepțională, nu poate fi întinsă la alte cazuri neprevădute de lege: *Exceptiones sunt strictissimæ interpretationis* <sup>2)</sup>.

Casurile în  
care nu există  
subrogație  
legală.  
Controversă.

Mai mult încă, se susține că acel care a plătit din eroare are asigurările creanței plătite chiar când n'ar exista subrogațiune legală sau convențională. Demolombe, XXXI, 330. Larombière, V, art. 1377, N. 11. Mourlon, II, 1680. Chestiunea de astă dată este însă indoelnică, pentru că de câte ori s'a severșit o plată pură și simplă, fără subrogațiune, obligațiunea s'a stêns cu toate asigurările care o garantau, și echitatea nu poate să meargă până a le reinvia, spre a le acorda aceuia care a făcut plata. Laurent, XX, 364. Pêucescu, II, 234. Comp. și Laurent, IX, 187.

- <sup>1)</sup> Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 256. Marcadé, V, art. 1377, No. IV. Baudry, II, 1341. Fuzier-Herman, III, art. 1377, No. 27. Thiry, III, 199. Pêucescu, II, 228. Demolombe, XXXI, 317. Larombière, V, art. 1377, No. 8. Demante, et Colmet de Santerre, V, 358 bis I. T. Huc, VIII, 396, și toți autorii.
- <sup>2)</sup> Baudry, II, 1341, *in fine*. Laurent, XX, 363. T. Huc, VIII, 396. Fuzier-Herman, III, art. 1377, No. 20 urm. Cas. fr. și C. Riom. D. P., 59. 1. 362. D. P., 56. 2. 136. Cpr. D. P., 48. 1. 214.—*Contrà*. Pothier, *Oblig.*, II, 256. Demolombe, XXXI, 321 urm. Duranton, XIII, 685. Aubry et Rau, IV, § 442, p. 733, text și nota 21. Larombière, V, art. 1377, No. 10. Thiry, III, 199. Demante, V, 358 bis 1. Cpr. C. Caen, D. P., 92. 2. 177. Codul italian admite în termeni expresi acest din urmă sistem. Vedi art. 1146 din acest cod, citat textual *suprà*, p. 364, nota 1. Tot în acest sens, și în termeni mai formali încă, este redactat art. 1899 din codul spaniol de la 1889.

A doua condiție.—Plata trebuie să fi fost făcută din eroare în toate cazurile. Controversa.

Pentru ca condițiunea *indebiti* să poată avea loc, nu este de ajuns ca să se fi făcut o plată nedatorită, ci mai trebuie încă ca plata să fi fost făcută *din eroare*, sau *cu greșală*, după cum se exprimă art. 1887 din codul Calimach (1431 C. austriac)<sup>1)</sup>, și aceasta în toate ipotezele mai sus expuse, fără a se distinge cazul inexistenței datoriei (art. 1092, § 1) de acela în care plata s'ar fi făcut altuia de cât adevăratului creditor (art. 992) și de cazul în care plata s'ar fi făcut de altul de cât de adevăratul debitor (art. 993, § 1).

În adevăr, dreptul roman nu făcea nici o deosebire între aceste cazuri, și discursul tribunului *Tarrible*<sup>2)</sup> ne dovedește că legiuitorul s'a referit în totul la tradițiunea romană, după care, în toate cazurile, condițiunea *indebiti* nu era primită de cât dacă plata fusese făcută *din eroare*; de unde și consecința că acțiunea în repetițiune nu există pentru acel care a plătit un lucru nedatorit, știind că nu'l dăturește: „Dacă cineva au dat un lucru ca o datorie, *ce știea că nu'i dator*, dice art. 1888 din codul Calimach (1432, *in fine* C. austriac), nu poate să ceară întoarcerea lui“<sup>3)</sup>. (Cpr. art. 814 C. german din 1896).

Această soluție este foarte juridică, pentru că condițiunea *indebiti* fiind întemeiată pe echitate (*æquitatis ratione, ex æquo et bono*), echitatea nu cere ca legea să vie în ajutorul aceluia care a plătit știind că nu este dator, fiind că el singur și a pricinuit cu voință dauna ce suferă, și cu drept cuvânt i se poate aplica adagiul: *volenti non fit injuria*.

În adevăr, din două lucruri unul: sau cineva a plătit o datorie inexistentă, știind că nu este dator, și atunci

<sup>1)</sup> Eroarea în care se găsește plătitorul trebuie să fie cauza determinantă a plății. Cas. fr. D. P., 85. 1. 417.

<sup>2)</sup> Veți Locré, VI, p. 285, 286.

<sup>3)</sup> „*Et quidem si quis indebitum ignorans solvit, per hanc actionem condicere potest. Sed si sciens se non debere solvit, cessat repetitio*“. (L. 1, § 1, Dig., 12, 6, *De condic. indebiti*). Veți și L. 53, Dig. 50, 17, unde se dice: „*Cujus per errorem dati repetitio est, ejus consultò dati donatio est*“. Mai veți încă L. 9, Cod., 4, 5, unde se dice: „*Indebitum solutum sciens, non recte repetit*“.

Dreptul roman.



intenția sa a fost de a face o donațiune... *donasse videtur* (L. 53, Dig. 50, 17); sau plata a fost făcută pentru stângerea unei obligațiuni existente de către o persoană care știea că nu datorește, și în asemenea caz, este de presupus că acea persoană a voit să plătească în socoteala și pentru debitorul adevărat. Plata nefiind deci în specie fără cauză, acțiunea în repetițiune din partea acestui *solvens*, nu va putea să aibă loc <sup>1)</sup>).

Eroare de  
fapt sau de  
drept.

Pentru ca condicțiunea *indebiti* să poată avea loc, se cere deci în tot-deauna o eroare din partea aceluia care a făcut plata, fără a se distinge între eroarea scusabilă sau nescusabilă, între acea de fapt sau de drept <sup>2)</sup>). Codul actual

<sup>1)</sup> Pothier, *Condictio indebiti*, V, 160. Baudry, II, 1342. T. Huc, VIII, 388. Vigie, II, 1691. Thiry, III, 198. Laurent, XX, 352. Arntz, III, 468. Larombière, V, art. 1376, No. 2 și 26. Aubry et Rau, IV, § 442, p. 728, nota 3 și 4. Demolombe, XXXI, 276 urm. Fuzier-Herman, III, art. 1377, 1 urm. Er. Lehr, *Dr. germanique*, 238. Giorgio Giorgi, V, 100. Cpr. Cas. fr. D. P., 85. 1. 417.—*Contrà*. Marcadé, V, art. 1377, No. 1. Demante et Colmet de Santerre, V, 174 bis XII și 357 bis III. Massé-Vergé, IV, § 623, p. 10, nota 4. Mourlon, *Revue pratique*, anul 1864, t. 18, p. 196, No. 4. Cpr. și Mourlon, II, 1674. După acești din urmă autori, eroarea solventului n'ar fi necesară pentru admiterea condicțiunii *indebiti* în ipotezele prevăzute de art. 1092, § 1 și 992, ci numai în cazul art. 993.

<sup>2)</sup> Baudry, II, 1342, *in fine*. Arntz, III, 468. Vigie, II, 1693. Acolas, II, 975. Laurent, XX, 354. Demolombe, XXXI, 280. Demante, V, 357 bis VII. Larombière, V, art. 1376, No. 32. Aubry et Rau, IV, § 442, p. 729. Marcadé, V, art. 1376, No. 2. Solon, *Nullités des actes*, I, 205. Duranton, X, 128 și XIII, 682. Fuzier-Herman, III, art. 1377, No. 5. Thiry, III, 198. Giorgio Giorgi, V, 101. Massé-Vergé, IV, § 623, p. 10, nota 6. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1875, p. 131. Cas. fr., D. P., 85. 1. 417. Veđi și *suprà*, p. 53.

La Romani, se controversă, din contra, chestiunea de a se ști dacă acel care făcuse o plată nedatorită din cauza unei erori de drept (*error juris*) avea sau nu condicțiunea *indebiti*. Cpr. L. 9, § 5, Dig., 22, 6. *De juris et facti ignorantia* și L. 10, Cod., 1, 18, *eodem tit.* Veđi și *suprà*, p. 53, nota 2.

Dreptul ro-  
man. Contro-  
versă.

Dreptul stră-  
in și codul  
Calimach.

Mai este încă de observat că art. 1523 din codul Saxoniei și art. 1431 din codul austriac, prevăd anume atât eroarea de fapt cât și acea de drept (*Rechtstirthum*). Textul corespunzător din codul Calimach (1887) vorbește numai de *grasată*, însă acest cuvânt fiind general, se înțelege

nu distinge, în adevăr, eroarea de fapt de cea de drept, de cât în cazul art. 1206, § 2.

Codul francez mai distinge încă eroarea de fapt de cea de drept în materie de transacțiuni (art. 2052, § 2) <sup>1)</sup>, însă acest text a fost eliminat de legiuitorul nostru (art. 1711), din cauză că el vorbește și de leziune, pe care legiuitorul român n'a admis-o, în privința majorilor, de cât în cazul art. 694 <sup>2)</sup>. Causa eliminării § 2 din art. 2052 fr. nu se datorește deci eroarei de drept, despre care vorbește acest text, ci leziunii, pe care legiuitorul n'a voit s'o admită cu nici un preț. În loc de a se elimina din textul fr. ceea ce este relativ la leziune, s'a eliminat articolul întreg.

Conform principiului înscris în art. 1169, acel care exercită acțiunea în repetițiune va trebui să dovedească existența tuturor condițiilor cerute de lege pentru ca acțiunea sa să fie primită în justiție <sup>3)</sup>.

El va trebui deci să stabilească: <sup>1</sup>o faptul plăței; <sup>2</sup>o că plata nu era datorită, adică că nu exista nici o obligație civilă sau naturală, sau, dacă o asemenea obligație avea ființă, că el nu era debitor, sau în fine, dacă el era debitor, că acel care a primit plata nu era adevăratul creditor; <sup>3</sup>o că plata a fost făcută din eroare, fie de fapt, fie de drept <sup>4)</sup>.

Dovada acestor fapte nu se va putea face, în materie civilă <sup>5)</sup>, de cât conform dreptului comun; ceea ce în-

că cuprinde și eroarea de drept.—Art. 468 din codul cant. Grisons (opera profesorului Planta) și art. 1221 din codul cant. Zurich de la 1855 (opera savantului profesor Bluntschli) prevede, din contra, că eroarea de drept nu este o cauză de repetițiune de cât atunci când din împrejurări excepționale reesă că ea era scusabilă (*probabilis error*); când, de ex., ea este relativă la un principiu de drept controversat între jurisconșulți și când persoanele străine de știința dreptului ar putea fi scusate că n'au înțeles. Veți Bluntschli, *Privatrechtliches Gesetzbuch, mit Erläuterungen* (ediția a 2-a, 1872) și E. Lehr, *Dr. germanique*, 238.

<sup>1)</sup> Veți *suprà*, p. 54, *ad notam*.

<sup>2)</sup> Veți *suprà*, p. 91 urm, 95.

<sup>3)</sup> Cpr. art. 1900 din codul spaniol de la 1889.

<sup>4)</sup> Cpr. Cas. fr., 27 iulie 1894. *Pand. Périod.*, 95. 1. 333.

<sup>5)</sup> În materie comercială, dovada se va putea face prin orice mijloace (art. 46 urm. C. com.). T. Huc, VIII, 394, *in fine*. Cpr. C. Poitiers și Bordeaux, D. P., 92. 2. 455.

Dreptul fran-  
cez. Deosebi-  
re de re-  
dacție.

Art. 1169.

Ce trebuie  
să dovedeas-  
că acei care  
exercită ac-  
țiunea în re-  
petiție.

Proba se fa-  
ce după  
dreptul co-  
mun.

Codul co-  
mercial.

sêmnează că proba testimonială și presupțiunile nu sunt admisibile de cât atunci când există un început de dovadă scrisă (art. 1197) <sup>1)</sup>.

Dovedirea  
erorii.

Numai eroarea va putea fi dovedită prin ori ce mijloace de probațiune, ea fiind un fapt despre care solvențul n'a putut să-și procure o dovadă scrisă <sup>2)</sup>.

Presupțiunea  
erorii.  
Controversă.

In ori ce caz, eroarea nu se presupune, pentru că nici un text nu admite asemenea presupțiune legală <sup>3)</sup>.

Fiind însă că a doua dovadă are de obiect un fapt negativ (faptul că nu se datorea), și a treia, un fapt intelectual (eroarea), judecătorii vor avea oare-care latitudini în aprecierea lor.

Casurile în  
care reclama-  
mantul este  
scutit de  
oare-care  
dovești.

Astfel, dacă pârîtul începe prin a nega cu rea credință plata care se dovedește de reclamant, judecătorul va scuti pe acest din urmă de celelalte dovești, condamnând pe pârît la restituire, afară de cazul când acesta va dovedi că plata îi era datorită, căci ar fi absurd, după cum se exprimă o lege din Digeste, ca acel care a tăgăduit primirea unei sumi de bani și a fost dovedit de minciunos, să poată sili pe adversarul său a dovedi că suma plătită nu era datorită <sup>4)</sup>. Regula înscrisă în această lege, admisă formal prin art. 1223 din codul cant. Zurich și prin art. 1900 din codul spaniol <sup>5)</sup>, va fi deci observată și

<sup>1)</sup> Baudry, II, 1343. Thiry, III, 198. Demolombe, XXX, 151, 158 și XXXI, 283 urm. Fuzier-Herman, III, art. 1377, No. 16 urm. Laurent, XX, 366 urm. Vigié, II, 1693. Demante, V, 357 bis VIII. T. Huc, VIII, 394.

<sup>2)</sup> Vigié, *loco supra cit.* T. Huc, VIII, 394.

Codul spaniol.  
Art. 1901.

<sup>3)</sup> Laurent, XX, 368. T. Huc, VIII, 394.—*Contrà.* Demolombe, XXXI, 286. Aubry et Rau, IV, § 442, p. 730. Larombière, V, art. 1376, No. 30. În acest din urmă sens, art. 1901 din codul spaniol prevede că „plata se presupune a fi fost făcută din eroare, când se dă un lucru care n'a fost nici o dată datorit, sau care fusese plătit; acel de la care se cere restituirea poate însă să dovedească că remiterea i-a fost făcută cu titlu de liberalitate, sau cu altă cauză justă“.

<sup>4)</sup> „*Per etenim absurdum est, eum qui ab initio negavit pecuniam suscepisse, postquam fuerit convictus eam accepisse, probationem non debiti ab adversario exigere*“ (L. 25, Pr., *in medio*, Dig., 22, 3, *De probationibus*).

Art. 1900  
C. spaniol.

<sup>5)</sup> „Dovada plăței incumbă aceluia care pretinde că a făcut-o, dice art. 1900 din codul spaniol. El va trebui însă să mai dovedească eroarea sa, afară de cazul când pârîtul va nega primirea plăței. În asemenea caz, dovada facerei plăței des-

astăzi, cu toate că ea n'a fost reproducă în legea actuală<sup>1)</sup>.

Dacă există îndoială, ea va fi interpretată în contra aceleia din părți, ori care ar fi, care, trebuind să aducă o probă, o aduce necompletă sau neîndestulătoare. Acesta este înțelesul ce autorii dau unui fragment a lui Ulpian, în care se dice: „*In re obscura, melius est favere repetitioni, quam adventitio lucro*“ (L. 41, § 1, Dig., 50, 17.)<sup>2)</sup>.

De câte ori aceste dovezi au fost făcute, de atâte ori repetițiunea va avea loc, fără a distinge dacă acel care a primit plata era de bună sau de rea credință, dacă el a primit-o din eroare sau cu știință, dice art. 992<sup>3)</sup>.

Restituția va avea loc, chiar dacă acel care a primit plata era de bună credință, pentru că buna sa credință nu'l autorisă a se înavuți în detrimentul altuia.

Buna sau reaua credință se ia în considerație numai când este vorba de a se hotărî câtimea restituțiunei, și obligația restituirei este mai mult sau mai puțin întinsă, după cum primitorul plăței (*accipiens*) era sau nu de bună credință (art. 994—996). Obligațiunea restituirei mai variază încă după natura obiectului plăței (art. 995).

Casurile în care buna sau reaua credință se iau în considerație.

Acțiunea pentru restituirea plăței nedatorite este o acțiune personală, care aparține celui ce a făcut plata din eroare, fie că a plătit el însuș, fie că altul a plătit pentru dânsul, de ex., un mandatar legal sau convențional.

Acțiunea în repetiție aparține aceluia care a făcut plata.

carcă pe reclamant de ori ce altă probă. Aceasta nu împedecă însă pe pârît de a justifica că ceea ce se presupune a fi primit, îi era în realitate datorit<sup>4)</sup>.

Tot cam în asemenea termeni se exprimă și art. 1223 din codul cant. Zurich: „Dacă pârîtul tăgădueste plata, dice acest text, și reclamantul o stabilește, acest din urmă este scutit de a dovedi eroarea sa, și pârîtul este condamnat la restituire, dacă el nu poate să stabilească că reclamantul era debitorul său, sau că plata a fost făcută cu știință, cu toate că nu exista o datorie exigibilă“.

Art. 1223 C. cant. Zurich.

- 1) Arntz, III, 469. Mourlon, II, 1678. Laurent, XX, 369. Berriat St. Prix, II, 5459. Aubry et Rau, IV, § 442, p. 731. Duranton, XII, 12 și XIII, 696. Larombière, V, art. 1376, No. 28. Păucescu, II, 301. Fuzier-Herman, art. 1377, N. 19. T. Huc, VIII, 394. Demante, V, 357 bis VII. — Vezi însă Demolombe, XXXI, 289.
- 2) Cpr. Demolombe, XXXI, 290. Larombière, V, art. 1376, No. 31. Păucescu, II, 302.
- 3) Cpr. Cas. rom., *Dreptul* din 1892, No. 70.

Art. 974.

Ea poate însă fi exercitată de creditorii lui, în numele debitorului lor (art. 974). Veđi *suprà*, p. 202.

Prescr. acțiunii.

Această acțiune se prescrie prin 30 de ani (art. 1890)<sup>1)</sup>. Acțiunea în repetițiune se va introduce contra aceluia care a primit plata direct sau indirect, fie prin sine, fie prin mijlocul unui mandatar, sau în contra aceluia care s'a folosit de ea<sup>2)</sup>.

Dacă plata a fost făcută la mai multe persoane, fie care din primatorii ei va putea fi apucat în parte<sup>3)</sup>.

Capacitatea primatorului plăței.

Pentru ca primatorul plăței să poată fi obligat la restituirea ei, se cere însă ca el să fi avut capacitatea de a o primi, căci altfel, el n'ar fi obligat la restituire de cât în limitele folosului ce a trās din plată (art. 1164), afară de cazul în care el ar fi comis un delicit sau un quasi-delicit, în care caz, el va trebui să plătească toată paguba pricinuită prin fapta sa<sup>4)</sup>.

### Efectele plăței nedatorite (între părți).—Obligațiunile primatorului plăței.

**Art. 994.**—Când cel ce a primit plata a fost de rea credință, este dator a restitui atât capitalul cât și interesele sau fructele din ziua plăței. (Art. 483, 485 urm., 522 urm., 995 urm. C. C. Art. 139 Pr. civ. Art. 1378 C. fr.).

**Art. 995.**—Când lucrul plătit nedebit era un imobil sau un mobil corporal, cel care l'a primit cu rea credință, este obligat a l restitui în natură, dacă există, sau valoarea lucrului, dacă a perit sau s'a deteriorat, chiar prin casuri fortuite, *afară numai de va proba că la aceste casuri ar fi fost expus lucrul fiind și în posesiunea proprietarului*<sup>5)</sup>.

Cel care a primit lucrul cu bună credință este obligat a l restitui, dacă există, dar este liberat prin pierderea lui, și nu

<sup>1)</sup> Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1887, p. 978. Veđi și Cas. fr. D. P., 63. 1. 195. Péúcescu, II, 303. Fuzier-Herman, III, art. 1376, No. 71.

<sup>2)</sup> T. Huc, VIII, 395. Cas. fr. D. P., 81. 1. 456.

<sup>3)</sup> T. Huc, VIII, 395. C. Pau. D. P., 91. 2. 152.

<sup>4)</sup> T. Huc, *loco suprà cit.* Laurent, XX, 355. Demolombe, XXXI, 239. Aubry et Rau, IV, § 442, p. 739, text și nota 8.

<sup>5)</sup> Cuvintele subliniate, care termină § 1 al art. 995, nu există în codul francez, și sunt adause de legiuitorul nostru, tot după Marcadé (V, art. 1378—1380, No. 1, p. 269). Soluția ar fi fost însă aceeași, chiar dacă aceste cuvinte ar fi lipsit din text, în baza art. 1156, § 2. Veđi *infra*, p. 379.

respunde de deteriorări <sup>1)</sup>. (Art. 996 urm., 1156, 1898, 1899 C. C. Art. 1379 C. fr.)

**Art. 996.**—Când cel ce a primit lucrul cu rea credință. l'a înstrăinat, este dator a întoarce valoarea lucrului din ziua cererii în restituțiune <sup>2)</sup>.

Când cel care l'a primit era de bună credință, nu este obligat a restitui de cât numai prețul cu care a vândut lucrul. (Art. 485, 997, 1095, 1097, 1341, 1607, 1898, 1899 C. C. Art. 1380 C. fr.)

Pentru a ne da samă despre ceea ce cuprinde restituirea plăței nedatorite, trebuie să distingem dacă primitorul plăței a fost sau nu de bună credință.

Să presupunem că primitorul plăței a fost de bună credință, adică n'a putut din împrejurări să prepue greșala plătitorului, după cum se exprimă art. 1892 din codul Calimach (1437 C. austriac); în asemenea caz, el fiind considerat ca un posesor de bună credință (art. 485) tot ce se cere de la dânsul este ca să nu se înbogățească în detrimentul solventului. Prin urmare, dacă el a primit o sumă de bani, el va restitui numai capitalul, fără dobândă, pe care, de altmintrelea, el e presupus a o fi cheltuit. (Argument din art. 485 și *a contrario* din art. 994) <sup>3)</sup>.

N'ar trebui însă să credem, după cum pe nedrept susțin unii <sup>4)</sup>, că primitorul plăței de bună credință ar putea să rețină dobânzile sau veniturile unei rente atunci, când plata nedatorită ar fi avut de obiect tocmai aceste dobânzi sau venituri, pentru că, în cazul de față, ele constituiesc un capital, care trebuie să fie restituit, fiind că el a fost plătit fără a fi datorit <sup>5)</sup>.

- <sup>1)</sup> Paragraful 2 din art. 995 nu există în codul fr. și este adaos de legiuitorul nostru earăș după Marcadé (*loco cit.*). Veđi *infra*, p. 376, text și nota 5.
- <sup>2)</sup> Paragraful 1 din art. 996 lipsește în codul francez și este adaos de legiuitorul nostru după observațiile lui Marcadé, (V, p. 269, art. 1278—1280, No. 1). „Dacă primitorul plăței a fost de rea credință în momentul deteriorărilor, perderei sau *instrăinării* lucrului, ăice acest autor, el va trebui, în caz de *perdere sau de instrăinare*, să restituie *valoarea reală* a lucrului“. Veđi *infra*, p. 379, text și nota 2.
- <sup>3)</sup> Thiry, III, 200. Moulon, II, 1681. Baudry, III, 1344. T. Huc, VIII, 399.
- <sup>4)</sup> Demolombe, IX, 624 și XXXI, 341. Massé-Vergé, II, § 295, p. 105, nota 4, *in fine*. Păncescu, II, 247.
- <sup>5)</sup> Laurent, XX, 373. Aubry et Rau, IV, § 442, p. 735, text și nota 28. Thiry, III, 200. T. Huc, VIII, 399. Cas. fr. și C. Gand. D. P., 59. 1. 362. *Pasicrisie belge*, 90. 2 102.

Casul în care primitorul plăței a fost de bună credință. Ce trebuie să se restituie în asemenea caz.

Deoseb. de redacție de la codul fr.

Altă deoseb. de redacție de la codul francez.

Restit. divi-  
dendelor  
fictive.

Tot pe baza acestor principii s'a decis că acționarii unei societăți trebuie să restituie dividendele fictive ce ar fi primit, dacă se constată că societatea nu a realizat nici un beneficiu <sup>1)</sup>. (Cpr. art. 117, § 2 C. com.).

Oblig. de a  
plăti dobân-  
da. Art. 1088.

Primitorul de bună credință a unei sumi de bani va datori dobânda numai de la punerea în întârziere, adică din ziua cererii în judecată, conform dreptului comun (art. 1088) <sup>2)</sup>.

Primirea u-  
nui obiect  
determinat.

Dacă el a primit alt ceva de cât bani sau produse, adică un imobil sau un mobil corporeal determinat în individualitatea sa, el le va restitui în natură, adică identic același lucru <sup>3)</sup>, păstrând fructele până la cererea în judecată (art. 485, 995).

Deteriorarea  
lucrului pri-  
mit drept  
plată.

Dacă lucrul a perit sau s'a deteriorat <sup>4)</sup>, fie prin caz fortuit, fie prin culpa primitorului plăței, el este liberat și nu are nimic de restituit conform art. 995, § 2, care nu există în codul fr. și care este adaos de legiuitorul nostru, după Marcadé <sup>5)</sup>.

Legiuitorul nostru a curmat, în această privință, discuțiunea care există în Franția (veți nota 5), admitând

<sup>1)</sup> Cas. fr. D. P., 81. 1. 18. T. Huc, VIII, 399. Fuzier-Herman, III, art. 1377, No. 63 urm. Cpr. Lyon-Caen et Renault, *Droit comm.*, II, 891 urm.

<sup>2)</sup> Cas. rom., Bulet. S-a 1, 1886, p. 91. *Dreptul* din 1892, No. 70 și Bulet. S-a 1, 1892, p. 873. C. Caen și Cas. fr., D. P., 92. 2. 177. D. P., 79. 1. 372. D. P., 92. 1. 565. C. Riom, *Pand. Period.*, 92. 2. 11. Demolombe, XXXI, 339. T. Huc, VIII, 399. Baudry, II, 1344. Laurent, XX, 372. Larombière, V, art. 1378, No. 10. Demante, V, 359 bis II. Fuzier-Herman, III, art. 1378, No. 3.

<sup>3)</sup> „*Quod indebitum per errorem solvitur, aut ipsum, aut tantumdem repetitur*“ (L. 7, Dig., 12, 6, *De conditione indebiti*).

<sup>4)</sup> Prin *deteriorări* sau *degradațiuni* (art. 767) se înțelege aici, ca și în art. 767 și 1018, § 3, stricăciunile sau perderele parțiale aduse lucrului (*periculum deteriorationis*), prin opoziție la perirea sau distrugerea totală a lucrului (*periculum interitus*). Veți *suprà*, p. 187.

<sup>5)</sup> Marcadé, V, art. 1378—1380, No. 1, p. 269. Cu toate că această dispoziție lipsește în codul fr., majoritatea autorilor se pronunță în același sens. Veți Demolombe, XXXI, 366 urm. T. Huc, VIII, 400. Arntz, III, 470. Mourlon, II, 1683. Laurent, XX, 376. Demante, V, 360 bis II. Larombière, V, art. 1378, No. 3. Aubry et Rau, IV, § 442, p. 736, text și nota 30. Cpr. Pothier, *Condictio indebiti*, V, 170.—*Contrà*. Duranton, XIII, 693, nota 1.

Ce se înțelege  
prin deterio-  
rări.

soluțiunea cea mai juridică și scutind pe primitorul plăței de ori ce responsabilitate, pentru că el privind lucrul ca al său, a putut să nu'l îngrijească, de ex., să nu'i facă reparațiile trebuitoare, sau chiar să'l strice, fără a fi în culpă, soluție care era admisă și la Romani, unde o lege din Digeste prevede că acel care n'a îngrijit de un lucru pe care îl credea al său, nu este supus la nici o responsabilitate <sup>1)</sup>.

El va răspunde însă de deteriorările aduse lucrului prin faptul său, în urma cunoștinței ce a avut de obligația de restituire, pentru că din acest moment, ori ce neglijență din partea lui devine o culpă <sup>2)</sup>.

Mai mult încă, el va trebui, în asemenea ipoteză, să răspundă și de pierderea provenită prin caz fortuit, afară numai de se va proba că la aceste cazuri ar fi fost expus lucrul fiind chiar în posesiunea debitorului (art. 995, 1156, § 2), pentru că debitorul de rea credință este considerat ca un debitor pus în întârziere, și în urma punerii în întârziere, el răspunde atât de deteriorările aduse lucrului prin faptul lui, cât și de pierderea provenită prin caz fortuit (art. 1074, § 2, 1156, 1601). Această soluție fiind admisă de lege în privința primitorului plăței, care de la început încă, a fost de rea credință (art. 995, § 1), nimic nu ne autorisă a distinge între acest primitor și acel care a devenit mai în urmă de rea credință.

Din momentul ce primitorul lucrului a aflat că el trebuie să'l restituie (*mala fides superveniens*), din acel moment el trebuie considerat ca un debitor pus în întârziere, și prin urmare, tratat ca atare. Aceasta este rigoarea principiilor <sup>3)</sup>.

Dacă primitorul lucrului de bună credință l'a înstrăinat cu titlu oneros, el va restitui numai prețul cu care a vândut lucrul, chiar când acest preț ar fi inferior valorii reale a lucrului, pentru că numai întru atâta el s'a

Perderea lucrului prin caz fortuit.

Instrăinarea lucrului de către primitorul plăței de bună credință.

<sup>1)</sup> „*Qui quasi suam rem neglexit, nulli querellæ subjectus est*“. L. 31, § 3, Dig., 5, 3, *De hereditatis petitione*.

<sup>2)</sup> Pothier, *op. cit.*, V, 171. Arntz, III, 470. T. Huc, VIII, 400. Demolombe, XXXI, 372. Laurent, XX, 376. Mourlon, II, 1684.

<sup>3)</sup> Cpr. Marcadé, V, art. 1378—1380, No. 2, p. 270. Boissonade, II, 267, p. 271. Péculescu, II, 262.—*Contrà*. Demolombe, XXXI, 373. Veși și Mourlon, II, 1684.



inbogățit (art. 996, § 2) <sup>1)</sup>. Dacă lucrul n'a fost vândut, ci dăruit, dăruitorul nu datorește nimic, pentru că nu a tras nici un folos din el, afară de acțiunile ce el avea în contra donatarului, precum este aceea în revocare pentru neîndeplinire de sarcini, pentru ingratitude, etc. <sup>2)</sup>.

Momentul  
când trebuie  
să existe  
buna credin-  
ță.

Buna credință trebuie să existe nu numai în momentul primirii lucrului, dar și în momentul înstrăinării, pentru că înstrăinarea trebuie să fie lipsită de fraudă... *sine fraude distrahere*, după expresia lui Ulpian (L. 26, § 12, Dig., 12, 6, *De conditione indebiti*) <sup>3)</sup>.

Casurile în  
care primi-  
torul plăței  
a fost de rea  
credință.

Să presupunem acum că primitorul plăței a fost de rea credință, adică că el a știut sau din înprejurări a putut să prepue greșala plătitorului, după cum se exprimă art. 1892 din codul Calimach (1437 C. austriac). În asemenea caz, el este considerat ca un stăpânitor de rea credință (art. 485), și ca atare, trebuie să despăgubească pe plătitor de toate daunele ce i a cauzat plata, el fiind pus de drept în întârziere prin reaua sa credință.

Astfel, dacă i s'a plătit o sumă de bani, el va restitui atât capitalul cât și dobânda din ziua facerii plăței (art. 994) <sup>4)</sup>, ear nu numai din ziua cererii în judecată, ca în ipoteza când ar fi fost de bună credință. (Vezi p. 376).

<sup>1)</sup> Dacă prețul nu s'a plătit încă, el va restitui creanța ce are în contra cumpărătorului. Art. 1607 are o dispoziție identică în privința depositului. Cpr. Larombière, V, art. 1380, No. 4 și art. 1149 C. italian, unde se dice că acel care a înstrăinat lucrul de bună credință trebuie să restituie prețul sau acțiunea în contra cumpărătorului, *l'azione per consequito*.

<sup>2)</sup> Arntz, III, 470. Păucescu, II, 266. T. Huc, VIII, 400. Demolombe, XXXI, 401. Larombière, V, art. 1380, No. 2. Demante, V, 361, bis II. Boissonade, II, 269, *in fine*.

<sup>3)</sup> Cpr. Pothier, *op. cit.*, V, 177. T. Huc, VIII, 400. Demolombe, XXXI, 402. Larombière, V, art. 1380, No. 3.

Art. 720 C.  
com.

<sup>4)</sup> Pe baza acestor principii este aproape generalmente admis în Franția că creditorul condamnat a readuce la masă, în virtutea art. 720 urm. C. com., sumele ce el a primit de la falit, datorește dobândă din ziua plăței lovite de nulitate. Vezi în acest sens, D. P., 79. 2. 223. D. P., 82. 1. 29 și 198. D. P., 82. 2. 55. Alauzet, *Comment. du C. de commerce*, VI, 2528. Ruben de Couder, *Dictionnaire de droit commercial*, v<sup>o</sup> *Faillite*, 433 bis. Fuzier-Herman, III, art. 1378, No. 23.—*Contrà*. Demolombe, XXXI, 360 urm. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, VII, 364.



Art. 997. Plătitorul (*solvens*) neputând să se înbogătească în detrimentul aceluia care a primit, fie chiar cu rea credință, un imobil sau un mobil determinat *in individuo*, art. 997 prevede că acela căruia se face restituirea (plătitorul) trebuie să despăgubească pe primitorul plăței (*accipiens*) chiar de rea credință de cheltueile ce acesta a făcut pentru conservarea lucrului (cheltueile necesare), și de acele utile, adecă care, de și nu au de scop conservarea lucrului, totuși au îmbunătățit lucrul și i au mărit valoarea.

Cheltueile  
necesare și  
utile.

Intre aceste cheltueli sau impense există însă următoarea deosebire: Posesorul, sau mai bine dis, primitorul plăței, fie el de bună sau de rea credință, puțin importă, va avea drept la *toate* cheltueile necesare, pe când, în privința cheltueilor utile, el nu va avea drept la ele de cât numai întru atâta întru cât au mărit valoarea lucrului, până la concurența adaosului de valoare produsă printr'ênsele, după cum se exprimă art. 1377 C. C. (cpr. și art. 494 *in fine*), pentru că numai întru atâta au fost folositoare <sup>1)</sup>.

Art. 494 C. C.

Dacă impensele sau cheltueile consistă în construcțiuni, plantațiuni sau alte îmbunătățiri de aceiaș natură, se va aplica art. 494 <sup>2)</sup>.

Cheltueile  
de agrement  
sau de plăcere.

Cât pentru cheltueile de agrement sau de simplă plăcere (art. 1346, *voluptuosae* sau *voluptuarie*), ele nu vor fi restituite, însă primitorul plăței va putea să le rădăce de pe loc (*jus tollendi*), dacă aceasta se poate face fără stricăciune, *si modo recipiant separationem* <sup>3)</sup>... *sine lesione prioris status rei* (L. 5, *in fine*, Cod., 3, 32, *De rei vindicatione*); cu îndatorirea însă de a restabili locurile în starea de mai înainte (art. 539) <sup>4)</sup>.

Vezi și *suprà*, p. 337, nota 2. Art. 991 vorbește de asemenea de cheltueli utile și necesare. Mai vezi încă art. 494, 539, 545 urm., 766, 771, 1345, 1346, 1377, etc. Vezi și *suprà*, p. 337, notă 3.

<sup>1)</sup> Vezi *suprà*, p. 338. Cpr. Cas. fr., *Pand. Périod.*, 1887, 1, 230. Arntz, III, 471. Marcadé, V, art 1381, No. 2, p. 273. Laurent, XX, 382. Demante, V, 362 bis. Thiry, III, 200. T. Hue, VIII, 401. Aubry et Rau, IV, § 442, p. 737. Larombière, V, art. 1381, No. 5. Demolombe, XXXI, 381 urm. Mourlon, II, 1689. Fuzier-Herman, III, art. 1381, No. 2.—*Contrà*. Duranton, XIII, 695.

<sup>2)</sup> Arntz, III, 471. Berriat St. Prix, II, 5471. Pêucescu, II, 283.

<sup>3)</sup> L. 9, Dig., 25, 1, *De impensis in res dotales factis*.

<sup>4)</sup> Marcadé, V, art. 1381, No. 2. Thiry, III, 200. Arntz, III,

Dacă însă cheltuețele de simplă plăcere sunt așa de însemnate în cât au mărit valoarea venală (*promercalis*) a lucrului, atunci ele vor putea fi considerate de judecători ca utile, și primitorul plăței va avea drept la ele în această proporțiune <sup>1)</sup>.

În nici un caz însă, primitorul plăței nu va avea dreptul să rețină lucrul până la plata cheltuețelor sale, pentru că legiuitorul nu-i conferă această garanție <sup>2)</sup>.

### Efectele plăței nedatorite în privința terțiilor achisitori.

Dacă primitorul plăței nedatorite a înstrăinat corpul cert și determinat care făcea obiectul acestei plăți, plătitorul poate el să-l revendice de la cei de al treile dobânditori ?

În dreptul roman, negativa nu suferea nici o discuțiune: 1<sup>o</sup> pentru că tradițiunea făcută cu titlu de plată, *solutionis causa*, îi transfera proprietatea pe care și el la rëndul seu o transferase celui de al treilea. Plătitorul ne mai fiind proprietar asupra lucrului plătit nu mai putea să-l revendice de la cei de al treile <sup>3)</sup>; și 2<sup>o</sup> pentru că condițiunea *indebiti*, ca toate condițiunile, era o acțiune personală în repararea unei daune injuste.

Ce trebuie să decidem în dreptul actual? Chestiunea este controversată, însă cu toate aceste, trebuie să decidem, contrar celor ce se petreceau în dreptul roman, și contrar teoriei lui Pothier, care distingea între achisitoriile cu titlu oneros și acei cu titlu gratuit <sup>4)</sup>, că, de câte ori este vorba de un imobil sau de un mobil corporal, însă achisitorul lui

Casul în care cheltuețele de simplă plăcere devin utile.

Dreptul de retenție. Controversă.

Dreptul roman.

Dreptul actual. Controversă.

471. Mourlon, II, 1689. Baudry, II, 1345. Demolombe, XXXI, 388, 389. Aubry et Rau, IV, § 442, p. 737. T. Huc, VIII, 401. Laurent, XX, 383. Veđi și *suprà*, p. 338 și t. III a lucrării noastre, p. 543.—Art. 74, § 2 al codului federal asupra oblig. din 1881 este formal în această privință.

<sup>1)</sup> Cpr. Larombière, V, art. 1381, No. 8. Demolombe, XXXI, 388. Păncescu, II, 286. Veđi și L. 10, Dig., 25, 1, *De impensis in res dotales factis*, citată *suprà*, p. 338, text și nota 5.

<sup>2)</sup> Veđi *suprà*, p. 340 urm., unde se arată controversa ce există în privința dreptului de retenție.

<sup>3)</sup> L. 36, Dig., 41, 1, *De acquirendo rerum dominio*.

<sup>4)</sup> Veđi Pothier, *Tr. de l'action Conductio indebiti*, V, 178, 179. Acest sistem se vede admis în Italia, de Giorgio Giorgi. Veđi *Teoria delle obbligazioni*, V, 126 urm.

*este de rea credință*, de atâte ori revendicarea va avea loc contra acestui terțiu, pentru că plata făcută în mânele primitorului ei fiind fără cauză, n'a putut să 'i transmită proprietatea mobilului sau imobilului pe care el l'a primit și l'a transmis altuia.

În adevăr, cauza obligațiunei solventului, scopul principal ce el își propune este stângerea obligațiunei sale. Or, datoria neexistând de cât în aparență, plata este nulă pentru lipsă de cauză, și fiind nulă, nu poate să producă nici un efect (art. 966): prin urmare, ea n'a putut să transmită primitorului plăței proprietatea corpului cert ce i s'a dat: și primitorul plăței nedevenind proprietarul lucrului primit drept plată, n'a putut transmite terțiului o proprietate pe care n'o avea el însuș: *Nemo dat quod non habet*. Solventul a ramas deci tot proprietarul lucrului plătit, și deci, el poate să'l revendice de la cei de al treile <sup>1)</sup>. Această soluție nu este contrară art. 996, după care acel care a primit lucrul este dator să întoarcă sau lucrul sau prețul cu care l'a înstrăinat, pentru că acest text are de scop regularea raporturilor existente între plătitor și primitorul plăței, ear nu a acelor dintre plătitor și cei de al treile dobânditori. Condiția *indebiti* nu mai e astăzi o acțiune personală, ca la Romani, ci o adevărată revendicare <sup>2)</sup>.

Art. 1909.

Trebue însă să observăm că revendicarea nu va putea să aibă loc contra celor de al treile, care, *de bună credință*, ar fi dobândit un mobil corporal, pentru că, în asemenea caz, ei au devenit proprietarii acestui mobil prin

<sup>1)</sup> Imobilul va reintra liber de ori ce sarcine reale în mâna revendicantului, căci aceste sarcini vor cădea prin aplicațiunea maximei „*Resuloto jure dantis, solvitur jus accipientis*“. Cpr. Larombière, V, art. 1380, No. 10.

<sup>2)</sup> Veți în acest sens, Thiry, III, 201. T. Huc, VIII, 400. Baudry, II, 1344. Vigîe, II, 1696. Laurent, XX, 378, 379. Arntz, III, 472, 473. Demolombe, XXXI, 413 urm. Acolas, II, p. 976. Pencescu, II, 267 urm. Répert. Dalloz, *Supplém. Oblig.*, 2339 urm. Demante et Colmet de Santerre, V, 361 bis III și IV. Aubry et Rau, IV, § 442, p. 738, text și nota 37. Mourlon, II, 1686. Marcadé, V, art. 1378 urm. No. 3, p. 270. Duranton, XIII, 683. Larombière, V, art. 1380, No. 7 urm. Chambon, *Du payement indû*, p. 244 urm. Massé-Vergé, IV, § 623, p. 11, nota 11. Art. 389 din proiectul Codului japonez este redactat în acest sens. — *Contrà*. Toullier D. VI, partea 1, 97 urm.

prescripția instantanee (art. 1909) <sup>1)</sup>, sau un imobil, dacă cel de al treile ar fi dobândit proprietatea lui prin usuca-piune fie de 10 sau 20 de ani (art. 1895 urm.), fie de 30 de ani (art. 1890) <sup>2)</sup>.

Acel care a dat drept plată nedatorită un imobil, are deci două acțiuni, una în revendicare contra celui de al treile achisitor <sup>3)</sup>, ear alta contra primitorului plăței, pen-

1) Veđi *suprà*, p. 174, nota 1. Cpr. Demolombe, XXXI, 414. Larombière, V, art. 1380, No. 7, și toți autorii.

2) Cpr. Demolombe, XXXI, 420.—Plătitorul va putea însă, în asemenea caz, să exercite contra primitorului de bună credință a imobilului, care l'ar fi vândut, acțiunea personală pentru restituirea prețului, căci art. 996, § 2 admite această soluție în termeni generali, fără a distinge dacă revendicarea este sau nu cu puțință contra terțiului achisitor. Demolombe, *loco suprà cit.*

Aceiaș soluție ar fi admisibilă în cazul când lucrul vândut de către primitorul lui ar fi perit prin caz fortuit în mâna cumpărătorului (*apud emptorem*). Perirea lui în mâna cumpărătorului n'ar scuti, în adevăr, pe acel care l'ar fi primit pe nedrept de a restitui prețul plătitorului lui (art. 996, § 2). Demolombe, XXXI, 421.

3) Cel de al treile este supus revendicării chiar dacă ar fi dobândit imobilul prin mezat public, pentru că adjudicațiunea nu transmite adjudicatarului de cât drepturile ce avea și debitorul urmărit asupra lucrului vândut (art. 565 Pr. civ.) conform regulei „*Nemo plus juris ad alium transferre potest quam ipse habet*“ (L. 54, Dig., 50, 17), regulă, de altminterlea, consacrată în termeni expresi prin art. 580 și 1521 din codul Calimach (442, 1138 C. austriac) și prin art. 1770 din codul actual. Cpr. Larombière, V, art. 1380, No. 11. Este adevărat că art. 565 din Pr. civ., tradus după art. 717 din procedura franceză, care consacră acest principiu, este în contradicere flagrantă cu art. 506, § 3 din aceeaș procedură, luat după art. 525 din procedura genoveză de la 1819 (opera lui Bellot), după care afpțele și publicațiunile trebuie să cuprindă somație către toți acei care ar pretinde vre-un drept de proprietate, servitute, usufruct, ipotecă, etc, să se arăte la tribunal, înainte de adjudicare, spre a'și formula pretențiile lor, *sub pedeapsă de a nu le se mai ținea în samă (sous peine de forclusion)*; însă acest text nu poate să abroage principiul luat din procedura franceză, după care adjudicatarul nu poate dobândi de cât drepturile pe care le avea expropriatul, în specie primitorul plăței, carele, după cum am vedut, nu era proprietar. Jurisprudența este unanimă în acest sens. Veđi Cas. rom., C. București și Iași. Bulet. S-a I, 1876, p. 102 și *Dreptul* din

Revendicare exercitată contra adjudicatarului. Art. 565 și 506 Pr. civ.

tru a'i cere valoarea lucrului (art. 996, § 1), sau prețul cu care el l'a vândut (art. 996, § 2).

Dreptul ad-  
judicataru-  
lui de a re-  
peta prețul  
depus de  
dênsul de la  
creditorii de-  
bitorului ur-  
mărit. Con-  
troversă.

1876, No. 17. Bulet. 1878, p. 277 și 1879, p. 799. Bulet. 1884, p. 787. *Dreptul* din 1890, No. 23. *Dreptul* din 1887, No. 21 și din 1883, No. 62. Trib. Roman, *Dreptul* din 1896, No. 7. Veși și tr. nostru în limba franceză, art. *Saisies*, p. 376.

Dar dacă adjudicatarul care, în asemenea condițiuni, ar fi cumparat de la mezat imobilul plătit și nedatorit, poate fi atins prin acțiunea în revendicare a plătitorului acestui imobil, se admite, în genere, că și adjudicatarul are, la rëndul său, dreptul de repetițiune în contra creditorilor debitorului urmărit, care ar fi primit prețul varsat de dên-  
sul: „Considerând, ăice Curtea noastră supremă (23 fevr. 1883), că, după art. 993, acel care din eroare creděnduse debitor, a plătit o datorie, are drept de repetițiune în contra creditorului; că această dispozițiune, care este o sancțiune a principiului că nimene nu se poate înbogăți în paguba altuia, își are aplicația și în cazul când, în urma unei vëndări silite, adjudicatarul evins prin o acțiune în revendicare a imobilului adjudicat voește a repeta prețul adjudicațiunei în contra creditorilor debitorului urmărit, care au primit acel preț; căci adjudicatarul când depune prețul adjudicațiunei spre a se plăti creditorului urmăritului, se crede debitor al acestuia, și prin urmare, și al creditorilor săi; că dacă, în urmă, adjudicatarul este evins, a-  
cea plată, care nu mai are cauză pentru dên-  
sul, este făcută din eroare; că creditorii nu pot pretinde că au primit ceea ce le se datorea, căci dacă o obligație, poate, după art. 1093, să fie achitată de o persoană chiar neinteresată, trebuie însă ca achitarea să fie făcută nu din eroare, ci cu intenție de a achita pe debitor; ca un adjudicator depune prețul spre achitarea urmăritului numai pentru că se crede debitor al acelui preț, astfel că, în caz de evicțiune, depunerea prețului din partea-i, și prin urmare, achitarea creditorilor urmăritului, a fost făcută din eroare, ear nu cu intenție de a libera obligațiile debitorului urmărit, etc“.

Bulet. Cas. S-a I, 1883, p. 186, 187. Veși în acelaș sens, C. Colmar și Lyon, Répert. Dalloz, *Vente*, 835. C. Riom. D. P. 56. 2. 136. Aubry et Rau, IV, § 355, p. 376. Troplong, *Vente*, I, 432, 498. Duvergier, *Vente*, 345, 346. Demolombe, XXXI, 305 urm. Fuzier-Herman, III, art. 1377, No. 38. Labbé, *Revue critique*, t. 19 (anul 1861), p. 202. Laurent, XXIV, 228. Colmet de Santerre, VII, 76 bis VIII. Pand. fr., *Adjudic. immobilière*, 1806, Larombière, V, art. 1377, No. 15. Massé-Vergé, IV, § 685, p. 294, nota 4. Marcadé, VI, art. 1626—1629, No. 3, p. 258 urm. Carré-Chauvean, *Lois de la Procéd. civ.*, V, partea 1, *Quest.* 2409, p. 992 (ediția din 1880). S'a decis însă, cu toate aceste, că creditorul care și a pri-

În caz de a revendica lucrul de la cei de al treile, el nu mai poate cere nimic de la primitorul plăței. În caz de a fi dobândit valoarea sau prețul lucrului de la primitorul plăței, el nu mai poate cere nimic de la cei de al treile. Plătitorul are, în adevăr, drept sau la lucru sau la valoarea lui, nici o dată însă la amândouă de o dată. „*Bona fides non patitur, ut bis idem exigatur*“ (L. 57, Dig., 50, 17, *De diversis regulis juris antiqui*).

Dacă plătitorul revendică lucrul de la cel de al treile, acesta poate să cheme în garanție pe autorul său, adică pe primitorul plăței, care i a vândut lucrul (art. 1337 urm. C. C. și 112 urm. Pr. civ.) și să l' oblige a i plăti o sumă de bani superioară chiar prețului vândărei. Nefiind însă drept ca primitorul plăței de bună credință să sufere consecințele erorii în care l'a indus plata făcută cu imprudență de reclamant, acest din urmă va putea și el, la rëndul său, să fie condamnat a restitui plătitorului ceea ce el este obligat să plătească peste preț, cu titlu de daune, terțiului evins <sup>1)</sup>.

#### **Dificultățile la care restituția unei plăți nedatorite poate da loc în dreptul internațional.**

Vorbind despre gestiunea de afaceri, cel mai obicinuit din quasi-contracte, am tratat chestiunile de drept internațional cele mai de căpitenie care se pot ivi în practică, desvoltând această materie mai mult poate de cât ar fi trebuit. De aceea, nu avem nimic de adaos în privința quasi-contractului de al doile, despre care se ocupă legea, plata nedatorită și dreptul de restituție care rezultă pentru acel ce a plătit fără a fi debitor.

mit creanța sa, în urma vândărei silite a averii debitorului, a primit ceea ce i se cuvină, *suum recepit* (L. 44, Dig., 12, 6; veđi și L. 129, Dig., 50, 17) și nu mai poate fi obligat la repetițiune. C. Focșani și București, *Dreptul* din 1884, No. 64. *Dreptul* din 1887, No. 21. Cas. rom., S-a I, Bulet. 1884, p. 783. Tot în acest din urmă sens se pronunță și o parte din doctrină. Veđi Duranton, XIII, 686 și XVI, 266. Veđi și Laurent XX, 360. Cpr. LL. 1 și 2. Cod., 8, 46, *Creditorum evictionem pignoris non debere*.

<sup>1)</sup> Cpr. Vigié, II, 1698. Duranton, XIII, 683, *in fine*. Mourlon, II, 1687, 1688. Marcadé, V, art. 1380, No. 3, *in fine*. Aubry et Rau, IV, § 442, p. 738. Baudry, II, 1344, *in fine*.—*Contrà*. Larombière, V, art. 1380, No. 9.



Plata nedatorită fiind, în adevăr, un quasi-contract, chiar atunci când acel care a primit-o ar fi fost de rea credință, se vor aplica prin analogie regulile mai sus expuse în materie de gestiune de afaceri <sup>1)</sup>.

### Despre oare care acțiuni care prezintă analogie cu repetiția plății nedatorite.

Afară de condicția *indebiti*, despre care am vorbit până acum, mai sunt și alte acțiuni în repetițiune, a căror efect este acelaș, care însă pot fi exercitate independent de ori ce eroare din partea aceluia care a făcut plata <sup>2)</sup>.

Aceste sunt :

Condic. sine  
causa.

1<sup>o</sup> Acțiunea în repetițiune a unei plăți făcute fără cauză (*condictio sine causa*) <sup>3)</sup>;

Condic. ob  
injustam  
causam.

2<sup>o</sup> Acțiunea în repetițiune a lucrului de care o per-

1) Veți *suprà*, p. 353 urm. Cpr. Laurent, *Droit international*, VIII, 5 și *Avant-projet de révision du C. C.*, I, p. 111, No. 3.

2) Baudry, II, 1342 bis. Demolombe, XXXI, 232 urm., 423. Aubry et Rau, IV, § 442 bis, p. 739. Fuzier-Herman, III, art. 1377, No. 29 urm.

3) Veți Dig., 12, 7, *De condictione sine causa*, și Cod., 4, 9, *De condictione ex lege, et sine causa*, etc.—În puterea acestei condicțiuni, ori-cine s'a înbogătit în detrimentul altuia, trebuie să restituie ceea ce a primit, fie că, din capul locului, n'a avut nici un drept la lucrul primit, fie că, mai în urmă, cauza legitimă de achizițiune a dispărut: „Și cele date ca o adevărată datorie se pot cere înapoi, țice art. 1890 din codul Calimach (1436 C. austriac), dacă au încetat legiuitul temeiū pentru care le oprise primitorul lor“. Cpr. art. 1234 C. cant. Zurich; art. 821 C. german din 1896. Dacă restituirea nu se mai poate face în natură, ceea ce se va întâmpla de câte ori lucrul a fost consumat sau a perdut individualitatea sa primitivă, ea se va face în bani. Cpr. Er. Lehr, *Dr. germanique*, 243, p. 291. Tot în baza acestor principii, comunele erau obligate să restituie reținerile făcute funcționarilor comunali, pentru că, în lipsa unei legi care să reguleze dreptul la pensie a acestor funcționari, reținerile ce se făceau erau lipsite de cauză. Veți *suprà*, p. 131, nota 1. Astăzi însă, asemenea lacună nu mai există, fiind că legea pentru înființarea caselor de pensii ale funcționarilor județeni și comunali s'a promulgat la 25 februar 1897. Veți *Monitorul oficial* din 26 fevr. 1897, No. 262. Cpr. Cas. rom., 19 sept. 1897, *Curierul judiciar* din 1897, No. 36.

soană a fost pe nedrept despoată (*condictio ob injustam causam*)<sup>1)</sup>.

3<sup>o</sup> Acțiunea în repetițiune a lucrului dat pentru o cauză care n'a avut loc, sau pentru un scop care nu s'a îndeplinit (*condictio ob rem dati*, sau *condictio causa data, causa non secuta*), sau în fine, *condictio ob causam datorum*<sup>2)</sup>;

4<sup>o</sup> Acțiunea prin care se cere restituirea lucrului furat (*condictio furtiva*) (cpr. art. 1909, § 2)<sup>3)</sup>.

Condic. cauza data, cauza non secuta.

Condic. furtiva.

1) Veđi Dig., 12, 5, *De condict. ob turpem vel injustam causam*, și Cod., 4, 9, *De conditione ex lege et sine causa, vel injusta causa*.—Astfel, în baza condictiei *ob injustam causam*, acel care ar fi plătit o clausă penală, ar putea s'o ceară înapoi, pentru că, în specie, creditorul a primit ceea ce legea îl oprea de a primi (L. din 20 fevr. 1879). Cpr. Er. Lehr, *op. și loco cit.*, 242. Veđi și *infra*, la art. 1066 urm. explic. legii din 1879, unde această chestiune este pe larg discutată.

2) Veđi Dig., 12, 4, *De conditione causa data, causa non secuta* și Cod., 4, 6, *De conditione ob causa datorum*. De exemplu, moștenitorul a plătit un legat subordonat unei condițiuni care nu s'a îndeplinit; el va avea acțiunea în restituire. Alt exemplu: S'au făcut daruri în vederea unei căsătorii, care nu s'a sevêrșit, daruri pe care Romanii le numeau mai întâi *ante nuptias* și mai târziu, *propter nuptias* (Instit. II, *De donationibus*, 7, § 3), ear codul Calimach, *contra-zestre* (art. 1669 urm.). Ei bine, în asemenea caz, acțiunea în repetițiune va avea loc... *jure conditionis restituere debes* (L. 1, Cod., *tit. cit.*, 4, 6), pentru că scopul pe care părțile l'au avut în vedere nu s'a îndeplinit: „Când nu se va face nunta, darurile dinaintea nunții se întorc înapoi“, dice art. 6, partea IV, capit. 2 din codul Caragea. Cpr. art. 68 din codul Calimach și § 5, capit. 30 (logodnă și cununie), din codul Andr. Donici. Veđi t. IV a lucrării noastre, p. 745 și *suprà*, p. 363, *ad notam*.

Tot în puterea acestui principiu, avocatul care a primit o sumă de bani cu titlu de onorariu, trebuie s'o restituie, dacă din culpa lui el nu și a îndeplinit obligațiile sale: „*Adnovationis causa datam pecuniam, si per eos, qui acceperant quominus susceptam fidem impleant, stetisse probetur, restituendam esse convenit*“. (L. 11, Cod., 4, 6, *De conditione ob causam datorum*).

Noul cod german admite în termeni expresi această condictie când, prin art. 815, dice: „Repetițiunea unei prestațiuni făcute în vederea unui rezultat care nu s'a realizat, nu are loc, dacă de la început, acest rezultat era imposibil, și dacă autorul prestațiunei o știea, sau dacă el, cu rea credință, a împedecat realizarea ei“.

Cod. german din 1896.

3) Veđi Dig., 13, 1, *De conditione furtiva* și Cod., 4, 8, *eadem*.

Alte condiții  
uni din dreptul  
roman.

Nu vom vorbi despre celelalte condițiuni care se gă-  
sesc în legile romane, și anume de condicția *ex lege*<sup>1)</sup>, de  
condicția *ex certa re* sau *triticaria*, adică de condicția care  
resulta din o stipulație având de obiect o cantitate de pro-  
ducte<sup>2)</sup>, etc., ci vom trece de îndată la condicția *ob tur-  
pem causam*, despre care am mai vorbit în treacăt *supră*,  
p. 151, urm., și despre care ne vom ocupa în deosebi,  
pentru că a dat loc la dificultăți.

### Condictio ob turpem causam<sup>3)</sup> (art. 966).

Condictio *ob turpem causam* este acțiunea prin care  
acel care a făcut o plată în virtutea unui contract ilicit,  
contrar legilor sau bunelor moravuri (art. 966), cere îna-  
poi obiectul prestațiunei sale, fără a dovedi nici o eroare  
din partea'i. Obligațiunea întemeiată pe o cauză ilicită, ca  
și cea fără cauză, sau întemeiată pe o cauză falsă, nepro-  
ducând nici un efect (art. 966), adică fiind *inexistentă*<sup>4)</sup>,  
se înțelege că ceea ce s'a plătit în puterea unei asemenea  
convențiuni poate în tot-deauna fi cerut înapoi, și acțiunea  
în repetițiune va putea fi exercitată chiar de acel care ar  
fi violat un principiu de ordine publică, care ar fi plătit  
de exemplu, cuiva o sumă de bani pentru a comite o cri-  
mă, sau ar fi dat mită unui judecător, etc.

Codul Cali-  
mach.

Este adevărat că, după codul Calimach, *condictio ob  
turpem causam* nu aparține a celui care a făcut plata, de  
câte ori el era tot atât de culpabil ca și acel care a pri-  
mit-o<sup>5)</sup>, însă această soluție, admisă de unii autori și as-

1) „*Si obligatio lege nova introducta sit, nec cautum eadem lege, quo genere actionis experiamur, ex lege agendum est*“. L. uni-  
că, Dig., 13, 2, *De condictione ex lege*. Veți și Cod., 4, 9,  
*De condictione ex lege*, etc.

2) „*Qui certam pecuniam numeratam petit, illa actione utitur, si certum petetur. Qui autem alias res, per triticariam condictionem petit*“. (L. 1, Pr., Dig., 13, 3, *De condictione triticaria*).

3) Veți Dig., 12, 5, *De condic. ob turpem vel injustam causam*, și Cod., 4, 7, *De condictione ob turpem causam*.

4) Veți asupra actelor inexistente, *supră*, p. 21 urm.

5) „Nu poate cineva, dice art. 1562 din codul Calimach (1174 C. austriac), să ceară aceea ce au dat cu știrea sa altuia spre sevrșirea unui lucru preste putință, sau neertat; ear dacă pentru oprirea unei lucrări neertate va fi dat ceva aceuia, carele au vrut să sevrșască această lucrare, poate să'l ceară“. Această soluție, după care acel ce ar fi făgăduit o

tăzi <sup>1)</sup>, ne s'a părut inadmisibilă, pentru că regula romană „*Nemo auditur propriam turpitudinem allegans*“ nu'și primește nici o aplicațiune în dreptul modern <sup>2)</sup>.

Sunt însă casuri în care chestiunea poate să presinte oare-care dificultăți.

Eată, bună oară, o femeie sedusă și părăsită, care primește o sumă de bani de la seductorul său, cu condițiune de a nu mai cere în justiție despăgubirea la care ar fi putut să conchidă după dreptul comun (art. 998). Această femeie n'ar putea fi constrânsă mai târziu să restituie ceea ce a primit în baza acestei convențiuni, sub cuvânt că ar fi *turpis causa*, pentru că, pe de o parte, seductorul a plătit într-o-câtva de bună voe o datorie naturală (art. 1092, § 2), iar pe de altă parte, faptul femeii de a renunța la acțiunea ei, nu constituie o faptă imorală.

Dacă presupunem însă, din contra, că o femeie de moravuri ușoare, a smuls bani de la mai mulți bărbați, sub amenințarea unor procese scandaloase, și în vederea întreținerii unui copil a cărui paternitate se atribuie când unuia, când altuia, nu mai încapă îndoială că asemenea manoperi vor putea fi reprimite și că asemenea femei va putea fi condamnată la restituirea banilor primiți <sup>3)</sup>.

Ce trebuie să decidem în privința banilor ce un barbat ar fi primit pentru a păstra tăcerea relativ la com-plicele femeii sale adultere? Acești bani putea-vorei să fie ceruți înapoi pe cale de acțiune în repetițiune? Nu se poate răspunde astăzi *à priori*, ca la Romani, că purtarea unui asemenea barbat ar fi imorală, pentru că, dacă, cu a-devarat este imoral ca un barbat să primească bani spre a tolera adulterul femeii sale (veți *suprà*, p. 78, *ad notam*), nu mai puțin adevarat este că el poate să reguleze direct

sumă de bani cuiva *pentru ca să nu comită o crimă* ar avea acțiunea în repetițiune și n'ar mai avea-o când ar fi făgăduit bani *pentru ca crima să se comită*, împrumutată de la codul austriac (art. 1174) și de la dreptul roman (L. 5, Dig., 12, 7), este generalmente admisă în dreptul german. Veți, pe lângă textul suscitât din codul austriac, art. 817 din noul cod german (reprodus *suprà*, p. 152, nota 2). Cpr. Er. Lehr, *Droit germanique*, p. 289.

<sup>1)</sup> Veți autorii citați *suprà*, p. 152, nota 3.

<sup>2)</sup> Veți autorii citați *suprà*, p. 153, nota 2, și la autorii citați acolo, *adde* Fuzier-Herman, III, art. 1377, No. 52 urm.

<sup>3)</sup> Cpr. Er. Lehr, *Dr. germanique*, p. 289, No. 241.

poziția sa față cu complicele femeii, și să primească o satisfacție, fie chiar o despăgubire bănească, în scopul de a nu se mai adresa la justiție și a nu mai agrava răul prin publicitate. Jurisprudența admitând că complicele unei femei adultere poate fi condamnat la daune cătră barbat în baza art. 998<sup>1)</sup>, este logic ca barbatul să poată primi de bună voe, ceea ce ar putea cere de la tribunale<sup>2)</sup>.

## CAPITOLUL V

### Despre delictе și quasi-delictе.

#### *Definițiunea delictului.*

Delict civil.

Prin delict civil se înțelege ori ce fapt voluntar *ilicite*<sup>3)</sup> și daunator al omului, îndeplinit prin acțiune (*commissio*) sau omisiune (*omissio*), cu intențiunea de a păgubi pe altul. Un fapt licit nu poate, nici într'un caz, să deie loc la responsabilitatea prevădută de art. 998, culpa fiind, ca și prejudiciul, unul din elementele esențiale a responsabilității. (Trib. Lourdes, 5 fevr. 1897. *Pand. Périod.*, 97. 2. 263).

<sup>1)</sup> Cpr. Cas. fr. și C. Aix. Répert. Dalloz, *Adultère*, 111, nota 2, și 125, nota 1. Veđi și D. P., 52. 2. 150. D. P., 66. 2. 136. D. P., 73. 1. 210. D. P., 74. 1. 345. Tot în acest sens este și doctrina. Veđi *Pand. fr.*, *Adultère*, 310 urm. Sourdat, *Tr. général de la Responsabilité*, I, 34 (ediția a 2-a). Faustin Hélie, *Th. du code pénal* (ediția a 5-a), IV, 1664. Demolombe, XXXI, 515. Fuzier-Herman, III, art. 1382, No. 561 bis. Jurisprudența engleză este în același sens. Veđi decisiile citate de Faustin Hélie, *loco supra cit.*—*Contrà*. Bedel, *Tr. de l'adultère*, 65, p. 106. Carnot, *C. pen.*, II, p. 182.

<sup>2)</sup> Cpr. art. 1232 Cod. Zurich și Er. Lehr, *Dr. germ.*, *loco cit.*

<sup>3)</sup> „Acela care, cu intenție sau prin neglijența (*vorsätzlich oder fahrlässig*), dăce art. 823 din noul cod german, lezează în mod ilegal viața, trupul, libertatea, proprietatea sau ori ce alt drept a unei alte persoane, este ținut a repara dauna pricinuită“. Cpr. art. 1724, 1725, 1756 C. Calimach (1294, 1329 C. austriac). Legiuitoru nostru, care definește quasi-contractul „un fapt licit și voluntar din care se naște o obligațiune“, adăogând în art. 986 cuvântul *licit*, care lipsește în textul corespundător francez, a uitat să adăoge în art. 998 cuvântul *ilicite*, pe care cu drept cuvânt îl adăogă toți autorii. Veđi *suprà*, p. 307, nota 6. Cpr. Marcadé, V. art. 1382, 1383, No. 2. Baudry, II, 1346. Thiry, III, 203. T. Huc, VIII, 404. Laurent, XX, 401. Larombière, V. art. 1382, 1383, No. 10. Berriat St. Prix, II, 5472. Boissonade, *op. cit.*, II, art. 390, No. 270. Vigié, II, 1700. Giorgio Giorgi, V, 138 urm. Garraud, *Pr. de dr. criminel*, 43. Arntz, III, 475.

În materie penală, prin delict se înțelege, *lato sensu*, Delict penal. ori ce infracțiune la legea penală, ear într'un sens mai restrâns, *stricto sensu*, infracțiunea la legea penală pedepsită cu o pedeapsă corecțională (art. 1 și 8 C. pen.).

Ori ce delict civil nu este numai de cât un delict pe-Delictul civil  
nal, pentru că ori ce faptă ilicită și dăunătoare comisă cu <sup>poate să nu</sup>  
intențiune răutăcioasă nu este tot-deauna prevădută și pe- <sup>fie delict</sup>  
depsită de legea penală. De exemplu, ascunderea unor o- <sup>penal.</sup>  
biecte ale moștenirii (art. 703, 712 C. C.) constituie un  
delict civil, ear nu un delict penal. Tot astfel, actul frau-  
dulos sau simulat constituie un delict civil, ear nu un de-  
lict penal <sup>1)</sup>.

Și *vice-versa*, un delict penal poate să nu constituie-Delictul pe-  
că un delict civil. Astfel, omorul fără voe este un delict <sup>nal poate să</sup>  
penal (art. 248 C. pen.); el nu constituie însă un delict <sup>nu fie un de-</sup>  
civil, pentru că acest din urmă presupune intențiunea rău- <sup>lict civil.</sup>  
tăcioasă, care, în specie, lipsește. Omorul fără voe fiind  
însă un quasi-delict, ca atare, dă loc la o acțiune în des-  
păgubire (art. 999) <sup>2)</sup>.

Bernard, II, 878, 879. Demolombe, XXXI, 454, 457, 464, 665.  
Péucescu, II, 329. Mourlon, II, 1691, și toți autorii. Art.  
1725 din codul Calimach (1294 C. austriac) vorbește de ase-  
mene de o păgubire *nedreaptă* pricinuită dinadins (delict),  
sau fără voe (quasi-delict). Codul Caragea, partea V, *in fine*,  
pentru stricăciune (art. 1), prevede că „acela care *din ști-  
ință* (delict), sau *cu neștiință ori cu greșală* (quasi-delict) va  
aduce stricăciune altuia, este dator a răspunde stricăciunea“.

<sup>1)</sup> Veđi *supră*, p. 221. De asemenea, stelionatul, adecă faptul Stelionat.  
de a vinde sau de a ipoteca imobilul altuia (cpr. art. 2059  
C. fr.) constituie un delict civil, ear nu un delict penal. Cpr.  
Trib. Râmnic-Sarat (C. D. Popescu președ.). *Dreptul* din  
1896, No. 56.

<sup>2)</sup> Acțiunea care rezultă din delictul de rănire sau lovituri fără  
voe întemeiată pe art. 248, 249 C. pen. și acțiunea în des-  
păgubire întemeiată pe art. 998, 999 C. C. fiind deosebite,  
judecătorii fondului vor decide în mod suveran, după în-  
prejurările cauzei, dacă imprudența autorului rănirilor con-  
stituie un delict în sensul penal sau o simplă greșală de  
natură a nu da loc de cât la o acțiune civilă în despăgu-  
bire. Cas. fr. D. P., 90. 1. 136. Lipsa de urmărire penală  
în contra autorului unui fapt considerat ca delict penal, nu  
poate fi propusă ca o fine de neprimire a cererei de repa-  
rațiune civilă pentru daunele cauzate. Trib. Paris, 15 martie  
1893. *Curierul judiciar* din 1893, No. 52.

Contravenții polițienești. Art. 381 urm. C. pen. De asemenea, contravențiile polițienești sunt pedepsite de legea penală (art. 381 urm. C. pen.), de și intențiunea agentului lipsește <sup>1)</sup>, și prin urmare, ele nu constituiesc un delict civil. Contravențiile polițienești pot să nu constituiescă nici un quasi-delict, dacă ele nu aduc nici o daună nimărui <sup>2)</sup>.

Duel. Art. 258 urm. C. penal. Unele fapte, și cele mai multe, constituiesc în acelaș timp un delict penal și un delict civil. Astfel, duelul fiind pedepsit de legea română (art. 258—261 C. penal), ca și de acea belgiană (art. 423 urm. C. pen. L. din 8 ianuar 1841) și prusacă (art. 164 urm. C. pen. L. din 14 april 1851), pe lângă că este un delict în sensul penal, va da loc și la o acțiune în despăgubire contra autorului omorului, în favoarea văduvei și a copiilor aceleuia care a fost omorât în duel, cu toate că acel omorât ar fi fost provocatorul duelului <sup>3)</sup>.

Art. 192 L. vămilor din 1874.

<sup>1)</sup> Veđi art. 192, *in fine*, din legea generală a vămilor de la 15 iunie 1874, care oprește pe tribunale de a scuza pe contravenienți pentru eroare sau lipsă de intențiune frauduloasă. Cpr. Cas. rom. *Dreptul* din 1893, No. 5.

Circumst. ușurătoare sunt inadmisibile în materie de contravențiuni.

<sup>2)</sup> Baudry, II, 1346.—Intențiunea agentului nefiind cerută în materie de contravenții polițienești, se decide generalmente de jurisprudență că judecătorii nu sunt liberi de a admite, în asemenea materie, circumstanțe ușurătoare, prin aplicarea art. 60 C. penal. Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a II, 1875, p. 313. Bulet. S-a II, 1877, p. 285. Bulet. 1879, p. 438. Bulet. 1883, p. 1143. Bulet. 1888, p. 641. Bulet. 1889, p. 635. *Dreptul* din 1889, No. 48. *Dreptul* din 1893, No. 26.

Dreptul francez.

În Franția, circumstanțele ușurătoare sunt, din contra, admisibile și în materie de contravenții polițienești (art. 483, § 2 C. pen. fr. adaos prin legea din 28 aprilie 1832). Veđi Faustin-Hélie, *Théorie du C. pénal*, VI, 2733. Garraud, *op. cit.*, 244.

Delicte silvice.

În materie de delicte silvice, circumstanțele ușurătoare sunt însă admisibile și la noi. Cas. rom. Bulet. S-a II-a, anul 1890, p. 841.

<sup>3)</sup> Cpr. Laurent, XX, 411. Aubry et Rau, IV, § 445, p. 748, nota 1. Fuzier-Herman, III, art. 1382, 1383, No. 370, 371. Pencescu, II, 377. Demolombe, XXXI, 512. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 31. Sourdat, *op. cit.*, I, 108 bis. Rauter, *Tr. théorique et pratique du droit criminel francais*, II, 444. Și fiind că vorbim de duel, trebuie să menționăm în treacăt că marturii care au luat parte la un duel, nu sunt pedepsiți de legea penală, dacă ei au făcut tot ce le stătea prin putință pentru ca lupta să fie onorabilă și leală. Cpr.

## Definiția quasi-delictului.

Quasi-delictul este un fapt *ilicite* și daunator comis de o persoană prin greșala, imprudența sau neglijența sa, însă fără intențiunea răutăcioasă (art. 999) <sup>1)</sup>. „*Injuriam hic damnum accipiemus culpa datum, etiam ab eo qui nocere noluit.*“ (L. 5, § 1, *in fine*, Dig., 9, 2, *Ad legem Aquilianam*).

Ceea ce deosebește deci delictul (*facta dolosa*) de quasi-delict (*facta culposa*) este intenția răutăcioasă, care în quasi-delicte lipsește <sup>2)</sup>.

Deoseb. între delict și quasi-delict. Controversă.

Cas. rom. C. Iași și Trib. Botoșani (I. Ciulei președ.) *Dreptul* din 1894, No. 24. Veți tot acolo și nota lui G. Negulescu.—Legea din 16 martie 1842, votată sub Mihai Sturza (v. *Manualul administrativ al Moldovei*, I, p. 53, No. 31) pedepsea, din contra, pe marturi și pe toți acei care înlesnise duelul. Conform: art. 432 C. penal belg.—*Contrà*. Art. 172 C. penal prusac, nereprodus în codul român. Veți tr. nostru în limba franceză, p. 171, nota 2.

<sup>1)</sup> Cpr. C. București. *Dreptul* din 1887, No. 67. *Dreptul* din 1890, No. 77.

<sup>2)</sup> Cpr. Pohier, *Oblig.*, II, 116. Demolombe, XXXI, 452. Garraud, *Pr. de dr. criminal*, 43. Acolas, II, p. 978. Thiry, III, 203. Baudry, II, 1346, 1347. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 3. Demante, V, 364 bis IV. Sourdat. *Tr. de la Responsabilité*, I, 415, 642. T. Huc, VIII, 402. Vigie, II, 1700, 1702. Laurent, XX, 384. Aubry et Rau, IV, § 444, *in fine*, p. 748, text și nota 9. Massé-Vergé, IV, § 624, p. 14, nota 2. Marcadé, V, p. 274, No. 2. Mourlon, II, 1691. Berriat St. Prix, II, 5472, 5473. Fuzier-Herman, III, art. 1382, 1383, No. 3. Veți și Giorgio Giorgi, V, 139. Pacifici Mazzoni, *Istituzioni di diritto civile italiano*, IV, 78 urm.

Cu toate aceste, într'o altă părere, iscodită de Zacharia, admisă și de alți autori (v. Saleilles, *Essai d'une théorie générale de l'oblig. d'après le projet de C. C. allemand*, p. 337 urm. Pêucescu, II, 322 urm.), prin delicte se înțelege pagubele aduse de noi înșine (art. 998, 999), ear prin quasi-delicte, pagubele aduse de persoanele de care respundem sau de lucrurile ce sunt sub paza noastră (art. 1000—1002).

Precum vedem, dreptul modern se deosebește de acel roman, căci, prin *delict*, Romanii înțelegeau ori ce fapt vădut de o lege expresă, ear prin *quasi-delict*, ori ce fapt ilicite nevădut de lege și reprimat numai prin intervenția pretorului, făcându-se abstracțiune, în toate casurile, de prezența sau de absența unei intențiuni doloase. Cpr. Demolombe, XXXI, 452. T. Huc, VIII, 402. Ortolan, *Explic. hist. des Institutes*, III, 1781. P. Rambaud, *Explic. élément. du droit romain*, II, p. 393, 421.—Veți însă Accarias, *Pré-*

Deosebire între dreptul actual și dreptul roman.



Art. 1725  
C. Calimach.

„Nedreaptă pagubire, dice art. 1725 din codul Calimach (1294 C. austriac), se pricinuește ori dinadins, sau fără voe; dinadins păgubire se întemeiază sau pe viclesug, adecă, când paguba se pricinuește cu știința și vrerea cuiva, sau prin greșala cuiva, adecă, când se va pricinui din neștiință imputată, sau din lipsa cuviincioasei luări de samă, sau a sirguintei“. Codul Calimach, distinge deci, ca și codul actual, delictul de quasi-delict, stabilind însă o deosebire între aceste două fapte. În adevăr, autorul delictului sau a unei neglijenți mari, a unei *vederate neîngrijiri*, plătește, nu numai paguba pricinuită, ci *deplină satisfacție*, adecă atât *damnum emergens* cât și *lucrum cessans*, pe când autorul quasi-delictului răspunde numai de paguba pricinuită, adecă numai de *damnum emergens*<sup>1)</sup>.

De și această deosebire între delict și quasi-delict a dispărut în legea actuală, totuși nu mai puțin adevărat este că judecătorii fondului vor fi mai severi în aprecierea lor în caz de delict de cât în caz de quasi-delict<sup>2)</sup>.

### Responsabilitatea care rezultă din delict și quasi-delict.

**Art. 998.**—Ori ce faptă a omului, care cauzează altuia prejudiciu, obligă pe acela din a cărui greșală s'a ocazionat a'l repara. (Art. 37, 38, 494, 767, 999, 1014, 1084, 1162, 1198, 1435, 1483, 1902 C. C. Art. 77, 305 urm., 424, 557 Pr. civ. Art. 506, 594 C. com. Art. 1, 593 urm., 595 Pr. pen. Art. 1382 C. fr.).

**Art. 999.**—Omul este responsabil nu numai de prejudiciul ce a cauzat prin fapta sa, dar și de acela ce a cauzat prin neglijența sau imprudența sa. (Art. 767, 998, 1000, 1483, 1902 C. C. Art. 248, 249, 385, 389, 393 C. pen. Art. 1383 C. fr.).

Art. 998 urm. se ocupă despre daunele cauzate prin delict și quasi-delict (*damnum injuria datum, damnum injuriæ*).

*cis de droit romain*, II, 665. Van Wetter, *Cours élément. de droit romain*, II, § 484 urm., § 495, etc.

Art. 1750  
C. Calimach.

1) „Dacă paguba s'a pricinuit dinadins cu scop rău, sau prin vederată neîngrijire, dice art. 1750 din codul Calimach (1324 C. austriac), poate vatămatul să ceară deplină satisfacție, ear dacă s'a pricinuit din alte încunjurări, are drit să ceară numai despăgubirea sa“. Cpr. art. 1749 din acelaș cod (1323 C. austriac) și art. 1085, 1086 din codul civil actual.

2) Cpr. Gr. G. Păucescu, II, 386.

La Romani, această materie făcea obiectul legii Aquilia<sup>1)</sup>.

### Despre elementele delictelor sau quasi-delictelor.

Pentru ca cineva să poată fi tras la răspundere din cauza unui delict sau quasi-delict, se cer următoarele condițiuni:

1<sup>o</sup> Faptul trebuie să constituie o culpă sau o greșală fie *in omittendo*, fie *in committendo*; 2<sup>o</sup> Culpă trebuie să fie cauza prejudiciului a cărui reparare se cere; 3<sup>o</sup> Culpă trebuie să fie cauzat o daună materială sau morală; 4<sup>o</sup> Faptul trebuie să fie ilicit; 5<sup>o</sup> și în fine, faptul trebuie să poată fi imputat autorului său.

De câte ori aceste condițiuni sunt întrunite, paguba trebuie să fie reparată, chiar dacă nu se stabilește din partea autorului ei calcarea vre-unei obligațiuni legale, și dacă acel ce a suferit-o a stat în inacțiune, nefăcând nimic spre a o înlătura<sup>2)</sup>.

#### 1<sup>o</sup> Necesitatea unei culpe.

Prima condițiune cerută pentru ca să existe delict sau quasi-delict, și prin urmare, responsabilitate, este ca faptul comis sau omis să constituie o culpă sau greșală<sup>3)</sup>.

1) Vezi Instit. IV, 3, *De lege Aquilia*;—Dig., 9, 2, *Ad legem Aquiliam*;—Cod., 3, 35, *De lege Aquilia*. Cpr. Codul Calimach, partea II, capit. 37, *Despre dritul despăgubirei și a satisfacției*, art. 1723 urm. (1293 urm. C. austriac); Codul Caragea, partea V, *in fine*, pentru stricăciune, art. 1—7. Vezi și *infra*, în t. VI, *Teoria culpelor*.

2) Cas. rom., 26 fevr. 1893. *Dreptul* din 1893, No. 22 și Bulet. Art. 839 Cas. S-a 1, anul 1893, p. 132.—Art. 839, § ultim din noul Cod. german. cod german, scutește din contra pe funcționarii publici de ori ce răspundere, de câte ori, cu intențiune sau prin neglijență, partea lezată a omis de a înlătura dauna pe o cale legală: „*Die Ersatzpflicht tritt nicht ein, wenn der Verletzte vorzätzlich oder fahrlässig unterlassen hat, den Schaden durch Gebrauch eines Rechtsmittels abzuwenden*“.

3) Judecătorii fondului trebuie deci să constate existența culpei, dacă nu într'un mod expres, cel puțin în mod implicit. Este deci suficient ca existența culpei să rezulte implicit din motivele deciziei. Laurent, XX, 464. Sourdat, I, 650. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 446 urm. Cpr. Cas. fr. D. P., 56. 1. 56. D. P., 67. 1. 427. D. P., 90. 1. 471.

Asupra acestui punct nu mai încapă nici o îndoială, și cuvântul *greșală* se găsește chiar în art. 998. „Considerând, dice cu drept cuvânt Curtea din București, că după art. 998 și 999, pentru ca un fapt să întrunească elementele unui delict sau quasi-delict, trebuie neaparat ca el să constituie o greșală din partea aceluia care l'a sevêrsit.“<sup>1)</sup>

Gradul culpei în materie de delict sau quasi-delict. Contraversă.

Unde însă chestiunea începe a fi controversată, este asupra punctului de a se ști dacă responsabilitatea care rezultă din un delict sau un quasi-delict, este sau nu mai severă, în ceea ce privește gradul culpei, de cât responsabilitatea care rezultă din un contract sau quasi-contract.

Doctrina este aproape unanimă pentru a decide că, contrar celor ce se întâmplă în materie de culpă contractuală, autorul unui delict sau unui quasi-delict răspunde și de culpa cea mai ușoară (*culpa levissima*)<sup>2)</sup>. „*In lege Aquilia, et levissima culpa venit*“. (L. 44, Dig., 9, 2). Această soluțiune este însă inadmisibilă, pentru că, în drept, nu se cere nici odată o mai mare diligență de cât aceea a unui bun părinte de familie sau a unui bun proprietar (*homo diligens et studiosus pater familias*)<sup>3)</sup>.

<sup>1)</sup> Dreptul din 1881, No. 46. Cpr. o altă decisiie a C. din București și o sentință a trib. Covurlui (C. Niculescu președ.), Dreptul din 1890, No. 77 și din 1889, No. 57. *Idem*. Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1878, p. 369. Bulet. S-a 1. 1888, p. 204. Bulet. 1889, p. 43. Bulet. 1890, p. 38. Veđi și Cas. fr., D. P., 86. 1. 424. *Pand. Périod.*, 90. 1. 495. Murlon, II, 1690. Baudry, II, 1349. Laurent, XX, 462 urm. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 3. Marcadé, V, art. 1382, 1383, No. 1, p. 275. Giorgio Giorgi, V, 149 urm. Demolombe, XXXI, 468. T. Huc, VIII, 404, și toți autorii.—Dacă există sau nu culpă și prejudiciu, aceasta se apreciază în mod suveran de judecătorii fondului, după cum vom vedea mai la vale. Cpr. Cas. rom. și Cas. fr. Bulet. S-a I, 1892, p. 116. Bulet. 1890, p. 38. *Pand. Périod.*, 90. 1. 495.

<sup>2)</sup> Baudry, II, 1349. T. Huc, VII, 95 și VIII, 407, 415. Laurent, XX, 444, 462, 466, 507. Fuzier-Herman, III, art. 1382, 1383, No. 464 și 1647. Sourdat, I, 655. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 8. Demolombe, XXXI, 473. Pêucescu, II, 387. Arntz, III, 476. Giorgio Giorgi, V, 149. „Considerând, dice Curtea de Casație din Francia (21 ianuar 1890), că numai în materie de delict sau quasi-delict, ori ce greșală obligă pe autorul său a repara dauna care provine din un fapt al său...“ *Pand. Périod.*, 1890. 1. 351. D. P., 91. 1. 380.

<sup>3)</sup> Art. 1080 C. C. Cpr. L. 25, Pr., Dig., 22, 3, *De probationibus et presumptionibus*. Veđi în t. VI, *Teoria culpelor*.

Diligența unui *diligentissimus paterfamilias*<sup>1)</sup>, este, după cum foarte bine dice Dl. Al. Degre, mai presus de puterea mijlocie a oamenilor și cere o prea mare stăpânire de sine, o luare a minți apropiată de infalibilitate. Vătămarea care nu se poate evita cu diligența unui bun părinte de familie nu cade în domeniul culpei, ci în domeniul forței majore<sup>2)</sup>.

Autorul unui delict sau unui quasi-delict nu va răspunde deci de *culpa levissima*, care, după cum vom vedea mai la vale, când ne vom ocupa despre teoria culpelor, nuși are ființă nici în dreptul roman<sup>3)</sup>, nici în dreptul actual, ci numai de *culpa lata* și de *culpa levis*<sup>4)</sup>.

Prin aplicațiunea acestui principiu, art. 506 din co-  
Art. 506 C. comercial.  
dul de comerț declară că capitanul sau patronul însărcinat cu comanda unui vas este răspundător pentru greșelele sale, *chiar ușoare*, pe care le comite în exercițiul funcțiunii sale<sup>5)</sup>. Responsabilitatea capitanului sau patronului, în cașurile prevădute în acest codice, nu încetează de cât probându-se obstacole provenite din caz fortuit sau forță majoră<sup>6)</sup>.

1) Cpr. L. 18, Pr., Dig., 13, 6, *Commodati, vel contra*; L. 1, § 4, Dig., 44, 7, *De obligationibus et actionibus*.

2) Cpr. Alex. Degre (*Dreptul* din 1884, No. 41, p. 321), care citează în acest sens pe Wächter, *Pandekten*, I, § 87, nota 7.

3) Cpr. Hasse, *Die culpa des römischen Rechts*, ediția a II, publicată după moartea autorului, în 1838, la Bonn, de Bethmann-Hollweg. Van Wetter, *Dr. rom.*, I, § 88. Veți și Troplong, *Mandat*, 390 urm.; *Vente*, I, 361. Veți în t. VI a lucrării noastre, *Teoria culpelor*.

4) În ori ce caz, culpa extra-contractuală sau aquiliană nu se presupune, ci trebuie să fie probată de acel care o invoacă. Cpr. C. Bastia, D. P., 91. 2. 324. Cas. fr. D. P., 90. 1. 122. D. P., 70. 1. 361. Baudry, II, 1349. Alex. Degre, *Dreptul* din 1884, No. 41, p. 322. Giorgio Giorgi, V, 157. Laurent, XX, 547, și toți autorii. Ori ce probă este admisibilă în această privință (art. 1198, § 1). Laurent, XX, 548. T. Huc, VIII, 424. Sourdat, I, 607. Cas. rom. S-a. I. *Dreptul* din 1881, No. 34. Veți și *infra*, rubrica: *Dovedirea delictului sau quasi-delictului*. Judecătorii pot să deducă do-vada delictului civil sau quasi-delictului din o procedură criminală la care acelaș fapt, considerat ca o infracțiune penală, a dat loc. Laurent, *loc. cit.* Cpr. Cas. fr. D. P., 64. 1. 266.

5) Veți asupra responsabilităței capitanului, Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, V, 518.

6) O ceața sau negură excesivă se consideră ca un caz de forță majoră. Cas. fr. D. P., 91. 1. 466.

Culpa poate să consistă în săvârșirea unui fapt pozitiv (*culpa in committendo aut in faciendo*)<sup>1)</sup>, sau într-o simplă abstențiune (*culpa in omittendo*)<sup>2)</sup>. „Paguba se pricinuește,

1) „*Qui facit quod facere non debet, non videtur facere id quod facere jussus est*“. (L. 121, Dig., 50, 17, *De diversis regulis juris antiqui*).

Exemple de  
culpe in o-  
mittendo.

2) Astfel, ferarul care adoarme lângă cuptorul său cu focul aprins, *qui ad fornacem obdormivit, et negligenter custodit*, este în culpă, dacă focul se comunică de la acest cuptor, pentru că el a omis de a-l stinge sau de a-l acoperi în așa mod în cât să nu poată fi cauza unui incendiu: „*cum deberet vel ignem extinguere, vel ita munire, ne evagetur*“ (L. 27, § 9, Dig., 9, 2, *Ad legem Aquiliam*). Cpr. Giorgio Giorgi, V, 151. Cas. fr. D. P., 79. 1. 125. Fuzier-Herman, III, art. 1382, 1383, No. 33.

Art. 37 C. C.

Ori ce depositar al actelor stărei civile este răspundător civilmente pentru alterațiunile săvârșite în ele (art. 37 C. C.), asemenea alterațiunii fiind presupuse a fi datorite lipsei sale de îngrijire (*culpa in vigilando*).

Art. 1624.

Ospetătorii și hangii răspund de furtul sau stricăciunea lucrurilor călătorilor, pentru aceleași motive (art. 1624).

Legea poli-  
ției rurale,  
art. 84, 85, 86.

Locuitorii comunelor rurale, care nu vor sări să prindă pe făcătorii de răle sau să stingă focul, sunt responsabili atât civilmente cât și chiar penalicește (art. 84, 85 L. din 25 dech. 1868, asupra poliției rurale; cpr. și ar. 389, § 11 C. pen.). După aceeași lege (art. 86), cei ce se vor dovedi că au cunoscut pe dătorii de foc, și nu li vor arăta autorităților, nu se vor pedepsi ca complici ai acestora, ei vor fi numai răspundători, se înțelege civilmente, de pagubă către cel ce a suferit-o. Cuvintele subliniate lipsesc din textul legii; însă ele trebuiesc adăoase, pentru că textul astfel cum este redactat nu are nici un sens. Vezi codicele de ședință a lui I. Ph. Ghețu, p. 1071, nota 1.

Responsab.  
medicilor.

Medicul care, după ce a căutat pe un bolnav, îl părăsește, este în culpă și poate fi tras la răspundere civilă, *quia dereliquit curationem* (L. 8, Pr., Dig., *loco supra cit.*). Cpr. Giorgio Giorgi, *op. și loco cit.* Dacă medicul a administrat un medicament pe care nu trebuia să-l administreze, *si medicamento perperam usus fuerit* (L. 8, Pr., Dig., *ead. tit.*), culpa este în *faciendo*. Responsabilitatea civilă a medicilor va fi studiată mai pe larg mai la vale. Tot acolo vom examina și responsabilitatea lor penală.

Responsab.  
stăpânului p.  
servitor.

Stăpânul care lasă pe servul său să comită o crimă sau un delict, atunci când putea să-l impedece, este în culpă, și prin urmare, civilmente responsabil; *quia prohibere potuit, et non fecit* (L. 44, Pr., și 45, Pr., Dig., *loco cit.*) Cpr. Giorgio Giorgi, V. 151.

Resp. expe-  
ditorului.

Expeditorul care însărcinează pe căraș (în specie o com-

dice art. 1724 din codul Calimach (1294 C. austriac), sau când cineva va face o lucrare nedreaptă (*culpa in faciendo*), sau când nu va îndeplini o lucrare legiuită (*culpa in o-mittendo*)<sup>1)</sup>.

Dauna cauzată prin un fapt negativ (*culpa in omit-tendo*) nu este însă supusă reparațiunii de cât atunci când acela prin inacțiunea căruia ea a avut loc, era obligat în virtutea unei legi a veghea la conservarea dreptului altuia și a apara bunurile acestuia de ori ce daună<sup>2)</sup>.

panie dedrum de fer) cu transportarea unei marfe explosibile, este responsabil de accidental întâmplat, dacă a omis de a-l informa despre natura expedițiunii și dacă cărașul n'a comis nici o imprudentă sau neglijență. Cas. fr. D. P., 83. 1. 446. Cpr. și D. P., 93. 1. 590. *Pand. Périod.*, 95. 1. 95. Fuzier-Herman, III, art. 1382, 1383, No. 24 urm.

Administrația căilor ferate este în culpă și poate fi trasă la răspundere pentru vitele ce s'ar omori sau alte accidente ce s'ar întâmpla la întâlnirea drumurilor naționale, județiane, vicinale sau comunale, din cauza lipsei unei bariere care să oprească trecerea trăsurilor sau a pietonilor în momentul sosirii trenurilor. Art. 5 din legea de la 26 martie 1870 asupra poliției și exploatărei căilor ferate în România prevede, în adevăr, că concesionarii sunt datori a împrejmu-i ori ce drum de fer, în toată lungimea lui, pe ambele părți; ear art. 6 din aceeaș lege prevede că, în toate punctele unde calea ferată va întâlni de nivel drumurile clasificate de naționale, județiane, vicinale sau comunale, fie șoselelute sau nu, se vor înființa bariere, care vor funcționa după dispozițiile ce se vor prescrie de Ministerul lucrărilor publice. Cpr. Laurent, XX, 390 și C. din Gand, 26 ianuar 1860, decizie citată de acest autor. Cas. fr. D. P., 93. 1. 494. D. P., 92, 1. 427. D. P., 97. 2. 317 și Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 43 urm. Veți asupra responsabilității companiilor de drum de fer, *infra*, p. 410 urm. Mai veți încă și alte aplicațiuni a principiului responsabilității culpei *in o-mittendo* făcute de jurisprudență, în Fuzier-Herman, III, art. 1382, 1383, *loco supra cit.*

Refusul, motivat sau nu, a unui patron sau stăpân de a libera lucrătorului sau servitorului ce eșă de la dânsul un certificat de bune purtări, nu poate însă da loc la daune, nici o lege neobligând pe stăpâni la liberarea unui atare certificat. (V. legea pentru servitori din 16 iunie 1892). Cpr. C. Chambéry, D. P., 79. 2. 207.

- 1) Acel care jignește drepturile altuia, fie prin *acțiune*, fie prin *omisiune*, dice art. 116 din codul saxon, este obligat, la caz de culpă, să repare dauna pricinuită. Art. 116 C. Saxon.
- 2) Cpr. art. 84, 85 L. poliției rurale din 1868, art. 37, 1624 C. C., etc. Veți *supra* p. 398, nota 2.

Acel care cauzează o daună prin un fapt negativ, trebuie să fie obligat la conservarea drepturilor altuia.

Responsabil administr. drumurilor de fer.

Pentru ca cineva să fie responsabil, în baza unei culpe *in omittendo*, trebuie deci să nu fi făcut ceea ce era obligat de a face. „*Qui non facit quod facere debet, videtur facere adversus ea, quia non facit*“ (L. 121, Dig., 50, 17). Omisiunea consistă deci, în asemenea caz, în violarea legii<sup>1)</sup>.

Casurile în care faptul daunator nu dă loc la nici o răspundere.

Faptul daunator nu dă loc la nici o responsabilitate de câte ori el constituie din partea autorului său îndeplinirea unei obligațiuni legale<sup>2)</sup>, sau de câte ori actul s'a sevêrșit din ordinul unei autorități superioare la care se datorea supunere în ordinea ierarhiei (cpr. art. 99 C. pen.)<sup>3)</sup>, dacă asemenea ordin era formal și dacă el se stabilește de autorul prejudiciului<sup>4)</sup>. „*Ejus verò nulla culpa*

<sup>1)</sup> Cpr. Cas. rom., S-a I. Bulet. 1890, p. 1075. Arntz, III, 475. Baudry, II, 1348. Thiry, III, 204. Marcadé, V, art. 1382, 1383, No. 2 și 3. T. Huc, VIII, 404. Aubry et Rau, IV, § 444, p. 746 și § 446, *ab initio*, p. 754. Demolombe, XXXI, 470, 479. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 6, 7. Laurent, XX, 388 urm. Al. Degre, *Dreptul* din 1884, No. 41, p. 323. Massé-Vergé, IV, § 625, p. 15, nota 1. Mourlon, II, 1690. Sourdat, *op. cit.*, I, 442. Fuzier-Herman, III art. 1382, 1383, No. 23 urm. Giorgio Giorgi, V, 151. Cas. Torino, 2 iulie 1883, decizie citată de acest din urmă autor.—Veți însă Toullier (VI, partea II, 117), după care ori ce act de omisiune, și chiar o simplă reticență ar da loc la o acțiune în daune, chiar când autorul omisiunii sau reticenței nu ar avea nici o obligație legală.

<sup>2)</sup> Cpr. Fuzier-Herman, III, art. 1382, 1383, No. 59 urm. Aubry et Rau, IV, § 444, p. 746.—Astfel, acusatul achitat nu poate cere daune de la ministeriul public de cât în caz de acțiune recursorie civilă (art. 305 urm. Pr. civ.). Aubry et Rau, *loco supra cit.*, nota 2.

<sup>3)</sup> Laurent, XX, 447, 448. T. Huc, VIII, 434. Pëucescu, II, 450, 451. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 66 urm. Cpr. C. Dijon, D. P., 95. 2. 62.—O constrângere morală care ar consista în amenințări îndreptate contra persoanelor sau contra bunurilor (cpr. art. 956 C. C., 57 C. pen.), de și nu face în tot-deauna să dispară libertatea agentului (*coactus voluit, sed voluit*), totuși va putea să'l pue la adăpost de răspundere, pentru că omul care lucrează sub impulsivitatea unei amenințări, nu este de cât un instrument în mânele aceluia care'l împinge. Cpr. Garraud, *Pr. de dr. criminal*, 138. Faustin-Hélie, *Théorie du code pénal*, 373 urm. Ortolan, *Élém. de dr. pénal*, I, 357. Veți asupra violenței morale, *suprà*, p. 62.

<sup>4)</sup> Cas. fr. D. P., 76. 1. 178.—Pentru ca ordinul emanat de la autoritatea superioară să pue pe autorul prejudiciului

*est, cui parere necesse sit*“. (L. 169, Pr., Dig., 50, 17). Se înțelege însă că acel care a dat ordinul va fi responsabil, dacă el avea dreptul de a porunci, *si modo jus imperandi habuit* (L. 37, Dig., 9, 2, *Ad legem Aquilianam*) (art. 99 C. pen.<sup>1</sup>).

Autorul unui delict sau quasi-delict n'ar putea însă să se sustragă de la răspunderea personală ce'i incumbă, susținând că a lucrat în numele mandantului său, de la care ar fi primit asemenea ordin<sup>2</sup>). Autorul delictului nu poate invoca ordinul mandantului său.

Se decide de asemenea că acel care cauzează altuia o pagubă prin exercițiul unui drept ce'i aparține, nu este obligat a o repara, pentru că: „*Qui suo jure utitur neminem laedit*“<sup>3</sup>). „Acel ce întrebuințează dritul său în cuprinsul legiuitorilor hotare, dice art. 1734 din codul Calimach (1305 C. austriac), nu este răspunzător pentru paguba pricinuită altuia dintru aceasta“<sup>4</sup>). O Dauna cauzată prin exercițiul unui drept.

la adăpost de ori ce răspundere, se cere însă ca acea autoritate să fi avut, după lege, competența de a da asemenea ordin, *si modo jus imperandi habuit* (cpr. art. 99, § 2 C. pen. veți Faustin Hélie, *op. cit.*, I, 379; Fuzier-Herman, *loco cit.* No. 74), și ca acest ordin să nu fi fost ilegal, căci nimene nu este obligat a se conforma unui ordin contrar legii. Cpr. Garraud, *Tr. théorique et pratique du dr. pénal fr.*, I, p. 413, nota 1. Faustin Hélie, *op. cit.*, I, 377 urm., pag. 570 urm. — Art. 47, § 2 din codul penal militar german consideră cu drept cuvânt pe subordonat ca complice, de câte ori el are cunoștință de caracterul delictuos al actului ordonat de superiorul său. Ascultarea pasivă, care se practică mai cu samă în armată (cpr. Faustin Hélie, *op. cit.*, I, 378), nu se potrivește, în adevăr, cu natura omului, fiindă esențialmente liberă. Cpr. Garraud, *op. și loco supra cit.*

- 1) „*Is damnum dat, qui jubet dare*“. L. 169, Pr., Dig., 50, 17. Veți și L. 37, Dig., 9, 2, unde se dice: „*Liber homo, si jussu alterius, manu injuriam dedit, actio legis Aquiliae cum eo est qui jussit, si modo jus imperandi habuit; quod si non habuit, cum eo agendum est qui fecit*“.
- 2) Laurent, XX, 449. Pëucescú, II, 449. T. Huc, VIII, 414, 434. Répert. Dalloz, *Responsabilité*, 90. Cas. fr. D. P., 90. 1. 151. Sirey, 91. 1. 123.
- 3) Cpr. L. 55, Dig., 50, 17, *De diversis regulis juris antiqui*. Veți și *suprà*, p. 37, 38 și 60.
- 4) Cpr. Cas. rom. *Dreptul* din 1894, No. 19. *Dreptul* din 1888, No. 25. Bulet. Cas., S-a I, anul 1888, p. 204. Bulet. S-a I, 1887, consid. de la p. 968, 969. Bulet. 1873, p. 259. C. din București. *Dreptul* din 1881, No. 46 și din 1890, No. 77. *Dreptul* din 1888, No. 72. Judec. ocol III și Trib. București, *Dreptul* din 1896, No. 37 și 70. Veți Thiry, III, 204.



Nejignirea  
dreptului  
altuia.

Acest principiu nu este însă admis în mod absolut de toți autorii, și unii susțin, cu drept cuvânt, că principiul nerespabilității aceluia ce și exercită un drept al

Arntz, III, 475. Giorgio Giorgi, V, 164. Demolombe, XXXI, 666 urm. Baudry, II, 1349. Sourdat, I, 425 urm., 643. Laurent, XX, 408 urm. Păncescu, II, 393. Aubry et Rau, IV, § 444, p. 746. Demante, V, 364 bis II. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 10.

Astfel, dacă săpând o fântână adâncă pe proprietatea mea, am tăiat, fără nici o intenție doloasă, *non animo vicino nocendi* (L. 1, § 12, Dig., 39, 3, *De aqua*, etc.), vinele de apă de care se folosesc vecinii mei, ori câtă daună le aș fi adus prin acest fapt, nu le datoresc nici o despăgubire, pentru că n'am făcut de cât să uzez cu bună credință de dreptul de proprietate (art. 480, 579). Baudry, II, 1349. Laurent, VI, 140 și XX, 409. Demolombe, XXXI, 668. Păncescu, II, 395. Sourdat, *op. cit.*, I, 425. Al. Degre, *Dreptul* din 1884, No. 21, p. 164. —Administrațiunea căilor ferate, care face un puț absorbitor pentru strângerea murdăriilor și otrăvește prin aceasta puțurile vecine, răspunde, din contra, de daunele cauzate prin acest fapt, pentru că întrebuintarea ce a făcut de proprietatea ei trece peste măsura incomodității tolerabile. Veți Al. Degre, *Dreptul* din 1884, No. 21, p. 164, care citează în acest sens pe Ihering și o sentință a tribun. din Francfort. Cpr. Păncescu, II, 402 și Cas. fr. D. P., 71. 1. 117.

Tot pentru aceleași motive, dacă, observând distanțele prescrise de lege, am rădicat pe proprietatea mea, de bună credință, o clădire care, prin înălțimea ei, împedica vederea vecinilor și depreciează valoarea imobilelor lor, nu le datoresc nici o despăgubire. Mourlon, II, 1690. Laurent, VI, 140. Păncescu, II, 400. Baudry, II, 1249. Demolombe, XXXI, 668. D. P., 55. 1. 390. Veți și t. II, p. 438.

De asemenea, proprietarul care, folosinduse de o clausă a contractului, expulsează pe arendașul sau chiriașul său pentru că acest din urmă nu i a plătit arenda sau chiria, nu i datorește nici o despăgubire, fiind că el exercită un drept pe care îl dă legea (art. 1429, 1439 C. C). C. București, *Dreptul* din 1888, No. 72.

S'a mai decis încă că comerciantul care pune la ușa sau fereastra magasiiei sale un geam mare de lux, uzează de dreptul său, chiar dacă această magasie se găsește într'o uliță strâmtă și frecventată, de unde rezultă că, la caz de spargerea acestui geam, antorul accidentului trebuie să fie condamnat la dauna întreagă cauzată prin acest fapt, ear nu numai la plata unui geam ordinar. Cpr. Trib. Nantes, Anvers, Fontainebleau, Avignon, etc. *Pand. Périod.*, 97. 2. 74.

său, încetează de a mai avea ființă de câte ori, prin exercițiul acestui drept, se aduce o pagubă unui terțiu <sup>1)</sup>.

„De obște întru atâta numai are loc neîngrădita întrebuințare a dreptului proprietății lucrurilor, dice art. 478 din codul Calimach (364 C. austriac), în cât prin aceasta *nu se ratămă driturile unui al treile*, nici se calcă cele de câtră legi orânduite îngrădiri spre păzirea și sporirea binelui obștesc“.

Art. 478 C.  
Calimach.

Din împrejurarea că proprietarul trebuie să întrebuințeze lucrul său în așa mod în cât să nu jignească dreptul altuia, rezultă că acel care face săpături pe fondul său, trebuie să ia toate precauțiunile cerute de natura locului pentru că pământul sau clădirele vecinilor săi să nu să răsipească prin escavațiunea practică de dânsul, căci,

Aplicațiunea  
principiului  
de mai sus.

D. P., 65. 3. 62. D. P., 68. 3. 74. Sirey, 77. 2. 24 și 89. 2, 143. T. Huc, VIII, 406, p. 539. Fuzier-Herman, art. 1382, 1383, No, 1110 urm. Ruben de Couder, *Dictionnaire de dr. commercial, Bris de glaces*, 1 urm.—*Contrà*. Trib. Amiens, 13 april 1864; Trib. Saint-Brienc, 5 martie 1883. Sirey, 83. 2. 143. Lalaune, *Moniteur des trib.*, 1861, p. 297.

Remâne însă bine înțeles că, pentru ca exercițiul unui drept să fie aparat de ori ce răspundere, se cere ca acel care 'l exercită să fie de bună credință și să nu aleagă anume și cu răutate mijlocul care ar putea să aducă altuia o daună, pentru că răutatea este ca și o culpă și nu merită nici o indulgență. „*Malitiis hominum non est indulgendum*“. (L. 38, Dig., 6, 1, *De rei vindicatione*). „Nu este permis de a exercita un drept, dice art. 226 din noul cod german, când acest exercițiu nu poate să aibă alt scop, de cât a aduce altuia o daună, *einem Anderen Schaden zuzufügen*“. Cpr. Laurent, VI, 140 și XX, 410. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 11 urm. Toullier D. VI, partea 1, 119. Sourdât, I, 439. Păucescu, II, 395. C. Liège, 9 fevr. 1888. Sirey, 90. 4. 14.—*Contrà*. Demolombe, XII, 648, 649 și XXXI, 669.

Abusul ce cineva ar face de dreptul său ar putea de asemenea da loc la despăgubiri, dacă acest abus ar fi adus o daună cuiva. Larombière, *loco cit.* Giorgio Giorgi, V, 153. Cpr. L. 2, § 20, Dig., 47, 8, *Vi bonorum raptorum, et de turba*.

<sup>1)</sup> Cpr. C. din București. *Dreptul* din 1890, No. 77 și din 1895, No. 61. Tribun. Ialomița, *Dreptul* din 1885, No. 45. Tribun. Muscel, 30 april 1897. *Curierul judiciar* din 1897, No. 29, consid. de la p. 231. C. Liège, 9 fevr. 1888, Sirey, 90. 4. 14. Cpr. și Cas. rom., S-a I. Bulet. 1886, p. 922. Laurent, VI, 136 urm. și XX, 408 urm. Fuzier-Herman, III, art. 1382, 1383, No. 84 urm. Saleilles, *op. cit.*, 305. Păucescu, II, 397. Veđi și t. II a lucrării noastre, p. 438.

în acest caz, el ar putea fi declarat responsabil de daune pentru usul prea absolut al dreptului său de proprietate<sup>1)</sup>.

De asemenea, proprietarii locurilor inferioare fiind obligați să sufere servitutea scurgerii firești a apelor din locurile superioare, când mâna omului n'a contribuit la aceasta (art. 578, 615), proprietarul fondului inferior, de câte ori face pe proprietatea sa lucrări prin care oprește cursul natural al apelor de pe fondul superior, cauzează prin aceasta o pagubă proprietarului acestui fond, pagubă pe care el este dator a o repara în baza art. 998 C. C.<sup>2)</sup>.

Jurisprudența a făcut nenumarate aplicațiuni a principiului că exercițiul dreptului de proprietate nu poate să jignească dreptul altuia.

Daune aduse prin exploatarea unui stabiliment public.

Astfel, de câte ori exploatarea unui bal public, a unui teatru sau a unui alt stabiliment autorizat în regulă, ar aduce o incomoditate vecinilor și ar face ca casele lor să nu poată, din această cauză, fi locuite sau închiriate, proprietarii lor sunt în drept a cere o despăgubire de la exploatarea acelui stabiliment, și acesta va putea fi condamnat la o sumă anuală care se va plăti cât timp stabilimentul va avea ființă și inconveniente produse nu vor înceta<sup>3)</sup>.

<sup>1)</sup> Cpr. Pothier, IV, *Second appendice au Contrat de Société (Du voisinage)*, 235. Demolombe, XI, 59. Aubry et Rau, II, § 194, p. 194. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 85, 101. Cpr. C. Dijon. D. P., 77. 2. 37. Veți și L. 24, § 12, *in fine*, Dig., 39, 2, *De damno infecto*, unde se dice: „*Si tamen tam alte fodiam in meo, ut paries tuus stare non possit, damni infecti stipulatio committetur*“. Veți *infrà*, p. 418 și art. 909 Cod. german.

<sup>2)</sup> Cpr. Trib. Muscel, 30 april 1897 (N. S. Sachelarie președ.), *Curierul judiciar* din 24 aug. 1897, No. 29.

<sup>3)</sup> Cpr. Cas. fr., Trib. și C. Rouen. D. P., 72. 1. 352. D. P., 66. 1. 35. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 87, 99.—Judecătoria n'ar putea însă, după unii, să ordoane închiderea sau supresiunea stabilimentului, pentru că este de principiu, în teză generală, că tribunalele n'au competența de a anula autorizarea emanată de la o autoritate administrativă. Se susține, în adevăr, că, după principiul constituțional al separațiunii puterilor în Stat, puterea administrativă este și trebuie, pentru a putea funcționa în mod regulat, să fie independentă de puterea judecătorească, ori de câte ori face acte date special în atribuțiunile ei. Cel puțin în acest sens se pronunță jurisprudența franceză. Veți, pe lângă decisiile mai sus citate, D. P., 55. 2. 302. D. P., 61. 1. 334.—*Contrà*. Sourdat, II, 1482, care dice că principiul separațiunii puterilor nu este angajat în specie și că autorizarea admi-

Inchiderea sau supresiunea stabilimentului. Controversă.

Faptul de a stabili și de a exploata o casă de toleranță constituie prin el însuși o culpă și atrage responsabilitatea autorului ei pentru daunele materiale sau morale cauzate prin această culpă proprietarilor vecini, chiar dacă asemenea stabiliment a fost autorizat de autoritatea competentă <sup>1)</sup>.

Ceea ce s'a dis în privința caselor de toleranță este aplicabil și stabilimentelor clasificate ca periculoase, insa-

Exploatarea unei case de toleranță. Controversă.

Stabilimente insalubre.

nistrativă nu are alt caracter de cât acel a unei măsuri de poliție acordate din punctul de vedere al ordinii și al interesului public, sub rezerva expresă sau tacită de a nu se jigni drepturile celor de al treile. Conform acestei din urmă păreri, s'a decis și la noi, că instanțele judecătorești sunt în dreptă reforma încheierea autorității administrative (în specie a Ministeriului de interne), care ordonase pe nedrept închiderea unei farmacii, sub cuvânt că dirigentele ei era străin. Trib. Iași (D. Maxim președ.) și C. din Iași, în majoritate (I. Th. Burada prim-președ.). *Curierul judiciar* din 1895, No. 44 și *Dreptul* din 1896, No. 17.

Aceste decisiuni, remase în picioare prin respingerea recursului, judecă chestiunea foarte însemnată de a se ști dacă, înaintea legii din 22 iunie 1893, modificatoare legilor sanitare anterioare, străinii aveau sau nu dreptul de a dirija o farmacie în țară, precum și dacă această lege respectă drepturile anterior câștigate. Veți asupra acestei chestiuni, tratatul nostru în limba franceză, p. 35, nota 1. Dar dacă tribunalele ordinare nu pot, cel puțin după părerea generală, să ordoane închiderea unui stabiliment autorizat conform regulamentelor în vigoare, se decide însă că închiderea sau supresiunea stabilimentului poate fi ordonată de justiție, de câte ori atare stabiliment funcționează fără convenita autorizare. Sourdât, II, 1480. Répert. Dalloz, v<sup>o</sup> *Manufactures*, 192.

Dreptul străinilor de a dirija o farmacie.

- 1) Cpr. D. P., 57. 2. 95. D. P., 60. 2. 4. D. P., 61. 1. 331, 334 și 2. 128. D. P., 62. 2. 156. D. P., 67. 5. 375. D. P., 79. 2. 219. D. P., 83. 1. 291. D. P., 85. 1. 231. Aubry et Rau, II, § 194, p. 196. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 12. Sourdât, I, 441 ter și II, 1471 urm., 1476. T. Huc, VIII, 434. Cormenin, *Dr. administratif*, I, p. 262. Fuzier-Herman, III, art. 1382, 1383, No. 88 urm. și 219 urm. — *Contrà*. Demolombe, XII, 654 bis. Veți și *suprà*, p. 145, unde am vedut că ori ce convenție care ar avea de scop achizițiunea, exploatarea sau cesiunea unei case de toleranță, se consideră ca întemeiată pe o cauză ilicită, și ca atare, este inexistentă (art. 966, 968). Cpr. în acest din urmă sens, o decizie recentă a Curței din Angers, din 29 martie 1897. *Curierul judiciar* din 24 aug. 1897, No. 29.

lubre sau incomode, și proprietarii unor asemenea stabilimente, chiar autorizate conform legii sau regulamentelor în vigoare <sup>1)</sup>, pot fi condamnați la daune către vecini, de câte ori inconveniente aduse vecinilor prin fum, miros, sgomot, etc., întrec măsura unei incomodități tolerabile <sup>2)</sup>. (Cpr. art. 1908 C. spaniol și art. 906 Cod. german).

Pentru ca proprietarul stabilimentului industrial să fie responsabil, se cere însă ca inconvenientul produs să fie de așa natură în cât el să nu poată fi tolerat și să întreacă, după cum se exprimă Curtea de casație din Fran-

<sup>1)</sup> Autorizarea unui stabiliment periculos sau incomod, acordată de autoritatea în drept nu oprește, în adevăr, pe vecini de a cere daune pentru prejudiciul adus prin exploatarea unui atare stabiliment. Cpr. Cas. fr. D. P., 45. 1. 428. D. P., 48. 1. 122. D. P. 66. 1. 35. D. P., 76. 1. 447. D. P., 78. 1. 409. D. P., 85. 1. 71. T. Huc, VIII, 434. Fuzier-Herman, *loco, cit.*, No. 239 urm. Sourdac, II, 1471, 1475.

<sup>2)</sup> Cpr. Fuzier-Herman, III, art. 1382, 1383, No. 103 urm., 239 urm. Laurent, VI, 146 urm. C. Bordeaux, Agen și Cas. fr. D. P., 74. 5. 328, No. 1. D. P., 55. 2. 302. D. P., 65. 2. 144. D. P., 60. 2. 116. D. P., 73. 1. 353. Vezi, și *suprà*, p. 402, *ad notam*. Vezi, în privința industriilor insalubre, regul. din 1875 publicat în *Monitorul oficial* din 1875, No. 156. Astfel, Curtea de casație din Franca a decis, cu drept cuvânt, că proprietarul unei fabrici de porcelane poate fi condamnat la daune către vecini pentru paguba cauzată prin fumul cărbunilor întrebuințați în această fabrică. D. P., 76. 1. 447. Cpr. C. Paris și Orléans. D. P., 93. 2. 431. D. P., 91. 2. 120.—Administrația drumului de fer poate de asemenea fi obligată a despăgubi pe proprietarii caselor vecine unei gări de daunele care le poate aduce fumul locomotivelor, dacă tribunaletle, independent de ori ce culpă, constată că asemenea incomoditate întrece măsura obligațiilor ordinare ale vecinătății. Cas. fr. și Trib. imperiului german, 20 noembrie 1886. *Pand. Périod.*, 1888, 1, 346 și 5, 20. Cpr. *Cons. d'Etat*, 6 mai 1887. *Pand. Périod.*, 87. 4. 24. Aceasta nu este de cât aplicațiunea principului mai sus expus, după care dreptul de proprietate, ori cât de absolut ar fi, nu poate să aducă vecinilor nici o daună care să întreacă simplele incomodități și inconveniente ale vecinătății. Fie care poate, în adevăr, să facă pe fondul său ceea ce voește, sub condițiunea însă ca nimic să nu treacă pe fondul altuia. „*In suo enim alii hactenus facere licet, quatenus nihil in alienum immitat; fumi autem, sicut aquae, esse immissionem*“. (L. 8, § 5, Dig., 8, 5, *Si servitus vindicetur*). Vezi *suprà*, p. 402 urm. și T. II, p. 438. Mai vezi încă L. 61, Dig. 50, 17, *De regulis juris*.

cia și Curtea din Agen, obligațiunile ordinare ale vecinătăței <sup>1)</sup>; căci altfel exercitarea unei industrii ar fi cu neputință, de vreme ce ori ce industrie trebuie să producă un inconvenient oare-care pentru vecini.

Ce trebuie să decidem în privința faptului de a aduce o contestațiune înaintea tribunalelor? Faptul de a introduce o acțiune în justiție sau de a se apăra contra reclamațiunii introduse de altul nu este, în regulă generală, de cât exercițiul unui drept legitim. Cu toate aceste, independent de cheltueile de judecată pe care le suferă partea care a pierdut procesul (art. 140 Pr. civ.), recursul la instanțele judecătorești poate să constituiească o culpă și să deie loc la daune, de câte ori exercițiul unei acțiuni constituie un act de răutate și de rea credință, sau cel puțin un act de o eroare grosieră, care echivalează cu dolul <sup>2)</sup>.

Faptul de a aduce o contestație înaintea justiției. Controversă.

<sup>1)</sup> Cas. fr. D. P., 48. 1. 122. Cpr. *Pand. Périod.*, 97. 1. 473. D. P., 55. 2. 302. Cpr. Trib. Galați (C. Nicolescu președinte). *Dreptul* din 1889. No. 57. Laurent, VI, 144, 145. Demolombe, XII, 658. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, No. 118.

<sup>2)</sup> Cpr. Trib. Ilfov și Brăila. *Dreptul* din 1881, No. 33 și din 1882, No. 53. Jurisprudența franceză este constantă în această privință. Vezi D. P., 83. 1. 255. D. P., 86. 1. 207. D. P., 89. 1. 284. D. P., 90. 1. 37 și 465. D. P., 91. 1. 193, 355 și 475. *Pand. Périod.*, 91. 1. 241. *Pand. Périod.*, 1891. 1. 207. D. P. 92. 1. 272. D. P., 94. 2. 354. *Pand. Périod.*, 94. 1. 103. D. P. 95, 1. 255, 501 și 511. D. P., 96. 1. 241 și 2. 406. *Dreptul* din 1896, No. 28. Tot în acest sens este și doctrina. Vezi T. Huc, VIII, 411. Sourdat, I, 664 urm. Baudry, II, 1349. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 53. Boncenne et Bourbeau, *Théorie de la procédure*, II, p. 535. Vezi și autoritățile citate de Fuzier-Herman, *loco cit.*, 130 urm.—Intr'o altă părere se susține însă că o simplă neglijență sau imprudență din partea unui imprecinat poate, în lipsa unui text care să deroage la art. 998, 999, să servească de bază la condamnare de despăgubiri bănești. Vezi în acest sens, Laurent, XX, 412, 413. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 121. Cpr. Cas. fr. D. P., 64. 1. 303.

Art. 370 din procedura civilă italiană dispunând anume Art. 370 Pr. civ. italiana. că partea care cade în pretențiile sale poate, pe lângă cheltueile de judecată, să fie condamnată și la daune către adversarul său, la caz de proces temerar, *trattandosi di lite temeraria*, s'a decis, în Italia, că o simplă imprudență nu ajunge pentru ca această dispoziție să fi aplicabilă, ci trebuie ca să existe o *culpa lata* din partea imprecinatului. Nu se cere însă nici rea credință, nici dol. Cas. Torino, 9 sept. 1882. Sirey, 83. 4. 30.

Apel, opozi-  
fie, recurs,  
etc.

Jurisprudența aplică aceiaș soluție atât în privința dreptului de a se apăra contra acțiunii intentate de altul<sup>1)</sup>, cât și în privința dreptului de a usa de căile ordinare sau extraordinare spre a reforma o hotărîre<sup>2)</sup>.

Acțiune te-  
merară.

În ori ce caz, o simplă acțiune sau un apel temerar din partea unui împlicinat, nu poate să deie loc la daune interese, dacă judecătorii nu constată din partea lui rea credință, dol, sau o greșală gravă (*culpa lata*)<sup>3)</sup>.

Denunțare  
neadeverată  
și făcută cu  
ușurință.

O denunțare neadeverată și făcută cu ușurință poate supune și ea pe autorul ei la daune, dacă denunțarea se dovedește mai în urmă a fi fost calomnioasă<sup>4)</sup> sau temerară. Astfel, Curtea din Focșani, cu drept cuvânt, a decis că faptul de a îndrepta, chiar fără rea credință, însă cu ușurință, o plângere la instanțele corecționale contra unei persoane, care în urmă este achitată, dar care din această

<sup>1)</sup> Faptul de a se apăra în contra unei acțiuni intentate de altul nefiind însă, în principiu, de cât exercițiul unui drept, pârîtul care usează de acest drept legitim nu poate fi condamnat la daune cătră reclamant, la caz de pierderea procesului, de cât dacă se constată o culpă din partea lui, adică rea credință, dol sau o greșală grosieră, care echivalează cu dolul. Cpr. Cas. fr. *Pand. Périod.*, 87. 1. 267. D. P., 88. 5. 427, No. 18. D. P., 89. 1. 52 și 413. D. P., 90. 1. 184. D. P., 91. 1. 351 și 462. D. P., 92. 1. 276. Veđi și Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, No. 175 urm.

<sup>2)</sup> Pentru ca apelantul sau recurentul să poată fi condamnat la daune, la caz de respingerea apelului sau recursului, judecătorii fondului trebuie să constate o culpă sau rea credință din partea lui. Cpr. Cas. fr. D. P., 79. 1. 125. D. P., 88. 1. 348. D. P., 83. 5. 154, No. 1. D. P., 92. 1. 277. Veđi și Cas. rom. Bulet. S-a I, anul 1878, p. 369. Fuzier-Herman, III, art. 1382, 1383, No. 173 urm.

<sup>3)</sup> Cas. fr., 1 dechembrie 1891. *Pand. Périod.*, 94. 1. 103. *Pand. Périod.*, 91. 1. 241. D. P. 91. 1. 475. Cpr. Trib. Putna, 13 sept. 1897 (Gr. Alexandrescu președ.), *Curierul judiciar* din 26 Octombrie 1897, No. 38.

Elementele  
calomniei.

<sup>4)</sup> Denunțarea, pentru a fi calomnioasă, trebuie să fie făcută cu rea credință și faptele imputate să fie false (art. 298 C. pen.). C. din Iași. *Dreptul* din 1883, No. 24. Trib. Fălciu, *Dreptul* din 1892, No. 31. Aceste elemente trebuie să fie constatate de judecătorii fondului. Cas. rom. *Dreptul* din 1887, No. 23.—Denunțarea fiind datorică ori cărui cetățean (art. 29 Pr. pen.), poate fi neîntemeiată, și cu toate aceste, să nu constituiească o calomnie. Demolombe, XIII, 240. Veđi și tr. nostru în limba franceză, p. 173, nota 2.

causă a suferit arestul preventiv și pagube în afacerile sale, atrage condamnarea la despăgubiri <sup>1)</sup>.

Victima unei crime sau unui delict, care însă, fără plângerea făcută cu bună credință, rea credință, imprudență sau ușurință, face o plângere în contra unui individ pe care, de bună credință, îl presupune autorul acelei crime sau delict, nu poate fi obligată a plăti daune către acest din urmă, din cauza urmării penale la care el ar fi fost expus și care ar fi avut de rezultat achitarea sa sau o ordonanță de neurmărire. Acest fapt neconstituind, în adevăr, nici o culpă, art. 998, 999 nu sunt aplicabile în specie <sup>2)</sup>.

Nu numai introducerea unei acțiuni, a unui apel sau a unui recurs, etc., pot să deie loc la daune, dar încă și aducerea la îndeplinire a unei hotărâri, atunci când executarea constituie un abuz al dreptului.

Astfel, nu mai rămâne, după noi, nici o îndoială că partea care aduce la îndeplinire o hotărâre executorie provisor, va răspunde de prejudiciul adus celeilalte părți prin o executare pripită, la caz de infirmarea hotărârii primilor judecători <sup>3)</sup>.

O urmărire mobilă sau imobilă constituie neapă-

<sup>1)</sup> C. Focșani. *Dreptul* din 1883, No. 41. Cpr. Cas. rom., S-a I, Bulet. 1885, p. 107. *Dreptul* din 1896, No. 40. Vezi Laurent, XX, 400. Sourdat, I, 663. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 156.—În puterea acestui principiu, înscrierea în fals făcută cu ușurință contra unui act autentic ar putea supune pe autorul ei la despăgubiri pentru dauna morală adusă funcționarului care a instrumentat. Cpr. C. Bordeaux. D. P., 74. 5. 432, No. 26. Laurent, XX, 400. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 192.

<sup>2)</sup> Trib. Chambéry, *Dreptul* din 1884, No. 40.

<sup>3)</sup> Cpr. Cas. fr. D. P., 64. 1. 303. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 196 urm. Laurent, XX, 412.—Vezi însă Sourdat, I, 665.

Situațiunea este însă cu totul alta în privința executării unei decizii definitive care, în urmă, ar fi fost casată. Recursul în casare neimpedcând, în regulă generală, executarea hotărârilor pronunțate în ultim resort (art. 77 L. C. cas. din 1861), acel care a dobândit o hotărâre în ultim resort este în drept a crede că a fost bine judecat, și prin urmare, poate să aducă hotărârea la îndeplinire. În caz de casare, hotărârea casată socotinduse ca cum n'ar fi avut ființă (art. 72 L. C. Cas.), el va restitui părții adverse suma primită pe baza hotărârii casate. Cpr. Sourdat, I, 666.



rat exercițiul unui drept legitim, și cu toate aceste, poate da loc la daune în favoarea aceuia contra căruia se îndreptează, de câte ori ea fiind doloasă, vexatorie și exagerată, aduce o pagubă debitorului prin micșorarea creditului său <sup>1)</sup>.

Sechestru a-  
sigurător. Aceiaș soluție este admisă în privința sechestrului a-sigurător <sup>2)</sup>, popririi <sup>3)</sup>, etc.

Responsab.  
administr.  
drumurilor  
de fer. Trecând acum la o altă ordine de idei, trebuie să decidem că administrațiunea drumurilor de fer este responsabilă de incendiul cauzat prin scânteile locomotivei, cu toate precauțiunile luate în această privință, mai cu samă când nici o neglijență n'ar putea fi imputată proprietarului incendiat <sup>4)</sup>.

<sup>1)</sup> Sourdat, I, 664. Laurent, XX, 414. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 203 urm. Cpr. D. P., 58. 1. 128. D. P., 68. 1. 275. D. P., 71. 2. 220. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1882, p. 1071. Prin aplicațiunea acestui principiu, creditorul urmăritor a fost declarat răspunzător și condamnat la daunele suferite de debitor din cauza urmăririi ce i a făcut asupra unor lucruri aparate de lege, precum sunt instrumentele trebuitoare profesiunii sale. Cas. rom., Bulet. S-a I, 1892, p. 192.

<sup>2)</sup> Cas. rom. Bulet. S-a I, 1882, p. 314. Bulet. 1888, p. 18.—Astfel, creditorul este pasibil de daune de câte ori i-se dovedește prin acte autentice că averea ce el urmărește nu este a debitorului său, ci a unui de al treile și el totuși, continuă cu urmărirea. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1882, p. 1071. Creditorul nu va fi însă supus la daune de câte ori, de bună credință, putea să fie indus în eroare și să creadă că lucrurile sunt ale debitorului său. Trib. Gorj. *Dreptul* din 1890, No. 34.

<sup>3)</sup> Cpr. D. P., 74. 1. 33. D. P., 76. 2. 94. D. P., 93. 1. 309. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 207 urm.

<sup>4)</sup> Cpr. C. Bordeaux și Cas. fr. D. P., 59. 2. 187. Pand. Chron., III, 2. 210. D. P., 66. 1. 439. Trib. Paris. Sirey, 60. 2. 41. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, No. 222. Pand. fr., *Répert. Chemins de fer*, 3818 urm.

L din 26 mar-  
tie 1870, art.  
9 și 13.

Particularii fiind datori a respecta regulele de poliție ordonate cu ocasiunea construirii unui drum de fer, sunt oprii de a înființa acoperișuri de stuh, șindilă, pae sau fên, precum și de a face depozite de materii aprindătoare, la o distanță mai mică de 27 metri de la împrejurimile liniei ferate. Această oprire nu se aplică însă la depozitele de cereale făcute numai în timpul strângerei recoltelor (art. 9. L. din 26 martie 1870 asupra poliției și exploatărei căilor ferate). Din cele mai sus expuse rezultă că, la caz de incendiu produs prin scânteile unei locomotive, propieta-

Administrația drumurilor de fer este de asemenea responsabilă de accidentele întâmplate prin defectuositatea vagoanelor sale, cu toate că tipul acestor vagoane ar fi fost aprobat de autoritatea în drept <sup>1)</sup>. Defectul vagoanelor.

Este, în adevăr, generalmente admis că o companie sau administrația drumurilor de fer răspunde, la caz de accidente, nu numai când s'a omis de a se observa prescripțiile regulamentelor administrative, dar și atunci când accidentul se datorește unei simple imprudențe sau unei lipse de precauțiune elementare <sup>2)</sup>.

Comunele sunt de asemenea responsabile de degradările aduse proprietăților vecine prin acumularea de neurătenii pe strade <sup>3)</sup>. Resp. comunelor.

Antreprenorii de construcțiuni sunt responsabili atât civilmente cât și penalmente (art. 385, § 4 C. pen.) de accidentele întâmplate trecătorilor prin grămădirea de ma- Resp. antreprenorilor de construcțiuni.

rul incendiat nu este în drept a cere despăgubiri de la administrația căilor ferate pentru clădirele arse, dacă ele erau construite cu nesocotirea acestei dispozițiuni. C. București. *Dreptul* din 1888, No. 72. Căile ferate răspund însă de incendiul provenit din cauza lor, care ar fi distrus construcțiuni aflate în ființă la epoca înființării unei noi linii, chiar dacă ele se găseau la o distanță mai mică de 27 metri. Cas. rom. *Dreptul* din 1896, No. 38. Cpr. Cas. fr. D. P., 66. 1. 439. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 363. Art. 13 din legea menționată, de la 26 martie 1870, prevede, în adevăr, că construcțiile ce se vor afla în momentul promulgării acestei legi, sau la epoca înființării unei noi linii ferate, vor putea fi menținute în starea în care se vor afla la acea epocă, cu observarea condițiilor ce se vor prescrie de Ministeriul lucrărilor publice. Cpr. art. 7 din L. fr. de la 15 iulie 1845, asupra poliției drumurilor de fer.

<sup>1)</sup> Cpr. C. Pau. D. P., 93. 2. 484. T. Huc, VIII, 434. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 223 urm.

<sup>2)</sup> Cpr. C. Grenoble, D. P., 81. 2. 107. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, No. 226 urm.

<sup>3)</sup> Cpr. Cas. fr. D. P., 59. 1. 20. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 231 urm. Veți și L. 2, § 10, Dig. 43, 8, *Ne quid in loco publico, etc.*, unde se dice că, de câte ori se permite de a se face ceva pe un loc public, lucrul trebuie să se facă în așa mod ca să nu să dauneze pe nimene: „*Nam quotiensque aliquid in publico fieri permittitur, ita oportet permitti, ut sine injuria cuiusquam fiat*“.

terialuri și neiluminarea găurilor ce se vor fi sapat lângă străzi sau piețe publice <sup>1)</sup>).

Aceiaș responsabilitate incumbă și comunei când lucrarea e făcută de dânsa în regie <sup>2)</sup>).

Persoanele autorizate a face construcțiuni asupra unui rîu sau fluviu, sunt responsabile de accidentele cauzate cu ocazia acestei lucrări, de câte ori n'au luat precauțiunile necesare pentru prevenirea lor <sup>3)</sup>).

Resp. foto-  
grafilor.

Fotografal, care ar fi expus în public portretul unui artist sau a unei alte persoane, în contra ordinului și consimțământului ei, poate fi condamnat la daune <sup>4)</sup>).

Recomanda-  
țiuni greșite.

O culpă care se poate ivi câte odată este aceea care consistă în a recomanda altuia, prin informațiuni greșite, fie un împieगत necredincios, fie un debitor insolvabil <sup>5)</sup>).

Dacă acest fapt a fost sevêrșit anume, cu intențiune de a păgubi pe altul, el constituie un delict (art. 998), și un quasi-delict, în cazul când informatorul a fost numai neglijent și a dat informațiunile sale cu ușurință <sup>6)</sup>).

Și într'un caz și în altul, persoana care, prin informațiunile sale greșite, a adus o pagubă altuia, este obligată a o repara, conform dreptului comun (art. 998, 999).

Greșala informatorului poate să consiste, în asemenea caz, nu numai în o afirmațiune, dar și în o reticență <sup>7)</sup>).

<sup>1)</sup> Cpr. Cas. fr. D. P., 64. 1. 102. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 233. Laurent, XX, 473.—Dacă însă accidentul se datorește imprudenței victimei, antreprenorul nu poate fi obligat la nici o despăgubire. Cas. fr. D. P., 93. 1. 349. Veđi și *infra*, p. 421.

<sup>2)</sup> Cas. fr. D. P., 68. 1. 273. Laurent, XX, 440. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, No. 849.

<sup>3)</sup> Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 235, și autoritățile citate acolo.

<sup>4)</sup> C. Paris. *Dreptul* din 1887, No. 62. *Pand. Périod.*, 87. 2. 357. Cpr. Trib. Paris. *Dreptul* din 1886, No. 1. Veđi și t. II a lucrării noastre, p. 440, text și nota 1. Portretul este, în adevêr, în regulă generală, presupus proprietatea acelui ce el represintă. Veđi *Pand. Périod.*, *loco cit.*, nota 3.

<sup>5)</sup> Cpr. C. București, *Dreptul* din 1889, No. 13. C. Paris. D. P., 90. 2. 263. D. P., 70. 2. 150. D. P., 60. 2. 18. Veđi și C. Rouen. D. P., 53. 2. 154. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 2166 urm. Laurent, XX, 478 urm. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Responsabilité*, 121 urm. T. Huc, VIII, 409 urm.

<sup>6)</sup> Trib. com. Verviers, D. P., 93. 2. 99, nota a. Cpr. C. Montpellier. D. P. 94. 2. 451. Laurent, XX, 480. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 2172.

<sup>7)</sup> Cpr. C. Paris și Bordeaux. D. P., 70. 2. 150. C. Liège. *Pasicrisie*, 81. 2. 127. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Responsab.*, 123.

Informațiile greșite nu dau însă loc la nici o responsabilitate, dacă ele au fost date de bună credință și fără intențiune răutăcioasă <sup>1)</sup>. Informații greșite date de bună credință.

Faptul de a da informațiuni greșite se apreciază cu o severitate mai mare de câte ori ele emană de la o agenție care dă obicnuit informațiuni în schimbul unei sume de bani ce i se plătește de acei ce le premesc, și o atare agenție nu poate fi scutită de răspundere de cât atunci când se dovedește perfecta ei bună credință și lipsa completă de ori ce neglijență <sup>2)</sup>.

Faptul că informațiile ar fi fost date în mod confidențial, nu împiedică acțiunea în responsabilitate <sup>3)</sup>. Informații confidențiale.

Acei care dau informațiuni greșite asupra altuia sunt responsabili nu numai către persoanele care s'au bazat pe aceste informațiuni spre a contracta cu cei de al treile, dar și către aceia asupra cărora s'au dat informațiuni greșite, cu rea credință și intențiune răutăcioasă, sau numai cu ușurință <sup>4)</sup>.

Faptul de a se publica numele unei persoane între debitorii reii de plată, între faliiți, între acei a cărora polițe au fost protestate, etc., și aceasta într'un buletin, într'o circulară care se distribuie în public, sau într'un diar, precum este, la noi, *Curierul judiciar*, care, într'un supliment, publică informațiuni privitoare la interesele comercianților, constituie neaparat din partea autorului publicațiunii, o culpă care atrage responsabilitatea și condamnarea sa la daune, chiar dacă publicația n'a fost făcută cu rea credință, ci numai cu ușurință (art. 999) <sup>5)</sup>. Publicarea numelui unei persoane între faliiți, etc.

<sup>1)</sup> Cpr. C. Montpellier și Paris. D. P., 90. 2. 263. C. Orléans. D. P., 93. 2. 558. T. Huc, VIII, 409 Laurent, XX, 480. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 2176.

<sup>2)</sup> Cpr. C. Paris. D. P.: 93. 2. 97 urm. și mai multe alte decizii a căror text sunt reproduse în note. Veți și deciziile citate în Répert. lui Dalloz, *Supplém., Responsabilité*, 127. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 2180 urm.

<sup>3)</sup> Cpr. deciziile citate în nota precedentă și T. Huc, VIII, 410. Répert. Dalloz, *Supplém., Responsab.*, 131. F. Herman, *loco cit.*, No. 2183 urm. Veți și C. Paris, D. P., 94. 2. 143. D. P., 93. 2. 97.

<sup>4)</sup> Cpr. C. Paris. D. P., 93. 2. 97 și 411. D. P., 94. 2. 143. Répert. Dalloz, *Supplém., Responsabilité*, 129 urm. F.-Herman, *loco cit.*, 2175 urm. Laurent, XX, 481. T. Huc, VIII, 410.

<sup>5)</sup> Cpr. Laurent, XX, 481. T. Huc, VIII, 410. Fuzier-Herman,

Persoana a cărui nume s'a publicat astfel ar putea să aibă drept la daune, chiar dacă informațiile date par a fi exacte, pentru că nu este permis nimărui de a se a-

III, *loco cit.*, No. 2193 urm. Vezi Trib. și C. de justiție din Geneva. D. P., 93. 2. 102, nota l. Sirey, 87. 4. 14 și Sirey, 92. 4. 12.

Delicte de presă.

Dacă faptul întrunește elementele unui delict de presă, acțiunea privată nu va putea fi judecată de cât de jurați. Art. 105 din Constituție este, în adevăr, formal în această privință: „Acțiunea pentru daune-interese, *resultând din fapte și delicte de presă*, dice acest text, nu se poate intenta de cât înaintea aceleiaș jurisdicțiunii. Numai comisiunea juraților va judeca și pronunța asupra daunelor interese și asupra *quantumului lor*“. Chestiunea, în această privință, nu poate fi controversată, textul fiind formal.

Quasi-delicte comise prin presă. Controversă.

Se poate însă întâmpla ca faptul să nu întrunească elementele unui delict de presă, *ci a unui quasi-delict comis prin presă*. De exemplu, se anunță într'un ziar că un comerciant a încetat plățile sau că i s'a protestat o cambie, fără însă ca să existe rea credință, ci numai o eroare sau o informație greșită. Asemene fapt fiind de natură a produce o daună, cu toate că i lipsește reana credință, chestiunea este de a se ști dacă partea lezată va fi nevoită a se adresa la jurați, sau dacă ea va putea să reclame înaintea tribunalelor ordinare? Curtea noastră supremă a decis că, și în asemenea caz, comisiunea juraților este singură competentă de a se pronunța asupra daunelor și de a fixa *quantumul lor*: „Considerând, dice o decizie a Curței de Casațiune, dată în secțiuni-unite, din 20 noembrie 1889, că juriul este statornicit în materie de presă și că deusul este singur competente a judeca și a determina daunele-interese cauzate prin presă, fie că acele daune resultă dintr'un delict pedepsit de legea penală, fie că ele resultă dintr'un *fapt nepedepsit de codicile penal, dintr'un simplu quasi-delict*; că deplina această competență a juriului în privința tuturor acțiunilor civile ce tind la repararea prejudiciului cauzat prin presă, reesă nu numai din termenii întrebuițați de legiuitorul constituant, prin cuvintele că juriul va judeca daunele-interese resultând din delicte și fapte de presă, căci prin fapte de presă legiuitorul n'a putut înțelege de cât quasi-delictele, dar încă din chiar scopul urmărit de legiuitor, căci intențiunea lui vedită a fost ca, sub nici un *cuvânt, tribunalele ordinare să nu fie competente a judeca în materie de presă, veri-care ar fi natura acțiunii intentate, voinđ prin aceasta legiuitorul a da o garanție mai mare libertăței presei, etc.*“ Bulet. Cas., Secțiuni-unite, anul 1889, p. 1006. Chestiunea de astă dată este însă îndoelnică, pentru că nu

mesteca în afacerele unui particular pentru a vinde celor de al treile rezultatul spionajului seu<sup>1)</sup>.

Condamnarea la daune nefiind cu putință de cât la caz de a exista o culpă fie *in comittendo*, fie *in omittendo* din partea pârîtului, el se găsește la adăpost de ori ce răspundere, de câte ori se stabilește că faptul daunator este rezultatul unui caz fortuit, *damnum fatale* (L. 3, § 1, Dig., 4, 9), sau unei forțe majore (art. 1080, 1082, 1083, 1156, 1475 C. C., 425, 506 C. com., etc.)<sup>2)</sup>.

Caz fortuit  
sau forță ma-  
joră.

Astfel, organizatorii unei curse nu sunt responsabili de urmările dărămării tribunei hipodromului produsă prin năvălirea mulțimei în momentul unei vijalii extraordinare<sup>3)</sup>.

Statul nu este responsabil de rănirea adusă unei per-

---

este vorba, în specie, de acțiunea civilă care ar rezulta din un delict de presă, ci *din un delict sau quasi-delict curat civil, comis prin organul presei*. Juriul fiind o jurisdicție esențialmente penală, nu poate să aibă cădere de a judeca o afacere curat civilă; sau atunci trebuie să admitem că legiuitorul constituant a introdus, în asemenea materie, juriul civil, ceea ce ne se pare inadmisibil. Cpr. Păucescu, II, 497. Dar dacă chestiunea poate fi controversată de câte ori delictul sau quasi-delictul civil a fost comis prin organul presei, nu mai începe îndoială că tribunalele ordinare vor avea căderea de a se pronunța asupra daunelor, de câte ori defaimarea n'a fost adusă prin presă, ci prin corespondență. Cpr. Curtea din București, *Dreptul* din 1885, No. 66.

<sup>1)</sup> Cpr. T. Huc, VIII, 410 și C. Geneva, decizie citată în nota precedentă, p. 414, *ab initio*.

<sup>2)</sup> Sourdât, I, 645 urm. Baudry, II, 1349. Laurent, XX, 450 urm. Demolombe, XXXI, 481 urm. Aubry et Rau, IV, § 446, p. 754. T. Huc, VIII, 434. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 24. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 258 urm. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, V, 150.

În cât privește cazurile fortuite și forța majoră, vezi *suprà*, p. 186, 329, 330 și *infra*, explic. art. 1082, 1083, 1156, 1435, 1447, 1448, 1565—1567, 1601, 1625, etc.

<sup>3)</sup> Baudry, II, 1349. Laurent, XX, 451. Sourdât, I, 645. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 262. Cpr. Cas. fr. D. P., 72. 1. 302. Al. Degre, *Dreptul* din 1884, No. 41, p. 322. Acest exemplu dovedește că autorul unui delict sau quasi-delict nu răspunde de *culpa levissima*, culpă care, în specie, consistă în faptul de a nu fi construit tribuna în așa mod în cât se poată rezista celei mai mari aglomerațiuni de lume. Vezi *suprà*, p. 397.

soane prin căderea unui stâlp telegrafic, dacă nici o culpă sau neglijență nu este imputabilă administrațiunei <sup>1)</sup>).

Proprietarul unei case nu este responsabil de rănirea adusă unei persoane prin căderea unei scânduri sau unei oale, luată de pe acoperemântul acelei case și împinsă de vânt .... *si tegula ceciderit* <sup>2)</sup>).

Art. 1625.

Ospetătorii și hangiii, care se consideră ca depository a lucrurilor aduse în localul lor de călători (art. 1623), nu răspund de furturile comise cu mâna înarmată, aceasta fiind un caz de forță majoră <sup>3)</sup>).

Administrația poștelor.

Administrația poștelor nu datorește nici o despăgubire pentru obiectele sau scrisorile pierdute prin un eveniment care nu putea să fie nici prevădut, nici împedecat, precum ar fi o furtună, un naufragiū, furtul comis cu mâna înarmată, etc. Este adevărat că legea telegrafo-poștală nu are nici o dispoziție în această privință <sup>4)</sup>, însă soluțiunea de față rezultă din principiile generale, în materie de obligații, fiind vorba, în specie, de o responsabilitate convențională (art. 1083 C. C., 425 C. com.) <sup>5)</sup>).

<sup>1)</sup> Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 264. Cpr. D. P., 76. 3. 75.

<sup>2)</sup> Sourdat, I, 645. Cpr. L. 5, § 2, Dig., 9, 2.—Antreprenorul sau arhitectul însărcinat cu facerea unei clădiri sau a unei reparațiuni este însă obligat a lua măsurile necesare pentru ca nici un trecător să nu fie rănit, căci, în caz contrar, el va fi responsabil (art. 999).

<sup>3)</sup> Art. 1625 C. C. Cpr. L. 3, § 1, *in fine*, Dig., 4, 9, *Nautae, caupones*, etc. Veți în privința responsabilității ospetătorilor și hangiilor, Sourdat, II, 930 urm.

<sup>4)</sup> Art. 3 din L. fr., de la 4 iunie 1859, scutește anume administrația poștelor de responsabilitate în caz de forță majoră. Art. 104 din legea telegrafo-poștală de la 19 iulie 1892 prevede însă, că în caz de rezboiū sau pericolele în genere, Statul poate suspenda ori ce răspundere în privința serviciului, făcând publicațiuni prin *Monitorul oficial* și afișând aceasta în fie care oficiu telegrafo-poștal.

<sup>5)</sup> Cpr. *Cons. d'Etat*, 10 martie 1876 și Cas. fr. D. P., 76. 3. 75. D. P., 67. 1. p. 28. Laurent, XX, 453. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 265, 266. În cât privește celelalte cazuri în care Statul este scutit de despăgubiri, veți art. 99 din L. telegrafo-poștală de la 19 iulie 1892. Este de observat, în această privință, că dreptul la despăgubiri pentru obiectele pierdute se prescrie prin 6 luni de la data pierderii lor. Reclamațiunea trebuie să fie adresată în acest termen la oficiul telegrafo-poștal.

Directorul unui teatru nu poate fi condamnat la daune pentru întreruperea reprezentațiilor unei piese, de câte ori se constată că asemenea întrerupere se datorește unui caz de forță majoră și era imperios cerută de liniștea publică <sup>1)</sup>.

La caz de abordagiū, dacă lovirea vaselor a avut loc prin caz fortuit sau forță majoră, fie care proprietar suferă paguba adusă vasului său : *Res perit domino* (art. 659, § 1 și 672 C. com.) <sup>2)</sup>.

Căpitanul nu este responsabil de incendiul vasului întâmplat *à bord* prin faptul unui marinăr în stare de ebrietate, atunci când el (căpitanul) se afla *à terre* cu ocaziunea funcțiunei sale <sup>3)</sup>.

Pentru ca forță majoră sau cazul fortuit să scutească de ori ce răspundere pe autorul faptului daunator, se cere însă ca evenimentele care constituiesc cazul fortuit sau forță majoră să nu fi fost precedate de nici o culpă din partea lui, care să fi provocat asemenea împrejurări <sup>4)</sup>, căci el va fi responsabil de câte ori culpa a precedat și provocat cazul fortuit... *si culpa casum præcessit*.

Astfel, prin aplicarea acestui principiu, comodatarul răspunde de pierderea lucrului împrumutat întâmplată chiar prin caz fortuit, dacă el s'a servit de lucru la o altă trebuință, ori pentru un timp mai îndelungat de cât se cuvinea (art. 1565) <sup>5)</sup>.

De asemenea, administrația drumurilor de fer răspunde de pagubele cauzate mărfurilor (avariei) <sup>6)</sup> prin caz for-

Casul fortuit trebuie să nu fi fost provocat de autorul daunei.

Art. 1565.

Administr. drumurilor de fer.

1) Cas. fr., 3 dech. 1890. *Pand. Périod.*, 1891. 1. 261.

2) Cpr. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, VI, 1002.—Dacă lovirea s'a întâmplat din culpa unuia din vase, pagubele și pierderile sunt în sarcina vasului în culpă. Despăgubirele datorite persoanelor moarte sau rănite sunt privilegiate în caz de neajungere a sumei de împărțit (art. 673 C. com.).

3) Cpr. C. Rouen. D. P., 50. 5. 407. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 268.

4) Sourdât, I, 648. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 24. Demolombe, XXXI, 482, 483. Aubry et Rau, IV, § 446, p. 754, nota 2. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 273. Cpr. L. 30, § 3, Dig., 9, 2, *Ad legem Aquiliam*, unde se dice : „*Nam et qui occasionem præstat, damnum fecisse videtur*“.

5) Cpr. L. 1, § 4, Dig., 44, 7, *De obligationibus et actionibus*. Veți și art. 1566 C. C.

6) Art. 654 urm. din codul com. arată ce se înțelege prin avarii. Cpr. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, VI, 859 urm.



tuit, dacă aceste pagube au fost precedate sau urmate de o culpă fără de care paguba n'ar fi avut ființă <sup>1)</sup>).

Astfel, administrația drumului de fer este responsabilă de accidentul întâmplat unui împieगत poștal prin deralierea vagonului de poștă, atunci când se constată că deralierea se datorește lipsei de priveghere a funcționarilor drumului de fer <sup>2)</sup>).

Responsabil  
proprietarului  
inferior  
cătră acel  
superior.

Proprietarul inferior este responsabil cătră proprietarul superior de surparea pământului aparținând acestui din urmă, datorită unui caz de forță majoră, precum ar fi o ploaie torențială, dacă asemenea surpare are de cauză originară săpăturile efectuate cu imprudență de cătră proprietarul inferior pe fondul său <sup>3)</sup>).

Acel care aprinde foc pe câmp într'un moment pe când vântul era mare, răspunde de comunicarea focului la recoltele sau casa vecinului, pentru că el este în culpă de a fi făcut foc în asemenea moment ... *nam si die ventoso id fecit, culpa reus est* <sup>4)</sup>).

Daune cauzate în  
timpul resboiului.

Faptele de resboiū nu dau loc, în regulă generală, la nici o despăgubire, în virtutea principiului că nimene nu este ținut să răspundă de casurile de forță majoră. Astfel, în timp de resboiū sau resmeriță, faptele de resboiū, adică acele măsuri de aparare luate de autoritatea militară,

<sup>1)</sup> Cpr. Cas. fr. D. P., 84. 1. 454. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 273.—Administrația drumurilor de fer, care a liberat călătorilor bilete pentru o clasă oare care, nu poate invoca drept caz de forță majoră afluența călătorilor pe care, de altmintezeala, ea era datoare s'o prevadă. V. Fuzier-Herman (*loco cit.*, No. 275), care citează în acest sens o sentință a trib. comercial din Paris, cu data din 17 april 1895, publicată în Sirey, 1895, 2. 183.

<sup>2)</sup> Cpr. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 277 și Cas. fr. Sirey, 94. 1. 35.

<sup>3)</sup> Cpr. Cas. fr. D. P., 69. 1. 102. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 279. Veđi și *supră*, p. 403, 404.

<sup>4)</sup> L. 30, § 3, Dig., 9, 2, *Ad legem Aquilianam*.—Responsabilitatea sa încetează însă dacă el a luat toate măsurile pentru ca focul să nu se comunice, și dacă făcând foc pe un timp liniștit, comunicarea lui la recoltele sau casa vecinului se datorește unei furtuni subite, la care nimene nu se putea aștepta, adecă unui caz fortuit și unui eveniment de forță majoră: „*At si omnia quę oportuit observavit, vel subita ris venti longius ignem produxit, caret culpa*“ (L. 30, § 3, Dig., 9, 2, *Ad legem Aquilianam*). Cpr. Demolombe, XXXI, 483. Giorgi Giorgi, V, 150.

când ele se impun ca o necesitate a luptei contra inamicului sau contra resvrătiților, se consideră ca un caz de forță majoră, și în asemenea caz, Statul nu datorește nici o despăgubire aceluia care au suferit paguba.

Dar dacă faptele de resboi propriu zise se consideră ca niște evenimente de forță majoră și nu dau loc la despăgubiri în folosul aceluia care au fost victimele lor, măsurile ordonate de autoritatea militară ca măsuri de prevenire și de siguranță, luate înainte de începerea ostilităților, în prevederea unei viitoare lupte sau rebeliuni, neavând nici o legătură directă cu acțiunea însuși, nu constituiesc fapte de resboi, și ca atare, urmările lor păgubitoare pentru particulari fac pe Stat responsabil. În puterea acestui principiu, nediscutabil și nediscutat, Tribunalul de Ilfov, Curtea din București și Curtea noastră supremă, cu drept cuvânt au decis că Statul este obligat să despăgubească pe proprietarul unui stabiliment de băuturi spirituoase, ale cărui băuturi au fost varsate din ordinul puterii armate, ca o simplă măsură preventivă, în scop de a împiedica izbucnirea unei revolte. „Considerând, dice Înalta Curte, că pagubele cauzate particularilor în timp de resboi sau de resmeriță sunt de două categorii distincte: unele care se găsesc cuprinse sub denumirea generică de fapte de resboi, care sunt considerate ca niște evenimente de forță majoră și nu dau loc la despăgubiri în folosul aceluia ce au fost victimele lor, iar altele când s'au produs în oare-care circumstanțe speciale și care dau drept la o indemnitate: că prin fapte de resboi se consideră numai acele măsuri de apărare luate de autoritatea militară, când ele se impun ca o necesitate a luptei contra inamicului sau contra resvrătiților; că, în atare caz, nici o răspundere nu incumbă Statului, nici o despăgubire nu se datorește aceluia care au suferit pagube, dacă, pe de o parte, lupta în contra dușmanului sau în contra rebelilor era începută când faptele păgubitoare erau sevărșite și dacă, pe de altă parte, aceste fapte erau, din cauza luptei, necesare și urgente: că, din contra, măsurile ordonate de autoritatea militară într'un mod preventiv, măsurile de prevenire și de siguranță, luate înainte de începerea ostilităților, care nu au nici legătură directă cu acțiunea însuși și care nu sunt luate de cât în prevederea unei viitoare lupte sau rebeliuni, nu

Măsurile de  
prevedere lu-  
ate înainte  
începerii  
ostilităților  
nu constitu-  
esc fapte de  
resboi.

constituiesc fapte de resboiū, și consecințele lor păgubitoare pentru particulari fac pe Stat răspundător; că de aici re-esă că acelaș fapt poate fi considerat ca fapt de resboiū sau nu, după timp, după împrejurările în care s'a sevêrșit. Considerând că, în specie, tribunalul constată în fapt prin sentința sa, sentința ce a fost adoptată în totul prin decisiunea supusă recursului, că în comuna Jilava-Mierlari, nefiind nici o rêscoală, măsurile luate de autoritatea militară, între care a fost și vêrsarea bêturilor lui Dobrescu, nu constituiesc fapte de resboiū, ci o simplă măsură preventivă în scop de a împedeca izbucnirea unei revolte; că, așa fiind, Statul, cu drept cuvânt, a fost declarat răspundător de pagubele pricinuite lui Dobrescu, și deci, motivul invocat este neîntemeiat, etc...“<sup>1)</sup>). Am transcris în întregimea lor aceste considerente, pentru că ele fac o bună și sănătoasă aplicațiune a principiilor de drept.

Pagube cauate de o armată străină.

Statul nefiind deci de cât în mod excepțional responsabil de daunele cauate particularilor în timp de resboiū, se înțelege de la sine că el nu răspunde, în principiu, de pagubele cauate de o armată străină<sup>2)</sup>).

Ocuparea unei țări de o armată străină.

Când o țară este ocupată de o armată străină, comandantii aceștia exercitănd autoritatea supremă, actele pe care ei le au ordonat, chear dacă ar fi fost sevêrșite

- <sup>1)</sup> Veđi *Dreptul* din 1881, No. 83; din 1892, No. 58 și din 1894, No. 56. *Curierul judiciar* din 1894, No. 37 și Bulet. Cas. S-a I, anul 1894, p. 698 urm. Laurent, XX, 456, 459 urm. Sourdat, II, 1305, 1331. Répert. Dalloz, *Supplément, Responsabilité*, 366 urm. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 283 urm. și autoritățile citate de acest autor. Cpr. Vattel, *Droit des gens*, III, cartea III, cap. 15, § 232 și Giorgio Giorgi, V, 376.
- <sup>2)</sup> Cpr. Trib. Chartres, D. P., 73. 3. 31. Sourdat, I, 1331. Laurent, XX, 455. Ballot, *Des effets de la guerre sur le louage, la propriété*, etc., p. 49. Morin, *Les lois relatives à la guerre, selon le droit des gens moderne, le droit public et le droit criminel des pays civilisés*, II, p. 46 urm. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 308 urm. Vattel, *Droit des gens*, III, cartea III, capit. 15, § 232, p. 116.—Statul va putea însă să fie răspundător de daunele cauate unui arendaș prin devastățiunile aduse de o armată străină (în specie oștirea rusească) la proprietatea arendată lui, dacă prin o clausă a contractului, precum era în specie, Statul a luat asupra și asemenea responsabilitate. Cas. rom. S-a I, 11 iunie 1879. Bulet. anul 1879, p. 480.

de autoritățile locale, nu atrag responsabilitatea Statului aflat sub ocupațiunea străină. Astfel, la 1854, Moldova fiind ocupată de oștirele rusești al cărora general dicta guvernului țarei, sechestrul ordonat de autoritatea rusească asupra averii unui cetățean (în specie prințul Gr. M. Sturza), de și a fost executat prin autoritățile române, nu atrage responsabilitatea Statului român, nici pentru faptul în sine, și nici pentru administrațiunea funcționarilor români care, în asemenea împrejurări, nu mai reprezentau Statul român. Tribunalul din Iași hotărîse contrariul <sup>1)</sup>, însă această sentință a fost cu drept cuvânt reformată de Curte <sup>2)</sup>: și Curtea mai adaogă încă, că despăgubirele produse prin fapte de resboi se regulează cu ocasiunea încheierii păcii sau prin anume legi, ele neputînd fi deduse pe cale de contestație înaintea instanțelor judecătorești.

Persoana de la care se cer daune poate să se sustragă de la ori ce responsabilitate, stabilind că paguba în virtutea căreia se reclamă, se datorește exclusiv faptului sau însuș greșelei victimei. Așa dar, victima unui accident datorit numai imprudenței sale, nu este în drept să ceară daune pentru prejudiciul suferit <sup>3)</sup>. „*Quod quis ex culpa sua damnum sentit, non intelligitur damnum sentire* (L. 203, Dig., 50, 17, *De diversis regulis juris antiqui*).

Daune cauzate prin greșala victimei.

Persoana care a suferit o pagubă poate însă să aibă drept la daune, cu toate că ea ar fi fost culpabilă de im-

<sup>1)</sup> Trib. Iași, 9 noiembrie 1883 (M. Suțu prim-președ.) *Dreptul* din 1884, No. 6.

<sup>2)</sup> C. din Iași, 4 dech. 1884, Al. Teodoreanu făcînd funcțiune de președ. *Dreptul* din 1885, No. 22. In acelaș sens, Cas. rom. S-a I, 6 mai 1886. *Dreptul* din 1886, No. 46 și Bulet. Cas. anul 1886, p. 387 (aceiaș afacere).

<sup>3)</sup> Cpr. Cas. fr. D. P., 93. 1. 349 și 2. 225. Laurent, XX, 485 urm. Demolombe, XXXI, 499 urm. T. Huc, VIII, 434. Aubry et Rau, IV, § 446, p. 755. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 29. Veđi și Sourdat, I, 108, 461, 660 urm. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 318 urm. Veđi și Trib. Constanța (G. Zottu președ.), *Dreptul* din 1895, No. 77. Cas. rom. S-a I, Bulet. 1876, consid. de la p. 155.—Prin aplicațiunea acestui principiu, art. 1731, *in fine*, din codul Calimach (1299 C. austriac) prevede că „dacă acela ce a încrezut cuiva facerea unui lucru, a cunoscut neiscușința lui, sau putea s'o afe prin obicinuita bagare de samă, suferi consecințele acestei pagube născută din greșala sa“.

prudență, dacă faptul daunator ar fi putut fi înlăturat de autorul lui. Astfel, faptul de a lăsa un animal să vagabondeze pe liniile căii ferate, nu autorisă pe funcționarii drumului de fer a dauna pe proprietarul acestui animal și a nu înlătura faptul daunator, dacă aceasta este cu putință. Deci, administrația drumurilor de fer, cu toată imprudența proprietarului animalului, va fi, în asemenea caz, responsabilă, dacă animalul a fost calcat de tren din cauza imprudenței sau neglijenței funcționarilor ei <sup>1)</sup>).

Greșală comună.

Am presupus până acum că paguba pricinuită se datorește exclusiv numai faptului sau greșelii aceluia care a suferit-o. Se poate însă întâmpla ca atât autorul faptului cât și victima lui să fie în culpă. Imprudența sau greșala părții lezate nu autorisă, în asemenea caz, pe judecători a pune repararea daunei numai în sarcina aceluia prin a cărui greșală faptul s'a întâmplat, nici a'l scuti cu desevășire de responsabilitate, ci numai a reduce suma daunelor la care el urmează a fi condamnat <sup>2)</sup>).

Fie care parte fiind, în asemenea caz, în culpă, trebuie să sufere consecințele culpei sale.

Art. 1304 C. austriac.

Art. 1304 din codul austriac este formal în această privință: „De câte ori, la caz de daună, partea lezată este în culpă, dice acest text, de atâte ori ea trebuie să sufere dauna împreună și în proporție cu acel care a cauzat-o,

1) Cpr. Cas. fr. D. P., 92. 1. 427. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, No. 367.

2) Cpr. C. din București, *Dreptul* din 1895, No. 61. Cas. fr. C. Nancy și Trib. Paris. D. P., 97. 1. 315. *Pand. Périod.*, 1896. 1. 485. D. P., 97. 2. 266. D. P., 95. 2. 280. D. P., 96. 2. 127. Mai veți încă Cas. fr. și C. Orléans. D. P., 80. 1. 15. D. P., 85. 1. 433. *Pand. Chron.*, VI, 1. 300. D. P., 91. 2. 383. Sirey, 88. 2. 138. Baudry, II, 1349. T. Huc, VIII, 434. Demolombe, XXXI, 503 urm. Laurent, XX, 491 urm., 531. Sourdat, I, 108, 660. Aubry et Rau, IV, § 446, p. 755. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, No. 375 urm.

Seduțiune.

Vom vedea însă, că în materie de seduțiune, acțiunea în daune din partea femeii este inadmisibilă, de câte ori seduțiunea provine și din culpa ei. Veți *infra*, p. 466, n. 2.

Concurență neală.

De asemenea, în materie de concurență neală, daunele se compensează, când ambii comercianți s'au făcut culpabili de aceleași fapte necorecte. C. Riom. D. P., 53. 2. 137. Veți și *infra*, p. 458, *ad notam*.

sau pe jumătate, când nu se poate stabili această proporție<sup>1)</sup>.

Prin aplicarea acestor principii, în caz de lovire a două vase (abordagiū), dacă culpa se dovedește a fi comună, fie care vas suferă pagubele și perderile încercate, fără drept la vre-o despăgubire. Cu toate acestea, fie care vas este obligat în mod solidar la plata pagubelor și perderilor cauzate lucrurilor încercate și a leziunelor cauzate persoanelor (art. 674 C. com.)<sup>2)</sup>.

O condamnare la daune neputând să aibă loc de câtă dacă există culpă din partea autorului daunei, trebuie să decidem că acesta este la adăpost de ori ce răspundere atât civilă cât și penală, de câte ori, în momentul cauzării prejudiciului, el se găsea în stare de legitimă aparare (art. 58 C. pen.)<sup>3)</sup>. „*Qui cum aliter tueri se non possunt, damni culpam dederint, innoxii sunt; vim enim vi defendere omnes leges, omniaque jura permittunt*“<sup>4)</sup>.

Abordagiū datorit culpei ambelor vase. Art. 674 C. com.

Legitimă aparare. Art. 58. C. pen.

- 1) „*Wenn bei einer Beschädigung zugleich ein Verschulden von Seite des Beschädigten eintritt; so trägt er mit dem Beschädiger den Schaden verhältnissmässig; und, wenn sich das Verhältniss nicht bestimmen lässt, zu gleichen Theilen*“. Această dispoziție n'a fost reprodusă în codul Calimach.
- 2) În codul francez, cazul de abordagiū datorit culpei reciproce a căpitanilor ambelor vase nefiind prevădut de lege, se decide că fie care vas este responsabil, după principiile dreptului comun, în proporțiune cu gravitatea culpei ce i se impută. Cpr. Cas. fr. D. P., 94. 1. 513. Lyon-Caen et Renault, *Droit comm.*, VI, 1011. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, No. 392 urm.
- 3) Aubry et Rau, IV, § 444, p. 746. Mangin, *Tr. de l'action publique*, II, 433. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 414 urm. Garraud, *Pr. de dr. criminel*, 144. Faustin-Hélie, *Th. du C. pénal*, IV, 1478 urm. „Obligațiunea de a repara dauna cauzată de cineva încetează, când autorul ei se găsește în caz de legitimă aparare“, dice art. 56 din codul elvețian asupra obligațiilor (L. din 14 iunie 1881). Actul comandat de o necesitate legitimă, dice art. 227 din noul cod german, nu este ilegal: „*Eine durch Nothwehr gebotene Handlung ist nicht widerrechtlich*“. Cpr. art. 31 C. Calimach (19 C. austriac). Vezi și Al. Degre, *Dreptul* din 1897, No. 68, p. 567.
- 4) L. 45, § 4, Dig., 9, 2. Vezi și L. 3, Dig., 1, 1, unde se dice: „*Nam jure hoc evenit, ut quod quisque ob tutelam corporis sui fecerit, jure fecisse existimetur*“. Tot în acest sens, L. 4, Pr., Dig., 9, 2, *Ad legem Aquiliam*, dice că dreptul natural ne permite de a ne apăra contra celor care ne atacă: „*Nam adversus periculum naturalis ratio permittit se defen-*

Deosebire de la codul francez.

Pe baza acestui principiu, s'a decis cu drept cuvânt că acusatul achitat pentru că a fost în stare de legitimă apărare, nu poate fi condamnat la daune către partea civilă sau reprezentanții săi <sup>1)</sup>.

*dere*<sup>6</sup>. Toate legislațiunile din lume au înscris în fruntea lor dreptul legitimei apărări, pentru că, după cum foarte bine dice Ciceron (*oratio pro Milone*, cap. 4), natura a depus în sufletul fie-cărui instinctul conservățiunei sale: *Est hæc non scripta, sed nata lex*.

- 1) Cpr. C. Limoges. D. P., 85. 2. 21. Vezi și autorii citați p. 423, nota 3. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 416. — *Contrà*. C. cu jurați din Aveyron, 13 nov. 1835, Répert. Dalloz, *Responsabilité*, 104.

Casurile în care acusatul achitat poate fi condamnat de Curte la daune.

În afară de cazul de legitimă apărare, acusatul achitat poate însă fi condamnat la despăgubiri către partea civilă, dacă, osebît de faptul înlăturat prin verdictul juraților, Curtea constată o culpă în sarcina lui (art. 381, 382, 389 Pr. pen.). Cpr. Cas. rom., S-a II. Bulet. anul 1891, p. 1290. Bulet. 1890, p. 938. Bulet. 1889, p. 119. Bulet. 1888, p. 43. Bulet. 1887, p. 945. Bulet. 1885, p. 343. Bulet. 1872, p. 219. Faustin-Hélie, *Tr. de l'instr. criminelle*, VIII, 3830 urm. În privința delictelor de presă, daunele se fixează prin verdictul comisiunei juraților (art. 105 Const.). Cas. rom. Bulet. S-a II, anul 1890, p. 71, 75 și 1208. *A fortiori*, deci, acusatul condamnat va putea, prin aceiaș hotărîre, să fie supus la daune către partea civilă (art. 382, 389 Pr. pen.). F. Hélie, *op. cit.*, VIII, 3829. — Curtea poate de asemenea să condamne la daune pe partea civilă sau pe denunțatori către acusatul achitat (art. 381, 382 Pr. pen.). Faustin-Hélie, *op. cit.*, VIII, 3825 urm. — Dacă acusatul n'a cerut daune la Curtea cu jurați, aceste daune pot fi cerute mai în urmă înaintea judecătorilor civili, nefiind în specie lucru judecat. Cpr. Trib. Fălciu (Em. Cernătescu președ.) *Dreptul* din 1892, No. 31.

Trib. corecționale nu pot condamna la daune pe prevenitul achitat.

Tribunalele corecționale n'au însă competența excepțională pe care o au Curțile cu jurați de a condamna pe prevenit la daune către partea civilă de cât atunci când el este condamnat și penalicește, acțiunea civilă fiind, în asemenea caz, un accesoriu a acțiunei publice (art. 3, 8, 178, 179, 186 și 191 Pr. pen.). De câte ori, din contra, prevenitul este achitat sau absolvit, tribunalele corecționale nu au competența de a judeca cererea de reparațiune a daunelor ce partea vătămată ar pretinde că i s'a cauzat prin acel fapt, competența acestor tribunale, pentru acțiunea privată fiind mărginită la cazul când acea acțiune tinde la repararea daunelor rezultând, nu din ori ce faptă a omului ce i s'ar putea imputa că greșală sau dol, ci numai din fapte care sunt prevădute și pedepsite de legea penală. Cu

Excepția de legitimă apărare este aplicabilă și com-plicelui de adulteriu surprins în flagrant delict de cătră barbatul femeii<sup>1)</sup>.

Ea se întinde și la violențele comise pentru apărarea altuia, *sibi vel suis*<sup>2)</sup>.

2<sup>o</sup> *Culpa trebuie să fie cauza prejudiciului a cărui repara-re se cere.*

O greșală, ori cât de gravă ar fi, nu obligă pe au-torul ei la reparațiune, de cât dacă ea este cauza directă și imediată a prejudiciului a cărui reparare se cere (art.

alte cuvinte, la caz de achitarea sau absolvirea prevenitu-lui, tribunalele corecționale pot condamna pe partea civilă la daune cătră acesta (art. 187, 207 Pr. pen. Faustin Hélie, *op. cit.*, VIII, 2721), fără a'l putea însă condamna pe densusl cătră partea civilă, căci dacă legea ar fi voit să prorogae competența instanțelor corecționale, acordându-le dreptul de a statua și asupra cererilor de daune pretinse de partea vatămată, chiar când acele daune ar fi cauate prin un fapt care n'ar fi imputabil inculpatului nici ca de-lict, nici ca contravențiune, s'ar fi exprimat în termeni ex-presi, după cum a făcut pentru Curțile cu jurați (art. 381, 389), prorogațiune care pentru curțile cu jurați se explică, de oare ce ele nu pot fi sezitate de o afacere de cât după o trimetere a camerei de punere sub aculare (art. 304 urm. Pr. pen.), și după ce această cameră a găsit că faptul in-trunește elementele unei crime (art. 226 urm. Pr. pen.); pe când tribunalele corecționale putënd fi sezitate de a drep-tul prin cererea părței vatămate (art. 178 Pr. pen.), ele s'ar fi pomenit chiesmate a judeca reparațiuni pentru daune care n'ar avea nici macar o presumpțiune că ar resulta din o in-fracțiune la legea penală. Veđi în acest sens, o deciesie foarte strêns motivată a Curței noastre supreme, S-a II-a, din 19 dechembrie 1873. Bulet. Cas., S-a II, 1873, p. 307 urm. In acelaș sens, Faustin-Hélie, *op. cit.*, VIII, 2722.

1) Faustin-Hélie, *Th. du code pénal*, IV, 1490.

2) L. 1, § 4, Dig., 48, 8, *Ad legem Corneliam, De sicariis et veneficis*. Cpr. Faustin-Hélie, *op. cit.*, IV, 1491. Apararea ne-cesară spre a respinge pentru sine sau pentru altul un a-tac present și nedrept, constitue o legitimă apărare, đice art. 227 din noul cod german: „*Nothwehr ist diejenige Verth-eidigung, welche erforderlich ist, um einen gegenwärtigen rechtswidrigen Angriff von sich oder einem Anderen abzu-wenden*“.



1086). 1): „Considerând, dice Curtea din București, că pentru a fi loc la o acțiune în despăgubire, nu este suficient ca cineva să fi suferit o daună, ci este indispensabil ca dauna suferită să fie consecința directă și imediată a unui fapt imputabil autorului și a unei greșeli, etc.“ 2).

Abordagiū.

Astfel, decisiā care impută unui vas responsabilitatea unui abordagiū din cauza rāpezeciunii cu care el mergea, trebuie să constate că lovirea celuiilalt vas se datorește acestei rāpezeciuni excesive 3).

Aprecierea  
judecātorilor  
fondului.

Judecātorii fondului apreciază însă în mod suveran dacă dauna pricinuită provine sau nu direct din greșala aceluia contra căruia se reclamă 4), după cum ei apreciază dacă faptul imputat constituie sau nu o greșală, o neglijență sau o imprudență 5).

Este de asemenea suverană decisiunea prin care judecātorii fondului chiemați a statua asupra cererei de *exequatur* a unei hotăriri străine, declară că abordagiul întâmplat între două vase străine, în ape străine, este imputabil numai căpitanului unuia din aceste vase 6).

1) Sourdāt, I, 32, 42 urm., 105, 447, 449. T. Huc, VIII, 406, 435. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 26. Demolombe, XXXI, 673. Arntz, III, 475. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 417 urm. Cpr. Cas. fr. D. P., 76. 5. 388, No. 22 și C. București, *Dreptul* din 1890, No. 77. Veđi și Cas. rom. S-a II, Bulet. anul 1874, p. 4.

2) *Dreptul* din 1890, No. 77. Vom vedea, în adevăr, de și chestia este controversată, că art. 1086 este aplicabil în specie. Veđi *infra*, rubrica: *Determinarea quantumului daunelor*.

3) Cas. fr. D. P., 88. 1. 391 și decisiile citate acolo. Veđi și D. 91. 1. 465.—Abordagiul a două vase, navigând în sens contrar, este o chestiune de fapt lasată la suverana apreciere a instanțelor de fond. Cas. rom. *Dreptul* din 1896, No. 74.

4) Cpr. Cas. fr. D. P., 80. 1. 282. D. P., 93. 1. 604. D. P., 94. 1. 192. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 429.

5) Veđi Laurent, XX, 464. Sourdāt, I, 464, 464 bis, 650. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 430 urm. Cpr. Cas. fr. D. P., 87. 5. 388, No. 20. *Pand. Périod.*, 90. 1. 495. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1892, p. 116. Bulet. 1890, p. 38. Veđi și *supra*, p. 395, nota 3.

6) Cas. fr., 30 iulie 1889. *Pand. Périod.*, 1889. 1. 478. Sirey, 91. 1. 389.

Execut. hotăririlor străine.

În cât privește executarea hotăririlor străine în țară și a hotăririlor române în străinătate, veđi tom. I a lucrării noastre, partea 1, p. 192 urm., și mai cu samă tratatul nostru în limba franceză, p. 378 urm.

Dar dacă judecătorii fondului apreciază în mod suveran împrejurările din care derivă responsabilitatea unui fapt daunator, Curtea de casație este în drept de a cere dacă faptele suveran constatate de judecătorii fondului prezintă sau nu caracterele juridice a unei culpe <sup>1)</sup>.

Casurile în care intervine Curtea de casație.

Din toate cele expuse până aici rezultă că o cerere în despăgubiri nu poate, în regulă generală, fi admisă de justiție de cât atunci când o culpa este imputabilă autorului daunei. Sunt însă materii speciale în care această regulă suferă oare care excepțiuni.

Despăgubiri datorite independent de ori ce culpă.

Astfel, legea minelor prevede că, independent de orice culpă, exploratorul <sup>2)</sup> unei mine răspunde către proprietarul suprafeței pentru stricăciunile și ocupațiunile de teren aduse prin lucrările de explorare. În caz de neînțelegere asupra acestei indemnități între explorator și proprietarul suprafeței, exploratorul recurge la Ministeriul Domeniilor, care, ascultând pe părți, fixează provisor această indemnitate, după avisul administrațiunii minelor. Proprietarul nemulțămît are recurs la justiție, însă fără ca efectul deciziunii ministeriale să poată fi suspendat până la hotărîrea justiției.

Legea minelor din 21 april 1895. Art. 27.

După cererea proprietarului suprafeței, administrațiunea minieră obligă pe explorator a depune o cauciune suficientă pentru pagubele ce s-ar putea aduce proprietarului prin lucrările de explorare. (Art. 27 L. din 21 april 1895) <sup>3)</sup>.

Exploratorul, dacă nu este și proprietar a suprafeței, trebuie de asemenea să plătească proprietarului o aren-

Legea minelor. Art. 55.

<sup>1)</sup> Cpr. Cas. fr., D. P., 69. 1. 200. D. P., 75. 1. 145. D. P., 79. 1. 151. D. P., 82. 1. 293. D. P., 88. 1. 391. D. P., 92. 1. 157 și 342. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 440 urm. Veđi și nota 2 în *Pand. Périod.*, 87. 1. 230.

<sup>2)</sup> Explorator este acela care, prin săpături și perforări, ar stabili materialmente existența și posibilitatea de exploatare a unor substanțe minerale, în urma unui permis acordat pe baza legii (art. 20 L. minelor din 21 april 1895). Veđi această lege în *Monitorul oficial*, No. 16, din 21 apr. 1895.

<sup>3)</sup> Această cauciune răspunde nu numai de daunele cauzate prin lucrări greșite, care denotă o imperiție culpabilă, dar și de acele produse prin lucrările făcute după regulile unei bune exploatațiuni C. Bruxelles, 28 nov. 1891. Sirey, 93. 4. 5. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 481.

dă pentru parcelele ocupate, și să'l despăgubească de toate daunele și prejudiciile ce ar resulta din lucrările sale.

Concesionarul minei este responsabil, în timp de trei ani, de aceste daune, solidar cu exploatatatorul pe care și-l'a substituit. Indemnitatea se fixează și de astă dată de administrațiunea minelor, după regulile dreptului comun, cu drept însă de recurs la justiție, fără ca recursul să suspende efectul decisiunii administrațiunii miniere.

Pentru partea suprafeței care se va deteriora prin săpături, depozite sau alte cauze de natură a împiedica productivitatea ei și în viitor, concesionarul minei va plăti proprietarului suprafeței o despăgubire egală cu valoarea îndoită a pământului din proprietățile vecine.

Pentru pământurile rurale, declarate inalienabile prin Constituție (art. 132, modif. prin L. din 8 iunie 1884), despăgubirea suprafeței ocupate va fi de trei ori arenda obicinuită în localitate <sup>1)</sup>.

Concesionarul minei, în afară de arendă și repararea daunelor, trebuie încă să mai deie proprietarului suprafeței o redevență anuală de patru la sută din venitul net, dacă proprietarul suprafeței nu este copartăș al minei (art. 55 L. minelor din 21 april 1895).

În cât privește casurile care nu intră în previsionsile acestei legi, nu se vor putea acorda daune, conform dreptului comun, de cât dacă se va stabili o culpă din partea concesionarului minei <sup>2)</sup>.

Aplicarea  
art. 494 C. C.  
la pământu-  
rile rurale.

<sup>1)</sup> Trib. de Ilfov a decis, cu drept cuvânt (5 sept. 1897, Em. Miclescu făcând funcțiunea de președ.) că, legea interpretativă din 1879 a lezei rurale din 1864 nu a voit alt ceva decât să asigure menținerea mizei proprietăți, pe care o consideră ca o necesitate, fără a schimba regulile codului civil privitoare pe acei ce construiesc sau sădesc de bună credință pe pământul altuia. Astfel, conform art. 494 C. C. proprietarul unui pământ rural, nu poate pretinde de la evins, care a posedat de bună credință, ca să'și rădăce în bunățățirele făcute pe acel pământ, ci are numai dreptul de alege între facultatea de a plăti sau valoarea materialului și a muncii, sau aceea a creșterii valorii fondului, după cum va crede mai avantajos. *Curierul judiciar* din 2 noiembrie 1897, No. 39.

<sup>2)</sup> În cât privește despăgubirile datorite proprietarului suprafeței, după legea fr. asupra minelor, din 21 april 1810, vezi Sourdât, I, 441 bis. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 468 urm.

După cum, în unele cazuri, dauna se datorește independent de ori ce culpă, tot astfel sunt cazuri în care culpa, pentru a da loc la daune, trebuie să fie însoțită de alte împrejurări.

Astfel, judecătorii și membrii ministerului public (art. 304 Pr. pen.)<sup>1)</sup>, nu pot, pentru daunele aduse în exercițiul funcțiunii lor, fi condamnați la despăgubiri civile de cât în cazurile limitativ determinate de art. 305 și urm. Pr. civ., adecă când a existat din partea lor dol sau mituire (art. 305, § 1 Pr. civ., 960 C. C., 144 urm. C. pen.); când urmărirea este anume pronunțată de lege (art. 305, § 2, Pr. civ., art. 74, 114, 304, 393, 491 urm. Pr. pen.); când legea declară pe judecători responsabili sub pedeapsă

Casurile în care culpa trebuie să fie însoțită de dol.

Responsabilitatea judecătorilor. Art. 305 Pr. civ.

<sup>1)</sup> Membrii ministerului public nu pot deci fi urmăriți pentru daune de cât prin acțiunea recursorie civilă. Trib. Caen. D. P., 50. 3. 30. Massabian, *Manuel du minist. public* (ediția a IV-a), II, 4093. Mangin et Sorel, *Tr. de l'action publique*, I, 118 urm. Garsonnet, *Pr. civ.*, I (ediția a IV-a), § 77, p. 301. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 519.

Membrii minist. public.

Toți funcționarii ramurei decanicești pot fi urmăriți prin acțiunea recursorie civilă, chiar judecătorii sindici și judecătorii mahometani din Dobrogea (art. 40 L. din 30 mai 1886). In cât privește judecătorii musulmani din Algeria, vezi Garsonnet, *op cit.*, 69. — Jurații însă și judecătorii tribunalelor militare, nu sunt pasibili de această acțiune; acești judecători excepționali nu pot fi urmăriți de cât conform dreptului comun. Répert. Dalloz, v<sup>o</sup> *Prise à partie*, 42, 43.

Judecătorii care pot fi urmăriți prin acțiunea recursorie civ.

Codul nostru, ca și acel francez, nu regulează de cât responsabilitatea judecătorilor (art. 305 Pr. civ.) și cea a ofițerilor stărei civile (art. 37, 38 C. C.). Codul german se ocupă însă de responsabilitatea tuturor funcționarilor în genere: „Funcționarul care, cu intențiune sau prin neglijență (*vorsätzlich oder fahrlässig*) își calcă datoria profesională ce are față cu cei de al treile, dice art. 839 din acest cod, trebuie să repare dauna cauzată. Dacă funcționarul este culpabil numai de neglijență, el nu poate fi urmărit de cât atunci când partea lezată este în imposibilitate a dobândi despăgubirea sa pe altă cale. Dacă, cu ocasiunea judecării unui proces, un funcționar își calcă datoria sa profesională, el nu răspunde de dauna pricinuită de cât atunci când faptul lui este pasibil de o pedeapsă publică, pe calea procedurii criminale. Această dispoziție nu se aplică la refuzul sau întârzierea ilegală de ași îndeplini datoria. Obligațiunea de a repara paguba pricinuită nu are loc de câte ori, cu intențiune sau prin neglijență, partea lezată a omis dea înlătura dauna pe o cale legală“.

Art. 839 din Cod. german.

de daune interese (art. 100 C. pen., 305, § 3 Pr. civ.), și în fine, când există denegare de dreptate (art. 305, § 4, 306 Pr. civ., 3 C. C., 152 C. pen.)<sup>1)</sup>.

O greșală comisă de un judecător, în exercițiul funcțiunii sale, ori cât de gravă ar fi, nu'l poate deci supune la daune, dacă el nu s'a făcut culpabil de dol sau mituire (art. 305 urm. Pr. civ.)<sup>2)</sup>. Art. 998, 999 nu sunt deci aplicabile magistraților, ei fiind supuși unei responsabilități speciale mult mai ușoară de cât acea la care sunt supuși particularii și funcționarii publici în genere.

Origina acțiunii recursorie civile.

Acțiunea recursorie civilă, despre care se ocupă art. 305 și urm. Pr. civ., își are origina sa în dreptul roman<sup>3)</sup>. Ea își avea ființa și în codul Calimach: „Inpotriva viclesugului sau lenivirei judecătorilor, dice art. 1770 din acest cod (art. 1341 C. austriac), se pornește jalobă la ocărnuire, care pentru aceasta va face căduta cercetare, și va da cuviincioasa hotărîre“.

Acțiunea recursorie poate fi exercitată contra moștenitorilor judecătorului.

Această acțiune poate fi exercitată astăzi contra moștenitorilor judecătorului culpabil de dol sau mituire, chiar dacă urmărirea nu fusese începută în timpul vieții sale, pentru că este de principiu că numai acțiunea publică se stinge prin moartea culpabilului (art. 12 Pr. pen.)<sup>4)</sup>.

1) Cpr. Demolombe, XXXI, 519 urm. Garsonnet, *Tr. de Pr. civ.*, I, § 57 urm. Laurent, XX, 444. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 16. Massabiau, *Manuel du minist. public*, II, 4094. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 505 urm. Cas. fr. D. P., 50. 1. 320. C Pau, 10 dech. 1891, Sirey, 93. 2. 35.

2) Cas. fr., C. Bordeaux și Besançon. D. P., 58. 1. 279. D. P., 54. 5. 601. D. P., 60. 2. 69. Laurent, XX, 444. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 506 urm.

3) „*Judex, tunc litem suam facere intelligitur, cum dolo malo in fraudem legis sententiam dixerit. Dolo malo autem videtur hoc facere, si evidens arguatur ejus vel gratia vel inimicitia, vel etiam sordes: ut veram estimationem lites prestare cogatur*“. L. 15, § 1, Dig., 5, 1, *De judiciis*, etc. Cpr. și *Justit.*, IV, *De oblig. quæ quasi ex delicto nascuntur*, 5, Pr.

4) Carré-Chauveau, *Lois de la procéd. civile et commerciale*, IV, *Quest.* 1803, p. 390. Répert. Dalloz, *Prise à partie*, 44. Sandulescu-Nanoveanu, *Pr. civ.*, p. 682. — Jurisconsultul Julian susținea această părere și în dreptul roman, însă ea era generalmente respinsă. „*Quæ sententia vera non est, dice Ulpian, et a multis notata est*“. L. 16, Dig., 5, 1, *De judiciis*, etc.

Grefierii nu sunt supuși acțiunii recursorie, însă sunt responsabili cătră părți după dreptul comun. Responsab. grefierilor.

Astfel, ei răspund de nulitatea unei hotărâri care ar rezulta din nesubsemnarea minutei acelei hotărâri de cătră unul din judecători, de câte ori lipsa acestei formalități s'ar datori neglijenței lor <sup>1)</sup>.

Ei sunt de asemenea responsabili de pierderea actelor sau obiectelor de valoare încredințate de cătră părți <sup>2)</sup>, afară de cazul când s'ar dovedi că ei au dat acelor acte toată îngrijirea cuvenită și pierderea sau sustracțiunea lor s'ar datori stărei rele a încuetoarelor sau a dulapurilor în care ele se pastrau, mai cu samă dacă grefierul atrăsese atențiunea acelor în drept asupra acestor împrejurări, cerând îndreptarea lucrurilor <sup>3)</sup>.

Ei răspund de neînregistrarea în termenul legal a unui apel, recurs, etc., făcut în termenul util (art. 198 Pr. pen., 75, 97 L. jud. de ocoale din 1 iunie 1896): de alterațiunile sau falsificările făcute chiar de alții în registrele stărei civile (art. 37 C. C.), a căror depositari sunt (art. 30 C. C.);

De omisiunea pe registrele lor a transcripțiunelor ac-tel. Art. 1817, § 1. telor de mutațiunea proprietății imobiliare și a inscripțiunelor privilegiilor sau ipotecelor cerute de părți și ordonate de justiție (art. 1817, § 1) <sup>4)</sup>;

De lipsa de mențiune în certificatele ce ei sunt obli-Art. 1817, § 2.

1) Cpr. C. Nimes, 21 ian. 1864, Sirey, 64. 2. 19. Vezi Fuzier-Herman, *loco cit.*, 1570 urm. Laurent, XX, 504. Répert. Dalloz, *Supplém., Greffe*, 41 urm. și *Responsab.*, 454. — Grefierul ar fi de asemenea responsabil de necontrasemnarea actului la care el a luat parte, căci lipsa acestei formalități atrage nulitatea actului (art. 46 L. org. jud. din 1 sept. 1890 și art. 91 L. p. jud. de pace din 1 iunie 1896). Cpr. Cas. rom., S-a I. Bulet. 1875, p. 47 și Bulet. 1877, p. 73. Pand. fr. Répert, t. XXI, v<sup>o</sup> *Cour d'assises*, 344 urm. Vezi și tratatul nostru în limba franceză, p. 258, nota 3.

2) C. Riom. D. P., 57. 2. 147. Laurent, XX, 504. Cpr. art. 21 Regul. gref. din 26 ianuar 1895.

3) C. Cayenne, D. P., 72. 2. 90. Cpr. C. Dijon. D. P. 66. 2. 39. Art. 203 C. pen.

In cât privește responsabilitatea penală a grefierilor, la caz de sustragere de acte publice din cauza neglijenței și lipsei lor de îngrijire, vezi art. 203 din codul penal.

4) Prin punerea acestor atribuțiuni în sarcina grefelor tribunalelor, legiuitorul nostru a desființat conservatoriul de ipotece care există în Franca și în Belgia.

gați a elibera părților (art. 1816) a uneia sau mai multor inscripțiuni existente, afară de cazul când eroarea ar proveni din arătări nesuficiente, care nu pot să le fie imputate (art. 1817, § 2);

Art. 1819. De refuzul sau întârzierea ce ei ar pune în transcrierea actelor de transmisiune ale proprietății imobiliare, în inscripțiunea privilegiilor și a ipotecelor, în eliberarea certificatelor și în prezentarea registrelor originale cerute de părți (art. 1819), etc., etc.

Art. 1822. Este de observat că, de câte ori grefierii, pentru abaterile comise în exercițiul funcțiunii lor, sunt pasibili în acelaș timp și de amendă și de daune, daunele se plătesc înaintea amendei (art. 1822, 1823), prin derogare la principiul care voește ca prețul bunurilor unui debitor să se împartă prin analogie între toți creditorii săi, dacă nu există între ei cauze legitime de preferință (art. 1719). Legiuitorul a voit să asigure pe particulari contra insolabilității eventuale a grefierului, dându-le precădere înaintea Statului care, în specie, n'a suferit nici o pagubă, nici o micșorare a patrimoniului său.

Art. 47 L. org. judecăt. Pentru a asigura și mai mult, într'o limită oare care, pe părți contra insolabilității grefierilor, legea org. judecătorești îi obligă a depune o cauțiune de 6000 lei (art. 47 L. din 1 sept. 1890)<sup>1</sup>).

Responsab. archivarilor. Archivarii sunt și ei responsabili atât penalicește (art. 203 C. pen.) cât și pe cale civilă, ca ori care depositar de acte publice, de toate dosarele și actele ce le sunt încredințate și care compun archiva<sup>2</sup>).

Of. stărei civile. Ofițerii stărei civile răspund de regulata ținere a actelor stărei civile ce le sunt încredințate (art. 37, 38 C. C.);

Responsab. portăreilor. Portăreii având și ei, într'o limită oare care, interesul părților litigante pe mânele lor, răspund cătră aceste de nulitatea unui act de procedură, chiar dacă această nulitate se datorește faptului aprodului sau agentului care îi a înlocuit (art. 77 Pr. civ.). Tribunalele apreciază, în a-

<sup>1</sup>) Veđi, în privința depunerii și restituirei acestei garanții, art 3 și urm. din Regul. p. organ. și serviciul interior al grefelor tribun., din 26 ianuar 1895, regulament la care am colaborat și noi, în calitate de secretar general al Ministerului justiției.

<sup>2</sup>) Veđi art. 32 din Regul. grefelor de la 26 ianuar 1895.

semene casuri, gravitatea culpei, realitatea pagubei și suma la care se rădică <sup>1)</sup>).

În caz de sechestrarea sau urmărirea unei averi mișcătoare, faptul din partea portărelului de a nu sigila averea urmărită și de a nu o încredința unui custode, supune pe portărelul însărcinat cu asemenea lucrare la daune în folosul creditorului urmăritor, dacă această avere s'a înstrăinat de debitor sau de altă persoană <sup>2)</sup>).

S'a decis, de asemenea, că portărelul este responsabil de moralitatea și de solvabilitatea custodelui ales de dănsul <sup>3)</sup>; însă într'un alt sistem mult mai juridic, se susține că portărelul n'are nici o răspundere, de câte ori nu i se poate imputa nici o culpă în alegerea ce a făcut, adecă când el a ales o persoană solvabilă (art. 420 Pr. civ.) <sup>4)</sup>.

Responsab.  
portărelului  
p. custode.

Pentru a înlătura ori ce dificultate și controversă în această privință, portăreii vor face foarte bine de a nu rânduî ca custode de cât persoanele recomandate de creditor (art. 420 Pr. civ.)

În ori ce caz, custodele, fie rânduî direct de portărel, fie recomandat de partea interesată, va fi răspundător de ori ce pagubă s'ar aduce creditorului, din cauza neglijenței sale, putând, după împrejurări, să fie supus și la pedeapsa prescrisă de lege pentru abus de încredere (art. 422 Pr. civ., 322 urm. C. pen.).

Responsab.  
personală a  
custodelui.  
Art. 422 Pr.  
civ.

Autorii franceji se ocupă pe larg de responsabilitatea mijlocitorilor de schimb și de mărfuri (*agents de change* <sup>5)</sup>). Găsim însă de prisos de a ne ocupa despre o instituțiune care există numai pe hârtie. Mijlocitorii de schimb și de mărfuri, înființați la noi prin L. din 4 iulie 1881 (art.

Mijlocitorii  
de schimb.  
Art. 19 urm.  
L. din 4 iulie  
1881.

<sup>1)</sup> Cpr. Cas. fr., 2 martie 1891. D. P., 92. 1. 31.

<sup>2)</sup> Trib. Suceava, 21 febr. 1893, *Dreptul* din 1893, No. 38.

<sup>3)</sup> Cas. fr., 18 april 1827 și C. Paris, 20 aug. 1825. Répert. Dalloz, *Responsabilité*, 681.

<sup>4)</sup> Cas. fr., 25 ianuar 1836 și C. Rouen, 5 dechembrie 1831. Répert. Dalloz, v<sup>o</sup> cit., 680—2<sup>o</sup>. Sourdat, II, 900.

Veți, în cât privește responsabilitatea portăreilor în Franța (*la responsabilité des huissiers*), Fuzier-Herman, III, *loco cit.* 1578 urm. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Responsabilité*, 659 urm. și v<sup>o</sup> *Huissier*, 46 urm.

<sup>5)</sup> Veți Fuzier-Herman, III, art. 1382, 1383, No. 1411 urm. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, IV, 945 urm. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Responsabilité*, 664 urm.



19 urm.), n'au funcționat încă până acum și nu vor funcționa probabil nici odată.

Resp. ban-  
cherilor,  
schimbăto-  
rilor, etc.

Cât pentru schimbători, zarafi, bancheri, case sau institute de bancă, etc., care se îndeletnicesc cu comerțul titlurilor la purtător, ei sunt responsabili, în privința titlurilor pierdute sau furate, de toate operațiunile făcute prin intermediul lor, în urma publicațiunei popririi făcute de proprietarul acestor titluri prin *Monitorul oficial* <sup>1)</sup>.

Bancherii, mijlocitorii de schimb, casele sau institutele de bancă, etc., sunt obligați a înscrie în registrul lor: a) numărul tuturor titlurilor la purtător ce cumpără, vînd sau primesc ca amanet, și în genere, toate titlurile asupra cărora fac vre-o operație oare-care; b) numele, locuința și profesiunea persoanelor cu care au tratat; și c) data operațiunei.

Contravenienții sunt, pe de o parte, pasibili de o amendă de la 50 până la 300 lei, care se pronunță de tribunal în primă și ultimă instanță, ear pe de alta, de daunele cauzate celor interesați. (Art. 19 L. din 21 ianuar 1883).

S'a decis însă, cu toate aceste, în Franția, că bancherul care n'ar fi verificat identitatea și domiciliul vîndătorului unor titluri la purtător, nu este responsabil, la caz când s'ar descoperi mai în urmă că titlurile vîndute erau furate, dacă din împrejurările în care s'a petrecut vîndarea nu rezultă nici o bănuială în această privință <sup>2)</sup>.

Art. 1483,  
1902. C. C.

Intreprindătorii de ori ce lucrări și chiar de drumuri de fer <sup>3)</sup> și arhitecții <sup>4)</sup>, sunt responsabili de lucrările exe-

<sup>1)</sup> Art. 22 din legea de la 21 ianuar 1883, pentru titlurile la purtător pierdute, distruse, furate, etc. Această lege nu este de cât o imitațiune a legii fr. din 15 iunie 1872, asupra titlurilor la purtător.

<sup>2)</sup> C. Douai, 25 dechem. 1875. D. P., 76. 2. 153. Cpr. Cas. fr., 5 ianuar 1872. și C. din Rouen, 12 martie 1873. D. P. 72. 1. 161. D. P., 73. 2. 188. — Veți însă C. Paris, 6 iunie 1864. D. P., 65. 2. 54. — Veți, în cât privește responsabilitatea bancherilor în Franția, Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 1557 urm. Répert. Dalloz, *Supplém., Responsab.*, 672 urm.

<sup>3)</sup> Cpr. C. din București. *Dreptul* din 1882, No. 15.—Veți însă Cas. rom. Bulet. S-a I, 1881, consid. de la p. 110.

<sup>4)</sup> Arhitecții sunt responsabili de viciele de construcțiune, chiar dacă materialul întrebuintat a fost procurat de proprietar, pentru că ei nu aveau de cât să nu'l primească, dacă nu întrunea condițiile cerute. Cpr. Cas. rom. S-a I. Bulet. anul 1879, p. 904.

cutate, dacă aceste lucrări se dărâmă în totul sau în parte, sau amenință invederat dărâmarea din cauza unui viciu de construcțiune sau unui viciu al pământului, care nu poate suferi o lucrare atât de grea. Această responsabilitate încetează după zece ani din ziua în care s'a terminat lucrarea (art. 1483, 1902) <sup>1)</sup>.

Responsabilitatea edictată de art. 998 și 999 care incumbă funcționarilor și particularilor, se aplică atât Statului cât și administrațiunelor publice. Resp. Statului.

Responsabilitatea Statului poate să fie directă, adică să rezulte din faptele ordonate și executate de Guvern (art. 998, 999), și indirectă, când faptele delictuoase sunt imputabile unui funcționar al său (art. 1000). <sup>2)</sup>

Despre responsabilitatea Statului din cauza greșelilor comise de agenții săi ne vom ocupa mai la vale. Veți *infră*, explic. art. 1000.

De o cam dată nu ne ocupăm de cât de responsabilitatea directă a Statului, ca persoană morală și ca Guvern sau putere executivă, căutând a stabili adevaratele principii care cărmuesc materia.

Și mai întâi de toate, dacă privim Statul ca persoană morală, adică ca o persoană de drept privat, capabilă de a avea proprietăți, drepturi și îndatoriri, responsabilitatea sa față cu cei de al treile este în afară de ori ce îndoială, de câte ori el jignește drepturile altuia: „Considerând, dice Tribunalul civil din Espalion, că Statul, ca și particularii, poate, după împrejurări, să fie declarat responsabil de dauna adusă altuia; că aprecierea responsabilității sale trebuie să fie supusă autorității judecătorești când acțiunea se îndreptează contra lui, nu ca putere publică și din cauza serviciilor publice, ci ca persoană civilă, considerată ca proprietar și ca parte contractantă, din cauza raporturilor ce rezultă între el și particulari“ <sup>3)</sup>.

<sup>1)</sup> Veți asupra responsabilității arhitecților, Sourdat, I, 671 urm. Veți și *infră*, rubrica: *Prescrierea acțiunii în daune.*

<sup>2)</sup> Cpr. Sourdat, II, 1307. Répert. Dalloz, *Supplément, Responsabilité*, 339.

<sup>3)</sup> Veți D. P., 84. 1. 301, primul considerent. Baudry, II, 1349. Veți și *infră*, rubrica: *Despre responsabilitatea Statului pentru greșelile funcționarilor, agenților sau prepușilor săi.*

Resp. Statu-  
lui ca pute-  
reexecutivă.  
Controversă.

În cât privește însă responsabilitatea Statului ca Guvern, ca putere publică și executivă, se susține că faptele sale, fie că ele se referă la dispozițiuni legislative, fie la măsuri de guvern și de administrațiune luate într'un interes general de ordine și de siguranță publică, nu dau nici o dată loc la o acțiune în responsabilitate în favoarea particularilor care s'ar pretinde lezați prin asemenea fapte<sup>1)</sup>.

Această părere este însă inadmisibilă, la noi, pentru că, în principiu, ori ce drept lezat trebuie să deie loc la o despăgubire, afară de cazul când partea lezată s'ar găsi în fața unei puteri iresponsabile, și Guvernul trebuie să fie responsabil, pentru că nici o lege nu 'l autorisă a leza drepturile particularilor. Statul sau Guvernul fiind deci obligat a gera interesele sociale în așa mod în cât să nu jignească drepturile altuia, va răspunde de ori ce daună cauzată particularilor: „Considerând, ȳice cu drept cuvânt, Curtea noastră supremă, că Statul, ca putere executivă, este în principiu răspunȳetor de pagubele pricinuite prin violarea dreptului altuia, atunci când inves-

<sup>1)</sup> Larombière, V. art. 1382, 1383, No. 10 și art. 1384, No. 15. Sourdat, II, 1305. Cpr. Michoud, profesor la facultatea de drept din Grenoble, *De la Responsabilité de l'Etat à raison des fautes de ses agents* (Paris, 1895), No. 4, p. 7 urm. și No. 36 urm., p. 61 urm. Jurisprudența străină pare a fi în acest sens. Cpr. Cas. belg., 12 ianuar 1893, ultimul considerent. D. P., 94. 2. 272, colona 1. Trib. Tunis, D. P., 95. 2. 67. C. Palermo, 12 martie 1883. Sirey, 84, 4, 7 și decisiile citate de Giorgio Giorgi, *La dottrina delle persone giuridiche* (Firenze, 1892), t. III, p. 129 urm., Trib. federal elvețian, 25 martie 1882. Sirey, 83. 4. 8.—În unele cantoane ale Elveției însă, precum în cant. Uri, Statul are o răspundere subsidiară și limitată. „Membrii diverselor jurisdicțiuni, ȳice art. 17 diu Constit. acestui canton (6 mai 1888), funcționarii și prepușii Statului sunt, în genere, obligați a presta jurământ de a'și îndeplini datoria cu credinȳă și de a observa Constituția și legile. Ei răspund de gestiunea lor, la caz de infidelitate sau de neglijenȳă în îndeplinirea datoriei lor, sub garanȳia subsidiară a Statului, până la concurența sumei îndoite a garanȳiei ce au depus“. Veȳi această Constit. în *Annuaire de législation étrangère*, anul 1888, p. 721 urm. În alte cantoane, precum la Zürich și la Lucerna, responsabilitatea Statului nu este admisă de cât în casuri anume determinate, de ex., pentru arestare ilegală. Veȳi Michoud, *op. cit.*, p. 88, No. 51.

tit cu puterea suverană, comandă oare-care măsuri în numele ordinii sociale, a siguranței publice, sau a conservării ori a prosperității Statului, și această responsabilitate nu încetează de cât numai în caz de forță majoră...etc<sup>1)</sup>.

Art. 4 din legea responsabilității ministeriale vine în favoarea acestei teorii. În adevăr, acest text presupune responsabilitatea Statului ca Guvern, de vreme ce obligă pe miniștri a răspunde Statului, după dreptul comun, daunele la care el ar fi fost expus către particulari prin faptul lor.

Aceleași principii sunt aplicabile județelor și comunelor. Județe, comune, etc.

Ele trebuie să repare deci dauna cauzată, chiar dacă ar fi lucrat ca putere publică<sup>2)</sup>.

Comunele mai sunt încă responsabile de câte ori aduc particularilor o daună prin refuzul sau neglijența lor de a îndeplini obligațiunile ce le incumbă după lege<sup>3)</sup>. Comune.

În cât privește responsabilitatea comunelor din cauza greșelilor comise de agenții lor, vezi *infra*, explic. art. 1000.

<sup>1)</sup> Cas. rom. S-a I, 27 iunie 1894. *Curierul judiciar* din 1894, No. 37 și *Dreptul* din 1894, No. 56. *Idem*. Tribun. Ilfov, în aceeași afacere, 15 april 1892 (Oscar N. Nicolescu făcând funcțiune de președinte). *Dreptul* din 1892, No. 58. Considerentele tribunalului sunt atât de puternice și așa de bine redactate, în cât ele au fost aproape literalmente reproduse în deciziunea Inaltei Curți. Vezi în același sens, Laurent, XX, 418 urm., pe care, de altminteră, decisiunile de mai sus îl reproduc în total. Vezi și *supra*, p. 419 urm. Mai vezi încă în același sens, Demolombe, XXXI, 637. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 759. Meucci, *Della responsabilità indiretta delle amministrazioni pubbliche* (*Archivio giuridico*, t. 21, p. 341 urm.). Otto Gierke, *Die Genossenschaftstheorie und die deutsche Rechtsprechung*, p. 743 urm., p. 794, etc.

<sup>2)</sup> Laurent, XX, 439 urm.—Astfel, comuna este răspunzătoare de daunele aduse proprietăților particulare prin înălțarea stradelor. Cas. rom. S-a I. Bulet. 1879, p. 101.—Vezi însă C. din București, *Dreptul* din 1888, No. 1. Cas. fr., 4 fevr. 1890. D. P., 90. 1. 392 și Sirey, 93. 1. 463. T. Hue, VIII, 421.

<sup>3)</sup> Laurent, XX, 442.—Astfel, faptul unei comuni de a opri fără nici un motiv pe un proprietar de a construi sau de a face reparațiunile necesare pe terenul său, o supune la daune, dacă judecătorii fondului constată existența culpei și a prejudiciului. Cas. rom. S-a I. Bulet. 1890, p. 38. Apreciarea culpei și a quantumului daunelor intrând în atribuțiunea suverană a judecătorilor fondului, scapă de controlul Casației. Cas. rom., S-a I. Bulet. 1890, p. 1424.

Responsab.  
Miniștrilor.

Venim, în fine, la responsabilitatea miniștrilor. Nu vorbim, bine înțeles, de responsabilitatea lor politică, care se traduce prin un vot de blam al parlamentului, nici de responsabilitatea lor penală, regulată prin art. 101 și urm. din Constituție și prin legea asupra responsabilității minișteriale din 2 mai 1879, ci de responsabilitatea lor civilă către Stat sau către particulari pentru atingerea drepturilor acestora în administrațiunea lor.

Resp. Miniștrilor  
cătră Stat.

În cât privește responsabilitatea miniștrilor către Stat, legea asupra responsabilității minișteriale din 2 mai 1879 are o dispozițiune care curmă discuțiunile ce s'au rădicat în această privință în Franca <sup>1)</sup>. Art. 4 din sus-citata lege prevede, în adevăr, că ministrul care, *cu rea credință*, va fi cauzat o daună Statului, sau îl va fi expus la daune către particulari, va fi răspunzător civil către Stat, și se va judeca conform dreptului comun, și prin urmare, înaintea tribunalelor ordinare, autorizarea Corpurilor Legiuitoare fiind însă, în acest caz, neaparată.

Responsab.  
miniștrilor p.  
simplă ne-  
glijență.

Se poate întâmpla ca dauna să nu fi fost adusă Statului cu rea credință, ci prin o simplă neglijență, și în asemenea caz, se poate rădica chestiunea dacă Statul are o acțiune în contra ministrului neglijent? Să nu se dică că legiuitorul din 1879 vorbind numai de *rea credință*, ar fi înțeles prin aceasta a nu admite responsabilitatea pentru simplă neglijență (argument *à contrario sensu*) <sup>2)</sup>, căci această lege, de și nu vorbește de cât de cazul cel mai

<sup>1)</sup> În cât privește dreptul francez, vezi Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Responsabilité*, 422 urm. După cât cunoaștem, legea noastră este aproape singura care regulează această materie într'un mod satisfăcător, de și incomplect. Mai pretutindene, în adevăr, responsabilitatea civilă a ministrului nu are loc, după cum este, de ex., în Belgia (v<sup>o</sup> Thonissen, *La Constit. belge annotée*, 278), sau este legată de responsabilitatea penală. Astfel, pentru a nu cita, în acest din urmă sens, de cât un exemplu, art. 6 din legea austriacă de la 25 iulie 1867 prevede că ori ce ministru poate fi urmărit înaintea tribunalelor ordinare pentru repararea daunelor aduse Statului sau unui particular prin un act recunoscut ilegal de către tribunalul de Stat, sub condițiune însă ca actul ilegal care a adus dauna să fi provocat punerea sub acuzare a ministrului.

<sup>2)</sup> Vezi cele șise în privința acestui argument, *suprà*, p. 302, nota 1.

grav, adecă de delictete civile comise de un ministru în exercițiul funcțiunei sale, referinduse la dreptul comun, se înțelege că art. 999 C. C. se va aplica în specie. Nu suntem, în adevăr, în materie penală pentru că argumentul prin analogie să fie respins, și ar fi straniu ca cel mai înalt funcționar al Statului să poată, prin o neglijență culpabilă aduce acestuia o pagubă, fără a avea nici o răspundere.

Ministrul va putea fi declarat responsabil cătră Stat <sup>Resp. minist. p. subalternii săi.</sup> nu numai pentru faptele sale personale, dar și pentru acele comise de subalternii săi cu consimțământul sau ordinul său <sup>1)</sup>.

În cât privește faptele daunatoare comise de un ministru în afară de funcțiunile sale oficiale, nu mai rămâne <sup>Fapte comise de ministru în afară de funcțiunea sa.</sup> nici o îndoială că ele vor da loc la responsabilitatea dreptului comun (art. 998, 999) <sup>2)</sup>.

Prin aplicațiunea acestui principiu incontestabil, art. 9 din legea responsabilităței ministeriale prevede că crimele și delictetele comise de un ministru afară din exercițiul funcțiunelor sale, se judecă de instanțele ordinare.

Ministrul răspunde el față de particulari de delictetele și <sup>Resp. Miniștrilor față de particulari.</sup> quasi-delictetele comise în exercițiul și cu ocaziunea funcțiunei sale? Chestiunea de astă dată este mai delicată, și s'a dis că miniștrii trebuie, în asemenea casuri, să fie iresponsabili spre a fi feriți de reclamațiunile nedrepte și răutăcioase care ar pune o piedecă serioasă mersului afacerilor publice, din cauza ambițiilor și intereselor meschine la care de multe ori membrii conștiincioși a unui Guvern sunt chemați a se împotrivi <sup>3)</sup>.

Art. 4 din legea responsabilităței ministeriale prevede de acest caz indirect. În adevăr, acest text conferind Statului o acțiune contra ministrului *pentru daunele aduse particularilor*, acei lezați în drepturile lor vor îndrepta acțiunea lor în contra Statului, pe care membrii Guvernului

<sup>1)</sup> Cpr. Thonissen, *op. cit.*, 279, p. 209, ediția a 3-a (1879).

<sup>2)</sup> Cpr. J. J. Thonissen, *op. cit.*, 278, p. 207.

<sup>3)</sup> Cpr. Thonissen, *op. cit.*, 278, p. 208. — Vezi însă Meitani, *Studii asupra Constituțiunei Românilor*, art. 92, p. 92, 95, care acordă particularilor dreptul de a trage la răspundere pe ministrul culpabil de rea credință sau simplă neglijență.

il obligă în baza art. 1000, remânând Statului recurs în contra ministrului culpabil de rea credință sau de neglijență, conform principiului înscris în art. 4 din legea responsabilității ministeriale.

În cât privește delictele sau quasi-delictele comise de membrii Guvernului în afară de exercițiul funcțiunii lor, nu mai încape îndoială că ei vor putea fi trași la răspundere de partea lezată, conform dreptului comun <sup>1)</sup>.

Ocupându-ne până acum de responsabilitatea Statului, a comunelor, județelor și a diferiților funcționari publici, am vădut că art. 998, 999 cuprind un principiu general aplicabil tuturor <sup>2)</sup>.

Neresponsabilitatea puterei legiuitoare.

Trebue însă să adaogăm, înainte de a trece la o altă ordine de idei, că numai puterea legiuitoare și Regele sunt iresponsabili. Legea, în adevăr, trebue să fie aplicată chiar atunci când ea ar leza drepturile individuale, și nu se poate pricepe o acțiune în daune în contra Statului din cauza unei legi, ori cât de vătămătoare ar fi <sup>3)</sup>.

<sup>1)</sup> Cpr. Répert. Dalloz, *Supplém., Responsabilité*, 426.

<sup>2)</sup> „*Il n'existe, d'ice Larombière (art. 1382, 1383, No. 15, ab initio), aucune condition, aucune position, aucune profession, aucun art, aucune fonction même, si élevée qu'elle soit, qui puisse s'attribuer l'irresponsabilité et revendiquer pour soi l'impunité. Tous ceux qui les occupent ou les exercent sont également responsables de leurs délits ou quasi-délits, et sont tenus indistinctement de réparer le dommage qu'ils ont causé par leur faute*“. Cpr. Laurent, XX, 483 urm. Aubry et Rau, IV, § 446, p. 756, nota 8. Giorgio Giorgi, V, 154. Bonasi, *Della responsabilità penale e civile dei Ministri e degli altri ufficiali pubblici*, cap. 1 și 2. Sourdat, I, 9, etc. Cpr. D. P., 62. 1. 419. D. P. 84. 2. 176. Veți, în privința funcționarilor publici, art. 839 din noul cod german, citat *suprà*, p. 429, nota 1.

<sup>3)</sup> Cpr. Laurent, XX, 418, 444. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 10. F. Herman, No. 759 urm. Sourdat, II, 1305. Pêucescu, II, 501. Michoud. *Responsabilité de l'Etat*, p. 63 urm. No. 38.—De câte ori legiuitorul lovește în drepturile câștigate este de datoria lui să acorde o despăgubire. Astfel s'a făcut la noi cu desrobirea țiganilor, cu rescumpărarea clăcei, etc. Veți în privința rescumpărării clăcei sau boerescului, legea pentru regularea proprietății rurale din 15 aug. 1864 (art. 11); ear în cât privește desființarea robiei, veți t. I a lucrării noastre, partea I, p. 124 nota 1 și trat. nostru în limba franceză, p 77, nota 1, p. 484, nota 2.

Regele este de asemenea iresponsabil atât penalicește, cât și civilmente. Persoana Regelui este inviolabilă, Nerespons. Regelui. Art. 92 Constit. dice art. 92 din Constituție. Regele nu poate deci nici odată fi urmărit înaintea tribunalelor, nici pentru delictе politice, nici pentru crime și delictе comune, nici pentru delictе civile, și persoana sa este mai presus de cât însuș legea. Mecanismul social al regimului constituțional cere imperios această excepțiune. În adevăr, Guvernul ar fi deconsiderat, acțiunea sa ar fi pusă în suspensie, și însuș principiul pe care se întemeiază monarchia constituțională ar fi compromis, dacă capul Statului, care ocupă un rang atât de însemnat în organizațiunea puterelor publice, ar putea fi urmărit și condamnat pentru un fapt ori cât de grav. Maxima că *Regele nu poate să facă rău (the King can do no wrong)* este de esența ori cărui guvern constituțional bine organizat <sup>1)</sup>, și iresponsabilitatea capului Statului este atât de necesară, încât însuși republicele sunt nevoite a admite acest principiu, cel puțin în o limită oare care. Astfel, de exemplu, în Franția, președintele republicei nu este responsabil de cât pentru crima de înaltă tradare <sup>2)</sup>.

„Majestatea regală, a dis Shakespeare, când cade, nu cade nici odată singură: ea atrage în prăpastie după dânsa tot ce stă în picioare. Regele e ca o roată gigantică, pusă în vârful muntelui celui mai înalt: între vastele sale spițe sunt mii de lucruri mici, mii de anexe, și de dependențe debile, care toate se rostogolesc în fundul prăpăstiei, când roata cade de la înălțimea ei. Nici o dată Re-

<sup>1)</sup> Cpr. Thonissen, *op. cit.*, 263. Ortolan, *Éléments de droit pénal*, I, 502, p. 196. Benjamin Constant, *Principes de politique*, p. 24. Meitani, *op. și loco cit.* 17 urm. Veđi și t. I a lucrării noastre, partea I, p. 83. Principiul iresponsabilității capului Statului își avea ființă la noi atât sub Reglementul Organic cât și sub Convenția din Paris. Cpr. Cas. rom., 11 aprilie 1864. Bulet. Cas. S-a reclamațiunelor, anul 1864, p. 203.

<sup>2)</sup> Eată, în adevăr, cum se exprimă art. 6 din legea de la 25 fevr. 1875, asupra organizării puterilor publice: „Miniștrii sunt solidar responsabili înaintea Camerelor de politica generală a Guvernului, și individual de actele lor personale. *Președintele Republicei nu este responsabil de cât în caz de înaltă tradare (dans le cas de haute trahison)*“.



gele n'a suspinat, fără ca din adâncul inimei poporului să nu fi eşit un gemet de durere <sup>1)</sup>).

Responsab.  
medicilor.

Chestiunea de a se şti dacă medicii, şi în genere, toţi acei care, sub un titlu oare care, practică arta de a tămădui, sunt sau nu responsabili de greşelele, negligenţa, nedestoinicia sau erorile ce ei pot să comită în exerciţiul profesiei lor, este celebră şi a dat loc la dificultăţi.

Dreptul  
roman.

Dreptul roman admitea responsabilitatea medicilor într'un mod general: „*Imperitia quoque culpæ annumeratur, veluti si medicus ideo serum tuum occiderit, quod eum male secuerit, aut perperam ei medicamentum dederit*“ <sup>2)</sup>.

Codul Cali-  
mach. Art.  
1731.

Art. 1731 din codul Calimach (1299 C. austriac), prevede de asemenea că acel ce public se indeletniceşte în vreo meserie, sau meşteşug, ori manufactură . . . arată prin aceasta cum că el iea asupra cuviincioasa silinţă şi cerşuta neobicinuită iscusinţă, fiind prin urmare răspundător pentru lipsa unei asemenea silinţi şi iscusinţi.

Dreptul  
actual.  
Controversă.

În dreptul actual, de şi chestiunea este controversată, se decide însă în genere că medicii pot fi chemaţi la răspundere pe cale civilă, de câte ori faptul imputat s'a întâmplat din cauza unei negligenţe culpabile, a unei greşeli grave ce ei ar fi comis în tratamentul lor, greşală

1) . . . . . „*The cease of majesty  
Dies not alone; but, like a gulf, doth draw  
What's near it with it; it is a massy wheel,  
Fix'd on the summit of the highest mount,  
To whose huge spokes ten thousand lesser things  
Are mortis' d and adjoin'd; which when it falls,  
Each small annexment, petty consequence,  
Attends the boist'rous ruin. Never alone  
Did the king sigh, but with a general groan*“.

Hamlet, act. III, scena III.

2) Instit., IV, 3, § 7, *De lege Aquilia*. Vezi şi L. 8, Dig., 9, 2, *cod. tit.*, unde se dice: „*Idem juris est, si medicamentum perperam usus fuerit. Sed et qui bene secuerit, et dereliquit curationem, securus non erit, sed culpæ reus intelligitur*“.

Celsus dice de asemenea că ignoranţa sau nedestoinicia (*imperitia*) se consideră ca o culpă. L. 9, § 5, Dig., 19, 2, *Locati conducti*. În fine, legea 6, § 7, Dig., 1, 18, *De officio præsidis*, prevede că greşelele comise de un medic din ignoranţă îi sunt imputabile. „*Quod per imperitiam commisit medicus, imputari ei debet*“.

Vezi şi *suprà*, p. 398, nota 2.

care ar denota uitarea datoriei lor profesionale și a regulilor celor mai elementare de bun simț și de prudență <sup>1)</sup>.

În această materie, ca în toate chestiunile de fapt, tribunalele au o mare latitudine de apreciere. Limita acestei responsabilități neputând fi stabilită *à priori* în mod general, judecătorii vor determina-o în fie care specie, după împrejurări, care variază în fie care cauză. <sup>2)</sup>.

Tribunalele vor examina deci dacă faptul imputat medicului constituie o culpă, o neglijență sau o imprudență culpabilă, precum și dacă el s'a departat de la regulile profesiei sale, fără a intra însă în examinarea teoriilor și a metodelor medicale, căci chestiunile tehnice și pur științifice nu sunt de competența lor. Astfel, ele nu s'ar putea

<sup>1)</sup> Cpr. C. Metz, Besançon, Nîmes, Liège, etc. D. P., 67. 2. 110 și Répert. Dalloz, *Responsabilité*, 122—3<sup>o</sup>. D. P., 84. 2. 176 și *Dreptul* din 1884, No. 25. D. P., 91. 2. 281. Trib. Gray. D. P., 74. 5. 436. Trib. Bourgoîn. D. P., 96. 2. 406. Cpr. C. Alger. D. P., 95. 2. 69 (în această din urmă decizie este însă vorba de responsabilitatea penală a medicilor). Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 532 urm. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Responsabilité*, 156.—Într'o altă părere, se susține însă că medicul răspunde și de greșelele sale ușoare. Sourdat, I, 677 bis. Laurent, XX, 516. T. Huc, VIII, 419. Cpr. Demolombe, XXXI, 542 urm. Aubry et Rau, IV, § 446, p. 756.—În fine, într'o altă părere, se susține că medicul nici într'un caz nu poate fi declarat responsabil. Dubrac, *Tr. de jurisprudence médicale et pharmaceutique*, 91. Guerrier et Rotureau, *Manuel pratique de jurisprudence médicale*, p. 109 urm. Curtea de casație din Franția răspunde însă, cu drept cuvânt, că art. 998, 999 fiind generale, ori ce persoană, ori care ar fi situațiunea sau profesieiunea sa, este supusă responsabilității care rezultă din culpa sau neglijența sa, afară de excepțiunile anume statornicite de lege. D. P., 62. 1. 419. Tot cam în acești termeni se exprimă și Curtea din Nîmes, 26 fevr. 1884: „Considerând, ȳice această decizie, că art. 998 și 999 C. C. conțin o regulă generală, aplicabilă ori cărei persoane care a cauzat un prejudiciu altuia prin greșala sa, ori care ar fi situațiunea și profesieiunea ei; că această regulă nu suferă alte excepțiuni de cât numai cele anume statornicite de lege; că, prin urmare, medicii nu se pot sustrage responsabilității prevădute de aceste texte, etc.“ *Dreptul* din 1884, No. 25 și D. P., 84. 2. 176. Veđi și *suprà*, p. 440, nota 2.

<sup>2)</sup> Veđi însemnatul requisitor al procurorului general Dupin în decizia pronunțată de Curtea de casație, la 18 iunie 1835. Répert. Dalloz, *Responsabilité*, 129, p. 317, *ad notam*.

pronunța asupra oportunității sau neoportunității unei operațiuni, asupra metodei de întrebuințat sau tratamentului de urmat, etc., mărginindu-se numai a cerceta și a decide dacă se poate imputa omului de artă, imprudență, neglijență, lipsă de îngrijire sau neiscusință manifestă, într'un cuvânt, o culpă care să atragă responsabilitatea sa <sup>1)</sup>.

Greșala făcută în diagnosticul unei boli sau refuzul de a procedea la o operație periculoasă, nu sunt fapte de natură a atrage responsabilitatea medicului <sup>2)</sup>.

Dacă medicul n'a intervenit în mod spontan, ci a fost chemat la patul bolnavului, atunci responsabilitatea sa nu mai e cărmuită de art. 998, 999, ci de art. 1080, pentru că, în asemenea caz, există o convenție <sup>3)</sup>.

Art. 248, 249  
C. pen.

În câteva împrejurări grave, medicul poate fi condamnat și penalicește, prin aplicarea art. 248, 249 C. pen. <sup>4)</sup>.

<sup>1)</sup> Cpr. Trib. Paris, 22 ianuar 1889 și Cas. fr., 21 iulie 1862. D. P. 91. 2. 281, nota b și D. P. 62. 1. 419. Vezi C. Liège. D. P. 91. 2. 281. Sourdât, I, 677. Laurent, XX, 546. Demolombe, XXXI, 545. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 15. Orfila, *Médecine légale*, II, p. 47. Briand et Chaudé, *Manuel complet de médecine légale*, p. 51. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 542.

<sup>2)</sup> Cpr. Trib. civ. din Havre, 5 dech. 1889 și Trib. fed. svitețan, 10 iunie 1892. D. P., 91. 2. 281, nota a și Sirey, 92. 4. 38. Vezi și C. din Nîmes, 26 fevr. 1884, *Dreptul* din 1884, No. 25. — Astfel, veterinarul chemat a examina un cal, nu este responsabil, dacă el s'a înșalat asupra diagnosticului boalei, dacă eroarea sa este scușabilă și dacă el n'a fost de rea credință. Trib. Bourgoîn. D. P. 96. 2. 406.

Dreptul străin. Cod. oblig. elvețian, art. 348.

<sup>3)</sup> T. Huc, VIII, 419. Cpr. și Laurent, XX, 516. — În codul elvețian al obligațiilor (L. din 14 iunie 1881), raporturile dintre bolnav și medic se regulează după dispozițiile relative la contractul de locațiune de opere. În adevăr, art. 348 din acest cod prevede că regulile privitoare la locațiune de servicii (art. 338 urm.), sunt aplicabile contractelor relative la lucrări care presupun cunoștinți profesionale, talente artistice sau o cultură științifică (profesiuni liberale) și care se execută cu condițiunea de a se plăti un onorariu convenit în mod expres sau tacitamente. Medicul este deci prin contract obligat a da toate îngrijirile sale bolnavului, răspundând de culpa sa. Trib. federal, 10 iunie 1892. Sirey, 92. 4. 38. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 544 urm.

<sup>4)</sup> Cpr. Sourdât, I, 677 *ter.* — Imprudența sau neglijența unui medic nu poate însă da loc la responsabilitatea penală pentru omor fără voe, de cât atunci când se constată că ea

Aceiaș responsabilitate incumbă farmaciștilor. Greșala farmaciștilor consistă, în cele mai multe cazuri, în a da din eroare o substanță în locul alteia, de ex., o otravă în loc de un medicament <sup>1)</sup>.

Refuzul unui medic de a veni la bolnavul care l'chiamă nu cade însă sub aplicațiunea legii penale și nu poate servi de bază nici unei acțiuni civile, deși asemenea refuz constituie, cel puțin în lipsă de motive legitime și de o imposibilitate absolută, o calcare a datoriei profesionale.

Medicul ar putea fi declarat responsabil cel mult când ar refuza de a se transporta la patul bolnavului, atunci când el promisese concursul seu <sup>2)</sup>.

Moașele fiind, după legea sanitară, chieimate numai a dirija facerile normale și a sevêrși unele manipulațiuni

Responsab. farmaciștilor.

Refuzul medicului de a se transporta la patul bolnavului.

Responsab. moașelor.

a fost cauza morței bolnavului. Cpr. Trib. corecț. din Puy. Dreptul din 1881, No. 25. Astfel, cloroformarea unui bolnav, fără ajutorul unui coleg sau a unei alte persoane, nu face pe medic responsabil de moartea bolnavului, dacă nu se constată cu siguranță că moartea se datorește acestei cloroformări. Cpr. C. Alger. D. P., 95. 2. 69. Tot astfel, părăsirea bolnavului de către medic în urma unei operațiuni, nu atrage răspunderea sa penală, dacă nu se stabilește că prezența sa ar fi înlăturat moartea bolnavului. *Aceiaș decizie.* De asemenea, faptul de a practica o operație în contra voinței bolnavului sau acelor care exercită o autoritate asupra lui, poate să deie loc cel mult la o răspundere civilă, ear nici într'un caz, la responsabilitatea penală prevădută de art. 248 și urm. din codul penal. C. Alger, *decizie citată.*

Este, în adevêr, de principiu, de și nici o lege pozitivă nu există în această privință, că, afară de casurile urgente, medicul nu poate practica o operație chirurgicală, fără consimțământul bolnavului, sau a persoanelor sub a căror autoritate el se găsește. Dovada consimțământului bolnavului este în sarcina omului artei, conform principiului: *Reus in excipiendo fit actor.* Cpr. asupra tuturor acestor puncte, Trib. și C. Liège. D. P., 91. 2. 281.

<sup>1)</sup> Veđi Briand et Chaudé, *op. cit.*, p. 56 urm. Répert. Dalloz. *Supplém.*, v<sup>o</sup> *Crimes et délits contre les personnes*, 251. Demolombe, XXXI, 555. Cpr. Cas. fr. D. P., 60. 1. 420. Farmacistul răspunde, în asemenea caz, și de erorile comise de elevul său. Cpr. C. Rennes. D. P., 72. 2. 38.

<sup>2)</sup> Veđi Briand et Chaudé, *Médecine legale*, p. 14, și decisiile citate de acești autori.

de mică chirurgie, după prescripția medicală <sup>1)</sup>, sunt responsabile, de câte ori contravenind acestor dispozițiuni, au practicat o operațiune sau au căutat o boală fără ajutorul medicului <sup>2)</sup>.

Patroni în chirurgie, ofițeri de sănătate, etc. La aceiaș responsabilitate sunt supuși patronii în chirurgie, sub-chirurgii, dentiștii, ofițerii de sănătate <sup>3)</sup>, etc, care ar face o operație greșită, întrecând astfel limitele competenței și atribuțiunile lor.

Responsab. experților. Responsabilitatea care incumbă medicilor, incumbă și experților rânduți de judecători, fie din oficiu, fie după cererea părților (art. 211 urm. Pr. civ.), ceea ce înseamnă că ei nu răspund de cât de *culpa lata* și de erorile

<sup>1)</sup> Veți art. 75 din legea asupra serviciului sanitar de la 16 iunie 1874 și art. 110 din L. modificatoare, de la 22 iunie 1893. Cpr. art. 33 din legea fr. de la 19 vent., anul XI, care oprește pe moașe de a întrebuița la o facere forcepsul sau alte instrumente, fără ajutorul medicului.

<sup>2)</sup> Trib. și C. Gand, 1 fevr. 1882. Répert. Dalloz, *Supplém., Crimes et délits contre les personnes*, 249, nota 1. Briand et Chaudé, *op. cit.*, p. 55. Sourdat, I, 678. Demolombe, XXXI, 553.—Această responsabilitate încetează însă în caz de forță majoră, adevă când ori ce întârziere ar fi pus viața mamei în pericol, din cauza că copilul era mort și în stare de descompunere. Cpr. Cas. fr. D. P., 78. 1. 336. Această decizie vizează cazul unui ofițer de sănătate, însă aceeaș soluție este aplicabilă, prin analogie, și moașelor. Veți Briand et Chaudé, *op. cit.*, p. 41 și C. Rouen, 29 iunie 1843. Répert. Dalloz, v<sup>o</sup> *Médecine*, 30, nota 2.

<sup>3)</sup> Doctorii sau licențiații în medicină sunt acei care au făcut anume studii pentru a exercita medicina și a tămădui bolnavii, ear ofițerii de sănătate (*les officiers de santé*) sunt acei care exercită arta de a tămădui, fără a avea gradul de doctori sau licențiați. Este de observat că legile noastre sanitare, care s'au succedat și din care cea de pe urmă este cea din 22 iunie 1893, nu vorbesc de ofițeri de sănătate, ci numai de doctori sau licențiați în medicină, magistri sau patroni în chirurgie, sub-chirurgi și dentiști.

În regulamentul scoalei de medicină din București, aprobat prin decretul 1902, din 16 aug. 1858 (art. 1), se prevede însă că scopul scoalei naționale de medicină este de a forma ofițeri de sănătate pentru serviciul sanitar al armatei. Cuza-Vodă a înființat ofițeri sanitari în armată prin decretul din 21 aug. 1862. Mai multe dispozițiuni din legile noastre vorbesc de asemenea de ofițeri de sanătate. Veți de ex., art. 810 C. C., 246 C. pen., etc. Cpr. t. IV a lucrării noastre, p. 67, nota 3.

grosiere care echivalează cu dolul, ear nu de o simplă eroare de fapt sau de o inexactitate, mai cu samă dacă se constată că ei au fost de bună credință <sup>1)</sup>.

Dacă expertul a fost numai negligent sau incapabil, părțile care l'au ales trebuie se suferă consecințele greșelii lor <sup>2)</sup>.

Sfaturile nefiind obligatorii pentru acei ce le primesc, avocatul nu răspunde în genere de erorile ce el au putut să comită în consultațiile date unui client, afară de cazul, bine înțeles, când ar exista dol sau fraudă din partea sa <sup>3)</sup>.

El nu răspunde de asemenea de pierderea unui proces, dacă nu i se poate imputa nici o culpă, pentru că *lites habent sua sidera* <sup>4)</sup>.

Responsab.  
advocaților.

<sup>1)</sup> Cpr. Trib. din Havre și C. Pau. D. P., 87. 3. 128 și D. P., 64. 2. 63. Répert. Dalloz, *Supplém.*, Responsabilité, 455.—Vezi însă, Sourdat, I, 679 bis și C. Montpellier, D. P., 91. 2. p. 50, 51.

<sup>2)</sup> „Proindè, si mensor imperitè versatus est, sibi imputare debet, qui eum adhibuit“. L. 1, § 1, Dig., 11, 6, Si mensor falsum modum dixerit.—Expertul nu răspundea deci la Romani, ea și astăzi, de cât de dolul său sau de greșelele grave care echivalau cu dolul. „Lata culpa planè dolo comparabitur“. L. 1, § 1, Dig., loco cit. Vezi și L. 1, § 5, Dig., 44, 7, De obligationibus et actionibus, unde se dice: „Magnam tamen negligentiam placuit in doli crimine cadere“. Vezi și *suprà*, p. 328, text și nota 1.

<sup>3)</sup> Cpr. Demolombe, XXXI, 556. Giorgio Giorgi, V, 155. Laurent, XX, 519. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 15. T. Huc, VIII, 419. Troplong, Mandat, 16. Fuzier-Herman, loco cit., 1455. „Si odrocatu dederit malum consilium, non tenetur, nisi de dolo fecerit“, dicea Bartole, asupra legei 10, § 7, Dig., 17, 1, Mandati, vel contra. Codul Calimach pare din contra, a face responsabil pe avocat și de simplele sale greșeli, conform adagiului: *Imperitia culpa adnumeratur*. (L. 132, Dig., 50, 17). În adevèr, eată cum se exprimă art. 1732 din acest cod (1300 C. austriac): „Acel iscusit într'un meșteșug, rămâne răspundètor și atunce, când luând mulțămintă, va da cu viclesug, sau cu greșală, o sfătuire păgubitoare lucrurilor cuvenite meșteșugului sau științei sale“.

<sup>4)</sup> Cpr. Giorgio Giorgi, V, 155.—Advocatul ar fi însă responsabil, dacă din ignoranță sau din negligență, ar fi omis de a transcrie un act translativ de proprietate imobiliară, de a înscrie o ipotecă, de a nu se înfătoșa la un termen, de a nu face opoziție, apel, etc., atunci când pentru toate aceste casuri avea o procură în regulă. Cpr. Giorgio Giorgi, loco cit.

Advocatul neputând și netrebuind să deie concursul său de cât unei cauze juste și întemeiate <sup>1)</sup>, ar putea să părăsească cauza care i se păruse justă mai întâi și care, după o matură reflexiune, i s'ar părea neîntemeiată, fără însă ca refuzul său tardiv să aducă vre o daună clientului său, căci, în acest din urmă caz, el ar putea fi declarat responsabil <sup>2)</sup>.

Advocatul ar putea de asemenea fi tras la răspundere pentru rătăcirea actelor ce i s'ar fi încredințat <sup>3)</sup>, sau pentru atingerea care s'ar aduce adversarului sau unei alte persoane, prin pledarea sa orală sau conlusiile sale scrise <sup>4)</sup>.

1) „Considerând, ȳice Curtea de casație din Franția, în secțiuni-unite (6 iulie 1813), că legea, onoarea și religiunea jurământului impun aceleia ce exercită nobila profesiune de avocat, datoria de a examina cu cerșută luare aminte cauzele ce i sunt încredințate, și de a nu le supune tribunalelor de cât atunci când i se par juste și întemeiate...“ Decisie citată în nota următoare. Am transcris anume acest frumos considerent, care nu face de cât a reproduce L. 12, § 1, Cod., 3, 1, *De judiciis*. unde se ȳice că avocatul nu trebuie să se însărcineze cu o cauză rea și pentru care nu este nici o speranță de câștig, *quod improba sit, vel penitus desperata*, pentru a arata cât de departe suntem, mai cu samă în țara noastră, de idealul pe care și 'l închipuește cea mai înaltă instanță judecătorească. Ce să mai vorbim de nobila și frumoasa misiune a avocatului, atunci când s'a decis că, față cu legile noastre, un avocat poate fi și comerciant de băuturi spirituoase. (Cpr. Cas. rom. S-a 1, 14 mai 1897. *Dreptul* din 1897, No. 47 și *Curierul judiciar* din 15 iunie 1897, No. 23). Numai de nu și-ar bea marfa în loc de a o vinde!

2) Cpr. Demolombe, XXXI, 556. Cresson, *Usages et règles de la profession d'avocat*, II, p. 69. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 1456. Giorgio Giorgi, V, 155. Mollot, *Règles de la profession d'avocat*, I, 94. Cas. fr. secțiunii unite, 6 iulie 1813. *Pand. Chron.* 1 (anii 1789—1819), 1, p. 140, consid. citate în nota precedentă. L. 12, § 1, Cod., 3, 1, *De judiciis*, pune îndatorire avocatului de a părăsi ori ce pricină care, după o matură reflexie, i s'ar părea nedreaptă: „*Sed si, certamine procedente, aliquid tale sibi cognitum fuerit, a causa recedent, ab hujusmodi communionem sese penitus separantes*“.

3) Demolombe, *loco cit.*, Fuzier-Herman, *loco cit.*, 1458. Giorgio Giorgi, V, 155. C. Rennes, 1 martie 1836. *Répert. Dalloz*, v<sup>o</sup> *Avocat*, 336.

4) Demolombe, XXXI, 557. Larombière, V, *loco cit.*, No. 15. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, No. 1460.

3<sup>o</sup> *Necesitatea unei daune.*

Pentru ca să existe responsabilitate în sensul art. 998, 999 C. C., nu este de ajuns ca să existe o culpă, adică violarea unei obligațiuni preexistente <sup>1)</sup>, ci mai trebuie încă ca această culpă să fi adus altuia o daună, o pagubă, adică să'i fi cauzat o pierdere reală (*damnum emergens*), sau să'l fi lipsit de un câștig (*lucrum cessans*) (art. 1084), puțin împoartă dacă dauna a fost adusă persoanei, onoarei sau proprietății cuiva <sup>2)</sup>: „Paguba, dice art. 1723 din codul Calimach (1293 C. austriac), este toată vatămarea pricinuită la averea, la driturile sau la persoana cuiva“.

Fără daună sau pagubă, nu poate deci să existe acțiune în responsabilitate <sup>3)</sup>.

Dauna cauzată prin greșala sau neglijența cuiva <sup>4)</sup> tre- Daună eventuală.

- 1) Noțiunea culpei este în relație strânsă cu ideia de obligație, și o persoană nu poate fi în culpă, dacă n'a violat o obligație pe care i-o impunea legea (culpă delictuală) sau convenția părților (culpă contractuală). Cpr. M. Planiol, nota în D. P., 96. 2. 457. colona 1. Veđi și *supră*, p. 400, text și nota 1. Divisiunea culpei în *contractuală* și *delictuală, extracontractuală* sau *aquiliană*, pe care o face o mare parte din doctrină (v. Saleilles, *op. cit.*, 330 urm. T. Huc, VIII, 424 urm. Laurent, XVI, 213, 230 și XX, 463. Demolombe, XXXI, 472 urm., etc), nu este însă admisă de toți autorii. Veđi *infra*, în t. VI, *Teoria culpelor*. Cpr. de pe acum asupra acestei chestiuni, nota sus-citată a lui Marcel Planiol, profesor la facultatea de drept din Paris. D. P. 96. 2. 457, nota 2.
- 2) Cpr. Cas. fr. D. P., 87. 1. 449. D. P., 94. 1. 192. *Paud. Périod.*, 94. 1. 519. Veđi și C. Iași. *Dreptul* din 1881, No. 49. Laurent, XX, 391 urm. și 526. Arntz, III, 475. Demolombe, XXXI, 464, 671 urm. Aubry et Rau, IV, § 444, p. 746 și § 446, p. 754. T. Huc, VIII, 406. Sourdat, I, 31. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 550 urm.
- 3) Cpr. Cas. fr. D. P., 81. 1. 245. D. P., 85. 1. 363. T. Huc, VIII, 406.
- 4) Dauna poate fi cauzată prin o simplă reticență. Astfel, medicul care fiind chemat a visita un copil, constată că acest copil este atins de un virus contagios, precum este, syfilisul, poate fi declarat responsabil cătră muncă (doică), dacă el n'a prevenit-o la timp și dacă boala nu era comunicată încă în momentul constatărei. Cpr. C. Dijon. D. P., 69. 2. 195. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 564 urm. — Faptul părintelui de a da la muncă un copil bolnav în aceleași condițiuni, constituie din partea lui o culpă și 'l face respon-



buind să fie actuală, certă și apreciabilă în bani, nu se pot cere despăgubiri pentru o daună necertă, posibilă și eventuală, adevă care poate să se întâmple numai în viitor. Legea obligă, în adevăr, pe autorul faptului daunator a repara paguba ce a pricinuit actualmente, ear nu aceea ce s'ar pricinui în viitor <sup>1)</sup>.

Daună indirectă.

Dauna poate fi nu numai directă, dar și indirectă, adevă să lovească pe cineva *par contre-coup*, însă, în asemenea caz, dauna indirectă va trebui să fie o urmare *imediată și directă* a faptului daunator <sup>2)</sup>.

Daună materială.

Dauna poate să fie materială, adevă să atingă persoana (de ex. loviturile), sau averea cuiva <sup>3)</sup>.

Daună morală.

Ea poate să fie morală, adevă să atingă onoarea sau afecțiunile legitime a unui om <sup>4)</sup>. „Dacă cineva a fost le-

sabil de daune cătră mancă, dacă ea dovedește că a devenit bolnavă prin alaptarea aceluși copil. C. Paris, 27 noiembrie 1896. *Pand. Périod.*, 1897. 2. 214. D. P., 97. 2. 365. Veđi și C. Paris, 17 ian. 1884. Sirey; 86. 2. 174 și *Dreptul* din 1884, No. 19. Pentru aceleași motive, se va decide că manca care ar fi comunicat copilului o boală contagioasă prin alaptare, va putea fi declarată responsabilă cătră părinții copilului, dacă ea nu i-a prevenit despre boala de care era atinsă. — In cât privește responsabilitatea birourilor de plasare (*bureaux de placements*) și administrației asistenței publice, în asemenea împrejurări, veđi Fuzier-Herman, *loco cit.*, 2100 urm. C. Paris. D. P., 93. 2. 189.

1) Cpr. C. Pan și Cas. fr. D. P., 93. 2. 165. Sirey, 93. 2. 133. D. P., 71. 1. 117. Veđi și Cas. rom., S-a II, *Dreptul* din 1874, No. 71 și Bulet. Cas. S-a II, anul 1874, p. 4. Sourdat, I, 32, 45. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 37. Laurent, XX, 526. T. Huc, VIII, 406. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 551 urm.

2) C. din București, *Dreptul* din 1890, No. 77. Demolombe, XXXI, 673. Veđi și *suprà*, p. 425, 426, text și nota 1.

Codul Calimach.

3) Art. 1758 din codul Calimach (1331 C. austriac) prevede că, dacă s'au păgubit cineva în averea sa din vicleșug (dol) sau din vederata neingrijire a altuia, are drit să ceară despăgubirea sa, sau mai bine dis deplina satisfacție, adevă daune, ceea ce cuprinde atât *lucrum cessans* cât și *damnum emergens* (cpr. art. 1750 C. Calimach, 1324 C. austriac); ear dacă paguba s'au pricinuit dintr'o faptă oprită de codul penal, sau din zburdăciunea și răutatea altuia, poate să ceară și extraordinarul preț al lucrului său (*pretium affectionis*).

4) Cpr. Trib. Ilfov. *Dreptul* din 1890, No. 1, consid. de la p. 8, colona 2. „Considerând, dice tribunalul, că legiuitorul void să apere toate drepturile și bunurile unei persoane, a prevăđut în art. 998 și 999, în termeni generali și care

zat prin acte ilicite, dice art. 55 din codul federal al obligațiilor (Elveția), care aduc o gravă atingere situațiunei persoanelor, judecătorul va putea să acorde o indemnitate echitabilă, *chiar dacă nu s'ar stabili existența unei daune materiale*<sup>1)</sup>.

Etă câteva exemple de daune morale, pe care le găsim în doctrină și mai cu samă în jurisprudență.

Exemple de daune morale.

Complicele femeii adultere poate fi condamnat la daune pentru prejudiciul moral adus barbatului prin faptul său<sup>2)</sup>.

nu fac nici o distincțiune, că ori ce daună trebuie a fi reparată, prin urmare, atât cea materială cât și cea morală; că, de și de multe ori este aproape imposibil de a repara și evalua în bani un prejudiciu moral, însă nu e mai puțin adevărat că ori ce condamnățiune, fie chiar pecuniară, implică o reprobățiune morală a faptului prejudiciabil; și apoi, din faptul că nu se poate evalua în bani o pagubă morală, și prin urmare, a se acorda o reparațiune exactă, nu se poate deduce că nu se poate acorda nici una, ci din contra, judecătorii sunt suverani apreciatori, proporționând-o cu gravitatea prejudiciului moral, etc.<sup>4</sup> Cpr. Cas. Roma, 9 april 1883. *Il Foro italiano*, anul 1883, 1, p. 583. Cas. fr. *Paud. Périod.*, 1897. 1. 180. D. P., 96. 1. 366 și 2. 459. D. P., 97. 2. 414. Cas. belg., 17 martie 1881. *Répert. Dalloz, Supplém., Responsabilité*, 521, No. 278, nota 3 și *Sirey*, 94, 2. 61. Mai veđi încă și alte decisiuni în D. P., 73, 2. 57. D. P., 72. 5. 386, No. 3. D. P., 94. 2. 47. *Répert. Dalloz, Supplém., Responsabilité*, p. 521, nota 2. *Demolombe*, XXXI, 672. *Aubry et Rau*, IV, § 445, p. 748. *T. Huc*, VIII, 413. *Laurent*, XX, 393, 395 urm., 525. *Sourdat*, I, 33. *Larombière*, V. art. 1382, 1383, No. 36, 37. *Rauter, Dr. criminel*, I, 133. *Répert. Dalloz, Supplém., Responsabilité*. 278. *Giorgio Giorgi*, V, 161, și decisiile citate de acest autor. *Fuzier-Herman*, III, *loco cit.*, 557 urm.

Codul Calimach.

Dacă s'au pricinuit cuiva adevărată păgubire din urmatele necinstiri, dice art. 1757 din codul Calimach (1330 C. austriac), are drit să ceară despăgubirea sa, adecă *damnum emergens*, sau deplina satisfacție, adecă daune interese (*damnum emergens et lucrum cessans*). Veđi și art. 1749 din acelaș cod (1323 C. austriac), unde se dice: „Despăgubirea chiar se numește întoarcerea numai a pricinuitei pagube, *damnum emergens* (în codul austriac *Schadloshaltung*), ear când aceea se întinde și la vatămarea trupească și la ștergerea pricinuitei necinstiri, se numește deplină satisfacție, *damnum emergens et lucrum cessans* (în codul austriac, *rolle Genugthuung*).

1) Cpr. art. 847 și 1300 din noul cod german de la 1896.

2) Veđi autoritățile citate *suprà*, p. 390, text și nota 1.

Delicte de  
presă.

Persoana atacată prin presă poate să ceară daune de la autorul articolului difamator sau de la girant, și în lipsa acestora, de la editor (art. 24 Constit), pentru prejudiciul moral ce a suferit din această cauză. Prin excepție la dreptul comun, comisiunea juraților fixează însuș quantumul daunelor suferite (art. 105 Constit. <sup>1)</sup>).

Daune cau-  
sate prin o  
scrisoare în-  
jurioasă.

Persoana care primește o scrisoare injurioasă, fie chiar confidențială, poate să ceară repararea daunei morale cauzate prin acest fapt <sup>2)</sup>, de și este generalmente admis <sup>3)</sup> că

Prescrierea  
delictelor de  
presă.

<sup>1)</sup> În materie de delicte de presă, prescripția este de 4 luni (art. 594 Pr. pen. modificat prin legea de la 17 april 1875). Curtea din Paris a decis că, în materie de presă, excepțiunea care rezultă din prescripție este de ordine publică, fie vorba de prescrierea acțiunii publice, fie de aceea a acțiunii civile. D. P., 92. 2. 199. Această soluție este departe însă de a fi juridică, în ceea ce privește prescrierea acțiunii civile. Cpr. Cas. fr. D. P., 92. 1. 45. Veđi tratatul nostru în limba franceză, p. 265, text și nota 4.

<sup>2)</sup> Cpr. C. Limoges, 12 fevr. 1894. D. P., 95. 2. 537 și nota lui J. Valéry. Sirey, 95. 2. 17 și nota lui Tissier. Cpr. C. de justiție din Geneva, 19 mai 1894. Sirey, 95. 4. 16. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 1622 urm. Hepp, *De la correspondance privée*, etc. 94. Hanssens, *Du secret des lettres*, p. 242. Aubry et Rau, VIII, § 760 ter, p. 290.—Veđi însă C. Orléans și Trib. Tulle, D. P., 97. 2. 210. *Pand. Périod.*, 94. 2. 209.

Scrisorile mi-  
sive. Cui a-  
parține prop-  
rietatea  
lor.

<sup>3)</sup> Doctrina și jurisprudența sunt astăzi, în adevăr, unanime pentru a decide că destinatarul unei scrisori confidențiale nu este stăpânul ei absolut, și că el nu se poate servi de dên-sa în contra voinței aceluia care a scris-o. El nu este proprietarul scrisorii de cât sub condițiunea de a respecta secretul ei, afară de cazul când ea ar forma pentru dên-sul un titlu de creanță sau de liberațiune (art. 46 C. com.), sau când ea ar conținea în favoarea lui o mărturisire sau un mijloc de justificare, în care caz el poate s'o producă în justiție. Cpr. C. Orléans, 29 iulie 1896. D. P., 97. 2. 209. *Pand. Périod.*, 95. 2. 134. Trib. Paris., *Dreptul* din 1888, No. 1. *Pand. Périod.*, 91. 2. 133. Aubry et Rau, *loco cit.* Larombière, IV, art. 1331, No. 14. G. Filiti, Discurs pronunțat cu ocaziunea deschiderii anului judecătoresc 1895—1896. *Curierul judiciar* din 1895, No. 31, p. 243 urm. Veđi și Alex. Degre, *Dreptul* din 1895, No. 70.—Din împrejurarea că scrisorile aparțin, într'o limită oare care, și aceluia care le a scris, Curtea noastră supremă a tras conclusia că sustracțiunea lor făcută de acea persoană nu constituie delictul de furt prevăduț de art. 306 și urm. C. pen. „Considerând, ȳice Curtea, că dreptul unui destinatar asu-

conținutul unei scrisori confidentiale nu poate fi divulgat

pra unei scrisori ce'i a fost adresată nu iea naștere de cât prin faptul tradițiunei; că între autorul unei scrisori și destinatarul se poate conveni că tradițiunea nu dă dreptul destinatarului de a face cu această scrisoare întrebuințarea ce ori ce proprietar este în drept a face cu lucrul său, și că, dar, printr'ênsa nu s'a transmis acestuia un drept de proprietate asupra scrisorilor în chestiune;

„Considerând că o scrisoare confidentială fiind, în intențiunea și aceluia ce a scris-o și aceluia ce a primit-o, de a rămâne conținutul ei un secret între dênșii, urmează neaparat că sus-dișa condițiune trebuie să fie privită ca virtual stipulată de cel ce a adresat scrisoarea, și de asemenea că destinatarul ei n'a primit-o de cât sub angajamentul tacit din partea sa de a nu fi privit ca proprietar al acestei scrisori, ci ca un simplu depositar (?) al unui secret al scriitorului ei;

„Considerând, pe lângă aceasta, că sus-dișul raport între autorul unei scrisori confidentiale și destinatarul ei, se impune printr'un sentiment de toți împărțășit, și care ne face să vedem un abus de încredere din partea destinatarului, care s'ar pretinde a face cu asemenea scrisoare întrebuințarea ce un proprietar este în drept a face cu lucrul său (Cpr. Aubry et Rau, VIII, § 760 ter, p. 291, nota 7);

„Considerând că astfel fiind, când recurenta de astăzi a luat pe sub ascuns scrisorile ce dênșa adresase amantului ei, scrisori al căror caracter confidential, de altmintrele, nu se poate contesta, n'a luat un lucru mobil asupra căruia acesta putea fi privit, în raport cu recurenta, ca proprietar al acelui lucru, și dar acest element al delictului de fapt lipsind, Curtea din București, prin o greșită interpretare a art. 306 și urm. din C. penal, a pronunțat o condamnare pentru un fapt neprevăduț de lege... etc.“ Bulet. Cas. S-a II, anul 1893, p. 488, 489.

Soluția dată de Curte poate, până la un punct oare care, să fie juridică; nu este însă exact de a se dice, așa precum Curtea se exprimă prin considerentele sale și precum se spune și într'o decizie a Curței din Limoges, de la 17 iunie 1824 (v. Répert. Dalloz, *Lettre missive*, 28, nota 3), că destinatarul unei scrisori nu este de cât *depositarul ei*, pentru că nu poate să fie vorba de deposit, acolo unde nu există nici o obligație de restituire (art. 1591 C. C.). Destinatarul scrisorei devine proprietarul ei prin înmânarea ce i se face (art. 1909), însă dreptul său de proprietate se găsește restrâns prin principiul inviolabilităței secretului scrisorilor. Cpr. Aubry et Rau, VIII, § 760 ter, *ab initio*, p. 289. Al. Degre, *Dreptul* din 1895, No. 70. Nu este deci exact de a se dice, așa precum dice colegul nostru, C. Di-

de acel care o primește, pentru că faptul de a adresa

sescu (*Cursul de drept public*, II, p. 471), că scrisoarea devine proprietatea destinatarului, îndată ce ea a fost pusă la poștă, căci ea nu devine proprietatea lui de cât prin tradiția ei. (Cpr. art. 421 C. com.). Veđi Alex. Degre, *Dreptul* din 1891, No. 21 și din 1895, No. 70, care citează în acest sens pe Kohler, profesor la Berlin, *Das recht an Briefen* (1893).

Dreptul celor de al 3-le de a se servi de scrisorile scrise de alții.

Destinatarul unei scrisori confidențiale neputând să facă uz de dânsa de cât cu consimțământul expres sau tacit al scriitorului ei, rezultă *a fortiori* că și cei de al treile, care ar deține asemenea scrisoare prin rezultatul unei erori sau unei fraude, nu s'ar putea servi de dânsa în justiție fără consimțământul expres sau tacit al destinatarului și al autorului ei, căci altfel s'ar calca secretul scrisorilor, garantat atât prin codul penal (art. 156), cât și prin Constituție (art. 25). Cpr. și art. 105 urm. din legea telegrafo-poștală de la 19 iulie 1892. Cas. fr. D. P., 76. 1. 183. *Pand. Périod.*, 1896. 1. 300. C. Douai. D. P., 96. 2. 521. Veđi și Tib. Nîmes. *Pand. Périod.*, 90. 2. 225. Aubry et Rau, VIII, § 760 ter, p. 290. Cei de al treile n'ar putea invoca în justiție scrisorile adresate altuia de cât dacă aceste scrisori ar fi fost scrise în interesul lor personal sau într'un interes comun cu acel al destinatarului. Larombière, IV, art. 1331, No. 14, *in fine*. Demolombe, XXIX, 664.

De asemenea, de câte ori o scrisoare a fost cerută de procuror sau de judecătorul de instrucție, în interesul unor proceduri penale (cpr. art. 13. L. telegrafo-poștală din 19 iulie 1892), și se găsește la dosarul afacerii, de atâte ori cel de al treile interesat este în drept a se servi de ea nu numai în interesul apărării sale, dar și pentru a justifica o condamnare la daune contra autorului sau destinatarului ei, pentru că această scrisoare, prin alipirea ei la dosar, care este un act public, și-a pierdut caracterul său confidențial. Cas. fr., 19 iunie 1895. *Pand. Périod.*, 1896. 1. 300 urm.

Scrisoarea încetând de a mai fi confidențială prin citirea ei în o audiență publică, cu consimțământul autorului și destinatarului ei, cu drept cuvânt s'a decis că aceștia nu se mai pot opune la usul ce partea interesată ar voi să facă de ea în o altă față a procesului, de ex., la a doua instanță, sau chiar în un alt proces. Cpr. Cas. fr. D. P., 90. 1. 12.

Producerea scrisorilor în justiție în materie de divorț. Controversă.

Chestiunea de a se ști dacă, în materie de despărțenie, soțul insultat prin niște scrisori adresate unei a treia persoane poate sau nu să producă aceste scrisori în justiție, atunci când el își întemeiază reclamațiunea sa tocmai pe aceste insulte, a dat loc la discuțiuni atât în doctrină cât și în jurisprudență. Laurent, care recunoaște soțului insultat dreptul de a produce scrisorile adresate lui personal

altuia o scrisoare injurioasă este un fapt ilicit care'l su-

(III, 204), îi tăgăduiește dreptul de a se servi de scrisorile adresate unei a treia persoane, susținând că, prin producerea lor în justiție, s'ar viola secretul ocrotit de Constituție, soluțiune admisă, la 1875, și de Curtea din Paris (Répert. Dalloz, *Supplém., Divorce*, p. 387, nota 1), ear acum de curând, de Curtea din Douai, 23 ianuar 1896. (*Dreptul* din 1896, No. 71 și D. P., 96. 2. 521). O altă jurisprudență face însă oare care distincțiuni. Astfel, sunt decisiuni care dau dreptul soțului reclamant să se servească în sprijinirea reclamațiunei sale de scrisorile confidentiale pe care le a dobândit în posesiunea sa prin mijloace licite, tăgăduind însă acest drept de câte ori ele au ajuns în mânele sale prin manopere franduloase (cpr. Cas. fr. și C. Besançon, D. P., 88. 1. 477. D. P., 86. 1. 145. D. P., 63. 2. 63), sau prin rezultatul unei erori (Cas. fr. D. P., 76. 1. 183). Veđi și alte decisii citate în t. I, partea II, a lucrării noastre, p. 142, nota 1. Cpr. Baudry, I, 674. Astfel, se decide că femeea s'ar putea servi de scrisorile confidentiale adresate barbatului său, sau scrise de el unei alte persoane, găsite nepecetluite în buzunarul unei haine a acestuia, într'un scrin, etc. Cpr. Cas. fr. și C. Rouen. D. P., 90. 1. 12. D. P., 91. 1. 311 și 2. 333. D. P. 80. 2. 190.—*Contrà*. Trib. Nîmes și C. Paris. *Pand. Périod.*, 90. 2. 225. Répert. Dalloz, *Supplém., Divorce*, 415, nota 1.—*A fortiori*, deci, femeea ar putea să producă în justiție scrisorile primite de barbatul său, pe care acesta le ar fi rupt și lepadat. Trib. și C. Paris. D. P., 97. 2. 420.

În privința telegramelor, se decide însă, cu drept cuvânt, Telegrame. că unul din soți nu poate, în interesul său privat, să ceară de la un birou telegrafic copie de pe o telegramă expeduită de celalalt. Cpr. C. Pau, D. P., 89. 2. 134. Acest drept nu aparține de cât instanțelor judecătorești, judecătorilor de instrucție și procurorilor, în baza art. 13 din legea telegrafico-poștală de la 19 iulie 1892. Cpr. Thonissen, *Constit. belge annotée*, No. 138. Alex. Degre, *Dreptul* din 1895, No. 74.

Noi însă nu ne am oprit la asemenea distincțiuni, și întru cât nici un text de lege nu oprește producerea în justiție a scrisorilor, ori cât de confidentiale ar fi, am admis, dimpreună cu Demolombe (IV, 394), că ori ce scrisori, fie ele adresate soțului reclamant, fie unor alte persoane, pot fi produse în sprijinirea acțiunei de divorț, ori care ar fi mijlocul prin care acele scrisori ar fi ajuns în posesiunea sa, dacă, bine înțeles, ele sunt sincere și adevarate și nu sunt închipuite de soți spre a ocoli condițiunile și dificultățile pe care le presintă divorțul prin consimțământ mutual, ceea ce judecătorii vor aprecia în suveranitatea lor de judecători ai faptelor. Mai mult încă, la caz de a nu se putea înfățișa

pune la daune. Asupra acestui punct autorii sunt de acord și o divirgință oare care nu s'a ivit de cât în jurisprudență <sup>1)</sup>).

Usurp. unui  
nume.

Usurpatorul unui nume<sup>2)</sup> sau a unei firme comercia-

scrisorile în original, copiile scoase de părți neavând absolut nici o valoare (cpr. Trib. Anvers, D. P., 76. 2. 25), autorii scrisorilor vor putea fi citați ca marturi spre a spune conținutul lor. Prin urmare, barbatul, pentru a ocroti moralitatea soției, demnitatea familiei, onoarea și siguranța sa proprie, ca cap al familiei, va putea să răpească prin putere și chiar prin fraudă, epistolele scrise de soția sa sau adresate ei de alte persoane, putând produce aceste scrisori în instanța de divorț, fără a viola secretul scrisorilor. În acest sens, Curtea de casație din Franția dice foarte bine (9 iunie 1883), că proba delictului de adulter poate să rezulte din scrisorile cumparate de barbat de la complicele soției sale și produse de el în justiție. Principiul inviolabilității secretului scrisorilor nu se opune ca judecătorul să le ia în considerație, mai ales în această materie specială, îndată ce mijloacele întrebuintate de barbat pentru ași procura acele scrisori nu constituiesc vre un delict, nici sunt oprite de lege. *Dreptul* din 1883, No. 52 și D. P., 84. 1. 89. Cpr. și Cas. fr., 15 iulie 1885. D. P., 86. 1. 145. C. Paris. D. P., 94. 2. 591. Veți și alte decizii citate în t. I a lucrării noastre, p. 142, nota 3. Tot în acest sens se pronunță și distinsul nostru amic, D. Gh. Filiti, procurorul general de la Inalta Curte de casație, în discursul său menționat de deschidere a anului judecătoresc 1895—96, care, și de astă dată a binevoit a se referi la modesta noastră lucrare, primind în totul teoria ce am susținut în această privință: „Poseziunea scrisorilor, dice între altele, savantul magistrat, fie provenită din întâmplare, fie prin mijloace puțin scrupuloase și pe care buna cuviință le desaproabă, această posesiune rămâne juridicamente legitimă, și poate să serve ca probă înaintea justiției, afară numai dacă posesiunea unor asemenea scrisori nu și are origina în vre un delict“. Veți *Curierul judiciar* din 1895, No. 31, p. 246 și *Dreptul* din 1895, No. 54, p. 451. Cpr. Alex. Degre, *Dreptul* din 1895, No. 74, p. 612, nota 1.

<sup>1)</sup> Veți autoritățile citate *supră*, p. 452, nota 2.

<sup>2)</sup> Cpr. L. din 18 martie 1895, asupra numelui, care proclamă principiul că numele patronomic constituie o proprietate exclusivă, care nu poate fi atinsă de nimene. Veți în această privință, Păucescu, II, 406. Laurent, XX, 495. C. Paris. *Pand. Périod.*, 94. 2. 290. Veți asupra acestei legi discursul pronunțat de procurorul general al Curței de casație cu ocazia deschiderii anului judecătoresc 1897—98. *Dreptul* din 1897, No. 52.—Prin o stranie anomalie, Curtea din București este singură competentă în toată țara pentru a sta-

Legea asupra numelui  
din 1895.

le<sup>1)</sup>, poate fi condamnat la daune, pentru că prin violarea dreptului altuia, și-a însușit pe nedrept o proprietate străină.

Pseudonimul fiind și el proprietatea exclusivă aceleia care l'a adoptat, usurparea lui poate da loc la daune<sup>2)</sup>.

Dreptul autorului asupra operei sale literare, artistice, etc., constituind o proprietate de care numai el și moștenitorii săi pot să se bucure, cât timp opera sa n'a picat în domeniul public, se înțelege că usurparea operei altuia sau plagiatul poate da loc la o acțiune în despăgubire.

Plagiatul nu cade însă sub legea penală de cât atunci când constituie delictul de contra-facere (art. 339 urm. C. pen.), și asemenea delict există, de și numele autorului reprodus ar fi fost citat, dacă este constant că opera originală a fost copiată chiar cu oare care schimbări<sup>3)</sup>.

Imitația frauduloasă a unei mărci de fabrică constituind un delict civil, poate și ea să deie loc la daune, întru cât prin mijlocul ei s'a făcut o concurență păgubitoare<sup>4)</sup> comer-

Proprietatea pseudonimului.

Legea presei din 1 april 1862.

Plagiat.

Imitația frauduloasă a unei mărci de fabrică.

tua asupra contestațiilor ce s'ar rădica cu ocazia schimbărei numelui unei persoane (art. 10 L. din 18 martie 1895).

<sup>1)</sup> Veđi L. din 18 martie 1884, asupra înscrierii firmelor.

<sup>2)</sup> Cpr. D. P., 59. 1. 248. D. P., 69. 2. 224 și 3. 90. *Pand. Périod.*, 1897. 2. 160. Veđi t. II a lucr. noastre, p. 439, nota 3.

<sup>3)</sup> Cpr. Trib. Niort, 17 fevr. 1891 și C. Paris, 1 martie 1890. *Pand. Périod.*, 91. 5. 236. *Répert. Dalloz, Propr. littéraire*, 332, n. 1. *Pand. fr. Répert. Propr. littér.*, 1114 urm. Muteau, *op. cit.*, p. 554. Veđi asupra proprietății literare în timpurile moderne și în antichitate, lucrarea foarte conștiincioasă a amicului nostru, C. Hamangiu (București 1893).

<sup>4)</sup> Cpr. C. Galatz. *Dreptul* din 1891, No. 40. C. Riom. D. P., 53. 2. 137. Laurent, XX, 496. Păncescu, II, 408. Muteau, p. 555.

Concurența nelegală sau ilicită, pe care câte-odată și o fac unii comercianți de mărfuri similare, constituie deci un delict, și ca atare, dă loc la aplicațiunea generală a principinului responsabilității civile (art. 998, 999). Lyon-Caen et Renault, *Droit comm.*, 1. 177, p. 157. Muteau, *op. cit.*, p. 546. Cpr. C. Paris, 23 iunie 1896, *Pand. Périod.*, 1897. 2. 132.

Concurență nelegală.

Prin concurență nelegală sau ilicită, se înțelege în comerț ori ce act severșit cu rea credință, în scopul de a stabili o confusiune între produsele mărfurilor a doi fabricanți. Cpr. D. P., 93. 2. 418. D. P. 84. 2. 182. *Dreptul* din 1898, No. 6. Muteau, *De la Responsabilité civile*, p. 546. Elementul constitutiv a concurenței neleale este deci intenția doloasă menită a induce publicul în eroare asupra produselor unui fabricant sau mărfurilor unui comerciant. Cpr. C. mixtă din Alexandria. *Pand. Périod.*, 87. 5. 28. C. Paris, Riom și Caen. *Pand. Périod.*, 94. 2. 233. — Curtea din Orléans (D. P., 90. 2. 134)

Ce se înțelege prin concurență nelegală.



ciantului proprietar al ei și dauna, în asemenea caz, va fi mai mult materială de cât morală (art. 6 L. din 15 april 1879).

Alt exemplu  
de daună  
morală.

Eată încă un caz în care Curtea din București a admis o acțiune în despăgubire pentru un prejudiciu moral. Mult regretatul nostru amic, Em. Protopopescu-Pake, restaurând biserica din Urlați, găsisse cu cale de ași zugrăvi în acea biserică portretul lui și acel al soției sale.

a decis că faptul unui comerciant de a atrage atențiunea generală asupra mărfurilor sale prin publicațiuni, anuniuri, afișe, etc., prin promisiuni și afirmațiuni minciunoase asupra calității, provenienței sau eținătăței acelor mărfuri, cu scopul de a surprinde încrederea publicului și de a departa mușterei de la comerțianții cinstiți care au aceleași mărfuri, constituie o concurență nelegală, și ca atare, poate da loc la daune.—Veți însă T. Huc, VIII, 408.

Dar dacă concurența comercială permite unui fabricant sau comerciant de a lăuda eficacitatea produselor sau mărfurilor sale, nu-i este permis de a indica în public produsele unui fabricant sau mărfurile unui comerciant ca fiind inferioare propriilor sale produse sau mărfuri. Trib. Paris, *Dreptul* din 1895, No. 70. Pand. fr. Répert. v<sup>o</sup> *Concurr. déloyale*, 605 urm.

Concurență  
exercitată  
contra unei  
categorii de  
fabricanți  
sau comer-  
cianți.

Concurența ilicită poate fi exercitată nu numai contra unui singur fabricant sau comerciant, în mod individual, dar contra unei categorii întregi de fabricanți sau comercianți. Astfel ar fi, de ex., faptul unuia sau a mai multor droguști de a vinde, în contra legii sanitare, medicamente în danna farmaciștilor. Cpr. D. 92. 2. 582. T. Huc, VIII, 408. Sourdat, I, 48. Păncescu, II, 450, 461.

Competința  
tribun. co-  
merciale.  
Controversă.

Tribunalele comerciale se declară în genere, în Franția, competente de a judeca acțiunea în daune, atunci când faptele de concurență nelegală s'au petrecut între comercianți. V. Lyon-Caen et Renault, *loc cit.* C. Douai. D. P. 69. 2. 18.

Compensarea  
daunelor.

Dacă ambele părți sunt în culpă, daunele pot fi compensate. Ast-fel, o acțiune în daune introdusă în baza unei concurenți neleale ce se pretindea a fi fost făcută de un comerciant celuilalt, s'a respins de Curtea din Riom, fiind că se constata în fapt că ambii comercianți își făcuse reciproc o concurență ilicită. D. P., 53. 2. 137. Veți și *suprà*, p. 422, nota 2, *in fine*.—Se poate consulta asupra concurenței neleale: Pand. fr. Répert., t. 20, v<sup>o</sup> *Concurrence déloyale*; Allart, *Traité théorique et pratique de la concurrence déloyale*; Mayer, *De la concurrence déloyale*; Pouillet, *Tr. des marques de fabrique, etc.*; Braun, *Nouveau traité des marques de fabrique, etc.*; Barbier, *De la concurrence déloyale*; Darras, *Tr. théorique et pratique de la concurrence déloyale*; Bert, *Tr. théorique et pratique de la concurrence déloyale*; Raul Joubert, *De la concurrence déloyale*; Calmels, *Des noms et marques de fabrique, etc.*; Muteau, *op. cit.*, p. 545 urm., etc., etc.

Aceste portrete fiind însă desființate mai în urmă după porunca unui ctitor a aceleiași biserici, o acțiune în daune este introdusă în contra acestui din urmă, și Curtea decide (26 fevr. 1885), că ctitorul unei biserici fiind, după datinele țării în drept de ași zugrăvi portretul său în biserică la a cărei restaurare contribuise, faptul unui alt ctitor de a șterge și desființa portretul zugrăvit cu consimțământul cel puțin tacit al enoriașilor, atrage responsabilitatea de a restaura cu cheltueala sa portretul șters pe nedrept și de a repara dauna morală cauzată prin acest fapt<sup>1)</sup>. Am citat anume acest exemplu, pentru că el dovedește că dauna adusă unei persoane poate fi nu numai materială, dar și morală, de și acest principiu s'a contestat pe nedrept de Curtea din Metz<sup>2)</sup>.

Tribunalele țin socoteală de daunele morale mai cu samă în materie de promisiuni de căsătorie și de seducțiune.

Principiul libertății consimțământului în materie de căsătorie se opune, în adevăr, la stipularea unei clause penale și la alocarea unei indemnități pentru simplul fapt a inexecuțiunii făgăduinței de căsătorie<sup>3)</sup>, *quia inhonestum visum est, vinculo pene matrimonia obstringi, sive futura, sive jam contracta.* (L. 134, Pr., *in fine*, Dig., 45, 1, *De verborum obligationibus et actionibus.*)

Promisiuni de căsătorie. Stipularea unei clause penale. Nevaliditate.

De și promisiunile de căsătorie sunt nule, după cum am văzut *suprà*, p. 140, ca unele ce se întemeiază pe o cauză ilicită și contrară ordinii publice, totuși este generalmente admis că violarea unei asemenea promisiuni, fără nici o cauză bine cuvântată, poate da loc la despăgubiri,

Violarea unei promisiuni de căsătorie. Daune.

<sup>1)</sup> Veđi *Dreptul* din 1885, No. 44.

<sup>2)</sup> C. Metz, 17 fevr. 1819. Répert. Dalloz, *Oblig.*, 778, nota 2.

<sup>3)</sup> Cpr. C. Dijon. D. P., 93. 2. 183. Pothier, VI, *Contrat de mariage*, 44. Demolombe, III, 31. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 2124 urm. Laurent, II, 308. Larombière, III, art. 1227, No. 2. Duranton, II, 187; X, 319 urm.; XI, 329. Bédarride, *op. cit.*, III, 1353. Aubry et Rau, V, § 454, p. 33, nota 26. Glasson, *Du consentement des époux au mariage*, 97. Pand. fr., *Mariage*, I, 348 urm. și *Oblig.*, I, 50, 2380, 2381. Sourdat, I, 446 *bis*. Art. 1297, § 2 din noul cod german este formal în această privință. „*Das Versprechen einer Strafe für den Fall, das die Eingehung der Ehe unterbleibt, ist nichtig*“. Cpr. art. 1580 C. saxon, art. 53 C. italian, art. 45 C. austriac, etc.

de câte ori asemenea faptă ar aduce celeilalte părți o daună fie materială, fie morală<sup>1)</sup>.

Daună materială și morală.

Prejudiciul material va consta în cheltuețele făcute de viitorul soț părăsit, cheltueli de drum, presenturi și altele<sup>2)</sup>; ear prejudiciul moral, în atingerea onoarei și reputațiunii sale, mai cu samă când neținerea proiectului de căsătorie nu este faptul femeii, ci al barbatului<sup>3)</sup>.

Determinarea cantumului daunelor.

Daunele atât materiale cât și morale suferite de soțul părăsit din pur capriciu și fără nici un motiv legitim, se vor fixa avându-se în vedere averea și pozițiunea socială a părților, precum și pierderea suferită de reclamant, fără a se putea ține în samă câștigul ce el ar fi fost împedecat de a realiza (*lucrum cessans*)<sup>4)</sup>.

Casurile în care neținerea promisiunii de căsătorie nu dă loc la daune.

Dar dacă neținerea unei promisiuni de căsătorie poate în principiu să deie loc la despăgubire, de câte ori ea are loc din pur capriciu și fără nici o cauză bine-cuvântată, acțiunea în daune nu mai este admisibilă de câte ori un motiv serios face pe unul din viitorii soți sau pe părintii lui să renunțe la căsătoria proiectată. Astfel ar fi, de exemplu, absența prea îndelungată a unuia din logodnici<sup>5)</sup>, condamnarea lui la o pedeapsă infamantă, contractarea unei boli rușinoase<sup>6)</sup>, îngreunarea de cătră semănța străină,

<sup>1)</sup> Veđi *supră*, p. 141, text și nota 1, și la autoritățile citate acolo, *adde*, Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 2129 urm., 2147.

<sup>2)</sup> Veđi *supră*, p. 141, și la autoritățile citate acolo, *adde*, Aubry et Rau, V, § 454, p. 34, nota 26. Sourdat, I, 446 bis. Larombière, III, art. 1227, No. 3. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 2150, 2152. C. Paris. D. P., 95. 2. 86 și Sirey, 94. 2. 264. Cpr. art. 67 C. Calimach, 1298, 1301 C. german, etc.

<sup>3)</sup> Veđi autoritățile citate în nota precedentă și *supră*, p. 141, nota 2.

<sup>4)</sup> Veđi autoritățile citate *supră*, p. 141, nota 3 și Fuzier-Herman, *loco cit.*, 2146. Larombière, III, art. 1227, No. 3. Laurent, II, 308. Demolombe, III, 30. Veđi și t. I, partea II a lucrării noastre, p. 8.

<sup>5)</sup> Legea romană autorisa pe unul din viitorii soți a nu aștepta reintoarcerea celuilalt mai mult de trei ani, *post tres perigrenationis annos* (L. 2, Cod., 5, 17, *De repudiis*). Cpr. Andr. Donici, capit. 30, § 7, *in fine*. Codul Calimach permite de asemenea desfacerea logodnei desevărșite pentru prelungirea cununiei peste patru ani (art. 120), ear codul Caragea peste trei ani (art. 3, partea III, capit. 15).

<sup>6)</sup> „Se strică logodna, ăice Andr. Donici (capit. 30, § 7), când amându-ne părțile se vor căi și nu vor primi, sau când nu

Dreptul roman.

Cod. Andr. Donici.

după cum se exprimă art. 120 din codul Calimach și pravila lui Matei Basarab (glava 178), perderea averei, etc. 1).

va fi prin voința și știrea părinților și a epitropilor, sau când s'a făcut logodnă pre ascuns, și pre urmă o parte se va căi și nu va primi, sau când se va afla pricină la rudenie, pentru care oprește pravila bisericească, care de se va întâmpla să fie logodnă sau nuntă nelegiuită, zestrea și darurile cele dinaintea nunței îndată se dau înapoi; sau când o parte se va afla că nu este de căsătorie având din fire greșală, sau când o parte se va afla că este rob sau roabă, sau când o parte se va înștiința pentru ceea-laltă că este cu patimă din cele defăimate: precum desfrânarea și beția, sau pentru partea femească că au curvit, sau a avut a păcătui cu cineva prin bună dovadă aceea socotită de fecioară, sau când o parte se va întâmpla să facă vre o vinovăție din cele urâte și de pedeapsă, sau când o parte va voi să se spăsească lăsând cele lumești, sau va lipsi trei ani neștiind unde se află, sau când o parte se va întâmpla să cadă în patimă și boală de lepră, epilepsie, slăbănogire sau altă boală urată, sau să cadă în nebulie întru care să pătimească doi ani nevindecându-se. Vezi și art. 120 C. Calimach, precum și art. 3, partea III, cap. 15 C. Caragea.

Pravila lui Matei Basarab ne arată și ea, în glava Prav. lui M. (capit.) 178, motivele pentru care se poate deslega o logodnă. Aceste sunt următoarele: „De va fi fost logodna care nu e pre tocmală, și cum nu sau căzut, adecă să fi fost copiii mici; de se va afla (logodnica) îngrețată de barbat străin; de se va afla că este de altă credință, sau păgân sau eretic, ori barbatul, ori muerea. Mai marele locului, adecă Domnul, sau alt dregător de va sili pre părinții barbatului sau al femeii și îi va năcăji, ear ei nu vor vrea și vor face logodnă de silă; aceia când vor afla vremea să se deslege; de se va face călugăr unul dintr'amândoi. Desleagă-se logodna și când se va întâmpla neștine de se va birui de dracul, și se va îndrăci barbatul sau muerea. Ci însă de se va tâmpla aceasta mai înainte de logodnă sau și într'aceea și, să se dispartă, ear de se va face după aceea, atunci să aștepte barbatul ani trei, ear muerea pre barbat ani cinci; de aceea, dacă vor trece cinci ani ai barbatului, sau trei ai muerei, atunci se va însura carele va fi sănătos, sau barbatul, sau muerea.,

1) Cpr. Pothier, *Contrat de mariage*, VI, 59 urm. Larombière, III, art. 1227, No. 4. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 2162. Laurent, II, 309. Aubry et Rau, V, § 454, p. 33, text și nota 26. Demolombe, III, 29. Cpr. C. Paris. D. P., 76. 2. 236.

Prin aplicarea acestui principiu, art. 1298, *in fine*, din noul cod german, prevede că obligațiunea de a repara dauna nu există de câte ori stricarea logodnei se datorește

Art. 1298 C. german.

Consimțământul părinților.

Promisiunea de căsătorie poate de asemenea fi desființată prin consimțământul expres sau tacit a părinților și, în asemenea caz, este evident că nici o despăgubire nu se datorește nici de o parte, nici de alta. „*Que consensu contrahuntur, contrario consensu dissolvuntur*“<sup>1)</sup>.

Promisiunea de căsătorie ne aduce a vorbi despre seducțiune.

Seducțiune.

Seducțiunea nu este prevădută de legile noastre. Ea era însă anume prevădută de codul Calimach: „Dacă cineva amăgind partea femeescă, dice art. 1754 din acest cod (1328 C. austriac), îi va face copil, dator este să'i plătească trebuincioasele cheltueli a lehusiei, și se însărcinează și cu îndatorire cătră copil, după legiuirele respective.“

Dreptul german. Landrecht.

În Germania, de asemenea, după *Landrecht*, seducțiunea unei femei nemăritate și onorabile (*unbescholten*), care a avut de rezultat îngreunarea ei, atrage pentru seducător obligația alternativă de a se căsători cu dânsa, sau de a'i plăti daune-interese<sup>2)</sup>.

unei cauze grave, gravitatea apreciându-se, bine înțeles, de judecătorii fondului. — În afară de aceste împrejurări, textul menționat face responsabil pe logodnicul care s'a retras, de daunele aduse prin această retragere nemotivată, atât față cu viitorul soț cât și față cu părinții sau cu acei care înlocuiesc pe părinți. Daunele și obligațiunile contractate cu această ocaziune nu sunt supuse reparațiunii de cât într'o măsură raționabilă, ceea ce constituie earăși o chestie de apreciere. Cpr. art. 46 C. austriac și 54 C. italian. — Logodnicul care, prin o greșală gravă, a făcut pe celalalt viitor soț să renunțe la căsătoria proiectată, trebuie să'l despăgubească în măsura mai sus aratăată (art. 1299 din acelaș cod). În ori ce caz, dreptul la despăgubire se prescrie prin doi ani de la stricarea logodnei (art. 1302 din acelaș cod). În codul italian (art. 54), neținerea fără nici un cuvânt a unei promisiuni de căsătorie nu dă loc la daune de cât dacă promisiunea a fost făcută *prin act scris (se la promessa fu fatta per atto pubblico o per iscrittura privata)*, și acțiunea se prescrie prin un an din ziua în care promisiunea trebuia să'și primească executare.

1) Cpr. Pothier, *Contrat de mariage*, VI, 55. Larombière, III, art. 1227, No. 4. Veđi Andr. Donici, capit. 30, § 7 și Cod. Caragea, art. 3, lit. h, partea III, capit. 15, unde se dice că *se strică logodna când, fără pricină, logodnicii se vor căi*.

2) După codul Saxoniei (art. 1551), după legea din 29 mai 1876 (Altenburg), și după legea din 28 iulie 1858 (Saxa-Coburg), simplul fapt al seducțiunii supune pe seducător la

Această legislațiune este însă abrogată prin noul cod german, promulgat la 1896, spre a fi aplicabil în toată Germania cu începere de la 1 ianuar 1900. Eată dispozițiunile noului cod : „Acel care, prin amăgire, amenințări sau abuzul unui raport de superioritate, determină pe o femeie sau pe o fată la o relațiune extra-conjugală, este obligat a repara dauna cauzată prin acest fapt“ (art. 825)<sup>1)</sup>. De și dauna suferită în asemenea caz de femeie, este pur morală, totuși ea are dreptul la o despăgubire în bani ; art. 847 din acelaș cod o spune anume<sup>2)</sup>.

În fine, art. 21 din legea de la 18 august 1896 pentru punerea în vigoare a noului cod (*Einführungsgesetz*) regulând o chestie de drept internațional, prevede că obligația de întreținere alimentară a tatălui cătră copilul natural, precum și obligația sa de a plăti mamei cheltuețele gestațiunii și a facerei, pensia alimentară, etc., se judecă după legile Statului căruia aparține mama în momentul nașterii copilului, fără ca judecătorii să poată acorda mai multe drepturi de cât acele prevădute de legile germane.

daune, chiar dacă femeia n'ar fi remas îngreunată. Art. 1551 din codul Saxoniei merită de a fi menționat aici. Eată cum se exprimă acest text, care, cu drept cuvânt, n'a fost reprodus nici în o legislație modernă : „Ori-cine a avut relațiuni cu o femeie nemăritată este obligat, dacă nu voește sau nu poate s'o iee de soție, să'i plătească daunele pe care judecătorul le apreciază după poziția socială a femeii și averea barbatului, fără a se distinge dacă femeia a remas sau nu îngreunată. Femeia nu poate însă cere nici o despăgubire când este necinstită prin profesiunea sa sau a avut relațiuni cu alți barbați, fie înainte, fie în urmă ; când a cerut bani înainte de a se da barbatului ; când s'a căsătorit cu un alt barbat înaintea refuzului seducătorului de a o lua de soție ; când s'a dat unui barbat pe care îl știea căsătorit sau care era rudă cu dânsa în gradul oprit de lege, sau în fine, când refuză, fără nici o cauză binecuvântată, de a se căsători cu barbatul care a necinstit-o“. Asemene dispozițiune nu numai că nu ocrotește onoarea femeii, dar încă poate da loc la procesele cele mai scandaloase. Cpr. Er. Lehr, *Droit germanique*, 249.

<sup>1)</sup> „*Wer eine Frauensperson durch Hinterlist, durch Drohung, oder unter Missbrauch eines Abhängigkeitsverhältnisses zur Gestattung der ausserehelichen Beiröhung bestimmt, ist ihr zum Ersatze des daraus entstehenden Schadens verpflichtet*“.

<sup>2)</sup> Cpr. art. 1300 din acelaș cod și art. 55 din codul elvețian asupra obligațiilor (L. din 14 iunie 1881).

Dreptul  
englez.

Fiind că ne ocupăm de dreptul străin asupra materiei seducțiunii, nu trebuie să uităm de a semnala legea engleză, care, în această privință ca și în multe altele <sup>1)</sup>, lasă mult de dorit.

În Anglia, în adevăr, seducțiunea unei femei nemări-

Pozițiunea  
copiilor na-  
turali în  
dreptul en-  
glez. Com-  
parație între  
această le-  
gislație de-  
fectuoasă  
și codul Ca-  
limach.

<sup>4)</sup> Eată o altă anomalie a dreptului englez. În Anglia, ceretarea paternității este permisă, însă barbatul care se dovedește a fi tatăl unui copil natural (*putative father*), ori care ar fi poziția sa socială, nu are altă obligație de cât aceea de a fi condamnat de judecătorul de pace, după cererea mamei sau a parohiei care l'a adoptat, a plăti pentru hrana și întreținerea acestui copil (*maintenance*), până la 13 sau 16 ani, cel mult, suma derisorie de cinci schilling pe săptămână (325 lei pe an), adică nici un leu pe zi; și încă suma condamnățiunii a fost rădicată la acest maximum de abia la 1872, căci prin actul parlamentului de la 1844, tatăl nu putea fi condamnat de cât la 2 schilling și  $\frac{1}{2}$  pe săptămână, adică 3 lei 15 bani. Veți t. I, partea II, a lucrării noastre, p. 311, nota 1. S'a dis că Anglia este pământul clasic a tuturor libertăților, pe semne și aceleide a muri de foame! Ce deosebire între această legislațiune pretinsă liberală, și codul Calimach. În adevăr, vedem că, după acest codice, pe lângă dreptul la moștenire ce vechiul legiuitor a Moldovei conferă, într'o limită oare care, copiilor naturali simpli, adică care nu sunt nici incestuoși, nici adulterini (art. 944 urm.), atât în privința averei rămase de la mamă, cât și de la tată, acești copii, deși departați de la drepturile familiei și a rudeniei, de numele familiei tatălui, de evgenia, de marca neamului, precum și de alte privilegii părintești (art. 220 C. Calimach, 165 C. austriac), totuși aveau dreptul să ceară atât de la mamă *cât și de la tată*, cheltuelele pentru hrana, creșterea și căutarea boalelor, *potrivit cu starea părinților* (art. 221, 223—227 C. Calimach; 166—171 C. austriac), și asemenea îndatorire nu era personală tatălui și mamei, ci, ca și o altă îndatorire de o potrivă părintească, trecea la moștenitorii părinților (art. 227 C. Calimach, 171 C. austriac). În fine, nu trebuie să uităm art. 225 din acelaș cod (169 C. austriac), unde se dice că, dacă viețuirea copilului nu va fi sigură la mama lui, care s'ar descoperi nevrednică ca să'l crească, ori neputincioasă, sau cu totul desfrănată, atuncea se îndatorește tatăl a'l departa de la ea, și a'l crește însuș el, sau a'l da la alt loc sigur și cuviincios. Câtă îngrijire în această legislațiune de la începutul secolului, opera unui fanariot, pentru copiii naturali, pe care, cu multă durere, vedem că legiuitorul actual îi uita sau se face a'i uita cu desevărșire!

tate nu dă loc la o acțiune în despăgubire, ori care ar fi manoperele întrebuintate de seducător. Pentru ca asemenea acțiune să fie cu putință, femeea trebuie să fie măritată sau în serviciul altuia. La caz de seducerea unei femei măritate, barbatul poate să pue pe seducător în cauză în acțiunea de divorț și să ceară daune de la dânsul. Ceea ce se resplătește deci, în specie, nu este onoarea femeii, ci paguba adusă barbatului!

De asemenea, stăpânul poate să ceară daune pentru seducțiunea slugii sale, din cauza pagubei ce a suferit prin părăsirea serviciului (*loss of service*); sluga însă nu are acest drept.

Tot astfel, părinții a căror copilă a fost sedusă, nu pot să ceară daune de la seducător de cât stabilind înaintea juraților că această copilă le aducea oare care servicii și era considerată ca o slugă în casa părintească <sup>1)</sup>.

Pentru legiuitorul englez, onoarea femeii și a familiei nu plătește deci nici doi bani. Singurul interes vrednic de ocrotire este paguba materială pe care o suferă stăpânul prin faptul că, un timp oare care, a ramas fără servitoare. Cât despre paguba morală adusă femeii sau părinților, care se ved loviti în afecțiunile lor cele mai sacre, nici nu poate să fie vorbă. Trebuie să mărturisim că Englezii sunt oameni foarte practici. În locul unor asemenea dispozițiuni, care desonorează o legislațiune, preferim mutismul legiuitorului nostru și celui francez.

La noi, în adevăr, dacă simplul fapt de a fi întreținut relațiuni cu o femeie sau cu o fată, nu constituie prin el însuș un quasi-delict de natură a da loc la o acțiune în daune, chiar dacă femeea ar fi ramas îngreunată și ar fi născut un copil <sup>2)</sup>, totuși acest fapt constituie o greșală gravă și poate da loc la despăgubiri, de câte ori el este rezultatul unor manopere frauduloase sau a abuzului autorității și influenței ce barbatul exercita asupra femeii

Dreptul nostru.

<sup>1)</sup> Veđi Er. Lehr, *Droit anglais*, 878 și 906, precum și legile citate de acest autor.

<sup>2)</sup> Cpr. C. Bourges și Amiens. D. P., 82. 2. 117, 118. C. Dijon. D. P., 93. 2. 183. Veđi și D. P., 69. 2. 241. D. P., 84. 2. 136. D. P., 92. 2. 558. Trib. St. Gaudens, *Curierul judiciar* din 1894, No. 6. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 2202 urm. Répert. Dalloz, *Supplém., Responsabilité*, 202.



prin poziția sa socială, prin vrêsta sau averea sa, prin calitatea sa de rudă sau de stăpân, sau în fine, prin orice alte împrejurări <sup>1)</sup>.

Natura gravității manoperelor care constituiesc pe seducător în culpa este o chestiune de fapt lasată la aprecierea suverană a instanțelor de fond <sup>2)</sup>.

Seducțiunea nu mai este însă astăzi o cauză de anulare a căsătoriei <sup>3)</sup>.

Promisiuni de căsătorie.

Manoperile dolosive vor consta cele mai de multe ori într-o promisiune de căsătorie care ar determina relațiile intime și faptul îngreunării femeii <sup>4)</sup>.

Critica unei decizii a Curței din Craiova.

Curtea din Craiova a decis că cererea în daune nu este admisibilă în contra seducătorului, când femeia este majoră și capabilă, ear mijloacele întrebuițate consistă într-o simplă promisiune de căsătorie făcută înaintea ofi-

- <sup>1)</sup> Cpr. D. P., 96. 2. 278. *Pand. Périod.*, 96. 2. 130. D. P., 92. 2. 558. D. P., 93. 2. 42. D. P. 91. 2. 309. D. P., 80. 2. 111. D. P., 76. 2. 85. D. P., 68. 2. 248. D. P., 64. 1. 347. *Dreptul* din 1891, No. 81 și din 1882, No. 11. Cas. rom. *Dreptul* din 1894, No. 16. Bulet. Cas. S-a I. 1891, p. 1092 și Bül. 1894, p. 19. *Dreptul* din 1891, No. 81. C. București, *Dreptul* din 1891, No. 57. Veđi decisiile citate *supră*, p. 142, nota 1 și în t. IV a lucrării noastre, p. 179, nota 1, și la decisiile citate acolo, *adde*, C. Rennes, 9 april 1894. *Curierul judiciar* din 1894, No. 35. Veđi și trat. nostru în limba fr. p. 494, nota 2. Cpr. Laurent, IV, 90. Demolombe, XXXI, 514. Sourdat, I, 662 *quinquies*. F. Herman, III, *loco cit.*, 2206 urm. Pencescu, II, 339. *Pand. fr., Mariage*, I, 412 urm.

- <sup>2)</sup> Cas. rom. *Dreptul* din 1891, No. 81. Demolombe, XXXI, 514.

Acțiunea în daune va fi însă inadmisibilă de câte ori judecătorii vor constata o greșală comună, adică că seducțiunea provine și din culpa femeii. Laurent, IV, 90. Sourdat, I, 662 *quinquies*. Demolombe, XXXI, 514. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 2198 urm. Cpr. Trib. Brăila și C. Dijon, *Dreptul* din 1882, No. 11 și D. P., 93. 2. 183. Veđi *supră*, p. 142, nota 1, în fine și p. 422, cele ce am đis în privința greșelii comune. Veđi și t. IV a lucrării noastre, p. 179, nota 1.

- <sup>3)</sup> Baudry, I, 502, *quater*. Laurent, II, 302. — *Contrà*. Marcadé (I, art. 180, No. 627 urm.), a cărui părere a ramas izolată. Veđi și t. I a lucrării noastre, partea II, p. 48.

- <sup>4)</sup> Cpr. Trib. Vendôme, Gand și Carcassonne. *Pand. Périod.*, 87. 2. 274. *Pand. Périod.*, 88. 5. 22 și 2. 195. Veđi C. Toulouse, 5 martie 1888 și Cas. fr., 25 fevr. 1890. *Pand. Périod.*, 88. 2. 182. *Pand. Périod.*, 90. 1. 507. Promisia de căsătorie trebuie însă să fie anterioară seducțiunii și să fie stabilită de partea lezată. Veđi *infră*, p. 468, text și nota 1.

Greșala femeii face acțiunea ei inadmisibilă.

țerului stărei civile, asupra căreia seducătorul a putut să revină<sup>1)</sup>; însă această decisiune a fost cu drept cuvânt casată, pentru că nu se cer, în specie, manopere frauduloase ca la escrocherie (art. 332 urm. C. pen.), fiind suficient ca promisiunea de căsătorie să fi fost cauza determinantă a raporturilor intime care să fi avut pentru femei efecte păgubitoare prin pierderea considerațiunii sale în societate, ceea ce, în specie, Curtea de fond constată că a existat în fapt<sup>2)</sup>).

În zadar se susține, în specie, că pentru a fi loc la acțiunea în daune, destinată să repare prejudiciul material sau moral cauzat prin seducțiune, promisiunea de căsătorie trebuia să fie doloasă sau minciunoasă (*fallacieuse*), adică să fi fost făcută cu intențiunea de a nu fi ținută. Promisiunea de căsătorie trebuie să fie considerată ca doloasă și minciunoasă de câte ori nu este ținută, dacă nu s'a produs în intervalul de când a fost făcută, vre-un act care să poată justifica refuzul executării ei; și aceasta din cauza dificultăților în care s'ar găsi tribunalele de a aprecia în mod sigur gradul de sinceritate a seducătorului<sup>3)</sup>.

Pentru ca promisiunea de căsătorie, dovedită chiar prin acte scrise<sup>4)</sup>, să poată fi propusă ca o manoperă de

Promis. de căsătorie trebuie să fi precedat relațiile ilicite.

<sup>1)</sup> C. Craiova, 20 sept. 1891. *Dreptul* din 1891, No. 75. În acelaș sens, Sourdat, I, 662 *quinquies*, p. 671 urm.

<sup>2)</sup> Cas. rom. S-a I, 14 dechem. 1892. *Dreptul* din 1893, No. 5. Cpr. C. Toulouse, 30 iunie 1891 și 28 nov. 1864. *Dreptul* din 1891, No. 58 și și *Répert. Dalloz, Supplém., Responsabilité*, p. 505, nota 1. Mai vezi încă D. P., 45. 1. 177. D. P., 65. 2. 21. D. P., 77. 2. 96. D. P., 85. 5. 414. D. P., 90. 1. 412. D. P., 93. 2. 42. Trib. St. Gaudens, 14 dechem. 1893. *Curierul judiciar* din 1894, No. 6. Cpr. *Répert. Dalloz, Supplém., Responsab.* 205 urm. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 2223.

<sup>3)</sup> Aceste motive puternice sunt foarte bine arătate în sentința tribun. din St. Gaudens, citată în nota precedentă și reprodușă în *Curierul judiciar* din anul 1894, No. 6 Cpr. Cas. fr., 25 fevr. 1890. D. P., 90. 1. 412 și decisiile citate în nota precedentă.—*Contrà*. C. Craiova, decisie casată, citată *suprà*, în nota 1 și Sourdat, I, 662 V, p. 671 urm.

<sup>4)</sup> După o jurisprudență, care tinde a deveni constantă, promisiunea de căsătorie ar urma să fie dovedită prin un act scris sau mărturisirea aceluia contra căruia ea se invoacă. Cpr. C. Gand. D. P., 84. 2. 136. C. Grenoble și Rennes, D. P., 65. 2. 21. D. P., 66. 2. 184. C. Riom și Toulouse. *Pand. Périod.*, 88. 2. 134 și 182. Laurent, II, 310.—*Contrà*. Demolombe, III, 33. C. Riom, 22 fevr. 1886 (specia a II-a).

Dovedirea promisiunilor de căsătorie. Controversă.

seducțiune și să deie loc la daune în folosul femeii seduse, se cere neaparat ca ea să fi precedat relațiile ilicite și să fi fost mijlocul care le a determinat <sup>1)</sup>.

Art. 307 C. C. Femeea părăsită n'ar putea însă să ceară daune și alimente în numele copilului născut afară din căsătorie, pentru că cercetarea paternității este în principiu oprită (art. 307 C. C.) <sup>2)</sup>.

#### 4<sup>o</sup> Ilicitatea faptului.

Pentru ca responsabilitatea prevădută de art. 998, 999 să aibă ființă se cere, în al patrule loc, ca faptul comis să fie ilicit sau *nedrept*, după cum se exprimă art. 1724 și 1725 din codul Calimach (1294 C. austriac), adică oprit de lege <sup>3)</sup>. Art. 998 cere, în adevăr, o greșală sau o culpă, fie *in committendo*, fie *in omittendo*, și ori ce greșală

---

*Pand. Périod.*, 88. 2. 134. Trib. Carcassonne. *Pand. Périod.*, 88. 2. 195.—Cea mai bună dovadă va consista necontestat în scrisorile emanate de la seducător. Trib. Vendôme, 7 mai 1887. *Pand. Périod.*, 87. 2. 274.

<sup>1)</sup> Cpr. Trib. regional Aix-la-Chapelle (*Aachen*), C. Angers și Douai. D. P., 93. 2. 42. D. P., 69. 2. 241. *Pand. Périod.*, 87. 2. 362 și 91. 2. 231. D. P., 82. 2. 117 și 244. Trib. Lyon, *Dreptul* din 1895, No. 26. Répert. Dalloz, *Supplément, Responsabilité*, 207. Veți și p. 466, nota 4.

<sup>2)</sup> C. București. *Dreptul* din 1891, No. 57. Cpr. C. Rennes. D. P., 66. 2. 184.—Dar dacă paternitatea este mărturisită de barbat, sau dacă el a luat o obligație cătră mama copilului, atuncea aceasta din urmă are drept la daune în baza art. 998. Cpr. D. P., 82. 2. 244. D. P., 97. 2. 453. Veți și *suprà*, p. 138, nota 2. Laurent, IV, 93 și XVI, 154, 155. Veți și t. I a lucrării noastre, partea II, p. 311, text și nota 2.

<sup>3)</sup> C. București. *Dreptul* din 1890, No. 77. C. Iași și Cas. rom. *Dreptul* din 1881, No. 49. Bulet. Cas. 1887, consid. de la p. 968, 969. Cas. fr. *Pand. Périod.*, 91. 1. 446. Veți Demolombe, XXXI, 464, 665. Laurent, XX, 401 urm. Marcadé, V, p. 274, No. 2. Giorgio Giorgi, V, 163 urm. Arntz, III, 475. Thiry, III, 204. Vigié, II, 1700 și autorii citați *suprà*, p. 390, nota 3. Faptul ilicit consistă în atingerea nedreaptă a dreptului altuia. „*Dammum injuria datum, quod non jure factum est, id est contra jus...*“ L. 5, § I, Dig., 9, 2, *Ad legem Aquilianam*.

Curtea din Iași a decis că faptul care 'și-ar avea soriginea în credințele sau în luptele religioase dintre împricinați nu întrunesc elementele cerute de lege spre a da naștere unei acțiuni în daune. Eată considerentele temeinice pe care se întemeiază Curtea: „Considerând că din

lasă a se presupune că faptul comis era oprit de lege; de unde am tras conclusia firească că acel care cauzează altuia o pagubă prin exercițiul unui drept ce i aparține, nu este obligat a o repara (art. 1734 C. Calimach, 1305 C. austriac). Veđi *supră*, p. 401.

### 5<sup>o</sup> · *Imputabilitatea faptului autorului s'eu.*

În fine, ultima condițiune cerută pentru ca să existe delict sau quasi-delict, și prin urmare, responsabilitate,

deșbateri rezultă că apelantul citează în judecată pe intimați pentru a răspunde de prejudiciul ce a suferit prin părăsirea exercitărei dreptului de antrepriză conferit de primăria orașului Botoșani pentru tăierea vitelor; că faptele ce impută intimaților și care l'a silit a părăsi antrepriza se resumă în acestea: că d'ênșii, profitând de credințele religioase ale multora din coreligionarii lor, prin cărți de excomunicație mijlocite de la rabini din țară și străinătate, au făcut ca aceștia să nu voească a accepta carnea tăeată de hahami aduși de el din străinătate, și astfel, încercând daune enorme, a fost silit a părăsi antrepriza ce i se concedase de Primărie. Având în vedere că, pentru a fi cineva obligat prin faptul s'eu, se cere: 1<sup>o</sup> ca să fie un fapt ilicit, adecă ca partea căreia faptul se impută să nu fi avut dreptul de a l' face; 2<sup>o</sup> ca faptul să fie imputabil autorului; și 3<sup>o</sup> ca el să fie daunator.

„Având în vedere că, în specie, nu se poate susține cum că faptul direct al intimaților ar fi adus dauna de care se plânge apelantul, căci aceea ce a determinat pe coreligionarii s'ei din Botoșani să refuze carnea tăiată de cătră hahamii s'ei au fost credințele lor religioase, și excomunicațiunile pretinse mijlocite de cătră intimați n'au făcut de cât să contribue a excita luptele lor religioase între o parte din israeliți, care se asociase cu reformele ce voea a introduce apelantul, și cealaltă parte, care ținea mult la obiceiurile vechi, adecă a nu accepta carne de cât de la hahamii lor; că, fiind astfel, faptul daunator nu este o consecință a acțiunei intimaților, care au mijlocit cărțile de excomunicațiune, fiind liberi israeliții și în urma acestor cărți a accepta carnea tăeată adusă de cătră apelant, și dacă nu au acceptat-o, cauza a fost credințele lor religioase; că nu s'ar putea apoi susține că faptul ar fi ilicit, de oare ce, fiind vorba de lupte religioase, era natural ca intimații, care aveau aceiaș credință ca mulți alții din coreligionarii lor, să recurgă la mijloacele prin care ar face să triumfe credința lor; că nefiind dar un fapt ilicit, nu poate să fie vorba de o acțiune în daune, etc.“ *Dreptul* din 1881, No. 49.

este ca faptul să fie imputabil autorului său<sup>1)</sup>, adică să poată fi considerat ca rezultatul unei voinți libere, căci de câte ori nu există libertate, de atâte ori nu există nici responsabilitate.

Nerespons.  
smintitului,  
copilului,  
etc.

Astfel, smintitul<sup>2)</sup>, copilul care nu are nici o pricepere (cpr. art. 62 C. pen.)<sup>3)</sup> sunt în imposibilitate de a

1) Cpr. C. București. *Dreptul* din 1884, No. 49 și din 1890, No. 77. C. Iași. *Dreptul* din 1881, No. 49. Cas. rom. Bulet. S-a I, anul 1887, consid. de la p. 969. Vezi Pothier, *Oblig.*, II, 118 urm. Vigié, II, 1700. Alex. Degre, *Dreptul* din 1884, No. 21, p. 164. Thiry, III, 204. Arntz, III, 475. Accolas, II, p. 978. Laurent, XX, 445 urm. Demolombe, XXXI, 485 urm. Aubry et Rau, IV, § 444, p. 747. Giorgio Giorgi, V, 145. T. Huc, VIII, 407. Demante, V, 364 bis III. Larombière, V, art. 1382 urm. No. 20, 21. Marcadé, V, art. 1382 urm., p. 275, No. 1. Sourdat, I, 16, 416, 644, 658. Favard de Langlade, Répert. v<sup>o</sup> *Délit*, No. 1. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 743 urm. Garraud, *Pr. de dr. criminel*, 112 urm. Cpr. D. P., 72. 2. 133. D. P., 67. 1. 296. D. P. 55. 2. 117.—*Contrà*. Merlin, Répert., v<sup>o</sup> *Démence*, § 2, No. 3 și 4 și v<sup>o</sup> *Blessé*, § 3, No. 4. Legraverend, *Instr. crimin.*, I, p. 462.

Casurile în care smintitul poate fi declarat responsabil.

2) Smintitul nu este deci, în genere, personal responsabil de delictele sau quasi-delictele sale. Cpr. Cas. fr., C. Caen și Lyon. D. P., 67. 1. 296. D. P., 55. 2. 117. D. P. 72. 2. 133. *Idem*. Laurent, XX, 446 și autorii citați în nota precedentă. „*Furiosi... nulla voluntas est*“. L. 40, Dig., 50, 17. Vezi și L. 5, § 2, Dig., 9, 2, *Ad legem Aquilianam*. — *Contrà*. C. Montpellier. D. P., 67. 2. 3. Smintitul ar răspunde însă de actele sale, atunci când starea în care el se găsește este rezultatul desfrânarilor sale și a beției, pentru că, în asemenea caz, starea în care el se găsește se datorește culpei sale. Cpr. C. Caen. D. P., 82. 2. 23. Demolombe, XXXI, 490. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, No. 746.

Dreptul german.

3) După art. 828 din noul cod german, copilul care n'a împlinit încă vrâsta de 7 ani nu răspunde de daunele cauzate altuia. Acel care a trecut vrâsta de 7 ani, dar care n'a împlinit încă vrâsta de 18 ani, este de asemenea iresponsabil, dacă nu are destulă pricepere pentru a avea conștiință de responsabilitatea sa. Aceiaș soluție este admisă și în privința surdo-muților. După *Landrecht* prusac (I, 6, §§ 41—43), aplicabil până la 1900, se poate, din contra, urmări dauna cauzată de un smintit sau de un copil în vrâstă cel puțin de 7 ani, și aceasta asupra bunurilor sale personale, după ce se vor discuta mai întâi bunurile părinților și ale epitropului său, sub condițiunea însă de a lăsa atât smintiților cât și copiilor, ceea ce

comite un delict sau quasi-delict, și nu pot fi trași la răspundere pentru dauna adusă prin faptul lor, afară, bine înțeles, de responsabilitatea acelora sub a căror pază ei se găsesc (art. 1000)<sup>1)</sup>. „Acel ce s'au păgubit de cătră acei lipsiți de minte, sau nebuni, sau de cătră prunci, ȳice art. 1737 din codul Calimach (1308, 1309 C. austriac), poate cere împlinirea pagubei sale de la acei ce erau datori să aibă purtare de grijă asupra acest feliu de persoană, ear dacă însuș a dat pricină la acest fel de persoană, nu are drit să ceară ceva“.

Minorul ajuns la o vręsta în care poate să și deie samă de faptele sale (cpr. art. 63 C. pen.) și individul pus sub un consiliu judiciar pentru răsipire (art. 458 urm. C. C.), sunt însă responsabili de delictete și quasi-delictete comise de dęnșii<sup>2)</sup>.

De asemene, smintitul este responsabil de faptul comis într'un interval lucid, *in suis induciis* (L. 9, Cod., 6, 22), sau *per perfectissima intervalla*, după cum se exprimă Justinian (L. 6, Cod., 5, 70), chiar dacă el ar fi fost mai în urmă interdis, art. 448, § 2 nefind aplicabil în specie<sup>3)</sup>.

Aceiaș soluție este aplicabilă și individului care ar fi cauzat o daună altuia în stare de ebrietate, pentru că beția nu scutește de responsabilitate, de vreme ce este o culpă de a se îmbăta într'u atâta până a nu mai fi stăpân pe acțiunile sale<sup>4)</sup>. „Dacă cineva cu vrerea sa, ȳice art. 1736 din codul Calimach (1307 C. austriac), și au pricinuit lui o trecętoare întunecare a minței, rămâne răspundător pentru paguba ce a pricinuit altuia, aflându-se în a-

Resp. minorului și a individului pus sub un consiliu judiciar.

Intervale lucide.

Betie.

este necesar pentru întreținerea și educațiunea lor. Veđi Alex. Braum, *Tr. pratique de droit civil allemand*, 1343, p. 291.

<sup>1)</sup> Veđi autoritățile citate în notele precedente.

<sup>2)</sup> Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 120. Larombière, *loco cit.*, No. 22, 23. Aubry et Rau, IV, § 444, p. 747. Demolombe, XXXI, 497, 498. Sourdat, I, 16 și 417. F. Herman, *loco cit.*, No. 752.

<sup>3)</sup> Arntz, III, 475. Aubry et Rau, IV, § 444, p. 747, nota 5, *in fine*.

<sup>4)</sup> Cpr. L. 11, § 2, Dig., 48, 19, *De penis*. Veđi Pothier, *Oblig.*, II, 119. Thiry, III, 204. Marcadé, V, p. 274. Arntz, III, 475. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 23. Sourdat, I, 19 și 418. Demolombe, XXXI, 491. Aubry et Rau, IV, § 444, p. 747. Al. Degre, *Dreptul* din 1884, No. 21, p. 164. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, V, 147. Massé-Vergé, IV, § 625, p. 16, nota 3.

cest fel de stare; asemenea cade în răspundere acela ce a dat prilej ca păgubitorul să vie într'o asemenea stare<sup>4</sup> 1).

Dreptul  
vechiu fran-  
cez.

O ordonanță a lui Francisc I, din 31 august 1536, prevede că acel care va comite o crimă în stare de ebrietate, va fi pedepsit cu pedeapsa prevădută pentru acea crimă, judecătorii pedepsindu'l și pentru faptul beției, cu *pedeapsa ce vor crede de cuviință* 2).

Dreptul  
străin.

1) „Acel care prin greșala sa a perdut pentru un moment conștiința actelor sale, dăce art. 57 din codul svițeran asupra obligațiilor, este obligat a repara dauna cauzată în această stare“. Noul cod german de la 1896 are o dispoziție identică (art. 827). Acest text adăogă însă, în partea sa finală, că persoana care a cauzat o daună în stare de ebrietate nu este răspunđătoare atunci când starea de beție nu se datorește greșelei sale, soluțiune care ar putea fi admisă și la noi, cu toată lipsa unui asemenea text. Cpr. Giorgio Giorgi, V, 147, *in fine*, Veđi și art. 1736 din codul Calimăch mai sus citat.

Pedepsirea  
eției. Drep-  
tul străin.

2) Este bine poate ca beția să fie pedepsită, după cum este în mai multe State, precum în Belgia (L. din 16 aug. 1887), în Austria (L. din 19 iulie 1877), în Italia (L. din 1887), în Germania (L. din 15 mai 1871), în Olanda (L. din 1881), în Franția (L. din 23 ianuar 1873), în Anglia, etc., și asemenea lege s'a cerut și la noi (veđi I. T. Bastachi, *Despre alcoolism*, Discurs pronunțat înaintea Curței din Galatz cu ocașiunea deschiderii anului judecătoreesc 1894—1895, *Curierul judiciar* din 1894, No. 38; și D. C. Popescu, *Dreptul* din 1889, No. 4. A. C. Cuza, *Ce e alcoolismul*, etc.); nici într'un caz însă pedeapsa nu poate fi lasată la arbitrarul judecătorilor, pentru că aceasta ar putea da loc la abusuri.—La noi, nu numai că nu s'a luat până acum nici o dispoziție în contra beției, dar încă s'a făcut tot ce se poate spre a se înlesni și a se lăți această plagă a societăților moderne. Astfel, legea asupra repausului domenical aplicabilă cu începere de la 1 april 1897, despre care am vorbit *supră*, p. 149, nota 1, ordonând în timpul duminicelor și serbătorilor încetarea ori cărei lucrări, ear cărciumele fiind deschise de la 12 oare în jos (art. 2), se înțelege că locuitorul de la țară, neavând ce face, și fiind chiar oprit de a lucra, va fi silit să meargă la cărciumă, și a bea pe datorie, dacă nu are bani. În unele State s'au luat măsuri foarte aspre în contra beției, înființându-se monopolul alcoolului. Astfel, în Rusia, de ex., această idee a fost pusă la încercare în anul 1895 în patru gubernii de o cam dată. Acest sistem dând rezultate satisfăcătoare, a fost aplicat și la alte gubernii în anul 1896. Rachiul se vinde în sticle pecetluite de cătră agenții guvernului, și nu poate fi

In fine, femeea măritată este responsabilă de delict-  
le și quasi-delict-urile sale, și n'ar putea, în asemenea caz,  
să opue lipsa de autorizare, pentru că, după cum foarte  
bine observă Toullier (VI, partea I, 39, p. 32), dacă prin  
excepție, regula generală înscrisă în art. 998, 999 n'ar fi  
aplicabilă femeilor măritate, le s'ar conferi dreptul și pri-  
vilegiul de a-și însuși averea altuia, și de a produce pa-  
gube fără nici o răspundere. Ceea ce art. 1162 dice în  
privința minorilor, este deci aplicabil prin analogie și fe-  
meilor măritate <sup>1)</sup>.

Responsab.  
femeii mă-  
ritate.

In privința acestor obligațiuni, femeea măritată sub  
regimul dotal este responsabilă chiar asupra bunurilor  
sale dotale. „Considerând dice, cu drept cuvânt, Curtea  
din Iași, că legiuitorul, restrângând posibilitatea alienării  
fondului dotal la anume cazuri, a voit să garanteze pe  
femeie contra pericolului *angajamentelor contractuale*, putând  
aceste contractări să vatăme viitorul ei și al familiei, n'a  
înțeles însă și nici a putut înțelege să creeze femeii do-  
tale o pozițiune exorbitantă în societate, punând-o mai pre-  
sus chiar de cât minorii, pentru a o declara neresponsa-  
bilă civilmente, chiar când ar cauza cuiva daune *din de-  
lict ori quasi-delict*; în așa caz, femeea dotală având la  
îndămână un privilegiu, de care nimene altul în societate  
nu se bucură, ar deveni un instrument de daune și vexa-  
țiune, și astfel ar constitui în mijlocul societății un peri-  
col permanent pentru însuș ordinea publică, neresponsa-  
bilitatea sa pecuniară fiind tot așa de revoltătoare din punctul  
de vedere al rațiunii, după cum ar fi injurioasă din punctul  
de vedere al moralei; Considerând că dacă, în ipoteza an-

Resp. femeii  
în privința  
bunurilor  
dotale. Con-  
troversă.

consumat în localul de debit. Veți A. C. Cuza, *op. cit.*,  
(broșură de 50 pagine, 1897, *Biblioteca ligei române în con-  
tra alcoolismului Iași*, tip. Națională).

1) Veți t. I, partea II a lucrării noastre, p. 103. Cpr. Po-  
thier, VII, *Puissance du mari*, 52. Duranton, II, 493. Mour-  
lon, I, 790. Laurent, III, 100. Demolombe, IV, 178. De-  
mante, I, 300 bis V. Aubry et Rau, V, § 472, p. 143. Bau-  
dry, I, 633. Thiry, I, 332. F. Herman, I, art. 216, No. 5  
urm. și III, art. 1382, 1383, No. 750. Femeea nu poate însă,  
fără autorizarea barbatului, să fixeze prin o transacție su-  
ma ce urmează a plăti persoanei daunate prin delict-  
ele sau quasi-delict-urile sale. Aubry et Rau, *loco cit.*, nota 24.  
Larombière, IV, art. 1310, No. 8. Cas. fr. D. P., 70. 1. 158.



gajamentelor contractuale se poate reproșa celui ce contractează cu o femeie măritată, că a trebuit să cerceteze și să cunoască condițiunea dotală a averii <sup>1)</sup>, așa că, în privirea unui asemenea contract, să se poată invoca cu succes dispozițiunile limitative ale art. 1250, 1253, 1254 și 1265 C. C., nu e însă mai puțin adevărat că ar fi neechitabil și nelogic a se invoca aceleași texte de lege și atunci când e vorba de un delict comis de femeie, în asemenea cazuri neputându-se reproșa nimic celor de al treile *prejudiciați fără de voința lor, prin fără de legea femeii măritate*; responsabilitatea femeii și, prin urmare, dreptul celor de al treile, pentru a fi despăgubiți, *se poate urmări chiar și asupra imobilului dotal*, aceasta în temeiul art. 998, care conține, în adevăr, un principiu de ordine publică, combinat și cu art. 1718 C. C. <sup>2)</sup>.

Am transcris anume aceste considerente, pentru că ele fac, în termeni clari și preciși, o adevărată aplicațiune a principiilor de drept, principii de altmintrele admise altă dată atât în vechiul drept francez <sup>3)</sup>, cât și în dreptul roman, unde zestrea femeii con-

<sup>1)</sup> „*Qui cum alio contrahit, vel est, vel debet esse non ignarus conditionis ejus*“. (L. 19, Dig., 50, 17, *De diversis regulis juris antiqui*).

<sup>2)</sup> Vezi *Dreptul* din 1892, No. 62, considerente redactate de Dl. consilier G. Roiu. Cpr. în acelaș sens, Cas. fr. și C. Amiens. *Pand. Périod.*, 93. 1. 527 și anul 1895. 2. 145. Vezi și Sirey, 88. 2. 134 și 89. 1. 212. D. P., 90. 2. 72. D. P., 86. 1. 11 și 440. D. P., 84. 2. 179. D. P., 83. 2. 142. D. P. 82. 1. 305. D. P. 81. 1. 296. D. P., 80. 1. 418. D. P., 79. 2. 49 și 55. D. P., 78. 1. 55. Tot în acelaș sens se pronunță și doctrina. Vezi Guillouard, *Contr. de mariage*, IV, 1937 și 2096. T. Huc, VIII, 421. Baudry, III, 385. Rodière et Pont, *Contr. de mariage*, III, 1822 urm. Sourdat, I, 172 bis. Demante et Colmet de Santerre, VI, 226 bis VIII. Aubry et Rau, V, § 538, pagina 614. Jouisou, *Du régime dotal*, 149. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Contrat de mariage*, 1354. Troplong, *Contr. de mariage*, IV, 3327 urm. Fuzier-Herman, III, art. 1554, No. 57. *Pand. fr.*, *Mariage*, II, 9649 și 11220 urm. Marcadé, VI, art. 1555, 1556, No. 2, p. 65. Vigié, III, 565. Laurent, XXI, 107. —*Contrà*. Tessier, *Tr. de la dot*, I, p. 454. Odier, *Contr. de mariage*, III, 1251. Cpr. C. Agen, 25 dechembrie 1833 și C. Montpellier, 4 fevr. 1842 (decisie casată). D. P., 45. 1. 185.

<sup>3)</sup> Cpr. art. 544 *Cout. de Normandie*. Vezi și autoritățile citate de Vigié, III, p. 315, nota 1. Troplong, *op. cit.*, IV, 3319.

damnată pentru o crimă de lèse-majestate, de violență publică, de părintucidere, de otrăvire și de asasinat, era confiscată <sup>1)</sup>). Morala publică se opune, în adevăr, ca delictul femeii să rămâne nepedepsit atât penalicește cât și civilmente, și nepedepsit ar rămânea, dacă ea s'ar putea adăposti în dosul inalienabilității fondului dotal. O lege care ar nesocoti această noțiune elementară de dreptate și de echitate, ar fi absurdă, și nu se poate crede că legiuitorul ar fi sancționat asemenea absurditate. „*Nemo credendus est, dice Grotius, velle absurda*“ <sup>2)</sup>).

Aceiaș soluție este admisă, pentru aceleași motive, și *a fortiori*, în privința delictelor penale și crimelor comise de o femeie măritată <sup>3)</sup>.

Crime și delict penale.

Remâne însă bine înțeles că, și într'un caz și în altul, în timpul căsătoriei, delictele și quasi-delictele femeii nu vor putea fi urmărite de cât asupra nudei proprietăți a fondului dotal, pentru că, în tot timpul căsătoriei, veniturile fiind ale barbatului (art. 1243), greșelele femeii nu pot cădea asupra lui, de oare ce nu i se poate imputa nici o culpă <sup>4)</sup>.

Venitul fondului dotal fiind al barbatului este la adăpost de ori ce urmărire.

În urma desfacerei căsătoriei însă <sup>5)</sup>, sau a separațiu-

<sup>1)</sup> „*Quinque legibus damnatae mulieris dos publicatur: majestatis, vis publicae, parricidii, veneficii, de sicariis*“. L. 3, Dig., 48, 20, *De bonis damnatorum*.

<sup>2)</sup> *De jure pacis et belli*, II, 16, 22. Cpr. Troplong, *Contr. de mariage*, IV, 3324.

<sup>3)</sup> Vezi autorii citați în nota precedentă și în Répert lui Dalloz, *Supplém., Contrat de mariage*, 1353. Troplong, *Contr. de mariage*, IV, 3319 urm.

<sup>4)</sup> „*Cum neque maritum pro uxoris obligatione conveniri posse constat, nisi ipse pro ea se obnoxium fecit. Certissimum enim est, ex alterius contractu neminem obligari*“. L. 3, in fine, Cod., 4, 12, *Ne uxor pro marito*, etc. Vezi și L. 36, Dig., 24, 3, *Solutio matrimonio*, unde se dice că barbatul nu poate suferi nici o daună din cauza delictelor femeii, .. *ne in perniciem mariti mulier punita sit*.

<sup>5)</sup> Chestiunea de a se ști dacă imobilul dotal păstrează caracterul de inalienabilitate în tot timpul căsătoriei, chiar în urma separațiunii de patrimonii, este foarte controversată în dreptul nostru; însă afirmativa, cu toate aceste, nu suferă, după noi, nici o îndoială, pentru că separația de patrimonii nu este un nou regim matrimonial care se substituie regimului dotal, ci un corolar și un suplement a acestui regim, fiind că regimul dotal adoptat de soți ina-

Imobilul dotal este inalienabil și în urma separațiunii de patrimonii. Controversă.

nei de patrimoniul, urmărirea se poate exercita atât asupra fondului cât și asupra venitului imobilului dotal <sup>1)</sup>.

inte de celebrarea căsătoriei, nu poate, în timpul căsătoriei, să fie nici modificat, nici înlocuit prin altul (art. 1228, 1229, 1270, § ultim). Cât pentru art. 1265 (1449 C. fr.), pe care legiuitorul român, din nebagare de samă, l'a transportat de la titlul comunității legale la titlul regimului dotal, el nu are de scop desființarea inalienabilității imobilului dotal, ci numai de a regula capacitatea personală a femeii separate de bunuri. Și dovada cea mai bună că acesta este sensul ce trebuie să dăm acestui text este că, el existând și în codul francez, nimene, afară de Toullier (VII, partea II, 253), nu l'a invocat spre a susține că fondul dotal devine alienabil în urma separațiunii de bunuri. Acest sistem, după care imobilul dotal continuă a fi inalienabil și în urma separațiunii de patrimoniul, este în perfectă armonie cu sistemul admis atât în dreptul roman (L. 29, Cod., 5, 12, *De jure dotium*), cât și în dreptul nostru anterior (art. 1621 C. Calimach și art. 37, cap. 16, partea III, C. Caragea), după care, la caz de scăpătăciune a barbatului, femeia avea facultatea de a opri, cu titlu de amanet, averea lui în loc de zestre, de daruri nuntești și de exopricale, fără a o putea înstrăina în timpul căsătoriei: „*ita tamen, ut eadem mulier nullam habeat licentiam eas res alienandi vivente marito, et matrimonio inter eos constituto*“ (L. 29, Cod., *loco cit.*). Veți în acest sens, C. București, 26 sept. 1897. *Dreptul* din 1897. No. 67. Cas. rom., C. Focșani și București. Bulet. S-a I, anul 1884, p. 519. Bulet. anul 1885, p. 727. Bulet. anul 1891, p. 300. *Dreptul* din 1882, No. 74 și din 1885, No. 74. *Dreptul* din 1884, No. 61. Trib. Putna. *Dreptul* din 1896, No. 11. *Idem*. D. Cuculi, *Dreptul* din 1872, No. 16. B. M. Missir, *Dreptul* din 1876, No. 9 și 10. Dim. Tazlaoanu, *Dreptul* din 1896, No. 5, p. 38.—*Contrà*. Cas. rom., C. București, Trib. Brăila, etc. Bulet. Cas. S-a II, anul 1878, p. 7. *Dreptul* din 1876, No. 1 și din 1884, No. 43, p. 340 și 343. Trib. Ilfov, 28 febr. 1897 (G. A. Mavrus făcând funcțiunea de președ., sentință infirmată de Curte). *Dreptul* din 30 octombrie 1897, No. 67. Veți în acest din urmă sens, N. Stănescu, *Dreptul* din 1881, No. 16. Cpr. asupra acestei controversă, tratatul nostru în limba franceză, p. 101 urm.

Dreptul  
vechiu fran-  
cez.

<sup>1)</sup> Aubry et Rau, V, § 538, p. 614. Troplong, *Contrat de mariage*, IV, 3297, 3326.—Principiile dreptului actual erau admise și în vechiul drept francez, în provinciile de drept scris (Troplong, *op. cit.*, 3321). Unele cutume, precum cut. de Normandie (art. 544) admiteau din contra ca creditorii femeii dotale să poată urmări delictele și quasi-delictele sale asupra deplinei proprietăți a bunurilor sale dotale, fără a respecta usufructul barbatului. Veți Troplong, *op. cit.*, 3321.

Usufructul fondului dotal nu va putea fi urmărit în timpul căsătoriei, de cât atunci când barbatul ar fi fost complicele femeii, sau ar fi tras un folos oare-care din delictele sau quasi-delictele ei, sau în fine, s'ar fi obligat personal pentru dânsa, *nisi ipse pro ea se obnoxium fecit.* (L. 3, Cod., 4, 12, *Ne uxor pro marito*, etc. 1).

Casurile în care venitul fondului dotal poate fi urmărit în timpul căsătoriei.

### Despre acțiunea în daune.

#### *Persoanele care pot exercita această acțiune.*

Acțiunea în daune aparține ori cărei persoane care, fie în mod direct, fie în mod indirect, a suferit o pagubă din cauza delictului sau quasi-delictului comis de pârît. (Cpr. art. 4, *in fine*, Pr. pen.) 2).

Ea nu aparține însă nici într'un caz ministerului public 3).

Dauna sau paguba putând fi adusă unei persoane atât în mod direct cât și în mod indirect 4), cu drept cuvânt s'a decis că compania de asigurare care a fost obligată să despăgubească pe proprietarul imobilului asigurat, din cauza arderei acestui imobil, poate să exercite acțiunea în daune contra autorului sinistrului sau persoanelor chemate a răspunde civilmente pentru dânsul în baza art. 1000 5).

De asemenea, societatea de asigurare care, în urma omorîrei persoanei asigurate, a fost pusă în pozițiune de a plăti moștenitorilor acestei persoane suma stipulată pentru caz de deces, poate cere daune de la asasin, din cauza prejudiciului suferit prin această plată anticipată 6).

Acțiunea în despăgubire a prejudiciului cauzat prin o crimă sau un delict (în specie un accident urmat de moar-

1) Cpr. Troplong, *op. și loco cit.*, IV, 3298, 3326.

2) Demolombe, XXXI, 673 urm. Laurent, XX, 534. Pëncescu, II, 454. Giorgio Giorgi, V, 188. T. Huc, VIII, 420. Larombière, V, art. 1382 urm., No. 36. Aubry et Rau, IV, § 445, p. 748. F. Herman, *loco cit.*, 686 urm. Sourdat, I, 26.

3) Sourdat, I, 27. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, No. 637.

4) Veđi *suprà*, p. 450.

5) Demolombe, XXXI, 674. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 36. F. Herman, *loco cit.*, 686 *ter.* Cas. fr. D. P., 53. 1. 93 și Sirey, 53. 1. 109.—Veđi însă Pëncescu, II, 456, 457.

6) Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 686 *bis.* C. cu jurați din Jura, 28 iunie 1884. Sirey, 85. 2. 219.

te), nu aparține deci numai moștenitorilor victimei, ci ori cărei alte persoane care, de și nu e moștenitoare, totuși se găsește direct sau indirect lovită prin consecințele accidentului <sup>1)</sup>.

Astfel, acțiunea aparține barbatului sau văduvei victimei, tatălui și mamei unui copil legitim sau natural, fie el recunoscut sau nerecunoscut, fraților și surorilor sale, etc. <sup>2)</sup>.

Acțiunea aparține chiar rudelor care n'ar fi avut dreptul de a cere alimente de la victima accidentului <sup>3)</sup>, desul este ca ele să fi suferit o daună fie materială fie morală, și ca această daună să fie certă și actuală (vezi *suprà*, p. 425, 426, 449, 450), ceea ce se apreciază în mod suveran de judecătorii fondului.

Dreptul barbatului de a cere daune pentru ofensa adusă femeii sale.

Prin aplicarea acestor principii, se decide cu drept cuvânt că barbatul poate să ceară daune pentru o ofensa adusă femeii sale <sup>4)</sup>, fiind că, după cum se exprimă Justinian, suntem atinși nu numai prin ofensa adusă direct nouă, dar și prin acea adusă copiilor noștri sau soției noastre <sup>5)</sup>.

Contrariul nu este însă adevărat.

Femea n'ar putea însă să ceară daune pentru o ofensa adusă barbatului, dacă ea nu are un anume mandat în această privință, căci dacă barbatul este dator să a-pere pe soția sa, aceiaș obligație nu incumbă femeii <sup>6)</sup>.  
„*Contra autem, si viro injuria facta sit, uxor injuriarum*”

<sup>1)</sup> Cpr. C. Alger. D. P., 94. 2. 47. C. Dijon, 12 mai 1897. D. P., 97. 2. 414. Veđi și Cas. fr. D. P., 72. 5. 386, No. 1. C. Bourges. D. P., 73. 2. 197. T. Huc, VIII, 420. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 688.

<sup>2)</sup> Veđi T. Huc, VIII, 420 și decisiile citate de acest autor. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 689 urm. Laurent, XX, 534.

<sup>3)</sup> Demolombe, XXXI, 675. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 36. F. Herman, III, *loco cit.*, 695. Cas. fr. D. P., 64. 1. 99.

<sup>4)</sup> Sourdat, I, 38. F. Herman, *loco cit.*, 708. Aubry et Rau, IV, § 445, p. 749. F. Hélie, *Instr. crimin.*, I, 555. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 36. Mangin et Sorel, *Tr. de l'action publique*. I, 124. Rauter, *Tr. théor. et pratique du droit criminel*, I, 686.

<sup>5)</sup> „*Patitur autem quis injuriam non solum per semetipsum, sed etiam per liberos suos, quos in potestate habet; item per uxorem suam, id enim magis praevaluit*“. Instit. IV, 4, § 2, *De injuriis*.

<sup>6)</sup> Sourdat, I, 38. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 710. Legrave-rend, *Tr. de législation criminelle*, I, 17.

*agere non potest : defendi enim uxores a viris, non viros ab uxoribus, æquum est*“. (Instit., IV, 4, § 2, *De injuriis*).

Stăpânul ar putea de asemenea să urmărească în nu- Stăpânul  
mele senu personal repararea prejudiciului adus servitorilor poate urmări  
seî, dacă dauna cauzată lor se resfrânge și asupra lui <sup>1</sup>). dauna adusă  
servitorului.

În cât privește dreptul creditorilor de a exercita ac- Art. 974.  
țiunea în daune care ar rezulta din un delict sau un quasi-  
delict îndreptat contra debitorului lor, am văzut că ei nu  
pot exercita de cât acțiunea pentru daunele aduse bunuri-  
lor acestui debitor, nu însă și acea care ar naște din o  
crimă sau un delict îndreptat contra persoanei sale, pen-  
tru că tăcerea debitorului lasă a se presupune o renunțare  
din partea sa <sup>2</sup>).

Acțiunea civilă care rezultă din un delict sau quasi- Casurile în  
delict îndreptat contra bunurilor defunctului trece la moș- care acțiunea  
tenitorii seî, pentru că această acțiune face parte din bu- trece sau nu  
nurile sale și nu este alipită de persoana defunctului. „*A- trece la moș-*  
*quiliæ actionem heres habet*“<sup>3</sup>). Asupra acestui punct nu exis- tenitori.

Cât pentru delictele penale îndreptate contra persoa-  
nei defunctului, acțiunea civilă la care aceste delictes dau  
naștere nu va trece la moștenitorii seî, de cât dacă faptele  
penale i-au adus o daună materială <sup>5</sup>).

În cât privește delictesle îndreptate contra persoanei Delictes în-  
defunctului, care i a adus numai o daună morală (*actio in- dreptate con-*  
*juriarum*), acțiunea civilă care rezultă din asemenea delictes tra persoanei  
nu trece la moștenitorii seî de cât dacă ea a fost întru- defunctului.  
dusă de defunct. Moștenitorii, cu alte cuvinte, vor putea să  
continue acțiunea introdusă de autorul lor, fără ca ei s'o  
poată introduce în numele lor.

<sup>1</sup>) Sourdat, I, 39. Carnot, *De l'instruction criminelle*, I, 37 (e-  
diția a 2-a).

<sup>2</sup>) Veđi *suprà*, p. 201, text și nota 4 și p. 209. Cpr. și Pên-  
cescu, II, 491.

<sup>3</sup>) L. 1, § 1, Dig., 47, 1, *De privatis delictis*. Veđi și Instit.,  
IV, 12, § 1, *De perpetuis et temporalibus actionibus*, etc.

<sup>4</sup>) Sourdat, I, 53. Laurent, XX, 535. T. Huc, VIII, 420. Au-  
bry et Rau, IV, § 445, p. 750, 751.—Aceiaș soluție se  
aplică și la delictesle de drept penal comise contra proprie-  
tăței defunctului. Aubry et Rau, *loco cit.* Cpr. C. Angers.  
D. P., 72. 5. 386, No. 3.

<sup>5</sup>) Aubry et Rau, IV, *loco suprà cit.*

Delicte se-  
vêrșite con-  
tra unei per-  
soane în ur-  
ma morței  
sale. Dreptul  
moștenito-  
rilor.

Moștenitorii universali pot ei să exercite o acțiune în daune pentru un delict sevêrșit contra persoanei autorului lor în urma morței sale, de ex., pentru o insultă sau ofensă adusă memoriei sale? Afirmativa este generalmente admisă, pentru că este greu de a refusa unui fiu conso- lațiunea de a putea apara memoria părintelui său ultra- giat. „Este oare cu putință, dice un autor, ca legea să nu fi înțeles a apara cu protecțiunea sa, țarina încă caldă a mormântului? Numele ce lăsăm după noi, și pe care îl hărăzim copiilor noștri, rudelor noastre, prietenilor noștri pute-va el oare să fie târât în noroiu fără temerea vre unei responderi? Nu există oare în cazul de față interese de ocrotit, speranțe de aparat, o comunitate de amintiri, a- devarată proprietate de familie, care trebuie să fie apara- tă contra răutăței“? <sup>1)</sup>).

Iniuri aduse  
memoriei dă-  
ruitorului.  
Controversă.

Am vădut însă, cu toată controversa ce există în a- ceastă privință, că, după părerea generală, injuriile grave aduse de donatar memoriei dăruitorului sevêrșit din via- ță, nu dau drept moștenitorilor acestuia să ceară revocarea donațiunei, art. 931 fiind aplicabil numai la legate, ear nu și la donațiuni <sup>2)</sup>).

Cedarea ac-  
țiunei în da-  
une. Contro-  
versă.

Acțiunea în daune care aparține aceluia ce a fost lezat, fie în averea sa, fie în persoana sa fizică, poate fi cedată altuia, și în asemenea caz, cesionarul poate să se constituie parte civilă <sup>3)</sup>).

<sup>1)</sup> Chassan, *Tr. des délits et contraventions de la parole, de l'é- criture et de la presse*. Cpr. Sourdat, I, 62, din care am ex- tras această citație. Păncescu, II, 462. Cas. fr. D. P., 67. 1. 129 și D. P., 60. 1. 201 urm. (afacerea Dupanloup). A se vedea, în această afacere celebră, conclusiile însemnate ale proc. general Dupin, Dalloz, P., *loco cit.*, p. 211 urm. Veđi și Demolombe, XXXI, 682.—Legea romană impunea moștenitorilor ca o datorie resbunarea morței defunctului: „*Omnes heredes, vel eos qui loco heredis sunt, officiosè agere circa defuncti vindictam convenit*“ (L. 21, Dig., 34, 9, *De his quæ ut indignis auferuntur*).

<sup>2)</sup> Veđi t. IV a lucrării noastre p. 258, text și nota 5.

<sup>3)</sup> S'a đis că, la caz de cesiune, trib. nu vor putea acorda cesionarului, cu titlu de daune, o despăgubire superioară prețului cesiunei. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 46. Această părere este însă inadmisibilă o dată ce se admite validitatea cesiunei. Tot ce se poate đice numai, este că păritul ar putea să nu plătească decât prețul cesiunei, exercitând

Acțiunea care ar aparține unei persoane pentru daunele morale suferite de la altul nu poate însă fi cesionată nimărui, pentru că reparațiunea onoarei nu face parte din patrimoniul persoanei ofensate, *non est in bonis* <sup>1)</sup>.

Imposibilitatea de a ceda acțiunea p. daune morale.

*Persoanele contra cărora acțiunea în daune poate fi introdusă.*

Acțiunea în daune se îndreptează contra aceluia care a pricinuit paguba <sup>2)</sup>, sau contra moștenitorilor săi universal, dacă autorul lor a murit înainte de introducerea acțiunii sau în cursul instanței <sup>3)</sup>. „Indatorirea spre cererea pagubei și a deplinei satisfacție, dice art. 1766 din codul Calimach (1337 C. austriac), trece la moștenitorii vinovatlui, ca una ce este lipită de averea lui<sup>4)</sup>. Este, în adevăr, de principiu că numai acțiunea publică se stânge prin moartea prevenitului. Cât pentru acțiunea civilă, ea poate fi exercitată atât în contra autorului daunei cât și a reprezentanților săi (art. 12 Pr. pen.).

retractul litigios, în baza art. 1402 C. C. Dacă el însă nu invoacă această dispozițiune, cesionarul va fi tratat ca în-sus partea civilă. Cpr. Demolombe, XXXI, 677. Sourdat, I, 74. Pănescu, II, 490. T. Huc, VIII, 420, *in fine*.

<sup>1)</sup> T. Huc, VIII, 420 și *Tr. de la cession*, I, 164 urm.

<sup>2)</sup> Dacă dauna a fost pricinuită de mai multe persoane, ea va putea fi introdusă contra tuturor sau numai contra unora din ele (art. 1003), rămânând ca acestea să pue pe ceilalți în cauză, sau să exercite recursul lor în contra celorlalți, după ce se va plăti pentru toți. Acțiunea însă n'ar putea fi respinsă pentru că nu s'au chemat în judecată pe toți autorii daunei. Curtea din Paris hotărîse contrariul, însă această decizie a fost cu drept cuvânt casată. Cas. fr., 23 aug. 1869. D. P., 69. 1. 464.

Casul în care dauna a fost pricinuită de mai multe persoane.

Dacă dauna este cauzată de funcționarii Statului, județului sau comunei, ea se va introduce contra Statului, comunei sau județului respectiv. Vezi *infra*, explic. art. 1000.

Se poate întâmpla ca reprezentanții unui Stat străin să comită în România greșeli prejudiciabile intereselor române, și cu toate aceste, Statul străin nu va putea fi tras la răspundere, pentru că principiul de independență reciprocă a Statelor se opune la asemenea acțiune. Cas. fr., 21 april 1886. D. P., 86. 1. 393. Sirey, 89. 1. 459. T. Huc, VIII, 422.

Statele străine nu răspund de greșele comise de reprezentanții lor în România.

<sup>3)</sup> Aubry et Rau, IV, § 445, p. 750. Laurent, XX, 540. Demolombe, XXXI, 679. Sourdat, I, 76 urm. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 727. T. Huc, VIII, 421. Pănescu, II, 464. Thiry, III, 204.



Ea poate de asemenea fi exercitată contra persoanelor civilmente responsabile pentru autorul daunei (art. 1000).

Nici într'un caz însă, ea nu poate fi exercitată contra reprezentanților (*les ayant cause*) cu titlu particular ai autorului daunei, chiar dacă ei ar fi devenit proprietari ai bunului a cărui exploatare sau lipsă de întreținere a fost cauza daunei<sup>1)</sup>.

*Tribunalele competente de a judeca acțiunea în daune.*

Acțiunea în daune fiind o acțiune personală mobiliară, se va adresa, conform dreptului comun, la judecătorul de ocol sau la tribunalul civil al domiciliului pârîtului<sup>2)</sup>, sau în lipsă de domiciliu cunoscut, la judecătorul sau tribunalul reședinței sale (art. 58 Pr. civ. și art. 77 L. asupra judecătorielor de pace din 1 iunie 1896).

Delict penal.  
Art. 8 Pr.  
pen.

Dacă faptul constituie un delict în sensul penal, acțiunea civilă va putea fi exercitată odată cu cea publică înaintea tribunalelor represive (art. 8 Pr. pen.).

Competința  
trib. comerciale.

Tribunalele comerciale sunt și ele competente de a judeca acțiunile în despăgubire isvorite din un delict sau quasi-delict de câte ori dauna produsă este urmarea unui

<sup>1)</sup> Laurent, XX, 540. Păucescu, II, 464. F. Herman, III, No. 728. Cas. fr. D. P., 71. 1. 234. În Laurent, această decizie este din eroare citată ca fiind publicată la p. 284 din D. P., și aceiaș greșală se vede reprodusă și de Păucescu, ceea ce dovedește că acest autor nu controlează citațiile pe care le face.

Prin aplicarea acestor principii s'a decis că proprietarul care înalță un zid contra zidului unui vecin, fără a lua precauțiunile necesare, comite o greșală exclusiv personală și aduce o daună vecinului, care nu poate fi urmărită contra achisitorului posterior al imobilului, dacă acest achisitor n'a comis și el nici o culpă personală în această privință. Cpr. C. Besançon. D. P., 91. 2. 95. Veți asupra acestei chestiuni controversate, D. P., 89. 1. 321 urm. și nota lui Bré-sillion.

De asemenea, concesionarul unei mine nu răspunde de daunele cauzate suprafeței pământului prin lucrări de exploatare anterioare concesiunii sale. Veți Fuzier-Herman, III, art. 1382, 1383, No. 730 urm.

<sup>2)</sup> Această soluție a fost admisă de Curtea de casație din Franța în materie de abordagiu. *Pand. Périod.*, 1893. 1. 239. Cpr. Păucescu, II, 492. Sourdat, I, 530 urm., 545.

fapt de comerț, de ex. în materie de concurență nelegală <sup>1)</sup>.

*Determinarea quantumului daunelor.*

În materie de delict și de quasi-delict, ca și în materie de inexecutare de obligațiuni, daunele-interese cuprind în genere atât pierderea reală suferită de partea lezată (*lucrum cessans*), cât și beneficiul de care ea a fost lipsită (*damnum emergens*) (art. 1084) <sup>2)</sup>. Judecătorii fondului a-

Art. 1084  
C. C.

<sup>1)</sup> Vezi *suprà*, p. 458, *ad notam*. Cpr. Păucescu, II, 496. Sourdat, I, 580. Tribunalele civile având plenitudinea de jurisdicțiune, vor judeca acțiunile în despăgubire chiar când ele ar isvorî din un fapt de comerț, dacă părțile n'au declinat competența tribunal. excepțional, sau dacă judecătorii constituiți în comercial nu s'au desezisat, ei nefiind obligați, ci având numai facultatea de a și declina competența din oficiu, de și incompetența în specie este *ratione materię* (art. 895 C. com.). Cpr. Păucescu, II, 493. Sourdat, I, 531. În urma legii org. judecătorești din 1 sept. 1890 (art. 21), distincțiunea unei cauze în civilă sau comercială ne mai putând da loc la o excepțiune de incompetență *ratione materię*, de aici rezultă că, dacă o afacere comercială s'a judecat de o secție civilă a unui tribunal care are o secțiune specială comercială, fără ca părțile să fi rădicat excepțiunea de incompetență, o asemenea excepție nu mai poate fi propusă pentru prima oară în casajie. Cas. rom. S-a 1, 30 sept. 1897, *Dreptul* din 23 oct. 1897, No. 65.

Plenitudinea  
de jurisdicțiune  
a trib.  
civile.

<sup>2)</sup> Sourdat, *op. cit.*, I, 104, 456, 619. Păucescu, II, 417.—Judecătorii nu vor socoti însă prețul de afecțiune ce lucrul sustras sau deteriorat prin delict sau quasi-delict avea pentru partea lezată. Sourdat, I, 619.—Vezi însă art. 1758 C. Calimach, citat textual *suprà*, p. 450, nota 3.

La Romani, se făcea însă, în unele cazuri, excepțiune la această regulă, căci de câte ori reclamantul nu putea să și iee lucrul său înapoi din cauza dolului adversarului, acesta era condamnat să plătească reclamantului suma pe care el o fixa prin jurământ (*juramentum affectionis*) (L. 64, Dig., 5, 1, *De judiciis*), chiar peste valoarea intrinsecă a lucrului. LL. 1 și 2, § 1, Dig., 12, 3, *De in litem jorando*. Cu toate acestea, chiar în asemenea caz, judecătorul putea să fixeze limitele, *taxationem*, în care reclamantul era creșut în baza jurământului său: „*Jurare autem in infinitum licet. Sed an judex modum jurijurando statuere possit, ut intra certam quantitatem juretur, ne arrepta occasione, in immensum juretur, quero? Et quidem in arbitrio esse judicis, deferre jusjurandum, necne constat. An igitur, qui possit jusju-*

Dreptul ro-  
man.

preciază, după cum am văzut, în mod suveran dacă există sau nu culpă și prejudiciu și care este quantumul daunelor suferite, fără ca această apreciere de fapt să fie supusă controlului Curței de casație <sup>1)</sup>.

Inaplicarea  
art. 1081,  
1085 și 1088.

Art. 1081, 1085 și 1088, relative la evaluarea daunelor-interese în materie de culpă contractuală, nu sunt însă aplicabile în specie; de unde rezultă următoarele consecinți :

1<sup>0</sup> În materie de delictе sau de quasi-delictе, daunele vor fi datorite independent de ori ce punere în întârziere, pentru că, după cum foarte bine dice Curtea de casație din Franția, omul este în tot-deauna în întârziere de a nu aduce altuia o pagubă <sup>2)</sup>;

2<sup>0</sup> Autorul unui delict sau quasi-delict, fie el chiar de bună credință, va plăti nu numai daunele prevădute sau care au putut fi prevădute, dar chiar și acele neprevădute, pentru că art. 1085, care statornicește o regulă contrară în materie de culpă contractuală, presupune o convenție tacită a părților, convențiune care este cu neputință în materie de delictе sau de quasi-delictе <sup>3)</sup>;

3<sup>0</sup> Autorul unui delict sau quasi-delict poate fi condamnat la o sumă mai mare de cât dobânda legală a sumei datorite din cauza delictului sau quasi-delictului, și dobânda la această sumă va putea fi datorită de dânsul,

---

*randum non deferre, idem possit et taxationem jurijurando ad-jicere, quæritur? Arbitrio tamen bonæ fidei judicis etiam hoc congruit*. L. 4, § 2, Dig., 12, 3, *De in litem jurando*. Cpr. Sourdat, I, *loco cit.*

1) Veđi *suprà*, p. 396, nota 1 și p. 426, text și nota 5. Sourdat, I, 464, 464 *bis*. Aubry et Rau, IV, § 445, p. 750.

2) Cas. fr. D. P., 59. 1. 30. Cas. rom. S-a 1, Bulet. 1885, p. 424, ultimul considerent. Laurent, XX, 523. Demolombe, XXXI, 685. Sourdat, I, 109, 459 și 460. Aubry et Rau, IV, § 445, p. 750. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 1067 urm. T. Huc, VII, 95, p. 144. Baudry, II, 869.

3) Thiry, III, 204. T. Huc, VII, 95. Laurent, XX, 523. Mourlon, II, 1698. Baudry, II, 869. Vigié, II, 1701. Demolombe, XXXI, 686. Aubry et Rau, IV, § 445, p. 750. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 1065 urm. Cpr. Trib. și C. Nîmes. *Pand. Périod.*, 94. 2. 205.—Veđi însă T. Huc, VII, 151, care, contradicânduse cu cele spuse câteva pagine mai înainte (No. 95, p. 144) aplică art. 1085 urm. și la culpa delictuală. Cpr. și C. Paris. D. P., 97. 2. 250, 251, text și nota 1.

cu titlu de daune, nu numai din ziua cererii în judecată, conform art. 1088, dar încă *ante moram*, din ziua sevărșirii faptului daunator <sup>1)</sup>.

El nu va datori însă, după părerea noastră, de cât dauna care este o urmare directă, imediată și necesară a delictului sau quasi-delictului de care el s'a făcut culpa-bil. Motivele care justifică restricția admisă de art. 1086 în materie de contracte își au, în adevăr, ființa și în materie de culpă delictuală <sup>2)</sup>.

Repararea daunelor, fie materiale, fie morale, se traduce în genere prin o indemnitate bănească <sup>3)</sup>, pe care, după cum am văzut, judecătorii fondului o apreciază în mod suveran. (Vezi *suprà*, p. 484).

Cu toate acestea, există și alte mijloace de reparare, pe care legea nu le interzice, și care sunt de natură a aduce o satisfacție părții lezate.

Astfel, judecătorii pot să condamne pe partea responsabilă a restitui posesorului sau proprietarului spoliat lucrul care face obiectul delictului sau quasi-delictului; să ordone destrucțiunea sau desființarea lucrărilor care au produs dauna vremelnică sau permanentă <sup>4)</sup>, și câte o dată

<sup>1)</sup> Cpr. Cas. rom., S-a I. Bulet. 1892, consid. de la p. 355. Bulet. S-a I, 1876, p. 19. Bulet. 1877, p. 142. Cas. fr. D. P., 89. 1. 147. *Pand. Périod.*, 88. 1. 34. Vezi T. Huc, VII, 95, p. 144. Baudry, II, 869. Laurent, XX, 523. Sourdat, I, 109, 459. Demolombe, XXXI, 685.

<sup>2)</sup> Vezi *suprà*, p. 425, 426. Cpr. C. București. *Dreptul* din 1890, No. 77. Murlon, II, 1147, 1698, *in fine*. Thiry, III, 204. Sourdat, I, 457. Demolombe, XXXI, 687. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 26 și I, art. 1151, No. 4. T. Huc, VII, 151.—*Contrà*. Laurent, XX, 523. Aubry et Rau, IV, § 445, p. 750. C. Nîmes, D. P., 95. 2. 5.

<sup>3)</sup> Thiry, III, 204. Demolombe, XXXI, 690. Larombière, I, art. 1142, No. 3 și V, art. 1382, 1383, No. 27. Sourdat, I, 134, 468. Laurent, XVI, 197. Aubry et Rau, IV, § 308, p. 108 și § 445, p. 749. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 1070.

Daunele pot să consiste nu numai în plata unei sume fixe, care se plătește imediat, dar și în plata periodică a unei sumi care se va plăti cât timp prejudiciul va subsista, de exemplu, în tot timpul cât o casă de toleranță va continua a fi exploatată. Cpr. C. Aix, D. P., 67. 5. 375, No. 31. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 1094.

<sup>4)</sup> Demolombe, XXXI, 690. Fuzier-Herman, III, art. 1382, 1383, No. 1071 urm.

chiar să ordoane aducerea hotărîrii lor la cunoştinţă publică prin publicitate, de şi nici o lege nu există în această prvinţă.

Constrânge-  
rea femeii  
măritate de  
a reintra în  
domiciliul  
conjugal.  
Controversă.

În cât priveşte măsurile ce justiţia ordonă câte o dată pentru a constrânge pe femeia măritată a reintra în domiciliul barbatului, vezi t. I a lucrării noastre, partea II, p. 94 urm. şi Fuzier-Herman, I, art. 214, No. 14 urm. Pand. fr., *Mariage*, I, 1568 urm.—Într'un sistem se susţine că femeia care ar fi părăsit domiciliul conjugal, fără nici o cauză bine cuvântată, ar putea fi condamnată la daune în folosul barbatului (Demolombe, IV, 106. Duranton, II, 439. C. Nîmes, specia a 2-a, Cas. fr. Trib. Gray şi C. Besançon. D. P., 63. 2. 194. D. P., 79. 1. 80. Pand. *Périod.*, 91. 2. 141), obligând-o, de ex., să plătească o sumă oare care de bani pentru fie care zi de întârziere (C. Bruxelles, 1 april 1824. Répert, Dalloz, *Mariage*, p. 380, No. 759, nota 2).—*Contrà*. T. Huc, II, 237, *in fine*. Aubry et Rau, V, § 471, p. 135, nota 5. Mourlon, I, 758. Laurent, II, 92. C. Pau. D. P., 63. 2. 193.—Într'o altă părere, se susţine că femeia care refuză de a locui cu barbatul său, poate fi constrânsă la această obligaţie prin urmărirea de cătră barbat a tuturor bunurilor şi veniturilor sale personale (Demolombe, IV, 105. Aubry et Rau, *loco cit.*, text şi nota 6. Demante, I, 297 bis III. Marcadé, I, 726. Massé-Vergé, I, § 133, p. 229, nota 4. Trib. Lyon. D. P., 71. 5. 258, No. 2.—*Contrà*. Duranton, II, 439. Laurent, III, 91. Ducaurroy, Bonnier et Roustain, I, 367.—În fine, ultimul mijloc de constrângere care s'a propus este reintegrarea domiciliului conjugal prin forţa publică (*manu militari*), măsură pe care tribunalele ar putea s'o autorise, după împrejurări, de câte ori ele vor crede de cuviinţă (Demolombe, IV, 107. Marcadé, *loco cit.* Demante, I, 297 bis III. Mourlon, I, 758. Aubry et Rau, V, § 471, p. 135. Valette, *Cours de C. C.*, p. 326; *Explic. sommaire du livre 1-r du C. Napoléon*, 27. Valette sur Proudhon, I, p. 453, nota a. Troplong, *Contr. par corps*, 258. Pand. fr., *Mariage*, I, 1584. C. Bastia, D. P., 57. 2. 14. Trib. Die, 14 april 1890, *Gaz. Palais*, 90. 2. 358). Şi această părere este însă inadmisibilă, pentru că, pe lângă că asemenea măsură ar jigni libertatea individuală a femeii, apoi ea nu poate să conducă la nici un rezultat practic, de oare ce nimic nu împedică pe femeie de a părăsi din nou casa barbatului. Suntem deci siliţi a conchide că obligaţia impusă femeii de a locui împreună cu barbatul său prin art. 196 C. C. este şi rămâne o obligaţie pur morală. Vezi în acest sens, Laurent, III, 89. Cpr. Trib. Olt, *Dreptul* din 1883, No. 31. Singura sancţiune juridică care poate să rezulte din acest text este, pe de o parte, dreptul barbatului de a cere despărţenia, considerând părăsirea domiciliului conjugal ca o insultă gravă (v. Pand. fr., *Mariage*, I, 1569), ear pe de

Tribunalele civile n'ar putea însă nici într'un caz să Confiscarea. ordoane confiscarea <sup>1)</sup>, nici să condamne pe o parte la executarea unui act care nu este impus de lege sau de convenția părților, și pe care ea refuză de a l' îndeplini <sup>2)</sup>.

Quantumul daunelor va varia după însășnătatea prejudiciului adus, și judecătorii vor avea în vedere gravitatea culpei comisă de autorul delictului sau quasi-delictului <sup>3)</sup>, fără a se ținea însă samă de starea sa de scăpătăciune sau de bogăție <sup>4)</sup>.

În caz de daună materială, quantumul daunelor trebuie în principiu să fie egal cu paguba suferită <sup>5)</sup>, fără însă Daune materiale.

altă parte, refuzul barbatului de a servi o pensie alimentară femeii cât timp ea s'ar opune, fără nici o cauză binecuvântată, a relua viața comună. Pand. fr., *Mariage, loco cit.*, Laurent, III, 90. Cpr. Trib. Angulême, 26 fevr. 1872 și Trib. Lille, 10 nov. 1887, Pand. fr., *Aliments*, 26 urm. Veđi și Trib. civ. Lyon, 11 martie 1891. *Pand. Périod.*, 92. 2. 91.

Femeea va avea însă drept la alimente, de și ea n'a cerut despărțenia, de câte ori se va dovedi în fapt că barbatul a gonit-o din domiciliul conjugal și refuză de a i procura mijloace de existență. Trib. Ilfov. *Dreptul* din 1893, No. 33. Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1891, p. 1237. Bulet. S-a I, 1884, p. 704. C. Focșani, București și Cas. rom. *Dreptul* din 1881, No. 84. *Dreptul* din 1874, No. 25 și 41. Laurent, III, 54, 56. Veđi Pand. fr. t. VI, *Aliments*, 25 și t. 1, partea II a lucrărei noastre, p. 83, text și nota 2.

Dreptul femeii la alimente în timpul căsătoriei.

<sup>1)</sup> Confiscarea este, în adevăr, o pedeapsă care nu poate fi ordonată de cât de tribunalele represive, în casurile anume determinate de lege. (V. de exemplu, art. 386, 391, 394 C. pen.; art. 17 L. asupra poliției vênatului din 2 noiembrie 1891; art. 167 urm. L. vamală din 15 iunie 1874; art. 75 urm. L. monop. tutunurilor din 28 fevr. 1888; art. 18. L. monopolului chibriturilor și cărților de joc din 31 martie 1886, etc. Cpr. Sourdat, I, 468 *bis*.)

Casurile în care judecătorii pot admite confiscarea.

<sup>2)</sup> Cpr. Cas. fr. D. P., 89. 1. 156.

<sup>3)</sup> Laurent, XX, 530, Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 1107.

<sup>4)</sup> Fuzier-Herman, III, No. 1108.—*Contrà*, C. Nancy (D. P., 79. 2. 47), care declară aplicabil, în specie, prin analogie, art. 190 C. C. după care alimentele se dau în proporțiune cu trebuințele aceluia ce le reclamă și cu starea aceluia care e dator să le întimpine. Nu vedem însă nici o rațiune de a se aplica în specie acest text edictat pentru o materie cu totul specială.

<sup>5)</sup> Veđi aplicațiunea acestui principiu *suprà*, p. 402, 403, *ad notam*.

ca daunele să fie pentru acel care le dobândește o sorginte de câștig. Asupra acestui punct toți autorii sunt de acord <sup>1)</sup>).

Daune morale.

In caz de daună morală, judecătorii, într'o măsură prudentă și moderată, vor aprecia care este dauna probabilă și verisimilă ce a suferit partea lezată <sup>2)</sup>).

Cu toate că judecătorii sunt, în privința aprecierii quantumului daunelor, suverani apreciatori, totuși, prin excepție, în unele cazuri speciale, legiuitorul a fixat el însuș dauna pe care tribunalele trebuie s'o admită.

Art. 501 C. com.

Astfel, art. 501 din codul comercial, care declară pe proprietarul unui vas responsabil de faptele căpitanului și a celorlalte persoane ale echipagiului, pentru tot ce privește vasul și expedițiunea, îi permite de a se libera de răspundere prin abandonul vasului sau a navlului (*du fret*) ce i se datorește sau este a i se datori, ceea ce va fi foarte avantajos de câte ori dauna cauzată de căpitan va fi mare, ear valoarea vasului sau navlului de mică însemnătate <sup>3)</sup>).

L. telegrafo-poștală din 1892.

Statul nu plătește, la caz de pierderea sau stricăciunea obiectelor trimise prin poștă, de cât sumele anume prevădute de legea telegrafo-poștală (art. 97 L. din 19 iulie 1892), etc.

Constrângerea corporală.

In Franția, înainte de legea de la 22 iulie 1867, care, după propunerea lui Rouher, a desființat constrângerea corporală în materie civilă și comercială, această instituțiune de alte timpuri născută din robie, condamnarea pronunțată pentru daune rezultând din delictе sau quasi-delictе era executorie prin constrângerea corporală a celui condamnat <sup>4)</sup>. La noi, asemenea anomalie n'a existat nici o

1) Cpr. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 1110 urm.

2) Veți Fuzier-Herman, *loco cit.*, 1109. Cpr. Laurent, XX, 395, 525.

3) Veți asupra acestei dispozițiuni derogatorie de la dreptul comun, Lyon-Caen et Renault, *Droit comm.*, V, 176 urm. și *infra*, explic. art. 1000.

Dreptul belgian.

4) Constrângerea corporală poate și astăzi fi pronunțată în Belgia, în materie civilă, pentru restituțiuni, daune-interese și cheltnele rezultând din acte ilicite sevêrșite cu răutate și de rea credință, adevă pentru delictе, ear nu pentru quasi-delictе. L. din 27 iulie 1871. Legiuitorul belgian n'a avut curajul de a rupe de o dată cu trecutul; el s'a oprit în drum. Constrângerea corporală trebuie însă cu timpul să dispară din toate legislațiunile moderne, pentru că, după cum

dată, pentru că, de și legea asupra constrângerei corporale n'a fost abrogată prin altă lege, totuși ea s'a născut moartă și n'a fost nici o dată aplicată. Acesta este unul din rarele cazuri de desuetudine, căci, în regulă generală, o lege votată și promulgată nu poate fi abrogată de cât prin o altă dispoziție legislativă, și deci, nu poate cădea prin neuz în desuetudine <sup>1)</sup>. (Cpr. art. 5. C. italian, art. 9 C. austriac, etc.)

### Casul când delictul sau quasi-delictul este imputabil mai multor persoane.—Solidaritate.

**Art. 1003.**—Când delictul sau quasi-delictul este imputabil mai multor persoane, aceste persoane sunt ținute solidar pentru despăgubire. (Art. 918, 1039 urm., 1543, 1551 C. C. Art. 142 Pr. civ. Art. 393, § 2 C. com. Art. 196 L. vămilor din 15 iunie 1874. Art. 840, 1833 C. german din 1896. Art. 60 C. federal al oblig. din Elveția. Art. 55 C. pen. fr. Art. 1733 C. Calimach, etc. Art. 1156 C. italian).

Art. 55 din codul penal francez prevedând că toți acei condamnați pentru aceeași crimă sau pentru același delict sunt ținuți solidar, adică unul pentru altul, pentru totalitatea amenzelor, restituțiunilor, daunelor și cheltueleur la care au fost condamnați <sup>2)</sup>, jurisprudența și o parte însemnată din doctrină aplică această dispozițiune și în materie

---

foarte bine dice Titus-Livius (*Ist. rom.*, VIII, 28), datoriele obligă bunurile, ear nu persoana debitorului: „*Pecuniæ creditæ, bonâ debitoris, non corpus obnoxium esse*“.

<sup>1)</sup> Cpr. Trib. Ilfov (O. Niculescu președ.) *Dreptul* din 1891, No. 5. Veđi și Demolombe, I, 130. Aubry et Rau, I, § 29, p. 56, text și nota 2. Veđi și t. I, parte I, a lucrării noastre, p. 11, și *suprà*, p. 136, nota 5.—Sub legea veche, desuetudinea era, din contra, la noi, un mod de abrogare tacită a legilor. Cas. rom. Bulet. 1863, p. 405. Astfel, regula dreptului canonic care oprea pe doi frați de a lua în căsătorie două surori, picase în desuetudine. Cpr. C. Iași, *Dreptul* din 1879, No. 25.—Tot astfel, formalitățile prevădute de codul Ipsilant în privința foilor dotale, nu s'au aplicat nici o dată. Veđi Bărbătescu, *Cursul dreptului civil român* (1849, București), p. 47.

<sup>2)</sup> Acest text n'a fost reprodus de legiuitorul nostru, însă art. 196 din legea vămilor de la 15 iunie 1874 prevede că condamnațiunile civile contra mai multor persoane pentru unul și același fapt de fraudă, vor fi solidare, atât pentru restituțiunea mărfurilor confiscate, care vor fi fost restituite provisor în casurile prevădute de lege, cât și pentru amenadă și cheltueli de judecată. Veđi *infrà*, p. 492.

Art. 196 L. vămilor din 1874.



civilă, la delictе și la quasi-delictе <sup>1)</sup>. Legiuitorul nostru, din fericire, ne a scutit însă de această controversă, căci art. 1003 reproducând art. 1156 din codul italian <sup>2)</sup>, admite, în caz de delictе sau quasi-delictе, solidaritatea în termeni expresi. Și trebuie să observăm că este vorba în specie de o adevărată solidaritate *legală*, căreia, prin urmare, vom

<sup>1)</sup> Veđi în acest sens, Demolombe, XXXI, 692, 693 și XXVI, 279 urm. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 34, 35. Sourdat, I, 473 urm. 704. Aubry et Rau, IV, § 445, p. 749, text și nota 6. Demante, V, 135 bis III. Cpr. Cas. fr. D. P., 95. 1. 72. D. P., 94. 1. 439. D. P., 92. 1. 335 și 348, etc.—*Contrà*. Baudry, II, 989 și 1350. Marcadé, V, art. 1382, 1383, No. 4, p. 277 și IV, p. 488, No. 604. Laurent, XVII, 318 urm. și XX, 619. Veđi asupra acestei controverse, de care legiuitorul nostru ne a ferit prin art. 1003, Pand. fr., *Oblig.*, I, 306 urm.

<sup>2)</sup> Eată, în adevăr, cum se exprimă art. 1156 din codul italian, pe care legiuitorul nostru l'a tradus *ad litteram*: „*Se il delitto o quasi-delitto è imputabile a più persone, queste sono tenute in solido al risarcimento del danno cagionato*“. Codul austriac are o dispoziție aproape identică: „*Wenn der Schaden vorsätzlich zugefügt worden ist, ęice art. 1302 din acest cod, oder, wenn die Antheile der Einzelnen an der Beschädigung sich nicht bestimmen lassen, so haften Alle für einen und Einer für Alle; doch bleibt demjenigen, welcher den Schaden ersetzt hat, der Rückersatz gegen die Uebrigen vorbehalten*“. Eată cum codul Calimach traduce acest text, în § 1733: „Dacă mulți tot odată au vătămăat pe cineva, să osândesc a-i face despăgubire (*damnum emergens et lucrum cessans*), toți dimpreună sau unul pentru toți, căruia rămâne drit să ceară pe urmă de la ceilalți împreună vinovați analogisita lor sumă pentru pricinuita vătămăare“. Solidaritatea există deci, în privința delictelor și quasi-delictelor, în vechea legislațiune a Moldovei, și legiuitorul actual a reprodus cu drept cuvânt vechia tradițiune a țarei, care, de altmintrele, era consacrată și în dreptul roman prin texte positive. Veđi, de exemplu, L. 2, Pr., Dig., 9, 4, *De noxalibus actionibus*, unde se ęice: „*Si servus sciente domino occidit, in solidum dominum obligat: ipse enim videtur dominus occidisse*“. L. 1, § 4, Dig., 2, 10, *De eo per quem factum erit*, ęice de asemenea: „*Si plures dolo fecerint, omnes tenentur; sed si unus praestiterit poenam, ceteri liberantur: cum nihil intersit*“. Dispozițiuni analoge există și în alte legislațiuni străine. Veđi, de exemplu, art. 60 din codul federal al obligațiilor din Elveția; art. 840, 1843 C. german din 1896, etc. Eată cum se exprimă art. 840 din acest din urmă cod: „*Sind für den aus einer unerlaubten Handlung entstehenden*

aplica toate efectele solidarității în genere (art. 1042—1046), ear nu de o pretinsă solidaritate imperfectă, așa precum susțin unii în Franția (cpr. Colmet de Santerre, V, 135 bis II și III); căci vom vedea că solidaritatea așa disă imperfectă, iscodită de unii autori, este necunoscută de legiuitor.

De câte ori deci dauna a fost cauzată de mai multe persoane, fie care din aceste persoane va putea fi urmărită pentru despăgubirea întregă (art. 1042)<sup>1)</sup>, rămânând ca acel care a plătit pentru toți să exercite recursul său contra celorlalți co-faptași prin acțiunea *negotiorum gestorum*, după cum prevede anume art. 1859 din codul cantonului Zurich. (Art. 1052, 1053 C. C.).

Pentru ca solidaritatea legală prevădută de art. 1003 să poată avea loc, trebuie neaparat ca paguba să resulte din unul și acelaș fapt, sevêrșit de mai multe persoane, căci dacă ea ar resulta din mai multe fapte deosebite, fie care va răspunde numai de fapta sa<sup>2)</sup>.

Când un proprietar își închiriează imobilul său spre a se ține în el o casă de toleranță (bordel) unui antreprenor care exercită acest comerț necinstit, de și tolerat de lege<sup>3)</sup>, nu există două fapte deosebite, ci unul și acelaș.

Inchirierea unui imobil spre a se ține în el o casă de toleranță.

*Schaden Mehrere neben einander verantwortlich, so haften sie, als Gesamtschuldner*“. Textul nostru este, după cum am vădut, reproducerea *ad litteram* a art. 1156 din codul italian. Veđi asupra acestui text, Giorgio Giorgi, V, 193, 195, 255, 409.—Regretatul nostru amic, Gr. G. Pêncescu, făgăduise în prefața vol. II de a arata tot ce legiuitorul nostru a imprumutat de la acel italian, și cu toate aceste, la comentariul foarte succint a art. 1003 (II, 465), nu găsim nici o amintire despre codul italian. Am observat că, nu pentru prima oară, erudițul comentator al obligațiilor nu s'a ținut de cuvânt.

- 1) Cpr. Cas. rom., S-a, 15 nov. 1894. *Curierul judiciar* din 1895, No. 5 și Bulet. Cas. anul 1894, p. 1056.
- 2) Laurent, XX, 541. Pêncescu, II, 465. Cpr. C. Paris. D. P., 73. 5. 402, No. 5 și C. București, *Dreptul* din 1885, No. 33.
- 3) S'a đis, în adevêr, că, prostituția este un rên necesar. Eată cum se exprimă, în această privință, un autor englez, Lecky, în *European morals*: „La prostituée, type suprême du vice, est en même temps la gardienne la plus efficace de la vertu. Sans elle, la pureté inattaquée d'innombrables foyers domestiques serait souillée, et plus d'une qui, dans l'orgueil de sa chasteté préservée des tentations, ne pense à cette

care este cauza unică a daunei pricinuite. De aceea, atât proprietarul cât și antreprenorul casei de prostituție pot, în specie, fi condamnați solidar la daune către proprietarii caselor vecine, din cauza depreciării aduse imobilelor lor prin acest fapt, și aceasta chiar dacă imobilele în chestiune ar fi fost clădite sau dobândite de proprietarii actuali în urma deschiderii casei de toleranță <sup>1)</sup>.

Admiterea solidarității pentru faptele penale. Solidaritatea legală prevădută de art. 1003 se va aplica, în privința daunelor civile, și la faptele ilicite care ar întruni elementele unei crime, unui delict, sau unei contravențiuni <sup>2)</sup>.

Legea vamală. Astfel, toți co-autorii unei fraude vamale sunt răspunzători solidar și către Stat de daunele cauzate prin acest fapt <sup>3)</sup>.

Delicte silvice. De asemenea, despăgubirile civile rezultând dintr'un delict silvic, trebuie acordate în mod solidar, când delictul este comis de mai multe persoane <sup>4)</sup>.

Tăinuire. Tănuirea constituind însă, în diferitele cazuri specificate de art. 53 C. pen., un fapt independent, un delict

*misérable femme que dans un dégoût mêlé d'indignation, aurait connu les tortures du remords et du désespoir. C'est sur cette créature dégradée et ignoble que s'assouvissent les passions qui eussent peut-être rempli le monde d'ignominie. Tandis que les croyances et les civilisations naissent, passent et disparaissent, elle demeure, prêtresse éternelle de l'humanité, flétrie pour les péchés du peuple*. Veđi Yves Guyot, *La prostitution* (Paris, 1883), p. 3.

- <sup>1)</sup> Veđi *suprà*, p. 405. Cpr. C. Aix. D. P., 79. 2. 219, 220 și D. P., 62. 2. 156.—*Contrà*. C. din Besançon. D. P., 60. 2. 4.  
<sup>2)</sup> Cas. rom. Bulet. S-a II-a, 1874, p. 69. Cpr. Bulet. 1873, S-a 2-a, consid. de la p. 142. Bulet. S-a II, 1881, p. 422.

Solidaritatea nu va avea însă loc, de și mai mulți inculpați ar fi fost urmăriți la un loc și condamnați prin una și aceeași hotărîre, dacă crimele sau delicturile comise de dênșii ar fi deosebite. Cpr. Cas. fr. D. P., 46. 1. 80. Fuzier-Herman, III, art. 1202, No. 263.

- <sup>3)</sup> Cas. rom. S-a I, Bulet. 1886, p. 695. Veđi art. 196 din legea vămilor citat *suprà*, p. 489, nota 2.  
<sup>4)</sup> Cas. rom. S-a II, Bulet. 1889, p. 353.—Ca element constitutiv a obligațiunii solidare pentru despăgubirile ce nasc din delicte sau quasi-delicte, se cere însă existența unei înțelegeri comune între diferiții delincuenți. În lipsă de o asemenea înțelegere, responsabilitatea se împarte, în delictul silvic de introducere de vite spre pășune în pădurele Statului, în raport cu numărul de vite ce fie care din ei a introdus și pășunat. Cas. rom. S-a II. Bulet. 1890, p. 841.

*sui-generis*, pentru care legea penală prevede o anume pedeapsă, tăinuitorul nu se consideră ca cum ar fi cooperat la sevărșirea faptului principal, nici ca complice. Prin urmare, el nu poate fi declarat răspundător solidar pentru întregul prejudiciu cauzat de autorii furtului; el răspunde numai pentru prejudiciul cauzat prin propriul său fapt de tăinuire, adecă numai pentru obiectele ascunse de densusul, ear nu pentru toate obiectele furate <sup>1)</sup>).

Aceste sunt adevaratele principii. Curtea de Casație le tăgăduise prin o decizie anterioară<sup>2)</sup>, însă n'a trecut mult și ea s'a reîntors la adevaratele principii, recunoscând însuș eroarea în care căduse. Tăinuitorii numai atunci ar putea fi declarați răspundători solidari de daunele civile dimpreună cu autorul principal, când s'ar dovedi că între acest autor și între densusii a existat o legătură atât de intimă, în cât există o unitate de delict <sup>3)</sup>; și încă și în asemenea caz, s'ar putea susține, nu fără succes poate, că tăinuirea constituie un fapt independent de furt.

Tot ce se poate dice este numai că responsabilitatea tăinuitorilor este solidară cu cea a autorilor principali, în privința cheltueleur de judecată la care a fost expusă partea civilă prin urmărirea delictului <sup>4)</sup>. (Cpr. art. 142 Pr. civ.).

### Dovedirea delictului sau quasi-delictului.

Acel care cere daune din cauza unui delict sau quasi-delict trebuie, ca ori ce reclamant, să și dovedească pretențiunile sale (art. 1169), adecă, pe de o parte, existența din partea pârîtului a unei culpe comise fie cu intențiune, fie din neglijență sau imprudentă <sup>5)</sup>, ear pe de altă parte, quantumul daunelor aduse prin faptul ilicit al adversarului.

<sup>1)</sup> Cas. rom. S-a II. Bulet. 1874, p. 69. Cpr. C. Paris, 18 fevr. 1837. Répert. Dalloz, *Oblig.*, 793, nota 2.

<sup>2)</sup> Cas. rom. S-a II. Bulet. 1873, p. 141.

<sup>3)</sup> Cas. rom. S-a II. Bulet. 1892, p. 617. Cpr. și Bult. Cas. S-a II, anul 1893, p. 662.

<sup>4)</sup> Cas. rom. S-a II. Bulet. anul 1881, p. 422.

<sup>5)</sup> Veđi T. Huc, VII, 95 și VIII, 424. Arntz, III, 476. Baudry, II, 1349. Laurent, XX, 547. Alex. Degre, *Dreptul* din 1884, No. 41, p. 322. Sourdat, I, 333, 605 urm. Aubry et Rau, IV, § 446, p. 755. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, No. 1166 urm. Cpr. Cas. fr. D. P., 70. 1. 361. D. P., 90. 1. 122. C. Bastia. D. P., 91. 2. 324. Cas. rom. S-a I. Bulet. Cas. anul 1888, p. 748. Bulet. Cas. anul 1883, p. 801.

Presumpțiunea culpei contractuale.  
Controversă.

Culpa delictuală nu se presupune, în adevăr, nici o dată, ci numai acea contractuală (art. 1082, 1160)<sup>1)</sup>.

Fiind vorba, în specie, de fapte materiale pentru ucare acel care a suferit paguba a fost în imposibilitate de ași procura o dovadă scrisă, se înțelege că ori ce dovadă este admisibilă în această privință, precum, marturi, presupțiuni, mărturisire, jurământ, etc.<sup>2)</sup>.

Așa dar, culpa delictuală nu se presupune nici o dată<sup>3)</sup>. Ea trebuie să fie stabilită de acel care o invoacă.

Aceste principii au dat însă loc la dificultăți în privința transportului de persoane, din cauza că textele care

Abordagii.

Astfel, căpitanul unui vas n'ar putea fi declarat responsabil de lovirea unui alt vas (abordagiu), de și pe un timp de ceață și în contra regulamentelor internaționale, ar fi dat o prea mare vitesă vasului, dacă nu se stabilește în fapt că colusiunea se datorește unei culpe oare care. Cpr. Cas. fr. D. P., 88. 1. 391. Vezi și *suprà*, p. 426, text și nota 3.

- 1) Vezi *suprà* p. 397, nota 4 și *infra*, p. 504.—Cu toate acestea, sunt autori care susțin că, în materie de culpă contractuală, ca și în materie de culpă extra-contractuală, nu există nici o presumpțiune de culpă, presumpțiunea legală fiind o *dispensă de dovadă*. Creditorul care cere executarea unei obligațiuni din partea debitorului nefiind obligat a dovedi culpa acestui din urmă, va stabili numai că o prestațiune îi era datorită în baza unui contract, și atâta tot. Prin urmare, dic acești autori, de câte ori debitorul nuși îndeplinește obligația sa, atunci când aceasta era cu puțință, de atâte ori el este în culpă. Culpa, în acest sistem, nu este deci numai *presumată*, ci chiar *realizată*. Vezi Saleilles, *op. cit.*, 333, p. 394 și p. 390, nota 1. M. Planiol, nota în D. P., 96. 2. 459, colona 1. Vezi și T. Huc, VIII, 424, p. 562.
- 2) T. Huc, VIII, 424. Laurent, XX, 548. Sourdat, I, 607. Cas. fr., 15 nov. 1887. Sirey, 90. 1. 471. Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a I, anul 1881, p. 12 și *Dreptul* din 1881, No. 34. Vezi și *suprà*, p. 397, nota 4. Judecătorii vor putea de asemenea să defere jurământul supletor mai cu samă pentru a hotări quantumul daunelor. Cpr. Sourdat, I, 618.

Art. 1435  
C. C.

- 3) Astfel, proprietarul lezat prin un incendiu provenit de la un vecin, nu poate dobândi daune de la acest vecin de cât dacă va stabili că focul a avut de cauză greșala sau imprudența lui, art. 1435 care stabilește o presumpțiune legală de culpă în favoarea proprietarului și în contra chirișului fiind relativ numai la raporturile dintre chiriș și proprietar și neputând fi aplicat la alte cazuri. C. București. *Dreptul* din 1886, No. 69. Cas. fr. și C. Bastia. D. P., 90. 1. 122 și D. P., 91. 2. 324.

stabilesc responsabilitatea cărauşilor se ocupă numai de lucruri, şi chestiunea este de a se şti dacă aceleaşi dispoziţiuni sunt aplicabile şi la persoane.

### Despre transportul de persoane.

**Art. 1475 C. C.**—Cărauşii sunt răspunzători de pierderea şi stricăciunea lucrurilor încredinţate lor când ei nu probă că s'au pierdut ori s'au stricat din cauză de forţă majoră sau cazuri fortuite. (Art. 1080, 1083, 1156 C. C. Art. 425, 506 C. com. Art. 1784 C. fr.).

**Art. 425 C. Com.**—Cărauşul este răspunzător de pierderea sau stricăciunea lucrurilor ce i au fost încredinţate spre transport, din momentul în care le primeşte până la acela al predării lor destinatarului, afară dacă nu probează că pierderea sau stricăciunea au provenit din caz fortuit sau din forţă majoră, din chiar viciul propriu al lucrurilor sau din natura lor, din faptul expeditorului sau din acel al destinatarului. (Art. 1475 C. C. Art. 400 C. ital. Art. 103, 104 C. fr. Art. 4 L. belgiană din 25 aug. 1891, asupra contractului de transport, etc.).

Precum vedem. *în privinţa lucrurilor*, cărauşii <sup>1)</sup> sunt responsabili de pierderea şi stricăciunea lor, de câte ori nu probează cazul fortuit sau forţa majoră, viciul propriu al lucrului, faptul expeditorului, etc. <sup>2)</sup>.

Această. dispoziţie, aplicabilă fără îndoială şi la ba-

<sup>1)</sup> Prin cărauş (*voiturier*), se înţelege ori ce agent de transport (art. 413, § 2 C. com.), individ sau companie, ori care ar fi modul prin care transportul s'ar opera, pe apă, pe uscat, prin calea ferată (cpr. Cas. fr. D. P., 58. 1. 421), şi prin ori ce alte mijloace pe care le ar descoperi geniul omului. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, III, 553. Cpr. Trib. Ilfov, 14 octombrie 1897. *Curierul judiciar* din 9 noiembrie 1897, No. 40. Acei care au profesiunea de a strămuta mobilele persoanelor dintr'un loc în altul cu trăsurile lor (*les entrepreneurs de déménagements*) sunt adevăraţi cărauşi. Baudry et Wahl, *Louage*, II, 1638.—*Contră*. Trib. şi C. Paris. *Gaz. Palais*, 96. 1. 245 şi 780.—Cât pentru acei care strămută obicinuît mobilele persoanelor dintr'un oraş în altul prin intermediul căilor ferate, sau prin alte mijloace de transport, ei nu sunt cărauşi, ci închirietori de servicii. Baudry et Wahl, *op. şi loco cit.* C. Lyon. D. P., 95. 2. 294.

Ce se înţelege prin cărauş.

<sup>2)</sup> Şi la Romani, cărauşul răspundea de lucrurile încredinţate lui, afară de împrejurarea când pierderea se datorea unui caz neprevăzut, *nisi si quid damno fatali contingit*. (L. 3, § 1, *in fine*, Dig., 4, 9, *Nautæ, Carpones, Stabularii*, etc.).—Proprietarul vasului avea, în ori ce caz, dreptul să ceară preţul chiriei. L. 61, § 1, Dig., 19, 2, *Locati Conducti*.

Dreptul roman.

gajele călătorilor<sup>1)</sup>, care nu este de cât o consacrațiune a principiilor generale în materie de contracte (art. 1080, 1082, 1083, 1156), este ea aplicabilă la transportul de persoane, la caz de accident întâmplat unui călător, sau reclamantul trebuie el să stabilească culpa cărăușului?

Se susține că regulile responsabilităței civile, în materie de transport de persoane, sunt cărmuite numai de art. 998 urm. și că art. 1475 C. C. și 425 C. com. se aplică exclusiv la transportul lucrurilor sau mărfurilor. Pentru a se ajunge la acest rezultat cu totul straniu, care pune mai presus conservarea obiectelor neînsuflețite de cât siguranța călătorilor, s'a dis că marfa sau bagajul încredințat cărăușului fiind un obiect cert și determinat, depozitarul ei nu poate fi scutit de obligația de restituire de cât dovedind cazul fortuit sau forța majoră (art. 1156), pe când călătorul nu este un corp cert, această calitate presupunând neaparat un lucru neînsuflețit<sup>2)</sup>.

Astfel, în această teorie, dacă m'am suit în tren spre a merge la București, înregistrând și un cufăr ca bagaj, la caz de un accident care ar aduce atât moartea mea cât și pierderea cufărului, moștenitorii mei nu vor avea nici o probă de făcut, pentru a fi despăgubiți de pierderea cufărului (art. 1475 C. C., 425 C. com.), pe când ei vor trebui să dovedească o culpă sau cel puțin o neglijență din partea administrațiunei căilor ferate pentru a dobândi daunele materiale și morale cauzate prin moartea mea. Or, tocmai aceasta ne se pare cu deseveșire inadmisibil, si-

<sup>1)</sup> Cpr. Lyon-Caen et Renault, *op. cit.*, III, 709. Baudry et Wahl, *Louage*, II, 1669.

<sup>2)</sup> Veđi în acest sens, O. Amiens, D. P., 82. 2. 163. Cas. fr. D. P., 85. 1. 433. Pand. Chron., V. (anii 1878—1886), 1, p. 299. C. Poitiers, *Pand. Périod.*, 88. 2. 45. Trib. și C. Paris. D. P., 94. 2. 214. D. P., 93. 2. 125. *Pand. Périod.*, 95. 2. 209 urm. și nota lui F. Chesney. *Pand. Périod.*, 1896. 2. 16 și 18. Trib. Annecy, 3 mai 1893 și Trib. Niort, 11 iulie 1893. *La Loi* din 30 oct. 1893 și *Gaz. Tribun.*, din 1 novembre 1893. În acelaș sens, Guillaouard, *Tr. du contrat de louage*, II, 765. Féraud-Giraud, *Code des transports*, III, No. 120. Guillemain, *Des transports successifs*, p. 123 urm. Jacqmin, *Exploitation des chemins de fer*, 159. Mesdach de ter Kiele, *Conclus. sub Cas. belg.* 5 oct. 1893. Sirey, 94. 4. 5. Curtea din Paris (16 dechem. 1873) a declarat pe o companie de drum de fer neresponsabilă de tentativa de asasinat comisă în drum de fer contra unui călător. D. P., 74. 2. 126.

garanța călătorilor meritând dacă nu mai multă, cel puțin atâta îngrijire ca și mărfurile încredințate căraușului. Nu este exact de a se dice, așa precum dice Curtea de casație din Franția, că responsabilitatea căraușului este cărmuită de art. 998 și 999, căci, atât în privința transportului lucrurilor cât și a persoanelor, responsabilitatea căraușului rezultă din contract, ear nu din delict sau quasi-delict. El se obligă, în adevăr, a transporta atât marfa cât și pe călător într'un termen hotărît la un loc anume destinat prin un contract (contractul de transport), și de câte ori este vorba de o responsabilitate contractuală, casul fortuit este în sarcina debitorului care l'aleagă (art. 1156, 1169). Călătorul trebuind să ajungă teafăr la destinație, *sain et sauf*, de câte ori se întâmplă un accident, căraușul nu și-a îndeplinit obligația, și ca atare, el poate fi tras la răspundere, dacă nu stabilește că întârzierea sau accidentul se datorește unui fapt care nu i poate fi imputat (art. 1082). Art. 1475 C. C. și 425 C. com. nu fac de cât a aplica dreptul comun la transportul lucrurilor, și soluțiunea ar fi aceiaș chiar dacă aceste texte n'ar avea ființă. Textele suscite sunt deci afară din cauză și responsabilitatea căraușului, atât în privința transportului lucrurilor cât și a persoanelor, rezultă din principiile generale ale dreptului.

O decizie care, la caz de accident, nici n'ar pomeni de art. 1475 C. C. și 425 C. com., ci ar face pe cărauș responsabil numai pe baza principiilor generale ale dreptului, dicând, de exemplu, că, din cauza accidentului survenit, căraușul nu și-a îndeplinit obligația sa, și că, în baza art. 1082, el trebuie să repare dauna adusă prin această inexecutare, dacă nu dovedește că accidentul se datorește unui caz fortuit, ar fi destul de motivată și ar rămânea în picioare. Aceasta dovedește până la evidență că responsabilitatea căraușului este contractuală, și că art. 998, 999 n'au ce căuta în specie. Aceste sunt adevăratele principii, și ele au fost consacrate de curând atât de tribunalul cât și de curtea din Paris <sup>1)</sup>.

<sup>1)</sup> Veți *Pand. Périod.*, 1892. 2. 129 și nota lui M. Chauveau, profesor la facultatea din Rennes. D. P., 92. 2. 557. *Gaz. Palais*, 94. 1. 720. *Idem. C. Aix. Pand. Périod.*, 88. 2. 45. C. Paris, 27 nov. 1886 și C. de justiție din Luxemburg, 2 aug. 1877. D. P., 85. 1. 434, nota *a* și *b*. Această din urmă decizie se mai găsește încă publicată și în *Pand. Chron.*, VI, I, p. 299, nota *a*.



Dreptul  
străin.

Câteva legislațiuni străine au admis în mod expres această soluțiune care, din toate punctele de vedere, se impune. „Cărăușul, dice art. 4 din legea belgiană de la 25 august 1891, asupra contractului de transport, care abrogă și înlocuește în mod fericit art. 96—108 din codul comercial, răspunde de stricăciunea sau pierderea lucrurilor, precum și de accidentele întâmplate călătorilor, dacă nu probează că stricăciunea, pierderea sau accidentele provin din o cauză străină care nu'i poate fi imputată“. Legea germană din 7 iunie 1871 și legea ungurească din 7 iulie 1874 conțin dispozițiuni redactate în acelaș sens <sup>1)</sup>.

### Raporturile între patroni și lucrători.

Chestiunea ce am discutat mai sus presintă o mare analogie cu altă chestiune nu mai puțin controversată, și anume, cu acea de a se ști dacă lucrătorul care a fost victima unui accident industrial trebuie, pentru a putea cere daune de la patronul său, să dovedească o culpă din partea acestuia, sau dacă patronul trebuie să dovedească cazul fortuit.

Unii raționând în acelaș mod, decid și de astă dată că patronul nu răspunde de drept de accidentele întâmplate lucrătorilor săi. El nefiind responsabil de cât conform art. 998, 999, nu datorește nimic de câte ori nu se dovedește că el este în culpă <sup>2)</sup>.

Tot acolo, nota *b*, se mai găsește încă publicată în acelaș sens o decizie a C. din Bruxelles, cu data din 28 nov. 1881. Veți în acelaș sens, nota lui Sarrut, în D. P., 85. 1. 433 urm. T. Huc, VIII, 425. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, III, 709, 709 bis. Sainctelette, *De la responsabilité et de la garantie*, p. 87 urm. Sourdat, II, 1058. Baudry, II, 891, *in fine* și III, 725. Emion, *Manuel pratique ou traité de l'exploitation des chemins de fer*, 150, p. 139 urm. Bédarride, *Transport par chemins de fer*, II, 439, 440. Palaa, *Dictionnaire législatif et réglementaire des chemins de fer*, etc., I, p. 32. Baudry et Wahl, *Louage*, II, 1687 urm. Verne de Bachelard, *Resp. des ch. de fer en mat. de transport*, p. 144 urm. Veți în acelaș sens, nota lui Lyon-Caen în Sirey, 85. 1. 129 și nota în *Pand. Chron.*, (anii 1878—1886), 1, p. 299 urm. Veți asupra acestei controverse, Fuzier-Herman, III, art. 1382, 1383, No. 1281 urm. *Pand. fr. Répert.*, t. 16, v<sup>o</sup> *Chemins de fer*, 5010 urm. Veți și F. Chesney, nota în *Pand. Périod.*, 97. 1. 516, colona 2.

<sup>1)</sup> Codul civil italian reproduce fără nici o schimbare, în art. 1631 C. C., art. 1784 din C. fr. reprodus și de legiuitorul nostru. Acest text se vede reprodus de Laurent, fără nici un comentariu, în Ante-proiectul de revizuire (art. 1848).

<sup>2)</sup> „Considerând, dice Curtea din Rennes, 20 martie 1893, că

La aceasta se răspunde însă cu drept cuvânt că contractul încheiat între lucrător și patron obligă pe acest din urmă, nu numai a-i plăti salariul promis, dar încă a veghea la siguranța vieții lucrătorului și a-l apăra contra consecințelor pericolelor inerente lucrării sale <sup>1)</sup>.

art. 1412 (1710 C. fr.), care cărmuște materia locațiunii de lucrări și de industrie, nu impune patronului altă obligație de cât cea de a plăti lucrătorului prețul convenit“. D. P., 93. 2. 526. O altă decizie a Curței din Bordeaux, din 9 nov. 1892, dice că contractul de locațiune de servicii nu implică din partea patronului o obligație contractuală de a garanta siguranța lucrătorului, și că patronul nu este responsabil de cât în caz de a fi comis o culpă. S., 93. 2. 148. *Idem.* Cas fr., D. P., 94. 1. 479 și *Pand. Périod.*, 95. 1. 90. D. P. 97. 1. 517. S., 97. 1. 17 și 229. Cas. belg. S., 90. 4. 17. D. P., 86. 2. 153. C. Orléans și Nancy. *Pand. Périod.*, 94. 2. 217. D. P., 97. 2. 110. Guillonard, *Louage*, II, 860.

Alte hotăriri lasă sarcina probei culpei patronului tot în sarcina lucrătorului, punând însă în principiu că patronul este obligat să iee oare care măsuri de protecțiune în favoarea lucrătorilor săi, el fiind în culpă de câte ori nu le a luat; însă, și în acest caz, după cum am spus, patronul nu poate fi obligat a plăti daune de cât în cazul când se stabilește o culpă din partea lui. Veți în acest sens, Cas. belg., 8 ian. 1886. D. P., 86. 2. 153. *Idem.* D. P., 84. 2. 89. D. P., 81. 2. 79.—In puterea acestor principii, s'a decis că lipsa de soliditate a schelei pusă de patron la dispoziția lucrătorilor, constituie din partea acestuia o infracțiune la obligațiunile sale și o culpă care poate să'l facă responsabil, la caz de accidente. C. Douai, 27 mai 1895. D. P., 97. 2. 132.

<sup>1)</sup> Mai mult încă, patronul este obligat să apere pe lucrătorul său în contra propriei sale inexperiențe și imprudențe (cpr. C. Caen și Orléans. D. P., 81. 2. 79. D. P., 86. 2. 12); de unde rezultă că el este în culpă de câte ori a neglijat de a lua, în interesul lucrătorilor săi, precauțiunile pe care le cerea atât inexperiența profesională a acestora cât și natura delicată a lucrului care le fusese impus în afară de atribuțiunile lor obicinuite. Astfel, o companie de drum de fer a fost cu drept cuvânt declarată responsabilă de accidentul prin care unul din lucrătorii săi perduse un ochi, din cauză că acest lucrător fusese întrebunțat la un serviciu neobicinuit, și anume la sfarmarea unor petre rezistente, fără ca compania să fi îngrijit a-i pune la dispoziție ochelari. Cas. fr. D. P., 93. 1. 208. Veți și C. Dijon. D. P., 78. 1. 297. In acelaș sens, C. Bruxelles, 3 april 1896. *Revue du Travail, publiée par l'office du Travail de Belgique*, din mai 1897, No. 5, p. 449. Cpr. D. P., 94. 2. 304. D. P., 95. 2. 394. Veți și Baudry et Wahl, *Louage*, II, 1294, 1297.

În puterea principiilor înscrise în art. 1082, 1083, 1156 și 1169 din C. C., patronul nu poate deci fi liberat de obligațiunea sa de cât dovedind că accidentul s'a întâmplat din culpa lucrătorului sau din caz fortuit ori forță majoră<sup>1)</sup>.

Art. 998, 999 trebuiesc deci scoase din debateri în cazul de față, ca și în cazul precedent, neputând fi vorba de răspunderea delictuală, ci de aceea contractuală, de vreme ce între patron și lucrător s'a încheiat un contract, prin care cel de al doile își închiriează serviciile sale celui dintâi. Patronul, prin natura însuș a contractului și prin puterea lucrurilor, se obligă a garanta lucrătorilor și muncitorilor săi siguranța vieței lor și a lua toate măsurile neaparate pentru a preîntîmpina ori ce pericol inerent lucrării sau muncii lor, ear lucrătorul, la rîndul său, se obligă a nu face iluzorii precauțiunile sau măsurile de ordine luate în acest scop de patron<sup>2)</sup>.

Or, fiind vorba de obligații reciproce luate prin contract, se vor aplica principiile de la culpa contractuală,

---

Prin aplicarea acestor principii, Curtea din Grenoble (6 fevr. 1894) a declarat responsabil pe un patron de accidentul întîmplat lucrătorului său, pentru că nu luase precauțiunile excepționale pe care le cerea lucrarea la care acest lucrător fusese întrebuițat. D. P., 94. 2. 304.

Patronii sunt mai cu samă obligați a veghia la siguranța lucrătorilor lor, când între dênșii se găsesc copii minori care nu au experiența necesară. Cpr. C. Lyon, Aix, Paris, etc. D. P., 55. 5. 391, No. 23 și 2. 86. D. P., 71. 2. 41. D. P., 76. 2. 96. D. P., 77. 2. 204. D. P., 79. 2. 47. Veđi și Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, No. 1254 urm.

<sup>1)</sup> Veđi în acest sens, nota lui Demangeat asupra închirierei de servicii, prezentată Academiei de științi morale și politice. *Revue pratique de droit français*, t. 55, anul 1884, p. 556 urm. Labbé, nota sub Cas. belg. Sirey, 86. 4. 25. T. Huc, VIII, 427 urm. Sainctelette, *op cit.*, p. 140. Marc Sauzet, *Responsabilité des patrons*, etc. *Revue critique*, t. 12, anul 1883, No. 26 urm. M. Gérard și M. Planiol, *Revue critique*, t. 17 (1888), p. 426 urm. și 279 urm. Baudry et Wahl, *Louage*, II, 1330. În acet sens s'a pronunțat de mai mute ori trib. din Bruxelles (25 și 28 april 1885) și C. sup. de justiție din Luxemburg, 27 nov. 1884. D. P., 86. 2. 153, nota a. Veđi și Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, No. 1183 urm.

<sup>2)</sup> Aceștia sunt chiar termenii unei hotărîri a trib. civil din Liège, din 31 dechembrie 1885, hotărîre citată de E. Delacroix în D. P., 1886, 2, 154, *ad notam*, colona 1.

ear nu de la acea delictuală; de unde rezultă că, la caz de a se întâmpla un accident lucrătorului în timpul și cu ocaziunea lucrului său, acțiunea în despăgubire ce el are în contra patronului său se va prescrie prin 30 de ani, conform art. 1890 C. C., aplicabil la contracte, și aceasta chiar în cazul în care culpa patronului ar întruni elementele unui delict prevădut și pedepsit de legea penală (omor fără voe întâmplat din nebagare de samă a patronului, din neîngrijirea sa sau din nepăzirea regulamentelor<sup>1)</sup>).

Eminentul și fostul nostru profesor de la Paris, Ernest Glasson, într'un memoriu prezentat Academiei de științi morale și politice, *Le Code civil et la question ouvrière*, se exprimă în termenii următori: „O doctrină nouă substituie noțiunii delictului civil aceea a unei culpe contractuale, punând dovada în sarcina patronului, prin faptul că'l obligă a stabili că el a făcut tot ce putea și trebuia să facă pentru ca accidentul să fie înlăturat. Acest sistem nu este atât de folositor pe cât s'ar crede lucrătorului; căci, o dată admisă culpa contractuală, patronul nu va avea de cât să introducă în contractul de locațiune o clausă de neresponsabilitate, care îl va sustrage astfel de mai înainte de la ori ce răspundere“<sup>2)</sup>).

Dar oare adevărat să fie aceasta? Mai întâi, de câte ori va fi vorba de dol sau de o greșală gravă care este pusă pe aceeaș treaptă cu dolul, *dolo proxima* (L. 47, § 5, Dig., 30, *De legatis* I), asemenea clausă nu va avea nici o valoare, pentru că toată lumea recunoaște că nimene nu se poate scuti de răspunderea care rezultă din dolul sau reaua sa credință<sup>3)</sup>: „*Illud non probabis, dolum non esse*

<sup>1)</sup> Labbé, nota în Sirey, 87. 1. 169. Baudry et Wahl, *Louage*, II, 1339.—*Contrà*. Cas. fr., decizie citată. Sirey, *loco cit.* și D. P. 88. 1. 411. Soluția admisă de Curtea de casație din Franța și combătută cu drept cuvânt de regretatul nostru profesor, Labbé, nu este de cât consecința logică a culpei delictuale (art. 998, 999), pe care jurisprudența o impută, după cum am vădut, pe nedrept patronului.

<sup>2)</sup> Veđi și R. Saleilles, nota în D. P., 97, 1, p. 439, colona 1.

<sup>3)</sup> „*Magna negligentia, culpa est; magna culpa, dolus est*“ (L. 226, Dig., 50, 16, *De verb. significatione*). Veđi și L. 1, § 5, Dig., 44, 7, *De oblig. et actionibus*, unde se ăice: „*Magnam negligentiam placuit in doli crimine cadere*“ . Veđi *suprà*, p. 328, text și nota 1, 447, n. 2 și *infrà* (tom. VI), *Teoria culpelor*.

**præstandum**, si convenerit; nam hæc conventio contra bonam fidem, contraque bonos mores est; et ideo necsequenda est<sup>1)</sup>.

În cât privește *culpa levis*, care singură a mai ramas în discuție, căci, după cum am vedut *suprà*, p. 396 și după cum vom stabili mai târziu când ne vom ocupa despre teoria culpelor, *culpa levissima*, despre care vorbește un text din Digeste (L. 44, Dig., 9, 2), nici o dată n'a avut fință nici în dreptul roman, nici în dreptul actual, se decide, în adevăr, că părțile s'ar putea desărcina de răspundere prin o clausă expresă a contractului (arg. din art. 1600, § 4)<sup>2)</sup>; însă această teorie nu este aplicabilă în specie, pentru că, de câte ori se va întâmpla un accident lucrătorului în timpul lucrului său, din cauza neglijenței sau imprudenței patronului, acest fapt va constitui neaparat un delict prevădut și pedepsit de legea penală, adecă un omor sau macar o rănire fără voe (art. 248, 249 C. pen.). Or, tocmai, chestiunea este de a se ști dacă, în asemenea caz, patronul ar

<sup>1)</sup> L. 1, § 7, Dig., 16, 3, *Depositum, vel contra* și L. 23, *in medio*, Dig., 50, 17, *De regulis juris antiqui*. Veđi și legile citate *suprà*, p. 135, nota 3. Cpr. Pothier, V, *Mandat*, 50. Sourdat, I, 662, VI. Giorgio Giorgi, III, 376. Larombière, I, art. 1137, No. 13. Troplong, *Dépôt*, 65. Molitor, *Oblig. en droit romain*, 1, 191. Baudry, II, 895. Baudry et Wahl, *Louage*, II, 1734. Lyon-Caen, *Revue critique*, t. 12, anul 1883, p. 648. Laurent, XVI, 296. Demante, V, 66 bis I. Toullier D. III, partea II, 226. Alex. Degre, *Dreptul* din 1884, No. 30, p. 234. Pand. fr., *Oblig.*, I, 1761, 2085.

<sup>2)</sup> Larombière, I, art. 1137, No. 12. P. Pont, *Petits contrats*, I, 996. Sourdat, I, 662 VI. Troplong, *Dépôt*, 65, 67. Saictelette, *op. cit.*, 5. F. Herman, *loco cit.*, 1383 urm. Gandouin, *Les accidents du travail*, p. 3. Thiry, II, 623, *in fine*. Pand. fr., *Oblig.*, I, 1761. Laurent, XXVII, 98. Al. Degre, *Dreptul* din 1884, No. 30, p. 234.—Principiul că culpa contractuală poate să fie mărită sau micșorată prin convenția părților era admis și la Romani... „*nisi si quid nominatim convenit, vel plus vel minus in singulis contractibus: nam hoc servabitur quod initio convenit; legem enim contractus dedit*“ (L. 23, Dig., 50, 17, *De regulis juris*). Astfel, mandatarul poate să convie că nu va răspunde de greșelele comise în gestiunea mandatului său, după cum poate să iee asupraș toate riscurile. Aceiaș soluție este admisă și în privința depositarului (art. 1600, § 4). L. 39, Dig., 17, 1, *Mandati, vel contra*. Cpr. Pothier, V, *Mandat*, 50 și *Dépôt*, 25. *Idem. Ad Pandectas, tit. Mandati*, 36.

putea fi declarat neresponsabil în baza clausei din contract. Negativa ni se pare în afară de ori ce discuțiune, pentru că, în opinia contrară, contractul ar autorisa pe patron a comite un delict, adică o infracțiune la legea penală, fără nici o răspundere, și nu se poate admite ca cineva să se poată de mai înainte descarca de responsabilitatea care ar naște din un delict viitor. Art. 1707 din codul civil permite, în adevăr, de a se face o transacțiune asupra acțiunii civile care ar naște din un delict, însă aceasta se referă la delictele sevêrșite, ear nu și la acele viitoare<sup>1)</sup>. Cu alte cuvinte, dacă mi s'a furat ceasornicul meu, pot să mă împac cu autorul furtului *în privința despăgubirelor civile*, fără a jigni întru nimic prin aceasta acțiunea publică; însă n'aș putea să convin de mai înainte cu dînsul că mi va plăti atîta, *dacă mi va fura ceasornicul*.

Dacă responsabilitatea patronului rezultă din delict (art. 998, 999), ear nu din contract, așa precum stăruie a se pronunța jurisprudența, cu toate că această teorie învechită nu are nici o bază juridică, patronul nu va putea nici odată să se descarce de răspundere, pentru că, de și, în această privință, chestia este controversată, totuși vom vedea că, după majoritatea autorilor, nu se poate stipula imunitatea culpei delictuale sau quasi-delictuale. (Veți *infră*, p. 514).

Va să dică, și într'un caz și în altul, patronul rămâne responsabil cătră lucrătorul care, fără a fi în culpă, și-a găsit moartea sau care a fost rănit în atelierul său, și claușa prin care el ar fi stipulat neresponsabilitatea sa nu i ar servi la nimic. Eată deci că aserțiunea D-lui Glasson nu este exactă, ear temerea sa că sistemul ce apărăm se întoarce în contra lucrătorului, este neîntemiată<sup>2)</sup>.

Unii autori recunosc că patronul este, prin natura lucrurilor, obligat a garanta siguranța vieței lucrătorilor ce întrebuițează, susținînd însă că el și-a îndeplinit obligația de câte ori a pus la dispoziția lucrătorului instrumente bune și sănătoase, așa în cât-acestuia ar incumba, în ori

<sup>1)</sup> Veți și *infră*, p. 514.

<sup>2)</sup> Cpr. Ch. Demangeat, *Le louage de services*, notă prezentată Academiei de științi morale și politice, *Revue pratique*, t. 55, anul 1884, p. 558.

ce caz, sarcina de a dovedi că patronul este în culpă, pentru că culpa delictuală sau aquiliană nu se presupune <sup>1)</sup>).

Această doctrină este însă cu deseversire falsă, după cum foarte bine obiectează Labbé <sup>2)</sup>), pentru că, dacă este de principiu că culpa delictuală sau aquiliană nu se presupune; din contra, de câte ori o obligație naște din contract, precum este în specie, debitorul trebuie să justifice liberațiunea sa, ceea ce, la caz de neexecutarea obligațiunei, lasă a se presupune o culpă, până la dovedirea casului fortuit, dovadă ce trebuie să se facă de debitorul care se pretinde liberat (art. 1082, 1165, § 3 și 1169) <sup>3)</sup>).

Patronul va fi deci responsabil de câte ori el nu va stabili că accidentul care a adus moartea sau rănirea lucrătorului său, se datorește greșelei sau imprudenței acestuia, ori unui caz fortuit (art. 1082, 1156 § 3, 1169) <sup>4)</sup>).

Prin aplicațiunea acestor principii, Consiliul de Stat din Franția a decis (21 iunie 1895), că lucrătorul unui arsenal a Statului, care a fost victima unui accident în tim-

<sup>1)</sup> Glasson, *Le Code civil et la question ouvrière*, memoriu prezentat Academiei de științi morale și politice. Cotelle, *Patrons et ouvriers, Responsabilité dans les accidents du travail*, *Revue critique*, anul 1893, t. 22, p. 310 urm.

<sup>2)</sup> Labbé, nota în Sirey, 86, 4. 27.

<sup>3)</sup> „Acel ce pretinde că, fără vicleșugul și lenivirea lui, s'au oprit la împlinirea datoriei sale dintr'un contract sau după legi, ăce art. 1730 din codul Calimach (1298 C. austriac), dator este să dovedească ăisa sa“.

Presumpțiunea culpei contractuale rezultă din art. 1082 și 1169. Art. 1315, § 2 din codul fr. (art. nostru 1169), prevede anume că debitorul care se pretinde liberat trebuie să stabilească liberațiunea sa, adecă executarea obligațiunei luate de densusl, sau absența unei culpe în această executare. Acelaș principiu este admis și la noi, de și § 2 din art. 1315 C. fr. a fost eliminat de legiuitorul nostru. De câte ori creditorul a dovedit obligația debitorului, acestuia îi incumbă de a dovedi plata, dacă el pretinde că a făcut-o. *Reus in excipiendo fit actor*. (L. 1, Cod., 4, 19, *De probationibus*). Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a 1, 1891, p. 1326. Veđi *infrà*, explic. art. 1082 și 1169, și *suprà*, p. 397, nota 4, 494, text și nota 1.

<sup>4)</sup> Patronul care va stabili că accidentul se datorește exclusiv unui caz fortuit, sau imprudenței lucrătorului, va fi neaparat scutit de ori ce răspundere. Cpr. C. Grenoble, Aix și Nancy. D. P., 93. 2. 534. D. P., 92. 2. 299. D. P., 95. 2. 450. Veđi și Sourdat, II, 912. Baudry et Wahl, *op. cit.*, II, 1307.

pul lucrului și care, în urma acestui accident ce nu se dovedește a fi imputabil neglijenței sau imprudenței sale, se găsește în imposibilitate de a-și agonisi hrana de toate zilele, are drept la o despăgubire, și Statul nu poate să susțină că nu are nici o răspundere în această privință <sup>1)</sup>.

Chestiunea de față, în momentele actuale, când industria a luat o dezvoltare atât de însemnată și în țara noastră, este o chestie socială și e de datoria legiuitorului cu o oară mai înainte, de a lua măsuri grabnice pentru a asigura soarta și viața muncitorilor, care au și ei dreptul la protecțiunea legii. Această materie ar trebui să fie reglementată prin o lege specială, așa cum va fi de curând în alte țări <sup>2)</sup>. De o cam dată însă, fiind că politica pe care o facem mici și mari ne împiedică de a ne ocupa de interesele vitale ale națiunii, să se adauge macar la art. 1471 C. C. următorul alineat: „Acel care întrebuințează serviciile altuia, este obligat să-l garanteze contra accidentelor rezultând din munca și lucrul său, afară de cazul când se va dovedi că accidentul întâmplat se datorește culpei, neglijenței sau imprudenței victimei“. Asemene lege n'ar fi singura reformă ce dorim în această privință, dar totuși ea ar constitui de o cam dată un progres asupra

1) Vezi D. P., 96. 3. 65 și *Pand. Périod.*, anul 1897, 4, p. 41, unde se găsește și concludsiile însemnate ale comisariatului guvernului Romiei. Cpr. F. Herman, III, *loco cit.*, 1280.

2) Această chestiune este, în adevăr, la ordinea zilei mai în toate țările civilizate. Astfel, în momentul când scriam aceste rânduri, proiecte de lege menite a asigura pe muncitori contra accidentelor întâmplare în timpul lucrului se discută în parlamentul francez (Camera deputaților, ședința din 7 iulie 1897, depunerea raportului deput. Maruéjols asupra proiectului de lege adoptat în această privință de Senat), în parlamentul englez (*Workmen's compensation for accidents, Bill No. 213*) și în acel italian (proiect de lege asupra asigurării obligatorii contra accidentelor întâmplare în timpul lucrului, prezentat de guvern Senatului, la 13 april 1897). Vezi acest proiect în *Revue du Travail, publiée par l'office du Travail de Belgique*, Bruxelles, anul II, No. 6, p. 533. Un proiect de asemenea natură a fost prezentat de guvern Camerelor, în Olanda, la 15 febr. 1897. Vezi o dare de samă a acestui proiect în aceeași revistă, anul II, No. 5, p. 446 urm. Vezi diversele proiecte care s'au succedat, în această privință, în Franța, în *Traité pratique des accidents* de J. Fournier (Paris, 1898), p. 173 urm. și în Baudry et Wahl, *Louage*, II, 1340, text și nota 1.



stărei de lucruri actuale și un pas înainte. Această lege o cerem în numele dreptății și a umanității, nădăruind că slabul nostru glas va ajunge la urechele cârmuitorilor și nu va rămânea *vox clamantis in deserto*.

### Prescrierea acțiunii în daune.

Codul Calimach.

După codul Calimach, acțiunea în daune rezultând din delictе sau quasi-delictе, se prescrie prin *trei* ani socotiți din ziua de când paguba a fost cunoscută părții<sup>1)</sup>. „Toată jalba de despăgubire se stînge după trecerea de *trei* ani, socotindu-se din vremea de când paguba s'au făcut cunoscută păgubașului, dice art. 1960 din codul Calimach (1489 C. austriac)<sup>2)</sup>; ear dacă nu-i s'au făcut cunoscut, sau dacă paguba i s'au pricinuit dintr'o faptă criminalicească a altui cuiva, se stînge dreptul jalbei lui numai în 30 ani“.

Dreptul actual.

Astăzi, în lipsa unui text special, acțiunea în daune se prescrie prin 30 de ani, conform dreptului comun (art. 1890 C. C.)<sup>3)</sup>.

Dreptul străin.

<sup>1)</sup> Cpr. C. Iași, 4 dechem. 1884, Al. Teodoreanu făcînd funcțiunea de președ. *Dreptul* din 1885, No. 22.

<sup>2)</sup> „Cererea în despăgubire pentru dauna rezultând din un fapt ilicit se prescrie prin *trei* ani, dice art. 852 din noul cod german, din momentul de când persoana lezată a dobîndit cunoștință de dauna și de persoana ținută a o repara, și prin 30 de ani, dacă faptul ilicit n'a ajuns la cunoștință părții lezate“. Și acest text mai adaogă încă: „Dacă prin actul ilicit, persoana îndatorită la despăgubire a dobîndit ceva în detrimentul părții lezate, ea este obligată la restituție chiar în urma îndeplinirii prescripțiunii, după dispozițiile relative la înavuțire fără cauză“. *„Hat der Ersatzpflichtige durch die unerlaubte Handlung auf Kosten des Verletzten etwas erlangt, so ist er auch nach der Vollendung der Verjährung zur Herausgabe nach den Vorschriften über die Herausgabe einer ungerechtfertigten Bereicherung verpflichtet.“*

Art. 69 Cod. federal oblig. (Svițera).

După art. 69 din codul federal asupra obligațiilor din Elveția, acțiunea în daune se prescrie printr'*un an* din ziua de când partea lezată a avut cunoștință de daună și de persoana care a cauzat-o, și în ori ce caz, prin *șapte* ani din ziua sevêșșirii faptului daunator. Dacă daunele derivă din un fapt penal care e supus unei prescripțiuni mai lungi, aceiaș prescripție se aplică și acțiunii civile.

<sup>3)</sup> Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 48. T. Huc, VIII, 407. Aubry et Rau, IV, § 445, p. 751. Laurent, XX, 544. Vigié, II, 1701. Păucescu, II 484. Demante et Colmet de

În ceea ce privește însă responsabilitatea arhitecților și a întreprinzătorilor de lucrări fie publice, fie particulare, *lex non distinguit* <sup>1)</sup>, art. 1483 și 1902 din codul civil

Art. 1483,  
1902.

Santerre, V, 364 bis V și VI. Demolombe, XXXI, 697. Baudry, II, 1350. Sourdat, I, 636 urm. Garraud, *Tr. théorique et pratique de dr. pénal français*, IV, 416. F. Herman, *loc. cit.*, 1298 urm. Cas. fr., 15 april 1889. D. P., 90. 1. 136.

- 1) Sourdat, I, 743. Păncescu, II, 487. — Aceste dispozițiuni fiind aplicabile la ori-care întreprinzători de construcțiuni, se aplică și la întreprinzătorii unor lucrări de drum de fer, de și drumurile de fer nu existau încă la redacțiunea codului civil. C. București, *Dreptul* din 1881, No. 15. — Vezi însă Cas. rom., S-a I, în aceeași afacere, 23 fevr. 1881. Bulet. 1881, consid de la p. 110. — Prescripția de 10 ani se aplică fără nici o îndoială de câte ori edificiul sau lucrarea nu s'a dărâmat în acest interval. Ce trebuie să decidem însă în cazul când edificiul sau lucrarea dărâmându-se în termen de 10 ani, persoana vatamată n'ar fi reclamat de cât în urma expirării acestui termen? Acțiunea ei fi-va ea primită, sau fi-va ea respinsă ca prescrisă? Chestiunea este foarte controversată, și mai multe sisteme sunt în prezentă: 1° În părerea admisă de majoritatea autorilor, acțiunea proprietarului se prescrie, în asemenea caz, prin 30 de ani, conform dreptului comun, din ziua dărâmării întâmplate în cursul celor 10 ani, pentru că intențiunea legiuitorului n'a fost de a înființa în favoarea arhitecților o prescripție mai scurtă, ci numai de a hotări termenul în lăuntrul căruia faptele care dau loc la responsabilitatea lor, trebuie să se producă. Acțiunea care se deschide în favoarea proprietarului prin manifestarea daunei în lăuntrul termenului de 10 ani, nefiind mărginită prin nici o dispoziție particulară, trebuie neaparat să fie regulată conform dreptului comun; alt-fel proprietarul ar fi în imposibilitate de a-și exercita dreptul său, dacă edificiul s'ar dărâma în ultima zi a celor zece ani. Vezi în acest sens, Laurent, XXVI, 58 urm. Duranton, XVII, 255. Troplong, *Louage*, II, 1007 urm. Marcadé, VI, art. 1792, p. 543 urm., No. 1. Aubry et Ran, IV, § 374, p. 533. Demante, VII, 245 bis VIII și IX. Cas. fr. D. P., 80. 1. 17 și observațiile avoc. general Desjardins. — 2° Într'o altă părere, se susține că acțiunea în despăgubire se prescrie prin 10 ani din ziua dărâmării edificiului. Duvergier, *Louage*, II, 360. În acelaș sens, C. Caen. D. P. 50. 2. 176. — 3° În fine, în ultimul sistem, consacrat de Curtea din Paris și de Casația fr. în secțiuni-unite, se susține că arhitecții și antreprenorii de lucrări nu mai pot fi suparați după zece ani de la primirea lucrărilor, chiar când viciul de construcțiune s'ar fi manifestat înaintea expirării acestui termen, dacă acțiu-

prevăd că ei sunt desărcinați de răspunderea la care sunt supuși pentru stricăciunea în totul sau în parte a construcțiunii din cauza unui viciu de construcție sau de teren. (Vezi *suprà*, p. 434, 435). Scopul acestei dispozițiuni, care regulează numai raporturile dintre proprietar și architect sau antreprenor, ear nu raporturile dintre aceștia și vecini <sup>1)</sup>, nu este însă de a stabili o prescripție scurtă în favoarea arhitecților, ci de a hotărî termenul în lăuntruл căruia faptele care dau loc la răspunderea arhitectului sau antreprenorului, trebuie să se manifeste <sup>2)</sup>).

Prescrierea acțiunii în privința delictelor civile care sunt în acelaș timp și delict penale. Controversă.

Dar dacă acțiunea în daune care naște din un delict pur civil se prescrie după dreptul comun, acțiunea care naște din un delict civil care ar fi în acelaș timp și penal, se prescrie prin timpul prin care se prescrie și acțiunea publică, adecă prin 10 ani, 5 ani sau 1 an (art. 593—595 Pr. pen.), după cum este vorba de o crimă, de un delict sau de o contravenție polițienească, și aceasta chiar atunci când acțiunea civilă, exercitată deosebit de acea publică, ar fi fost adusă înaintea judecătorilor civili (art. 8 Pr. pen.) sau înaintea tribunalelor militare <sup>3)</sup>. Ar fi straniu, în adevăr, ca un delict să fi putut motiva o acțiune în daune, atunci când, înaintea tribunalelor represive, acest delict n'ar mai fi putut să fie constatat, fiind că era prescis <sup>4)</sup>.

nea n'a fost introdusă în lăuntruл lui. Cpr. C. Paris și Bourges. D. P., 53. 2. 133. D. P., 58. 2. 88 și 3. 46. D. P., 84. 2. 216. C. Amiens. D. P., 80. 2. 227. Cas. fr. secțiuni-unite. D. P., 83. 1. 5 și conlusiile proc. general Barbier. Sourdat, I, 744. Péucescu, II, 487. Veđi asupra acestei controversse, pe lângă autorii mai sus citați, Répert. Dalloz, *Supplém., Louage d'ouvrage et d'industrie*, 129 urm. Baudry et Tissier, *Prescription*, 706 urm. Din toate aceste sisteme, cel întâi ni se pare cel mai juridic.

1) Cpr. Guillaouard, *Contrat de louage*, II, 874. Baudry et Wahl, *Louage*, II, 1916.

2) Chestiunea, în această privință, este însă controversată. Veđi *suprà*, p. 507, nota 1.

3) Cpr. C. Aix. D. P., 94. 1. 566.

4) Veđi în acest sens, Cas. rom. și C. din București. Bulet. Cas., S-a II, 1874, p. 151 și 246. *Dreptul* din 1876, No. 14. *Dreptul* din 1895, No. 78. Cpr. Cas. fr. C. Poitiers și Aix. D. P., 49. 1. 74. D. P., 66. 2. 152. D. P., 77. 1. 197. D. P., 88. 1. 411. D. P., 90. 1. 136. D. P., 91. 2. 167. D. P., 94. 2. 566. Doctrina este în acelaș sens. Veđi Aubry et Rau, IV, § 445, p. 751 și § 447, p. 767. Vigié, II, 1700. Acollas, II, p. 977, 978. T. Huc, VIII, 407. Faustin-Hélie,

Acest sistem nu este însă la adăpost de critică, pen-  
tru că dă loc la următoarea anomalie : acel care, de exemplu, a pus foc cu intențiune la bunul altuia, nu este supus acțiunii în despăgubire de cât timp de 10 ani (art. 357 urm. C. pen. și 593 Pr. pen.), pe când dacă focul s'a pus din neglijență sau imprudență, acțiunea durează 30 de ani (art. 1890 C. C.). Cu toate acestea, el este aproape generalmente admis atât în doctrină cât și în jurisprudență, și art. 1416, § 2 din codul civil neerlandez îl consacra în termeni expresi<sup>1)</sup>.

Astfel, acțiunea civilă ce am în contra aceluia care, cu rea credință, ar fi distrus un lucru al meu mobil sau imobil, se va prescrie prin *cinci* ani, pentru că faptul distrugerii este la noi un delict penal (art. 352 C. penal, care reproduce art. 281 din codul penal prusac, L. din 14 april 1851)<sup>2)</sup>.

Inconvenien-  
tele părerei  
generale.  
  
Distrugerea  
de lucruri  
mobile  
sau imobile.  
Art. 352 C.  
pen.

*Instr. criminelle*, II, 1113. Garraud, *Pr. de dr. criminel*, 417. Baudry et Tissier, *Prescription*, 630 urm. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 48. Laurent, XX, 544. Pencescu, II, 484. Sourdat, I, 373 urm. și II, 1450. Demante, V, 364 bis VI. Baudry, II, 1350. Arntz, III, 479. Mourlon, II, 1700. Marcadé, V, art. 1385, No. 3. Demolombe, XXXI, 703. Duranton, XXI, 102. Ortolan, *Elém. de dr. pénal*, II, 1878. Haus, *Pr. généraux de dr. pénal belge*, II, 1337. F. Herman, *loco cit.*, 1300 urm., Vezi și tratatul nostru în limba franceză, p. 250, nota 1.— Vezi însă Bertauld, *Cours de Code pénal*, p. 625 urm., după care acțiunea civilă nu s'ar prescrie conform legei penale de câte ori ea ar fi introdusă înaintea judecătorilor civili, independent de acțiunea publică. În acelaș sens Bourguignon, *Jurisprudence des codes criminels*, II, p. 539. Grellet-Dumazeau, *De la diffamation*, 298 urm.

<sup>1)</sup> Art. 1960 din codul Calimach (1489 C. austriac) voește din contra că, la caz de crimă, acțiunea să se prescrie prin 30 de ani. Vezi *suprà*, p. 506.

<sup>2)</sup> Elementele delictului de distrugere sunt următoarele: 1° distrugerea unui lucru mobil sau imobil; 2° lucrul să fiea altuia; 3° distrugerea să fi fost făcută fără drept și cu rea voință, adecă cu intențiunea de a vatama. Trib. Brăila, *Dreptul* din 1884, No. 22. Cpr. Berner, *Lehrbuch des Deutschen Strafrechtes*, § 153, p. 285, 286 (ed. din 1863). Acest delict se judecă astăzi în prima instanță de judecătorul de ocol, după legea din 1 iunie 1896 (art. 71).

Elementele  
delictului de  
distrugere.  
Art. 352 C.  
pen.

Dacă autorul distrugerii susține că el este proprietarul imobilului distrus, și dacă această alegațiune este întemeiată pe acte de proprietate sau pe o posesiune constantă, existând în specie o chestie prejudicială, instanțele represive Chestiune prejudicială.

Art. 1863  
urm., 1874  
urm. C. C.

De câte ori acelaș fapt constituie în acelaș timp un delict sau quasi-delict civil și un delict penal, solidaritatea între acțiunea publică și cea privată produce oare care consecinți relative la cauzele de suspensie sau de intrerupere ale acțiunii civile. Această din urmă acțiune nu admite, în adevăr, de câte ori faptul este prevăzut și pedepsit de legea penală, de cât cauzele de suspensie și de

vor pune cauza în suspensie până la judecarea proprietății imobiliare pe cale civilă, conform principiului: *Le civil tient le criminel en état* (argum. prin analogie din ar. 299, 300 C. C.).

Delicte sil-  
vice.

Aceiaș soluție este admisibilă și în privința delictelor silvice, de câte ori se va susține de autorul pretinsului delict, cu o probabilitate oare care, că pădurea din care s'au tăiat lemne este proprietatea sa, și aceasta cu toate că art. 182 din codul forestier fr., care admite în termeni expresi această soluțiune, n'a fost reprodus de legiuitorul nostru. Veți în acest sens, C. Iași și București. *Dreptul* din 1891, No. 14 și din 1892, No. 64. Este adevărat că chestiunea prezentându-se de curând înaintea Curții din Iași, S-a a II-a (31 octom. 1895), majoritatea acestei Curți a consacrat soluția contrară, refusând de a pune cauza în suspensie, pe temeiul eliminării din codul nostru a art. 182 C. forestier fr. și a principiului că judecătorul acțiunii este și judecătorul excepțiunii; însă această soluție, nouă în jurisprudența noastră, ni se pare inadmisibilă pe temeiul motivelor și argumentelor date de minoritatea acestei Curți, compusă din D-nii I. Vrânceanu și D. Porfiriu. Eată cum se exprimă această minoritate care, după noi, face o adevărată aplicațiune a principiilor de drept: „Considerând că inculpații, fără a tăgădui faptul tăerei arborilor, opun totuși în apararea lor că pădurea în care s'a făcut tăerea este în posesiunea lor juridică de timp imemorial și chiar au dreptul de proprietate asupra ei;

„Considerând că chestiunea de a se ști cui aparține proprietatea imobilului în litigiu, fiind strêns legată cu însuș existența delictului imputat inculpaților, de oare ce de la resolvirea ei atârână culpabilitatea sau neculpabilitatea lor, constituie o chestiune prejudicială acțiunii publice și deci neaparat trebuie a fi tranșată mai înainte de a se decide asupra acțiunii publice;

„Considerând că, de și în regulă generală, judecătorul acțiunii este de asemenea și al excepțiunii, totuși, în specie, fiind că, din însăș natura acțiunii intentate de agenții Statului naște chestiunea prejudicială bazată pe un drept real imobiliar, care era de competența tribunalului civil pentru a'l judeca, urmează că jurisdicțiunea represivă trebuie să suspende acțiunea publică până la curmarea definitivă a contestațiunii civile de către instanțele civile;

întrerupere care pot să aibă o înrîurire asupra acțiunii publice. Astfel, actele de urmărire îndreptate de ministerul public contra prevenitului sau acusatului, întrerup prescripția acțiunii civile, ca și acelei publice, așa că dacă exercițiul acestei din urmă acțiuni a dat loc la o condamnare, prescripția acțiunii civile nu va reîncepe a curge de cât din momentul pronunțării acestei hotărîri, termenul prescripției fiind tot acel al acțiunii publice, ear nu acel de 30 de ani, pentru cazul când acțiunea civilă n'ar fi fost judecată odată cu acea publică <sup>1)</sup>.

„Considerând că de și, în legislația română, nu există vre un text care să considere dreptul real de proprietate imobiliară ca o chestiune prejudicială, și prin urmare, să autorize expres suspendarea acțiunii publice, precum s'a făcut în casurile relative la starea civilă (art. 299, 300 C. C.), totuși, această soluțiune, consacrată de altmintrele prin o sumă de decisiuni, se impune de la sine pentru motivul că nu există nici un text care s'o prohibe, și pentru rațiunea că dificultățile ce se întâmplă în rezolvirea drepturilor reale imobiliare, pot necesita instrucțiuni laborioase și îndelungate, care găsesc o mai mare garanție în procedura urmată înaintea jurisdicțiunii civile... etc.“. *Dreptul* din 1896, No. 2.

Tribunalele corecționale mai trebuie încă să suspende cauza și să trimeată pe părți înaintea judecătorilor civili în casurile în care o persoană, fiind prevenită de delictul de bigamie, propune ca mijloc de aparare nulitatea primei căsătorii, dacă, bine înțeles, instanțele civile au fost sezișate de această nulitate (art. 171 C. C.). Cpr. Cas. rom. S-a II. Bulet. 1890, p. 925 și Pand. fr. Répert. *Bigamie*, 102 și 110 urm.—Tribunalele represive vor fi însă competente de a judeca validitatea sau nulitatea căsătoriei de a doua, pentru că delictul consistă tocmai în sevêrsirea acestei căsătorii. Cpr. Faustin-Hélie, *Th. du C. pénal*, IV, 1678. Chestia este însă controversată. Veđi t. I, partea II a lucrării noastre, p. 58, text și nota 1. Veđi și tr. nostru în limba franceză, p. 246, nota 2.

Bigamie.

În ori ce caz, nici căsătoria dintăi, nici cea de a doua n'ar fi nulă numai pentru lipsa benedicțiunii religioase. V. decisiile citate în tr. nostru în limba franceză, p. 72, nota 1 și în t. I, partea II (ed. rom.), p. 2, și la decisiile citate acolo, *adde* o sentință recentă a trib. Iași, S-a II (23 mai 1897, M. Vidrașcu prim. președ.), *Dreptul* din 1897, No. 64.—*Contră*. C. Disescu, *Drept constit.*, p. 439 urm.

Căsătorie.  
Benedicția  
religioasă.

<sup>1)</sup> Aubry et Rau, IV, § 445, p. 752. Vazeille, *Prescription*, II, 595. C. Lyon. D. P., 52. 2. 34.—Pe baza acestor principii incontestabile, s'a decis că prescripția acțiunii civile și a-

Invocarea  
prescripției  
din oficiu.

In fine, trebuie să observăm că, după o doctrină și jurisprudență constantă, prescripția, în materie penală, putând și trebuind chiar să fie invocată de judecători din oficiu, și chiar de Curtea de casație, pentru că ea se întemeiază pe interesul societății, ear nu pe acel al inculpatului sau a condamnatului <sup>1)</sup>, de aici rezultă că, de câte ori acțiunea civilă a fost adusă o dată cu acea publică înaintea instanțelor represive, prescrierea acțiunii publice invocată din oficiu sau de partea interesată, va aduce neaparat și prescrierea acțiunii civile, această din urmă neputând să subsiste singură înaintea instanțelor criminale <sup>2)</sup>.

Casurile  
în care ac-  
țiunea  
este supusă  
prescripției  
ordinare de  
30 de ani,  
de și faptul  
care dă loc  
la acțiunea  
în daune e  
prevădută și  
pedepsită  
de legea pe-  
nală.

Se poate însă întâmpla ca faptul care dă loc la acțiunea în daune să fie prevădută și pedepsită de legea penală ca crimă, delict sau contravențiune, și cu toate acestea, acțiunea care rezultă din asemenea fapt să nu fie supusă prescripției acțiunii publice, ci prescripției ordinare de 30 de ani. Aceasta se va întâmpla de câte ori acțiunea civilă, introdusă cu ocaziunea unui fapt prevădută și pedepsită de legea penală, nu-și va avea cauza exclusivă în infracțiunea penală, ci își va trage origina din un contract

celei publice nu se suspendă prin minoritatea sau interdicția victimei delictului sau quasi-delictului (art. 1876 C. C.) (Sourdat, I, 403. C. Dijon. D. P., 66. 2. 152. C. Bourges. D. P., 88. 1. 411), nici prin demența sa (C. Bordeaux, 9 nov. 1892. Sirey, 93. 2. 148. Sourdat, I, 403 urm.). Cpr. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 1343 urm.

- 1) Cpr. Cas. fr. C. Nancy, Amiens, etc. D. P., 83. 1. 42. D. P., 84. 2. 54. D. P., 85. 2. 103 și 150. *Pand. Périod.*, 1893. 1. 30. F. Hélie, *Instr. criminelle*, II, 1051. Garraud, *Pr. de dr. criminel*, No. 399. G. Filiti, *discurs de deschidere pronunțat înaintea Inaltei Curți de Cas. Dreptul din 1881*, No. 60. Veți și tr. nostru în limba franceză, p. 260, *an notam*.
- 2) Sourdat, I, 406. Cpr. Cas. fr. D. P., 77. 1. 45.—Dacă însă acțiunea civilă a fost introdusă deosebit de acea publică, înaintea instanțelor civile, prescripția nu va mai putea de astă dată fi opusă de judecători din oficiu, pentru că, de și ea este cărmuită, în privința termenului, tot prin același laps de timp ca și acțiunea publică, totuși, în cazul de față, ea este independentă și urmează a fi judecată după regulile dreptului civil (art. 1841 C. C. și 1971 C. Calimach). Acțiunea civilă va subsista deci în cazul de față, de și ea ar fi fost stensă, dacă ar fi fost introdusă o dată cu acea publică înaintea instanțelor represive. Cpr. Sourdat, I, 407, și autoritățile citate de acest autor.

sau quasi-contract și va avea principiul în o dispoziție a codului civil. Ast-fel, acțiunea în restituire a unui obiect încredințat cuiva cu titlu de deposit va putea fi introdusă timp de 30 de ani contra depositarului necredincios, care l'ar fi pus la o parte în mod fraudulos, pentru că asemenea acțiune își are sorgintea sa în contractul de deposit, ear nu în delictul depositarului<sup>1)</sup>.

De asemenea, de câte ori faptul delictuos era comis de un minor, și acest minor a fost achitat, pentru că a lucrat fără pricepere (art. 62 C. pen.), criminalitatea încetează și o dată cu dânsa și prescriptibilitatea admisă de art. 593 urm. Pr. pen.<sup>2)</sup>.

*Alte fine de neprimire care se pot opune acțiunei în daune.*

Acțiunea în daune nu mai poate să aibă loc de câte ori partea lezată a renunțat la dânsa (art. 1707).

Renunțările fiind însă de drept strict, iertarea pură și simplă făcută de partea lezată ucigașului său, înainte de a muri, fără a determina efectele sale, nu cuprinde renunțarea la daunele datorite moștenirii din această cauză<sup>3)</sup>.

Amnistia, care șterge cu desevășire faptele incriminate, ca și cum ele nu ar fi avut ființă<sup>4)</sup>, nu produce nici un efect în privința acțiunei în despăgubire care s'a născut

Amnistie.

1) Baudry, II, 1350, *in fine*. T. Huc, VIII, 407. Demolombe, XXXI, 706 urm. Aubry et Rau, IV, § 445, p. 752, 753. F. Herman, *loco cit.*, 1325 urm. Sourdat, I, 376. Demante, V, 364 bis VII. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 49. Cas. fr., 5 aug. 1895. D. P., 96. 1. 157. D. P., 94. 1. 89.—*Contrà*. Cas. belg. D. P., 95. 2. 306. Veđi și Păncescu, II, 485.

2) Cpr. Cas. fr., 13 ianuar 1890. *Pand. Périod.*, 90. 1. 345.—Mai mult încă, de câte ori faptul ar întruni caracterele unei infracțiuni penale, însă a intervenit o hotărîre achitătoare remasă definitivă, fără ca o dată cu acțiunea publică să se fi urmărit și acea civilă, această din urmă acțiune se va prescrie, în asemenea caz, prin 30 de ani, pentru că criminalitatea a încetat o dată cu achitarea prevenitului sau acusatului. Cpr. Aubry et Rau, IV, § 445, p. 752.

3) Aubry et Rau, IV, § 445, *in fine*, pag. 754. Laurent, XX, 545. Sourdat, I, 370 și 625 urm. Larombière, V, art. 1382, 1383, No. 44. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, 1356 urm.

4) Cpr. Cas. fr., 2 ianuar 1896. D. P., 96. 1. 367 și *Pand. Périod.*, 1897. 1. 300.



din faptul amnistiat, ficțiunea clemenței regale neproducându-și efectele sale de cât în privința faptelor penale <sup>1)</sup>.

Stipularea  
unei clause  
de neresponsabilitate.  
Controlversă.

Acțiunea în daune n'ar putea de asemenea fi respinsă prin opunerea unei clause de neresponsabilitate, stipulată în favoarea autorului delictului sau quasi-delictului: 1<sup>o</sup> pentru că este greu dacă nu imposibil de a concepe asemenea clausă între niște persoane care nu sunt legate prin nici un raport juridic și care poate nici nu se cunosc; și 2<sup>o</sup> pentru că asemenea clausă, chiar dacă ar fi cu puțință și ar avea loc, ar fi nulă, cel puțin în cât privește greșălele grave, în baza art. 5 C. C. Art. 1707 care permite transacțiunea asupra acțiunii civile ce naște din un delict (textul se exprimă inexact când dice din o infracțiune), se referă cu bună samă la un delict sevêrșit, ear nu la un delict viitor <sup>2)</sup>. Veđi *suprà*, p. 503.

1) Cpr. Cas. fr., 24 mai 1895 și C. cu jurați din Haute Garonne, 25 martie 1895. *Pand. Périod.*, 96. 1. 149 și 2. 132. Mai veđi încă Sirey, 95. 1. 377. D. P., 80. 1 285. D. P., 82. 1. 239. D. P., 83. 2. 189. Faustin-Hélie, *Instr. criminelle*, II, 109. Garraud, *op. cit.*, II, 84. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 1351. *Pand. fr. Répert.*, t. VI, v<sup>o</sup> *Amnistie*, 164 urm.

2) Sourdat, I, 662 VI. P. Pont, *Petits contrats*, II, 583. Tropolong, *Transactions*, 60. Massé-Vergé, V, § 767, p. 87, nota 7. *Pand. fr. Répert.* t. VIII, *Armateur*, 161 urm. și t. 14, v<sup>o</sup> *Capit. de navire*, 1370. L. Sarrut, nota în D. P., 90, 1, p. 209 urm. Sainctelette, *op. cit.*, 2, 5. F. Herman, *loco cit.*, 1365 urm. Cpr. Cas. fr. D. P., 76. 1. 449 și Sirey, 76. 1. 337.—*Contrà*. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, V, 747. Labbé, nota sub Cas. fr., 15 martie 1876. Sirey, 76. 1. 337. „Trebue să respectăm, dice savantul profesor, în nota suscitată, libertatea convențiunelor; ori ce clausă de neresponsabilitate ar fi, după noi, validă, afară de cazul când asemenea clausă ar fi relativă la dol“.—Veđi însă Demangeat, care, în nota *suprà* citată, prezentată Academiei de științi morale și politice (*Revue pratique*, tom. 55, anul 1884, p. 558), critică cu drept cuvânt părerea lui Labbé, nădăjduind că, după o mai matură chibzuință, savantul profesor se va ralia la părerea comună. *Revue pratique, loco cit.*, nota 2.

Culpă contractuală.

Intru cât privește clausele de neresponsabilitate în materie de culpă contractuală, ele sunt din contra permise, cu o restricție numai în privința dolului și a greșelelor grave. Veđi *suprà*, p. 501 urm. Clausele de neresponsabilitate fiind însă derogatorii la dreptul comun, trebue să fie strict aplicate după litera convenției și restrênse la casurile anume pre-

Dar dacă nimene nu se poate în principiu descărca prin o clausă expresă, de responsabilitatea care ar rezulta din greșălele sale grave și din dolul său, stăpânii și comitenții pot une-ori, de și cheștiunea este controversată, să se descarce de răspunderea care apasă asupra lor pentru faptele comise de servitorii și prepușii lor <sup>1)</sup>.

**Despre responsabilitatea civilă care poate să incumbe unei persoane din cauza faptului altuia, sau din cauza lucrurilor care sunt sub paza sa (art. 1000—1002).**

În principiu, omul nu răspunde de cât de fapta sa <sup>2)</sup>.  
„Pentru lucruri străine ce sunt în protiva legilor, la care nu s'au făcut cineva partaș, ȳice art. 1740 din codul Ca-

veđute de ea. Cas. fr., 6 ian. 1892. D. P., 92. 1. 356. F. Herman, *loco cit.*, 1390 urm. —Ast-fel, s'a decis cu drept cuvânt că o companie de navigațiune care încarcă pe un vas mărfuri inflamabile, în specie damigene (*des damnes-jeunes*) conținând alcool concentrat, fără a semnala căpitanului natura primejdioasă a acestor mărfuri, trebuie să fie declarată răspunđătoare către călători de accidentele pricinuite prin aprinderea acestor mărfuri, cu toate că biletele lor cuprindeau clausa, licită de altmintrele (Cpr. D. P., 84. 1. 121. D. P., 82. 2. 213. D. P., 78. 1. 349 și 479), că ea nu răspunde de pierderea bagajelor pricinuită prin culpa căpitanului sau a oamenilor echipagiului. Cas. fr., D. P., 93. 1. 590. *Pand. Périod.*, 95. 1. 95. *Pand. Périod.*, 90. 1. 393. Veđi și *suprà*, pe 398, 399, *ad notum*.

<sup>1)</sup> Veđi *infra*, explic. art. 1000, p. 537, 538.

<sup>2)</sup> Astfel, minorul nu răspunde de delictete sau quasi-delictete comise de epitropul său cu ocașiunea administrațiunei talei, de cât dacă i-au folosit personal. Cpr. Cas. fr. D. P., 94. 1. 505. C. Bastia. D. P., 55. 2. 149. Aubry et Rau, I, § 115, p. 469. Demolombe, VIII, 127 și XXIV, 187. Larombière, I, art. 1116, No. 10. Cpr. L. 3, Dig., 26, 9; L. 3, § 1, Dig., 14, 4; L. 198, Dig., 50, 17; L. 15, Pr. și § 2, Dig., 4, 3, *De dolo malo*. Veđi și *suprà*, p. 76, nota 1. Pe baza acestor principii, Curtea din Galatz a decis că minorul răspunde de dolul părintelui său de câte ori el s'a folosit de densul. *Dreptul* din 1892, No. 45. Cpr. C. București, *Dreptul* din 1884, No. 38.

Minorul nu răspunde de faptele ilicite ale epitropului.

Tot în puterea acestor principii, se decide că barbatul nu răspunde, în genere, de delictete sau quasi-delictete comise de femeea sa, afară de cazul când ea ar fi fost prepusa lui (art. 1000.—Veđi *infra*, explic. acestui text). Cpr. Pothier, *Tr. de la puissance du mari*, VII, 52. Baudry, II, 1353. F. Hélie, *Théorie du C. pén.*, I, 392. Giorgio Giorgi,

Barbatul nu răspunde de faptele ilicite ale femeei sale.

limach (1313 C. austriac), după regulă nici se învinovățește; ear la acele întâmplări unde legile hotăresc din împotrivă, rămâne lui drit de a cere de la vinovat întoarcerea pagubei“.

Prin excepție însă, art. 1000 declară că suntem responsabili nu numai de dauna cauzată prin faptul nostru, ci și de acea cauzată prin faptul persoanelor pentru care suntem obligați a răspunde <sup>1)</sup>, sau de lucrurile ce sunt sub paza noastră <sup>2)</sup>.

**Art. 1000, § 1.**—Suntem asemenea responsabili de prejudiciul cauzat prin fapta persoanelor pentru care suntem obligați a răspunde, sau de lucrurile ce sunt sub paza noastră. (Art. 1000, § 2 urm., 1001, 1002, 1434 C. C. Art. 1384, § 1 C. fr.)

Legea ne declară, în asemenea cazuri, responsabili, pentru că dauna adusă de persoanele de care suntem obligați a răspunde (de ex. de copiii noștri minori și servitorii noștri), sau de lucrurile ce sunt sub paza noastră (de ex. prin dărâmarea unui edificiu), este consecința unei greșeli cel puțin indirecte din partea noastră, *culpa in vigilando* sau *in eligendo*, pe care legea o presupune. Și, în adevăr, aceasta se întâmplă cele mai dese ori, căci cu o supraveghere mai de aproape, cu o alegere mai scrupuloasă, cu întrebuițarea unor măsuri mai potrivite și prudente, dauna

V, 268. Acollas, II, p. 980. Sourdat, II, 847 urm., 857. Marcadé, V, art. 1384, No. 2. Masé-Vergé, IV, § 628, p. 26, text și nota 13. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 767. Laurent, XX, 607, 608. T. Huc, VIII, 445. Demolombe, XXXI, 597 urm. Demante, V, 365 bis V. Larombière, V, art. 1384, No. 7. Fuzier-Herman, III, art. 1384, No. 10 urm. Ch. Muteau, *De la responsabilité civile* (Paris. 1898), p. 185 urm. Cpr. Cas. fr. și C. de just. civilă din Geneva. D. P., 73. 1. 33. D. P., 92. 1. 5. Sirey, 94. 4. 31.

Și vice-versa, femeea nu răspunde de dauna cauzată de cătră barbatul său smintit, dacă nu i se poate imputa nici o culpă personală. Faptul de a nu fi provocat interdicția lui nu constituie nici o culpă din partea ei. Larombière, *loco cit.* Demolombe, XXXI, 597, 602. Sourdat, II, 828, 867. Laurent, XX, 611. Aubry et Rau, IV, § 446, p. 768, text și nota 50. Fuzier-Herman, art. 1384, No. 22. Merlin, *Répert.*, V<sup>o</sup> *Femme*, t. VI, p. 658, No. 11. Muteau, *op. cit.*, p. 186.

<sup>1)</sup> Art. 1434, § 2 cuprinde o aplicare a acestui principiu. Cpr. L. 5, § 3, Dig., 9, 3, *De his qui effuderint, vel dejecerint.*

<sup>2)</sup> Cpr. L. 1, § 4 și 7; L. 5, Dig., 9, 1, *Si quadrupes, etc.*; LL. 6, 7, 8, 9, Dig., 39, 2, *De damno infecto, etc.*

Femeea nu  
răspunde de  
faptele ilici-  
te comise de  
barbatul său.

ar fi putut să fie înlăturată <sup>1)</sup>. „Considerând, dice cu drept cuvânt Curtea din Paris (24 iunie 1893), că art. 1384 (art. nostru 1000) dispune într'un mod general că omul este responsabil nu numai de prejudiciul ce a cauzat prin fapta sa, dar și de acela ce a fost cauzat prin fapta persoanelor pentru care el este responsabil, și în special, că comitenții sunt responsabili de prejudiciul pricinuit de prepușii lor în funcțiunile ce le sunt încredințate; că, dacă căutăm motivul acestei responsabilități, găsim că ea este întemeiată pe o presumpțiune de greșală și de neglijență personală din partea comitenților în alegerea și *supravegherea* <sup>2)</sup> persoanelor de care ei se servesc, etc...“ <sup>3)</sup>.

Există deci în specie o presumpțiune de culpă, sau cel puțin, de neglijență din partea noastră, și prin urmare, un quasi-delict, în puterea căruia cu drept cuvânt suntem declarați responsabili <sup>4)</sup>.

Vom vedea însă că, în unele cazuri, această presumpțiune de culpă este mai severă de cât în altele, căci nu tot-deauna pâritul are facultatea de a se scuti de răspundere, dovedind că nu i a fost cu putință să împedec faptul daunator (art. 1000, § ultim) <sup>5)</sup>.

<sup>1)</sup> De aceea, art. 831 din codul german prevede că comiten-  
tul nu răspunde de faptul prepusului său, de câte ori el a  
luat precauțiunile ce se iau în de obște în viața ordinară,  
sau de câte ori dauna s'ar fi întâmplat cu toate precauțiunile  
luate. „*Die Ersatzpflicht tritt nicht ein, wenn der Geschäftsherr bei der Auswahl der bestellten Person und, sofern er Vorrichtungen oder Geräthschaften zu beschaffen oder die Ausführung der Verrichtung zu leiten hat, bei der Beschaffung oder der Leitung die im Verkehr erforderliche Sorgfalt beobachtet oder wenn der Schaden auch bei Anwendung dieser Sorgfalt entstanden sein würde.*“

Art. 831 C.  
german.

<sup>2)</sup> Veți în privința acestui de al doilea motiv, cele țise *infra*, p. 529, nota 1.

<sup>3)</sup> *Curierul judiciar* din 1893, No, 63, p. 7 și D. P., 96. 2. 342.

<sup>4)</sup> Cpr. Baudry, II, 1351. Thiry, III, 205. Vigié, II, 1703. Laurent, XX, 550. Arntz, III, 480. Giorgio Giorgi, V, 247 urm. Fuzier-Herman, art. 1384, No. 1 urm. Aubry et Rau, IV, § 446, *in fine*, p, 756. Larombière, V, art. 1384, No. 1. Marcadé, V, art. 1384, No. 1, p. 279.

<sup>5)</sup> Art. 1903, § ultim din codul spaniol de la 1889 prevede,  
din contra, că *toate* persoanele menționate de acest text  
încetează de a fi responsabile pentru faptul altuia, îndată

Codul spa-  
niol. Art.  
1903.

*I. Casurile în care o persoană răspunde de faptul altuia.*

**Art. 1000, § 2, 3 și 4.**—Tatăl și mama, după moartea barbatului, sunt responsabili de prejudiciul cauzat de copiii lor minori ce locuiesc cu dânsii. (Art. 93, 124, 326, 342, 1102, 1434 C. C. Art. 1384 C. fr.).

Stăpânii și comitenții, de prejudiciul cauzat de servitorii și prepușii lor în funcțiunile ce li s'au încredințat. (Art. 423, 501 C. com. Art. 1434, 1487, 1624 C. C. Art. 197 L. vămilor din 15 iunie 1874. Art. 1384, § 3 C. fr.).

Institutorii și artizanii, de prejudiciul cauzat de elevii și ucenicii lor, în tot timpul cât se găsește sub a lor privighere. (Art. 1384, § 4 C. fr.).

Tatăl și mama, institutorii și artizanii sunt apărați de responsabilitatea aratăată mai sus, dacă probează că n'au putut împedea faptul prejudiciabil. (Art. 1000, § 2 și 4, 1202 C. C. Art. 1384, § 5 C. fr.).

1° Responsabilitatea tatălui și a mamei pentru faptele comise de copiii lor minori ce locuiesc cu dânsii (art. 1000, § 2).

În timpul căsătoriei, tatăl exercitând singur puterea părintească asupra copiilor săi minori (art. 327), se înțelege că numai el răspunde de prejudiciul cauzat prin fapta lor, pentru că responsabilitatea civilă nu este, în cazul de față, de cât consecința autorității părintești.

Mama nu devine deci responsabilă de delictele sau quasi-delicturile copiilor săi de cât atunci când paza lor îi este legalmente încredințată ei.

Casurile în care mama este responsabilă.

Legea vorbind de cazul cel mai ordinar, *de eo quod plerumque fit*, o declară civilmente responsabilă numai în urma morței barbatului, însă se înțelege că aceiaș responsabilitate va exista pentru dânsa de câte ori, prin o împrejurare oare care, ea va fi investită cu autoritatea părintească. Astfel ar fi, de exemplu, casurile în care barbatul ar fi smintit, declarat sau presumat absent<sup>1)</sup>, interdiș

ce ele vor dovedi că au avut, pentru a împedica dauna, îngrijirea unui bun părinte de familie.

După alte legislațiuni, mai puțin riguroase de cât codul fr. și al nostru, persoanele declarate civilmente responsabile nu sunt nici odată presupuse în culpă, ci acel care cere daune trebuie să dovedească că există o culpă din partea lor, *culpa in vigilando*. Astfel este, de exemplu, codul Cant. Zurich de la 1851, opera lui Bluntschli (art 1872).

Cod. Cant. Zurich. Art. 1872.

Cui aparține calitatea de absent.

1) Calitatea de absent nu aparține în mod juridic de cât aceluia care, după îndeplinirea formalităților prescise de

judecătorește sau legalmente (argument din art. 124 și 132)<sup>1)</sup>. Mama va răspunde deci de delictele și quasi-delicturile copiilor săi, de câte ori tatăl va fi pus în imposibilitate de a exercita autoritatea părintească, după cum prevede anume art. 1153 din codul italian<sup>2)</sup>.

O absență momentană a tatălui, precum ar fi, de exemplu, o călătorie, nu l'ar descarca însă de răspundere<sup>3)</sup>.

Absența momentană a tatălui.  
Controversă.

art. 101—105 C. C., a fost declarat ca atare prin o hotărâre definitivă. Trebuie însă considerat ca presupus absent pe acela care, de fapt, a dispărut de la domiciliul sau reședința sa de un timp destul de îndelungat pentru a se putea pune la îndoială existența sa. În ori ce caz, art. 120 și 121, relative la drepturile eventuale care s'ar cuveni unui absent, se aplică și la cazul de simplă presumpțiune de absență. C. Alger, 4 mai 96. D. P., 97. 2. 364. Cpr. Laurent, II, 253. T. Huc, I, p. 486. Aubry et Rau, I, § 158, p. 629, text și nota 1. Veți și ediția a 5-a din aceeași autori, I, § 158, p. 950.

<sup>1)</sup> Baudry, II, 1352. T. Huc, VIII, 440. Thiry, III, 206. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 756, nota 1. Sourdat, II, 830. Marcadé, V, art. 1384, No. 2. Larombière, V, art. 1384, No. 3. Berriat St. Prix, II, 5483. Demolombe, XXXI, 566, 567. Laurent, XX, 554. Mourlon, II, 1692. Demante, V, 365 bis III. Fuzier-Herman, III, art. 1384, No. 31 urm.

<sup>2)</sup> Cpr. Giorgio Giorgi, V, 263.—Codul Caragea nu are nici o dispoziție în această privință. Art. 1737 din codul Calimach (1308, 1309 C. austriac) prevede însă că „acel ce s'au păgubit de către acei lipsiți de minte și sau nebuni, sau de către prunci, poate cere împlinirea pagubei sale de la acei ce erau datori să aibă purtare de grijă asupra acest fel de persoane, ear dacă însuș au dat pricină la acest fel de persoană, nu are drit să ceară ceva“. Și art. 1738 din acelaș cod (1310 C. austriac), adaogă : „Dacă nu va fi cu putință după acest chip ca păgubașului să se facă despăgubire, se cuvine judecătorului ca să cerceteze împrejurările, dacă adevăc trebuie să se imputeze păgubitorului, și atunci când nu se află el în obicinuita înfrânare pentru pastrarea întregimei minții sale ; sau dacă păgubașul din milostivire nu s'au aparat pe sineș ; ori să iee aminte averele amândurora, și așa să'i înbie spre invoală, sau să hotărască pentru despăgubire după echitate, adevăc plecându-se mai mult către iubirea de omenire“. În art. corespunzător din codul austriac (1310, *in fine*), se dice anume că judecătorul va lua în considerație averea părții lezate și aceea a autorului daunei.

Dreptul vechi.

<sup>3)</sup> T. Huc, VIII, 440. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 757, nota 1, *in fine*. F. Herman, *loco cit.*, 29. — *Contrà*, Marcadé, V,

Responsab. mamei naturale. Mama naturală având puterea părintească asupra copiilor săi naturali legalmente recunoscuți (art. 337), va răspunde cu bună samă de delictele și quasi-delictele lor <sup>1)</sup>.

Desfacerea căsătoriei prin divorț. Dacă căsătoria nu s'a desfăcut prin moarte (singurul caz pe care îl prevede legea), ci prin despărțenie, responsabilitatea va privi pe soțul căruia copilul a fost încredințat <sup>2)</sup>.

Emanciparea expresă. Controversă. Legea prevede că tatăl, și în lipsa lui, mama răspunde de delictele copiilor lor minori, fără a distinge dacă ei sunt emancipați sau nu; de unde rezultă că ei vor răspunde și de delictele sau quasi-delictele copiilor lor emancipați, pentru că, de și emanciparea face să înceteze puterea părintească, totuși autoritatea morală a tatălui și a mamei subsistă și în urma ei, ear părintele a comis o culpă emancipând un copil care nu era vrednic de această binefacere <sup>3)</sup>.

Emanciparea tacită. Cât pentru emanciparea tacită care rezultă din căsătorie (art. 421), ea face să înceteze responsabilitatea părinților, pentru că, pe de o parte, prin căsătorie, copilul devine capul unei noi familii sau trece sub autoritatea maritală, ear pe de alta, copilul căsătorit nu se mai găsește sub paza și privigherea părinților săi <sup>4)</sup>.

art. 1384, No. 2. Larombière, V, art. 1384, No. 3. Toullier D. VI, partea I, 278, 281.

- 1) Dacă copilul a fost recunoscut numai de tată, sau dacă copilul a dovedit paternitatea sa în cazul excepțional prevădut de art. 307, tatăl va putea fi declarat civilmente responsabil. Veți t. II a lucrării noastre, p. 21. Chestiunea ar fi însă mai grea când copilul ar fi fost recunoscut atât de tată cât și de mamă. Veți t. II, *loco cit.*, nota 2.
- 2) Laurent, XX, 554. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 758. Marcadé, *loco cit.*—În cât privește chestiunea de a se ști care din soți exercită puterea părintească asupra copiilor la caz de divorț, v. t. I, partea II p. 227, text și nota 2, unde se arată controversa.
- 3) Baudry, II, 1352. Thiry, III, 206. Demolombe, XXXI, 578. Sourdat, II, 827. Demante, V, 365 bis. II. Muteau, p. 176. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 757, text și nota 4, și autorii citați în nota următoare.—*Contra*. Laurent, XX, 558. Toullier D. VI, partea I, 277. T. Huc, VIII, 440, p. 584, 585.
- 4) Aubry et Rau, IV, § 447, p. 757, text și nota 3. Laurent, XX, 558. Thiry, III, 206. Demante, V, 365 bis. II. Larombière, V, art. 1384, No. 4. Marcadé, V, art. 1384, No. 2. T. Huc, VIII, 440. Demolombe, XXXI, 577. Sourdat, II, 827. Fuzier-Herman, III, art. 1384, No. 46. Muteau, *op. cit.*, p. 176, 177. Baudry, *loco cit.*

Responsabilitatea civilă a tatălui și a mamei prevădută de textul mai sus citat subsistă, după unii, chiar când copilul lor minor, ce locuiește cu dânsii, ar fi fost *pentru moment* încredințat supravegheării unei alte persoane, rămânându-le însă recurs în contra acestei persoane, dacă ea s'ar fi făcut culpabilă de o imprudență sau de o negligență oare care <sup>1)</sup>.

Casul în care copilul minor este încredințat supravegheării unei alte persoane. Controversă.

Acest recurs, părinții îl au și în contra copilului, autor al daunei, de câte ori ei au plătit pentru dânsul și el are o avere personală <sup>2)</sup>.

Recursul părinților în contra copilului.

Părinții nu mai sunt însă în genere responsabili de câte ori, în momentul comiterii delictului sau quasi-delictului, copilul lor minor a fost *într'un mod permanent* încredințat unei persoane fie ca servitor <sup>3)</sup> spre a' învăța un meșteșug, sau a fost așezat într'o casă de educațiune, de ex., într'un pension, într'o școală publică sau privată, etc., fie ca intern sau ca extern, trecând astfel sub privigherea și paza unei alte persoane (art. 1000, § 4) <sup>4)</sup>, sau când el a intrat în armată, fie chiar ca angajat voluntar <sup>5)</sup>.

Casurile în care părinții nu mai răspund de daunele cauzate de copiii lor minori.

1) Aubry et Rau, IV, § 447, p. 757. Massé-Vergé, IV, § 628, p. 23, n. 3.—*Contrà*. Larombière, V, art. 1384, No. 17. T. Huc, VIII, 441. Demol., XXXI, 582. Laurent, XX, 562, 567.

2) Cpr. Cas. fr. D. P., 87. 1. 31. *Pand. Périod.*, 88. 1. 351. Muteau, *op. cit.*, p. 296 urm. Vezi și *infra*, p. 528, text și nota 2. Cpr. art. 63 C. federal al oblig. din 1881 (Svizzera) și art. 1904 C. spaniol, care sunt formali în această privință. Unele legislațiuni străine permit judecătorilor de a pune o parte din daune în sarcina minorului sau a ori cărei alte persoane iresponsabile. Vezi de ex., art. 1310 C. austriac, corespunzător cu art. 1738 din codul Calimach (*suprà*, p. 519, nota 2, *in fine*), art. 1835 C. cant. Zurich, etc. Cpr. Sourdat, II, 771. Larombière, V, art. 1384, No. 45.

Dreptul străin.

3) Cpr. C. Paris, 17 ianuar 1895. *Pand. Périod.*, 95. 2. 352.

4) Laurent, XX, 560, 562. Larombière, V, art. 1384, No. 2 și 17. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 758. Baudry, II, 1352. Thiry, III, 206. F. Herman, art. 1384, No. 50 urm. Demolombe, XXXI, 581. Sourdat, II, 817 urm. Cp. C. Agen și Montpellier. D. P., 70. 2. 223. D. P., 88. 2. 19. Vezi și D. P., 90. 1. 145.—Aceiaș soluție este admisibilă de câte ori copilul este servitor la altul, și ne mai stând la părinții săi, scapă cu desevêrsire de controlul și privigherea lor. C. Douai. D. P., 95. 2. 381. Demolombe, XXXI, 581. Sourdat, II, 820. Vezi și nota precedentă.

5) Laurent, XX, 563. Aubry et Rau, *loco cit.* Sourdat, II,



Condițiile  
cerute pen-  
tru ca res-  
ponsabilita-  
tea tatălui  
sau a mamei  
să aibă loc.

Pentru ca tatăl sau mama să fie civilmente respon-  
sabili de faptele comise de copiii lor, se cer două condițiuni :

1<sup>o</sup> Copiii trebuie să fie minori<sup>1)</sup>;

2<sup>o</sup> Ei trebuie să locuească împreună cu dâșșii, pentru  
că numai ast-fel li se poate imputa o lipsă de privighere.  
Aceste cuvinte nu trebuesc însă luate *ad litteram*, căci tatăl, și  
în lipsa lui, mama ar răspunde de daunele cauzate de copiii lor,  
dacă i-ar lasa să ducă o viață destrabalată și vagabondă, sau  
dacă trimițându'i la studiu în alt oraș, i-ar lăsa de capul lor<sup>2)</sup>.

De câte ori aceste două condițiuni sunt întrunite, res-  
ponsabilitatea părinților se întinde la toate actele dauna-  
toare comise de copiii lor, pe care o supraveghere mai  
de aproape ar fi putut să le împedice.

Părinții nu  
răspund  
de daunele  
comise de  
copiii lor  
majori.

821. Demolombe, XXXI, 585. Larombière, V, art. 1384, No. 2. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 60. Cpr. C. Colmar. D. P., 63. 2. 81.
- 1) Părinții nu sunt deci, în principiu, responsabili de daunele comise de copiii lor majori, care ar fi smintiți, chiar dacă aceștia ar sta cu dâșșii la un loc și părinții n'ar fi cerut interdicțiunea sau internarea lor într'o casă de sănătate (L. din 15 decembre 1894). T. Huc, VIII, 440. F. Herman, *loco cit.*, No. 39 urm Baudry, II, 1352. Demolombe, XXXI, 575. Laurent, XX, 559. Sourdat, II, 828. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 768.—Părinții n'ar putea fi declarați responsabili, în asemenea caz, de cât dacă s'ar dovedi din partea lor existența unei culpe, căci ei nu sunt presupuși în culpă de cât atunci când copiii sunt minori. Cpr. C. Chambéry, D. P., 90. 2. 302. Giorgio Giorgi, V, 260, și autorii *suprà* citați.
- 2) F. Herman, art. 1384, No. 61 urm.—In puterea acestor principii, s'a decis cu drept cuvânt că părintele este responsabil de accidentalul cauzat de copilul său minor unui alt copil, cu ocasiunea unui joc periculos, de ex. prin aruncarea unei petre sau unui alt proiectil. Cpr. C. Lyon și Nimes. D. P., 95. 2. 207. D. P. 55. 2. 1 și 161.—Dacă copilul, autorul quasi-delicteului se găsea într'o școală, el va putea fi declarat solidar responsabil pentru dauna cauzată prin imprudența sa dimpreună cu șeful acelei școli, culpabil de lipsă de privighere (art. 1003). Părintele, în asemenea caz, n'are nici o răspundere. Trib. și C. Besançon, 30 iulie 1884. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Oblig.*, 590, nota 2. Cpr. și Cas. fr. D. P., 90. 1. 145.—S'a decis de asemenea că părintele care a permis fiului său minor de a merge la vânat, răspunde de accidentalul ce acesta a pricinuit altuia prin imprudența sa. C. Caen și Cas. fr. Répert. Dalloz, *Responsabilité*, 580, notele 3 și 4. Cpr. Larombière, V, art. 1384, No. 24. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 759. Laurent, XX, 557, 561. Fuzier-Herman, *loco cit.*, No. 64. Sourdat, II, 833.

Tatăl și mama pot să se descarce de responsabilitatea care apasă asupra lor, stabilind că, în momentul sevărșirii delictului sau quasi-delictului, copilul lor minor era încredințat supravegherii unei alte persoane, de ex., unui meșter (artizan), care era însărcinat a-l învăța un meșteșug, sau unui institutor (art. 1000, § 4).

Casurile în care părinții pot fi descarcați de răspundere.

Ei mai pot încă să se descarce de răspundere, dovădind că au fost în imposibilitate de a împedeca faptul daunator <sup>1)</sup>.

Aceiaș facultate o au atât artizanii cât și institutorii cărora li s'a încredințat un copil pentru învățarea unui meșteșug sau educațiunea lui (art. 1000, § ultim). Presumpțiunea de culpă care apasă asupra lor nu este deci *juris et de jure* (art. 1202), ci *juris tantum*, de vreme ce ea admite proba contrară.

Art. 1000, § ultim.

Trebue însă să observăm că imposibilitatea de a împedeca faptul daunator n'ar resulta în genere din simpla împrejurare că actul prejudiciabil a avut loc în afară de prezența lor.

Astfel, s'a decis cu drept cuvânt că părintele poate fi declarat civilmente responsabil de faptele ilicite comise de copilul său minor ce locuște cu dânsul, cu toate că, în momentul comiterii faptului, copilul se găsea la o persoană străină, într'o altă comună, pentru a petrece câteva zile de vacanțe <sup>2)</sup>.

Această soluție este juridică, pentru că părinții nu încetează de a fi responsabili de faptele copiilor lor minori prin simplul fapt că ei n'au putut să împedice faptul daunator. Ei sunt în culpă, și prin urmare, responsabili de câte ori faptul copiilor se poate imputa unei lipse de disciplină domestică, sau rălelor exemple ce au primit de la părinții lor <sup>3)</sup>.

<sup>1)</sup> Cpr. C. Douai. D. P. 94. 2. 159.— „*Nullum crimen patitur is, qui non prohibet, cum prohibere non potest*“. L. 100, Dig., 50, 17, *De regulis juris antiqui*. Vezi și L. 50, Dig. *eod tit.*, unde se dice: „*Culpa caret, qui scit sed prohibere non potest*“.

<sup>2)</sup> Cpr. C. Dijon, Aix și Limoges. D. P., 76. 2. 70. D. P., 94. 2. 159. *Pand. Périod.*, 95. 2. 203. T. Huc, VIII, 443. Demolombe, XXXI, 586. Laurent, XX, 564. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 759. Massé-Vergé, IV, § 628, p. 23, nota 3. Muteau, *De la Responsabilité civile* (Paris, 1898), p. 169. Larmbière, V, art. 1384, No. 24. F. Herman, *loco cit.*, 65 urm.

<sup>3)</sup> Cpr. C. Limoges, 10 ianuar 1894. *Pand. Périod.*, 95. 2. 203.

În ori ce caz, tribunalele apreciază în mod suveran cauzele de scuze invocate de părinți în apararea lor <sup>1)</sup>.

Dovada că părintele a fost în imposibilitate de a împedeca faptul copilului său minor, va putea fi făcută prin marturi, presumpțiuni, etc. <sup>2)</sup>. Tribunalele sunt însă în drept, ca în ori ce materie, a respinge probele invocate de părinți, dacă faptele propuse de ei nu sunt pertinente sau concludente în cauză <sup>3)</sup>.

Responsabilitatea epítropului p. daunele comise de minorul aflat sub tutelă. Controversă.

De și legea nu vorbește, în art. 1000 § 2, de cât de responsabilitatea tatălui și a mamei, se decide însă în genere, că aceiaș responsabilitate apasă și asupra epítropului, după cum prevede anume art. 1153 din codul italian <sup>4)</sup>, pentru că el are asupra minorului aproape aceiaș

F. Herman, art. 1384, No. 67 urm. Sourdât, II, 833, 834. Demante, V, 365 bis VI. Muteau, *op. cit.*, p. 169, 170. Marcadé, V, art 1834, No. 2. Larombière, Demolombe, Laurent, *loco cit.* Faustin-Hélie, *Théorie du C. pénal*, I, 389, *in fine*. Cpr. T. Huc, VIII, 442.

<sup>1)</sup> Cpr. Trib. Teleorman, *Dreptul* din 1890, No. 14.

<sup>2)</sup> Cpr. C. Douai. D. P., 94. 2. 159. T. Huc, VIII, 443.

<sup>3)</sup> Sourdât, II, 837. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 77. Cas. fr. Sirey, 43. 1. 330. Judecătorii fondului sunt, în adevăr, suverani apreciatori a probelor ce se produc de părți. Cas. rom., 16 sept. 1897. *Curierul judiciar* din 1897, No. 37. Veđi și *Dreptul* din 7 dechembre 1897, No. 78.

Dreptul străin.

<sup>4)</sup> „I tutori sono obbligati pei danni cagionati dai loro amministratori abitanti con essi“.—Veđi și art. 1903, § 3 C. spaniol din 1889.—Art. 832 din noul cod german prevede de asemenea că „acel care, în virtutea lezei, este obligat a exercita o supraveghere asupra unei persoane, din cauza minorității, sau stărei sale intelectuale ori trupești, este obligat a repara dauna ce această persoană a adus pe nedrept unui al treilea. Asemene obligațiune nu are loc, dacă acel obligat și a îndeplinit datoria sa de supraveghere, sau dacă dauna s'ar fi întâmplat cu toată supravegherea cerută. Aceiaș responsabilitate lovește pe acela care s'a însărcinat prin contract a exercita supravegherea“. „*Werkraft Gesetzes zur Führung der Aufsicht über eine Person verpflichtet ist, die wegen Minderjährigkeit oder wegen ihres geistigen oder körperlichen Zustandes der Beaufsichtigung bedarf, ist zum Ersatze des Schadens verpflichtet, den diese Person einen Dritten widerrechtlich zufügt. Die Ersatzpflicht tritt nicht ein, wenn er seiner Aufsichtspflicht genügt oder wenn der Schaden auch bei gehöriger Aufsichtsführung entstanden sein würde. Die gleiche Verantwortlichkeit trifft denjenigen, welcher die Führung der Aufsicht durch Vertrag übernimmt*“. Cpr. art. 61 din codul federal al obligațiilor (Svizzera).

autoritate ca și părinții (art. 390, 414)<sup>1)</sup>. Această părere, de și admisă de Pothier (*Oblig.*, II, 121), trebuie să fie respinsă, pentru că dispoziția art. 1000 fiind întemeiată pe o presumpțiune de culpă, ca atare, este de strictă interpretare. Tutorul va putea fi declarat responsabil, de câte ori faptul minorului aflat sub administrațiunea sa va fi datorit culpei sale, adecă unei lipse de supraveghere. Culpă tutorului va trebui însă, în asemenea cas, să fie dovedită, ea nefiind nici într'un caz presupusă de lege, după cum este pentru tată și mamă<sup>2)</sup>.

Pentru aceleași motive, responsabilitatea excepțională prevădută de art. 1000 nu se întinde la alți membri ai familiei, precum ascendenții, frații sau surorile, chiar dacă aceste rude ar fi de fapt capii și administratorii casei<sup>3)</sup>.

Responsab. tatălui sau mamei nuse întinde la alți membri ai familiei.

Ea nu se întinde de asemenea la curatorul minorului emancipat, la consiliul judiciar, etc.<sup>4)</sup>.

2° Responsabilitatea institutorilor și artisanilor pentru prejudiciul cauzat de elevii și ucenicii lor (art. 1000, § 4).

Institutorii, adecă persoanele însărcinate într'un mod permanent cu educațiunea sau supravegherea tinerilor<sup>5)</sup>, ear nu acele însărcinate cu una sau mai multe lecții, într'un timp anumit al zilei<sup>6)</sup>, precum și artisanii, adecă acei care exercită o artă sau meșteșug<sup>7)</sup>, sunt civil-

<sup>1)</sup> Pothier, *Oblig.*, II, 121. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 758, text și nota 11. Thiry, III, 206. Sourdat, II, 843. Duranton, XIII, 719. Mourlon, II, 1693. Marcadé, V, art. 1384, No 2. Larombière, V, art. 1384, No. 6. Muteau, p. 177.

<sup>2)</sup> Baudry, II, 1353. Demante, V, 365 bis IV. Laurent, XX, 555. Acollas, II, p. 979, nota 1. Demolombe, XXXI, 588 urm. T. Huc, VIII, 440, p. 585.

<sup>3)</sup> Larombière, V, art. 1384, No. 5. Giorgio Giorgi, V, 268. Muteau, *op. și loco cit.*

<sup>4)</sup> Giorgio Giorgi, V, *loco cit.* Larombière, *loco cit.*, No. 6.

<sup>5)</sup> Persoanele care primesc copii în gazdă spre a merge la școală, nu sunt asemădate institutorilor. Ele nu vor fi responsabile de cât dacă se va dovedi o culpă *in vigilando* din partea lor.—Veți însă Cas. fr., 22 iulie 1891. *Pand. Périod.*, 92. 1. 145.

<sup>6)</sup> Thiry, III, 206. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 762. Cpr. Larombière, V, art. 1384, No. 17.

<sup>7)</sup> T. Huc, VIII, 442.—Prin calfe sau ucenici se înțeleg toți acei care, sub direcțiunea unui patron sau meșter, învață o artă sau un meșteșug. T. Huc, *loco cit.* Raporturile care există între șeful unei usini și tinerii săi lucrători nu pot în genere fi asimilate raporturilor dintre artisanii și uceni-

mente responsabili de prejudiciul cauzat de elevii și ucenicii lor, fie ei majori sau minori, legea nu distinge<sup>1)</sup>, în tot timpul cât se găsește sub privigherea lor, legiuitorul presupunând și de astă dată că dauna cauzată de elevi, calfe sau ucenici, este rezultatul unei lipse de supraveghere din partea institutorilor sau a artisanilor, care, dacă ar fi fost mai activi și mai diligenți, ar fi putut înlătura răul.

Această presumpțiune de culpă, ca și cea pe care legea o admite în contra părinților (art. 1000, § 2), fiind *juris tantum*, poate fi combătută prin dovada contrară, și atât institutorii cât și artisanii sau patronii vor înceta de a fi responsabili când vor putea proba că, cu toate precauțiunile ce au luat, n'au putut împedeca faptul daunator, judecătorii apreciând, în această privință, împrejurările în mod suveran<sup>2)</sup>.

3° Responsabilitatea stăpânilor pentru prejudiciul cauzat de servitorii și prepușii lor în funcțiunile ce li s'au încredințat (art. 1000, § 3).

Dreptul roman.

La Romani, stăpânii și comitenții erau responsabili de daunele cauzate de cătră servitorii și prepușii lor în funcțiunile ce li se încredințase, dacă ei fuseseră neglijenți în alegerea servitorilor sau a prepușilor... *si negligens in eligendis ministeriis fuit*<sup>3)</sup>.

cii lor; cu toate acestea, patronul comite o culpă și este supus responsabilității prevăzute de art. 998, de câte ori el nu exercită, în stabilimentul său, o supraveghere pe care n'o pot exercita părinții, contra răutății și atentatelor lucrătorilor săi. T. Hue, *loco cit.*

<sup>1)</sup> Baudry, II, 1352. Laurent, XX, 566. T. Hue, VIII, 441. Duranton, XIII, 721. Larombière, V, art. 1384, No. 16. Thiry, III, 206. Giorgio Giorgi, V, 272. Muteau, *op. cit.*, p. 231, 232.—*Contrà*. Demolombe, XXXI, 607. Sourdat, II, 877. Massé-Vergé, IV, § 628, p. 25, nota 9.

Nu este de asemenea nevoie ca elevii să șadă la un loc cu institutorii, nici ucenicii cu patronii lor; ceea ce se cere este ca ei să se găsească sub supravegherea lor în momentul comiterii faptului. Demol. XXXI, 608. G. Giorgi, V, 270.

<sup>2)</sup> Cpr. Cas. fr. *Pand. Périod.*, 90. 1. 344. D. P., 90. 1. 145. Sirey, 91. 1. 49. D. P., 97. 1. 198. Mai multe propuneri pentru modificarea paragrafului relativ la institutori au fost depuse în parlamentul francez (28 mai 1896). Vezi Muteau, *op. cit.*, p. 236, 237.

<sup>3)</sup> L. 26, § 9, Dig. 9., 2, *Ad legem Aquilianam*. Vezi și L. 14, Pr., Dig., 48, 3, *De custodia et exhibitione reorum*, unde se dice că nu trebuie să se încredințeze prizonierii cu ușurință unui re-

Codul Caragea necuprinde nici o dispoziție în această privință, s'a decis că sub această legiuire, stăpânul nu era responsabil de dauna cauzată prin un fapt ilicit al servitorului sau însărcinatului său <sup>1)</sup>.

Codul Calimach are însă, în această privință, două dispozițiuni, care sună în modul următor: „Dacă cineva va năimi o slugă ce n'are atestat de la cel de mai înainte al său stăpân, sau fără chizășie, dice art. 1741 din acest cod (1314, 1315 C. austriac), și apoi sluga aceea va pricinui altuia pagubă, *dator este să deie pe slugă în mâna păgubașului* <sup>2)</sup>, ori dacă se va dovedi că însuș au înlesnit fugirea, se osîndește spre plata pagubei. Asemene dacă va ținea în slujba sa o persoană ce este primejdioasă din pricina stărei trupului, sau a minței sale, sau dacă va găzdui pre vre-un cunoscut făcător de răle, sau dacă știind au rînduit într-o slujbă o asemenea persoană primejdioasă, ori nevrednică, se învinovățește a plăti paguba“. Și art. 1742 din acelaș cod (1316 C. austriac), adaugă: „Crâciumarii, capitani de corăbii și cărașii rămân răspunzători pentru paguba pricinuită din vicleșugul sau lenivirea însuș a lor, *sau a slugelor lor*, ear nu din întâmplătoarele încunjurări“ <sup>3)</sup>.

În codul actual, stăpânii și comitenții, adică acei care au însărcinat pe cineva de a face un lucru în socoteala lor, sunt civilmente responsabili de prejudiciul cauzat de servitorii <sup>4)</sup> și prepușii lor, adică de acei însărcinați a face

crut, căci la caz de evadarea lor, culpa va fi imputată aceluia care și a pus încrederea într'un asemenea soldat: „*Non est facile tironi custodia credenda; nam ea prodita, is culpa reus est, qui eam ei commisit*“.

<sup>1)</sup> Cas. rom. S-a I, decizia, No. 207 din 1873, nepublicată, citată de Christescu la art. 1000, No. 1.

<sup>2)</sup> Aceste cuvinte lipsesc în textul corespunzător austriac (1314), și sunt adause de legiuitorul Moldovei.

<sup>3)</sup> Cpr. art. 1624 C. C. actual. Vezi *infra*, p. 533.

<sup>4)</sup> *Servitor* se numește, dice art. 1 din legea asupra servitorilor, de la 16 iunie 1892, acela care, pentru o plata (simbrie), sau indemnizare oare-care, se îndatorează a pune serviciile sale personale la dispozițiunea unei case, unei familii, unei autorități, unui stabiliment de binefacere sau de utilitate publică, unei persoane, unui hotel, ori averei acestora, cu ziua, cu săptămâna cu luna, cu anul și pe mai mult timp. Cpr. Pothier, *Oblig.*, II, 827. Larombière, V, art. 1384. No.

Ce se înțelege prin servitori.

ceva în socoteala altuia <sup>1)</sup>, în funcțiunile ce li s'au încredințat, rămânându-le, bine înțeles, recurs în contra acestor servitori și prepuși <sup>2)</sup>; și această responsabilitate există cu toate că servitorii sau prepușii ar fi lucrat din propria lor inițiativă, fără nici un ordin sau instrucțiune din partea stăpânului sau comitentului; destul este ca faptul daunator să fi fost comis cu ocaziunea exercițiului serviciului sau funcțiunei lor <sup>3)</sup>.

Legea nu distinge, de asemenea, dacă servitorii sau prepușii sunt majori sau minori, dacă locuiesc împreună cu stăpânul sau comitentul lor, dacă sunt salariați sau nu, etc. <sup>4)</sup>.

8. Demolombe, XXXI, 619. Giorgio Giorgi, V, 327. Muteau, *op. cit.*, p. 191, 192.—In art. 74 Pr. civ., prin servitor, se înțelege ori ce persoană care se află în serviciul cuiva. Prin urmare, este valabilă citațiunea lasată în primirea unui ampoiata aflat în serviciul persoanei citate. C. București. *Dreptul* din 1887, No. 14.

Ce se înțelege prin prepuși.

- <sup>1)</sup> *Prepuși* sunt toți acei care lucrează sub ordinele, ascultarea ori privigherea cuiva, fără a se distinge dacă lucrează cu ziua, cu bucată, ori cu ghiotura. Cas. rom. S-a I. Bulet. 1874, p. 322. Cpr. Cas. fr. D. P., 88. 1. 392. T. Huc. VIII, 444. Demolombe, XXXI, 619. Giorgio Giorgi, V, 327. Muteau, *op. cit.*, p. 191. Veți și art. 392 din codul de comerț (367 C. ital.), unde se dice că „prepus este acela care este însărcinat cu comerțul patronului său, fie în localul unde acesta îl exercită, fie în alt loc“. În acest sens, prepusul nu este de cât un mandatar general.

Art. 393 C. com.

„Patronul, dice art. 393 din acest cod, raspunde de faptele prepusului, și de obligațiunile contractate de el în limitele însărcinării ce i-a dat. Dacă sunt mai mulți patroni, fie care din ei este solidar responsabil. Dacă patronul este o societate comercială, responsabilitatea societărilor se regulează după natura societății“.

- <sup>2)</sup> Cas. fr., 14 fevr. 1886. D. P., 87. 1. 31. *Pand. Périod.*, 88. 1. 351. Cpr. Baudry, II, 1352. Laurent, XX, 622. Sourdat, II, 769, 770. Larombière, V, art. 1384, No. 43 urm. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 379. T. Huc. VIII, 449. Veți *suprà*, p. 521, text și nota 2.—Acest recurs nu mai este însă cu puțință dacă stăpânul sau comitentul a participat la sevârșirea faptului daunator. Cas. fr. *loco cit.*
- <sup>3)</sup> Aubry et Rau, IV, § 447, p. 759. Thiry, III, 206. Laurent, XX, 572. Cas. rom. *Dreptul* din 1887, No. 66 și Bulet. Cas. S-a 1, anul 1887, p. 549.
- <sup>4)</sup> Demolombe, XXXI, 620.—Comitentul raspunde față cu terțiile persoane de greșălele sevârșite de prepus în executarea lucrărilor ce i-au fost încredințate, chiar când acele lucrări

Responsabilitatea de care vorbim atinge nu numai pe particulari, dar și pe Stat, pe comună și județ, și în genere, pe ori-ce administrație publică pentru dauna adusă altuia prin faptul agenților, prepușilor sau funcționarilor săi.

Această responsabilitate se întemeiază, ca și cea despre care am vorbit mai sus, tot pe o presumpțiune legală de culpă, însă culpa de astă dată nu consistă în lipsa de priveghere, ci în alegerea greșită din partea stăpânului sau comitentului (*culpa in eligendo*)<sup>1)</sup>.

Astfel, dacă vezeteul meu, conducând rău trăsura, a lovit sau calcat pe un trecător, voi plăti dauna pricinuită prin acest fapt, fiind în culpă că am ales un servitor care nu avea calitățile necesare pentru a îndeplini asemenea

Presumpție  
de culpă.

i-au fost date prin licitațiune publică, ținerea unei licitațiuni neschimbând întru nimic obligațiunea care rezultă din lege (art. 1000). Cas. rom. *Curierul judiciar* din 1895, No. 5 și Bulet. Cas. S-a 1, 1894, p. 1053.

<sup>1)</sup> Cpr. Trib. Brăila, Ilfov și Paris. *Dreptul* din 1884, No. 49; din 1886, No. 10 și din 1890, No. 1. *Dreptul* din 1893, No. 5. Cpr. și C. Paris, *Curier. judiciar* (1893), No. 63, considerente citate *suprà*, p. 517. Veți și Cas. rom. S-a I, anul 1877, consid. de la p. 157, 158. Pothier, *Oblig.*, II, 121. Demolombe, XXXI, 610. Laurent, XX, 570 urm. Demante, V, 565 bis VII. Thiry, III, 206. T. Huc, VIII, 444. Baudry, II, 1352.—Mai mulți autori întemeiază însă responsabilitatea stăpânului și a comitentului nu numai pe alegerea făcută în persoana servitorului sau a prepusului, ci și pe faptul direcțiunii și lipsei de priveghere a acestora. Veți Fuzier-Herman, III, art. 1384, 78 urm. Larombière, V, art. 1384, No. 8 și 11. Sourdat, II, 885. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 761, 762. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Responsabilité*, 753 urm. Michoud, *Responsabilité de l'Etat*, p. 23, No. 16. Cpr. și C. Aix. *Pand. Périod.*, 94. 2. 244. Cas. fr. D. P., 87. 1. 225.—Ori cum ar fi însă, Curtea noastră supremă este greșită când dice, prin una din decisiile sale (Bulet. S-a I, 1876, p. 20), că art. 1000 nu presupune o neglijență în persoana stăpânilor sau comitenților, ci numai faptul material al prejudiciului. Credem de asemenea că este greșită părerea acelor care atribue această responsabilitate lipsei de supraveghere din partea stăpânului sau comitentului, pentru că, de câte ori se va constata o asemenea culpă din partea lor, ei vor fi responsabili în baza art. 998, 999, ear nu în baza art. 1000. Demolombe, *loco cit.*



funcțiune <sup>1)</sup>). De asemenea, proprietarul unei cafenele a fost, cu drept cuvânt, declarat responsabil pentru faptul unui chelner care dispăruse cu un bilet de bancă primit de la un consumator pentru plata consumațiunii sale. În specie, culpa *in eligendo* a patronului nu suferea nici o îndoială, tribunalul constatând în fapt că patronul stabilimentului primise în serviciu pe acest servitor, fără a'i fi cercetat numele său, adresa sau locurile unde el servise mai înainte <sup>2)</sup>).

Compania wagoanelor de dormit a fost de asemenea declarată responsabilă de culpa împiegatului său care, din eroare, a dat bagajele ce'i fusese încredințate, unei alte persoane de cât proprietarului lor <sup>3)</sup>).

Tot astfel, stăpânul este responsabil de incendiul cauzat de servitorii săi în timpul și cu ocaziunea serviciului lor <sup>4)</sup>).

În privința prepușilor, jurisprudența a făcut nenumărate aplicațiuni a responsabilității comitentului.

Astfel, accidentalul întâmplat pe un vas din cauza ne-

Art. 501 C.  
Com.

<sup>1)</sup> Cpr. C. Aix, D. P., 71. 2. 45. Laurent, XX, 577. Sourdât, II, 918. Thiry, III, 206. Baudry, II, 1352.—Faptul unui vezețu de a se sui într'o birjă goală ce se întoarce la deposit, spre a merge mai comod a casă, și faptul conducătorului acestei birji de a lăsa pe cineva să se sue din complezență în trăsură, și fără nici o plată, nu modifică întru nimic regulile responsabilității civile la care poate fi supus proprietarul birjei în caz de accident. Prin aceasta, vezețul n'a încetat de a fi în exercițiul funcțiunii sale, nici proprietarul de a'și imputa că n'a ales un servitor mai vigilent, mai ascultător instrucțiunilor ce a putut să'i dea. C. Paris, 24 iunie 1893. D. P., 96. 2. 342. *Curierul judiciar* din 1893, No. 63.

Proprietarul unei trăsurii este de asemenea responsabil de faptul vezețului său, care și a însușit un lucru uitat în trăsura ce era însărcinat a conduce. Faptul că păgubașul a uitat obiectul în trăsura nu'i poate fi opozabil și nici poate micșora responsabilitatea patronului, de oare ce acțiunea nu residă într'o culpă comună, ci într'un delict străin de acela care a fost jăfuit. Trib. Paris. *Dreptul* din 1882, No. 44.

<sup>2)</sup> Trib. Paris. *Dreptul* din 1886, No. 10, p. 79. Cpr. art. 1741 C. Calimach (1314 C. austriac). Veți *supră* p. 527.

<sup>3)</sup> Trib. Nice, 9 fevr. 1892. D. P., 93. 2. 179.

<sup>4)</sup> Merlin, *Répert.*, t. VII, *Incendie*, No. 8, p. 787. Molitor, *Oblig.*, I, 9, p. 18. Muteau, p. 206, 207.—Aceiaș responsabilitate încumbă unui antreprenor de lucrări pentru incendiul cauzat de lucrătorii săi (F. Herman, art. 1384, No. 173. C. Paris. D. P., 47. 4. 423), proprietarului sau arendașului unei moșii pentru focul comunicat recoltelor vecinilor prin imprudența oamenilor întrebuințați de dânsul (F. Herman, *loco cit.*, 174. Cas. fr. D. P., 57. 1. 75), etc.

glijenței mașinistului sau a căpitanului, obligă pe proprietarul vasului <sup>1)</sup>). Art. 501 din codul comercial, prin aplicațiunea principiului înscris în art. 1000 C. C., declară în adevăr, pe proprietarul vasului responsabil de faptele căpitanului și ale celorlalte persoane ale echipagiului <sup>2)</sup>).

Proprietarul unui imobil răspunde de daunele aduse chiriașilor și chiar celor de al treile, a căror prezentă în casă se poate explica într'un mod legitim, prin delictetele sau quasi-delictetele portarului (*concierge*) comise în exercițiul funcțiunii sale <sup>3)</sup>).

Respund. proprietarului pentru portar.

Gerantul unei societăți poate fi considerat ca prepusul său, și ca atare, să oblige pe societate. S'a decis chiar că o societate răspunde de faptele unuia din asociați care ar fi lucrat într'un interes social, dacă el a fost investit cu calitatea de prepus <sup>4)</sup>).

Unul din asociați poate fi prepusul societății.

Intreprindătorii de lucrări răspund de lucrările persoanelor ce au întrebuițat (art. 1487) <sup>5)</sup>).

Intreprind. de lucrări.

1) Cpr. Laurent, XX, 576. Fuzier-Herman, III, art. 1384, No. 142 și 254. Cas. fr. D. P., 54. 1. 235.

2) Cpr. C. Galatz, *Dreptul* din 1892, No. 63. Lyon-Caen et Renault, *op. cit.*, V, 176 urm. Fuzier-Herman, art. 1384, No. 142 urm. Răspunderea prevădută de lege nu va înceta de cât dovedinduse existența unei forțe majore, sau a unui caz fortuit (*damnum fatale*). Cpr. C. Paris. D. P., 97. 2. 249. Vezi și *suprà*, p. 397. În privința chestiunii de a se ști ce se înțelege prin caz fortuit sau forță majoră, vezi *suprà*, p. 186, 329, 330 și p. 415 urm.

3) F. Herman, *loco. cit.*, 244 urm. T. Huc, VIII, 445. Baudry, II, 1352. Agnel, *Code manuel des propriét. et des locataires* (ed. a 5-a), 932 urm. Muteau, *op. cit.*, p. 196, 204, 206. Cpr. Cas. fr. D. P., 92. 1. 335. C. Paris și Lyon. D. P., 87. 2. 87. Sirey, 89. 3. 31.—Pe baza acestor principii, s'a decis că proprietarul răspunde de greșala portarului care n'a prevenit pe chiriașii casei de existența unei gaure și care s'a mulțămît a o acoperi cu scânduri, fără a pune acolo un fanar sau alt semn. C. Paris, 8 fevr. 1896. D. P., 96. 2. 458 urm. — Răspundabilitatea portarului, și prin urmare, și a proprietarului este însă micșorată prin culpa victimei accidentului care, fără nici o necesitate, a dat la o parte scândurile ce acopereau sus dișa gaură. *Acciaș decisie*. Vezi în cât privește împărțirea răspundibilității la caz de culpă comună din partea autorului daunei și a victimei accidentului, *suprà*, p. 422.

4) Cpr. Cas. fr. D. P., 89. 1. 469. *Pand. Périod.*, 89. 1. 265. T. Huc, VIII, 445. Laurent, XX, 575. Muteau, p. 215 urm.

5) Vezi asupra acestei răspundibilități, Pothier, *Louage*, IV, 425. Baudry et Wahl, *Louage*, II, 1907 urm.

Intreprind.  
construirii  
unei linii  
ferate.

Astfel, un antreprenor de lucrări publice, precum este, de ex., acela care ar fi luat în întreprindere construirea unei linii ferate, este civilmente responsabil de toate daunele cauzate de lucrătorii săi, cu ocasiunea construirii acelei linii, pentru că aceștia nu sunt de cât prepușii lui <sup>1)</sup>.

Resp. comer-  
cianților p.  
prepușii lor.

Comercianții sunt responsabili de delictele sau quasi-delictele comise de prepușii lor, de ex. de un *commis voyageur*, cu ocasiunea distribuirii obiectelor ce aceștia sunt însărcinați a vinde, fără a se putea apăra de răspundere, susținând că ei ar fi întrecut limitele mandatului lor <sup>2)</sup>.

Societate fi-  
nanciară.

O societate financiară este responsabilă de dauna cauzată prin un falș comis de către un funcționar al ei, de câte ori se constată că asemenea fapte se datoresc imprudenței și lipsei de privighere a susdisei societăți <sup>3)</sup>.

Art. 1434, § 2.

Locatarul răspunde de stricăciunile și pierderile căsu-

- 1) Cas. rom. S-a I. Bulet. 1882, p. 45.—Proprietarul unei clădiri care a însărcinat pe un antreprenor de a-i face oare care reparațiuni, nu răspunde însă de daunele aduse celor de al treile, de ex. chiriașilor, prin un incendiu cauzat din culpa lucrătorilor acestui antreprenor, nici de daunele ce unul din acești lucrători ar fi cauzat altui lucrător. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 768. Laurent, XX, 581. T. Huc, VIII, 445. Baudry, II, 1352, *in fine*. Sourdat, II, 890. Demolombe, XXXI, 622. Cpr. Cas. fr. C. Bourges și Lyon. D. P., 65. 1. 373. D. P., 67. 2. 197. D. P., 68. 2. 109. Veși și Trib. Ilfov. *Dreptul* din 1883, No. 83. — *Contrà*. Larombière, V, art. 1384, No. 10. — Pentru ca proprietarul să fie, în asemenea caz, responsabil, el trebuie să-și fi rezervat direcțiunea sau supravegherea lucrărilor, sau să fie culpabil de o greșală ori de violarea unui regulament. Cpr. Sirey, 84. 2. 161. D. P., 85. 2. 135. D. P., 97. 1. 612. Baudry, T. Huc, *loco cit.*
- 2) Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, No. 175 și autoritățile citate acolo.—Astfel, Curtea de casație din Franța, cu drept cuvânt, a decis (6 fevr. 1890) că șeful unei case de comerț poate fi declarat civilmente responsabil de manoperele frauduloase ale reprezentanților săi, atunci mai cu samă când el le a tolerat, incurajat și ratificat. *Pand. Périod.*, 90. 1. 498.
- 3) Cas. fr. D. P., 87. 1. 37. F. Herman, *loco cit.*, 177. — În puterea acestor principii, s'a decis de tribunalul Ilfov, că societatea Creditului funciar este obligată să despăgubească pe detentorul unui scris funciar eșit la sorți, de valoarea acestui scris încredințat casierului acelei societăți spre achitare și sustras de acest funcționar. *Dreptul* din 1886, No. 72.—*Contrà*. C. București și Cas. rom. Bulet. 1890, S-a I, p. 1125 urm.

nate imobilului închiriat de persoanele *familiei sale*<sup>1)</sup>, sau de sub-locatarul său (art. 1434, § 2) și, în genere, de toți acei pe care el i-a autorizat să intre în casa închiriată, *etiam eorum quos induxit*<sup>2)</sup>.

Ospetătorii și hangii răspund de furtul sau stricăciunea lucrurilor călătorului, în caz când furtul sau stricăciunea s'a comis de servitori sau de cei însărcinați cu direcțiunea ospetăriei, ori de străinii ce o frecventează (art. 1624)<sup>3)</sup>. Adagiul din dreptul roman „*Caupo non praestat*

Art. 1624.

1) Cpr. C. Paris. D. P., 81. 2. 7 urm.—Textul corespunzător francez (1735) face responsabil pe locatar de deșeurile și pierderile cășunate de persoanele *casei sale* (*de sa maison*), expresiune care cuprinde femeia locatarului, copiii, slugile sale, și chiar persoanele care lucrează la densus. Pothier, *Louage*, IV, 193. Guillaouard, *Louage*, I, 427. Pand. fr., *Bail en général*, 1156. Baudry et Wahl, *Louage*, I, 717.

2) L. 11, Pr., Dig., 19, 2.—Cpr. Pothier, *Louage*, IV, 193.

Proprietarul nu răspunde însă de daunele cauzate celor de al treile de către chiriașul său, acest din urmă nefiind un prepus în sensul art. 1000 C. C. Cpr. Laurent, XX, 612. Demolombe, XXXI, 626. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 768. Fuzier-Herman, III, *loco cit.* No. 147. Sourdat, I, 895. Cas. fr. D. P., 55. 1. 422. Veți și D. P., 66. 2. 196.

3) Cpr. art. 1742 C. Calimach (1316 C. austriac), *suprà*, p. 527. Responsabilitatea hangiiilor începe îndată ce lucrurile călătorului au fost aduse în otel, chiar fără știrea lor și încredințate oamenilor lor. Sourdat, II, 941. Cpr. art. 701, § 2 C. german și L. 1, § 8, Dig., 4, 9, *Nautae, Caupones*, etc. Ei nu se pot apăra de această responsabilitate de cât probând că furtul se datorește unei forțe majore, când, de exemplu, el s'a comis cu mâna înarmată (art. 1625) (cpr. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1883, p. 161), sau când el se datorește culpei ori neglijenței călătorului. Troplong, *Dépôt*, 238, 239. Giorgio Giorgi, V, 282. O simplă efracțiune nu este asimilată furtului cu mâna înarmată. Troplong, *op. cit.*, 235.—Responsabilitatea hangiiilor mai încetează încă de câte ori ei au declarat că nu ieu asupra lor riscurile lucrurilor călătorului și călătorul a primit asemenea clausă de nerespundere. Această soluție era admisă și în dreptul roman: „*Item si praedixerit, ut unusquisque vectorum res suas servet, neque damnum se praestaturum, et consenserint vectores praedictioni, non convenitur*“. L. 7, Pr., *in fine*, Dig., 4, 9, *Nautae, Caupones*, etc. Cpr. Troplong, *op. cit.*, 240. Giorgio Giorgi, V, 284. Sourdat, II, 935. Pentru aceasta trebuie să existe consimțământ de o parte și de alta. Un simplu avis alipit în camerele otelului, care indică măsurile de precauțiune ce urmează a lua călătorul și condițiile în care han-

*factum viatoris*<sup>4)</sup>, este deci respins în dreptul actual atât prin art. 1434, cât și prin art. 1624<sup>2)</sup>. „Din han sau din crâciună, perind lucrul cuiva, se învinovățește hangiuul și crâciunmarul, dice Andr. Donici (§ 28, cap. 41<sup>3)</sup>).“

Responsab.  
Direcției  
drumului  
de fer.

Direcția generală a drumurilor de fer răspunde de greșălele comise de un șef de gară, sau de un alt funcționar al drumului de fer, în exercițiul funcțiunei sale<sup>4)</sup>.

Delicte sil-  
vice

Proprietarii vitelor introduse într'o pădure supusă re-

giul înțelege a fi responsabil, nu ar fi în genere suficient, după cum prevede anume art. 701, *in fine*, din noul cod german și art. 487 din codul federal al obligațiilor. Cpr. Laurent, XXVII, 145. Sourdat, II, 935. Eată textul german sus-citat: „*Ein Anschlag, durch den der Gastwirth die Haftung ablehnt, ist ohne Wirkung*“. Sunt asimilați birtașilor și hangiuilor, persoanele care țin restaurante, cafenele sau băi publice. Sourdat, II, 939. Troplong, *op. cit.*, 228, 229. Laurent, XXVII, 147. Trib. Rouen. D. P. 84. 3. 8. „*Semper quasi hoc legibus inesse credi oportet, ut ad eas quoque personas, et ad eas res pertinerent, que quandoque similes erunt*“. (L. 27, Dig., 1, Giorgio Giorgi, V, 283. 3, *De legibus*).—*Contrà*. Aubry et Rau, IV, § 406, p. 628, text și nota 4. G. Giorgi, V, 283. P. Pont, *Petits contrats*, I, 528. Baudry, III, 873. Muteau, *De la Responsabilité civile* (Paris, 1898), p. 226, 227. C. Caen. D. P., 76. 2. 190. Cpr. și Cas. fr. D. P., 75. 1. 219. — Aceiaș soluție este admisă în privința persoanelor (*stabularii*) care, pentru o plată oare care, primesc în grajdurile sau șurile lor cai sau alte animale: „*Et tamen custodie nomine ex locato tenentur*“. L. 5, *in fine*, Dig., 4, 9, *Nautæ, Caupones*, etc. Sourdat, II, 940. Conform: art. 488 C. federal al obligațiilor. Sunt de asemenea asimilați hangiuilor, particularii care obicinuit închiriează apartamente mobilate (*des chambres garnies*) (Aubry et Rau, IV § 406, p. 628, text și nota 1. Muteau, p. 224. Arntz, IV, 1422), nu însă și acei care nu și închiriează apartamentele lor în mod obicinuit, ci numai câte o dată, la caz de earmaroace sau de o afluență extraordinară. Sourdat, II, 937. P. Pont, *op. cit.*, 529.—*Contrà*. Thiry, IV, 197. Laurent, XXVII, 149.—În ori ce caz, compania internațională a wagoanelor de dormit (*wagons-lits*) nu este asimilată unui hangiu, cu toate că călătorii pe care ea îi primește în wagoanele sale se găesc, sub unele raporturi, ca într'un han. Trib. Nice și Paris. D. P., 93. 2. 179.

<sup>1)</sup> L. 1, § 6, Dig., 47, 5, *Furti adversus nautas*.

<sup>2)</sup> Troplong, *Louage*, I, 397. Sourdat, II, 942. Marcadé, VI, art. 1735, No. 1.—*Contrà*. Pothier, *Louage*, 194 și V, *Dépôt*, 79.

<sup>3)</sup> Art. 73 din C. pen. fr. mai prevede încă o răspundere civilă a birtașilor și hangiuilor, pe care însă codul nostru n'a admis-o.

<sup>4)</sup> Cpr. Cas. fr., 20 april 1896. *Pand. Périod.*, 97. 1. 304. Muteau, *op. cit.*, p. 210 urm. Veđi și p. 549, text și nota 6.

gimului silvic, sunt responsabili atât civilmente cât și penalicește, cel puțin după ultima stare a jurisprudenței, chiar dacă introducerea vitelor în acea pădure s'a făcut de oamenii lor (art. 23 C. silvic; L. din 24 iunie 1881) <sup>1)</sup>.

1) „Considerând, dice Curtea noastră supremă (16 ianuar 1896) că, din prescripțiile art. 23 C. silvic, reesă că legiuitorul pedepsind cu amendă pe ori-cine va introduce vite într'o pădure supusă regimului silvic, înțelege a impune la pedeapsă pe proprietarii vitelor introduse, independent dacă introducerea s'a făcut de proprietarul acelor vite sau de oamenii săi; că altfel, aplicarea dispozițiunelor codului silvic, în această privință, ar fi ilusorie și fără efect“. *Dreptul* din 1896, No. 29 și Bulet. Cas. 1896, p. 99. Cpr. Trib. Dolj. *Dreptul* din 1895, No. 59. Codul forestier francez (art. 199, 206) este formal în această privință. Cpr. Trib. și C. Paris *Pand. Périod.*, 93. 2. 229. Sourdat, II, 782 bis, 921. F. Herman, *loco cit.*, 352 urm. Textul nostru (art. 23 din C. silvic) nefiind atât de formal, și prevădând numai că „ori cine va introduce vite într'o pădure de etate mai mare de 10 ani, se va pedepsi, etc.“, s'a decis de mai multe ori că delictul civil de introducere de vite în pădurile Statului, prevăzut de art. 23 din codul silvic, nu poate fi imputat proprietarului lor, de cât dacă este constatat că dânsul este acela care le a introdus: „Considerând, dice Curtea noastră supremă că, în ceea ce privește găsirea carului intimaților în pădurea Statului, încarcat cu nuele și condus de servitorii lor, delictul imputat delincuenților nefiind personal al lor, după cum constată în fapt tribunalul, și întru cât nu există nici o derogatiune la dreptul comun în această privință, stăpânii nu pot fi responsabili de faptul servitorilor lor, etc“. Bulet. S-a II, 1892, p. 822. În acelaș sens, Cas. rom. S-a II. Bulet. 1893, p. 58 și 274. Bulet. S-a II, 1886, p. 132. Cpr. și C. Galatz (E. G. Econom președ.) *Dreptul* din 1893, No. 56. Această din urmă părere ni se pare mai juridică, pentru că amenda fiind o pedeapsă, știut este că *penalia non sunt extendenda*.

Și fiind că vorbim de delictele silvice, trebuie să adăo-  
găm că trebuie considerat ca delict silvic, extragerea ori  
cărui substanțe din pădurile Statului, precum argil, nisipuri,  
lut, și ori ce alte produse minerale (art. 24 C. silvic). Cas.  
rom, S-a II, *Dreptul* din 1891, No. 18.—S'a decis de ase-  
mene, cu drept cuvânt, că simpla introducere a vitelor în  
pădurile Statului, constituie un delict silvic, fără a fi tre-  
buință de a se constata intențiunea doloasă din partea de-  
lincuentului (art. 23 C. silvic). Cas. rom. și Trib. Dolj. *Drep-  
tul* din 1884, No. 62 și din 1891, No. 5. Bulet. Cas. S-a  
II-a, 1890, p. 540 și anul 1891, p. 999. *Dreptul* din 1891,  
No. 59.—Numai forța majoră face ca delictul să fie inexis-

In ce consis-  
tă comiterea  
delictului  
silvic.

- Farmaciiști. Farmaciștii răspund de erorile comise de elevii lor<sup>1)</sup>.
- Mijlocit. de schimb. Mijlocitorii de schimb sau de mărfuri răspund de faptele oamenilor ceși au alipit în exercițiul funcțiunii lor (art. 25 L. asupra burselor, etc. din 4 iulie 1881).
- Responsab. comitenților p. sub-prepuși. Comitenții sunt responsabili nu numai de prepușii și agenții lor direcți, dar și de sub-prepușii și sub-agenții care au fost aleși de către agenții principali, în virtutea delegațiunii generale a comitenților. (Cpr. art. 1542)<sup>2)</sup>.
- Art. 423 C. com. Prin aplicațiunea acestui principiu, art. 423 din codul de comerț (398 C. italian), prevede că cărașul este răspunzător de faptele sub-ordonațiilor săi, de ale tuturor cărașilor succesivi și de ale ori cărei alte persoane căreia dânsul i-a încredințat facerea transportului. Acest principiu se aplică la drumuri de fer, corăbii și la ori-ce mijloc de transport<sup>3)</sup>.

Responsabilitatea care apasă asupra stăpânilor și a comitenților, în privința faptelor ilicite sevêrșite de servitorii și prepușii lor, în funcțiunile ce li s'a încredințat sau *cu ocașiunea exercițiului acestei funcțiuni*<sup>4)</sup>, nu încetează în

---

tent. Cas. rom. și Trb. Dolj (sentințe mai sus citate). Bulet. Cas. S-a II, 1890, p. 372 și anul 1888, p. 262. Veđi asupra acestor chestiuni și tratatul nostru în limba franceză, p. 248, 249, nota 6.

<sup>1)</sup> Veđi *supră*, p. 445, text și nota 1. Muteau, *De la Responsabilité civile* (Paris, 1898), p. 229, 230, 606, 607.

Farmaciiștii fiind considerați de lege ca comercianți (cpr. Cas. rom. și C. București. *Dreptul* din 1879, No. 46 și din 1880, No. 4), sunt obligați a ține registrele prevêdute de codul comercial, într-un cât nici un text de lege nu'i scutește de această obligațiune. În caz de neconformare, ei sunt pasibili de amenda prevêdută de legea timbrului. Imprejurarea că art. 11 din Regul. pentru organizarea farmaciilor prevede anume ce registre trebuie să țină farmaciștii, nu exclude obligațiunea impusă prin legea comercială comercianților, prin urmare și farmaciștilor, ci însemnează că, pe lângă registrele menționate în art. 22 și 23 C. comercial, farmaciștii trebuie să mai țină și altele ce profesiunea lor le impune. Cas. rom., 3 iunie 1897. *Dreptul* din 1897, No. 56.

<sup>2)</sup> Laurent, XX, 574. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 141. Larombière, V, art. 1384, No. 8. Cas. fr. D, P., 56. 1. 353.

<sup>3)</sup> Cpr. A. Braun, *Droit civil allemand*, 1361.

<sup>4)</sup> Cpr. T. Hue, VIII, 449. Baudry, II. 1352. Laurent, XX, 583, 584. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 761. Sourdat, II, 884. C. Rouen. D. P., 94. 2. 28 și Sirey, 93. 2. 215.—Veđi

casul când stăpânii sau comitenții ar dovedi că au fost în imposibilitate de a împedea faptul daunator. Legea, în adevăr, nu mai admite de astă dată dovada contrară, pe care o admite în privința tatălui și a mamei, institutorilor și artisanilor, pentru că aceștia nu sunt responsabili de cât de lipsă de privighere, pe când stăpânii și comitenții având dreptul de a alege pe servitorii și prepușii lor, sunt în culpă căși au pus încrederea în niște oameni răutăcioși, neghibaci sau imprudenți <sup>1)</sup>. „*Aliquatenus culpæ reus est, quod opera malorum hominum uteretur*“ (L. 5, § 6, in fine, Dig., 44, 7, *De obligationibus et actionibus*).

Această responsabilitate ar înceta însă de câte ori s'ar dovedi existența unui caz fortuit (art. 1625) sau unei culpe imputabile aceluia care a suferit prejudiciul <sup>2)</sup>.

Ea nu va avea de asemenea loc în privința persoanelor cătră care comitentul ar fi fost descareat de răspundere, prin o clausă expresă, de faptele comise de prepusul său. Asemene clause se obicinuesc mai cu samă în materie de transport maritim. Proprietarul vasului stipulează, în adevăr, adese-ori că nu răspunde de faptele căpitanului și ale celorlalte persoane ale echipajului (art. 501 C. com.), și asemene clausă de nerespundere nefind contrară

Validitatea  
clausei de ne-  
răspundere.

---

însă Murlon, II, 1694. Demolombe, XXXI, 615.—Astfel, stăpânul sau comitentul va fi scutit de ori ce răspundere, de câte ori faptul daunator comis de servitorul sau prepusul său a fost severșit în afară de funcțiunea sa. Cpr. Cas. fr. D. P., 85. 1. 63. *Pand. Périod.*, 97. 1. 425. C. Douai. D. P., 95. 2. 381 și Sirey, 94. 2. 161. Baudry, II, 1352. T. Huc, VIII, 449. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 761.—Curtea din Paris a decis (9 martie 1893), că servitorul este totdeauna presupus în exercițiul funcțiunii sale cât timp el se găsește în casa stăpânului său și chiar în odaea destinată locuinței sale personale. D. P., 93. 2. 296. Muteau, p. 206.

<sup>1)</sup> Cpr. Baudry, II, 1352. Laurent, XX, 570. Demante, V, 365 bis VII. Sourdat, II, 903, 918. Demolombe, XXXI, 611. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 761. Larombière, V, art. 1384, No. 8. Faustin-Hélie, *Th. du C. pén.*, I, 390. Murlon, II, 1695. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, V, 336.

<sup>2)</sup> Cpr. Trib. Brăila și Ilfov. *Dreptul* din 1884, No. 49; din 1890, No. 1; din 1892, No. 78 și din 1893, No. 5. Vezi și Cas. rom., S-a I, Bulet. 1886, p. 27, ultimul considerent. Demolombe, XXXI, 611. Sourdat, II, 905. Giorgio Giorgi, *op. cit.*, V, 336. Aubry et Rau, IV, § 406, p. 630.



nici legei, nici ordinii publice, se consideră în genere ca validă <sup>1)</sup>). În cât privește transporturile pe calea ferată, vezi art. 441 din codul comercial.

Nimene nu se poate descărca de do-lul său sau de greșălele sale grave.

Dar dacă comitentul poate une ori, cel puțin într'o părere, să se descarce de răspunderea civilă care apasă asupra lui din cauza faptelor prepușilor săi, se admite însă în genere că autorul unui delict sau quasi-delict n'ar putea, prin o clausă expresă, să fie declarat iresponsabil de greșălele sale personale cele grave (*culpa lata*) <sup>2)</sup>.

### Despre acțiunea de effusis et dejectis (Dig. Lib. 9, tit. 3).

Dreptul roman.

La Romani, de câte ori o persoană era lovită prin căderea unui obiect aruncat sau picat din o casă, acea persoană putea să ceară despăgubire de la toți acei care locueau în acea casă, fie ca proprietari, fie ca chiriași, și aceștia erau condamnați la despăgubire *in solidum* <sup>3)</sup>, fără ca persoana lovită să aibă a dovedi că obiectul fusese aruncat de proprietar sau de cutare chiriaș, ori de unul din oamenii lor, fiind că era cu neputință de a se cunoaște autorul acestui

1) Vezi *suprà*, p. 514, n. 2; 515. Cpr. T. Huc, VIII, 449. Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, V, 744. De Valroger, *Dr. maritime*, I, 246. Sourdat, II, 1017. Sainctelette, *De la responsabilité et de la garantie*, p. 54 urm. L. Sarrut, nota în D. P., 90, 1, p. 211 urm. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Dr. maritime*, 314. Pand. fr. Répert. t. 14. V<sup>o</sup> *Capitaine de navire*, 1369. Tot în acest sens este și jurisprudența franceză. Vezi D. P., 95. 1. 145. D. P., 94. 2. 135. D. P., 93. 1. 204. D. P., 92. 1. 94 și 463. D. P., 90. 1. 197 și 2. 276. D. P., 89. 1. 305, etc.—*Contrà*. Ar. Desjardins, *Tr. de dr. comm. maritime*, II, p. 276. Boistel, *Pr. de dr. comm.*, 1184. Curtea din Bordeaux s'a pronunțat mult timp în acest din urmă sens, însă, în timpurile din urmă, s'a raliat la opinia comună. Vezi Lyon-Caen et Renault, *op. și loco cit.*, p. 505, nota 2 și D. P., 94. 1. 562, nota lui Levillain, profesor la Bordeaux. Tot în acest sens este și jurisprudența străină, afară de cea americană. Vezi numeroasele decizii citate de L. Sarrut, în D. P. 90. 1. p. 216, *ad notam*.

2) Vezi *suprà*, p. 514, text și nota 2.

3) „*Et quidem in solidum. Sed si cum uno fuerit actum, ceteri liberabuntur*“. L. 3, Dig., 9, 3, *De his qui effuderint, vel dejecerint*. Cpr. Instit., IV, 5, § 1, *De oblig. quæ quasi ex delicto nascuntur*.

fapt ... *cum sanè impossibile est scire, quis dejecisset vel effudisset* (L. 2, Dig., 9, 3, *De his qui effuderint*, etc.)<sup>1)</sup>.

Proiectul codului francez cuprindea o asemenea dispozițiune derogatorie la dreptul comun, prin care se satornicea o presunțiune de culpă în contra tuturor aceluia ce locneau în casa din care venise proiectilul, însă asemenea dispozițiune fiind înlăturată, persoana lovită sau murdărită prin corpurile picate sau aruncate din o casă va avea astăzi acțiune numai în contra aceluia care se va dovedi că a aruncat lucrul, sau în contra aceluia care, în baza art. 1000, sunt responsabili de faptele lui<sup>2)</sup>.

Dreptul actual.

### Despre responsabilitatea persoanelor morale.

Responsabilitatea persoanelor morale a dat loc la dificultăți din cauza personalității culpei, care este baza ori cărei responsabilități. În adevăr, cu toate că autorii culpei pot fi reprezentanții unei persoane juridice, s'ar putea dice

<sup>1)</sup> „Capul familiei, dice art. 1910 din codul spaniol de la 1889, care locuește în o casă întreagă sau numai în o parte din ea, este responsabil de dauna adusă prin lucrurile asvêrlite sau cădute din casa în care locuește“. Tot cam în asemenea termeni se exprimă și codul Calimach : „Dacă cineva, din picarea unui lucru spênzurat, dice art. 1743 din acest cod (1318 C. austriac), ori pus cu primejdie, sau prin varsarea ori aruncarea unui lucru din casă se va vatama ori se va păgubi, dator este să'l îndestuleze locuitorul casei, de unde au picat lucrul, ori s'au varsat ceva“. Și art. 1744 din același cod (1319 C. austriac), adaugă : „Dacă un semn spre aratarea meșteșugului sau a meseriei (firmă) ori un vas sau alt lucru va spênzura într'un loc, pe sub care trec oamenii și va fi de cređut că poate să urmeze primejdie picând și vătămând pre cineva, are drit ori și cine să facă aratare pentru aceasta cătră poliție, pentru siguranța publică“. Cpr. Instit., 4, 5, § 1, *in medio*, *De oblig., quæ quasi ex delicto nascuntur*. Veđi și art. 385, § 4 C. penal actual.

Dreptul străin și Codul Calimach.

<sup>2)</sup> Cpr. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 768, text și nota 15. Larombière, V, art. 1384, No. 30. Al. Degre, *Dreptul* din 1884, No. 41, p. 328.—Pe lângă răspunderea civilă, acei care, cu nesocotință, vor arunca asupra cuiva lucruri puturoase, sunt pasibili de amendă, acest fapt constituind o contravenție polițienească (art. 385, § 8 C. pen.). La aceiaș pedeapsă sunt supuși acei ce vor arunca înaintea locuinței lor lucruri de natură a vătama sănătatea, prin căderea sau putoarea lor (art. 385, § 6 C. pen.).

și s'a țin chiar că asemenea reprezentanți a unei ființi abstracte și fictive<sup>1)</sup>, n'au avut mandat de a aduce celor de

Persoanele morale nu pot fi create de cât prin lege.

1) Prin persoană *morală, juridică sau civilă*, se înțelege, în adevăr, o ființă abstractă, intelectuală, creată prin ficțiunea legii, într'un interes social și într'un scop de utilitate publică, având un patrimoniu deosebit, capabilă de a avea drepturi și datorii. Numai legiuitorul are dreptul de a crea asemenea persoane, pentru că nici o ficțiune nu poate să existe fără lege; prin urmare, nu se violează nici legea, nici principiile de drept, când judecătorii fondului resping reclamațiunea unei comunități, care n'a fost recunoscută persoană morală prin lege, de și de fapt ea ar avea o atare existență; căci persoana morală nu poate dobândi o ființă cu drepturi în societate, de cât numai prin voința puterii suverane, care singură prin legi, stabilește instituțiuni și prescrie regule pentru păzirea ordinii publice, apararea bunelor moravuri și a intereselor generale ale societății. Cpr. Cas. rom. și C. Craiova. *Dreptul* din 1881, No. 50. „Considerând, ție foarte bine, Cărtea noastră supremă, în secțiuni-unite (9 nov. 1895), că persoanele fizice, existând independent de ori ce intervențiune a legiuitorului, legea nu le dă existență, ea nu face de cât a le reglementa drepturile și datoriile ce decurg pentru dăsele din acest fapt; că, din contra, persoanele morale, neavând o realitate fizică, personalitatea lor nu este de cât o ficțiune, de unde urmează necesitatea unei intervențiuni care să creeze acele ființe fictive.

„Considerând că individul nu poate crea ficțiuni; că un asemenea drept nu'l poate avea de cât acela a cărui voință se poate opune tuturor, adică Statul; că, afară de aceasta, creațiunea unei asemenea persoane neavând drept rațiune de cât interesul general, urmează invederat că Statul, căruia'i este încredințată apararea acestor interese, să aibă puterea, prin reprezentanții săi legali, a crea aceste persoane, etc.“ *Dreptul* din 1895, No. 78 și Bulet. 1895, p. 1295. Cpr. C. Poitiers. *Pand. Périod.*, 95. 2. 84. Veți Laurent, I, 288 urm. și *Dr. international*, IV, 84. Al. Degre, *Dreptul* din 1885, No. 83. Aubry et Rau, I, § 54, *ab initio*, și toți autorii.—

În Dobrogea însă, sub dominația otomană, comunitățile creștine puteau să se constituie și să funcționeze fără nici o intervenție din partea puterii publice (*Haty Humayun* din 16 fevr. 1856). Aceste persoane au continuat a avea aceleași caractere și după anexarea Dobrogei, întru cât au existat legalmente sub dominațiunea otomană. C. Galatz. *Dreptul* din 1895, No. 42.

Legiuitorul care înființează o persoană juridică nu poate însă să'i deie o existență absolută și universală, căci puterea sa expiră la limitele teritorului asupra căruia el își exercită imperiul său; de unde rezultă că o

Persoanele morale în Dobrogea.

Recunoște.  
rea persoanelor morale străine. Controversă.

al treile o daună ilicită și că, prin urmare, consecințele acestei daune trebuie să'i privească personal pe dênșii, ear nu persoana juridică pe care ei o represintă.

comunitate străină nu poate avea existență și exercita drepturi în România, dacă nu este recunoscută ca persoană morală de autoritatea competentă a Statului român: „Considerând, ȳice decizia sus-citată a Curței noastre supreme, pronunțată în secțiuni unite, între Ministeriul de domenii și Comunitatea elină din *Ianina*, că dreptul unui Stat de a crea, în interesul său general, o persoană fictivă nu'i poate da și pe acela de a impune și în alte State această a sa voință; că interesul general a unui Stat și dar puterea sa suverană de a recunoaște și proclama acest interes, nu se poate întinde peste hotarele teritorului său; că acest drept al fie-cărui Stat trebuie să înceteze acolo unde începe a lua naștere dreptul altui Stat; că a se recunoaște persoanei morale create de un Stat, existența sa și în celelalte State, independent de ori ce intervențiune a acestui Stat, este a recunoaște fie-cărui Stat dreptul de a crea ficțiuni universale, ceea ce este inadmisibil<sup>4</sup>. Cpr. în acelaș sens, o altă decizie a Curței de casație din 1878. Bulet. S-a I, 1878, p. 331. *Idem*. Bulet. S-a I, 1880, p. 344. Trib. Ilfov și Bacău; C. din București, etc. *Dreptul* din 1886, No. 50. *Dreptul* din 1889, No. 28. *Dreptul* din 1892, No. 76. *Dreptul* din 1895, No. 43 și 78. *Dreptul* din 1896, No. 22. Cpr. Cas. fr. și C. Paris. D. P., 60. 1. 444. D. P., 63. 2. 84. Laurent, I, 306 și XXX, 254. Laurent, *Dr. international*, IV, 119. C. Disescu, *Dreptul* din 1895, No. 82 și 83. G. Petrescu, *Studiu asupra persoanelor civile, juridice sau morale* (1894), p. 66 urm.—*Contrà*. Al. Degre, *Dreptul* din 1894, No. 28 și din 1896, No. 36.

Principiul de drept public, admis și în dreptul roman (L. Codul Caragea. 1, Pr., Dig., 3, 4, *Quod cujuscumque universitatis*, etc.; L. 3 Pr. și § 1, Dig., 47, 22, *De collegiis*. Cpr. Savigny, *System des heut. römischen Rechts*, II, § 89), că persoanele morale nu pot fi înființate de cât prin o anume lege, era formal consacrat dincolo de Milcov prin art. 364, § 5 din Regul. Organic. „Considerând, ȳice decizia sus-citată a Curței noastre supreme din 3 nov. 1895, că Regulamentul organic ocupându-se de aședămintele pioase, după ce reglementează modul de administrațiune al averei lor, dispune în § 5 de sub art. 364: „nici un schit sau monăstire sau vre un alt chinovion nu se poate întocmi în Valachia, fără a se da de știre mai întâi marelui logofăt al bisericelor, ca *prin-tr'ensul să ia voea și slobozenia Domnului*“; că aceste aședămintे fiind singurele care, la acea epocă, puteau avea un drept de proprietate sau de creanță, urmează invederat că legea n'a voit a lasa în mâna particularilor și fără nici

Bazat pe aceste considerațiuni și pe altele de asemenea natură, Merlin susține că comunele, persoane morale prin excelență care, după Savigny, au o existență natu-

o intervențiune a autorităților publice, crearea acestor persoane morale, și dar este inexact a se pretinde că, sub imperiul acestei legiuiri, particularii puteau avea un asemenea drept, etc.“ Așa dar, nu mai încapе îndoială că, în legislația țarei românești, persoana juridică nu putea fi creată de cât de puterea publică. Monăstirile și bisericile nu puteau chiar fi zidite de cât cu voea arhiereului (Pravila lui Matei Basarab, glava 116). Este deci de mirat cum Curtea din București și chiar Curtea de Casație, S-a I, au putut să decidă că, în Muntenia, înainte de punerea în aplicare a codului actual, persoanele juridice își luau naștere din voința individuală, fără a fi consacrate prin o recunoaștere a puterei publice. Veți *Dreptul* din 1893, No. 79 și *Dreptul* din 1895, No. 51. Se sperăm că, în urma decisiunii Inaltei Curți, pronunțată în secțiuni unite, în afacerea comunității *Ianina*, ori ce controversă va înceta în această privință.

Codul Calimach.  
Controversă.

Venim în fine la codul Calimach, sub care chestiunea este earăș controversată, de și textele respective par a fi destul de formale. În adevăr, art. 15 din acest cod prevede, pe de o parte, că „aședările ce se fac între bresle, sau între alte obștini, spre a lor bună orândueală și folos, vor avea între ele putere legiuită, dacă cercânduse și găsiunduse cu cale, se vor întări de cătră Stăpânire“, ear art. 43, și mai formal, prevede că „în cât obștimele pentru însuși ale lor drituri, se cuvine a fi subpt purtarea de grijă a Ocărmuirei, se hotărește prin deosebite legi făcute pentru dênsele, adecă prin *hrisoave*“. Interpretând aceste texte și altele din codul Calimach, Curtea supremă a decis că, sub acest cod, numai puterea publică avea cădere de a înființa o persoană morală: „Considerând, ție această decisie, care, după noi, face o adevărată aplicațiune a principiilor de drept, că, în principiu, persoanele morale deosebinduse prin natura lor de persoanele fizice, de oare ce persoanele morale sunt niște ficțiuni, ele nu și dobêndesc personalitatea și existența de cât numai prin o recunoaștere specială a Statului în care au se funcționeze; că acest principiu a fost cunoscut și de codul Calimach pin art. 15, 43, etc. și de alte legiuiri, de oare ce ori ce instituțiune nu și putea lua naștere de cât prin un *hrisor domnesc*, prin care urma a i se recunoaște personalitatea sa juridică ca persoană morală“. Bulet. S-a I, anul 1880, p. 243, 244. În acelaș sens, Trib. Covurului, C. Galatz și Iași (aceiaș afacere, în care am luat și noi parte ca avocat; M. Gr. Bonachi contra comunității eline din Galatz). *Dreptul* din 1894, No. 25. *Dreptul* din 1895, No. 6 și din 1896,

rală și chiar anterioară însuș Statului <sup>1)</sup>), sunt incapabile de a comite o culpă <sup>2)</sup>.

După această teorie, persoanele morale n'ar răspunde de culpa extra-contractuală comisă de reprezentanții lor, fiind supuse numai acțiunii *de in rem verso* și datoare a restitui folosul personal pe care ele l'ar fi tras din culpa personală a acestor reprezentanți.

Teoria lui Savigny a fost însă combătută cu succes, în Germania, de mai mulți autori moderni, și între alții,

No. 4. În cât privește codul austriac, vezi Schuster, *Theoretischpraktischer Kommentar über das allgemeine bürgerliche Gesetzbuch für die gesammten deutschen Erbländer der österreichischen Monarchie*, (Prag, 1818), I, asupra § 26, p. 341 urm. Stubenrauch, *Commentar zum österreichischen allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuche*, I, p. 75 urm. Zeiller, *Commentar über das allg. bürgerliche Gesetzbuch*, I, p. 130 urm., etc. Unger, *System des österreichischen allgemeinen Privatrechtes*, I, p. 339 urm.—*Contrà*. Cas. rom. S-a I, 15 martie 1895. *Dreptul* din 1895, No. 32 și Bulet. 1895, p. 302 urm. *Idem*. Cas. rom., secțiuni unite, 20, 27 nov. și 21 dechembrie 1897, *Curierul judiciar* din 1898, No. 1. *Dreptul* din 1898, No. 2. Al. Degre, *Dreptul* din 1896, No. 24. Vezi, în privința persoanelor morale, t. I, partea II-a a lucrării noastre, p. 126 urm. și tratatul nostru în limba franceză, art. *Corporations*, p. 60 urm.

- 1) Savigny, *System des heutigen römischen Rechts*, II, § 86, *ab initio*. Vezi și t. I a lucrării noastre, partea 1, p. 131.
- 2) Merlin, *Quest. de droit*, t. 7, *Responsabilité des communes*, § 3, p. 243 urm. În acelaș sens, Savigny, *op. cit.*, II, § 95, *ab initio*.—Acest din urmă autor admite însă că persoanele juridice sunt obligate prin dolul sau culpa comise într'un contract de reprezentanții lor.—*Contrà*. Löning, *Die Haftung des Staats aus rechtswidrigen Handlungen seiner Beamten* (Francfort, 1879), p. 58 urm. „De câte ori reprezentantul unei persoane morale, dice acest autor, a comis o culpă cu ocaziunea încheierii unui contract, de atâte ori el a întrecut limitele mandatului său (cpr. art. 1546, § 2 C. C.) și, în asemenea caz, persoana juridică fiind liberă de a respinge obligația care rezultă din contract, această obligație nu poate să producă nici un efect în contra ei, terțiul care a fost victima culpei ne având de cât o acțiune personală în despăgubire contra autorului ei<sup>4</sup>. Curtea din Iași a decis, de asemenea, la 1875, că persoanele juridice fiind asemădate cu minorii nu pot fi declarate responsabile, pentru că nu se poate dice de ele că lucrează cu pricepere <sup>(?)</sup>. *Dreptul* din 1875, No. 20. Această decizie face însă o greșită aplicație a principiilor de drept.

de Otto Gierke, profesor la Berlin. „Persoana morală nu este o ficțiune a legii, dice, între altele, acest autor, așa cum o concep romanistii și majoritatea autorilor moderni, ci o *ființă colectivă reală, eine reale Gesamtperson*, capabilă, ca și persoana fizică, de voință și de acțiune. Legea n'o creează, ci se mărginește numai și numai a'i recunoaște existența, a'i legaliza așa dicând actul de naștere“. In această teorie, diametralmente opusă acelei a lui Savigny, capacitatea persoanei morale de a comite un delict, fie civil fie penal, și responsabilitatea care rezultă din acest fapt, nu sufăr nici o îndoială. Persoana morală este deci direct responsabilă de actele reprezentanților săi, nu pentru că aceștia ar fi prepușii ei, ci pentru că ei sunt organul prin care ea însăși voește și lucrează.

Fără a împărtăși în totul ideea că persoana morală este o ființă reală capabilă de voință și de acțiune, pentru că, în realitate, asemenea facultate nu aparține de cât omului, totuși vom recunoaște, dimpreună cu jurisprudența și cu majoritatea autorilor moderni, că persoana morală având o voință *legală*, fără de care personalitatea juridică nu se poate concepe, este direct responsabilă de actele reprezentanților săi, care ar avea calitatea de a lucra în numele ei <sup>1)</sup>, pentru că personalitatea acestor reprezentanți dispăre înaintea ființei abstracte, care singură devine proprietară, creditoare sau debitoare în raporturile cu cei de al treile. Actul sevêrșit de reprezentantul legal a unei persoane juridice fiind actul ei propriu, nu poate să fie vorba, în spccic, de responsabilitatea indirectă prevêdută de art. 1000, ci de acea prevêdută de art. 998, 999 <sup>2)</sup>.

Persoana morală va putea însă să aibă unul sau mai mulți prepuși și, în asemenea caz, să fie declarată responsabilă în baza art. 1000, ca și persoanele fizice, din cauza

<sup>1)</sup> Ast-fel, primarul sau consiliul comunal, care represintă comuna, fie care în limitele competenței sale, obligă pe această din urmă. Veđi *infra*, p. 556, text și nota 3. Administrații unei societăți anonime, obligă societatea (art. 123 C. com.), etc. Cpr. Michoud, *op. cit.*, p. 21, No. 14.

<sup>2)</sup> Veđi Michoud, *De la responsabilité de l'État à raison des fautes des ses agents*, studiu extras din *Revue du Droit public et de la Science politique en France et à l'étranger*, anul 1895, No. 3 urm., p. 17 urm. Muteau, p. 262. Cpr. Cas. fr. D. P., 72. 1. 165. D. P., 77. 1. 66. D. P., 85. 1. 10. D. P., 92. 1. 449.

faptului prepușilor săi. Această soluție nu suferă nici o îndoială îndată ce se recunoaște persoanei juridice capacitatea de a comite o culpă. Culpă va putea fi presupusă, de câte ori condițiile de fapt cerute de lege pentru existența acestei presumpțiuni vor fi compatibile cu natura persoanei morale, adică de câte ori va fi vorba de raporturile care există între comitent și prepus<sup>1)</sup>.

Cele discutate mai sus se referă, bine înțeles, numai la responsabilitatea civilă, iar nici de cum la responsabilitatea penală, care rămâne în sarcina autorului real al faptului, adică a persoanei fizice. „Dreptul penal, dice Savigny<sup>2)</sup>”, se referă la persoana fizică a omului, adică la o ființă liberă, inteligentă și simțitoare. Persoana juridică este lipsită de acest caracter, ea nefiind de cât o ființă abstractă, capabilă de a posedă, pe care dreptul penal nu poate însă nici o dată s'o atingă..... Delictelor care obicinuît se impută unei persoane juridice sunt în tot-deauna comise de membrii care o compun, adică de niște persoane fizice... A pedepsi o persoană juridică ca culpabilă de un delict, ar însemna a calca în picioare marele principiu de drept penal care cere imperios identitatea delinquentului cu cea a condamnatului. În fine, persoana juridică nu poate să comită un delict, pentru că atunci ea n'ar mai lucra ca persoană juridică. Aceasta este adevărat nu pentru că asemenea mod de activitate ar fi ilicit, ci pentru că el este cu totul străin esenței și destinațiunii speciale a persoanei morale“.

În cât privește responsabilitatea civilă a persoanelor morale, despre care ne am ocupat mai sus, mai multe legislațiuni străine o prevăd anume.

1) Michoud, *op. cit.*, p. 21, No. 14.—Acest autor observă (*loco cit.*, nota 2) că s'ar putea foarte bine întâmpla ca o persoană morală să îndeplinească rolul de institutor, și ca atare, să aibă a răspunde de daunele cauzate de către elevul său. Ceea ce este însă afară de ori ce îndoială, e că o persoană morală n'ar putea nici odată fi declarată responsabilă în baza art. 1000, § 1, calitatea de părinte și de fiu neputând să aparție de cât omului.

2) Savigny, *System des heutigen römischen Rechts*, II, § 94, care citează în acest sens pe Zachariæ, Haubold, Feuerbach (*Criminalrecht*, § 28, ed. a 12-a), etc. *Idem*. Michoud, *op. cit.*, p. 25 urm., No. 17, 18.—*Contra*. O. Gierke, *op. și loco supra cit.* Stieber *apud* Haubold, Mühlenbruch și alți autori citați de Savigny, § 94, nota b.

Responsabilitatea penală a persoanelor morale. Controversă.

Dreptul străin.



Codul german.

Astfel, art. 31 din noul cod german (art. 46 al proiectului), prevede că „asociațiunea (*der Verein*) este răspunzătoare de dauna pe care direcțiunea, un membru al ei sau un alt reprezentant rânduind în virtutea statutelor, a adus unei a treia persoane prin un act ilicit sevêrsit în exercițiul funcțiunii sale<sup>1)</sup>; și art. 89 din acelaș cod adaugă că această dispoziție se aplică prin analogie atât fiscului cât și corporațiunelor, precum și fundațiunelor sau instituțiunelor de drept public<sup>2)</sup>.

Cod. federal a Elveției.

Art. 62 din codul federal al obligațiilor, după ce prevede responsabilitatea stăpânului sau patronului pentru prejudiciul cauzat de lucrătorii sau împiegații săi, în funcțiunile ce li s'au încredințat, afară de cazul când ei ar justifica că au luat toate precauțiunile necesare pentru a împedeca dauna, adaugă de asemenea în § 2, că *persoanele morale care exercită o industrie sunt supuse aceleiaș responsabilități*<sup>3)</sup>.

### Despre responsabilitatea Statului pentru greșălele funcționarilor, agenților, sau prepușilor săi.

Statul, adevărat colectivitatea tuturor locuitorilor care formează și compun o națiune, este necontestat o persoană morală, și o persoană morală *necesară*, după expresia lui Savigny, de și nici o lege n'o spune, la noi, în termeni expresi, și de și art. 2 din codul italian, care clasifică persoanele juridice, uită a face mențiune despre el<sup>4)</sup>.

1) „*Der Verein ist für den Schaden verantwortlich, den der Vorstand, ein Mitglied des Vorstandes oder ein anderer verfassungsmässig berufener Vertreter durch eine in Ausführung der ihm zustehenden Verrichtungen begangene, zum Schadensersatz verpflichtende Handlung einem Dritten zufügt*“.

2) „*Die Vorschrift des § 31 findet auf den Fiskus sowie auf die Körperschaften, Stiftungen und Anstalten des öffentlichen Rechtes entsprechende Anwendung*“.

3) Acelaș lucru se mai spune încă o dată în art. 115 din acelaș Cod: „*Persoanele morale care exercită o industrie, ăice acest text, răspund de greșălele comise de către reprezentanții, împiegații și lucrătorii lor în exercițiul funcțiunilor ce li s'au încredințat*“.

4) Codul civil olandez recunoaște, din contra, în termeni expresi, personalitatea juridică a Statului când ăice, în art. 1690 că, „*independent de societatea propriu disă, legea atribue caracterul personalității unor aglomerațiuni de indiviđi, ins-*

Personalitatea Statului. Dreptul străin.

Statul este dator să întrețină serviciile publice pentru a garanta fie-cărui libertatea și proprietatea sa. El trebuie deci să aibă un patrimoniu deosebit, să poată contracta împrumuturi, etc.

Statul are însă astăzi o îndoită personalitate: Sub unele raporturi, el este o persoană morală de drept privat, având un patrimoniu deosebit, exercitând oare care industrii și contractând cu particularii. Sub alte raporturi, el constituie o persoană juridică superioară, având drepturi de care nimine nu se poate atinge și care își au sorgin-tea lor în suveranitatea națiunii. Ca atare, el este în drept de a porunci particularilor și de a face legi la care toți datoresc supunere și ascultare.

Chestiunea de a se ști dacă Statul considerat ca Guvern, ca putere publică și executivă, trebuie sau nu să fie declarat responsabil, este viu desbătută atât în doctrină cât și în jurisprudență, însă am văzut, cu toate acestea, că afirmativa a fost cu drept cuvânt admisă de instanțele noastre judecătorești, și în sprijinirea acestui sistem, admis în mare parte în Germania, în Italia, etc., am tras argument din art. 4 a legii asupra responsabilității mini-steriale de la 2 mai 1879<sup>1)</sup>.

În cât privește însă responsabilitatea Statului, considerat ca persoană juridică de drept privat, în raporturile cu cei de al treile, ea este și trebuie să fie admisă conform dreptului comun, în lipsa unui text derogator de la

tituie sau recunoscute ca atare de puterea publică sau tolerate ca licite, sau formate într'un scop determinat, care să nu fie însă contrar legilor sau bunelor moravuri". Art. 89 din codul german, citat *suprà*, p. 546, nota 2, menționează de asemenea *fiscul* între persoanele juridice de drept public. Legile romane admiteau de asemenea personalitatea *fiscului* (*ararium, fiscus*). Cpr. Savigny, *op. cit.*, II, § 88, No. 4. În America, Statul nu este, din contra, o persoană morală, cel puțin în ceea ce privește capacitatea de a primi cu titlu gratuit. În Anglia, însuș capul Statului este considerat ca o persoană morală, în puterea vechiului regim, după care Regele era reprezentantul Statului. *L'Etat, c'est moi* (Statul, sunt eu), dicea Ludovic al XIV-le. Cpr. Laurent, *Droit international*, IV, 73. Veți și t. 1, partea I a lucrării noastre, p. 130, nota 2.

<sup>1)</sup> Veți *suprà*, p. 436 urm. Cpr. Păucescu, II, 507. — *Contrà*. Muteau, *De la responsabilité civile* (Paris, 1898), p. 266, și autorii citați *suprà*, p. 436, nota 1.

principiile generale, atât în materie de obligațiuni contractuale, cât și în materie de quasi-contracte, delictе și quasi-delictе. El nu va înceta de a fi responsabil conform dreptului comun, de cât în baza unei dispozițiuni exprese sau tacite a legiuitorului.

Statul nu  
poate fi res-  
ponsabil pe  
cale penală.

Vorbim, bine înțeles, de responsabilitatea civilă, căci de responsabilitate penală nici nu poate să fie vorba, de oare ce el având sarcina de a asigura ordinea publică, nu se poate concepe o condamnățiune penală pronunțată în contra însuș Statului. Chestia se discută, ce e dreptul, în privința celorlalte persoane morale (v. *suprà*, p. 545); în privința Statului, ea n'a suferit însă nici o dată vre-o îndoială<sup>1)</sup>.

Regulele dreptului comun fiind aplicabile Statului, el va putea fi declarat responsabil atât în baza art. 998, 999, cât și în baza art. 1000 și urm. (Vezi *suprà*, p. 435, 529).

Art. 1002.

Astfel, Statul ar putea fi declarat responsabil de dauna cauzată prin ruina unui edificiu, care ar face parte din domeniul său privat<sup>2)</sup>, dacă ruina este o consecință a lipsei de întreținere sau a unui viciu de construcție (art. 1002)<sup>3)</sup>.

Art. 1001.

Statul a fost de asemenea declarat responsabil, conform dreptului comun, de daunele aduse holdelor de animalele sălbatice a unei păduri domeniiale (art. 1001)<sup>4)</sup>.

<sup>1)</sup> Vezi Sourdat, II, 1300. Michoud, *op. cit.*, p. 60, No. 35. Muteau, p. 268. Cpr. Cas. fr. D. P., 48. 1. 186.

<sup>2)</sup> Curtea din Iași a decis cu drept cuvânt că chiliile monastirelor fac parte din domeniul privat a Statului. *Dreptul* din 1898, No. 3.—In cât privește lucrurile care fac parte din domeniul public al Statului, vezi T. II, p. 416 urm. și *suprà*, p. 118.—Art. 1 din L. de la 26 martie 1870 prevede că drumurile de fer concesionate sau construite de Stat fac și ele parte din domeniul său public.

<sup>3)</sup> Cpr. *Trib. Conflicts*. D. P., 85. 3. 110. Michoud, *op. cit.*, 28, p. 148. F. Herman, III, art. 1386, No. 12.—Prin aplicarea acestui principiu, Statul a fost declarat responsabil de nenorocirea întâmplată, acum câți-va ani, la opera comică din Paris. Statul era, în adevăr, proprietarul teatrului și o mare parte din spectatori care se găseau la reprezentație în momentul când focul a izbucnit, a fost în imposibilitate de a eși din cauza viciilor de construcție a acestui teatru. *Trib. Paris*, 21 ianuar 1889. *Gaz. Pal.*, 89. 1. 463.

<sup>4)</sup> *Trib. Espalion* (consid. citate p. 435). D. P., 84. 1. 301. Aceasta lasă însă a se presupune că Statul a lăsat animalele să se înmulțească și n'a luat nici o măsură pentru distrugerea lor, fiind că numai atunci proprietarul este responsabil de daunele cauzate prin animalele sălbatice. Vezi *infra*, p. 561, nota 1.

Casurile însă în care Statul a fost mai dese-ori chemat la răspundere înaintea instanțelor judecătorești, sunt acele în care el joacă rolul de comitent față cu funcționarilor, agenții sau prepușii săi. Art. 1000.

Este, în adevăr, generalmente admis, fără nici o contestație, de și Curtea din Iași a decis contrariul <sup>1)</sup>, că Statul, reprezentat prin diferitele Ministere și ramuri de administrațiune publică, este ca ori ce comitent, responsabil pe cale civilă de daunele aduse particularilor de către împiegații, agenții, funcționarii sau prepușii săi <sup>2)</sup>, rămânându-i, bine înțeles, recurs în contra lor. <sup>3)</sup>

Astfel, ordinul dat de Ministrul din lăuntru unei Primării de a opri pe un antreprenor să percepă veniturile valabil cedate lui, care ordin s'a executat, cu toată opunerea autorității comunale, atrage răspunderea Statului pentru pagubele aduse acelui antreprenor <sup>4)</sup>.

Statul, în calitate de comitent, răspunde de greșălele comise de societatea de construcțiuni sau de alt antreprenor în lucrările care i au fost încredințate de către Ministeriul lucrărilor publice, fie în urma unei înțelegeri private, fie în urma unei licitațiuni publice, ținerea unei licitațiuni neschimbând întru nimic obligațiunile care decurg din lege <sup>5)</sup>. Societatea de construcție.

Statul răspunde de daunele cauzate celor de al treile prin agenții ce el întrebunțează în exploatarea căilor ferate <sup>6)</sup>. Funcționarii dr. de fer.

<sup>1)</sup> Veđi *Dreptul* din 1875, No. 20 și *suprà*, p. 543, nota 2.

<sup>2)</sup> „Considerând, dice Curtea noastră supremă, 21 ianuar 1876 (Bulet. S-a I, 1876, p. 20) că, din combinațiunea art. 998—1002 rezultă că Statul, ca ființă juridică, nu poate fi scutit de obligațiunea prevădută prin ele, spre a răspunde ca ori-care individ, de prejudiciul cauzat altuia prin prepușii săi în funcțiunea ce li s'a încredințat“. Veđi și Bulet. S-a I, 1877, p. 156 urm. Cpr. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 759. Demolombe, XXXI, 737. Laurent, XX, 590 urm. T. Huc, VIII, 447. Sourdat, II, 1302, 1303. Larombière, V, art. 1384, No. 13 urm. Giorgio Giorgi, V, 357 urm.

<sup>3)</sup> Cpr. Muteau, *op. cit.*, p. 311 urm.

<sup>4)</sup> Cas. rom. S-a I. *Dreptul* din 1885, No. 75 și Bulet. S-a I, anul 1885, p. 671.

<sup>5)</sup> Cas. rom. S-a I. *Curierul judiciar* din 1895, No. 5 și Bulet. S-a I, anul 1894, p. 1053 urm.

<sup>6)</sup> Thiry, III, 206. Laurent, XX, 597. — Astfel, Curtea din București, cu drept cuvânt, a decis de curând (27 iunie 1897, Sc. Popescu făcând funcțiunea de președ.), că delic-

- Grefier. Statul (representat în specie prin Ministeriul de justiție) este răspundător de sustracțiunile comise de un grefier sau de alt funcționar al tribunalului, mai cu samă dacă banii au fost depuși la autoritatea competentă (casa de consemnație) sau în mânele persoanei în drept de a i primi (în specie, președintele tribunalului)<sup>1)</sup>, rămânându-i bine înțeles, în asemenea caz, recurs în contra autorului sustracțiunii.
- Casieri generali. Statul este de asemenea răspundător de delapidările comise de administratorii financiari (casierii de județe), aceștia nefiind de cât niște prepuși a Ministeriului de finanțe, singurul care-i numește în funcție<sup>2)</sup>.
- Portărei. Statul este răspundător de sustracțiunile comise de către portărei în exercițiul funcțiunii lor<sup>3)</sup>.
- Judecăt. de instrucție. Judecătorul de instrucție a fost de asemenea considerat ca prepus al Statului, în privința valorilor încredințate, din cauza calității lui, și Statul a fost declarat responsabil de pagubele suferite de particulari pentru dispariția unui corp de delict<sup>4)</sup>.

tele sau quasi-delictele comise, în exercițiul funcțiunii sale, de către directorul general al căilor ferate, care nu este de cât un agent al Minist. lucrărilor publice, obligă pe acest Minister, adecă pe Stat. *Dreptul* din 14 sept. 1897, No. 54. Vezi și *suprà*, p. 534, text și nota 4.

<sup>1)</sup> Cas. rom. Bulet. S-a I, 1877, p. 343 și 1884, pag. 10 și 243.—S'a decis că Statul este responsabil chiar dacă banii s'au depus direct în mânele grefierului, pentru cuvântul că acest funcționar, după legea org. judecătorești, poate fi depositar de valori (cpr. art. 448 și 542 urm. Pr. civ., 45 L. org. jud.), în care scop el depune și o garanție de 6000 lei (art. 47 L. org. jud. din 1890). Cas. rom. și C. București. Bulet. S-a I, anul 1885, p. 82 urm. *Dreptul* din 1884, No. 70.—*Contrà*. Cas. rom. S-a I. Bulet, anul 1882, consid. de la p. 1183.

<sup>2)</sup> Cas. rom. S-a I. Bulet, anul 1882, p. 31.

Responsab.  
casierilor  
și controlori-  
lor.

Casierii generali și controlorii răspund și ei, la rëndul lor, de sustragerile și delapidările comise de perceptori (art. 64 L. din 10 martie 1882 p. constat. și perceperea contribuțiilor și art. 88 L. din 29 mai 1893). Cpr. Cas. rom., S-a I, Bulet. 1890, p. 525. Bulet. 1888, p. 1081. *Dreptul* din 1888, No. 23, 24 și 60. *Dreptul* din 1890, No. 11, etc.

<sup>3)</sup> Cpr. C. București, *Dreptul* din 1886, No. 49. V. însă G. Giorgi, V, 366. Vezi asupra responsabilității portăreilor, *suprà*, p. 432 urm. și C. București, *Dreptul* din 1879, No. 35.

<sup>4)</sup> Cas. rom., S-a I. *Dreptul* din 1886, No. 59.—Magistrații și profesorii nu se consideră însă în genere ca prepuși ai Sta-

Statul răspunde, în virtutea dreptului comun, de sus-tracțiunea scrisorilor comisă de funcționarii poștelor în exercițiul funcțiunii lor <sup>1)</sup>).

Poștă și  
telegraf.

El răspunde de accidentele întâmplare unui trecător pe un pod, atunci când acest accident se datorește lipsei de privighere și de precauțiune imputabilă agenților săi <sup>2)</sup>).

Statul răspunde de daunele aduse unui particular prin manevrele militare executate pe proprietatea sa <sup>3)</sup>, pentru că, de și militarii nu se consideră în genere ca prepuși Statului <sup>4)</sup>, totuși dauna rezultă în specie din ordinul dat de autoritatea militară care represintă direct pe Stat. Statul este deci responsabil, în specie, în baza art. 998, ear nu în baza art. 1000 <sup>5)</sup>).

Daune aduse  
de militari.

Pentru ca Statul să poată fi declarat responsabil în baza art. 1000, trebuie ca militarul să fi fost însărcinat de autoritatea superioară cu o gestiune particulară, de exemplu, cu paza unei magazii a Statului. Tot ca prepus a Statului va fi considerat și militarul însărcinat cu conducerea unui cal sau unei trăsuri a Statului, dacă el era

Casurile în  
care milita-  
rii se consi-  
deră ca pre-  
puși ai Sta-  
tului.

tului, în sensul art. 1000 C. C., pentru că ei odată numiți, își exercită o misiune specială independentă, ca organe a suveranității naționale. Cas. rom. Bulet. S-a I, anul 1880, p. 80.—Dreptul german actual proclamă, din contra, responsabilitatea Statului pentru faptele daunatoare comise de magistrați în caz când ei ar putea fi declarați personal responsabili. Vezi Braun, *Dr. civil allemand*, No. 1367, care citează pe Zachariae, Roth, Windscheid, Stobbe, Gerber, etc.

<sup>1)</sup> Cas. fr. D. P., 51. 1. 140. D. P., 49. 1. 39. Muteau, *op. cit.*, p. 272 urm. Vezi în privința administrațiunii poștelor, *supra*, p. 416.—Cât pentru erorile care se pot strecura în expeditura unei telegrame, ele nu supun în genere pe Stat la nici o răspundere. Muteau, p. 273 urm. În asemenea caz, se restituie numai taxa telegramei (art. 97 L. telegrafo-poștală din 19 iulie 1892).

<sup>2)</sup> *Cons. d'Etat*. D. P., 86. 3. 113.

<sup>3)</sup> *Cons. d'Etat*. D. P., 86. 3. 5.—Astfel, Consiliul de Stat din Franca a decis, cu drept cuvânt, că un proprietar este în drept să ceară despăgubiri de la Stat din cauza tulburărilor aduse folosinței și exploatărei proprietății sale prin căderea unui proiectil provenit de la un poligon de artilerie. D. P., 97. 3. 72. D. P., 94. 3. 30. *Pand. Périod.*, 96. 4. 9. Cpr. Sourdat, II, 1331 *ter*.

<sup>4)</sup> Giorgio Giorgi, V, 374. Sourdat, II, 1331 *ter*.

<sup>5)</sup> Cpr. L. Michoud, *op. cit.*, p. 49, No. 28. Sourdat, II, 1331 *ter*.

însărcinat cu o misiune care denotă legătura dintre comitent și prepus<sup>1)</sup>).

Art. 998, 999. Statul, ca ori ce persoană morală în genere, poate deci fi declarat responsabil nu numai în baza art. 1000, dar și în baza art. 998, 999. Aceste din urmă texte vor fi aplicabile de câte ori actul daunator nu va emana de la un prepus al său, ci de la unele din organele sale, adică de la funcționarii învestiți cu dreptul de a lua o decisiune în numele său, precum sunt miniștrii, prefectii, sub-prefecții, etc.

Art. 1000. În cât privește auxiliarii pe care Statul îi întrebuințează în gestiunea serviciilor sale și care sunt chemați a executa ordinele sale, precum sunt împiegații diferitelor biurouri, lucrătorii de manufacturi (tutun, pulbere, chibrituri, etc.), funcționarii poștelor și telegrafelor, etc., aceștia fiind prepuși săi, obligă pe Stat în limitele și termenii art. 1000.

Art. 1001, 1002. Am vădut, de asemenea, că Statul răspunde, ca ori și care persoană, în condițiunile fixate de art. 1001, 1002 de daunele aduse prin animalele ce i aparțin sau prin ruina edificiilor sale<sup>2)</sup>).

În fine, de câte ori va fi vorba de culpa contractuală, Statul va fi responsabil după regulile particulare a fie cărui contract.

Fie care responsabilitate va fi cărmuită de regulile sale speciale. Astfel, de câte ori culpa va emana de la un organ direct a Statului, ea va atrage responsabilitatea lui civilă, când ea va constitui un act a funcțiunii sale, chiar dacă funcționarul n'a ramas credincios spiritului funcțiunii cu care era investit.

Dacă culpa este opera unui prepus a Statului, ea nu va atrage responsabilitatea acestuia din urmă de cât sub condițiunea de a fi fost comisă în funcțiunea sau cu ocaziunea funcțiunii ce i s'a încredințat. Cu alte cuvinte, responsabilitatea Statului este, în toate casurile, cărmuită de dreptul comun<sup>3)</sup>).

1) Cpr. Michoud, *op. și loco cit.*

2) Veți *suprà*, p. 548, text și n. 2, 3.

3) Cpr. Michoud, *op. cit.*, No. 28, p. 48 urm. Muteau, *De la Responsabilité civile* (Paris, 1898), p. 258 urm.

## Despre responsabilitatea comunelor și județelor pentru greșălele funcționarilor, agenților sau prepușilor lor.

Comunele fiind persoane morale <sup>1)</sup>, trebuie să fie supuse regulilor generale a responsabilității civile.

Jurisprudența admite această responsabilitate nu numai în privința actelor de gestiune care privesc interesul patrimoniului privat a comunei, dar și în privința actelor sevêrșite în vederea serviciilor publice comunale, adecă în casurile în care comuna ar fi lucrat ca putere publică <sup>2)</sup>.

Astfel, comuna orașului Măcon a fost declarată responsabilă de greșala comisă de primarul său, care a lăsat pe un bancher să emită un împrumut în așa condițiuni în

Responsab.  
comunelor  
ca putere  
publică.

<sup>1)</sup> Art. 1. L. comunală din 7 mai 1887 și din 31 iulie 1894.

Proiectul de lege asupra învățământului secundar și superior (art. 55), pendent înaintea Camerelor, proclamă personalitatea juridică a ambelor Universități. De asemenea, art. 35 din L. de la 1 iunie 1893, asupra clerului mirean și seminarelor, proclamă bisericile de mir persoane morale. Personalitatea juridică a acestor biserici era recunoscută de jurisprudență chiar înaintea acestei legi. Cpr. C. Galatz și Cas. rom. *Dreptul* din 1894, No. 30 și 67.—Mai mult încă, decizia secțiunii I a Curții de Casație din 21 sept. 1894 mai sus citată pune în principiu că monăstirile închinete n'au încetat de a fi persoane juridice nici în urma legii secularizării din 1863. În acelaș sens, Alex. Degre, *Dreptul* din 1874, No. 8. Asupra acestui punct nu ne putem însă uni cu soluțiunea dată de Inalta Curte, pentru că sunt motive de înaltă considerațiune și de ordine publică care au silit pe legiuitor, de și cam târziu, să nu mai îngăduască ca monăstirile și schiturile să se mai bucure pe viitor de un patrimoniu atât de însemnat, căci un cler străin țării având o avuție atât de însemnată, putea să devie un pericol pentru Statul român, făcând un stat în stat și întrebuintând veniturile sale în contra însăș țării românești. Cpr. în acest din urmă sens, Cas. rom. S-a I și secțiunii unite. Bulet. S-a I, anul 1878, p. 356 și Bulet. 1873, p. 265. Veđi și T. I, partea I a lucrării noastre, p. 133.

Universita-  
ți, Biserici,  
Monăstiri.

<sup>2)</sup> Veđi *suprà*, p. 437. Laurent, XX, 439 urm. Michoud, *De la responsabilité des communes, à raison des faits de leurs agents; Revue du Droit public et de la Science politique*, anul 1897, No. 1, p. 42 urm. Péucescu, II. 509. Chestiunea, în această din urmă privință, este controversată, ca și în privința responsabilității Statului (veđi *suprà*, p. 436, 547 urm.), și mai multe decisiuni proclamă neresponsabilitatea comunelor în privința actelor de autoritate publică. Veđi Michoud, *op. cit.*, p. 45, No. 3.



cât publicul să creadă că împrumutul era emis de comună<sup>1)</sup>.

Responsab. De asemenea, s'a decis că comuna este responsabilă, în  
comunei p. limitele dreptului comun, de greșala comisă de persoana  
tragerea u- însărcinată cu tragerea unui foc de artificii într'o serbare  
nui foc de publică<sup>2)</sup>.  
artificii.

Aceiaș responsabilitate incumbă comunei și în cazul când focul de artificii ar fi fost organizat de un particular, dacă ea n'a luat măsurile de poliție necesare (*culpa in omittendo*).<sup>3)</sup>

Jurisprudența a mers și mai departe, supunând pe comună responsabilității dreptului comun, făcând-o, de exemplu, responsabilă de rănirea cauzată de câtră un agent de poliție care, în exercițiul funcțiunii sale, trăsese mai multe focuri de revolver asupra cetățenilor<sup>4)</sup>.

Salubritatea In fine, mai multe comune au fost declarate responsa-  
publică. bile de accidente ocașionate prin neglijența agenților însărcinați cu salubritatea publică.

Astfel, o comună a fost declarată responsabilă de faptul veterinarului, care a lăsat să se taie vite boțnave și să se distribue carnea lor în public<sup>5)</sup>; ear altă comună a fost declarată responsabilă de faptul inspectorului comestibililor, care a lăsat să se vîndă ciuperci otrăvitoare<sup>6)</sup>.

Pompierii. Comuna poate de asemenea fi declarată responsabilă de deșădările comise de pompieri cu ocașiunea stângerei unui foc. Măsurile luate de administrațiunea comunală pentru stângerea unui incendiu, în baza art. 5 din legea co-

<sup>1)</sup> C. Dijon și Cas. fr. D. P., 93. 2. 196. D. P., 94. 1. 340. Michoud, *op. cit.*, p. 42.

<sup>2)</sup> Cpr. D. P., 97. 2. 246. D. P., 95. 2. 333. D. P., 93. 2. 414. *Pand. Périod.*, 87. 2. 189 și 86. 2. 187 și 388. Veđi și Répert. Dalloz, *Supplément, Responsab.*, 870.

<sup>3)</sup> Cpr. C. Lyon și C. Paris. D. P., 95. 2. 333 și *Dreptul* din 1889, No. 15. Michoud, *op. cit.*, p. 44, text și nota 2.

<sup>4)</sup> C. Rouen, 16 ian. 1891. *Gaz. Pal.*, 91. 2. 644.

<sup>5)</sup> C. Aix și Cas. fr. D. P., 80. 2. 243. D. P., 81. 1. 194.—Tot în puterea acestor principii, comuna orașului Marsilia a fost declarată responsabilă de dărămarea unui amfiteatru (*arène*) destinat la curse de tauri, din cauză că autoritatea comunală, care autorisase construirea unui asemenea amfiteatru, nu controlase soliditatea lui. Cas. fr. D. P., 84. 1. 365. D. P., 86. 1. 397.

<sup>6)</sup> Trib. Carcassonne, 27 octom. 1890. *Gaz. Pal.*, 90. 2. 607, decizie citată de Michoud, *op. cit.*, p. 44, nota 3.

mună de la 31 iulie 1894, care obligă pe fie care comună urbană de a se îngriji și de a procura mijloacele necesare pentru prevenirea sau înlăturarea flagelelor calamitoase, atrag în adevăr, responsabilitatea comunei față cu particularii a căror proprietăți, prin situațiunea lor, erau la adăpost de ori ce primejdie, pentru daunele aduse acestor proprietăți prin executarea unor asemenea măsuri. Pentru ca acest principiu să fie aplicabil, se cere însă ca imobilul degradat să fi fost la adăpost de primejdia focului, căci nici o despăgubire nu s'ar datori pentru degradațiunile comise de agenții administrațiunii comunale (în specie, pompierii) unui imobil care ar fi fost incendiat sau care ar fi fost amenințat în mod serios de a fi prada flăcărilor. Comuna lucrând, în adevăr, în privința acestui imobil, ca un *negotiorum gestor* a proprietarului, acest din urmă trebuie să sufere consecințele măsurilor luate în interesul său, măsuri cărora el datorește salvarea proprietății sale.

Această distincțiune între casurile când degradațiunile comise de pompieri, cu ocaziunea potolirei unui incendiu, s'au produs la un imobil incendiat sau în pericol de a fi incendiat, și între acele când pagubele s'au adus unui imobil care, prin situațiunea sa, nu era supus nici unui pericol, este foarte bine făcută de Curtea de Casație din Franca, prin o decizie din 1 iunie 1886. „Considerând, dice Curtea, că de și în cazul când autoritatea comunală prin măsurile ordonate de dânsa sau luate de agenții săi în caz de incendiu, au cauzat vre o pagubă unor proprietăți care nu puteau fi atinse de foc, comuna este responsabilă de pagubele suferite de un singur locuitor în interesul asociațiunii comunale; această responsabilitate nu poate însă avea loc când stricăciunile provenite din faptul agenților administrațiunii, de exemplu, a pompierilor, au fost cauzate la un imobil alipit de acela în care a izbucnit incendiul, care imobil era, din cauza situațiunii sale, atins de flăcări sau numai amenințat de a arde; că, într'un asemenea caz, măsurile executate având drept obiect preservarea clădirei alipite și prin urmare, apararea ei de foc, precum și a celor conținute într'ênsa, în interesul proprietarului atins de foc sau numai amenințat, ear nu a generalității locuitorilor, comuna nu poate fi declarată răspundătoare de pagubele cauzate prin deșădările necesare

și de care proprietarul ce le a suferit nu se poate plânge, pentru că el s'a folosit de ele, etc.<sup>4)</sup>

Comuna mai este încă responsabilă de câte ori actul de autoritate cuprinde violarea unui contract<sup>2)</sup>.

În fine, comuna poate fi declarată responsabilă de daunele aduse prin un act de autoritate, de câte ori responsabilitatea ei este prevădută de o lege specială.

Cele mai sus expuse sunt privitoare la responsabilitatea comunelor pentru actele de autoritate, adică pentru acele acte în care reprezentantul lor exercită puterea publică ce le aparține.

Responsab.  
comunelor  
p. simple  
acte de ges-  
tiune.

Se poate însă întâmpla ca o comună să lezeze drepturile altuia prin simple acte de gestiune, adică prin actele de administrație ale patrimoniului privat comunal, sau prin acte care, de și sevêrșite în vederea unui serviciu public, totuși nu cuprind nici poruncă, nici prohibiție, nici o autorisație de poliție.

Art. 998, 999.

Ei bine, în asemenea cazuri, nu mai încapă îndoială că comuna va fi responsabilă în limitele dreptului comun.

Ea va fi responsabilă în baza art. 998, 999, de câte ori actul nedrept va emana de la organul sau reprezentantul ei direct.

Art. 1000.

Dacă actul emană de la un prepus al ei, adică de la un funcționar numit de autoritatea comunală și plătit de dânsa pentru a îndeplini oare-care funcțiuni, sub privigherea aceleiaș autorități, responsabilitatea ei va fi cărmuită de art. 1000, § 3<sup>3)</sup>.

<sup>1)</sup> Cas. fr., 1 iunie 1886. D. P., 87. 1. 166 și *Dreptul* din 1886, No. 73, p. 586.

<sup>2)</sup> Cpr. Michoud, *op. cit.*, p. 64, No. 13.

<sup>3)</sup> Astfel, s'a decis că primarul sau ajutorul de primar fiind considerat ca un prepus al ei, actele arbitrare sevêrșite de acești prepuși, în exercițiul funcțiunii lor, supun la despăgubire pe comuna comitentă, fie că ei au lucrat cu sau fără autorisația consiliului comunal. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 760. Demolombe, XXXI. 637. Laurent, XX, 595. Cpr. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1880, p. 282. C. Galatz. *Dreptul* din 1890, No. 45. Veți și *suprà*, p. 544, nota 1.—Veți însă Michoud, *op. cit.*, p. 66, după care primarul n'ar fi numai de cât prepusul comunei. Această din urmă teorie este mai cu samă adevărată în privința primarilor din Dobrogea, care sunt numiți de Ministerul din lăuntru, în privința comunelor urbane, și de prefect, în privința comunelor rurale

Dacă actul daunator a fost pricinuit de un animal Art. 1001.  
cei aparține, se vor aplica principiile înscrise în art. 1001.

În fine, comuna va putea fi declarată responsabilă de Art. 1002.  
prejudiciul cauzat prin ruina edificiilor sale, în termenii și  
în limitele art. 1002 C. C. <sup>1)</sup>

Cu alte cuvinte, comunele sunt, ca și Statul, supuse  
responsabilității dreptului comun <sup>2)</sup>.

Responsabilitatea comunei nu face să înceteze respon- Dreptul păr-  
sabilitatea personală a agentului; de unde rezultă că tei lezate de  
a acționa  
lează ar putea să acționeze direct pe agent, de câte direct pe a-  
autorul fap-  
ori ar fi pericol ca comuna să fie insolubilă, ceea ce ar tului.  
fi cu puțință, pentru că comunele nu se bucură în genere de  
presumpțiunea de solvabilitate de care se bucură Statul <sup>3)</sup>.

Județele fiind și ele proclamate persoane juridice <sup>4)</sup>, Responsab.  
sunt, ca și comunele, responsabile de greșălele comise de pre- județelor.  
pușii lor, în exercițiul funcțiunilor ce li s'au încredințat <sup>5)</sup>.

### Caracterele acțiunii în responsabilitate care rezultă din faptul altuia.

Persoana lezată prin un delict sau quasi-delict care  
obligă atât pe autorul său direct cât și pe altul, de ex.  
pe tată, mamă, stăpân, comitent, etc., poate să cheme la  
răspundere în deosebi atât pe autorul faptului daunator cât

---

(art. 47 L. p. org. Dobrogei din 9 martie 1880): Cpr. Mer-  
lin, *Quest. de droit, Responsab. des communes*, § 3, t. 7, p.  
243 urm.

În ori ce caz, comuna nu poate fi declarată responsa-  
bilă de faptele vătămătoare comise de agenții care n'o re-  
presintă și la care acte ea n'a luat parte nici direct nici  
indirect. C. Galatz. *Dreptul* din 1890, No. 45.

<sup>1)</sup> T. Huc, VIII, 455. Fuzier-Herman, III, art. 1386, No. 12.

<sup>2)</sup> Cpr. Michoud, *op. cit.*, p. 61, 62, No. 12.

<sup>3)</sup> Cpr. Michoud, *op. cit.*, p. 62, text și nota 1.— Statul este,  
din contra, în tot-deauna considerat legalmente ca solva-  
bil; de aceea, particularii care ar avea de luat bani de la  
dânsul nu pot aplica sechestre pe casele publice, pentru că,  
prin asemenea măsuri extreme, s'ar paralisa mersul afacere-  
lor publice.

<sup>4)</sup> Art. 1. L. din 2 april 1864, modif. prin L. din 31 mai 1894.

<sup>5)</sup> Demolombe, XXXI, 657. Giorgio Giorgi, V, 381. Aubry et  
Rau, IV, § 447, p. 760. *Cons. d'Etat*. D. P., 63. 3. 61. Cas.  
Palermo, *Circolo giuridico*, anul 1879, 324.

și pe persoana civilmente responsabilă <sup>1)</sup>, și chiar pe amên-  
doi de o dată <sup>2)</sup>). Aceasta nu suferă nici o discuție.

Dacă acel lezat se decide a chema în judecată numai pe partea civilmente responsabilă, acțiunea va trebui neaparat să fie introdusă înaintea tribunalelor civile, această persoană neputând fi acționată înaintea tribunalelor represive de cât o dată cu autorul faptului daunator <sup>3)</sup>.

Persoana civilmente responsabilă acționată o dată cu autorul delictului sau quasi-delictului, înaintea tribunalelor represive, poate fi condamnată nu numai la despăgubiri, dar și la cheltuețele la care a dat loc acțiunea publică, asemenea cheltueli ne fiind considerate ca o pedeapsă <sup>4)</sup>.

Ea nu poate însă, în genere, fi condamnată la amendă sau la altă pedeapsă <sup>5)</sup>.

Art. 197 L.  
vămilor din  
1874.

Prin excepție la acest principiu, art. 197 din legea vămilor de la 15 iunie 1874 prevede să proprietarii măr-

<sup>1)</sup> Cpr. Cas. fr. D. P., 82. 1. 191. Cas. rom. Bulet. S-a I, 1886, p. 34. Fuzier-Herman, III, art. 1384, No. 285. T. Huc, VIII, 441. Veți și *suprà*, p. 557.

<sup>2)</sup> Laurent, XX, 621. Demol., XXXI, 634. T. Huc, VIII, 441. Larombière, V, art. 1384, No. 31, 34. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 766, 767. Fuzier-Herman, III, art. 1384, No. 282.—Nimene ne putând fi condamnat fără a fi fost ascultat sau cel puțin chemat în regulă, se înțelege că părintele nu poate fi condamnat pentru delictul comis de copilul său minor, dacă el n'a fost chemat în judecată conform regulilor de procedură. Cpr. Laurent, *loco cit.* Sourdât, II, 806.—In cât privește efectele lucrului judecat, veți *infra*, explic. art. 1201 și Fuzier-Herman, III, art. 1351, No. 738 urm.

<sup>3)</sup> Sourdât, II, 800 urm. Demolombe, XXXI, 634. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 766, nota 43. Larombière, V, art. 1384, No. 33. Faust. Hélie, *Instruc. crimin.*, II, 612. Fuzier-Herman, art. 1384, No. 292 urm.—*Contrà*. Legraverend, *Législ. criminelle*, II, p. 272. Cas. fr. D. P., 48. 5. 324.

<sup>4)</sup> Sourdât, II, 792. Laurent, XX, 618. Larombière, V, art. 1384, No. 37. Demolombe, XXXI, 632. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, No. 298 urm.

<sup>5)</sup> Sourdât, II, 777. Pand. fr. t. 6, v<sup>o</sup> *Amendes*, 338. Laurent, XX, 615. Demolombe, XXXI, 632. Larombière, V, art. 1384, No. 38. Fuzier-Herman, *loco cit.*, 307 urm. 310 urm.—Curtea de Casație a decis însă de curând, cu toată controversa ce există asupra acestui punct (v. *Dreptul* din 1896, No. 29), că proprietarii vitelor introduse într'o pădure supusă regimului silvic răspund penalicește de amenda la care au fost condamnați autorii delictului. Veți *suprà*, p. 535, text și nota 1.

Delicte  
silvice.

furilor vor fi responsabili de faptele factorilor, agenților și servitorilor lor, în ce privește confiscățiunile, amendile și cheltuețele de judecată, chiar când condamnățiunile vor fi fost pronunțate contra dișilor factori, agenți sau servitori, fără ca proprietarii, de și cunoscuți, să fi fost puși în cauză <sup>1)</sup>.

Amendile pronunțate pentru contravențiuni la legea timbrului, ca și acele pronunțate pentru contravențiuni la legea vamală au caracterul unei reparațiuni civile <sup>2)</sup>.

S'a dis de asemenea că principiul general care voeste ca stăpânul să nu fie responsabil de cât civilmente de faptele servitorului său, suferă excepțiune în cazul prevedut de art. 389, § 2 C. pen. Prin aplicarea acestui principiu, s'a decis că represiunea contravențiunii care rezultă din faptul abandonării unei trăsuri cu cai pe calea publică, poate fi urmărită direct contra proprietarului acelei trăsuri, dacă conducătorul ei este necunoscut, rămânând însă celui proprietar dreptul de a se sustrage de la pedeapsă prin aratarea conducătorului trăsuri <sup>3)</sup>.

Art. 389, § 2  
C. penal.

Persoana acționată ca responsabilă civilmente pentru faptul comis de altul, poate să invoace excepțiunile care aparțin acestei din urmă, de ex., prescripția pe care ar putea s'o propue însuș autorul faptului dannator <sup>4)</sup>.

<sup>1)</sup> O dispoziție identică există în legislația franceză (art. 35 L. din 1 germinal anul 13, asupra contrib. indirecte și art. 20, tit. 13, L. din 6—22 aug. 1791). Vezi Fuzier-Herman, art. 1384, No. 360 urm. și autoritățile citate acolo. Pand. fr. Répert., t. 6, v<sup>o</sup> *Amendes*, 340 urm.

<sup>2)</sup> Pand. fr. Répert., t. VI, *Amendes*, 346.—Astfel, tatăl răspunde de netimbrarea unei chitanțe subscrise în numele său de către fiul său (Trib. Lyon. D. P., 75. 5. 444, No. 76); barbatul comerciant, de netimbrarea chitanței subscrise de femeea sa (Trib. Boulogne. D. P., 75. 5. 444); stăpânul sau comitentul de netimbrarea unei chitanțe subscrise de servitorii săi (Trib. Rouen. D. P., 77. 1. 441); mandantele răspunde de contravențiunea comisă de mandatarul său (Trib. Castres. D. P., 76. 5. 442), etc.

<sup>3)</sup> Cas. fr. D. P., 46. 4. 539, No. 43 și 44. Vezi Répert. Dalloz, *Contravention*, 305. F. Herman, *loco cit.*, No. 372. Cpr. Pand. fr. Répert., t. 21, v<sup>o</sup> *Contravention*, No. 193 urm. Această derogare la dreptul comun nu se întemeiază însă nici pe un text de lege.

<sup>4)</sup> T. Hue, VIII, 449, *in fine*. Sourdat, II, 809. Demolombe, XXXI, 636. Laurent, XX, 624. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 767. Fuzier-Herman, III, art. 1384, No. 373. C. Lyon. D. P., 88. 2. 53.

Această prescripție este de 30 de ani, dacă faptul nu cade sub aplicațiunea legei penale (art. 1890 C. C.) <sup>1)</sup>.

Dacă faptul întrunește însă elementele unei crime, unui delict sau unei contravențiuni, el se va prescrie prin 10 ani, 5 ani sau un an (art. 593 urm. Pr. pen.), fie că acțiunea s'a îndreptat direct contra autorului delictului, fie în contra persoanei civilmente responsabile <sup>2)</sup>.

Persoana declarată de lege civilmente responsabilă are în tot-deauna recurs în contra autorului daunei pentru care a plătit <sup>3)</sup>.

## II. Casurile în care o persoană răspunde de lucrurile ce sunt sub paza sa.

Legiuitorul nu se mulțamește de a declara pe unele persoane responsabile de faptele altuia, ci aplică această responsabilitate la daunele cauzate prin animalele și chiar prin lucrurile neînsuflite care sunt sub paza noastră, dispozițiuni a căror origină se găsește în vechiul drept germanic <sup>4)</sup>.

1° Responsabilitatea civilă pentru dauna cauzată de animalele noastre sau de care ne servim.

**Art. 1001.**—Proprietarul unui animal, sau acela care se servește cu dânsul, în cursul serviciului, este responsabil de prejudiciul cauzat de animal, sau că animalul se află sub paza sa, sau că a scapat. (Art. 999 C. C. Art. 385, § 12; 389, § 3, 4, 8; 393, § 2 C. pen. Art. 14 urm., 17 urm. L. poliției rurale din 1868. Art. 1385 C. fr.).

Proprietarul, sau mai bine dis, detentorul unui animal fie sălbatic, fie domestic (Instit., 4, 9, § 1), fie îndu-

<sup>1)</sup> Laurent, XX, 624. Demolombe, XXXI, 636. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 767. F. Herman, III, *loco cit.*, No. 374.

<sup>2)</sup> Laurent, XX, 624. Demolombe, XXXI, 636. Haus, *Dr. pénal belge*, II, 1337. Aubry et Rau, IV, § 447, p. 767. Toullier D. VI, partea I, 292. F. Herman, *loco cit.*, No. 375. Faust. Hélie, *Théorie du C. pénal*, I, 396. Sourdat, II, 809. Cas. fr. D. P., 94. 1. 486. D. P., 76. 1. 400. Veđi și *suprà*, p. 508 urm.

<sup>3)</sup> Cas. fr. D. P., 87. 1. 31. *Pand Périod.*, 88. 1. 351. Veđi și autoritățile citate *suprà*, p. 521, text și nota 2, 528, text și nota 2; 549, 550. Cpr. art. 1904 C. spaniol din 1889; art. 63 C. federal a obligațiilor (Svizzera), etc.

<sup>4)</sup> L. salică, tit. 13; L. Burgunđilor, tit. 4, capit. 2; L. Sax. tit. 13, etc. Cpr. Molitor, *Oblig. en dr. romain*, I, 9, p. 19.

mesticit <sup>1)</sup>, răspunde de dauna cusată de acest animal atât

<sup>1)</sup> Giorgio Giorgi, V, 394. Marcadé, V, art. 1385, No. 1. Massé-Menagerie. Vergé, IV, § 620, p. 26, nota 3. Astfel, nu mai începe îndeală că proprietarul unei menagerii va fi responsabil de paguba adusă de animalele sale care, într'un moment dat, ar fi scapat din cușca în care erau închise. Aubry et Rau, IV, 448, p. 769. Demolombe, XXXI, 642.—La Romani, animalele sălbatice scapate de sub paza stăpânului lor nu puteau fi cauza unei acțiuni în responsabilitate exercitate contra acestui stăpân, pentru că el nu se mai socotea proprietarul lor îndată ce ele redobândise libertatea: „*Denique, si ursus fugit a domino, et sic nocuit, non potest quondam dominus conveniri, quia desuit dominus esse, ubi fera evasit*“.  
Instit., 4, 9, Pr., *Si quadrupes*, etc.

Tot astfel, proprietarul unei porumbării (art. 468, 503), Porumbărie. a unor stupi cu roi (art. 468), a unor iepuri de casă (art. 468), etc., vor răspunde de pagubele aduse de porumbii, albinele sau iepurii lui. Cpr. art. 713 C. italian. Demolombe, XXXI, 643 urm. Aubry et Rau, IV, *loco cit.* Laurent, XX, 632 urm. Larombière, V, art. 1385, No. 12, *in fine*. Cas. fr. D. P., 90. 1. 432.

Proprietarul unei păduri în care s'au pripășit iepuri, vulpi, mistreți, lupi, etc., n'ar fi însă responsabil de pagubele aduse de aceste animale vecinilor, dacă el n'a făcut nimic spre a le atrage și a le menține acolo, pentru că ele nu'i aparțin lui, ci sunt *res nullius*. (L. 1, § 1 și L. 3, Dig., 41, 1, *De adquirendo rerum dominio*; Instit. Gaius, II, § 66; Instit. Justin. II, 1, § 12, etc.). Demolombe, XXXI, 646. Aubry et Rau, IV, § 448, p. 770. Baudry, II, 1355. T. Huc, VIII, 453. Laurent, XX, 635. Sourdat, II, 1425. Animale sălbatice.

Proprietarul n'ar fi responsabil de daunele cauzate de aceste animale de cât atunci când, pentru plăcerea de a vâna, sau din negligență, ar fi înlesnit pe moșia sa înmulțirea animalelor vătămătoare și ar fi neglijat de a le distruge însuș, sau ar fi refuzat altora permisia de a vâna pe proprietatea sa (art. 2, § 2 și 14, 1<sup>o</sup> L. asupra poliției vânătorului din 2 nov. 1891), pentru că, în asemenea caz, există o culpă din partea lui (art. 998, 999). Codul spaniol este formal în această privință (art. 1906). Cpr. Demolombe, XXXI, 646. Aubry et Rau, *loco cit.*, p. 770. Larombière, V, art. 1385, No. 12. Laurent, XX, 636 urm. T. Huc, VIII, 453. Sourdat, II, 1425 urm. Baudry, II, 1355. F. Herman, art. 1385, No. 94 urm. Pand. fr. Répert. t. 16, *Chasse*, 2671 urm. Cpr. D. P., 78. 1. 319. D. P., 80. 1. 184. Pand. Périod., 87. 2. 292. D. P., 90. 1. 432 și 5. 429, No. 26. D. P., 91. 1. 452. Pand. Périod., 91. 1. 188. D. P., 92. 1. 188. D. P., 93. 1. 416. Pand. Périod., 97. 1. 80. V. și *suprà*, p. 548, n. 4. Casurile în care proprietarul unei păduri răspunde de daunele cauzate de animalele sălbatice.



celor de al treile <sup>1)</sup>, cât și oamenilor însărcinați cu paza sau conducerea lui, dacă nu se poate imputa acestor oameni nici o culpă <sup>2)</sup>, fie că animalul era, în momentul pricinuirii pagubei, sub paza sa sau a oamenilor săi, fie că el era scapat, <sup>3)</sup>, fie că el a cauzat paguba urmând instinctul său (*secundum naturam sui generis*), sau depărtându-se de la obiceiurile naturale ale speciei sale (*contra naturam sui generis*). Legea, în adevăr, nu distinge <sup>4)</sup>. „Dacă un

Această soluție se aplică nu numai la proprietarii de moșii, dar și la locatarii sau cesionarii dreptului de a vâna. Cas. fr. D. P., 97. 1. 123. *Pand. Périod.*, 96. 1. 87. T. *Huc, loco cit.*, și toți autorii.

Casul când dauna produsă de animal se datorește imprudenței sau păzitorului.

<sup>1)</sup> Dacă daunele cauzate celor de al treile sunt rezultatul unui viciu sau defect al animalului, fără ca nici o culpă sau imprudență să poată fi imputată persoanei însărcinate cu paza lui, stăpânul animalului este singur responsabil, fără nici un recurs în contra păzitorului lui. De câte ori însă dauna va fi rezultatul culpei, neglijenței sau imprudenței păzitorului animalului, acest păzitor va putea fi acționat de stăpân, spre a plăti și el, la rëndul său, despăgubirea pe care stăpânul ar fi fost pus în pozițiune de a plăti celui de al treile. Larombière, V, art. 1385, No. 8.

<sup>2)</sup> Cpr. C. Douai și Cas. fr. D. P., 95. 2. 48. D. P. 86. 1. 208. C. Riom și Paris. *Pand. Périod.*, 87. 1. 176. *Dreptul* din 1884, No. 39. Larombière, V, art. 1385, No. 8. Giorgio Giorgi, V, 395. Muteau, *Responsabilité*, p. 244. Fuzier-Herman, art. 1385, No. 69 urm.—Astfel, Curtea din Paris cu drept cuvânt a decis (29 april 1897) că proprietarul unui grajdii sau a unui deposit de trăsuri, unde domnește o epidemie de răpcingă, este responsabil cătră prepusul său, însărcinat cu îngrijirea cailor bolnavi, dacă acesta a contractat boala de care erau atinși acei cai. D. P., 97. 2. 271.

Pentru ca această responsabilitate să existe, nu e nevoie ca să se dovedească existența vre-unei culpe din partea proprietarului, așa precum pe nedrept hotărîse Curtea din Paris (veđi D. P., 1897. 2. p. 272, nota a), căci proprietarul este presupus în culpă, cât timp el nu restoarnă această presumpțiune legală. Cpr. Laurent, XX, 625, 629. Sourdat, II, 1429 urm. Demante, V, 366 bis II. Baudry, II, 1355. Giorgio Giorgi, V, 387, 399. Larombière, V, art. 1385, No. 15. Muteau, *op. cit.*, p. 328 urm. Veđi și *infra*, p. 570, 571.

<sup>3)</sup> Cpr. C. Orléans, *Pand. Périod.*, 97. 2. 348.

<sup>4)</sup> Laurent, XX, 628. Toullier D. VI, partea 1, 297. Demolombe, XXXI, 648. Sourdat, II, 1410. *Pand. fr. Répert.*, t. 6, *Animaux*, 61, 62. Massé-Vergé, IV, § 629, p. 26, nota 1. Giorgio Giorgi, V, 394. Larombière. V, art. 1385, No. 3 și 13. Aubry et Rau, IV, § 448, p. 771. Acollas, II, p.

animal ucide pe un om, dice art. 833 din noul cod german de la 1896, îi aduce o vatamare trupului sau sănătății sale, sau strică un lucru, detentorul lui este obligat a repara dauna pricinuită <sup>1)</sup>).

Legea poliției rurale din 25 decemb. 1868 face aplicațiunea acestui principiu în privința animalelor domestice, obligând la despăgubire pe proprietarul vitei care a făcut vre o stricăciune <sup>2)</sup>).

Legea poliției rurale.

981. — Romanii nu acordau, din contra, victimei o acțiune în despăgubire (*actio de pauperie*) de cât atunci când animalul se depărtase de la obiceiurile sale naturale: „*Hæc autem actio in his, quæ contra naturam moventur, locum habet; ceterum, si genitalis sit feritas, cessat*“. Instit., 4, 9, Pr., *Si quadrupes, etc.*

Deosebire între dreptul roman și dreptul actual.

1) „*Wird durch ein Thier ein Mensch getödtet oder der Körper oder die Gesundheit eines Menschen verletzt oder eine Sache beschädigt, so ist derjenige, welcher das Thier hält, verpflichtet, dem Verletzten den daraus entstehenden Schaden zu ersetzen*“.

2) Vezi art. 14 urm. și 17 urm. din această lege. Cpr. Laurant, XX, 631.

După art. 1746 și 1747 din codul Calimach (1321, 1322 C. austriac), acel care suferise vre-o stricăciune de la animalul altuia nu avea dreptul de a-l ucide, ci putea să-l reție ca amanet timp de opt zile dacă, înaintea împlinirii acestui termen, proprietarul lui nu-l lua înapoi, plătind paguba pricinuită sau dând, până la regularea definitivă, convenita siguranță.

Art. 1746, 1747 C. Calimach.

Art. 66 din codul federal al obligațiilor (Svizzera) permite, din contra, posesorului și proprietarului unei moșii de a reținea animalul străin care i-a adus o pagubă drept garanție pentru plata despăgubirei ce i se datorește, putând chiar une-ori să-l și omoare, dacă nu se poate apara altfel. El este însă dator să înștiințeze fără întârziere despre aceasta pe proprietarul animalului, sau să iee măsurile necesare pentru a-l descoperi, dacă acest proprietar este necunoscut. Cpr. art. 713, § 2 C. italian. La noi, persoana daunată prin animalele altuia, nu poate nici să le reție, nici să le maltrateze (art. 385, § 12, 393, § 2 C. pen.). Cpr. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, V, 405.

Art. 66 Cod. federal al obligațiilor.

Eată ce găsim, în această privință, în pravila lui Matei Basarab, glava (capit.) 301, *pentru paguba care fac dobitoacele, vina a patra*. Reproducem întregul pasaj din această legiuire, à titre de curiositè: „De va afla neștine un dobitoc în vie sau în țarina cu pâinea, sau într'alt loc, și va fi făcând pagubă și nu va spune stăpânului al cui iaste boul de vreamă ce are a-și cere paguba ce'i-au făcut atunci,

Pravila lui M. Basarab, cap. 301.

Cererile pentru vătămare aduse de dobitoace țarine-  
lor, holdelor, fructelor și recoltelor sunt de competența

și de va ucide acea vită sau îi va frânge picioarele, sau o va orbi: atuncea să'i dea dobitoc pentru dobitoc.

„Când se va prileji vre un dobitoc sa'i fie a făta și va paște pre locul altuia, iară acela cu locul nu'i va îngădui, ci o va goni de grabă de o va osteni, sau de o va lovi cu ceva, și dintr'acea osteneală sau lovitură se va prileji de va lepăda: atunci neîngăduitorul să plătească vita.

„Când va găsi neștine un dobitoc făcând pagubă undeva la vre un loc, și deacă'l va găsi nu'l va mărturisi domnu-sêu, ci'i va tăia urechile sau coada, sau îl va orbi, atunci să nu'l mai ia stăpănu-sêu, ci să-i dea alt bou sănătos.

„De va afla neștine rămătoriū sau dulău, sau și alt dobitoc, stricând și făcând pagubă la locul lui, și de odată va spune stăpănu-sêu, și'l va slobozi, iară el va face și al doilea rând iarăș așa și de se va prileji și până a treia oară să'i tot facă pagubă, și de'i va tăea coada, sau de'l va și ucide: atunci să nu aibă nici o nevoe.

„De va intra dobitocul în vie, sau în pomet și va cădea în vre o groapă, sau se va împăra în gard și va muri, atunci să n'aibă nici o nevoe cela cu via sau cu pometul.

„Ori ce fel de dobitoc vrând să sară peste gard la vie sau la pomet, și de se va împăra: atunci să n'aibă nici o pagubă cela cu gardul.

„De va ucide cineva vre un dobitoc, căci i va fi făcut vre o pagubă odată sau și de două ori, și nu va fi spus stăpănu-sêu, să plătească paguba: aceluia dăm învățătură să plătească acel dobitoc cela ce l'au ucis.

„De se va prileji vre un viariū să afe în viea lui vre un dobitoc făcând pagubă, și nu va merge să spue de grabă celuia cu boul, ci vrând să'l scoată 'l va ucide, de va muri, sau 'i va frânge vre un picior, sau 'l va repezi de se va împăra în gard, atunci acela să plătească boul deplin“. Acest capit. este extras, fără nici o schimbare, din pravila lui Vasile Lupu, unde se găsește chiar la început. Se știe, în adevăr, că Vasile Lupu a legiferat în Moldova cu câți-va ani înaintea lui Matei Basarab, căci, pe când pravila moldovenească e tipărită la Iași, în monăstirea *Trei-svetitele* (Trei Ierarchi), în anul 1646 de la Hristos, Pravila cea mare sau Indreptarea legei a lui Matei Basarab, e tipărită la Târgoviștea (vechia capitală a Munteniei) de abia la anul 1652. Ambele pravile sunt traduse din grecește, însă pravila lui M. Basarab este mult mai complectă de cât cea a lui Vasile Lupu, șiș și Albanitul. Veți asupra acestor două pravile, care se completează una prin alta, tratatul nostru în limba franceză, p. 468 urm.

Dreptul  
musulman.

În dreptul musulman, proprietarul unui animal este responsabil de dauna adusă de acest animal țarinelor sau hol-

judecătoriilor de ocoale, în cea din urmă instanță, de la

delor, în timpul nopții, chiar dacă valoarea daunei este superioară valorii animalului. În cât privește daunele cauzate în timpul zilei, proprietarul animalului nu are nici o răspundere, dacă acest animal era trimes la pășune, fără păzitor, la o departare oare care de locul unde s'a produs dauna. Dacă, din contra, animalul era încredințat unui păzitor, toată răspunderea apasă asupra acestui păzitor. Vezi Cod. musulman a lui Khalil (*Expunere concisă a Dreptului, după interpretarea Koranului, de către imanul Sidi Malek, sevârșit din viață la Medina, la 10 rabiah El-Uel, 179 al Egirei*), traduc. Seignette (Paris, 1878). Veșiși Meysonasse, *Code civil musulman* (Paris, Ch. Marescq, 1898).

Quasi-delictele în dreptul musulman.

În acest Cod, găsim un capít. întreg relativ la quasi-delicte, din care unele dispozițiuni merită a fi citate. Astfel, medicul este bănește responsabil de dauna adusă bolnavului prin ignoranța sau prin nepăzirea regulilor artei sale. El este responsabil de câte ori a curarisit pe un bolnav fără autorizarea lui. Dacă este vorba de curarisirea unui rob aceiaș responsabilitate există, de câte ori el n'a avut autorizarea stăpânului sên, și aceasta chiar dacă robul i-ar fi dat voe de a'i lua sânge, de ai pune sbânci sau de a practica circonciunea. Responsabilitatea medicilor este deci reglementată în dreptul musulman, pe când, în dreptul nostru, am văzut că chestiunea este foarte controversată. Vezi *suprà*, p. 443, nota 1.

Acest Cod mai declară încă responsabil : 1° pe acela care ar fi cășunat o daună altuia prin aprinderea unui foc într'un moment pe când vântul era mare, *die ventoso*, după cum se exprimă L. 30, § 3, Dig., 9, 2, *Ad legem Aquiliam*, ceea ce era admis și la Romani (vezi *suprà*, p. 418); 2° pe acela care ar fi cauzat dauna prin căderea unui pârte pe care el ar fi neglijat de a'l repara, cu toate că ar fi fost pus în întârziere; 3° pe acela care, prin retragerea prea subită a mânei sale, ar fi făcut să cadă dinții acelu ce'l mușca; 4° pe acela care ar fi aruncat o peatră în obrazul vecinului care ar fi comis indiscrețiunea de se uita pe o fereastră. Dacă însă vecinul a fost atins de peatră fără ca să fi fost țintit, autorul acestui fapt nu are nici o răspundere.— În fine, nu dau loc la nici o despăgubire, daunele aduse persoanelor sau lucrurilor într'un mod întâmplător, de ex., prin căderea unei scânduri sau unei oale, luată de pe acoperemântul casei și împinsă de vânt..... *si tegula ceciderit* (v. *suprà*, p. 416); prin focul care s'ar fi comunicat la lucrul altuia prin o furtună subită, *subita vi venti* (L. 30, § 3, Dig., 9, 2, *Ad legem Aquiliam*), ceea ce era admis și la Romani (vezi *suprà*, p. 418, nota 4) sau, în fine, prin focul în care ar fi perit persoana care ar fi sărit să'l stingă. Vezi Codul musulman a lui Kahlil, p. 631, 632.

valoarea de 50 până la 200 lei inclusiv, și cu apel până la ori ce valoare (art. 58, L. din 1 iunie 1896).

Art. 1003. Dacă mai multe animale, aparținând la proprietari deosebiți, au cauzat unei persoane o daună indivisibilă în elementele sale, stăpânul fie-cărnia din ele este responsabil solidar pentru dauna întreagă, rămânând ca judecătorii să împartă între ei suma condamnățiunei, după partea ce fie care animal a luat la perpetrarea faptului daunator<sup>1)</sup>.

Responsab.  
usuvarului,  
usufructua-  
rului, chiria-  
șului, etc.

Responsabilitatea despre care am vorbit nu apasă în principiu asupra proprietarului animalului, de câte ori acest animal se găsește în mânele altuia, de ex., în mânele unui usufructuar, usuar, chiriaș, etc., animalul ne mai fiind, în asemenea caz, sub paza proprietarului său, ci sub paza aceluia care are usul lui. De aceea, art. 1001 declară responsabil pe proprietarul animalului sau pe acel care se servește cu dânsul, ear nu pe amândoi în acelaș timp<sup>2)</sup>.

Casul în care dauna se datorește unui animal și unei persoane.

- <sup>1)</sup> Larombière, V, art. 1385, No. 10. Giorgio Giorgi, V, 391. Dacă dauna pricinuită se datorește în acelaș timp unui animal și unei persoane, această persoană va fi responsabilă solidar dimpreună cu stăpânul sau detentorul animalului, dacă acesta nu dovedește că se găsește în casurile în care este scutit de ori ce răspundere. Larombière, *loco cit.*, No. 11.
- <sup>2)</sup> Cpr. Demante, V, 366 bis I. Sourdat, II, 1409. Demolombe, XXXI, 639 *bis*. Baudry, II, 1355. Aubry et Rau, IV, § 448, p. 771. Laurent, XX, 627. Arntz, III, 483. Muteau, *Responsabilité*, p. 244. Veđi Cas. fr. și C. Paris. D. P., 73. 1. 337. D. P., 92. 2. 141. D. P., 93. 1. 80. *Pand. Périod.*, 94. 1. 11.

Responsab.  
păzitorului  
animalului.  
Controversă.

Curtea din Paris a decis, cu toate acestea (10 martie 1892), că proprietarul unui animal nu încetează de a fi responsabil de câte ori el l'a încredințat unui al treilea, nu pentru a se servi de el, ci numai pentru a l' păzi. D. P., 94. 2. 115. *Pand. Périod.*, 94, 1, 11, nota a. În acelaș sens, Cas. fr. (4 ian. 1893. Sirey, 93. 1. 80) și T. Huc, VIII, 450. —Soluția contrară este însă mult mai juridică. Veđi Cas. fr. și C. Paris. D. P., 73. 1. 337. D. P., 92. 2. 141. *Pand. Périod.*, 92. 2. 355.

Responsab.  
vânđătorului  
unui animal.

Prin aplicațiunea principiului că acel care are paza animalului are și responsabilitatea lui, s'a decis că vânđătorul unui animal răspunde de dauna cauzată de acest animal în intervalul de timp strecurat între vânđarea și tradiția lui reală. Trib. Nivelles, 7 aug. 1867, sentința citată de T. Huc, VIII, 450, p. 601.

Tot prin aplicațiunea acestui principiu, s'a mai decis încă că dauna cauzată de un buhaiu al comunei trebuie să fie

Usuarul, usufructuarul, chiriașul, comodatarul unui animal, etc., răspunde deci, în locul proprietarului, de prejudiciul adus de acest animal, în tot timpul în care se servește cu el, rămânându-i însă recurs în contra proprietarului, dacă acest din urmă i-a ascuns viciile animalului <sup>1)</sup>.

Acțiunea pentru repararea daunei cauzate de un animal nu aparține numai stăpânului lucrului deteriorat sau distrus de animal, ci tuturor părților interesate: de ex. aceluia căruia lucrul a fost împrumutat sau încredințat și care trebuie să-l restituie <sup>2)</sup>.

Această acțiune trece în mod activ și pasiv la moștenitorii părților <sup>3)</sup>.

Ea se prescrie prin 30 de ani, conform dreptului comun (art. 1890), afară de cazul în care faptul daunator ar fi calificat delict sau contravențiune de codul penal sau de o lege specială, în care caz acțiunea se va prescrie prin timpul cerut pentru prescrierea acțiunii publice <sup>4)</sup>.

Responsabilitatea pentru daunele cauzate de un animal fiind cărmuită de art. 1001, care face parte din capit. relativ la delictе sau quasi-delictе, proprietarul animalului răspunde de toată dauna cauzată, ear nu numai de daunele prevădute sau care au putut fi prevădute, art. 1085 de la contracte nefiind aplicabil în specie <sup>5)</sup>.

Această responsabilitate încetează :

1<sup>o</sup> Când se va dovedi de proprietarul animalului că dauna s'a întâmplat din culpa aceluia care a suferit-o <sup>6)</sup>.

plătită de persoana însărcinată prin contract cu furnizarea și întreținerea lui, ear nu de comună, nici de păstorul comun, căruia nu se poate imputa nici imprudență, nici lipsă de supraveghere. C. Colmar. Répert. Dalloz, *Responsab.*, 745, nota 1. Massé-Vergé, IV, § 629, p. 26, nota 2.

<sup>1)</sup> Cpr. Thiry, III, 207. Demolombe, XXXI, 640. Larombière, V, art. 1385. No. 2. Giorgio Giorgi, V, 392.

<sup>2)</sup> Répert. Dalloz, *Responsabilité*, 747.

<sup>3)</sup> „*Hanc actionem nemo dubitaverit heredi dari, ceterisque successoribus: item adversus heredes, ceterosque non jure successionis, sed eo jure quo domini sint, competit*“. L. 1, § 17, Dig., 9, 1, *Si quadrupes pauperiem fecisse dicatur*. Cpr. Sourdat, II, 1449. Répert, Dalloz, *Responsabilité*, 748.

<sup>4)</sup> Veđi *suprà*, p. 506 urm. Cpr. Sourdat, I, 373 urm. și II, 1450. Marcadé, V, art. 1385, 1386, No. 3.

<sup>5)</sup> Veđi *suprà*, p. 484, text și nota 3.

<sup>6)</sup> Cpr. C. Orléans, *Pand. Périod.*, 97. 2. 348.

Casurile în care dauna se datorește faptului păririi tei lezate.

Așa, de exemplu, nu'ți datoresc nici o despăgubire, de și ai fost mușcat de cânele meu, dacă d-ta singur l'ai zădărit<sup>1)</sup>. „*Ei, qui irritatu suo feram bestiam, vel quamcumque aliam quadrupedem in se proritaverit, eaque damnum dederit, neque in ejus dominum, neque in custodem actio datur*“. (Pauli Senten. I, tit. 17, § 3).

De asemenea, dacă ai fost mușcat sau lovit de calul meu, pe care l'ai bătut, n'ai nici o acțiune în contra mea, pentru că d-ta singur ești cauza acestei întâmplări.

Dar dacă n'ai bătut calul, ci numai l'ai atins sau netezit, vei avea o acțiune pentru dauna suferită: „*At, si equum permulsisset quis, vel palpatus est, et calce eum percusserit, erit actioni locus*“<sup>2)</sup>.

Dacă animalul care a cauzat dauna a fost spăriet sau provocat de cineva, acest din urmă va fi responsabil, ear nu proprietarul animalului, căruia nu i se poate imputa nici o culpă<sup>3)</sup>.

Provoc. din partea unui animal.

Culpa poate să consisite în provocațiunea făcută de

- 1) Cpr. Thiry, III, 207. Arntz, III, 483. Toullier D., VI, partea 1, 316. Demolombe. XXXI, 651, 652. Aubry et Rau, IV, § 448, p. 771. Sourdat, II, 1430, 1442. Giorgio Giorgi, V, 400. T. Huc, VIII, 451. Fuzier-Herman, III, art. 1385, No. 3 și 14. Larombière, V, art. 1385, No. 6. Marcadé, V, art. 1385, No. 1. Muteau, *Responsab.*, p. 239. Cpr. D. P. 95. 2. 48. D. P., 94. 1. 403. D. P., 93. 1. 489. D. P., 92. 1. 501. Mai veți încă Cas. fr. și C. Paris. D. P., 86. 1. 207. *Dreptul* din 1886, No. 4 și din 1884, No. 39.—Art. 1905 din codul spaniol este formal în această privință.

Faptul de a sări înaintea unui animal spre a împiedica o nenorocire, nu se consideră ca o culpă.

Nu poate fi considerat ca o culpă și nici macar ca o neglijență faptul, de altmintrele, laudabil a unei persoane de a fi sărit spre a opri un animal furios și a împiedica o nenorocire care era iminentă. De câte ori deci autorul unui asemenea fapt a fost rănit sau ucis, proprietarul animalului nu se poate apăra de răspundere, dîcînd că victima accidentului a fost în culpă, și prin urmare, va trebui să plătească dauna materială sau morală pricinuită prin acest accident. Cpr. C. Paris, Metz, Douai, etc. D. P., 94. 2. 115, text și notele a—d. D. P., 63. 2. 153. D. P., 68. 2. 71. T. Huc, VIII, 451. Demolombe, XXXI, 652. Aubry et Rau, IV, § 448, p. 771, nota 9. Pand. fr., Répert., t. 6, *Animaux*, 109. Sourdat, II, 1436. Fuzier-Herman, III, art. 1385, No. 23. Muteau, *De la Responsabilité civile*, p. 245, 246.

2) L. 1, § 7, Dig., 9, 1, *Si quadrupes pauperiem fecisse dicatur*.

3) L. 1, § 6, Dig., 9, 1, *Si quadrupes, etc.*; L. 11, § 5, Dig. 9, 2, *Ad legem Aquiliam*.

un animal altui animal <sup>1)</sup>. De exemplu : doi berbeci (*arietes*) sau doi boi aparținând la proprietari deosebiți, se bat până ce unul omoară pe altul. Paguba, în asemenea caz, se va plăti de proprietarul animalului agresor. Dacă el este acel omorît, acțiunea în daune nu va avea loc <sup>2)</sup>.

Dacă nu se poate ști cine a fost agresorul, pierderea animalului omorît se consideră ca un caz fortuit care, ca atare, privește pe proprietarul său : *Res perit domino*.

Această decisiune nu este atât de glumeată pe cât i se pare lui Acollas (II, p. 981, nota 2), pentru că jurisconsultii romani nu fac în realitate de cât a aplica animalelor ceea ce este aplicabil și omului. De aceea, soluția pe care o dă Ulpian, după Quintus Mucius, este admisă și de jurisconsultii moderni <sup>3)</sup>.

Tot ast-fel voi avea o acțiune în despăgubire contra persoanei care, prin dolul său, m'ar fi făcut să mă apropin de un animal nărăvit care într'un moment dat m'ar fi lovit <sup>4)</sup>.

<sup>1)</sup> Simplul fapt a unui animal de a se apropia de altul, nu se consideră în genere ca o provocățiune suficientă pentru a scuti de daune. Ast-fel, dacă conducând harmasarul meu într'un grajdii în care se găsește o eapă, el s'a atins de densa și, din această cauză, eapa m'a lovit, producându-mi o daună, voi avea o acțiune în despăgubire contra proprietarului ei. L. 5, Dig., 9, 1, *Si quadrupes*, etc. Cpr. Toullier D., VI, partea I, 316, p. 260. Giorgio Giorgi, V, 402. Larombière, V, art. 1385, No. 6, p. 788.

<sup>2)</sup> „*Cum arietes vel boves commisissent, et alter alterum occidit; Quintus Mucius distinxit, ut si quidem is perisset, qui aggressus erat, cessaret actio: si is qui non provocaverat, competeret actio*“. L. 1, § 11, Dig., 9, 1, *Si quadrupes*, etc.

<sup>3)</sup> Toullier D., VI, partea I, 316. Sourdat, II, 1448. Larombière, V, art. 1385, No. 6, p. 788. Giorgio Giorgi, V, 402.—Veđi însă Er. Lehr, *Dr. germanique*, 256.

<sup>4)</sup> Toullier D., *loco cit.*—Osebit de aceste casuri, mai sunt și altele în care acțiunea pentru dauna cauzată de un animal mal poate fi îndreptată contra celor de al treile, ear nu contra proprietarului lui, pentru că ei singuri sunt în culpă. Astfel, ospetătorii și hangii, cu toate că nu au nici printr-o încredințate. p. animalele ce le sunt



Casurile în care dauna se datorește unui caz fortuit.

2<sup>o</sup> Responsabilitatea pentru dauna pricinuită de un animal mai încetează încă de câte ori se va dovedi, de proprietarul sau detentorul animalului, că dauna este rezultatul unei forțe majore sau a unui caz fortuit, pe care el n'a putut să'l împedice <sup>1)</sup>).

În asemenea cazuri, neexistând, în adevăr, nici o culpă, este just ca proprietarul sau detentorul animalului să fie scutit de răspundere.

Presumpțiune de culpă.

Din cele mai sus expuse ușor se poate înțelege că răspunderea care apasă asupra detentorului unui animal pentru daunele pricinuite de acest animal se întemeiază, ca și răspunderea care rezultă din art. 1000 pentru fapțul altuia, tot pe o presumpțiune de culpă. Culpă, în asemenea caz, consistă în a nu fi supravegheat animalul spre

responsabilitate își are însă mai mult soriginea sa în obligațiile ce hangiuul contractează către călător, de cât în quasi-delictul său. Cpr. Larombière, V, art. art. 1385, No. 7. Toullier D., *loco cit.* G. Giorgi, V, 393. Massé-Vergé, IV, p. 26, No. 2, *in medio*.—Hangiuul va avea însă recurs contra proprietarului animalului, de câte ori el va dovedi că a luat toate precauțiunile necesare și că accidentul se datorește numai naravului animalului care a cauzat paguba.

- 1) Sourdat, II, 1430. Demolombe, XXXI, 650. Larombière, V, art. 1385, No. 6. T. Huc, VIII, 451. Laurent, XX, 626. Demante, V, 366 bis II. Aubry et Rau, IV, § 448, p. 771. Baudry, II, 1335. Muteau, *op. cit.*, pag. 438. F. Herman, III, art. 1385, No. 2, 5, 34. Pand. fr., Répert. t. 6, *Animaux*, 104. G. Giorgi, V, 400. Cpr. Cas. fr. *Dreptul* din 1886, No. 4. D. P., 86. 1. 207. D. P., 90. 2. 291. D. P. 92. 1. 501. D. P., 94. 1. 403. Veți și Cas. Firenze, *Il Foro italiano*, 90. 1. 348. D. P., 95. 2. 48. *Pand. Périod.*, 97. 2. 348. C. Riom și Trib. Du Mans, *Pand. Périod.*, 87. 2. 176. *Pand. Périod.*, 88. 2. 22. Cpr. și C. Paris, *Dreptul* din 1884, No. 39.

Daune produse prin mușcătura unui câne turbat.

Turba de care este atins animalul, în specie un câne, nefiind însă un caz de forță majoră, nu scutește pe stăpânul lui de răspunderea edictată de lege; de unde rezultă că proprietarul sau detentorul unui câne turbat este responsabil de prejudiciul cauzat prin mușcătura cânelui său, dacă nici o greșală sau imprudență nu poate fi imputată victimei acestui accident. Pand. fr. Répert. t. 6, *Animaux*, 105 bis. Cpr. Trib. Chambéry și Du Mans, *Pand. Périod.*, 87. 2. 343. *Pand. Périod.*, 88. 2. 22. Trib. Burgoin, 29 mai 1896, sentință citată de Muteau, *Responsabilité*, p. 248.

Câni de vânat.

În cât privește daunele aduse prin câni de vânat, veți Muteau, *op. cit.*, p. 249 urm.

a'l împedeca de a aduce o pagubă, și chiar în faptul de a avea un animal periculos <sup>1)</sup>).

Persoana care a suferit o pagubă prin faptul anima- Resturnarea  
lului altuia, n'are deci nevoie să dovedească că detentorul presumpți-  
animalului este în culpă, această culpă fiind presupusă <sup>2)</sup>); nei de culpă  
ci proprietarul sau detentorul animalului va trebui, din din partea  
contra, să restorne presumpțiunea de culpă care apasă proprietari-  
asupra lui. lor.

Naște însă întrebarea: cum se va putea resturna aceas-  
tă presumpțiune legală? Toți autorii sunt de acord, după  
cum am văzut, spre a decide că detentorul animalului se  
va putea sustrage de la ori ce răspundere, stabilind că  
dauna s'a întâmplat din culpa aceluia care a suferit-o sau  
din un caz fortuit care, cu toată vigilența posibilă, n'a  
putut fi împedecat <sup>3)</sup>).

Proprietarul animalului sau acel care se servește cu Proprietarul  
dênsul este el însă admis a declina ori ce răspundere, stabi- animalului  
lind că nici o culpă nu'i este imputabilă și că el a făcut sau acel ca-  
tot ce 'i-a stat prin puțință pentru a împedeca dauna? re'lntrebu-  
inteaza poate

Chestiunea este de astă dată controversată, însă afirma- fi scutit de  
tiva ni se pare afară de ori ce îndoială, pentru următoarele răspundere,  
stabilind  
motive: 1<sup>o</sup> textul art. 1001 nu'i tăgăduiește acest drept; lipsa ori că-  
reii culpe.  
Controversă.

<sup>1)</sup> Laurent, XX, 625. Demolombe, XXXI, 638. Vigie, II, 1705.  
F. Herman, art. 1385, No. 1. T. Huc, VIII, 450. Demante,  
V, 366 bis II. Aubry et Rau, IV, § 448, p. 771. Baudry,  
II, 1355. G. Giorgi, V, 387, 399, și autorii citați *suprà*,  
p. 562, nota 2, *in fine*. Cpr. C. Orléans, *Pand. Périod.*, 97. 2. 348.

<sup>2)</sup> Codul Calimach are un sistem cu totul altul. În adevăr, Deosebire în-  
tre dreptul  
actual și  
Codul Cali-  
mach.  
acest Cod nu stabilește nici o presumpțiune de culpă în con-  
tra detentorului animalului, ci declară responsabil numai  
pe acela căruia i se poate imputa o culpă: „Dacă cineva  
se va vatama de o vită, dice art. 1745 din acest cod (1320  
C. austriac), trebuie să i se facă indestularea de cătră acela  
ce au zădărit, ori au silit vită spre aceasta, ori n'au ținut-o  
în bună pază; *dacă nu se va dovedi nimine vinovat la aceasta,*  
*se socotește vatamarea ca din întâmplare (caz fortuit)*“. Prin  
urmare, dacă nu se dovedește nici o culpă, nimene nu este  
responsabil. Sistemul codului actual este însă admis în ma-  
joritatea legislațiunelor străine. Vezi, de ex., art. 1385 C.  
fr.; art. 1154 C. italian; art. 1404 C. olandez; art. 833 C.  
german, citat *suprà*, p. 563, t. și nota 1; art. 1560, 1561 C.  
saxon; art. 1385 Land. bad., etc. — *Contrà*. Art. 1320 C.  
austriac.

<sup>3)</sup> Vezi *suprà*, p. 567, 568, text și nota 1.

2<sup>o</sup> lipsa ori cărei culpe ne liberează de răspundere atât în privința faptelor noastre, cât și în regulă generală, în privința faptului altuia. Este adevărat că stăpânii și comitenții nu pot să scape de răspundere, stabilind că ei n'au putut împedeca faptul daunator (art. 1000, § 3 și § ultim), însă această regulă excepțională își are rațiunea de a fi în raporturile particulare care există între stăpân și subordonații săi. Stăpânul și comitentul, cu alte cuvinte, este reprezentat de cătră servitorii și prepușii săi, și actul daunator este presupus ca emanând de la dânsul; de aceea ei nu au facultatea pe care o au părinții, institutorii și artizanii (art. 1000, § ultim): 3<sup>o</sup> această părere este conformă nu numai principiilor de justiție și de echitate firească expres admise de lege, dar și dreptului roman, unde proprietarul căruia nu se putea imputa nici o culpă, putea să abandoneze animalul care pricinuisse paguba (*noxæ dare*) <sup>1)</sup>,

Abandon  
noxal.

<sup>1)</sup> Animalul care se abandona drept despăgubire persoanei daunate, trebuia să fie viu: „*Noxæ autem dedere, est animal tradere vivum*“ (L. 1, § 14, Dig., 9, 1, *Si quadrupes*, etc.) Abandonul noxal nu mai este cu putință astăzi. Merlin, Répert., *Quasi-délict*, § 10. Toullier D., VI, partea I, 298. Giorgio Giorgi, V, 404. Sourdat, II, 1408. Pand. fr., Répert., t. 6, *Animaux*, 60. Demolombe, XXXI, 655. Arntz, III, 483. Aubry et Rau, IV, § 448, p. 771. Massé-Vergé, IV, § 629, p. 27. Marcadé, V, art. 1385, No. 1.

Părăsirea  
vasului sau  
navlului.  
Art. 501  
C. com.

Art. 501 din codul de comerț permite însă, prin excepție, proprietarului sau coproprietarului unui vas care nu s'a obligat personal, de a se descarca de răspundere pentru faptul căpitanului și a oamenilor echipagiului, prin părăsirea vasului sau a navlului (*du fret*) ce i se datorește sau este a i se datori, exceptându-se însă obligațiunile relative la salariile și emolumentele persoanelor echipagiului. Veți asupra acestei facultăți pe care o are proprietarul sau coproprietarul unui vas, a cărei origină se găsește în veacul de mijloc, Lyon-Caen et Renault, *Dr. comm.*, V, 197 urm. și *suprà*, p. 488.

Facultatea  
abandonului  
vasului sau  
navlului este  
ea aplicabilă  
proprietariilor  
unui vas  
străin? Con-  
troversă.

Chestiunea abandonului vasului sau navlului poate să deie loc la dificultăți internaționale, dacă presupunem că nu toate legislațiunile admit această facultate pentru proprietarul vasului, cel puțin în aceleași condițiuni. (Veți în privința legilor străine care admit, sau care nu admit facultatea abandonului, Lyon-Caen et Renault, *op. cit.*, V, 287). Curtea de casație din Franca a decis de curând (D. P., 97. 1. 585), că proprietarul unui vas străin care ar fi acționat înaintea tribunalelor franceze pentru o culpă a căpi-

fără a fi personal responsabil, și unde această abandonare nu era obligatorie de cât atunci când animalul se depar-tase de la obiceiurile sale naturale (Instit., 4, 9, Pr., *Si quadrupes*, etc., *suprà* p. 563, *ad notam*); 4<sup>o</sup> în fine, această părere este formal admisă prin discursul tribunului Tar-rible înaintea corpului legislativ <sup>1)</sup>.

tanului, de ex., în materie de abordagiù, ar putea să uzeze de facultatea conferită prin art. 501 Cod. com., chiar dacă legea sa personală n'ar admite facultatea abandonu-lui, destul este ca abordagiul să se fi întâmplat în un port francez sau în apele teritoriale ale țării. În acelaș sens se pronunță în mare parte și jurisprudența străină. Veđi nota lui Levillain, profesor la facultatea din Bordeaux, în D. P., *loco cit.*, p. 587, colona 1.—*Contrà*. Asser et Rivier, *Elém. du dr. international privé*, No. 110, p. 214 a traducerei Schina. Lyon-Caen et Renault, *op. cit.*, V, 268. Despagnet, *Pr. de dr. international privé*, 508. Levillain, nota în D. P., 97, *loco cit.* Em. Cohendy, profesor la Lyon, nota în D. P., 89. 2. p. 145. Cpr. și C. Genua, *Revue internat. de droit maritime*, 1894—1895, p. 652. Acești autori aplică părăsi-rei vasului și navlului legea pavilionului, adecă a țării că-reia vasul aparține, pentru că această lege este cunoscută proprietarului și pentru că, în acest sistem, responsabilita-tea sa nu va mai varia la înfinit, după locul în care acci-dentul s'a produs.—În fine, într'o altă părere, se susține că responsabilitatea proprietarului vasului din cauza aborda-giului imputabil căpitanului, derivând exclusiv din manda-tul ce proprietarul a conferit căpitanului, întinderea respon-sabilității proprietarului, și prin urmare, facultatea de a putea părăsi vasul sau navlul, este cărmuită de legea sub imperiul căreia acest mandat a fost conferit. Veđi în acest din urmă sens, Cas. fr. D. P., 92. 1. 401. Ar. Desjardins, *Tr. de droit comm. maritime*, II, 282 și concl. sub Cas., fr., *loco cit.* Trib. Rouen, 6 iulie 1892. D. P., 97. 1. 586. Sentința tribu-nalului a fost însă infirmată de Curte (21 iunie 1893), ear decisia Curței a fost și ea, la rândul ei, casată (D. P., 97. 1. 590), pentru că ea hotărise că, în lipsa unei reciprocități constatate prin tratate internaționale, facultatea de a abandona vasul sau navlul nu este aplicabilă propieta-rilor străini, de și recunoscuse în principiu că legea fran-ceză era aplicabilă în specie, de oare ce abordagiul avuse-se loc în apele teritoriale ale Franței.

1) Eată cum se exprimă acest legislator : „*Le dommage, pour qu'il soit sujet à réparation, doit être l'effet d'une faute ou d'une imprudence de la part de quelqu'un : s'il ne peut être attribué à cette cause, il n'est plus que l'ouvrage du sort, dont chacun doit supporter les chances; mais s'il y a eu faute ou*

Astfel, dacă având un cal de o natură blândă și inofensivă, acest cal fiind spăriet de altul, a lovit pe cineva și i a produs o daună, de și am luat toate măsurile necesare pentru a l' stăpâni, nu voi avea nici o răspundere, pentru că nu mi se poate imputa nici o culpă <sup>1)</sup>. „La caz de vre-o daună cauzată de un animal, dice art. 65 din codul elvețian asupra obligațiilor, detentorul lui este responsabil, afară de cazul când va justifica că l'a păzit și supravegheat cu toată îngrijirea cuvenită, rămânându-i în orice caz, recurs dacă animalul a fost zădărit de o a treia persoană sau de un animal aparținând altuia“.

Aceste sunt adevaratele principii, și acest cod recent, din 14 iunie 1881, le consacră în termeni expresi.

2° Responsabilitatea civila pentru dauna care rezulta din un lucru neînsuflețit, edificiu sau altul.

**Art. 1002.** — Proprietarul unui edificiu este responsabil de prejudiciul cauzat prin ruina edificiului, când ruina este urmarea lipsei de întreținere sau a unui viciu de construcțiune. (Art. 1435, 1483, 1902 C. C. Art. 385, § 5, 393, § 4 C. pen. Art. 1386 C. fr.).

*imprudence, quelque légère que soit leur influence sur le dommage commis, il en est dû réparation. C'est à ce principe que se rattache la responsabilité du propriétaire relativement aux dommages causés par les animaux*“.

Veți Locré, XIII, p. 57, 58. Veți și Répert. Dalloz, *Responsabilité* (t. 39), p. 296, 297, *ad notam*, No. 14.

- 1) Sourdât, II, 1431, 1432. Laurent, XX, 626. Arntz, III, 483. Baudry, II, 1355. T. Huc, VIII, 451. Acollas, II, p. 981. Demante, V, 366 bis II. Mourlon, II, 1697. A. Giboult, nota în D. P., 63. 1. p. 337 urm. F. Herman, III, art. 1385, No. 28 urm. Tribun. Moulins și Chambéry. Sirey, 87. 2. 173. *Pand. Périod.*, 87. 2. 343. Cas. fr. și C. Bourges. D. P., 80. 1. 134. D. P., 81. 2. 111.— *Contrà*. Demolombe, XXXI, 654. Marcadé, V, art. 1385, No. 1. Aubry et Rau, IV, § 448, p. 771. Massé-Vergé, IV, § 629, p. 27, nota 5. Larombière, V, art. 1385, No. 9. Giorgio Giorgi, V, 400. *Pand. fr. Répert.*, t. 6, *Animaux*, 71 urm. Cas. fr. D. P., 86. 1. 206. *Pand. Périod.*, 86. 1. 10. *Pand. Périod.*, 87. 1. 82. D. P., 92. 1. 501. D. P., 94. 1. 403. Trib. Imper. german. Sirey, 87. 4. 18. C. Dijon. D. P., 95. 2. 48. Cpr. Trib. Bergerac și Châlons-sur-Marne. D. P., 75. 2. 67. *Pand. Périod.*, 87. 2. 205. C. Orléans, *Pand. Périod.*, 97. 2. 348. Veți și decisiile citate de Fuzier-Herman, III, art. 1385, No. 37 urm. și C. Paris. *Dreptul* din 1884, No. 39.

Proprietarul unui edificiu, ori care ar fi natura lui, fie chiar a unui zid de piatră, de lemn, etc. <sup>1)</sup>, și în genere, a ori cărui lucru neînsușețit, de ex., a unei mașini cu vapor, dacă acest lucru este încorporat edificiului cu titlu de imobil prin destinație (art. 468) <sup>2)</sup>, este responsabil de prejudiciul cauzat vecinilor, trecătorilor, lucrătorilor sau oamenilor săi <sup>3)</sup>, și în genere, ori cărei persoane <sup>4)</sup>,

<sup>1)</sup> Demolombe, XXXI, 662. Larombière, V, art. 1386, No. 5.

<sup>2)</sup> Cpr. C. Nancy și Cas. fr. D. P., 96. 2. 518. D. P., 88. 1. 27. *Pond. Périod.*, 87. 1. 158. D. P., 73. 1. 205. Muteau, *op. cit.*, p. 253.—Jurisprudența și unii autori mergând și mai departe, aplică art. 1002 la ori ce lucru neînsușețit, de exemplu, la daunele produse prin exploziunea mașinei unui vas destinat la tragerea altor vase (*remorqueur*) (cpr. Cas. fr. D. P., 97. 1. 433), prin căderea unui copac datorită vechității sau viciului său, *vetustate, vel vitio arboris* (L. 29, § 9, Dig., 39, 2, *De damno infecto*) (cpr. Demolombe, XXXI, 664. T. Huc, VIII, 458. Sourdat, II, 1451, 1453 *ter.* Giorgio Giorgi, V, 413), etc. Adevărul este însă că daunele produse prin lucruri neînsușețite altele de cât un edificiu, nu cad sub aplicațiunea art. 1002, ci sub aceea a art. 1000, § 1, care prevede responsabilitatea pentru ori ce prejudiciu cauzat *de lucrurile ce sunt sub paza noastră*. Interesul de a distinge între aceste două texte este următorul: art. 1000 stabilește o presumpțiune de culpă (vezi *suprà*, p. 517), pe când în cazul art. 1002, reclamantul trebuie să dovedească că ruina edificiului este urmarea lipsei de întreținere sau a unui viciu de construcțiune, numai aceste împrejurări făcând ca proprietarul să fie responsabil. Cpr. Laurent, XX, 639. Muteau, *op. cit.*, p. 162 urm. 252 urm. Vezi *infrà*, p. 578, t. și n. 4. După rigoarea principiilor, art. 1002 nu este deci aplicabil de cât daunelor produse prin ruina unui edificiu, sau a unui alt lucru încorporat acestui edificiu.

Nu se poate deci asimila casului prevăzut de acest text aceluia al daunelor cauzate prin vecinătatea unor stabilimente insalubre, periculoase sau incomode, acest caz fiind prevăzut de art. 998, 999. Muteau, p. 253, 254. Vezi asupra daunelor aduse prin astfel de stabilimente, *suprà*, p. 404—407.

Cpr. Sourdat, II, 1470 urm. Giorgio Giorgi, V, 418—426.

<sup>3)</sup> Cpr. Muteau, *De la Responsabilité civile* (Paris, 1898), p. 254 și Trib. Paris, 3 iulie 1894, sentință citată de acest autor.

<sup>4)</sup> Proprietarul unui edificiu, sau unui alt lucru încorporat edificiului, este responsabil și față cu locatarii, usufructuarii, etc., acestui lucru, însă, în asemenea caz, responsabilitatea sa nu se naște din quasi-delicț, ci din contract. Cpr. Demolombe, XXXI, 659. Laurent, XX, 644. Larombière, V, art.

Stabilimente insalubre, incomode, periculoase, etc.

de ruina edificiului sau stricarea lucrului, fără ca să se dovedească vre o culpă personală în contra lui, *dacă dauna produsă este consecința unei lipse de întreținere sau a unui viciu de construcțiune*<sup>1)</sup>.

Proprietarul lucrului care a produs dauna din cauza unui viciu de construcțiune sau a unei lipse de întreținere n'ar putea deci să se descarce de răspundere stabilind că dauna se datorește unui viciu ocult a lucrului sau culpei aceluia de la care el l'a dobândit<sup>2)</sup>, nici dovedind buna sa credința sau lipsa ori căreia greșeli din partea sa<sup>3)</sup>. Răspundabilitatea sa nu încetează de cât stabilinduse cazul fortuit sau forța majoră<sup>4)</sup>.

Proprietarul poate el să scape de răspundere dovedind că nici o culpă nu'i poate fi imputată?  
Controversă.

Mai mult încă, după Curtea de Casație din Francia, proprietarul n'ar putea să scape de răspunderea care apasă asupra lui oferind să dovedească că i-a fost cu neputință de a împedica ruina edificiului, și aceasta nu pentru că presupunțiunea de culpă care apasă asupra lui n'ar putea fi dăruitată prin dovada contrară, ci pentru că este vorba, în specie, de o răspundere *inerentă însuș proprietății sale*<sup>5)</sup>.

1386, No. 3. Aubry et Rau, IV, § 448, p. 772. Vezi și Trib. Paris. *Pand. Périod.*, 90. 2. 177.

1) C. Toulouse și Douai. D. P. 93. 2. 14 și D. P. 97. 2. 349. Astfel, proprietarul unui edificiu nu poate fi responsabil de ruina produsă prin un cutremur, prin bombardare, în caz de resboi, sau prin alt caz fortuit, mai cu samă dacă imobilul a fost clădit după toate regulile artei și a fost bine întreținut. C. Toulouse, 25 mai 1892. D. P., 93. 2. 14. Sirey, 92. 2. 221. Sourdât, II, 1468. Demolombe, XXXI, 664. Fuzier-Herman, III, art. 1386, No. 2.

2) Cas. fr., 16 iunie 1896. D. P., 97. 1. 433.

3) C. Toulouse. D. P., 93. 2. 14. Sirey. 92. 2. 221.

4) Dovada casului fortuit se consideră însă ca făcută de câte ori nu se poate stabili nici un viciu de construcțiune, nici vre o lipsă de întreținere și este cu neputință de a se determina cauza accidentului. Cas. fr. D. P., 97. 1. 433.

5) Cas. fr. D. P., 88. 1. 27. Cpr. T. Huc, VIII, 454. Demolombe, XXXI, 657. Vezi și R. Saleilles, nota în D. P., 97. 1. 437, colona 2.—*Contrà*. Sourdât, II, 1453 *ter*.—Art. 836 din noul cod german, prevede, din contra, că obligația de a repara dauna nu are loc de câte ori posesorul (adecă acel care posedă cu titlu de proprietate, *der Eigenbesitzer*) a luat măsurile pe care le ia cineva în viața ordinară: „*Die Ersatzpflicht tritt nicht ein, wenn der Besitzer zum Zwecke der Abwendung der Gefahr die im Verkehr erforderliche Sorgfalt beobachtet hat*“.

De aceea, legiuitorul declară responsabil *numai pe proprietar* față cu cei de al treile, și aceasta, bine înțeles, chiar în cazul când edificiul ruinat ar fi fost supus unui drept de uzufruct, rămânând însă, în asemenea caz, proprietarului recurs contra uzufructuarului, dacă ruina s'a întâmplat din lipsa de reparațiuni uzufructuare (art. 545 urm.), sau dacă uzufructuarul cunoscând primejdia, n'a înștiințat pe proprietar (analogie din art. 554) <sup>1)</sup>.

Recursul  
proprietaru-  
lui contra u-  
sufructuaru-  
lui.

La caz de ruina edificiului, proprietarul acționat de partea lezată, va avea de asemenea recurs în contra vândătorului acestui imobil care i-ar fi ascuns viciul de construcțiune <sup>2)</sup>, sau în contra arhitectului ori antreprenorului (art. 1483), dacă această acțiune nu este preserisă art. 1902) <sup>3)</sup>.

Recursul  
proprietaru-  
lui contra  
vândătorului,  
arhitectului,  
etc.

Respunderea sa către cei de al treile va rămânea însă întreagă, pentru că el a trebuit să cunoască viciile clădirei sale și este în culpă dacă n'a făcut reparațiile necesare sau n'a luat măsuri pentru dărâmarea imobilului. Dacă el n'a avut cunoștința despre viciile de construcție, care cad în sarcina arhitectului sau antreprenorului, pentru că n'ar fi fost aparente, culpa lui consistă în a fi ales un arhitect sau un antreprenor incapabil. În ori ce caz, el este în culpă, și legea îl consideră ca atare, de câte ori se dovedește lipsa de întreținere sau viciul de construcție a edificiului.

<sup>1)</sup> T. Huc, *loco cit.* Demolombe, XXXI, 658. Larombière, V, art. 1386, No. 2. Proudhon, *Usufruit*, IV, 1724. Laurent, XX, 640. Aubry et Rau, IV, § 448, p. 772. Toullier D. VI, partea II, 317. Fuzier-Herman, III, art. 1386, No. 15.

Dacă dauna ar fi fost rezultatul culpei personale a uzufructuarului, partea lezată va avea o acțiune directă contra lui, nu însă în baza art. 1002, ci în baza art. 998, 999, conform dreptului comun. Laurent, *loco cit.*

<sup>2)</sup> Cpr. C. Rouen. D. P., 73. 5. 403, No. 11.

<sup>3)</sup> Thiry, III, 207. Aubry et Rau, IV, § 448, p. 772. Toullier D. VI, partea II, 317, p. 263, nota a. Demolombe, XXXI, 657. T. Huc, VIII, 454. Larombière, V, art. 1386, No. 2. F. Herman, III, art. 1386, No. 25 urm. Marcadé, V, art. 1385, 1386, No. 2. Laurent, XX, 622, 641, 642. Sourdat, I, 671 urm și II, 1453. Cas. fr. *Pand. Périod.* 88. 1. 351. D. P., 87. 1. 31. Cpr. C. Toulouse și Rouen. D. P., 93. 2. 14. D. P., 73. 5. 403, No. 11. Veți și *suprà*, p. 521 și 528, text și nota 2.



Art. 1003.

Dacă edificiul care a cauzat paguba prin ruina lui aparține la mai mulți coproprietari ... *si plurium sint aedes quae damnose imminet* (L. 40, § 3, Dig., 39, 2, *De damno infecto*), sau dacă este vorba de un zid comun, fie care din coproprietari va putea fi urmărit *in solidum* pentru întreaga despăgubire datorită, în baza art. 1003, acel care a plătit pentru toți având recurs contra celorlalți pentru partea lor contributivă <sup>1)</sup>).

Dreptul roman și dreptul francez.

La Romani, din contra, fie care proprietar nu plătea despăgubirea de cât în proporțiunea părții sale de proprietate ... *pro dominicis partibus* (Dig., *loco cit.*), soluțiune pe care unii o admit și în Franția <sup>2)</sup>, de și acolo, în lipsa art. 1003, chestiunea este controversată.

Dacă însă mai multe persoane au suferit dauna din cauza ruinei, fie care din ele nu va avea acțiune de cât pentru partea sa <sup>3)</sup>).

Art. 1002 nu se aplică la edificiile a căror clădire nu este terminată.

Controversă.

Dispoziția art. 1002 nu se aplică de cât la edificiile a căror construcție este terminată, nu însă la ipoteza în care ruina unui edificiu s'ar fi întâmplat în cursul clădirii sau reconstruirii sale, pentru că, în asemenea caz, proprietarul nu are imobilul în paza și dispoziția sa <sup>4)</sup>, afară de cazul în care el ar fi luat însuș direcțiunea lucrărilor sau ar fi

<sup>1)</sup> Această soluție este admisă și în codul italian, din cauza art. 1156 C. C., pe care legiuitorul nostru l'a reprodus în art. 1003. Vezi *suprà*, p. 490, nota 2. Cpr. Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni*, V, 409.—Solidaritatea este admisă de unii și în codul fr., cutoate că art. 1003 nu există în acest cod. Vezi în acest din urmă sens, Demolombe, XXXI, 661. Larombière, V, art. 1386, No. 7. C. Toulouse. D. P. 93. 2. 14. Vezi și *suprà*, p. 490, nota 1.

<sup>2)</sup> Arntz, III, 484. Sourdat, II, 1461.

<sup>3)</sup> „*Quotiens ex damni infecti plures agunt, quia in eadem re damnum passi sunt, id est in aedibus: non debet unusquisque eorum in solidum agere, sed in partem experiri: neque enim damnum quod pluribus datum est, unicuique in solidum datum est, sed in partem datum esse videtur. Et ideò unicuique in partem competere actionem Iulianus scripsit*“. L. 40, § 2, Dig., 39, 2, *De damno infecto*.

<sup>4)</sup> Laurent, XX, 643. Muteau, *op. cit.*, p. 256. Aubry et Rau, IV, § 448, p. 772. Demolombe, XXXI, 660. Sourdat, II, 1453 bis. T. Huc, VIII, 457. C. Lyon. D. P., 63. 2. 199. Sirey, 64. 2. 1. În asemenea caz, răspunderea este deci a arhitectului sau a antreprenorului. — *Contrà*. Larombière, V, art. 1386, No. 5.

în culpă, în care caz el ar putea fi declarat responsabil în baza art. 998, 999 sau în baza art. 1000<sup>1)</sup>.

De asemenea, când prin facerea unor conducte de apă la o proprietate de câtră un al treile, fără știrea proprietarului, se aduce o pagubă proprietății vecine, responsabilitatea cade în sarcina aceluia care a făcut conductele, ear nu în cea a proprietarului<sup>2)</sup>. Prin urmare, în asemenea caz, vecinul prejudiciat are drept să se despăgubească de la constructorul acelor conducte, ear nu de la proprietarul imobilului<sup>3)</sup>.

Acel care cere despăgubiri pentru daunele cauzate prin dărâmarea unui edificiu, trebuie să dovedească că ruina edificiului este urmarea lipsei de întreținere sau a unui viciu de construcțiune, pentru că numai aceste împrejurări fac pe proprietar să fie responsabil și pentru că ori ce reclamanant trebuie să-și dovedească alegațiunea sa (art. 1169<sup>4)</sup>. Reclamantului nu incumbă însă sarcina de a dovedi că viciul de construcțiune provine din culpa proprietarului<sup>5)</sup>.

Dacă proprietarul va stabili însă că ruina a fost pricinuită prin un caz fortuit, de ex. un cutremur, o inundație, etc., sau prin faptul unui de al treile rău voitor, el nu va mai fi responsabil, pentru că acolo unde nu există culpă nu poate să existe nici răspundere<sup>6)</sup>. „*Quæ sine culpa accidunt, a nullo præstantur*“<sup>7)</sup>.

Ce trebuie să dovedească acel care cere daune provenite din ruina unui edificiu?

Caz fortuit sau forță majoră.

1) Aubry et Rau, *loco cit.* Sourdat, II, 1453 *bis*. Veđi și *suprà*, p. 532, nota 1. Cpr. Cas. fr. D. P., 97. 1. 612.

2) Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1891, p. 44. Bulet. anul 1884, p. 978.

3) Cas. rom. Bulet. S-a 1, anul 1886, p. 34.

4) Aceste împrejurări care constituiesc culpa proprietarului sunt deci în sarcina părții lezate care reclamă daune din cauza ruinei edificiului sau stricărei lucrului. Cpr. Trib. Moulins, 8 ianuar 1887. Sirey, 87. 2. 173. Laurent, XX, 639. Baudry, II, 1356. Fuzier-Herman, III, art. 1386, No. 3. Giorgio Giorgi, V, 410. Larombière, V, art. 1386, No. 4. T. Huc, VIII, 454. Veđi și *suprà*, p. 575, nota 2.—Veđi însă Sourdat, II, 1453 *ter*.

5) Cas. fr. D. P., 88. 1. 27. *Pand. Périod.*, 87. 1. 158.

6) Thiry, III, 207. Berriat St. Prix, II, 5498. Demolombe, XXXI, 664. Mourlon, II, 1697. Sourdat, II, 1468 și toți autorii. Cpr. Cas. fr. și C. Toulouse. D. P., 97. 1. 433. D. P., 93. 2. 14. Veđi și *suprà*, p. 576, text și nota 1.

7) *Ex lege* 23, Dig., 50, 17, *De diversis regulis juris antiqui*.

Cauțiunea  
damni infec-  
ti. Inadmi-  
sibilitatea ei  
în dreptul  
actual.

Dar dacă proprietarul este responsabil de prejudiciul cauzat prin ruina edificiului său, atunci când se dovedește că această ruină este urmarea lipsei de întreținere sau unui viciu de construcțiune, adică a unei culpe a sale, vecinii nu mai pot cere astăzi nici într'un caz cautiunea *damni infecti*, pentru a fi garantați de o daună eventuală (*damnum infectum, non factum*)<sup>1)</sup> ce le ar putea pricinui ruina imobilului, cautiune care era admisă altă dată atât în dreptul roman<sup>2)</sup> cât și în dreptul nostru anterior<sup>3)</sup>.

Asupra acestui punct toți autorii sunt de acord<sup>4)</sup>.

Acțiunea  
damni in-  
fecti.  
Controversa.

Unde însă chestiunea este controversată este asupra punctului de a se ști dacă vecinul unui proprietar, a cărui imobil amenință ruină, are sau nu o acțiune contra acestui proprietar pentru a-l obliga la reparațiunea sau distrugerea imobilului deteriorat.

De câte ori imobilul în stare de ruină se află pe calea publică, constituind astfel o primejdie pentru siguranța trecătorilor, este necontestat că agenții polițienești sau administrativi au dreptul de a face ca asemenea pericol să dispară și ca imobilul să se repare sau să se dărâme cât mai curând. Asupra acestui punct earăș nu există nici o discuțiune.

Art. 385, § 3;  
393, § 4 C.  
pen.

Vecinii se pot de asemenea adresa la autoritatea polițienească competentă, spre a cere repararea sau dărâmare imobilului, și proprietarul care ar calca ordinele date în această privință s'ar face pasibil de o penalitate, asemenea fapte constituind o contravenție polițienească de competența, în primul resort, a judecătorului de ocol (art. 385, § 3, 393, § 4 C. pen.).

1) „*Damnum infectum est damnum nondum factum, quod futurum veremur*“. L. 2. Dig., 39, 2, *De damno infecto*. Cpr. Gaius, Instit., IV, 31.

2) L. 4, § 1 și L. 6, Dig., 39, 2, *De damno infecto*.

3) Art. 445, 446 C. Calimach, corespunzător cu art. 341, 342 din codul austriac. Cauțiunea *damni infecti* este admisă și astăzi prin art. 699 din codul italian. Veți Giorgio Giorgi, *Teoria delle obbligazioni nel diritto moderno italiano*, V, 416.

4) Baudry, II, 1356. Arntz, III, 484. Laurent, XX, 645, 646. Aubry et Rau, IV, § 448, p. 773, text și nota 18. Demante et Colmet de Santerre, V, 367 bis I. Acollas, II, p. 981. Vigié, II, 1705, *in fine*. T. Huc, VIII, 456. Sourdat, II, 1454. Massé-Vergé, IV, § 629, p. 27, nota 8. Fuzier-Herman, III, *loco cit.*, No. 30.

Dar dacă imobilul deteriorat nu este situat pe calea publică, sau dacă autoritățile vestite la timp n'au luat nici o măsură de siguranță, vecinul poate el prin o acțiune directă și personală (*actio damni infecti*), să silească pe proprietar la repararea, reconstruirea sau dărâmarea imobilului, dobândind chiar, la nevoie, de la justiție autorizarea de a procede el însuș, cu cheltueala sa, la repararea sau dărâmarea imobilului care ar amenința ruina? Am susținut altă dată afirmativa <sup>1)</sup>, de și părerea contrară este generalmente admisă <sup>2)</sup>.

Eată motivele pe care ne întemeiam atunci și care ni se par adevărate și astăzi, după o matură reflexiune. Evident este că, față cu art. 1002, acțiunea *damni infecti* nu mai există astăzi în sensul dreptului roman. Înțelegem dar că vecinul să nu mai poată cere astăzi de la justiție trimeterea în posesiune a imobilului deteriorat, și să nu mai poată cere cauziunea *damni infecti* pentru repararea daunelor eventuale <sup>3)</sup>. Dar, cu toate acestea, nu vedem pentru ce vecinul amenințat și tulburat în posesiunea sa, nu ar avea dreptul de a soma pe proprietarul neglijent să repare sau să dărâme imobilul și, la caz de nesupunere din partea'i, să facă reparațiunile necesare pe contul și socoteala proprietarului, sau să'l dărâme însuș. O asemenea acțiune să fie ea oare în contra spiritului legiuitorului modern? Nu este probabil, căci, de și textul legii nu o prevede anume, totuși ea rezultă din principiile generale care cârmesc materia acțiunelor. Cu adevărat, un interes pur eventual nu ar putea da loc la nici o acțiune <sup>4)</sup>. Așa de exemplu, n'aș putea să fac un proces unei persoane care de o cam dată n'ar pretinde nici un drept, pentru a face

<sup>1)</sup> Vezi *Dreptul* din 1882, No. 55. Vezi în acelaș sens. Demolombe, XII, 662. Larombière, V, art. 1386, No. 8. Sourdat, II, 1454 urm. Massé-Vergé, IV, § 629, p. 27, nota 8. Répert. Dalloz, *Supplém.*, *Responsabilité*, 967. C. Rennes. Répert. Dalloz, *Responsabilité*, 768, nota 1. Muteau, *De la Responsabilité civile*, p. 115 urm. și 257.

<sup>2)</sup> Vezi autorii citați *suprà*, p. 580, nota 4.

<sup>3)</sup> Vezi *suprà* p. 580, text și nota 4.

<sup>4)</sup> Vezi *suprà*, p. 449, 450, unde am vedut că, în regulă generală, nu se pot cere despăgubiri pentru o daună necertă, posibilă și eventuală, adică care poate să se întâmple numai în viitor. Cpr. Muteau, *op. cit.*, p. 113 urm.

ca nici pe viitor acea persoană să nu mai poată reclama. Acțiunea mea ar fi, în asemenea caz, fără interes actual <sup>1)</sup>. Dar, în ipoteza noastră, lucrurile se petrec cu totul altfel. Vecinul amenințat de ruina unui imobil străin are un interes *născut și actual*, căci în fie care moment pericolul este iminent, și acest pericol constituie o tulburare *actuală* în posesiunea sa, tulburare care el este în drept de a o face să înceteze <sup>2)</sup>.

Cum, în adevăr, am putea admite că, pe fie care moment al dălei, vecinul să vadă că pericolul devine mai iminent, și cu toate acestea, să nu poată face nimic spre a-l împedica, pentru a-și conserva proprietatea sa! Vecinul să sufere, cu brațele încrucișate, o tulburare atât de injustă și daunatoare, să aștepte ca dauna să fie efectivă pentru a putea reclama, adecă ca ruina imobilului să aducă poate insolvabilitatea proprietarului! Dacă soluția dreptului roman era puțin echitabilă, apoi, aceasta e și mai puțin, pe când soluțiunea ce propuneam este în interesul tuturor, a Statului și a particularilor, a vecinilor și a însuș proprietarilor. De aceea, Curtea din Bordeaux a decis că vecinul are acțiune pentru a cere dărâmarea unui zid separativ de lemn care presintă un pericol iminent de foc, înainte chiar de a se aprinde și de a cauza ori ce pagubă <sup>3)</sup>. „Persoana amenințată prin ruina unui edificiu sau unei alte lucrări, dice art. 68 din codul federal asupra obligațiilor (L. din 14 iunie 1881), este în drept a cere ca proprietarul să iee măsurile necesare pentru a înlătura pericolul, fără prejudiciul regulamentelor de poliție privitoare la protecțiunea persoanelor și a proprietăților“ <sup>4)</sup>.

1) C. Liège, Répert. Dalloz, v<sup>o</sup> *Action*, 217, nota 2.

2) Nu este deci vorba în specie de un interes viitor, ci de interesul actual de a înlătura un prejudiciu viitor sau mai bine zis eventual, căci ruina fiind iminentă, poate să se întâmple, după cum poate să nu se întâmple. Cpr. Muteau, *op. cit.*, p. 115. Eată deci un caz în care prejudiciul eventual poate servi de bază unei acțiuni în daune.

3) C. Bordeaux. D. P., 50. 2. 86. Această decizie este aprobată de Muteau, *op. cit.*, p. 115 urm. Vezi într'un caz analog, decizia camerei reclamațiunelor a Curței de Casație din Franca. D. P., 61. 1. 329.

4) Ar. 699 din codul civil italian și art. 908 din noul cod german sunt redactate în acelaș sens. Eată cum se exprimă

Aceste sunt, după noi, adevaratele principii și mai multe legiuiri străine le consacră în termeni expresi <sup>1)</sup>.

---

acest din urmă text: „Droht einem Grundstücke die Gefahr, dass es durch den Einsturz eines Gebäudes oder eines anderen Werkes, das mit einem Nachbargrundstücke verbunden ist, oder durch die Ablösung von Theilen des Gebäudes oder des Werkes beschädigt wird, so kann der Eigenthümer von demjenigen für den eintretenden Schaden verantwortlich sein würde, verlangen, dass er die zur Abwendung der Gefahr erforderliche Vorkehrung trifft“.

<sup>1)</sup> V. textele citate în nota precedentă.

Finele Volumului V.

---

# Addenda et Corrigenda

(VOLUMUL V).

La p. 17, finele notei, după cuvintele : Veđi *suprà* explic. art. 970, a se adăuga : p. 160.

La aceeaș pag., la finele notei 2, a se adăuga : p. 126 și 167.

La p. 19, finele notei 1, a se adăuga : p. 150.

La p. 20, rëndul 4, după cuvintele „*pentru căutarea sănătății*“, a se adăuga : (cpr. art. 348 Cod. federal al obligațiilor).

La p. 23, rëndul 18, a se citi : (art. 1167 și 1190), în loc de : art. 1162 și 1190.

La p. 38, la finele rëndului 4 din text, a se adăuga : Veđi *infrà*, p. 401 și 469.

La p. 39, n. 2, rëndul 10, a se ceti : *Istituzioni*, în loc de *Instituzioni*.

La p. 52, rëndul 12, după cuvintele : „*cu care s'a făcut contractul*“, a se adăuga : (cpr. Trib. Bacău. *Curier. judiciar* din 1897, No. 44).

La p. 82, nota 3, după cuvintele : „*Dreptul* din 1893, No. 62“, a se adăuga : Trib. Ilfov. *Curier. judiciar* din 1897, No. 45.

La p. 95, n. 1, rëndul 3, a se ceti : Bogisic, în loc de Bogisié.

La p. 99, la finele notei 1, a se adăuga : T. Huc, VII, 180. Veđi și *infrà*, p. 194, n. 2.

La p. 104, la finele rëndului 21, a se adăuga : Veđi *infrà*, p. 194.

La aceeaș pag. (104), rëndul 27, după cuvintele : „*față cu locator*“, a se adăuga : (veđi *infrà*, p. 195).

La p. 108, finele notei 1, a se adăuga : Cpr. *infrà*, p. 283, n. 3.

La p. 118, la finele ultimului rënd din text, a se adăuga : drumurile de fer (art. 1 L. din 26 martie 1870 asupra poliției și exploatărei căilor ferate din România). Veđi t. II, p. 419.

La p. 122, nota 2, rëndul 23, după cuvintele : „*Cur. judiciar* din 1897, No. 19“, a se adăuga : *Idem*. Cas. rom. secțiuni-unite. *Dreptul* din 1897, No. 42 și *Cur. judiciar* din 1897, No. 21. *Cur. judiciar* din 1898, No. 5. Veđi și *infrà*, p. 277, *ad notam*.

La p. 124, la notă, rëndul 18, după cuvintele : „*Dreptul* din 1897, No. 37, etc.“, a se adăuga : Trib. Bacău, *Cur. judiciar* din 1897, No. 44.

La p. 125, la finele rëndului 25, a se adăuga: Veđi *infrà*, p. 167.

La aceeaș pag. (125), la finele notei 1, a se adăuga: Cpr. Cas. rom., *Curierul judiciar* din 1897, No. 28 și 42. *Dreptul* din 1897, No. 48.

La p. 130, la finele rëndului 19, a se adăuga: Veđi *infrà*, p. 274, nota 1.

La p. 131, ultimul rënd din text, a se adăuga: Veđi *infrà*, p. 269.

La aceeaș pagină (131), nota 1, rëndul 9, după, cuvintele: „la art. 966, No. 9 urm.“, a se adăuga: Veđi *infrà*, p. 386, n. 3.

La p. 133, la finele notei care continuă de la pag. precedentă, a se adăuga: Cpr. C. Alger. D. P., 97. 2. 453.

La p. 134, la finele notei 1, a se adăuga: Cpr. Demolombe, XXX, 148 și D. P., 80. 2. 91.

La p. 135, la finele rëndului 8 din text, a se ceti: *cause* în loc de *clause*.

La p. 135, nota 1, după cuvintele „nepublicată încă“, a se adăuga: *Cur. judiciar* din 1897, No. 22 și *Dreptul* din acelaș an, No. 45; ear la finele notei a se adăuga: Cpr. C. G. Disescu. *Dreptul* din 1897, No. 44.

La p. 135, nota 2, după cuvintele: „Giorgio Giorgi, III, 376“, a se adăuga: Sourdat, I, 662 VI. Larombière, I. art. 1137, No. 13. Veđi și *infrà*, p. 501.

La p. 136, finele notei 5, a se adăuga: Veđi și *infrà*, p. 488, 489.

La p. 138, nota 2, începutul rëndului 4, după „237“, a se adăuga: C. Alger. D. P., 97. 2. 453.

La aceeaș notă, finele rëndului 7, după cuvintele „Laurent“, a se adăuga: IV, 93.

La aceeaș notă, finele rëndului 9, după „No. 11“, a se adăuga: C. Alger. D. P., 97. 2. 453. Veđi și *infrà*, p. 468, n. 2.

La p. 141, rëndul 1, a se ceti: neținerea unei asemenea promisiuni, în loc de *ruperea* unei asemenea promisiuni.

La aceeaș pag., rëndul 7, să se facă aceeaș îndreptare, cetinduse neținerea, în loc de *ruperea* unei promisiuni de căsătorie.

La aceeaș pag. (141), nota 2, rëndul 10, după „1894, etc.“, a se adăuga: Aubry et Rau, V, p. 34, nota 26. Sourdat, I, 446 *bis*. Veđi și *infrà*, p. 460.

La aceeaș pag. (141), nota 3, rëndul 5, după „Marcadé, I, 562, 563“, a se adăuga: Larombière, III, art. 1227, No. 3. Veđi și *infrà*, p. 460.

La p. 142, nota 1, rëndul 10, după cuvintele: „No. 11“ a se adăuga: Trib. St. Gaudens, *Curierul judiciar* din 1894, No. 6, p. 47. Veđi *infrà*, p. 466, nota 1 și tr. nostru în limba franceză, p. 494, n. 2.

La aceeaș pag. și notă, la finele notei, a se adăuga: Veđi și *infrà*, p. 466, n. 2.

La p. 143, *ad notam*, rëndul 30, după „No. 12“, a se adăuga: Veđi și *infrà*, p. 350, n. 3.



La p. 144, nota 1, rëndul 5, după cuvintele: „p. 1073,“ a se adăuga: Cas. rom. *Curierul judiciar* din 1893, No. 84.

La p. 145, la finele notei 2, a se adăuga: C. Angers, 29 martie 1897. *Cur. judiciar* din 1897, No. 29

La aceeaș pag. (145), n. 4, după: „D. P., 91. 1. 484,“ a se adăuga: Sirey, 91. 1. 319 și Baudry et Wahl, *Louage*, II, 1241.

La p. 148, nota 4, finele rëndului 2, după: „No. 22,“ a se adăuga: *Dreptul* din 1897, No. 45.

La p. 151, n. 1, rëndul 5, după cuvintele: „Veți și *suprà*, p. 130,“ a se adăuga: Trib. Ilfov, 28 mai 1897. *Curierul judiciar* din 1897, No. 45, p. 355.

La p. 152, finele notei 2, a se adăuga: Veți *infrà*, p. 389 *ad notam*.

La p. 153, la finele rëndului 3 din text, a se adăuga: (art. 1562 C. Calimach, 1174 C. austriac). Veți și *infrà*, p. 388, nota 5.

La aceeaș pag. (153), finele notei 2, a se adăuga: p. 389.

La p. 155, începutul rëndului 16, după cuvintele „de făcut“, a se adăuga: (Trib. Ilfov. *Cur. judiciar* din 1897, No. 45, p. 357).

La p. 157, finele rëndului 10 din text, a se adăuga: Veți *infrà*, p. 289.

La aceeaș pag. (157), finele n. 3, a se adăuga: Veți *infrà*, p. 288.

La p. 158, n. 5, rëndul 3, după cuvintele „pentru ostenelele sale“, a se adăuga: (cpr. art. 386 C. com.).

La p. 159, *ad notam*, rëndul 2, după cuvintele „*Mandat*, 163“, a se adăuga: Pencescu, II, 135. P. Pont, VIII, 884. Demolombe, XXXI, 174. Pand. fr., *Gest. d'affaires*, 218. Veți și *infrà*, p. 350, t. și nota 3.

La p. 160, finele ultimului rënd din text, a se adăuga: Veți *infrà*, p. 293.

La p. 166, la finele rëndului 4 din text, a se adăuga: (*Dreptul* din 1883, No. 40 și 41; din 1885, No. 5. *Dreptul* din 1894, No. 33 și din 1895, No. 5. Veți și *tr. fr.*, p. 407, t. și n. 1. Și căsătoria putea altă dată, după principiile codului Calimach, să fie dovedită cu marturi. Trib. Suceava. *Curier. judiciar* din 1896, No. 45.

La p. 170, n. 3, rëndul 2, după cuvintele „No. 65“, a se adăuga: Trib. Vâlcea. *Curier. judiciar* din 1897, No. 45.

La p. 171, n. 1, rëndul 6, după cuvintele „*Pand. Périod.* 1894, 1. 249“, a se adăuga: Trib. Vâlcea, 4 noembrie 1897. *Cur. judiciar* din 1897, No. 45, p. 358.

La p. 183, la finele rëndului 20, a se ceti: anterioritatea *notificării*, în loc de: anterioritatea *cesiunii*.

La p. 184, nota 6, după cuvintele „D. P., 74. 2. 140“, a se adăuga: Baudry et Wahl, *Louage*, I, 822. Laurent, XXV, 205. — *Contrà*. Aubry et Rau, IV, § 359, p. 425.

La aceeaș pag. (184), nota 7, la finele rëndului 7, a se adăuga: Cas. belgiană, 8 fevr. 1894. *Pasicrisie*, 94. 1. 110. C. Lyon. D. P., 82. 2. 231.

La aceiaș pag. și notă, la finele rëndului 9, a se adăuga: Baudry et Wahl, *Louage*, I, 20 și 527 urm. Guillouard, *Louage*, I, 28 și 299. Garsonnet, *Pr. civ.*, IV, § 642, p. 28, No. 20. Demolombe, IX, 492, 493. Demante, VII, 198, 198 bis 13. Aubry et Rau, IV, § 365, p. 471, t. și n. 7.

La p. 193, la începutul rëndului 8, după cuvintele „culpei lui“, a se adăuga: (cpr. art. 1601 C. C.).

La p. 195, rëndul 11, după cuvintele „față cu locatarul“, a se adăuga: (veđi *supră*, p. 104).

La p. 201, nota 4, rëndul 7, după cuvintele „T. Huc, VII, 202“, a se adăuga: și VIII, 420.

La aceiaș pag. și notă, rëndul 10, după cuvintele „Duranton, X, 558“, a se adăuga: Veđi *infră*, p. 209 și 479.

La aceiaș pag. și notă, rëndul 16, după cuvintele „T. Huc, VII, 201“, a se adăuga: și VIII, 420.

La p. 202, la finele rëndului 21, a se adăuga: Veđi și *infră*, p. 374.

La p. 204, finele rëndului 4, a se adăuga: Veđi *infră*, p. 247.

La p. 207, la finele rëndului 11 din text, a se ceti: „în locul debitorului“, în loc de: în locul creditorului.

La aceiaș pag. (207), nota 4, a se adăuga la finele notei: Giorgio Giorgi, II, 219.

La p. 208, nota 2, începutul rëndului 2, după „Baudry, II, 515“, a se adăuga: și 923.

La rëndul următor din aceiaș notă, aceiaș pag. (208), după cuvintele „Baudry et Barde, I, 613“, a se adăuga și 697.

La finele aceleiaș note, de la aceiaș pag. a se adăuga: Veđi *infră*, p. 248, 249.

La p. 211, nota 1, n. din margine, a se ceti: Desinteresarea debitorului, în loc de: *achitarea* debitorului.

La p. 214, la finele rëndului 18, a se ceti: art. 1488, în loc de: art 1448. Aceiaș rectificare urmează a se face și la nota din margine.

La p. 215, rëndul 14, după cuvintele „Guillouard, *Louage*, I, 339“, a se adăuga: Demolombe, XXV, 148. Marcadé. VI, art. 1717, No. 1. Massé-Vergé, IV, § 702, p. 374, nota 20.

La aceiaș pag. și notă, rëndul următor (15), după cuvintele „D. P., 83. 1. 305“, a se adăuga: D. P., 92. 1. 509.

La aceiaș pag. și notă, rëndul 33, după cuvintele „Baudry, III, 694“, a se adăuga: Baudry et Wahl, *Louage*, I, 857, 858.

La aceiaș pag. și notă, rëndul următor, 34, a se ceti: Cpr. C. Toulouse, în loc de: C. Lyon.

La p. 216, nota, la finele rëndului 23, a se adăuga: Cpr. Baudry et Wahl, *Louage* I, 859. Veđi și Dupuis, nota *in fine*, în D. P., 90. 2. p. 98.

La p. 220, la finele rëndului 18, a se ceti: *oborîrea* în loc de *oborîrîrea*.

La p. 222, rëndul 5 din text, a se ceti: art. 562 și 699, în loc de: 522 și 699.

La p. 223, n. 3, rëndul 10, a se ceti: 9 fevr. 1833, în loc de: 9 fevr. 1873.

La p. 230, nota 2, rëndul 10, după cuvintele „D. P., 96. 1. 519“, a se adăuga: și *Pand. Périod.*, 97. 2. 312.

La p. 234, nota 1, la începutul rëndului 19, după cuvintele „nota 2“, a se adăuga: și p. 246.

La p. 237, la finele notei 1, a se adăuga: Veđi și p. 218.

La aceiaș pag. (237), nota 2 din margine, a se ceti: art. 580 din codul Calimach, în loc de: art. 508.

La pag. 239, la finele notei 1, a se adăuga: p. 260, 262.

La p. 240, nota 1, finele rëndului 1, după cuvintele „*Pand. Périod.*, 96. 1. 22“, a se adăuga: *Dreptul* din 1896, No. 22, p. 203.

La p. 243, finele notei 4 de la p. precedentă, a se adăuga: Veđi *infră*, p. 271, 272.

L. p. 265, n. 2, la finele rëndului 8, a se ceti: din partea-i, în loc de din *artea-i*.

La pag. 269, la finele rëndului 3 din text, a se adăuga: Veđi *supră*, p. 131.

La p. 270, nota 2, rëndul 10, după cuvintele „*Pand. Périod.*, 97. 1. 197“, a se adăuga: D. P., 97. 1. 584 și Trib. Brăila, *Dreptul* din 1897, No. 53. Trib. Prahova, *Dreptul* din 1898, No. 10.

La pag. 275, n. 2, a se adăuga: Cas. fr. *Pand. Périod.* 97. 1. 499.

La p. 276, nota 1, la începutul rëndului 12, după cuvintele „Marcadé, V, art. 1348, No. IV“, a se adăuga:—*Contră. C.* din București, 15 sept. 1897. *Dreptul* din 1897, No. 74.

La p. 278, nota, începutul rëndului 16, după cuvintele „No. 21“, a se adăuga: Veđi și Cas. rom. S. unite, 15 ianuar 1898. *Cur. judiciar* din 1898, No. 5.

La p. 280, nota 1, rëndul 8, după cuvintele „D. P., 93. 2. 291“, a se adăuga: D. P., 96. 1. 198 și 201. D. P., 96. 2. 246.

La aceiaș notă, acelaș loc, după cuvintele „D. P., 97. 1. 126“, a se adăuga: și 582.

La p. 289, finele notei 1, a se adăuga: Veđi *supră*, p. 157.

La p. 291, n. 3, rëndul 3, a se ceti: *appareat*, în loc de *appa reat*.

La p. 293, nota, rëndul 7, după cuvintele „din contra“, a se adăuga: în art. 13.

La p. 307, la finele notei 1, a se adăuga: p. 226, n. 1.

La p. 311, la finele notei 2, a se adăuga: Veđi *infră*, p. 323.

La p. 328, la finele notei 1, a se adăuga: Veđi *infră*, p. 447, n. 2 și 501, n. 3. Veđi și t. VI, *Teoria culpelor*.

La p. 333, la finele notei 3, a se adăuga: Cas. fr. D. P., 97. I. 613.

La p. 337, la finele n. 2, a se adăuga: p. 379, n. 3.

La p. 337, la finele notei 3, a se adăuga: Veđi *infră*, p. 379, n. 3, *in fine*.

La p. 338, rëndul 14 din text, a se citi: art. 433 și 1638 C. Calimach, în loc de: 453.

La aceiaș pag. (338), la începutul rëndului 28, după cuvintele

- tele „ce au adus proprietarului“, a se adăuga : (veđi *infrà*, p. 380).
- La p. 345, n. 2, după cuvintele : „II, 160, *in fine*“ a se adăuga : Cas. fr. D. P., 97. 1. 613.
- La p. 345, nota 4, *in fine*, rëndul 6, după cuvintele „D. P., 73. 1. 413“, a se adăuga : Cpr. *Pand. Périod.*, 97. 1. 415.
- La p. 349, la finele rëndului 17 din text, a se adăuga : Veđi și *infrà*, p. 353.
- La p. 363, *ad notam*, la finele rëndului 21, a se adăuga : Veđi *infrà*, p. 387, n. 2.
- La p. 390, nota 1, rëndul 9, după cuvintele „*loco suprà cit.*“, a se adăuga : Veđi *infrà*, p. 451.
- La p. 392, nota 3, la începutul rëndului 6, a se adăuga : *Pand. fr.*, *Duel*, 97 urm. Cas. fr. *Pand. Chron.* t. II (anii 1830—la 1844), 1, p. 166.
- La p. 393, *ad notam*, la începutul rëndului 3, a se adăuga : Cpr. Cas. fr. Secțiuni-unite, *Pand. Chron.*, t. III, 1, 139.
- La p. 395, nota 1, rëndul 1, a se ceti : *de lege Aquilia*, în loc de : *de lege Aquilia*.
- La p. 396, la ultimul rënd din text, a se adăuga : Veđi *infrà*, p. 502.
- La p. 397, la finele rëndului 7 din text, a se adăuga : Veđi *infrà*, p. 415, n. 3.
- La aceiaș pag. (397), la finele ultimului rënd din text, a se adăuga : Veđi *infrà*, p. 531, n. 2.
- La p. 397, nota 4, rëndul 6, după cuvintele „și toți auto-rii“, a se adăuga : Veđi *infrà*, p. 494 t. și n. 1 și 505, n. 3.
- La p. 399, *ad notam*, la finele rëndului 6, a se adăuga : Veđi *infrà*, p. 515, *ad notam*.
- La p. 400, nota 1, la finele rëndului 10, a se adăuga : Veđi *infrà*, p. 449, n. 1.
- La aceiaș pag. (400), nota 3, rëndul 11, după cuvintele „*Th. du code pénal*“, a se adăuga : I.
- La p. 401, la ultimul rënd din text, a se adăuga : Veđi *suprà*, p. 38 și *infrà*, p. 469.
- La p. 406, nota 2, rëndul 2, după cuvintele „146 urm“, a se adăuga : Giorgio Giorgi, V, 422.
- La p. 408, finele notei 1, a se adăuga : Cas. fr. D. P. 98. 1. 22.
- La p. 412, nota 4, rëndul 4, după cuvintele „p. 440, t. și n. 1“, a se adăuga : Muteau, p. 614<sup>1)</sup>.
- La p. 426, la finele notei 2, a se adăuga : p. 485.
- La p. 425, n. 2, rëndul 6, a se ceti : *welche*, în loc de *velche*.
- La aceiaș pag. (426), nota 3, a se adăuga : Veđi *infrà*, p. 494, nota.

<sup>1)</sup> Tratatul lui Muteau asupra Responsabilității civile (*De la Responsabilité civile*, Paris, Ch. Mareseq, 1898), eșind de abea la finele lunii decembrie 1897, nu l'am putut cita de cât în coalele din urmă. Tot astfel s'a întâmpat și cu excelentul tratat asupra *Contractului de locațiune* de Baudry et Wahl (2. vol. Paris, 1098).

La p. 429, nota 1, la finele rëndului 9, a se ceti: L. din 30 martie 1886, în loc de: L. din 30 mai.

La p. 434, la finele rëndului 2 din text, a se adăuga: Veđi *infrà*, p. 536.

La p. 435, la finele rëndului 13, a se adăuga: Veđi *infrà*, p. 529 și 548.

La aceiaș pag. (435), la finele notei 1, a se adăuga: Veđi *infrà*, p. 507.

La aceiaș pag. (435), la finele notei 3, a se adăuga: Veđi *infrà*, p. 548.

La p. 436, nota 1, rëndul 5, după cuvintele „p. 61 urm.“ a se adăuga: Muteau, p. 266.

La p. 437, n. 1, rëndul 11, după cuvintele „§ 447 p. 759“, a se adăuga: Pëucescu, II, 507.

La aceiaș pag. (437), la începutul notei 2, a se adăuga: Pëucescu, II, 509.

La pag. 443, nota 1, la începutul rëndului 12, a se adăuga: Muteau, p. 597 urm. și Trib. Rouen, 30 iunie 1896. In cât privește responsabilitatea medicilor în dreptul musulman, veđi *infrà*, p. 565, *ad notam*.

La aceiaș pag. (443), la finele notei 1, a se adăuga: Cpr. Trib. Rouen, 30 iunie 1896, sentința a cărei considerente se vëd reproduse în Muteau, p. 597.

La p. 445, nota 1, rëndul 4, după cuvintele „în asemenea caz“, a se adăuga: ca comitent.

La finele aceleiaș note (p. 445), a se adăuga: Veđi *infrà*, p. 536. Cpr. și Muteau, *op. cit.*, p. 606, 607, 229 și 230.

La p. 446, nota 2, la începutul rëndului 4, după cuvintele „533“, a se adăuga: Muteau, *op. cit.*, p. 608.

La p. 447, la finele notei 2, a se adăuga. Veđi *infrà*, p. 501, n. 3.

La p. 448, nota 2, după cuvintele „Giorgio Giorgi, V, 155“, a se adăuga: Pëucescu, II, 541.

La p. 455, *ad notam*, la finele rëndului 15, a se adăuga: Cas. fr. *Pand. Périod.*, 97. 1. 527.

La p. 472, n. din margine la nota 2, a se ceti: Pedepsirea beției, în loc de *eției*.

La pag. 476, *ad notam*, la finele rëndului 25, a se adăuga: *Curierul judiciar* din 1897, No. 44.

La p. 487, rëndul 3 a notei 1, după cuvintele „art.“ a se adăuga: 341.

La p. 488, n. 3, rëndul 2, a se ceti: *Droit comm.*, V, 197 urm., în loc de 176 urm.

La aceiaș notă de la aceiaș pag., la fine, a se citi: Veđi *infrà*, explic. art. 1001, p. 572 n. 1: 573 nota.

La p. 494, la finele rëndului 2 din text, a se ceti: art. 1169, în loc de: art. 1160.

La p. 496, nota 2, rëndul 10, după cuvintele „No. 120“, a se adăuga: Muteau, *op. cit.*, p. 621 urm.

La pag. 508, rëndul 1, după cuvintele „sunt desărcinați“ a se adănga : după 10 ani de la terminarea lucrării.

La pag. 534, *ad notam*, la începutul rëndului 12, a se suprima cuvintele : „Giorgio Giorgi, V, 283“, care din eroare s'au intercalat acolo.

La p. 579, n. 2, rëndul 23, a se ceti : *suprà*, p. 579, în loc de : 578.

La p. 575, nota 2, rëndul 24, a se ceti : Veđi *infrà*, p. 579 t. și n. 4, în loc de : p. 578.

---

\*\*\*

**TABLA MATERIILOR**  
*cuprinse în volumul al V-le*  
**Cartea III**  
**TITLUL III.**

	Pagina
<b>Despre contracte sau convențiuni, sau mai bine dis, despre Obligațiuni (art. 942 urm.).</b>	5—

**CAPITOLUL I**

**Dispozițiuni preliminare.**

Noțiuni generale asupra obligațiunei . . . . .	6—7
Despre cauzele sau sorgintea obligațiunelor . . . . .	7—8
Despre contracte sau convențiuni.—Noțiuni generale asupra convențiunelor și contractelor (art. 942).	8—10
Divisiunea contractelor. — Contracte unilaterale și bilaterale sau sinalagmatice (art. 943, 944)	10—12
Contractele cu titlu oneros și cu titlu gratuit (art. 945, 946)	12—13
Subdivisiunea contractelor cu titlu oneros în contracte comutative și aleatorii (art. 947)	13—15
Contracte solemne și nesolemne . . . . .	15—16
Contracte consensuale și reale . . . . .	16—17
Contracte principale și accesorii . . . . .	17—18
Contracte numite și nenumite. (Art. 1107 C. fr., 1103 C. italian, eliminate de legiuitorul nostru).	18—20
Despre cele trei lucruri ce trebuiesc distinse în fiecare contract.	20—21

**CAPITOLUL II**

Despre condițiunile, adevă însușirele esențiale pentru validitatea convențiunelor (contractelor) (art. 948)	21—24
---	-------

**SECȚIUNEA I**

Despre capacitatea părților contractante (condițiune de validitate a convențiunelor) (art. 949).	24— 25
--	--------

	Pagina.
Persoanele lovite de o incapacitate naturală de a contracta . . . . .	25—27
Persoanele lovite de o incapacitate civilă sau juridică de a contracta (art. 950). . . . .	28—30
Persoanele lovite de o incapacitate specială de a contracta (art. 950, § 4). . . . .	30—32
Sanctiunea incapacităților generale (art. 208, 952). . . . .	32—35

## SECȚIUNEA II

Despre consimțământ (condițiune esențială pentru existența convențiilor). . . . .	35—42
Despre manifestarea consimțământului . . . . .	43—44
Viciile de consimțământ (eroare, violență, dol). (Altă condițiune de validitate a convențiilor). (Art. 953). . . . .	45
Despre eroare (art. 954, 1712). . . . .	46—47
Casurile în care eroarea face ca convenția să fie inexistentă . . . . .	47—48
Casurile în care eroarea face ca convenția să fie numai anulabilă (art. 954). . . . .	48—51
Casul al doilea.—Eroarea asupra persoanei (art. 954, § 2 și 1712) . . . . .	51—54
Casurile în care eroarea nu are nici o înrîurire asupra validității convenției . . . . .	54—57
Despre violență (art. 955—958). . . . .	57—60
Caracterele ce trebuie să întrunească violența pentru a atrage anularea convenției (art. 956). . . . .	60—68
Despre dol sau vicleșug.—Definițiune și noțiuni generale (art. 960). . . . .	68—75
Condițiunile cerute pentru ca dolul să atragă anularea contractului . . . . .	75—86
Efectele erorii, violenței și dolului.—Regule comune celor trei vicii de consimțământ (art. 959, 961, 1900). . . . .	86—89
Efectele anulării convenției în privința celor de al treile. . . . .	89—91
Despre leziune în privința persoanelor capabile (art. 694, 1165). . . . .	91—97
Despre promisiunile și stipulațiunile pentru alții (art. 1119—1122 din codul francez eliminate de legiuitorul nostru). . . . .	97—107
Despre condițiunile (insușirele) esențiale pentru existența convențiilor (contractelor). . . . .	107

## SECȚIUNEA III

Despre obiectul convențiilor (art. 962, 963, 964, 965, 1310). . . . .	108—127
---	---------

## SECȚIUNEA IV

Despre cauza convențiilor. . . . .	127—130
Obligații fără cauză (art. 966, 968) . . . . .	130—132



	Pagina
Obligații întemeiate pe o cauză falsă.	132—134
Obligații întemeiate pe o cauză ilicită (art. 966, 968).	134—150
Efectele lipsei de cauză sau existenței unei cauze vicioase.	151—153
Despre cazul în care cauza nu este exprimată în convenție (art. 967 C. C. 1120, 1121 Cod italian).	153—155

### CAPITOLUL III

Despre efectul convențiilor și despre puterea lor legală.	155
---	-----

#### SECȚIUNEA I

Dispozițiuni generale sau efecte generale ale convențiilor (între părțile contractante) (art. 969, 970, 1711).	156—161
Efectele convențiilor în privința strămutărei proprietății sau altor drepturi reale	161
Ochire retrospectivă asupra strămutărei proprietății (Dreptul roman și dreptul nostru anterior).	161—166
Strămutarea proprietății între părți în dreptul actual (art. 971, 1295, § 1)	166—168
Strămutarea proprietății în privința celor de al treile în dreptul actual.	168
Strămutarea proprietății imobilelor și a drepturilor reale imobiliare față cu cei de al treile (art. 818, 819, 1295, § 2, 1801, 1802, 1803 C. C., 721—724 Pr. civilă).	168—172
Strămutarea proprietății mobilelor față cu cei de al treile (art. 972).	172—176
Strămutarea proprietății mobilelor incorporale față cu cei de al treile (art. 1393, 1394).	176—185
Despre risco-pericolul lucrului înstrăinat (art. 971, parte finală, 1074, § 2, 1335).	185—193

#### SECȚIUNEA II

Despre efectul convențiilor în privința celor de al treile (art. 973).	194—196
Dreptul creditorilor de a exercita drepturile și acțiunile debitorului lor (acțiune oblică, subrogatorie sau indirectă) (art. 974).	197—200
Drepturile și acțiunile pe care creditorii le pot exercita în numele debitorului lor	200—209
Condițiunile cerute pentru exercițiul acțiunii subrogatorie.	209—214
Efectele exercițiului acțiunii subrogatorie	214—217
Despre acțiunea pauliană sau revocatorie (art. 975, 976, 1264 C. C., 721 C. com.).	217—218
Origina și temeiul acțiunii revocatorii sau pauliane.	218—221

	Pagina
Condițiile cerute pentru exercițiul acțiunii pauliane.	221
Prima condiție.—Prejudiciu.— <i>Eventus damni</i> .	222—224
A doua condiție.—Frauda debitorului ( <i>consilium fraudandi ex parte debitoris</i> ).	225—226
Despre complicitatea celor de al treile	226—237
Despre sub-achisitori.	237—239
Persoanele care pot exercita acțiunea pauliană sau revocatorie.	240—245
Actele care pot fi atacate prin acțiunea pauliană	245—252
Caracterul acțiunii pauliane (Controversă)	252—253
Obiectul acțiunii pauliane (Controversă).	254—255
Prescrierea acțiunii pauliane (Controversă)	256—258
Excepțiunile prin care acțiunea pauliană poate fi respinsă.	258—259
Despre efectele acțiunii pauliane.	260
Efectele acțiunii pauliane în cât privește raporturile creditorilor cu cei de al treile a căror contracte sunt revocate	260—262
Efectele acțiunii pauliane în cât privește raporturile creditorilor între ei și cu debitorul	262—263
Efectele acțiunii pauliane în cât privește raporturile debitorului cu cel de al treile achisitor	264—265
Despre acțiunea în simulațiune	265—281
Despre sub-achisitori (Controversă).	281—282
Prescrierea acțiunii în simulațiune.	283

### SECȚIUNEA III

Despre interpretarea convențiilor.	283—304
------------------------------------	---------

### CAPITOLUL IV

Despre quasi-contracte.—Generalități	304
Obligațiile care se nasc sau isvoresc din lege	304—307
Despre quasi-contracte.—Definiție (art. 986).	307—310
Despre gestiunea de afaceri (Quasi-contract bilateral).	311—312
Condițiile cerute pentru existența gestiunii de afaceri (art. 987).	312—324
Obligațiile care rezultă din gestiunea de afaceri.	324
Obligațiile gerantului către proprietar.—Acțiunea <i>negotiorum gestorum directa</i> (art. 987—990).	324—325
Continuarea și severșirea gestiunii începute (art. 987, 988)	325—326
Ingrijirea unui bun proprietar (art. 989)	326—327
Responsabilitatea gerantului (art. 990).	227—331
Darea socotelor (art. 1541 C. C. și 1392 C. Calimach).	331—335
Obligațiile proprietarului sau stăpênului către gerant.—Acțiunea <i>negotiorum gestorum contraria</i> (art. 991)	335—344
Despre ratificarea gestiunii de afaceri (art. 1546).	344—348
Deosebire între mandat și gestiunea de afaceri.	348—350

	Pagina
Despre acțiunea <i>de in rem verso</i> . — Deosebire între această acțiune și acțiunea <i>negotiorum gestorum</i> .	350—353
Dificultățile la care gestiunea de afaceri poate să deie loc în dreptul internațional privat . . . . .	353—362
Despre plata nedatorită. Quasi-contract unilateral. Condițiunile cerute pentru ca <i>condictio indebiti</i> să poată avea loc (art. 1092, § 1, 992, 993).	362—363
Prima condiție.—Plata trebuie să fie nedatorită . . . . .	363—364
A doua condiție.—Plata trebuie să fi fost făcută din eroare în toate cazurile. (Controversă).	364—368
Efectele plăței nedatorite (între părți).—Obligațiunile primitivului plăței (art. 994, 995, 996) . . . . .	369—374
Obligațiile plătitorului (art. 997).	374—379
Efectele plăței nedatorite în privința terților achisitori.	379—381
Dificultățile la care restituția unei plăți nedatorite poate da loc în dreptul internațional privat. . . . .	381—385
Despre oare-care acțiuni care presintă analogie cu repetiția plăței nedatorite . . . . .	385—386
<i>Condictio ob turpem causam</i> (art. 966) . . . . .	386—388
	388—390

## CAPITOLUL V

Despre delictе și quasi-delictе. Definițiunea delictului . . . . .	390—392
Definiția quasi-delictului . . . . .	392—394
Responsabilitatea care rezultă din delictе și quasi-delictе (art. 998, 999) . . . . .	394—395
Despre elementele delictelor sau quasi-delictelor . . . . .	395
1° Necesitatea unei culpe . . . . .	395—425
2° Culpă trebuie să fie cauza prejudiciului a cărui reparare se cere . . . . .	425—448
3° Necesitatea unei daune . . . . .	449—468
4° Ilicitatea faptului . . . . .	468—469
5° Imputabilitatea faptului autorului său. . . . .	469—477
Despre acțiunea în daune. — Persoanele care pot exercita această acțiune. . . . .	477—481
Persoanele contra cărora acțiunea în daune poate fi introdusă. . . . .	481—482
Tribunalele competente de a judeca acțiunea în daune. . . . .	482—483
Determinarea quantumului daunelor . . . . .	483—489
Casul când delictul sau quasi-delictul este imputabil mai multor persoane.—Solidaritate (art. 1003). . . . .	489—493
Dovedirea delictului sau quasi-delictului. . . . .	493—495
Despre transportul de persoane (art. 1475 C. C., 425 C. com.). . . . .	495—498
Raporturile între patroni și lucrători . . . . .	498—506
Prescrierea acțiunii în daune. . . . .	506—513
Alte fine de neprimire care se pot opune acțiunii în daune . . . . .	513—515

Despre responsabilitatea civilă care poate să incumbe unei persoane din cauza faptului altuia, sau din cauza lucrurilor care sunt sub paza sa (art. 1000—1002) .	515—517
Casurile în care o persoană răspunde de faptele altuia (art. 1000, § 2, 3 și 4). . . . .	518
1 <sup>o</sup> Responsabilitatea tatălui și a mamei pentru faptele comise de copiii lor minori ce locuiesc cu dînșii (art. 1000, § 2). . . . .	518—525
2 <sup>o</sup> Responsabilitatea înstitutorilor și artisanilor pentru prejudiciul cauzat de elevii și ucenicii lor (art. 1000, § 4) . . . . .	525—526
3 <sup>o</sup> Responsabilitatea stăpânilor pentru prejudiciul cauzat de servitorii și prepușii lor în funcțiunile ce li s'au încredințat (art. 1000, § 3). . . . .	526—538
Despre acțiunea <i>de effusis et dejectis</i> . . . . .	538—539
Despre responsabilitatea persoanelor morale. . . . .	539—546
Despre responsabilitatea Statului pentru greșălele funcționarilor, agenților sau prepușilor săi. . . . .	546—552
Despre responsabilitatea comunelor și județelor pentru greșălele funcționarilor, agenților sau prepușilor lor. . . . .	553—557
Caracterele acțiunei în responsabilitate care rezultă din faptul altuia. . . . .	557—560
Casurile în care o persoană răspunde de lucrurile care sunt sub paza sa. . . . .	560
1 <sup>o</sup> Responsabilitatea civilă pentru dauna cauzată de animalele noastre sau de care ne servim. . . . .	560—574
2 <sup>o</sup> Responsabilitatea civilă pentru dauna care rezultă din un lucru neînsuflețit, edificiu sau altul. . . . .	574—583
<i>Addenda et Corrigenda</i> . . . . .	585—591
Tabla materiilor cuprinse în Vol. al V-le . . . . .	593—598
Tabla numerică a art. și a legilor explicate în vol. al V-le. . . . .	599—613
Tabla analitică și alfabetică a materiilor cuprinse în volumul de față. . . . .	615 urm.

# TABLA NUMERICĂ A ARTICOLELOR

explicate în

*VOLUMUL AL V-le. 1)*

Codul Civil.

<i>Art.</i>	<i>Pagina.</i>	<i>Art.</i>	<i>Pagina.</i>
2	357	421	520
3	430	445	31
5	514	448	471
13)		458	31, 471
14)	359—362	468	561, n. 1; 574
37)	398, n. 2, 429,	476)	118, și t. II,
38)	n. 1; 432	478)	416 urm.
101—105	207; 518, n. 1	485	232
120)		494	338, n. 2; 380; 428 n.1
121)	519, nota	503	561, n. 1
129	22, n. 2	539	380
162)	52, 79, 203, 208	545 urm	576
165)	și <i>tr. fr.</i> , 79	554	576
185 urm.	306	562	222, 225; 254, n. 1 și t. II, 650
190	487, nota	571)	
196	486, nota	573)	119 n. 3; 204
207	32 urm	644	5, 166, 177, 224
254 urm	160	694	91, 95, 96, 371 și t. III
286 urm	208	699	222 t. și n. 2; 225; 254, n. 1 și t. III, 355 urm.
307	355, n. 1; 468; 520, n. 1	702	114 urm.
337	520	785	200, n. 3; 250, 251, 252; 254, n. 1 și t. III, 598
343	306		
408	302, n. 1		

<sup>1)</sup> Această tablă este lucrată cu multă îngrijire p. a înlesni cercetările pe articole. Litera *t.* însemnează *text* ear *n.*, nota. Astfel, 520 *t.* și *n.* 1 însemnează: p. 520, text și nota 1. De câte ori lit. *t.* este urmată de o cifră romană, ea nu mai însemnează text, ci tom. Astfel, *t.* IV, 150, *n.* 1, însemnează: *t.* IV, p. 150, nota 1. Unele materii fiind studiate mai pe larg în tratatul nostru în limba franceză (*Droit ancien et moderne de la Roumanie*), am trimis une-ori și la acest volum. Astfel *tr. fr.*, 152, *n.* 1 însemnează: tratatul nostru în limba franceză, p. 152, *n.* 1.

<i>Art.</i>	<i>Pagina.</i>	<i>Art.</i>	<i>Pagina.</i>
790	92	971	166—168, 185 urm.
792	93	972	172—176
803	289, 290, n. 1 și t. IV, 700 urm.	973	194—196
814	39, 40, n. 2 120 urm.	974	196; 197—217, 249, 265, n. 2; 374, 479.
816	43, n. 1	975)	13, 196, 205, 213, n. 2;
818)	168 urm., 191 urm.,	976)	217 urm., 250, 265, n. 2
819)	200 urm., 203	977	283—289
825	116, 231 urm.	978	289—290
831	208, 248	979	290—291
845	117 și t. IV, 352	980	291—293
899	206 și t. IV, 571 urm.	981	294
931	480 și t. IV, 258	982	294—295
933	117 și t. IV, 751 urm.	983	295—300
942	9, 10	984	300—301
943)		985	301—304
944)	10—12	986	307—310
945)		987	312—324
946)	12, 13	988)	
947	13	989)	324—331
948	21—24, 125	990)	
949	24—27	991	335, 344
950	28—32	992)	
951	Acest text va fi expli- cat în t. VI, odată cu art. 1157	993)	363—374
952	32—35	994)	
953	45	995)	261, 302, n. 1; 374—
954	46—57	996)	379
955)		997	379—381
956)		998)	
957)	57—68	999)	141, 221, 261, 394 urm.
958)		1000	516 urm., 540 urm., 551, 552
959	86 urm.	1001	548, 560 urm.
960	68—86	1002	548, 557, 573 urm.
961	22, n. 2; 87 urm.	1003	329, 349, 481 n. 2; 489 urm., 522, n. 2; 566 578
962)		1004	298
963)	108—127	1007)	
964)		1008)	367, n. 1
965	269, 271	1011	287
966	130 urm., 388 urm.	1016	273
967	153—155	1019)	
968	130 urm.	1020)	12, 158, n. 1
969)		1021)	
970)	156—161		

<i>Art.</i>	<i>Pagina.</i>	<i>Art.</i>	<i>Pagina.</i>
1024	298	1228)	
1025	241	1229)	36, 159, 476, nota
1027	298	1242	207
1042—1046	491	1243	475
1061	118	1252	123
1074	185 urm., 377	1264	217 urm., 248
1079	330	1265	476, nota
1080	327, 328, 349, 396, 444, 496	1270	476, nota
1081	484	1275	154, n. 3
1082)	186, 213, 244, 245, 494,	1279	204
1083)	497, 500, 504 t. și n. 3	1295	166 urm., 168 urm., 177
1084	449, 483	1309	31 t. și n. 1; 146
1085	484, 566	1310	108 urm., 118
1086	426, n. 2; 485	1312	112, 296, 298—300
1088	333, 334, 376, 484, 485, 486	1315	163, 504, n. 3
1092	53, 151, 363 urm.	1335	185 urm.
1101	157, n. 1	1337	385
1102	186, 191	1339	135
1104	298	1372	6, nota; 211, n. 1
1156	189, 191, 192, 201, 321, 374, n. 5; 377, 379, 496, 497, 500	1377	380
1160	397, n. 4; 494, 504	1379	211, n. 1
1162	473	1393)	
1164	34, 374	1394)	169, n. 1; 176--185
1165	91 urm., 94, 504	1402	209 t. și n. 2
1167	23, 344, n. 2; 347, n. 1	1403	31, n. 1
1168	23	1434	516, n. 1; 532, 533, 534
1169	24, 54, 68, 132, 233, 274, 371, 493, 497, 500, 504 t. și n. 3	1435	494, n. 3
1173	280 și t. IV, 24, nota; 169 t. și n. 1; 445 t. și n. 3	1437	43
1175	194, 275, 279, 282	1439	132
1179	12	1441	106
1180	12	1448	214
1190	23, 87, 259, 344, n. 2	1452	43
1197	372	1471	144, 505
1201	262	1475	495 urm.
1202	523, 526	1483	434, 435, 507, 508, 576
1203	276, n. 1; 278	1487	531
1206	54, nota 2 și <i>tr. fr.</i> , 343 t. și n. 3	1523	159
1226	114 urm.	1527	159
		1533	42, 43, 318
		1534	350
		1539	325, 326, 348
		1540	326, 327, 349, 350
		1542	214, 328, 329, 536
		1543	329
		1544	332, 334
		1546	333, 343, n. 2; 344, n. 2

<i>Art.</i>	<i>Pagina</i>	<i>Art.</i>	<i>Pagina.</i>
1548	.	1779	171, n. 2
1549	.	1794	211, n. 1
1550	332, 333, 340, 345, n. 2; 533, 534	1801	
1551	.	1802	168 urm.
1552	.	1803	
1561	.	1816	170, n. 1
1565	.	1817	431, 432
1566	.	1819	432
1570	.	1821	170, n. 1
1599	.	1822	432
1601	.	1824	249, n. 2
1607	.	1825	200 n. 3 și t. III, 429, n. 4
1623	.	1841	512, n. 2
1624	398, n. 2; 533, 534	1843	202, 234, n. 1; 246
1625	.	1863	510, 511
1636	.	1874	510, 511
1689	.	1876	512, nota
1701	.	1890	257, 233, 323, 374, 383, 501, 506, 509, 512, 513, 566
1707	503, 513, 514	1895	257, 383
1709)		1899	80, 174, n. 2
1710)	300, 301	1900	34, 35, 87 urm., 151, n. 3; 256 t. și n. 3; 257, 258, 283 și t. III, 636; t. IV, 107, n. 1
1711	54, nota; 94, n. 1; 156 urm. 371	1902	434, 435, 507, 508, 576
1712	46 urm., 48, 52	1909	75, 89, n. 2; 174, n. 1; 175, 382, 383, 387
1717	57	1913	306, n. 4
1718)	199, 200, 213, 221, 263,		
1719)	267, nota; 272, 474		
1729	263		
1770	91, 237, n. 2; 238, 281		

### Procedură civilă.

58	.	253, 482	406)	
74	.	528, nota	408)	205 t. și n. 1
77	.	432	409)	
112 urm.	.	385	420	433
140	.	407	422	433
211 urm.	.	446	455	182, 198
305 urm.	429, 430 t. și nota		467 urm.	111, n. 1
339 urm.	248 t. și n. 1; 267, n. 1; 433, 457		494	200, n. 3 și t. III, 429, n. 4
374	426, n. 6; t. 1, partea II, 192 urm. și <i>tr. fr.</i> , 378 urm.		496	135
			506	383, n. 3
			514	234, 235, nota
			516	235, nota



<u>Art.</u>	<u>Pagina.</u>	<u>Art.</u>	<u>Pagina.</u>
565	383, n. 3	721	
611	214, n. 3	722	169 urm., 177, n. 1
710)		723	
716)	159	734	

### Procedură penală.

3	424, n. 1	206)	
8	424, n. 1, 482	207)	425, nota
29	408, n. 4	226	425, nota
178)	424, n. 1, 425 nota	381)	424, n. 1
179)			
186)	424, n. 1, 425, nota	593)	452, n. 1; 508 urm., 513
191)			
		594)	
		595)	

### Codul penal.

1)		299)	
8)	391	300)	510, nota
13)	29 și t. IV, 38, 39	258	392
16)			
22)	536, n. 1	270	78, nota
23)			
53	492, 493	332 urm	70 t. și n. 1; 467
57	400, n. 3	351	144
58	423	352	509, t. și n. 2
62	470, 513	381	392
63	471	385 § 6 și 8	539, n. 2; 563, n. 2
152	430	389 § 2	559
203	431, n. 3; 432	386	
248)	391, n. 2; 444, 502	391)	487, n. 1; 563, n. 2
249)			
		393)	
		394)	

### Codul de comerț (1887).

1	292, n. 3	46	133, n. 4; 371, n. 1; 391, n. 5.
15)	29	42	329
16)			
22)	536, n. 1	270	154, n. 2
23)			
35	40 t. și n. 2	374	350
37	10, 37, 42	386	350
45	209, n. 2	392)	528, n. 1
		393)	

<i>Art.</i>	<i>Pagina.</i>	<i>Art.</i>	<i>Pagina.</i>
394 .	318, n. 5 ;	720 .	246, n. 5 ; 346, n. 1 ;
413 .	. . . . . 495, n. 1		378, n. 4 și t. IV, 37,
423 .	. . . . . 536		38, 378, n. 4
425 .	. . . . . 416, 495 urm.	721 .	179, n. 2 ; 196, 217
441 .	. . . . . 538		urm., 235, nota ; 240,
454 .	. . . . . 71 t. și n. 2		n. 1 ; 246, n. 5
488 .	. . . . . 139	722 .	. . . . . 236, nota.
501 .	. . . . . 488, 531, 537,	723 .	. . . . . 236, nota
	. . . . . 571, n. 1	731 .	. . . . . 325, n. 1
506 .	. . . . . 397	733 .	. . . . . 240, n. 1
654 .	. . . . . 417, n. 6	848 .	. . . . . 195
674 .	. . . . . 423	887 .	. . . . . 135
713 .	. . . . . 30	907 .	. . . . . 198

### Constituție.

7 .	122, n. 2 ; 271, 276, n. 1 ; 277, 278 și t. I, partea I, 165 urm. ; t. III, p. 238 ; t. IV, p. 52, 673, n. 3 și <i>tr. fr.</i> , 35 urm., 134, 170, 448, n. 1	24 .	. . . . . 452
		92 .	. . . . . 441
		105 .	. . . . . 452, 414, nota
		132 .	. . . . . 123, 124, 428

### Legi speciale.

Legea din 16 martie 1842 (duel) 393, nota	Legea din 26 martie 1870 asupra poliției și exploatărei căilor ferate (art. 5, 6, 9, 13). 399, nota ; 410, n. 4
Legea din 24 ianuar 1861 p. înființarea Curței de Casație (art. 37). . . . . 157, 288	Legea din 15 iunie 1874 asupra vămilor (art. 192). 392, n. 1
72, 77 . . . . . 409, n. 3	167 urm. . . . . 487, n. 1
Legea presei din 1 april 1862 . . . . . 457	196 . . . . . 489, n. 2
L. p. secularizarea bunurilor monăstirești din 17 dech. 1863 . . . . . 553, n. 1	197 . . . . . 558, 559
Legea din 15 aug. 1864 p. regularea proprietății rurale (art. 7) ... 123 urm. t. și nota 11 . . . . . 440, n. 3	Legea din 16 iunie 1874 asupra serviciului sanitar ... 446 n. 1
Legea din 12 sept. 1864 p. constrângerea corporală. 136, n. 5 ; 356, nota ; 488, 489 t. și n. 4 ;	Legea din 13 fevr. 1879 p. menținerea și executarea art. 7 din legea rurală... 124, 428 n. 1.
Legea din 25 dechem. 1868 p. poliția rurală (art. 14, 17 urm.) 563	Legea din 20 fevr. 1879 p. anularea clausei penale . 136
84, 85, 86 . . . . . 398, n. 2, 399, n. 2.	Legea din 15 april 1879 asupra mărcilor de fabrici (art. 6). . . . . 457, 458

Legea asupra responsabilității ministeriale din 2 mai 1879 (art. 4) ... 433, 439, 547

Legea din 9 martie 1880 p. organizarea Dobrogei (art. 47) 556, n. 3

Legea din 1 martie 1881 p. modificarea art. 409, 410 Pr. civ. (L. Grădișteanu) ... 120, 121, n. 1

Legea din 24 iunie 1881 (C. silvic)

23 . . . . . 535 t. și n. 1

24 . . . . . 535, n. 1

Veđi și *tr. fr.*, 248, 249, n. 6

Legea din 4 iulie 1881 asupra burselor (art. 19) ... 433, 434 25 . . . . . 536

Legea din 10 martie 1882 p. constatarea și perceperea contribuțiilor . . . 550, n. 2

Legea din 28 mai 1882 asupra poliției sanitare și veterinare (art. 174) ... 72, 119

Legea din 20 ianuar 1883 p. oprirea lotărilor... 135, 136

L. din 21 ianuar 1883 p. titlurile la purtător perdute, distruse, etc. (art. 19, 22) ... 434 t. și n. 1

Legea din 18 martie 1884 asupra înscrierii firmelor (art. 6) . . . . . 457, 458

Legea electorală din 9 iunie 1884 (art. 127) . . . . . 146

L. din 30 martie 1886 asupra organ. judecăt. din Dobrogea (art. 40) . . . . . 429, n. 1

Legea din 31 martie 1886 p. monopolul chibriturilor și cârților de joc. 119, 487, n. 1

Legea din 28 fevr. 1887 asupra monopolului tutunurilor 119, 487, n. 1

Legea comunală din 7 mai 1887 (art. 1). . . . . 553, n. 1.

Legea org. judecătorești din 1 sept. 1890 (art. 2 și 51). 121 47 . . . . . 432

Legea asupra poliției vânătorului din 2 nov. 1891 (art. 2 și 14) . . . . . 561, n. 1 17 . . . . . 487, n. 1

Legea din 16 iunie 1892 asupra servitorilor. . . . . 399, nota ; 527 n. 4

Legea telegrafo-poștală din 19 iulie 1892 (art. 13) 454, nota 97 . . . . . 488

104 . . . . . 416, n. 4

Legea din 29 mai 1893 p. constatarea și perceperea contribuțiilor directe . . 550, n. 2

Legea din 1 iunie 1893 asupra clerului mirean și seminarelor . . . . . 553, n. 1

Legea din 31 mai 1894 p. consiliile județiane (art. 1) 557, t. și n. 4.

Legea din 31 iulie 1894 p. organ comunelor urbane (art. 1) . . . . . 553, n. 1 5 . . . . . 554, 555

Legea din 15 dechem. 1894 asupra alienațiilor . . 31, 32 ; 522, n. 1

Legea din 18 martie 1895 asupra numelui (art. 10) 456, n. 2

Legea din 21 april 1895 asupra minelor. . . . . 427, 428

Legea din 4 mai 1895 p. modificarea unor art. din codul penal . . . . . 70, n. 1

Legea asupra jud. de ocoale din 1 iunie 1896. . . . . 29, n. 4 482, 564, 565

Legea din 25 fevr. 1897 p. înființarea caselor de pensie ale funcționarilor județiani și comunali. . . . . 386, n. 3

Legea din 6 martie 1897 asupra repausului domencal 149, n. 1 ; 472, n. 2

## Legiuri vechi.

*Pravila lui M. Basarab.*

Capit. 22 . . . . .	81, n. 2
— 116 . . . . .	542, nota
— 178 . . . . .	461, nota
— 277 . . . . .	114, n. 3
— 301 . . . . .	563 n. 2

*Codul Ipsilanti.*

Capit. p. zestre . . .	489, n. 1
------------------------	-----------

*Pravila lui V. Lupu.*

564 și tr. fr., 468 urm.

*Codul Caragea.*

Veți p. 25, n. 4; 46, nota; 47, 48; 59, 71, 73, n. 2; 80, 81, n. 2; 94 n. 4; 111 nota; 118, n. 2; 162, 163, 219, 296 n. 1; 306, 307, 387, n. 2; 391,

nota; 460, n. 5; 461 nota; 462 n. 2; 541, nota, etc.

*Codul Andronachi Donici.*

Veți p. 8, 46, nota; 59, 62 n. 3; 63, n. 3; 68, n. 4 72, n. 1; 81, n. 2; 94, n. 4; 142, n. 2; 159, n. 3; 162, n. 1; 163, n. 2 și 3; 164, nota; 188, n. 2; 219, 220, 256, 265, 268; 293, nota; 387, n. 2; 460 n. 5 și 6; 534, etc.

*Regul. Organic a Moldovei.*

(anexa lit. T.) . . . 170, n. 1

*Regul. Organic a Munteniei.*

364 . . . . . 541, ad notam.

## Codul Calimach.

<i>Art.</i>	<i>Pagina.</i>	<i>Art.</i>	<i>Pagina.</i>
3 (2 C. austriac) . . .	53, n. 2	423 (324 C. austr.) . . .	231, n. 3
9 (7 C. austriac.) . . .	} ... 352, n. 2	432 (331 C. austr.) . . .	} . . . 338
10 (7 — — — — — ) . . .		433 (332 — — — — — ) . . .	
12 . . . . .	360, n. 3	445 (341 — — — — — ) . . .	} . 579, n. 3
13 . . . . .	293, nota	446 (342 — — — — — ) . . .	
15 . . . . .	542 nota	478 (364 C. austr.) . . . . .	403
31 (19 C. austriac) . . .	423, n. 3	572 (427 — — — — — ) . . . . .	164
43 . . . . .	542, nota	573 (428 C. austr.) . . . . .	164, 165, n.
64 urm. . . . .	140, n. 2	575 (430 — — — — — ) . . . . .	162, n. 1
67 (46 C. austr.) . . .	141, n. 1	576 (431 C. austr. mod. . . . .)	163, 165
68 . . . . .	387 n. 2	577 (lipsește în C. austr.) . . . . .	163, 165
220 (165 C. austr.) . . .	464, nota	580 (442 C. austr.) . . . . .	89; 237, n. 2; 383, n. 3
221 (166 C. austr.) . . .	} 464 nota	723 . . . . .	60, n. 2
223 (167 — — — — — ) . . .		731 (570 C. austr.) . . . . .	56, n. 2
224 (168 — — — — — ) . . .		733 (571 — — — — — ) . . . . .	52, n. 3; 56, n. 2; 287, n. 1
225 (169 — — — — — ) . . .		734 (572 — — — — — ) . . . . .	56, 128
226 (170 — — — — — ) . . .		736 . . . . .	289
227 (171 — — — — — ) . . .		796 (653 C. austr.) . . . . .	125
250 (185 C. austr.) . . .	} și t. I, par- tea II, 324 n. 1	887 (700 C. austr.) . . . . .	137, n. 2 și t. IV, 106, t. și n. 2
251 (185 — — — — — ) . . .		1032 . . . . .	114
396 (300 C. austr.) . . .	357 nota		

<i>Aar.</i>	<i>Pagina</i>	<i>Art.</i>	<i>Pagina.</i>
1033	60, n. 2	1388 (1035 C. austr.)	... 328
1088 (1432 C. austr.)	364, n. 3	1389 (1036 — )	... 336, n. 1; 337
1095	45, n. 2; 68	1391 (1038 — )	... 338, n. 2; 339
1096	93, n. 1	1392 (1039 — )	.. 325, 331
1150 (859 C. austr.)	... 7, n. 3; 8, t. și n. 2; 305, nota	1393 (1040 — )	... 311, 320, 322
1152 (861 C. austr.)	... 10, n. 1; 35, n. 2	1396 (1043 — )	.. 317, 318
1153 (862 — )	... 10, n. 3; 38, n. 3; 39; 41	1412 (1053 — )	... 164
1154 (863 — )	... 43; 319 nota; 345, 346	1422 (1060 — )	... 94, n. 4
1155 (864 — )	... 10, 11	1427	... 112
1156 (865 — )	... 25, n. 4	1454 (1084 — )	... 164
1157 (865 — )	... 25, n. 4	1521 (1138 — )	.. 89, 237, n. 2; 383, n. 1
1160 (869 C. austr.)	... 45, n. 2; 59	1531 (1138 — )	.. 237, n. 2
1161 (869 — )	... 68	1562 (1174 — )	.. 388, n. 5
1162 (870 — )	... 46 nota; 49, 51, 59, 68, 85	1609	... 159, n. 3
1163 (871 — )	... 46 nota; 49, 51, 68, 85	1614	... 159, n. 3
1164 (872 — )	... 85	1621	... 476, nota
1165 (873 — )	... 51 n. 3; 82, 83, 86	1622 (1218 C. austr.)	.. 228, nota
1166 (874 — )	... 76, n. 2; 86	1638	... 338
1167 (875 — )	... 59, 66 t. și n. 4; 76, n. 1; 80	1669	... 387, n. 2
1169 (877 — )	... 89	1700 (1268 C. austr.)	... 94
1170 (878 — )	... 110 t. și n. 2; 118	1708 (1274 — )	... 136, n. 1
1171 (879 — )	... 142, n. 2	1709 (1275 — )	... 111
1172 (879 — )	... 114, n. 3; 146 t. și n. 5; 147, n. 3; 303	1710 (1276 — )	... 111, 112 t. și n. 1
1173 (880 — )	... 118	1723 (1293 — )	... 449
1174 (881 — )	... 100	1724 (1294 — )	.. 390, n. 3; 398, 399, 468
1176	81 nota	1725 (1294 — )	.. 390 n. 3; 391, nota; 394, 468
1230 (914 C. austr.)	... 289	1730 (1298 C. austr.)	.. 504, n. 3
1231 (915 — )	... 296	1731 (1299 — )	.. 328, 421, n. 3; 442
1232 (916 — )	... 265, t. și n. 2	1732 (1300 — )	.. 447, n. 3
1240 (923 — )	... 70	1733 (1302 — )	.. 490, n. 3
1285 (952 C. austr.)	} ... 220	1734 (1305 — )	.. 38, 401, 469
1286 (953 — )		1736 (1307 — )	... 471
1339	86 nota	1737 (1308, 1309 C. austr.)	.. 471, 519, n. 2
1352 (1008 C. austr.)	... 313, n. 2	1738 (1310 C. austr.)	.. 519, n. 2; 521, n. 2
1384 (1032 — )	321, nota	1740 (1313 — )	.. 515, 516
		1741 (1314, 1315 C. austr.)	.. 329, n. 1; 527

<i>Art.</i>	<i>Pagina.</i>	<i>Art.</i>	<i>Pagina.</i>
1742 (1316 C. austr.)..	527, 533 n. 3	1844 (1395 C. austr.)..	180, n. 2
1743 (1318 — )	} 539, n. 1	1887 (1431 — )	369, 370, n. 2
1744 (1319 — )		1888 (1432 — )	369
1745 (1320 — )	... 570, n. 2	1889 (1434 — )	365, n. 1
1746 (1321 — )	} 563, n. 2	1890 (1436 — )	386, n. 3
1747 (1322 — )		1891 (1437 — )	375, 378
1749 (1323 — )	... 394, n. 1; 451 nota	1902 (1447 — )	188, t. și n. 2, 3
1750 (1324 — )	... 394, n. 1	1905 . . . . .	87
1754 (1328 — )	... 462	1923 (1466 — )	174, n. 2
1756 (1329 — )	... 390, n. 3	1957 (1487 C. austr. modif.)	94, n. 4
1757 (1330 C. austr.)	451, nota	1959 . . . . .	88, n. 1 ; 220, n. 2 ; 256
1758 (1331 — )	450, n. 3; 483 n. 2	1960 (1489 C. austr.)	506, 509, n. 1
1766 (1337 — )	... 481	1971 (1501 — )	512, n. 2
1770 (1341 — )	... 430		

### Legi străine.

*Codul austriac (art. modificate sau nereproduse în codul Calimach).*

4)			
34)	357, n. 1 ; 358 nota	1249 . . . . .	115, n. 3
9 . . . . .	489	1304 . . . . .	422, 423
46 . . . . .	462, nota	1310 . . . . .	519 nota ; 521, n. 2
602 . . . . .	115, n. 3	1314 . . . . .	527, n. 2
871)	. . . . . 86	1431 . . . . .	370, n. 2
872)		1487 . . . . .	88, n. 1

*Legea austr. din 16 martie 1884 asupra anulării actelor frauduloase privitoare la bunurile unui debitor*

*insolvabil.* . . . . . 220, n. 1

### Codul Saxoniei (1863).

116 . . . . .	399, n. 1	} . . . . . 114, n. 3
1523 . . . . .	370, n. 2	
1551 . . . . .	462, n. 2	
1560)	. . . . . 570, n. 2	
1561)		

### Codul Maximilian al Bavariei (1756).

Partea III, Capit. 2, art. 17 . . . . . 357, nota.

### Codul suedez . . . (1734).

Art. 5, capit. 18 . . . 159, *ad notam* și *tr. fr.*, 185, n. 2

*Codul francez (articole modificate sau nereproduse de legiuitorul nostru).*

<i>Art.</i>	<i>Pagina</i>	<i>Art.</i>	<i>Pagina</i>
841 . . . . .	209 n. 2	1885 . . . . .	342
1119 } . . . . .	97—107 ; 196	2052 . . . . .	371
1120 } . . . . .		182 C. forestier. . .	510, nota
1121 } . . . . .		199, 206 C. forestier... 535, n. 1	
1122 } . . . . .		73 C. penal . . . . .	534, n. 3
1127 . . . . .	109	Legea fr. din 6 messidor, anul III . . . . .	111, n. 3
1138 . . . 166, n. 2 ; 185, n. 3		Legea fr. din 19 vent., anul XI. . . . .	446, n. 1
1315 . . . . .	504, n. 3	Legea fr. din 15 iulie 1845 asupra poliției drumurilor de fer . . . . .	411, nota
1370 . . . . .	304, 305, nota	Legea fr. din 9 iunie 1853 asupra pensiunelor civile (art. 27) . . . . .	120, n. 1
1372 . . . 312, n. 2; 318, 325, 333		L. telegr. postală fr. din 4 iunie 1859 (art. 3) ...	416, n. 4
1374 . . . 324, n. 3 ; 327, n. 2		Legea fr. din 15 iunie 1872 asupra titlurilor la purtător . . . . .	434, n. 1
1375 . . . . .	335, n. 2.		
1380 . . . . .	379, n. 2		
1381 . . . 337, n. 2 ; 379, n. 3			
1408 . . . . .	209, n. 2		
1599 . . . . .	113		
1600 . . . . .	115		
1735 . . . . .	533, n. 1		
1753 . . . . .	214, n. 3		

### Codul olandez.

630 . . . . .	341, n. 3	1360 . . . . .	63, n. 1
639 } . . . . .	162	1364 . . . 66, n. 4 ; 85, n. 2	
667 } . . . . .		1377 . . . . .	226, n. 1
668 } . . . . .		1394 . . . . .	350
671 } . . . . .		1404 . . . . .	570, n. 2
1351 urm. . . . .	97	1416 . . . . .	509
1359 . . . . .	66, n. 4	1495 . . . . .	162
		1690 . . . . .	546, n. 4

### Codul italian.

5 . . . . .	489	713 . . . 561, n. 1 ; 563, n. 2	
6 } . . . . .	354, n. 1	1097 . . . 7, n. 3 ; 305, nota	
8 } . . . . .		1098 . . . . .	9, n. 1
12 . . . . .	355, nota	1102 . . . . .	14, n. 1
54 . . . . .	462 nota	1109 . . . . .	54, n. 2
699 . . . . .	582, n. 4	1111 } . . . . .	66, n. 4 ; 85, n. 2
706 . . . . .	341, n. 3	1115 }	

<i>Art.</i>	<i>Pagina</i>	<i>Art.</i>	<i>Pagina</i>
1113	65	1156	490, t. și n. 2
1121	153 n. 3; 155	1219	185, n. 3; 186, n. 1
1125	166, n. 2	1234	199, n. 1
1127 urm.	97	1235	226, n. 1
1140	307, n. 6	1300	88, n. 1
1144	333, 340, n. 2	1310	23, n. 3; 116 t. și n. 3;
1146	364, n. 1; 368, n. 2		151, n. 3
1149	378, n. 1	1631	498, n. 1
1153	519, 524 t. și n. 4	1932	169, n. 1
1154	570, n. 2	2146	175, n. 1

### Codul de comerț italian.

59 . . . . . 113, n. 1

### Proced. civilă italiană.

370 . . . . . 407, n. 2

### Codul civil Republicii Argentine (1871).

577	162	1145	43, n. 3
941	66, n. 4	2051	14, n. 1

### Codul civil mexican (1871).

1289	38, n. 3	1298	66, n. 4
1292	38, n. 3	1301	72, n. 3
1296	54, n. 2	1436	166, n. 2

### Codul Republicii Chili. (1855)

1452	54, n. 2	1457 } . . . . . 66, n. 4
		1458 }

### Codul portughez (1867).

648	43, n. 3	665	57, n. 3
649	39, n. 3	666	65, n. 2, 66, n. 4
650 } . . . . . 38, n. 3		667	72, n. 3
652 }		715	166, n. 2; 167
657 } . . . . . 85, n. 1		1035	226, n. 1
663 }			

### Codul spaniol (1889).

1089	7 n. 3	1257 } . . . . . 97
1111	199, n. 1	1259 }



<i>Art.</i>	<i>Pagina</i>	<i>Art.</i>	<i>Pagina</i>
1262	35, n. 1; 41, n. 1	1891	330, n. 2 și 4
1266	57, n. 3	1894	322, n. 3
1267	63, n. 1	1899	368, n. 2
1268}	66, n. 4	1900	372, n. 5
1269}		1901	372, n. 3
1270	85, n. 2	1903	517, n. 5; 524, n. 4
1277	153, n. 3	1904	521, n. 2
1291}	95, n. 1	1905	567, n. 1
1293}		1906	561, n. 1
1890	329, n. 2	1908	406
		1910	539, n. 1

### Codul civil al principatului Muntenegro (1888).

785	134, n. 2	839	162
834}	162	Vezi asupra acestui cod din	
835}		1888, opera lui Bogizic, profesor la Odessa, <i>tr., fr.</i> p. 95,	
836}		n. 1	
837}			

### Codul Cant. Zurich (1855)<sup>1)</sup>.

468	371, nota	1223	372, 373, nota
1052}	491	1232	390, n. 2
1053}		1234	386, n. 3
1221	371, nota	1835	521, n. 2
		1872	518, nota

### Cant. Uri (Constit. din 1888).

17	436, n. 1
----	-----------

### Codul federal al obligațiilor (1881).

1	43, n. 3	55	450, 451, 463, n. 2
3	36, n. 6	56	423, n. 3
4	38, n. 3	57	472, n. 1
5	38, n. 3	60	490, n. 2
8	39, 41, n. 1	61	524, n. 4
16	303, n. 1	62	546
21	55, n. 5; 57, n. 2	63	521, n. 2
22	57, n. 3	65	573
24}	66, n. 4; 85, n. 2	66	563, n. 2
26}		67	546
25	85, n. 2	68	582
27	61, nota; 63, n. 1	69	506, n. 2

<sup>1)</sup> Acest Cod este abrogat și înlocuit prin altul, din 1887.

<i>Art.</i>	<i>Pagina</i>	<i>Art.</i>	<i>Pagina</i>
72	364, n. 3	348	444, n. 3
74	339, n. 2	470	330, n. 2
115	546, n. 3	472	339, n. 2
127}	97, 99, n. 2	487}	534, nota
128}			
199	162	822	355, nota
202	165, nota	Legea federală din 22 iunie	
224—228	341	1881 (art. 10).	354, n. 1

### Codul german (1896).

31	546	827	472, n. 1
89 . 546 t. și n. 2;	547, nota	828	470, n. 3
117	265, n. 2	831	517, n. 1
147	38, n. 3	832	524, n. 3
157	291, n. 4	833	562, 563 t. și n. 1;
222	364, n. 3		570, n. 2
227	423, n. 3	836	575, n. 5
273	341	839	395 n. 2; 429, n. 1;
312	115, nota		440, n. 2
678}	322, n. 2	840	490, n. 2
679}			
680	324, n. 3; 327	847	451, n. 1; 463
681	326	852	506, n. 2
883	322, n. 2	906	406
685	322, n. 3	908	583, nota
686}	316, 317	922 urm.	162
687}			
701	533, n. 3; 534, nota	930}	165, nota
813	365, n. 1	931}	
814	369	1206	165, nota
815	387, n. 2	1298	461, n. 1
817	152, n. 2; 389, nota	1299	462, nota
821	386, n. 3	1300	451, n. 1; 463, n. 2
823	390, n. 3	1301	263, nota
825	463	1302	462, nota
		1356	320, nota
		1843	490, n. 2
		2274 urm.	114, n. 3

### Legea germană p. aplicarea codului civil din 18 august 1896 (Einführungsgesetz).

7 }	356 n. 3; 357, nota	21	355, n. 1; 463
14 }		29	358, n. 1
25 }			

### Legea germană asupra cambiilor.

84 . . . . . 355, nota

*Legea germană din 21 iulie 1879 asupra anulării actelor frauduloase a unui debitor, afară de casurile de faliment.*

220, n. 1.

**Codul com. ungurese.**

314 . . . . . 36, n. 5 ; 38, n. 3

*Legea belgiană asupra constrângerei corporale, din 27 iulie 1871.*

488, n. 4

*Legea belgiană asupra contractului de transport, din 25 aug. 1891.*

498

**Mahomet (Koranul).**

81, n. 2 și *tr. fr.*, 407, n. 2 ; 565 nota

**Moise (Deuteronomul).**

81, n. 2 și *tr. fr.*, 339 ; 407, n. 2

